

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจาก ข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area)

โดย ผศ.ดร.นิสิต พันธมิตร

31 กรกฎาคม 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจาก
ข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area)

ผู้วิจัย

ผศ.ดร. นิสิต พันธมิตร

สังกัด

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักงานสนับสนุนงานวิจัย
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ.และสกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการศึกษาเรื่องผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free trade Area) ได้รับทุนพัฒนาศักยภาพในการทำงานวิจัยของอาจารย์รุ่นใหม่จากสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักงานสนับสนุนงานวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ในการให้การสนับสนุนทุนโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากศาสตราจารย์ดร.พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ ทำนอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ให้โอกาสกับอาจารย์รุ่นใหม่ในมหาวิทยาลัยการทำวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางการศึกษา และรองศาสตราจารย์ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้ความกรุณารับเป็นนักวิจัยที่ปรึกษา แนะนำและสละเวลาอันมีค่าในการช่วยตรวจสอบผลงานจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ในโอกาสนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานราชการและเอกชนที่ได้ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือด้านข้อมูล สถิติ ตลอดจนข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานี้ ได้แก่ ด้านศุลกากรเชียงใหม่ ด้านศุลกากรแม่สายศ ด้านศุลกากรเชียงของ ด้านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย ด้านตรวจคนเข้าเมืองเชียงใหม่ หอการค้าจังหวัดจังหวัดเชียงราย หอการค้าจังหวัดเชียงใหม่

ขอขอบคุณส่วนวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ ได้แก่ คุณสมศักดิ์ วงศ์ปัญญาถาวร คุณพัฒนพงษ์ ภูสุวรรณ คุณวรินทร์ ชัยวิวัฒน์ เป็นอย่างยิ่งที่ให้คำแนะนำ สนับสนุนข้อมูล ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย

ขอขอบคุณผู้ประกอบการค้าชายแดน เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงรายทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการค้นคว้าในครั้งนี้ คุณสุวิชา ชมพูนาน ที่ช่วยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือจนทำให้โครงการศึกษาในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ เห็นสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ พ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัว ที่ทำให้ผู้วิจัยทำการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้หวังว่าโครงการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจในเรื่องการค้าชายแดนได้พัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจให้สมบูรณ์มาก หากมีสิ่งใดที่บกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ผู้เขียนขออภัยเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

นิสิต พันธมิตร

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กรกฎาคม 2550

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: **MRG4880035**

ชื่อโครงการ: **โครงการ ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลง
จัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free trade Area)**

ชื่อนักวิจัย: **นิสิต พันธมิตร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**

E-mail: **nisit@econ.cmu.ac.th**

ระยะเวลาโครงการ: **1 มิถุนายน 2548 - 31 พฤษภาคม 2550**

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้เพื่อที่จะทำการหา (1) รูปแบบการค้าชายแดน
บทบาทของเงินบาท และปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลง
การค้าเสรี (Free Trade Agreement) ระหว่างไทย-จีนว่าส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนใน
ภาคเหนืออย่างไร (2) ผลกระทบด้านสวัสดิการของประชาชนในภาคเหนือในสาขาการผลิต การ
บริโภค โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการวิจัยเอกสารจากข้อมูลทุติยภูมิ
ผลการศึกษาพบว่า (1) รูปแบบของการค้าระหว่างไทยและจีนตอนใต้ในภาคเหนือประกอบด้วย
2 ฝ่าย คือ ผู้ประกอบการไทยและจีนซึ่งพัฒนาความสัมพันธ์กันมาเป็นระยะเวลานาน
(2) รูปแบบการทำธุรกรรมทางการเงินของการค้าชายแดนจะชำระค่าสินค้าผ่านผู้แทนจากคู่ค้า
รายใหญ่ซึ่งต่อมากลายเป็นผู้ที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเงินตราทั้ง 2 สกูลเป็นผู้ชำระค่า
สินค้านี้ระหว่างกัน (3) ระบบการชำระเงินโดยเงินสกุลบาทจำกัดอยู่เพียงการค้าตามบริเวณ
ชายแดนไทยที่ผู้ประกอบการติดต่อการค้าระหว่างกัน (4) รูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าไม่นิยม
ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์แต่เป็นการกำหนดการแลกเปลี่ยนระหว่างคู่ค้าเอง (5) อุปสรรคของ
การค้าชายแดนที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาในเรื่องของการจัดการการค้าชายแดน ความร่วมมือ
ระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้า ส่วนผลการศึกษาผลกระทบของข้อตกลงการค้า
เสรีพบว่าก่อนที่จะมีข้อตกลงดังกล่าวผู้ประกอบการค้าไทยมีการส่งออกอย่างเป็นทางการผ่าน
ศุลกากรเนื่องจากการได้รับประโยชน์ทางภาษี แต่การนำเข้านั้นมักจะกระทำการค้านอก
ระบบ แต่ภายหลังจากการมีความตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (พิกัด
ศุลกากร 07-08) ลงให้เหลือร้อยละ 0 ทันที ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมานั้น การ
นำเข้าทั้งผักและผลไม้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนการส่งออกสินค้าจากไทยไปยังจีนนั้นมีเพียง
ผลไม้ที่สำคัญ คือ ลำไยที่มีการเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เราสามารถกล่าวได้ว่าข้อตกลงการค้าเสรี
ในหมวดของผักและผลไม้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดน เพียงแต่ทำให้มูลค่า
การค้าชายแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้เพิ่มขึ้น ส่วนผลการศึกษาโดยการออกแบบสอบถามจาก

ผู้ประกอบการจำนวน 128 ตัวอย่างและเกษตรกรจำนวน 400 ตัวอย่างพบว่าทั้งสองกลุ่มมีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงการค้าเสรีน้อยมากรวมไปถึงการปราศจากความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับข้อตกลงดังกล่าว

คำหลัก: การค้าชายแดน การค้าระหว่างประเทศ ข้อตกลงการค้าเสรี

ABSTRACT

Project Code: MRG4880035

Project Title: An Effect of Free Trade Area (FTA) Agreement for Cross-border Trade in Northern Thailand

Investigator: Nisit Panthamit
Chiang Mai University

E-mail: nisit@econ.cmu.ac.th

Project Period: 1 June 2005 - 31 July 2007

The objectives of this paper were to examine the pattern and composition of the border trade payment system, and role of baht currency. It also aimed to explore the problems and obstacles of this border trade, particularly in an FTA agreement between Thailand and China, and how that affected the border-trade patterns. This study was based on analysis of both survey data obtained from in depth interviews and secondary data from relevant sources. The results of the study were as follows: (1) the trade pattern between Thailand and southern China was conducted by 2 parties; Thai and Chinese traders. (2) In on-border trade payment, the clearing agents, who came mostly from bigger counterparts, became representatives in the settlement of trade accounts among trading partners. (3) The role of the baht currency was restricted along the border when trading partners from the two countries had a trade connection. (4) Unofficial payment was used from Chinese connections in offsetting the account balance between the trade partners. (5) Barriers existed for the business expansion of border traders in both border countries; including lack of stall arrangements in trans-border trade, and scarce cooperation among government officers in various departments. Before the FTA agreement, Thai traders officially exported through custom formalities because of tax benefits. Import was, on the contrary, mostly performed unofficially. However, since October 1, 2003, when agreement was made between Thailand and China on accelerated tariff elimination in all fruit and vegetable products under the early harvest programme (subject to HS Chapter 07 and 08), imported fruit and vegetables from China increased significantly. On the other hand, the export volume in northern Thailand increased dramatically in Longan. In other words, the FTA agreement does not

affect the border trade pattern, but does stimulate the border- trade volume between Thailand and southern China. Finally, the empirical evidence collected, using questionnaires interviewing 128 Thai border traders and 400 farmers in the studied area, shows that both groups not only lack FTA information, but also misperceive the importance of these agreements.

Keywords: Border Trade, International Trade, Free trade Agreement

Executive Summary

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากสถิติการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอดีตนั้นมียอดสูงประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่นของประชาชนในเขตชายแดนที่ติดต่อกันเท่านั้น แต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ติดต่อกันทางด้านการเมือง และการค้า รวมถึงด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้นโดยลำดับ โดยภายหลังการเปิดจุดการค้ากับประเทศสหภาพพม่าและลาว และจีนตอนใต้แล้วพบว่ามียอดการค้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่ในปี 2540 ภาคเหนือมีมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งหมด 5,932.94 ล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2539 ร้อยละ 32.51 โดยแบ่งเป็นมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย - สหภาพพม่า 5,382.99 ล้านบาท (ร้อยละ 90.74) ไทย - สปป.ลาว 402.59 ล้านบาท (ร้อยละ 6.78) และไทย - จีน 147.36 ล้านบาท (ร้อยละ 2.48)

การแข่งขันในตลาดการค้าระหว่างประเทศนับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ขณะที่ประเทศผู้นำเข้าได้นำมาตรการทางภาษีและมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี เช่น มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (Anti-dumping-AD) รวมทั้งกำหนดมาตรฐานและตรวจสอบด้านสุขอนามัยมาตรฐานสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการปกป้องการนำเข้าสินค้า ซึ่งมาตรการเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับข้อครหาว่าออกมาเพื่อกีดกันทางการค้า

เขตการค้าเสรีหรือเอฟทีเอ (Free Trade Area: FTA) เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของประเทศต่างๆ ในปัจจุบัน โดยโดยกระทรวงพาณิชย์ได้ยกขึ้นเป็นนโยบายหลัก คือ การเร่งกระชับความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่ความตกลงจัดทำเขตการค้าเสรี ซึ่งเป็นการรวมตัวในการแก้ไขปัญหาและลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายสามารถขยายตลาดทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

นอกจากนี้ปัจจัยที่ทำให้หลายๆ ประเทศหันมาทำ FTA กันมากยิ่งขึ้น คือ ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการเจรจาการค้าระดับพหุภาคีในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ที่นับตั้งแต่มีการจัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2538 มาจนถึงปัจจุบันสมาชิกยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุข้อตกลงได้ แม้ในการเจรจาล่าสุดที่ยาวนานก็ยังไม่มีความก้าวหน้าของการออกมาตรการหรือการแก้ปัญหาใด หลายประเทศจึงหันทิศทางการเจรจาพหุภาคีในเชิง FTA สาเหตุเนื่องจากประเทศที่พัฒนาแล้วมีการเลือกปฏิบัติ ไม่มีความจริงใจในการเปิดเสรีให้กับประเทศที่กำลังพัฒนา การค้าชายแดนในภาคเหนือจึงเป็นหนึ่งในสาขาที่มีความน่าสนใจว่า จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของกรอบความ

ร่วมมือทางการค้าภายใต้ข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) โดยประเด็นสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ สืบเนื่องจากการที่รัฐบาลไทยและจีนได้มีการลงนามในข้อตกลงเร่งลดภาษีศุลกากรสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีนให้เหลือร้อยละศูนย์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ข้อตกลง เอฟทีเอไทย-จีน” เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2003 โดยครอบคลุมสินค้ากลุ่มผักและผลไม้ตามพิกัดศุลกากร HS 07-08 รวมทั้งสิ้น 116 รายการ (ตามพิกัด 6 หลัก) และมีผลบังคับใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 (2003) โดยอาศัยกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-จีน ภายใต้ Early Harvest Program ดังนั้นการศึกษานี้จึงต้องการศึกษาว่า (1) ข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนส่งผลดีและผลเสียต่อการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนอย่างไร โดยเฉพาะการค้าชายแดนระหว่างไทย - จีนตอนใต้ โดยเน้นหนักไปยังสินค้าเกษตรกรรมของทั้งสองประเทศ (2) ศึกษาว่าการเปิดการค้ากับจีน (ตอนใต้) จะทำให้มีปริมาณสินค้าเข้าจากจีนไหลทะลักเข้ามาในไทยมากกว่าสินค้าออกจากไทยที่ส่งออกไปยังจีนหรือไม่อย่างไร อุปสรรคการค้าอื่นๆ (non-trade barriers) ที่ยังทำประเทศไทยเสียเปรียบแม้ว่าจะมีการทำข้อตกลงการค้า (3) ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้รับผลได้จากข้อตกลงการค้ามากน้อยเพียงใด (4) หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้ประกอบการโดยทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของข้อตกลงการค้าเสรีอย่างไรบ้าง (5) รูปแบบการค้าชายแดนมีลักษณะการค้าชายแดนยังคงเป็นการค้าในระบบที่ผ่านพิธีการศุลกากรหรือไม่ เมื่อเทียบกับการค้าในระบบและสัดส่วนของการค้าในระบบลดหรือไม่ (6) รูปแบบการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนของไทยมีการปรับตัวอย่างไรต่อข้อตกลงการค้าเสรี และ (7) การค้าชายแดนด้านเชียงรายมีศักยภาพเพียงพอหรือไม่สำหรับข้อตกลงการค้าเสรีมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดนอย่างไรบ้าง

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อ (1) ศึกษาผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี (2) เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการการค้าในเขตชายแดนภาคเหนือ เช่น รูปแบบการค้าวิถีการตลาด การชำระเงิน การค้าในระบบ/นอกระบบ การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนทางการและไม่เป็นทางการ และ (3) เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายการค้าชายแดนของประเทศได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อจำกัดหลายประการโดยเฉพาะข้อจำกัดในการเข้าถึงของข้อมูล ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการค้าชายแดนจากข้อตกลงการค้าเสรีจากผู้ประกอบการการค้าชายแดนมีความลำบากเนื่องจากการไม่เปิดเผยตัวและความไม่รู้จักมักคุ้นทำให้ข้อมูลไม่สามารถครอบคลุมได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในข้อ (1) ดังนั้นงานที่ศึกษานำเสนอผลการศึกษาจากกลุ่มประชากรทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและเกษตรกรในภาพรวมมากกว่าที่จะนำเสนอผลการประมาณค่าทางสถิติขั้นสูง

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาที่ผู้วิจัยได้มีการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง การวิจัยภาคสนามโดยการสำรวจด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ลึก

ขั้นตอนของการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ลำดับขั้นดังต่อไปนี้

1. การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เป็นการเตรียมการเพื่อกำหนดเค้าโครงการศึกษาและวิธีการดำเนินการวิจัย หลังจากนั้นจึงทำการเก็บข้อมูลโดยการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนภาคเหนือ ในขั้นนี้จึงเป็นการทำการสำรวจโดยการวิจัยเอกสารจากข้อมูลทุติยภูมิ ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นประวัติของการเกิดขึ้นของการค้าชายแดน รวมถึงลักษณะของข้อมูลทางกายภาพอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น สภาพทั่วไปของพื้นที่ ช่องทางการค้า สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในพื้นที่ การคมนาคมและการติดต่อกับการค้าชายแดน สภาพภูมิประเทศ โดยทำการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

2. ทำการแบ่งกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจแบบปฐมภูมิ โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 6 กลุ่มได้แก่ (1) ผู้ประกอบการค้าชายแดนหรือตัวแทนการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในพื้นที่ เช่น สุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารและปกครอง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและแรงงานจังหวัด เป็นต้น (3) ตัวแทนทางการเงินและสถาบันการเงิน (4) ประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น เกษตรกรในพื้นที่ (5) ผู้บริโภคทั่วไปที่มีส่วนกับการค้าชายแดน (5) กลุ่มแรงงานในพื้นที่และแรงงานต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน หลังจากนั้นจึงทำการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากร โดยทำการคัดเลือกโดยทำการสุ่มตัวอย่างเจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่ม (1) และ (4) ส่วนที่เหลือใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3. การเดินทางสำรวจสถานการณ์การค้าชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

โดยศึกษาถึงวิธีการตลาดหรือระบบการกระจายสินค้า (logistics) ของผู้ประกอบการจากไทย โดยศึกษาถึงภาวะการค้าชายแดนของไทยกับประเทศคู่ค้านับทั้งก่อนหน้าและภายหลังจากการทำข้อตกลงเปิดเสรีการค้า (FTA) ว่ามีลักษณะของการกระจายสินค้าแตกต่างกันไปมากน้อยเพียงใด

4. การทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ด้วยวิธีการทางสถิติจากข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจเบื้องต้นในข้อ 1 - 3 และจากการเก็บข้อมูลทุติยภูมินำมาประมวลผลด้วยวิธีการทางสถิติ

4. ข้อจำกัดที่สำคัญของการศึกษา

การศึกษานี้ มีข้อจำกัดที่สำคัญ ดังนี้

1) การวิจัยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลแบบข้อมูลภาคตัดขวางโดยใช้ข้อมูลปี 2549 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ข้อตกลง FTA ใช้บังคับได้เพียง 3 ปี ความจำกัดบางประการ เช่น การไม่ได้นำเอาผลกระทบในช่วงเวลาก่อน-หลังปี 2549 มาพิจารณาประกอบมากไปกว่าการพิจารณาถึงอัตรา การเปลี่ยนแปลง หรือการพยากรณ์ผลกระทบที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต เป็นต้น

2) ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีมุ่งที่จะวิเคราะห์ผลที่มีผู้ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ ผู้ประกอบการ และเกษตรกร จึงได้ใช้วิธีการศึกษาแบบ เดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามการค้าชายแดนในประเภทสินค้าที่แตกต่างกันออกไปมีลักษณะที่ หลากหลาย ซึ่งอาจต้องการวิธีการวิเคราะห์เจาะจงสำหรับประเภทสินค้าหรือกลุ่มตัวอย่างที่มี ลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ และกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้อง กับการค้าชายแดนในพื้นที่ เช่น ศุลกากรด่านตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และ ปกครอง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและแรงงานจังหวัด ตัวแทนทางการเงินและสถาบันการเงิน กลุ่มแรงงานในพื้นที่และแรงงานต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน เป็นต้น

3) การศึกษานี้ไม่ใช้การประเมินผลกระทบในลักษณะมหภาค ซึ่งต้องมีการใช้เครื่องมือ ทางสถิติขั้นสูง เช่น Computable General Equilibrium ซึ่งต้องมีจำนวนข้อมูลหรือรายละเอียด ของข้อมูลที่มากกว่าการศึกษาในครั้งนี้

4) เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มีระยะเวลาในการศึกษาและงบประมาณที่จำกัด จึงมีการ เก็บรวบรวมข้อมูลที่จำกัด เช่น การจัดระบบ ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสอบถาม จำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่เก็บตัวอย่างไม่เพียงพอที่จะเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างครอบคลุมทั่วภาคเหนือ

ด้วยเหตุผลข้างต้นการศึกษาผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลง การค้าเสรี จึงอาจมีประเด็นในการศึกษาที่สามารถหาได้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้นหากพิจารณาโดยใช้ กลุ่มประชากรในพื้นที่ หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น และเทคนิคทางสถิติที่วิเคราะห์ที่แตกต่างไป จากการศึกษานี้

5. ผลการศึกษา

การค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน ในอดีตเป็นการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศ เพื่อนบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่นของประชาชนในเขต ชายแดนที่ติดต่อกันเท่านั้น แต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมี ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ติดต่อกันทางด้านการเมือง และการค้าทำให้ปริมาณการค้ามากขึ้น ก่อนที่จะมีข้อตกลงเปิดเสรีการค้า (FTA) นั้น ปัญหาการค้าชายแดน โดยเฉพาะการ ประกอบการค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านยังมีปัญหาและอุปสรรค เช่น ปัญหาประเทศเพื่อนบ้านปิดด่านชายแดน ปัญหาการสูญเสียตลาดสินค้าสำคัญบางประเภทให้

ประเทศอื่น เช่น จีน สิงคโปร์ และมาเลเซีย ปัญหาภาวะเบียดเบียนที่เป็นอุปสรรคต่อการค้า การชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารยังไม่เป็นที่นิยม ปัญหาระเบียบพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเดินทางเข้า-ออกประเทศ ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ

ลักษณะของการค้าต่างประเทศของภาคเหนือตอนบนนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่และด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน (2) การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน มูลค่าการค้าต่างประเทศของภาคเหนือมากกว่าร้อยละ 80 เป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน สินค้าสำคัญคืออุปกรณ์และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ขณะที่ด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่เป็นช่องทางส่งออกสินค้าเกษตรแปรรูปและแช่แข็ง และสินค้าหัตถกรรม ส่วนการค้าชายแดนเป็นการค้ากับพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) มากกว่าร้อยละ 60 เป็นการค้ากับพม่า รองลงมาได้แก่ จีนตอนใต้ และลาว ตามลำดับ โดยมีสินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์ และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ โค กระบือ และไม้แปรรูป เป็นสำคัญ สภาพการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยทั่วไปนั้นสามารถแบ่งรูปแบบการค้าออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) การค้าในระบบ (2) การค้าผ่านแดน คือ การส่งสินค้าออกจากประเทศไทยผ่านเขตแดนของประเทศเพื่อนบ้านหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง เรียกว่าการค้าผ่านแดนไปยังประเทศที่สาม (3) การค้าระดับชาวบ้านการค้าทั้งส่งออกและนำเข้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร เป็นลักษณะของการค้าที่ประชาชนของทั้งสองประเทศข้ามไปมาระหว่างชายแดนเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อไปใช้ หรือการค้าในท้องถิ่นของตนเอง จะต้องกระทำการค้ากัน ณ จุดผ่านแดนที่บริเวณชายแดนประเทศซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) จุดผ่านแดนถาวร (2) จุดผ่านแดนชั่วคราว (3) จุดผ่อนปรน และยังมีช่องทางเข้า-ออกธรรมชาติซึ่งเป็นช่องทางบริเวณชายแดนเพื่อการเดินทางเข้าออกของประชาชนที่เดินทางไปมาหาสู่กันฉันท์เครือญาติ

(1) การค้าชายแดนไทย-พม่า

การค้าชายแดนไทย-พม่าพบว่ามีจุดการค้าใหญ่ที่สุด คือ อำเภอแม่สาย-เมืองท่าขี้เหล็กของพม่า ในปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบการค้าเดิมที่มีอยู่มากรายนั้นในปัจจุบันลดลงไปเหลือเพียงไม่กี่ราย เนื่องจากมีกิจการที่ออกจากตลาดจำนวนมาก เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น สภาพการแข่งขันมีน้อยและมีลักษณะของผู้ขายน้อยราย การกำหนดราคาสินค้าจึงตกลงกันที่จะกำหนดราคาในกลุ่มได้ และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ดำเนินธุรกิจมานาน และมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่ยาวนานกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศจีนและพม่า ซึ่งการที่จะมีคู่แข่งรายใหม่ที่มีความเสี่ยงสูงจะเข้ามาชิงตลาดในพื้นที่มีน้อย และไม่สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้

การส่งออก ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมซื้อและส่งออกสินค้าโดยกลุ่มพ่อค้าชายแดนท้องถิ่น หรืออาศัยพ่อค้าชายแดนในลักษณะการเป็นนายหน้าคอยช่วยติดต่อกับคู่ค้าพม่า เนื่องจากการค้าชายแดนบริเวณนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าเป็นสำคัญ การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยมีรูปแบบการค้าในหลายลักษณะ คือ

- 1) พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน
- 2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับชายแดนมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น
- 3) บริษัทในกรุงเทพเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง
- 4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้คู่ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

การนำเข้า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ โดยหากเป็นการค้าชายแดนบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ส่วนการค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ประเภทของสินค้าในอดีตนั้นมักเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ อำนาจในการต่อรองของลูกค้าไม่มี สำหรับการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ามีผู้ประกอบการนำเข้าน้อยราย เนื่องจากความแน่นอนของสถานการณ์ในประเทศพม่า และรูปแบบการกระจายสินค้าของผู้ประกอบการในประเทศพม่าเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีการส่งผู้ค้าปลีกหาบสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในฝั่งไทยจำนวนมาก

ส่วนการชำระเงินของพ่อค้าชายแดนไทย-พมามักนิยมการชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์สำหรับการค้าชายแดน การเลือกวิธีการชำระเงินมีเพียงวิธีเดียวคือ การชำระเงินสด โดยจะใช้เงินสกุลบาทในการซื้อขายสินค้าเท่านั้น เนื่องจากค่าเงินจัตของประเทศพม่าไม่มีเสถียรภาพ โดยมีวิธีการในการชำระเงินค่าสินค้าส่วนใหญ่การชำระเงินค่าสินค้าที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ เกือบทั้งหมด และการชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ โดยรูปแบบการชำระเงินหลักทั้งสองสามารถจำแนกออกเป็นลักษณะเฉพาะได้อีก 6 รูปแบบ ได้แก่ (1) การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี (โพลีก๊วน) (2) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท

(3) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด (4) การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีหักกลบลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือ (5) การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C และ (6) การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาททั่วไป

(2) การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้

การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้จะแบ่งเป็นการค้าผ่านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และผ่านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

(2.1) การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า โดยปัจจุบันประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของอำเภอเชียงแสน ในระยะเริ่มแรกของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้นั้นผู้ประกอบการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนเป็นกลุ่มที่ทำการค้าชายแดนมาก่อน ทั้งที่อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน เกือบทั้งหมดมีประสบการณ์ในการค้าขนาดจำกัด วงเงินซื้อขายไม่มากนัก การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนมีลักษณะของการแข่งขันสูง เนื่องจากมีผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น เข้ามาทำกิจการค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสนมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทในเครือหรือมีหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการส่งออกหรือนำเข้าจากประเทศจีน ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ จะเข้ามาทำการส่งสินค้าผ่านพิธีการทางด่านศุลกากรเท่านั้น แต่ไม่ตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน

ทั้งนี้พ่อค้าชายแดนหรือคู่ค้าชาวจีนนั้นมียานพาหนะในการต่อรองสูงแม้ว่าสินค้าที่ส่งจากพ่อค้าส่งออกไทยจะเป็นสินค้าจำเป็นและขาดแคลนที่ แต่เนื่องจากมีผู้แข่งขันจำนวนมากราย และสามารถติดต่อกับลูกค้าได้โดยตรง การกำหนดราคาสินค้าจะกำหนดโดยคำนึงถึงจำนวนสินค้าที่ส่ง หากส่งในปริมาณมากก็จะได้ส่วนลด การกำหนดราคาสินค้าจะรวมค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปด้วย การแข่งขันมีผลต่อการกำหนดราคาสินค้าและลูกค้ามีอำนาจในการต่อสูง เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าและปริมาณความต้องการของลูกค้า วิธีการค้าชายแดนของผู้ประกอบการค้าด้านอำเภอเชียงแสน มีรูปแบบการขนส่งเช่นเดียวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า

คู่ค้าจีนส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน นครคุนหมิง เมืองเชียงรุ่ง และเมืองในมณฑลอื่น เช่น มณฑลกว่างตุง เซินเจิ้น นครเซี่ยงไฮ้ เมืองฟู่โจว มณฑลหูเจี้ยน เป็นต้น โดยผู้ส่งออกจีนมีทั้งเป็นบุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่าย ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า การติดต่อค้าขายระหว่างกันมีทั้งผู้นำเข้าไทยเข้าไปติดต่อรวบรวมสินค้าจากตลาดหรือแหล่งผลิตในจีนโดยตรง กรณีเป็นคู่ค้าประจำ สามารถสั่งซื้อทางโทรศัพท์หรือโทรสาร หรือพ่อค้าจีนขนส่ง

สินค้ามาให้พ่อค้าไทยที่ทำเรือเชียงแสน สามารถแบ่งลักษณะการนำเข้าสินค้าได้ 4 ลักษณะ คือ

1) ผู้นำเข้าไทยให้บริษัทที่มีหุ้นส่วนในจีนเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในจีนโดยตรง และทำการส่งออกและดำเนินการขนส่งในนามบริษัทดังกล่าว โดยมีการกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินสกุลหยวน

2) ผู้ส่งออกจีนรวบรวมสินค้าจากแหล่งผลิตในจีนและนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย และพ่อค้าไทยเข้าไปรับซื้อที่ทำเรือเชียงแสน/ด่านอำเภอแม่สาย หรือ ผู้ส่งออกจีนนำเข้าสินค้าตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าไทย การค้าส่วนใหญ่ในกรณีนี้ส่วนใหญ่ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสกุลบาท อย่างไรก็ตาม พ่อค้าสามารถชำระเงินได้ทั้งสกุลเงินหยวนและเงินบาท

3) ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน และขนส่งทางบกเพื่อนำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย อาทิ สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งสกุลบาทและหยวน

4) ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน และขนส่งทางบกเพื่อนำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย อาทิ สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งสกุลบาทและหยวน

ทั้งนี้การค้าส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการ มีเพียงใบกำกับสินค้าเท่านั้น และมีเพียงบางรายเท่านั้นที่มีการทำสัญญาซื้อขาย และสกุลเงินที่คู่ค้าเสนอขายให้พ่อค้านำเข้าไทย ส่วนใหญ่เป็นเงินบาทและหยวนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน สำหรับระยะเวลาในการขนส่งขึ้นอยู่กับระยะทางจากเมืองต้นทาง ช่องทางการกระจายสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า กรณีสินค้าเกษตรผู้นำเข้าจะจำหน่ายต่อยังพ่อค้าขายส่งในประเทศ หรือหากเป็นสินค้าประเภทอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า จะเป็นการจำหน่ายปลีกให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางข้ามพรมแดนด่านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายไปยังตลาดสินค้าที่อำเภอท่าลี่ สหภาพพม่า หรือสินค้าอุปโภคบริโภคจากจีนซึ่งผ่านแดนพม่าเข้ามาเช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป อาหารแห้ง จะมีกลุ่มพ่อค้ารายย่อยชาวไทยนำสินค้าดังกล่าวเข้ามาจำหน่ายที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อขายต่อให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

(2.2) การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ

อำเภอเชียงของมีการค้ากับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศจีน โดยมีความสำคัญในการเป็นประตูการค้าทางบกระหว่างประเทศ จากสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงของซึ่งมีความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ที่มีระยะทางเดินทางไปประเทศจีนไม่ไกลนัก โดยห่างจาก อ.เชียงของ ถึงประเทศจีนตอนใต้ คือ เมืองเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ประมาณ 344 กม. ตามเส้นทางเชียงของ-เมืองห้วยทราย (แขวงบ่อแก้ว)-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-เมืองลา-เมืองเชียง

รุ่ง-คุณหมิง ซึ่งในอนาคตตามแผนการพัฒนาเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง เพื่อเชื่อมการเดินทางของอำเภอเชียงของกับแขวงบ่อแก้วเพื่อเดินทางไปคุณหมิง ประเทศจีน โดยทางหลวงหมายเลข 3 ของ สปป.ลาว (R3E) ข้อดีของอำเภอเชียงของก็คือ ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงเป็นเมืองห้วยทราย (ระดับอำเภอ) ซึ่งเป็นที่ตั้งของแขวงบ่อแก้ว (ระดับจังหวัด) ของสปป.ลาว ทำให้มีประชาชนลาวอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น การติดต่อที่เป็น การกับ สปป.ลาว ที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของจะต้องผ่านเมืองดงกล้าว ทำให้อำเภอเชียงของมีความได้เปรียบในแง่

จุดการค้าเชียงของเป็นจุดส่งออกสินค้าที่สำคัญของไทย มูลค่าการส่งออกเฉลี่ยร้อยละ 96 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค ประมาณร้อยละ 65 ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและสิ่งจำเป็นในการครองชีพ เช่น ผงซักฟอก รองเท้าแตะ ถ่านไฟฉาย เสื้อผ้า รองลงมา ได้แก่ ประเภทอาหารและเครื่องดื่ม เช่น ผงชูรส ข้าวสาร บะหมี่สำเร็จรูป นมข้นหวาน โอวัลติน และสินค้าประเภทอื่น ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง เครื่องสำอาง ผ้าพลาสติก ยารักษาโรค สำหรับสินค้านี้กล่าวถึงการส่งไปยัง 6 แขวงในภาคเหนือของ สปป.ลาว ซึ่งแต่ละแขวงมีความต้องการสินค้าแต่ละประเภทมากน้อย แตกต่างกันไปคือ แขวงหลวงน้ำทาต้องการสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง แขวงพงสาลี ต้องการสินค้าประเภทรองเท้าแตะ และแขวงหัวพันต้องการสินค้าประเภทผงชูรสสำหรับสินค้าประเภททุ่น ประมาณร้อยละ 10 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด ได้แก่ เครื่องยนต์ รถแทรกเตอร์ เครื่องปั้มน้ำ ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ ร้อยละ 25 เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การชำระค่าสินค้าจะชำระเป็นเงินสดทั้งหมด

(3) ผลกระทบจากการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area): กรณีความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (Early Harvest)

เขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) หมายถึง การรวมกลุ่มเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มลงให้เหลือน้อยที่สุด หรือเป็น 0% และใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับประเทศนอกกลุ่ม การทำเขตการค้าเสรีในอดีตมุ่งเน้นด้านการเปิดเสรีด้านสินค้า (goods) โดยการลดภาษีและอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษีเป็นหลัก แต่เขตการค้าเสรีในระยะหลัง ๆ นั้น รวมไปถึงการเปิดเสรีด้านบริการ (services) และการลงทุนด้วย และปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ก็ได้ขยายขอบเขตของ FTA ให้ครอบคลุมการค้าและบริการ การท่องเที่ยว การรักษาพยาบาล การสื่อสาร การขนส่ง ฯลฯ พร้อมกับความร่วมมือในด้านต่าง เช่น การลงทุน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการอำนวยความสะดวกทางการค้าด้วย

ความตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (Agreement between the Government of the People's Republic of China and the Government of the Kingdom of Thailand on Accelerated Tariff elimination under the Early Harvest Program of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between ASEAN and China) มีสาระสำคัญของความตกลง ดังต่อไปนี้ คือ

(1) ให้ประเทศลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ลงให้เหลือ ร้อยละ 0 ทันที ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546

(2) สินค้าที่จะลดภาษี ครอบคลุมสินค้าผักและผลไม้ทุกรายการ (พิกัดศุลกากร 07-08)

(3) กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า กำหนดให้ใช้หลัก Wholly obtained โดยเป็นสินค้าที่เพาะปลูก และเก็บเกี่ยว

สรุปผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-จีนที่มีต่อสถานการณ์การค้าผักและผลไม้หลังจากที่มีการจัดทำข้อตกลงเปิดเสรีล่วงหน้าก่อน (Early harvest) พบว่าปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทย-จีน เพิ่มขึ้น ทั้งการส่งออกและนำเข้า โดยไทยยังเป็นฝ่ายได้ดุลการค้า สินค้าส่งออกที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ มันสำปะหลัง ทุเรียน มังคุด ลำไย ส่วนสินค้านำเข้าที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางตรงข้ามมูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีนที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือลดลง เนื่องจากการค้าเริ่มเข้าสู่ระบบสากลมากขึ้นโดยการค้าไทย-จีนจะใช้บริการส่งออกและนำเข้าทางกรุงเทพฯมากกว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการขนส่งสินค้า จากเดิมต้องขนส่งทางลำน้ำโขงผ่านชายแดนพม่าและเข้าสู่จีน เพื่ออาศัยสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีก่อนส่งต่อไปยังมณฑลยูนนานเพื่อกระจายไปยังผู้บริโภคมณฑลทางภาคตะวันออก โดยในกรณีที่จีนนำเข้าจากพม่าหรือลาวจะเสียภาษีนำเข้าจีนในอัตราการค้าชายแดน (ต่ำกว่าภาษีนำเข้าอัตราปกติครึ่งหนึ่ง) และขนส่งไปยังเมืองคุนหมิงเพื่อกระจายสินค้าไปยังเมืองปลายทาง ซึ่งต้องขนส่งหลายขั้นตอนกว่าจะถึงปลายทาง แต่หลังจากมีการลดภาษีผักและผลไม้เหลือร้อยละ 0 ทำให้สามารถขนส่งผักและผลไม้เข้าจีนได้โดยตรง ผ่านท่าเรือกรุงเทพถึงเมืองปลายทางเซี่ยงไฮ้ กวางโจว ฯลฯ จึงไม่จำเป็นต้องขนส่งผ่านชายแดน นอกจากนั้นการขนส่งทางทะเลยังมีขั้นตอนการขนส่งน้อยกว่าขนส่งผ่านชายแดน

(4) ความคิดเห็นจากผู้ประกอบการค้าชายแดนและเกษตรกรในพื้นที่

สรุปผลการศึกษาในส่วนของผู้ประกอบการค้าชายแดนพบว่าจากกลุ่มออกแบบสอบถามกับตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 128 คน พบว่า ส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่มากที่สุด โดยผู้ประกอบการที่เป็นเพศหญิงมีสัดส่วนที่มากกว่าเพศชาย มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด มีรายได้ต่ำสุด 2,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 70,000 บาท มี

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท ทั้งนี้สินค้าส่วนใหญ่จำหน่ายภายในประเทศมากที่สุด โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งทอมากที่สุด ส่วนช่องทางการติดต่อในการประกอบธุรกิจนั้น ส่วนใหญ่ผ่านอำเภอเชียงแสนมากที่สุด การขนส่งสินค้าไม่ได้ส่งสินค้าออกทางน้ำ โดยในการขนส่งทางบกนั้นใช้เส้นทางไทย(แม่สาย) – พม่า - จีนตอนใต้ (R3W) หากเป็นการขนส่งสินค้าทางน้ำผ่านแม่น้ำโขงไปยังจีนตอนใต้ ในกรณีของสินค้าออกจากไทยไปจีน ยังกระทำผ่านทางเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง) ในกรณีของการนำเข้าสินค้า เนื่องจากการที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ในส่วนของผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ทำการค้าด้านอำเภอแม่สายดังนั้นสินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้นำเข้าสินค้าเอง กล่าวคือ มีพ่อค้าคนกลางนำสินค้ามาส่งให้ หรือบางส่วนก็ไปเอาสินค้าเองจากจังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้นำสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขาย คิดเป็นร้อยละ 84.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ทั้งนี้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจมาเป็นระยะเวลา 5 - 10 ปีมากที่สุด จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการรับชำระเงินและการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.6 เป็นเงินสด ทั้งนี้พบว่าสินค้าหรือธุรกิจการค้าชายแดน ร้อยละ 50.4 มีมูลค่าต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท มีผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ เก็บสินค้าไว้ในร้านมากที่สุด เหตุผลหลัก ที่ทำให้พื้นที่บริเวณชายแดนอำเภอแม่สายกลายเป็นจุดขายที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการที่ต้องการขายสินค้า เนื่องจากเป็นอำเภอที่คนมาท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีชื่อเสียงในด้านสินค้าที่มีราคาถูก ประกอบกับสามารถข้ามชายแดนไปยังประเทศพม่า ได้อย่างสะดวกกว่าด้านในเขตจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาซื้อสินค้าจำนวนมากในอำเภอแม่สาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการขยายตลาดในการจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้น ผู้ขายส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย แต่เป็นชาวพม่า ที่มีการหาสินค้ามาขายที่ตลาดในตอนเช้าและกลับเข้าพม่าในตอนเย็น สินค้าที่จำหน่ายในบริเวณชายแดนอำเภอแม่สายฝั่งไทย จะเป็นสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภค ซึ่งหากดูผิวเผินแล้วเหมือนว่า สินค้าเหล่านี้ได้นำมาจากจีนและจากฝั่งพม่า ในความเป็นจริงแล้วสินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากในประเทศไทย

ในเรื่องของความรู้-ความเข้าใจเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนนั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) และไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) เนื่องจากการค้าชายแดนเป็นลักษณะของการซื้อมาขายไป ที่ไหนให้ราคาต่ำกว่าก็ซื้อ และจำหน่ายสินค้าตามความต้องการของลูกค้า เป็นหลัก ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญกับสภาพเศรษฐกิจในช่วงไหนมีสภาพเศรษฐกิจดีหรือเป็นช่วงวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวมากเพื่อเตรียมตัวรับมือมากกว่า อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการคิดว่า FTA ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง เพราะไม่ว่าก่อนหรือหลังการมีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ก็สามารถค้าขายได้ตามปกติ สำหรับผู้ประกอบการที่เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีการส่งสินค้าผ่านชายแดนพม่า นั้น จะเป็นผู้ประกอบการคนกลางที่รับสินค้าจากบริษัทใหญ่หรือโรงงานที่กรุงเทพฯ และบางครั้งจะเป็นบริษัทใหญ่จากกรุงเทพฯ มานำส่งสินค้าเอง ทั้งนี้ผู้ประกอบการเกือบทั้งหมดไม่ทราบว่า มีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน แม้จะมีบางส่วนที่ทราบ ก็ไม่รู้ใน

สาระสำคัญ เช่น มีความเข้าใจว่าข้อตกลงการค้าเสรี คือ เขตปลอดภาษี โดยจะเข้าใจว่าการค้าขายไม่ต้องเสียภาษี

การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จากการศึกษายังพบว่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน กลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทำการค้า ไม่มีการตั้งบริษัทนำเข้าและส่งออกแต่อย่างใด ส่วนมากเป็นสาขาของบริษัทชิปปิง (Shipping) ที่มาจากภายนอกพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกจะอยู่ที่อื่นและใช้บริการของบริษัทชิปปิงในการอำนวยความสะดวกการนำเข้าและส่งออกแทน เช่นเดียวกันกับอำเภอเชียงของที่บริเวณท่าเรือไม่มีผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออก แม้จะมีแต่ก็เป็นผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกส่วนมากค้าขายกับประเทศลาว ประเทศเดียว ดังนั้นผู้ประกอบการจึงให้ความเห็นว่า FTA ไทย – จีนจึงไม่น่ามีผลกระทบต่อธุรกิจของตน

ส่วนสรุปในส่วนของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่พื้นที่จังหวัดเชียงรายในเขตอำเภอพาน ร้อยละ 33.5 อำเภอเทิง ร้อยละ 15.3 อำเภอเชียงของ ร้อยละ 15.0 อำเภอเวียงเชียงรุ้ง ร้อยละ 11.3 และจังหวัดเชียงใหม่ในเขตอำเภอฝาง ร้อยละ 25.0 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 94.0 เป็นคนต่างจังหวัด โดยในจำนวนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 ตัวอย่างพบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 57.3 เพศหญิง ร้อยละ 42.8 และอยู่ในช่วงอายุ 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.3 มากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรมีรายได้ต่ำสุด 1,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากการมีข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) โดยภาพรวม สามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิตและปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะทางการค้า โดยเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย พบปัญหาในด้านต้นทุนการผลิตมากกว่าปัญหารูปแบบหรือลักษณะทางการค้า ส่วนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในด้านรูปแบบหรือลักษณะทางการค้ามากกว่าปัญหาในด้านต้นทุนการผลิต และยังพบปัญหาเกี่ยวกับการตลาดเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ทั้งนี้เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงจัดตั้งเขตเสรีการค้ากับจีน คิดเป็นร้อยละ 90.0 และร้อยละ 69.0 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามเกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ ต่างก็ไม่เห็นด้วยกับการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย - จีน คิดเป็นร้อยละ 62.7 และร้อยละ 92.0 ตามลำดับ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนมากเป็นผู้ปลูก หัวหอมใหญ่ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีอย่างมากโดยมีหัวหอมราคาถูก จากจีนจำนวนมากเข้ามาตีตลาดไทย ทำให้เกษตรกรเชียงใหม่ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการ ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีมากกว่า

เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีความคิดเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย-จีน ไม่มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้า ขณะที่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ กลับเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - จีน มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้าระดับมาก

เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีความรู้และ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) โดยเกษตรกรในพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจมากกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย

6. ข้อเสนอแนะในการศึกษา

(1) ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ในกลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนนั้นอาจต้อง ใช้การสัมภาษณ์ในลักษณะเชิงลึก (Dept interviews) เนื่องจากผู้ประกอบการค้าชายแดนมักไม่ ค่อยให้ความร่วมมือเนื่องจากมีผู้มาสัมภาษณ์บ่อยครั้ง ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และมักให้ เหตุผลว่าไม่ค่อยมีเวลา ประกอบกับการเปิดเผยตัวเองจำต้องใช้ผู้ที่ความสนิทสนมหรือสาย สัมพันธ์ที่ต้องรู้จักกันมาเป็นเวลานาน ข้อมูลที่ได้รับจึงอาจมีส่วนรายละเอียดที่ยากในการเข้าถึง ดังนั้นการนำผลการศึกษาไปใช้ในการอ้างอิงจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยตระหนักถึง ข้อจำกัดในการศึกษาที่ได้กล่าวไป

(2) ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตในการศึกษาเน้นไปในกลุ่มของ ผู้ประกอบการค้าชายแดนและเกษตรกรเท่านั้น หากมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต ควรมีการ ขยายขอบเขตของกลุ่มประชากรให้มากขึ้น เช่น การพิจารณาแยกกลุ่มประชากรที่อยู่ในภาค การเงิน การธนาคาร ผู้บริโภค พ่อค้าคนกลาง ในระดับภาคและประเทศ เป็นต้น

(3) ในการสำรวจภาคสนาม เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาและงบประมาณ รวมถึงความ ร่วมมือของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำให้จำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่เก็บข้อมูลอาจมีไม่เพียงพอที่จะ เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการเพิ่มจำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่ เก็บข้อมูลให้ครอบคลุมมากขึ้นเพื่อให้เป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากร

(4) การศึกษาไม่สามารถครอบคลุมไปถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวในเขตแนวชายแดนจังหวัดเชียงราย เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงและความปลอดภัยของผู้สัมภาษณ์เนื่องจากการสำรวจในเบื้องต้นประสบปัญหากับความลำบากในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลโดยเฉพาะตัวของผู้ประกอบการและความลำบากในการสื่อสารกับแรงงานต่างด้าวแต่อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากที่ไป-มา ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายเป็นไปอย่างคึกคัก ดังนั้นหากมีการศึกษาในอนาคตที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาในประเทศไทย จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

(5) การศึกษาถึงบทบาทของพ่อค้าปลีกระหว่างประเทศโดยเฉพาะในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายซึ่งมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่า หารสินค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาดจำนวนมาก รวมถึงพ่อค้าชาวจีนในอำเภอเชียงแสน ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ในอนาคตอาจจะเป็นแหล่งที่มีแต่ผู้ประกอบการจากประเทศเพื่อนบ้าน ควรทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการป้องกันและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

(6) การศึกษาถึงผลกระทบที่ผู้บริโภคได้รับจากการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) และการสำรวจเกษตรกรในเขตที่มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ทั่วประเทศ ไม่เฉพาะภาคเหนือเท่านั้น

7. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การวิเคราะห์ผลกระทบในระดับมหภาคถึงผลกระทบของการจัดทำเขตการค้าเสรี โดยเฉพาะการสำรวจความคิดเห็นในระดับประเทศหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชากรในพื้นที่

(2) การกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจส่วนมากไม่ทราบถึงข้อตกลงการค้าเสรีหรือ ดังนั้นควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้เข้าถึงชุมชนระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง

(3) เร่งปรับระบบการผลิตเกษตรปลอดภัยเพื่อเตรียมการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดอย่างแน่นอนจากมาตรการด้านสุขอนามัยที่เข้มข้นมากขึ้นในอนาคตสำหรับสินค้าเกษตรที่จะนำเข้าไปยังจีน รวมทั้งต้องพัฒนาเกษตรกรให้สามารถพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพสูงขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันด้านราคากับสินค้านำเข้าระดับเดียวกับจีน รวมทั้งต้องมีมาตรการด้านสุขอนามัยสำหรับสินค้านำเข้าด้วยเช่นกัน

(4) ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาให้สินค้าเกษตรไทยสามารถปรับตัวและสามารถแข่งขันกับจีนได้ ซึ่งอาจส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรให้กลายเป็นสินค้าหลากหลายชนิดที่มีคุณภาพสูง ทำให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการขายสินค้าในตลาดล่างเช่นเดียวกับจีน เช่น ภาครัฐควรมีมาตรการอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจาก การปลูกพืชทดแทน ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถทำให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของสภาพการแข่งขันของสินค้า โดยเฉพาะพืชที่สำคัญ เช่น หอมหัวใหญ่ เพื่อเตรียมตัวรับมือกับการที่มีผลผลิตจากจีน หรือ

ฮอลแลนด์เข้ามาภายในประเทศเพิ่มความหลากหลายในผลผลิต หรือทางเลือกให้กับผู้บริโภคภายในประเทศมากขึ้น

(5) ควรมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือในการเจาะตลาดจีนตอนใต้ อันได้แก่ มณฑลยูนนานอย่างจริงจัง เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าในตลาดดังกล่าว และแสวงหาสินค้าเกษตรที่โดดเด่นในพื้นที่ภาคเหนือเพื่อทดสอบตลาดและสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

(6) การบังคับใช้หรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าในหมวดสินค้าอื่นๆ ที่นอกเหนือจากหมวดผักและผลไม้ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การค้าที่เปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึงการบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันสินค้าที่ไม่มีคุณภาพและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ปัญหาที่ทำการวิจัย และความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1-7
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-7
1.4 นิยามศัพท์	1-7
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย	1-8
1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1-10
บทที่ 2 สภาพพื้นที่ชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบน	
2.1 ลักษณะทั่วไป	2-1
2.2 โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ	2-2
2.3 การค้าต่างประเทศของภาคเหนือตอนบน	2-3
2.4 การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน	2-8
2.5 เส้นทางค้าชายแดน	2-16
บทที่ 3 การค้าชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย	
3.1 ประวัติจังหวัดเชียงราย	3-1
3.2 ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย	3-3
3.3 การค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย	3-12
3.4 จุดการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย	3-20
บทที่ 4 การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย	
4.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่สาย	4-1
4.2 และสภาพทั่วไปของอำเภอแม่สาย	4-4
4.3 ช่องทางติดต่อการค้ากับประเทศสหภาพพม่า	4-6

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย (ต่อ)	
4.4 พัฒนาการรูปแบบการค้าชายแดน	4-9
4.5 สภาพการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในปัจจุบัน	4-16
4.6 วิธีการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย	4-21
4.7 อัตราแลกเปลี่ยนและการชำระเงิน	4-28
4.8 รูปแบบการชำระเงินของการค้าชายแดนไทย - พม่าด้านอำเภอแม่สาย	4-23
บทที่ 5 การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน	
5.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงแสน	5-1
5.2 สภาพทั่วไปของอำเภอเชียงแสน	5-2
5.3 พัฒนาการรูปแบบการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสน	5-5
5.4 สภาพการค้าชายแดนของอำเภอเชียงแสนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	5-12
5.5 วิธีการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน	5-20
5.6 รูปแบบการส่งออกของพ่อค้าชายแดนเชียงแสน	5-26
5.7 รูปแบบการนำเข้าของพ่อค้าชายแดนเชียงแสน	5-32
5.8 เส้นทางการค้าชายไทยไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน	5-39
5.9 รูปแบบการชำระเงินของการค้าชายแดนไทย - จีน	5-45
บทที่ 6 การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ	
6.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงของ	6-1
6.2 สภาพทั่วไปของอำเภอเชียงของ	6-4
6.3 เส้นทางการค้าชายแดนไทย - ลาวด้านอำเภอเชียงของ	6-8
6.4 สภาพเศรษฐกิจด้านอำเภอเชียงของ	6-11
6.5 สภาพการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ	6-13
6.6 วิธีการค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงของ	6-20

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 วิธีการค้าและเส้นทางการขนส่งระหว่างไทย - จีนตอนใต้	
7.1 บทนำ	7-1
7.2 จุดสำคัญของการค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้	7-4
7.3 การขนส่งสินค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้	7-7
7.4 เส้นทางคมนาคมทางบก	7-11
7.5 เส้นทางคมนาคมทางน้ำ	7-25
7.6 ปัญหาและอุปสรรคของการค้าไทย - จีนตอนใต้ในแม่น้ำโขง	7-35
7.7 สถานภาพของการขนส่งในปัจจุบัน	7-47
7.8 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าระหว่างไทย - จีนตอนใต้	7-51
7.9 สถานการณ์การขนส่งจากไทยสู่จีนตอนใต้ในปัจจุบัน	7-53
บทที่ 8 ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งการค้าเสรี	
8.1 ความเป็นมาของการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน	8-1
8.2 กรอบข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนจีน และข้อตกลงทวิภาคีระหว่างไทย-จีน	8-2
8.3 สภาพการค้าสินค้าผักผลไม้ระหว่างไทย-จีน	8-12
8.4 ผลกระทบการเปิด FTA ต่อสภาพการค้าชายแดนภาคเหนือไทย-จีน รอบ 3 ปี (2546-2548)	8-21
8.5 สินค้านำเข้า/ส่งออก ไทย-จีน ในรอบ 3 ปี FTA (2546-2548)	8-34
8.6 สถานการณ์การค้าผักผลไม้ระหว่างภาคเหนือของไทยกับจีนตอนใต้	8-39
บทที่ 9 ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งการค้าเสรี	
9.1 ผู้ประกอบการค้าชายแดน	9-1
9.2 เกษตรกร	9-17

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 10 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	
10.1 การค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน	10-1
10.2 ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งการค้าเสรี (Free Trade Area: กรณีความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่าง ไทย-จีน (Early Harvest)	10-7
10.3 ข้อเสนอแนะ	10-10
เอกสารอ้างอิง	11-1
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 จุดผ่านแดนและการค้าชายแดน	12-1
ภาคผนวก 2 สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออกทางด้านศุลกากรแม่สาย	12-8
ภาคผนวก 3 ท่าเรือเชียงแสน	12-13
ภาคผนวก 4 ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดน	12-17
ภาคผนวก 5 ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำ ล้านช้าง – แม่โขง ระหว่างรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐ ประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	12-24
ภาคผนวก 7 เอกสารแนบท้าย Output ที่ได้จากโครงการ	12-35

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	สถิติมูลค่าการค้าชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย	1-2
1.2	การค้าชายแดนของภาคเหนือ	1-4
1.3	สัดส่วนของการค้าชายแดนที่ผ่านด่านศุลกากรต่างๆ ในภาคเหนือ	1-5
2.1	ผลิตภัณฑ์รายภาค (Gross Regional Product: GRP) และรายได้ต่อหัว (PER CAPITA) ตามราคาตลาด ปี 2547 ของไทย	2-1
2.2	การค้าระหว่างประเทศที่ผ่านด่านศุลกากรภาคเหนือ	2-4
2.3	สัดส่วนของการค้าระหว่างประเทศที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือ	2-5
2.4	อัตราการเติบโตของการค้าระหว่างประเทศที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือ	2-6
2.5	มูลค่าการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน	2-11
2.6	สัดส่วนของการค้าชายแดนที่ผ่านด่านศุลกากรต่างๆ ในภาคเหนือ	2-12
2.7	มูลค่าการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน	2-13
2.8	สัดส่วนของมูลค่าการค้าชายแดนที่ผ่านด่านศุลกากรต่างๆ ในภาคเหนือ	2-13
2.9	อัตราการเติบโตของมูลค่าการค้าและมูลค่าการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน	2-14
2.10	สรุปจำนวนจุดการค้าชายแดน และจุดการค้าชายแดนที่สำคัญในเขตภาคเหนือ	2-17
3.1	ผลิตภัณฑ์รวมตามราคาตลาดของจังหวัดเชียงราย (GPP at current prices)	3-5
3.2	อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปัจจุบัน	3-6
3.3	ผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปี 2531	3-7
3.4	อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปี 2531	3-8
3.5	อัตราการเติบโตโดยเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์จังหวัดมวบรวม (Gross Provincial Product GPP) จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2540 - 2547	3-10
3.6	รายได้เฉลี่ย (Per capita income) ของ 17 จังหวัดภาคเหนือ	3-11
3.7	สถิติผลการจับกุมสินค้าลักลอบนำเข้าของด่านศุลกากรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย	3-13

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
3.8	มูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย	3-14
3.9	อัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย	3-23
3.10	มูลค่าการค้าแยกตามรายประเทศของจังหวัดเชียงราย	3-24
4.1	มูลค่าสินค้านำเข้า - ส่งออกผ่านด่านศุลกากรแม่สาย ปีงบประมาณ 2539 - 2548	4-14
4.2	สถิติการนำเข้า / ส่งออก 10 อันดับแรกปีงบประมาณ 2548	4-17
4.3	ผู้ส่งออกผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย	4-20
4.4	ผู้นำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย	4-21
4.5	มูลค่าการส่งออกและความถี่ในการซื้อสินค้า	4-22
4.6	ค่าใช้จ่ายการขนส่งสินค้า	4-23
5.1	มูลค่าการนำเข้า-ส่งออกไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน ปี 2541 - 2548	5-6
5.2	ดุลการค้าและมูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน ปี 2541 - 2548	5-6
5.3	สัดส่วนการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านด้านอำเภอเชียงแสน ปี 2541 - 2548	5-7
5.4	อัตราการขยายตัวของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน	5-9
5.5	มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน	5-10
5.6	ปริมาณของแอปเปิลในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545	5-15
5.7	ปริมาณของสาลีในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545	5-17
5.8	มูลค่าสินค้า FTA นำเข้า ณ ด่านศุลกากรเชียงแสน	5-18
5.9	สินค้านำเข้า - ส่งออก 10 อันดับ ณ ด่านศุลกากรเชียงแสน ประจำปีงบประมาณ 2548	5-19
5.10	โครงสร้างผู้ส่งออกสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ	5-20
5.11	ผู้ส่งออกจำแนกตามมูลค่าการส่งออก	5-21
5.12	ความถี่และมูลค่าการส่งออกสินค้า	5-30
5.13	ระยะเวลาการส่งมอบสินค้าถึงเมืองปลายทางในจีน	5-30
5.14	โครงสร้างผู้นำเข้าสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ	5-34

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
5.15 ผู้นำเข้าจำแนกตามมูลค่าการนำเข้า	5-35
5.16 ระยะเวลาการรับมอบสินค้าจากเมืองต้นทางในจีน	5-39
6.1 การค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย	6-14
6.2 อัตราการเติบโตของมูลค่าการค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของ	6-15
6.3 แสดงมูลค่าสินค้านำเข้าส่งออกกับประเทศ สปป.ลาว ด้านจังหวัดเชียงราย 10 อันดับ ปี 2546	6-16
6.4 สินค้านำเข้าจาก สปป.ลาว 10 อันดับ ระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2547	6-17
6.5 สินค้าส่งออกสู่ สปป.ลาว 10 อันดับ ระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2547	6-18
6.6 ท่าเรือเชียงของ – ท่าเรือจิ่งหง	6-29
7.1 สถานะภาพของเขื่อนต่าง ๆ ในโครงการของจีน	7-40
7.2 ปฏิทินการเปิดน้ำในเขื่อนของจีนเดือนธันวาคม 2548 - มิถุนายน 2549	7-45
7.3 ระยะทางและเวลาเดินเรือสินค้าระหว่างไทยกับมณฑลยูนนาน (โดยประมาณ)	7-48
7.4 สถิติปริมาณเรือ รถบรรทุก และปริมาณสินค้า เปรียบเทียบปีงบประมาณ 2548 และ 2549 ณ ท่าเรือเชียงแสน	7-50
7.5 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า	7-52
8.1 การลดภาษีสินค้าในสินค้าปกติสำหรับจีนและอาเซียนเดิม 6 ประเทศ	8-5
8.2 การลดภาษีสินค้าในสินค้าปกติสำหรับอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ (เวียดนาม ลาว เขมร พม่า) และจีน	8-6
8.3 สรุปกำหนดการเปิดเสรี	8-10
8.4 มูลค่าการค้าผัก-ผลไม้ไทยจีนช่วงเดือนตุลาคม 2546 - กันยายน 2548	8-13
8.5 มูลค่าการค้าผัก-ผลไม้ไทย-จีนช่วงเดือนตุลาคม 2546 – กันยายน 2548	8-14
8.6 สินค้าส่งออกสำคัญจากไทยไปจีน: ตอนที่ 07 (ผัก)	8-17
8.7 สินค้านำเข้าสำคัญของไทยจากจีน: ตอนที่ 07 (ผัก)	8-18

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
8.8	สินค้าส่งออกสำคัญจากไทยไปจีน: ตอนที่ 08 (ผลไม้)
8.9	สินค้านำเข้าสำคัญของไทยจากจีน: ตอนที่ 08 (ผลไม้)
8.10	มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2545-2548
8.11	มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้
8.12	มูลค่าการค้าชายแดนจากประเทศจีนผ่านท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
8.13	อัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีน
8.14	การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2546
8.15	มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2547
8.16	มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2548
8.17	รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ
8.18	รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ ของด่านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปี 2547 (มกราคม-ธันวาคม)
8.19	รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ ของด่านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปี 2548 (มกราคม-ธันวาคม)
8.20	มูลค่าการส่งออกและนำเข้าผักและผลไม้ (07-08) ระหว่างไทย – จีน
9.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดน
9.2	ประเภทธุรกิจการค้าชายแดน
9.3	ประเภทสินค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน
9.4	ประเทศคู่ค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน
9.5	ช่องทางการประกอบธุรกิจ
9.6	การส่งสินค้าออกทางแม่น้ำโขง
9.7	การส่งสินค้าออกทางรถยนต์
9.8	การนำเข้าสินค้าทางแม่น้ำโขง
9.9	การนำเข้าสินค้าทางรถยนต์
9.10	ระยะเวลาการประกอบธุรกิจ
9.11	ระยะเวลาการดำเนินธุรกิจกับคู่ค้า
9.12	รูปแบบของการรับ/ชำระเงิน
9.13	เอกสารที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
9.14	มูลค่าของสินค้าหรือธุรกิจต่อเดือน	9-13
9.15	การเก็บสินค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน	9-13
9.16	รายได้ของธุรกิจการค้าชายแดน	9-14
9.17	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	9-17
9.18	ลักษณะของสินค้าทางการเกษตร	9-19
9.19	ผู้รับซื้อสินค้าของเกษตรกร	9-20
9.20	ลักษณะการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร	9-21
9.21	ประเทศที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร	9-21
9.22	รูปแบบการติดต่อกับผู้รับซื้อผลผลิต	9-22
9.23	การกำหนดราคาซื้อของเกษตรกร	9-23
9.24	แหล่งเงินทุนในการเพาะปลูก	9-24
9.25	ระยะเวลาที่ทำการเกษตร	9-25
9.26	ระยะเวลาที่ค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิต	9-25
9.27	การจ่ายชำระค่าสินค้า	9-26
9.28	รูปแบบของการรับชำระเงิน	9-26
9.29	มูลค่าของผลผลิต	9-27
9.30	การจัดเก็บพืชผลทางการเกษตร	9-27
9.31	รายได้ของเกษตรกร	9-28
9.32	ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากมีข้อตกลง FTA	9-29
9.33	ภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากข้อตกลง	9-34
9.34	ความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรในนโยบายการค้า	9-35
9.35	การทราบเรื่องการเปิดเขตการค้าเสรี	9-36
9.36	การทราบข้อมูลเกี่ยวกับเขตการค้าเสรี	9-36
9.37	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน	9-37
9.38	ผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีต่อการผลิตสินค้า	9-38
9.39	การเปรียบเทียบปริมาณการค้าก่อนและหลังการเปิดเขตการค้าเสรี	9-39
9.40	ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA)	9-40

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
3.1	ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดเชียงราย	3-9
3.2	แนวโน้มผลิตภัณฑ์จังหวัดของจังหวัดเชียงราย	3-10
3.3	มูลค่าการค้าชายแดนรวมด้านจังหวัดเชียงรายปี 2535 – 2548	3-13
3.4	อัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย	3-14
3.5	แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย	3-20
4.1	ที่ว่าการอำเภอแม่สาย ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2493	4-3
4.2	พื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	4-4
4.3	สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2	4-6
4.4	ด่านชายแดนแม่สาย	4-8
4.5	ด่านท่าขี้เหล็กของพม่า	4-9
4.6	แสดงมูลค่าสินค้านำเข้า-ส่งออก ปีงบประมาณ 2539-2548	4-15
	ด่านศุลกากรแม่สาย	
4.7	ตลาดดอยยาว อำเภอแม่สาย	4-16
4.8	กรณีการส่งออกสินค้าที่พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้า	4-25
4.9	พ่อค้าชายแดนในพื้นที่อำเภอแม่สายทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้า	4-26
4.10	ผู้ผลิตจากส่วนกลาง ดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าชาวพม่าโดยตรง	4-27
4.11	การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในแม่สาย	4-28
4.12	แสดงการชำระเงินค่าสินค้าและรับสินค้าของพ่อค้าส่งออกชายแดนไทย	4-29
4.13	การส่งออกและการรับชำระค่าวัสดุก่อสร้างของผู้ประกอบการ	4-31
4.14	การส่งออกสินค้าของผู้ส่งออกประเทศพม่า	4-32
4.15	สัดส่วนการชำระเงินค่าสินค้าชายแดนไทย-พม่า	4-34
4.16	การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี	4-35
4.17	การชำระเงินผ่านระบบหักบัญชี	4-36
4.18	การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท	4-38
4.19	การชำระเงินด้วยการเปิด L/C กรณีพ่อค้าพม่านำเข้าสินค้าจากไทย	4-41
4.20	การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาททั่วไป	4-42

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
5.1	มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน	5-11
5.2	แผนที่อาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและเส้นทางในการขนส่งสินค้า	5-12
5.3	ปริมาณของแอปเปิ้ลในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545	5-14
5.4	ปริมาณของสาลี่ในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545	5-16
5.5	พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการรวบรวมสินค้า	5-27
5.6	พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่นายหน้า (Broker)	5-28
5.7	ผู้ผลิตจากส่วนกลางดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าจีนโดยตรง	5-28
5.8	พ่อค้าจีนนำสินค้าเข้ามาในไทยและหาซื้อสินค้ากลับจีน	5-29
5.9	แสดงเส้นทางการเดินเรือและขนส่งสินค้าจากเชียงแสนสู่จีนตอนใต้	5-32
5.10	ผู้นำเข้าไทยเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในประเทศจีนโดยตรง	5-36
5.11	ผู้ส่งออกจีนนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย	5-37
5.12	ตัวแทนขายจากจีน ขนส่งและขายสินค้าให้แก่พ่อค้าไทยบริเวณชายแดน	5-37
5.13	ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน	5-38
5.14	การหักบัญชีคู่ค้า	5-49
5.15	การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน	5-51
5.16	การชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ	5-54
5.17	การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด	5-57
5.18	การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด (บาทและหยวน)	5-61
5.19	การชำระเงินโดยการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (L/C)	5-63
6.1	เส้นทางการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ-เชียงราย	6-3
6.2	เส้นทางการค้าชายแดนไทย-พม่า-ลาว-จีนตอนใต้	6-4
6.3	ชายแดนไทยด้านอำเภอเชียงของ-เมืองห้วยทราย สปป.ลาว	6-6
6.4	แผนที่อำเภอเชียงของ	6-7
6.5	ด่านสากลที่เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ของ ส.ป.ป.ลาว	6-10
6.6	ศักยภาพในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่จังหวัดเชียงราย	6-13

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
6.7	แสดงการค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (2549)	6-14
6.8	ตลาดจำหน่ายสินค้าจีนที่แขวงบ่อแก้ว (ตลาดไม้ถาวร)	6-19
6.9	ตลาดจำหน่ายสินค้าจีนที่กำลังทำการก่อสร้าง (ตลาดถาวร)	6-20
6.10	จุดขนถ่ายสินค้าบริเวณท่าเทียบเรือเชียงของ (ตุลาคม 2548)	6-21
6.11	การส่งออกจากไทยไป สปป.ลาว อ.เชียงของ – ห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว	6-25
6.12	การนำเข้าสินค้าจากสปป.ลาว ด้านอำเภอเชียงของ	6-27
7.1	เส้นทางการค้าชายแดนไทย-จีนในอดีต	7-2
7.2	จุดการค้าและเส้นทางคมนาคมระหว่างภาคเหนือตอนบนและจีนตอนใต้	7-6
7.3	สภาพเส้นทางช่วงแม่สาย-เชียงตุง-เชียงรุ่ง (จังหวัด): R3W	7-12
7.4	ระยะทางจากแม่สาย-ขุนหมิง	7-13
7.5	สภาพตลาดเมืองลา ชายแดนพม่า-จีน	7-15
7.6	ด่านตรวจสินค้าทำซีเหล็ก-เชียงตุง	7-16
7.7	สภาพเส้นทางช่วงแม่สาย-เชียงตุง	7-17
7.8	ด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) เมืองเชียงตุง	7-17
7.9	สภาพชุมชนในเมืองเชียงตุง	7-18
7.10	ทางเข้าตลาดในเมืองเชียงตุง	7-18
7.11	สินค้าที่วางขายในตลาดเชียงตุง	7-19
7.12	สภาพเส้นทางช่วงเชียงตุง-ต้าหลี่	7-19
7.13	ด่านชายแดนระหว่างพม่าที่เมืองลากับ จีนที่เมืองต้าหลี่	7-20
7.14	เส้นทางการคมนาคมระหว่างไทย-จีนตอนใต้	7-22
7.15	สภาพการก่อสร้างเส้นทาง R3E ช่วงที่ 1	7-23
7.16	สภาพการก่อสร้างเส้นทาง R3E ช่วงที่ 2	7-24
7.17	ท่าเรือกวนเล่ย์ของจีน	7-30
7.18	สภาพการขนส่งในแม่น้ำโขงจากจีนมาไทยใช้เวลา 1 วัน	7-32
7.19	การเดินทางขาขึ้นจากไทยไปยังจีนตอนใต้ใช้เวลา 2 วัน	7-33
7.20	ท่าเรือจี๋หง เขตปกครองพิเศษสิบสองปันนา	7-33

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
7.21 ที่ตั้งท่าเรือในแม่น้ำโขง	7-34
7.22 แนวระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง	7-37
7.23 เชื้อนที่จะสร้างกันแม่น้ำโขงตอนบน	7-39
7.24 โครงการพัฒนาเชื้อนในจีน	7-41
7.25 เชื้อนจึงหึ่งที่กำลังก่อสร้าง	7-42
7.26 การพัฒนาท่าเรือของจีน	7-42
7.27 ระดับน้ำในแม่น้ำโขงที่ทำเรือเชียงแสน ณ วันที่ 31 มีนาคม 2549	7-43
7.28 ระดับน้ำในแม่น้ำโขง ณ วันที่ 5 เมษายน 2549	7-44
7.29 ระดับน้ำในแม่น้ำโขง ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2549	7-44
7.30 ปริมาณการขนส่งผ่านท่าเรือเชียงแสน	7-49
7.31 สภาพของเมืองเงินก้งที่กำลังมีการสร้างเมืองใหม่	7-55
7.32 แผนผังแสดงสภาพเส้นทางสู่จีนตอนใต้	7-58
7.33 เส้นทางที่กำลังก่อสร้างช่วงเมืองเชียงรุ่ง-ซือเหมา	7-59
7.34 การขุดเจาะอุโมงค์ช่วงเส้นทางจากเชียงรุ่ง-คูนหมิง	7-59
7.35 เส้นทางหลวง 6 เลนช่วงเมืองซือเหมา-คูนหมิงที่สร้างเสร็จแล้ว	7-60
7.36 เส้นทางที่มุ่งตรงเข้าสู่คูนหมิง	7-60
7.37 เส้นทาง 2 เลนที่มีความลาดชันช่วงเมืองซือเหมา-คูนหมิง	7-61
7.38 ศูนย์กลางรถบรรทุกอิสระเมืองคูนหมิง (ก)	7-61
7.39 ศูนย์กลางรถบรรทุกอิสระเมืองคูนหมิง (ข)	7-62
8.1 มูลค่าการส่งออก นำเข้า และดุลการค้าของไทย ในช่วงเดือนตุลาคม-กันยายน เปรียบเทียบระยะเวลา ก่อน FTA – หลัง FTA 1 ปี – หลัง FTA 2 ปี (ตอนที่ 07 ผัก)	8-15
8.2 มูลค่าการส่งออก นำเข้า และดุลการค้าของไทย ในช่วงเดือนตุลาคม – กันยายน เปรียบเทียบระยะเวลา ก่อน FTA – หลัง FTA 1 ปี – หลัง FTA 2 ปี (ตอนที่ 08 ผลไม้)	8-16
8.3 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2545-2548	8-21
8.4 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้	8-22
8.5 อัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีน	8-25
8.6 มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2546	8-27

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
8.7	เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ ปี 2546	8-28
8.8	เปรียบเทียบการส่งออก-นำเข้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2547	8-30
8.9	เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ ปี 2547	8-31
8.10	เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ ปี 2548	8-33
8.11	อัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีน ปี 2548	8-33

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาที่ทำการวิจัย และความสำคัญของปัญหา

การค้าชายแดนตามคำจำกัดความของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ (2529) หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าทางการค้าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคและบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิดและสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ของป่า ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยากและมีความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งลักษณะของการค้าชายแดนของประเทศไทยในปัจจุบันจะแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ คือ การค้าชายแดนที่แท้จริงของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย ซึ่งมักเป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนของกินของใช้ที่จำเป็นและมีมูลค่าไม่มากนัก การค้าแบบแลกเปลี่ยนที่มีลักษณะกระทำกันเองไม่ผ่านระบบราชการหรือการค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร ซึ่งถือว่าเป็นการลักลอบค้าหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย ที่อาจมีกลุ่มทุนการเมืองและอิทธิพลหนุนหลัง และเป็นการค้าที่แอบแฝง ปิดบัง ไม่ยอมรับให้เป็นกิจกรรมของเศรษฐกิจในระบบ ทั้งๆ ที่กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต รายได้ การจ้างงาน และใช้ทรัพยากรเช่นเดียวกับกิจกรรมเศรษฐกิจในระบบทั่วไป และการค้าผ่านชายแดน (Cross-border trade) ที่มีลักษณะคล้ายกับการค้าระหว่างประเทศทั่วไป ซึ่งการค้าลักษณะนี้ได้กลายเป็นด้านหลักของการค้าชายแดนในปัจจุบัน ที่มีมูลค่านำเข้า-ส่งออกสูง และทำในรูปแบบของบริษัทหรือนิติบุคคล

สำหรับการค้าชายแดนบริเวณภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย ที่มีการค้ากับประเทศพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) พบว่าปริมาณการค้าที่ผ่านพิธีการศุลกากรในปี 2535 มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 1,111.89 ล้านบาท จำแนกเป็นการนำเข้า 17.63 ล้านบาท และการส่งออก 1,094.26 ล้านบาท ซึ่งประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้า 1,111.89 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการค้าในปี 2548 ที่มีมูลค่าการค้ารวม 10,810.83 ล้านบาท จำแนกเป็นการนำเข้า 1,870.19 ล้านบาท และการส่งออก 8,940.64 ล้านบาท ทำให้ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้าในปี 2548 จำนวน 7,070.45 ล้านบาท ดังแสดงในตารางที่ 1.1 โดยมีสินค้านำเข้าที่สำคัญคือ โคและกระบือมีชีวิต ไม้แปรรูป ถ่านหินลิกไนต์ แอปเปิ้ลสด สาลี่สด ฯลฯ ส่วนสินค้าส่งออกที่สำคัญคือ น้ำมันเชื้อเพลิง ลำไยอบแห้ง สินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์ วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ

ตารางที่ 1.1 สถิติมูลค่าการค้าชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย

หน่วย: ล้านบาท

ปี	การส่งออก	การนำเข้า	ดุลการค้า	มูลค่ารวม
2535	1,094.26	17.63	1,111.89	1,111.89
2536	1,581.96	120.88	1,702.84	1,702.84
2537	1,839.02	227.03	2,066.05	2,066.05
2538	1,969.98	135.98	2,105.96	2,105.96
2539	2,338.99	266.39	2,605.38	2,605.38
2540	2,952.37	252.8	3,205.17	3,205.17
2541	2,601.13	625.61	3,226.74	3,226.74
2542	2,818.60	965.2	3,783.80	3,783.80
2543	3,780.29	841.49	4,621.78	4,621.78
2544	3,612.43	1,107.18	4,719.61	4,719.61
2545	4,379.98	975.75	5,354.73	5,355.73
2546	5,299.90	1,575.19	6,875.09	6,875.09
2547	5,259.62	2,117.97	7,377.59	7,377.59
2548	8,940.64	1,870.19	7,070.45	10,810.83

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

จากมูลค่าการค้าในตารางที่ 1.1 แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าชายแดนบริเวณพื้นที่จังหวัดเชียงรายในช่วงสิบห้าปีที่ผ่านมาว่ามีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมากประกอบกับแนวโน้มการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงรายที่จะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากนโยบายทางภาครัฐเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น นั่นคือข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ระหว่างไทย-จีน ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2546 ตามประกาศกระทรวงการคลังที่ กค 0518/ว.1310 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2546 โดยตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ไทยและจีนได้เริ่มลดภาษีระหว่างกันลงเหลือ 0% ในสินค้า 2 รายการแรก คือ ผัก (HS 07) กับผลไม้ (HS 08) และการภายใต้ความตกลงเร่งลดภาษีในสินค้าที่มีความพร้อม (early harvest) และการบรรลุข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกลุ่มอาเซียนกับจีน ในวันที่ 1 มกราคม 2547 โดยทั้งอาเซียนและจีนจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณี ภายใต้ความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างอาเซียน-จีน โดยจะต้องเริ่มลดภาษีสินค้าตั้งแต่รายการที่ 01-08 ลงเหลือร้อยละ 0 ภายในปี 2549 ประกอบไปด้วย สัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ ปลา ผลิตภัณฑ์นม ผลิตภัณฑ์สัตว์อื่น ต้นไม้ ผักสด และผลไม้สด

นอกจากนี้การจัดอุปสรรคทางการค้าชายแดนที่เป็นรูปธรรม เช่น การปฏิสังขรณ์ ปรับปรุงร่องน้ำของแม่น้ำโขงตอนบนที่มีระยะทางรวมทั้งสิ้น 331 กิโลเมตร ซึ่งเสร็จสิ้นเมื่อวันที่ 15 เม.ย. 2546 (การศึกษาการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง, 2547) ส่งผลให้การขนส่งสินค้าทางเรือจะทำได้สะดวกยิ่งขึ้น และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาพื้นที่ชายแดน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและโอกาสทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมือง ชุมชนและคนในพื้นที่ จึงได้มีการกำหนดให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยให้อำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นสองในสามเมืองสำหรับโครงการนำร่องตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2545 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: ออนไลน์)

จากสถิติการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอดีตนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่นของประชาชนในเขตชายแดนที่ติดต่อกันเท่านั้น แต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ติดต่อกัน ทางด้านการเมือง และการค้า รวมถึงด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยภายหลังการเปิดจุดการค้ากับประเทศสหภาพพม่าและลาวแล้วพบว่าปริมาณการค้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่ในปี 2540 ภาคเหนือมีมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งหมด 5,932.94 ล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2539 ร้อยละ 32.51 โดยแบ่งเป็นมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย-สหภาพพม่า 5,382.99 ล้านบาท (ร้อยละ 90.74) ไทย - สปป.ลาว 402.59 ล้านบาท (ร้อยละ 6.78) และไทย - จีน 147.36 ล้านบาท (ร้อยละ 2.48) (ดูตารางที่ 1.2)

ก่อนที่จะมีข้อตกลงเปิดเสรีการค้า (FTA) นั้น ปัญหาการค้าชายแดน โดยเฉพาะการประกอบการค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านยังมีปัญหาและอุปสรรค เช่น ปัญหาประเทศเพื่อนบ้านปิดด่านชายแดน ปัญหาการสูญเสียตลาดสินค้าสำคัญบางประเภทให้ประเทศอื่น เช่น จีน สิงคโปร์ และมาเลเซีย ปัญหากฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้า การชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารยังไม่เป็นที่นิยม ปัญหาระเบียบพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเดินทางเข้า-ออกประเทศ ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ ส่วนแนวทางการพัฒนาการค้าชายแดนควรใช้โอกาสจากกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (The Greater Mekong Subregional Economic Cooperation: GMS) เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน รวมทั้งบรรลुข้อตกลงระหว่างประเทศในการขนส่งสินค้าผ่านแดน ซึ่งจะช่วยขยายตลาดสินค้าไทยให้กว้างขวางขึ้น ประกอบกับภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ภาครัฐบาลความต้องส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรมการเกษตร และบริการที่ก่อให้เกิดการจ้างงานและยกระดับการครองชีพของประชาชนในพื้นที่

การส่งเสริมและการพัฒนาความร่วมมือทางเทคโนโลยีและการศึกษา ให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมและเพิ่มความสามารถและโอกาสทางเศรษฐกิจในเวทีการค้าโลก

ตารางที่ 1.2 การค้าชายแดนของภาคเหนือ

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
มูลค่าการค้าชายแดนรวม	3,886.9	6,778.2	5,071.3	7,574.4	9,772.1	9,801.3	8,973.6	13,504.6	20,737.6	25,530.8
การส่งออก	3,419.4	6,233.6	4,031.4	5,780.1	8,067.6	6,916.2	7,260.3	11,145.3	17,306.3	22,410.3
การนำเข้า	467.5	544.6	1,039.9	1,794.3	1,704.6	2,885.1	1,713.3	2,359.3	3,431.3	3,120.5
ดุลการค้า	2,951.9	5,688.9	2,991.5	3,985.7	6,363.0	4,031.1	5,547.0	8,786.0	13,875.0	19,289.8
ไทย-พม่า										
ส่งออก	3,083.7	5,962.8	3,478.0	4,883.7	6,636.5	4,069.5	3,915.7	7,519.0	14,255.8	16,701.8
นำเข้า	285.0	289.9	618.9	908.9	931.6	1,810.5	804.4	969.6	1,782.2	1,422.6
ดุลการค้า	2798.7	5672.9	2859.1	3974.8	5704.9	2259	3111.3	6549.4	12473.6	15279.2
มูลค่ารวม	3368.7	6252.7	4096.9	5792.6	7568.1	5880	4720.1	8488.6	16038	18124.4
ไทย-ลาว										
ส่งออก	197.7	205.2	456.7	457.9	579.4	621.1	607.1	551.2	940.1	1,633.3
นำเข้า	105.1	175.4	131.6	455.4	470.4	527.6	446.8	302.3	407.3	593.5
ดุลการค้า	92.6	29.8	325.1	2.5	109	93.5	160.3	248.9	532.8	1039.8
มูลค่ารวม	302.8	380.6	588.3	913.3	1049.8	1148.7	1053.9	853.5	1347.4	2226.8
ไทย-จีนตอนใต้										
ส่งออก	138.1	65.5	96.8	438.4	851.7	2,225.6	2,737.5	3,075.1	2,110.4	4,075.2
นำเข้า	77.3	79.4	289.4	430.0	302.5	547.0	462.0	1,087.4	1,241.8	1,104.4
ดุลการค้า	60.80	-13.90	-192.60	8.40	549.20	1,678.60	2,275.50	1,987.70	868.60	2,970.80
มูลค่ารวม	198.90	51.60	-95.80	446.80	1,400.90	3,904.20	5,013.00	5,062.80	2,979.00	7,046.00

ที่มา: ด้านศุลกากรในภาคเหนือ

ตารางที่ 1.3 สัดส่วนของการค้าชายแดนที่ผ่านด่านศุลกากรต่าง ๆ ในภาคเหนือ

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก										
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- พม่า	90.18	95.66	86.27	84.49	82.26	58.84	53.93	67.46	82.37	74.53
- ลาว	5.78	3.29	11.33	7.92	7.18	8.98	8.36	4.94	5.43	7.29
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	4.04	1.05	2.40	7.58	10.56	32.18	37.70	27.59	12.19	18.18
การนำเข้า										
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- พม่า	60.96	53.23	59.51	50.65	54.65	62.75	46.95	41.10	51.94	45.59
- ลาว	22.48	32.21	12.65	25.38	27.59	18.29	26.08	12.81	11.87	19.02
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	16.53	14.58	27.83	23.96	17.75	18.96	26.96	46.08	36.19	35.39

ที่มา: จากการคำนวณ

ภายใต้สภาวะของการค้าเสรีในปัจจุบันนั้นการค้าชายแดนนับเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของกรอบความร่วมมือทางการค้าภายใต้อนุภูมิภาคล้านนาโขงและข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement: FTA) ถึงแม้ว่ายอดการค้าจะเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากก็ตาม แต่อุปสรรคที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางการเมืองในสหภาพพม่า การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำในแม่น้ำโขง และการสร้างถนนเพื่อเชื่อมต่อไปยังพม่า ลาว และจุดหมายใหม่ คือ ประเทศจีนตอนใต้ เพื่อลดปัญหาของต้นทุนค่าขนส่ง และเพื่อเอื้อต่อการกระจายสินค้าของไทยไปยังประเทศคู่ค้าเพื่อนบ้านได้แก่ ลาว พม่า จีนตอนใต้ และมีความเป็นไปได้สูงที่จะขยายตลาดไปยังเอเชียใต้ เช่น บังกลาเทศ อินเดีย และปากีสถาน โดยผ่านสหภาพพม่าเป็นหลัก ดังนั้นการศึกษาถึงผลดี ผลเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการดังกล่าวแล้วแต่ส่งผลต่อภาวะของการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย ซึ่งถือเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับการซื้อ-ขาย โอนถ่ายสินค้า และการกระจายสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านและจีนตอนใต้ และจากแผนของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มียุทธศาสตร์การค้าชายแดนเป็นเป้าหมายเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้นประเด็นก็คือ การค้าชายแดนของภาคเหนือในด้านจังหวัดเชียงรายนี้นี้มีความพร้อมเพียงพอหรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดนอย่างไรบ้างนับตั้งแต่การตกลงข้อตกลงการค้าเสรีการค้ากับจีน สินค้าที่ได้รับผลกระทบบ้าง นอกจากนี้ยังต้องการศึกษาว่าการค้าชายแดนที่มีอยู่เดิมแล้วในจังหวัดเชียงรายจะได้รับผลกระทบจากภาวะดังกล่าวนี้หรือไม่ ถ้ามีมากน้อยเพียงใด ผลดีที่จะเกิดกับสินค้าไทยภายใต้กรอบที่กล่าวมาแล้วนั้นมีมากน้อย

เพียงใด หากไม่มีข้อตกลงเปิดการค้าเสรี การค้าชายแดนจะอยู่ได้หรือไม่ การเติบโตของการค้าชายแดนมีรูปแบบของตัวมันเองอย่างไร หรือเพราะการกระตุ้นจากข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) มีการเปลี่ยนแปลงที่ต่างไปจากเดิมที่เป็นอยู่อย่างไร ลักษณะการค้าชายแดนยังคงเป็นการค้าตามกฎหมายหรือการค้าในระบบ ถ้ามีเป็นมูลค่าเล็กน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับการค้านอกระบบ ยังมีการหลีกเลี่ยงกฎหมายเพิ่มขึ้นจากเดิมเพียงใด ทำให้ถึงเป็นเช่นนั้น มีกฎหมายหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการค้าชายแดนมากหรือไม่ แผนพัฒนานิคมเชียงใหม่ การระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง และการสร้างเขื่อนของสาธารณรัฐประชาชนจีนเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าชายแดนไปจากเดิมมากน้อยอย่างไร การพัฒนาการค้าชายแดนโดยรูปแบบของตัวมันเอง หรือควรมีรัฐเข้ามาจัดระบบการค้าให้เป็นทางการ มาตรการระยะสั้น กลาง ยาว แบบใดที่เหมาะสมกับความต้องการบรรลุเป้าหมายของการยกระดับการค้าชายแดนของไทยให้กลายเป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุน การขนส่งและการกระจายสินค้าในอนุภูมิภาคล้านน้ำโขง (GMS) ระเบียบการนำเข้าและส่งออกของไทยต่อสินค้าเกษตรกรรม เช่น ผัก ผลไม้ไทยได้รับผลกระทบจากข้อตกลง FTA อย่างไรบ้าง จึงเป็นสิ่งที่น่าจะได้รับคำตอบที่ชัดเจนภายใต้การศึกษาในครั้งนี้

การศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อการค้าชายแดนจากข้อตกลงการจัดตั้งเขตเสรีการค้า (FTA) ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อภาวะของการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย ซึ่งถือเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับการซื้อ-ขาย โอนถ่ายสินค้า และการกระจายสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้านและจีนตอนใต้เพื่อที่จะนำไปกำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนจากข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรีดังกล่าว ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจก็คือ (1) ข้อตกลงการค้าเสรี ส่งผลดีและผลเสียต่อการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนอย่างไร โดยเฉพาะการค้าชายแดนระหว่างไทย - จีนตอนใต้ โดยการศึกษาในครั้งนี้เน้นหนักไปยังสินค้าเกษตรกรรมของไทย (2) ต้องการศึกษว่าการเปิดการค้ากับจีน(ตอนใต้) จะทำให้มีปริมาณสินค้าเข้าจากจีนไหลทะลักเข้ามาในไทยมากกว่าสินค้าออกจากไทยที่ส่งออกไปยังจีนหรือไม่อย่างไร อุปสรรคการค้าอื่นๆ (non-trade barriers) ที่ยังทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบแม้ว่าจะมีการทำข้อตกลงการค้า เช่น การเดินเรือในแม่น้ำโขงที่ไม่สามารถทำได้ตลอดปี ต้นทุนการขนส่งสินค้า เป็นต้น (3) ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้รับผลได้จากข้อตกลงการค้ามากน้อยเพียงใด (4) หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้ประกอบการโดยทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของข้อตกลงการค้าเสรีอย่างไรบ้าง (5) รูปแบบการค้าชายแดนมีลักษณะการค้าชายแดนยังคงเป็นการค้าในระบบที่ผ่านพิธีการศุลกากรหรือไม่ ถ้ามีเป็นมูลค่าเล็กน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับการค้านอกระบบ ข้อตกลงการค้าเสรีทำให้สัดส่วนของการค้านอกระบบลดลงหรือไม่ (6) รูปแบบการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนของไทยมีการปรับตัวอย่างไรต่อข้อตกลงการค้าเสรี หรือยังคงยึดรูปแบบเดิม (7) การค้าชายแดนด้านเชียงรายนั้นมีความ

พร้อมเพียงหรือมีศักยภาพเพียงพอหรือไม่สำหรับข้อตกลงการค้าเสรี มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดนอย่างไรบ้างนับตั้งแต่การตกลงข้อตกลงการค้าเสรีการค้ากับจีน จึงเป็นสิ่งที่น่าจะได้รับคำตอบที่ชัดเจนภายใต้การศึกษาในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการการค้าในเขตชายแดนภาคเหนือ เช่น รูปแบบการค้าวิถี การตลาด การชำระเงิน การค้าในระบบ/นอกระบบ การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนทางการและไม่เป็นทางการ

1.2.3 เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายการค้าชายแดนของประเทศได้อย่างเหมาะสม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการค้าชายแดนกับการเปิดเสรีการค้าโดยการประมาณการจากการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง

1.3.2 ใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาพัฒนาการค้าชายแดนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชายแดนเพื่อเตรียมรับกับข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Area)

1.3.3 เป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนได้ตระหนักถึงความสำคัญ ปัญหา อุปสรรค รวมถึงทิศทางการค้าชายแดนกับข้อจำกัดในการพัฒนา เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจได้อย่างถูกต้องในการนำเอาผลการศึกษาดังกล่าวไปใช้หรือไปเป็นแนวทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 นิยามศัพท์

การค้าชายแดน หมายถึง การทำธุรกิจด้านพาณิชยกรรม การค้าปลีก และการค้าส่งในบริเวณชายหรือผ่านพิธีการของด่านศุลกากรในอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผู้ประกอบการ หมายถึง นักธุรกิจที่ประกอบธุรกิจด้านพาณิชย์กรรมการค้าส่งที่ผ่านพิธีการของด่านศุลกากรในอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย

ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ หรือตลาดมืด เป็นตลาดที่รับซื้อ-ขาย เงินสกุลหยวน ดอลลาร์ สรอ. และเงินบาท ทั้งเพื่อการค้า และการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังรับโอนเงินหยวนและบาท ระหว่างไทยและจีนตอนใต้ด้วย ซึ่งจะมีเครือข่ายทั้งในจีนและไทย

จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าการสัญจรไปมา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเปิดจุดผ่านแดนถาวรต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของทั้งสองประเทศ โดยในส่วนของไทยต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร

จุดผ่านแดนชั่วคราว มีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจของฝ่ายไทยเป็นสำคัญ จะเปิดขึ้นเมื่อมีผู้ร้องขอกระทรวงมหาดไทยให้เปิดเป็นการชั่วคราว โดยมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน และไม่มีผลกระทบทางด้านความมั่นคง การเปิด-ปิดดำเนินไปตามอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยความเห็นชอบในหลักการของคณะอนุกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวของสภาความมั่นคงแห่งชาติ

จุดผ่อนปรน มีวัตถุประสงค์ทางด้านมนุษยธรรม การส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น ตลอดจนการค้าขายสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค การสัญจรไปมาของประชาชน การกำหนดประเภทสินค้า ระยะเวลาการเปิด และมาตรการควบคุมการเดินทางเข้า-ออกเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดการเปิดจุดผ่อนปรน โดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

ขั้นตอนของการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

1.5.1 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เป็นการเตรียมการเพื่อกำหนดเค้าโครงการศึกษาและวิธีการดำเนินการวิจัย หลังจากนั้นจึงออกทำการเก็บข้อมูลโดยการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนภาคเหนือ ในขั้นนี้จึงเป็นการทำการสำรวจโดยการวิจัยเอกสารจากข้อมูลทุติยภูมิในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นประวัติของการเกิดขึ้นของการค้าชายแดน รวมถึงลักษณะของข้อมูลทางกายภาพอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น สภาพทั่วไปของพื้นที่ ช่องทางการค้า สภาพเศรษฐกิจ สังคมการเมืองในพื้นที่ การคมนาคมและการติดต่อกับการค้าชายแดน สภาพภูมิประเทศ โดยทำการ

เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สุลกากร สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง อำเภอ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำความเข้าใจวิวัฒนาการของการค้าชายแดนภาคเหนือด้านจังหวัดเชียงราย

1.5.2 ทำการแบ่งกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจแบบปฐมภูมิ โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 6 กลุ่มได้แก่ (1) ผู้ประกอบการค้าชายแดนหรือตัวแทนการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในพื้นที่ เช่น สุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารและปกครอง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและแรงงานจังหวัด เป็นต้น (3) ตัวแทนทางการเงินและสถาบันการเงิน (4) ประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น เกษตรกรในพื้นที่ (5) ผู้บริโภคทั่วไปที่มีส่วนกับการค้าชายแดน (5) กลุ่มแรงงานในพื้นที่และแรงงานต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน หลังจากนั้นจึงทำการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากร โดยทำการคัดเลือกโดยทำการสุ่มตัวอย่างเจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง

1.5.3 การสำรวจสถานการณ์การค้าชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยศึกษาถึงวิธีการตลาดหรือระบบการกระจายสินค้า (logistics) ของผู้ประกอบการจากไทย โดยศึกษาถึงภาวะการค้าชายแดนของไทยกับประเทศคู่ค้านับทั้งก่อนหน้าและภายหลังจากการทำข้อตกลงเปิดเสรีการค้า (FTA) ว่ามีลักษณะของการกระจายสินค้าแตกต่างกันไปมากน้อยเพียงใด

1.5.4 การทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ด้วยวิธีการทางสถิติจากข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจเบื้องต้นในข้อ 1 - 3 และจากการเก็บข้อมูลทุติยภูมินำมาประมวลผลด้วยวิธีการทางสถิติที่เหมาะสมเพื่อหารูปแบบของการค้าชายแดน หลังจากนั้นนำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

1.5.5 ศึกษาผลกระทบของการค้าชายแดนเมื่อมีการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน เพื่อที่จะนำไปแสดงให้เห็นว่าผลกระทบของการค้าชายแดนได้รับผลดี-ผลเสียอย่างไรบ้างจากข้อตกลงจัดตั้งเขตเสรีการค้า

1.5.6 ศึกษาผลกระทบของการทำงานของแรงงานต่างด้าวในเขตแนวชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย การศึกษาในขั้นตอนนี้จึงต้องการที่จะประมาณการกำลังแรงงานและความต้องการกำลังแรงงานสำหรับการผลิต การค้า และการลงทุนตามแนวชายแดนทางด้านจังหวัดเชียงราย โดยทำการประยุกต์ใช้กับทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ โดยจะเป็นการชี้ให้เห็นถึงผลดีผลเสียของการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวในการเข้ามาทำงานตามแนวชายแดนทั้งก่อนและหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

1.5.7 การศึกษาผลกระทบของการทำข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Area) ที่มีต่อการค้าชายแดน โดยเราจะนำเอาผลการศึกษาที่ได้รับข้างต้นในข้อ 1.5.1 - 1.5.6 มาศึกษาถึงผลกระทบโดยภาพรวมโดยพิจารณาจากผลการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าและประเภทของสินค้าส่งออกและนำเข้าที่ได้รับผลดีและผลเสียจากข้อตกลงการค้าเสรี โดยเฉพาะสินค้าทางด้านเกษตรกรรม ผลกระทบของสวัสดิการ (welfare effect) ของผู้ผลิต ผู้บริโภคและประชาชนในพื้นที่

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ทำการศึกษาพบว่าการค้าชายแดนเป็นการค้าระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน ระหว่างประชาชนหรือผู้ประกอบการที่มีถิ่นที่อยู่คนละประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องมีสัญญาการค้าระหว่างกัน สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้เงินสกุลท้องถิ่น การค้ากระทำทั้งการค้าที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร เนื่องจากการเคลื่อนย้ายสินค้าทำได้ง่ายและยากต่อการควบคุม มูลค่าการค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านในปี 2547 มีมูลค่า 20,737.6 ล้านบาท เมื่อรวมกับมูลค่า การค้านอกระบบซึ่งจากงานศึกษาต่างๆ พบว่ามีมากกว่าการค้าในระบบประมาณ 0.5 - 3 เท่า ความสำคัญของการค้าชายแดนจะมีเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการค้าชายแดนจึงเป็นช่องทางสร้างงานและเป็นการพัฒนาภูมิภาคของทั้งไทยและประเทศเพื่อนบ้าน สภาพการค้าของภาคเหนือ ภาคเหนือทำการค้าชายแดนกับประเทศพม่า ลาว และจีนตอนใต้ เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกับพม่าและลาวประมาณ 2,103 กิโลเมตร รวมทั้งสามารถค้ากับจีน (ตอนใต้) (มณฑลยูนนาน) ผ่านทางแม่น้ำโขง บริเวณอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย การค้าชายแดนภาคเหนือ-พม่า ภาคเหนือ-ลาว และภาคเหนือ-จีน (ตอนใต้) กระทำใน 2 รูปแบบคือการค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร (การค้าในระบบ) และการค้าไม่ผ่านพิธีการศุลกากร (การค้านอกระบบ)

สุรศักดิ์ เอี่ยมศิริเลิศ (2547) ได้ทำการศึกษาถึงปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าและการป้องกันและปราบปรามของกรมศุลกากรของการลักการค้าชายแดนจังหวัดเชียงรายโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาอยู่ 4 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างและรูปแบบของการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ทั้งที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร (2) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย และปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าโดยไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากรหรือชำระอากรโดยถูกต้อง (3) เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของมาตรการภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้าสินค้า และ (4) เพื่อศึกษาความคิดเห็น

และการปรับตัวของผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ อันเนื่องมาจากโครงการหรือนโยบายทางภาครัฐ

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้มาจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก จำนวน 2 กลุ่ม คือ ผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย รวมทั้งการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการค้าชายแดนจังหวัดเชียงรายส่วนมากจะทำการค้าโดยใช้ช่องทางผ่านทางอำเภอเชียงแสนและอำเภอแม่สายโดยการติดต่อธุรกิจหรือการค้าจะกระทำในรูปแบบของธุรกิจโดยทั่วไปและการติดต่อโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ลักษณะหรือประเภทของสินค้าพบว่าเป็นสินค้าประเภทเครื่องอุปโภค/บริโภคมากที่สุด รองลงมาเป็นสินค้าพืชผลทางการเกษตรและเครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งทอ ส่วนรูปแบบของการทำธุรกรรมทางด้านการเงิน จะใช้เงินสดเป็นส่วนมากและใช้สกุลเงินบาทเป็นเงินสกุลหลัก

ด้านปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนของผู้ประกอบการนั้น พบว่ามีปัญหาในเรื่องของการแข่งขันในตลาดมากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาของข้อจำกัดและขั้นตอนในการขออนุญาตนำเข้า-ส่งออกสินค้า และปัญหาของการเก็บค่าธรรมเนียมผ่านแดนทั้งในระบบและนอกระบบ ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย จะมีปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างจากผู้ประกอบการ คือ ปัญหาทางด้านขั้นตอนและกฎระเบียบของประเทศคู่ค้า และปัญหาของความซ้ำซ้อนของหน่วยงานทางราชการ มากที่สุด

ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าและการป้องกันและปราบปรามของกรมศุลกากรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่าผู้ประกอบการส่วนมากจะมีปัญหาทางด้านภาษีอากรนำเข้ารวมทั้งหลักเกณฑ์การประเมินราคาสินค้าของเจ้าหน้าที่มากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาซึ่งสอดคล้องกับปัญหาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ สภาพของภูมิประเทศที่เอื้อต่อการลักลอบนำเข้าสินค้า และปัญหาจากข้อจำกัดในการนำเข้าสินค้าและลิขสิทธิ์ สำหรับมูลค่าของการลักลอบนำเข้าสินค้าผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าจะมีมูลค่าน้อยกว่าที่นำเข้าโดยถูกต้อง และมีแนวโน้มของการลักลอบลดลง ส่วนในกรณีที่ภาครัฐใช้มาตรการเข้มงวดในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้าสินค้า ทั้งสองฝ่ายเห็นว่าจะส่งผลกระทบถึงมูลค่าของการค้าโดยรวมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งจะเกิดปัญหาของผลกระทบด้านลบจากประเทศคู่ค้า

สำหรับนโยบายหรือโครงการทางภาครัฐต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงรายนั้น ผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนมากทราบแต่ไม่เข้าใจในรายละเอียด และเห็นว่าจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย โดยจะใช้เวลาในการเปลี่ยนรูปแบบทางการค้าให้เป็นมาตรฐานสากลภายใน 2-3 ปี และผู้ประกอบการพร้อมที่จะ

ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการค้าหรือธุรกิจให้สอดคล้องกับนโยบายหรือโครงการดังกล่าว ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าบุคลากรทางภาครัฐมีความรู้ความสามารถเพียงพอแล้วแต่ยังขาดอัตรากำลังที่เหมาะสม

สิบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ (2546) ทำการศึกษาพัฒนาการทางพื้นที่ของการค้าและบริการของเมืองชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา มี 3 ประการคือ (1) ศึกษารูปแบบทางพื้นที่ การกระจายตัว ขอบเขตบริการ และการขยายตัวของกิจกรรมการค้าและบริการของชุมชนเมืองแม่สาย (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งและการขยายตัวของกิจกรรมการค้าและบริการ และ (3) ศึกษาความเชื่อมโยงของกิจกรรมการค้าและบริการกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ข้อมูลสถิติต่าง ๆ ภาพถ่ายทางอากาศ ฐานข้อมูลการใช้ที่ดินและอาคาร การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถึงนโยบายด้านแรงงานและการพัฒนาพื้นที่ชายแดน การสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างผู้ประกอบการค้าและนักท่องเที่ยวในด้านสินค้า ภาวะการค้า การจ้างแรงงาน เส้นทางท่องเที่ยว การสำรวจสนามเกี่ยวกับจำนวน และการกระจายตัวของร้านค้า ประเภทการใช้ที่ดินและอาคารปัจจุบัน สำหรับการวิเคราะห์ทำเลที่ตั้ง รูปแบบการกระจายตัว และการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรม การค้าและบริการ

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์กลางการค้าหลักของเมืองแม่สายมีศูนย์กลางการค้า 2 ประเภท คือ ศูนย์กลางการค้าของคนท้องถิ่นและศูนย์กลางการค้าของนักท่องเที่ยว สำหรับการขยายตัวของการค้าและบริการ คลังสินค้าและอุตสาหกรรม มีการเพิ่มความหนาแน่นในพื้นที่เดิม และบางส่วนขยายตัวไปทางชนเมืองด้านใต้ตามแนวถนนพหลโยธินและด้านตะวันออกตามถนนเมืองแดง สินค้าส่วนใหญ่ในเมืองแม่สายเป็นสินค้าจากสหภาพพม่าและจีนสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวนกิจกรรมการค้าและบริการในเมืองแม่สายยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกันกับปริมาณมูลค่าการส่งออกและนำเข้า ยกเว้นช่วงที่มีการปิดด่านชายแดน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าและบริการในระดับเมือง ได้แก่ จำนวนประชากร ปริมาณนักท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคม และราคาที่ดิน สำหรับในระดับภูมิภาค ได้แก่ ปริมาณนักท่องเที่ยว สถานการณ์ชายแดน การส่งเสริมเศรษฐกิจชายแดน การพัฒนาการท่องเที่ยวและเส้นทางคมนาคม โดยกิจกรรมการค้าและบริการมีความเชื่อมโยงตามทำเลที่ตั้งทั้งในเชิงแข่งขัน เชิงเกื้อกูล เชิงการใช้พื้นที่ร่วมกัน และเชิงประกอบ เมืองแม่สายได้พัฒนาจากจุดแลกเปลี่ยนสินค้าระดับท้องถิ่นมาเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดน การท่องเที่ยวและการคมนาคมกับสหภาพพม่าและภูมิภาคจีนตอนใต้ และมีแนวโน้มพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจชายแดนที่เชื่อมโยงกับเมืองชายแดนเชียงแสนและเชียงของในอนาคต

Chuthatip Maneepong (2003) ทำการศึกษาเรื่อง Dynamics of Industrial Development in Border Towns: Case Studies of Thailand ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองชายแดนของไทย แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งอาศัยความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งเมืองชายแดนที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิพลของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน วิจัยหลักใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเมืองชายแดนที่ได้รับการสนับสนุนพิเศษจากหน่วยงานส่วนกลาง กับเมืองชายแดนที่ไม่ได้รับการสนับสนุนพิเศษจากหน่วยงานส่วนกลาง โดยศึกษาเปรียบเทียบเมืองชายแดน 4 เมืองของไทยที่อยู่ติดกับประเทศสหภาพพม่าและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วิจัยนี้ให้ผลเปรียบเทียบชัดเจนมากกว่าการเปรียบเทียบภายในกันเองระหว่างโครงการของภาครัฐที่ใช้กันอยู่ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าการประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยอาศัยความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งเมืองชายแดน เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองชายแดนของไทยมีความเหมาะสมน้อยและนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในเมืองชายแดนของรัฐบาล และองค์กรความช่วยเหลือต่างประเทศจึงควรเปิดกว้าง และพิจารณาแนวทางการพัฒนาอื่นที่เหมาะสม เช่น แนวทางการพัฒนาโดยอาศัยเครือข่ายการผลิต และแผนงานของภาครัฐก็ควรปรับเปลี่ยนให้รองรับความต้องการ และเงื่อนไขของอุตสาหกรรมท้องถิ่นขนาดเล็กและขนาดย่อมให้มีมากยิ่งขึ้น และควรส่งเสริมบทบาทของหน่วยงานท้องถิ่นและภาคเอกชนท้องถิ่นในการลดข้อจำกัดของการผ่านแดน

องอาจ สุขุมมาลวรรณ (2546) ได้ทำการศึกษาการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ กรณีศึกษาอำเภอแม่สาย และเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระบบการค้า การชำระเงิน บทบาทเงินสกุลบาท ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค รวมถึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้าชายแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้ โดยใช้วิธีศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ก่อนออกสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าชายแดนในเขตพื้นที่อำเภอแม่สายและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า (1) ระบบการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ในเขตอำเภอแม่สายและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกเป็นผู้ประกอบการฝ่ายไทยและจีน ในกรณีของผู้ประกอบการฝ่ายไทย การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร (ในระบบ) เนื่องจากผู้ประกอบการต้องการสิทธิประโยชน์ทางภาษี ทางด้านการนำเข้า ส่วนใหญ่เป็นการค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร (นอกระบบ) เนื่องจากผู้นำเข้าสินค้าจากประเทศจีนนำส่งสินค้าเข้าในประเทศพม่าก่อนลักลอบนำเข้าไทย เพื่อหลีกเลี่ยงภาษี ในกรณีของผู้ประกอบการฝ่ายจีน การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่ผ่านพิธีการศุลกากร (ในระบบ) เนื่องจากทางการจีนส่งเสริมการส่งออก ส่วนการนำเข้าสินค้าจากไทย ผู้ประกอบการจีนแจ้งต่อทางการว่าสินค้านำเข้าจากไทยเป็นสินค้าจากประเทศพม่าและลาว เนื่องจากทั้งสองประเทศมีแนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศจีนจึงได้รับสิทธิพิเศษในการลดอัตราภาษีนำเข้าลงเหลือ

กึ่งหนึ่งจากอัตราปกติ การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ส่วนใหญ่กระทำกันตามแนวชายแดนไทย ส่วนที่เหลือเป็นการค้าผ่านตัวแทน ซึ่งมีการส่งมอบสินค้าตามความต้องการของแต่ละฝ่าย แล้วให้ตัวแทนการค้าหรือตัวแทนหักบัญชีเป็นผู้ชำระค่าสินค้า (2) ระบบการชำระค่าสินค้า ในกรณีการค้าชายแดนไทยส่วนใหญ่ใช้เงินสดทั้งสกุลหยวนและบาทเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้านี้ระหว่างกัน เนื่องจากผู้ประกอบการทั้งสองฝ่ายยังขาดความเชื่อถือกัน รวมถึงระบบการชำระเงินผ่านสถาบันการเงินยังไม่มีความสะดวกเพียงพอ เพราะทางฝ่ายจีนมีการควบคุมด้านปริวรรตเงินตรา ผู้ที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเงินตราทั้ง 2 สกุล คือ ร้านรับแลกเปลี่ยนเงินในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนการค้าชายข้ามประเทศ ใช้ระบบตัวแทนในการหักชำระค่าสินค้านี้ระหว่างกัน หรือใช้ตัวแทนหักบัญชี (โพงก้วน) เป็นผู้ชำระค่าสินค้านี้ระหว่างกัน ซึ่งตัวแทนส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการค้ารายใหญ่ที่มีการติดต่อกันมานาน แล้วพัฒนาจากการชำระค่าสินค้าในเครือข่ายของตนเป็นรับชำระค่าสินค้าของกลุ่มที่อยู่นอกเครือข่าย สำหรับการชำระค่าสินค้าโดยใช้ Letter of Credit (L/C) มีธุรกรรมน้อยมาก เนื่องจากระบบสถาบันการเงินในจีนตอนใต้ยังไม่มีความพร้อม ประกอบกับจีนยังเข้มงวดกับการปริวรรตเงินตรา (3) เงินสกุลบาทมีบทบาทจำกัดอยู่เพียงการค้าตามบริเวณชายแดนไทยที่ผู้ประกอบการไทยและจีนติดต่อกันระหว่างกัน ส่วนการเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนสินค้าที่นอกเหนือเขตชายแดนไทย เงินสกุลบาทมีบทบาทน้อยมาก

นิจดา เตชะเจริญวิกุล (2545) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย การเก็บข้อมูลใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จากผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยกำหนดตัวอย่างรวม 205 ราย สามารถแยกตามประเภทธุรกิจได้ ดังนี้ พาณิชยกรรม จำนวน 160 ราย ซึ่งประกอบด้วยหาบเร่แผงลอย 26 ราย และร้านค้า 134 ราย อุตสาหกรรม 25 ราย และบริการ 20 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ บทสัมภาษณ์เบื้องต้นและแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถามข้อมูลทั่วไป และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจ การวิเคราะห์ผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS/PC+ โดยค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ อัตราร้อยละ และค่าเฉลี่ยเลขคณิต จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง และกฎหมาย ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยทางกายภาพ ทุกปัจจัยมีผลกระทบต่อธุรกิจบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อย่างไรก็ตามในแต่ละปัจจัยย่อยที่แตกต่างกันในแต่ละประเภทธุรกิจ ปัจจัยหลักที่มีค่าเฉลี่ยของปัจจัยย่อยที่สูงสุดต่อธุรกิจ ปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย ปัจจัยด้านการเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ตามลำดับ

มานัส เรืองจิตชัชวาลย์ (2545) ได้ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการใช้บริการธนาคารพาณิชย์ของพ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมูลเหตุของการศึกษาเนื่องจากการค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายมีการขยายตัวต่อเนื่องมาโดยตลอด และอัตราการให้บริการจากธนาคารพาณิชย์ก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่พบทบทวนการให้บริการสินเชื่อเพื่อการค้าโดยการเปิด Letter of Credit (L/C) กลับไม่ได้รับความสนใจหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการค้าระหว่างประเทศน้อยมาก ดังนั้น จึงควรศึกษาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ต่อพ่อค้าชายแดนและจูงใจให้พ่อค้าชายแดนหันมาใช้บริการด้านนี้เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนค้นหาปัญหา อุปสรรคในการให้บริการของธนาคารพาณิชย์แก่พ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาลักษณะการให้บริการธนาคารพาณิชย์ของพ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่จูงใจให้พ่อค้าชายแดนใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการของธนาคารพาณิชย์แก่พ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตการวิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ในการช่วยเหลือผู้ประกอบการในท้องถิ่นที่ทำการค้าชายแดนกับนักธุรกิจพม่า ทั้งการให้บริการสินเชื่อแก่ธุรกิจที่สำคัญ การให้บริการโอนเงินผ่านบัญชีตัวแทนการค้าของนักธุรกิจไทยและพม่า การให้บริการเงินฝาก การให้บริการชำระค่าสินค้าระหว่างประเทศด้วยวิธีตั๋วเรียกเก็บ (Bill of Collection: BC) หรือการเปิด Letter of Credit (L/C) โดยใช้แบบสอบถามจากผู้จัดการหรือผู้บริหารสาขาธนาคารพาณิชย์และพ่อค้าชายแดนชาวไทยในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย งานศึกษาของมานัสเป็นการศึกษาโดยใช้สถิติแบบพรรณนาที่มุ่งเน้นศึกษาตัวแปรอิสระ (ลักษณะธุรกิจ ประเภทกิจการ ทุนประกอบการ และการศึกษาของพ่อค้าชายแดน) และตัวแปรตาม (การรับบริการทางการเงินของพ่อค้าชายแดนในรูปแบบต่างๆจากธนาคารพาณิชย์ ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการใช้บริการด้านต่างๆ ของธนาคารพาณิชย์จากพ่อค้าชายแดน) ศึกษาในประชากร ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าและกลุ่มผู้บริหารสาขาธนาคารพาณิชย์ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสอบถามและข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นจำนวน 2 ชุด ชุดแรกใช้สอบถามกลุ่มพ่อค้า ชุดที่สองใช้สอบถามผู้บริหารสาขาธนาคารพาณิชย์ ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการใช้บริการธนาคารพาณิชย์ของพ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่นิยมใช้บริการเฉพาะการฝากถอนเงินสดและสินเชื่อ มีการใช้บริการเพื่อชำระค่าสินค้าน้อยมาก กล่าวคือ มีการโอนเงินผ่านธนาคารพาณิชย์เพียงร้อยละ 2.1 ไม่มีการใช้บริการ L/C การชำระค่าสินค้าระหว่างกันใช้เงินสดสกุลบาทถึงร้อยละ 85.9 ใช้การผ่านระบบหักบัญชีระหว่างกันร้อยละ 10.3 และใช้การชำระด้วยเงินสดสกุลจัตร้อยละ 1.7 สำหรับปัจจัยที่จูงใจให้พ่อค้าชายแดนใช้บริการธนาคารพาณิชย์ ได้แก่ (1) ความต้องการเงินทุน

เพื่อใช้หมุนเวียนในธุรกิจ (2) นโยบายสนับสนุนการค้าชายแดนของธนาคารพาณิชย์ (3) ความไม่คุ้นเคยและความไม่ไว้วางใจระหว่างพ่อค้าชายแดนกับลูกค้า (4) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความราบรื่นโดยไม่มีปัญหาการปิดชายแดน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการของธนาคารพาณิชย์ ได้แก่ (1) พนักงานธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถให้คำแนะนำการใช้บริการแก่พ่อค้าชายแดนได้ชัดเจน เช่น การปฏิบัติตามเงื่อนไข พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (2) ระบบธนาคารของประเทศไม่ได้มาตรฐานสากล (3) อัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลจัตไม่เสถียรภาพ (4) ธนาคารต้องสำรองเงินสดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพ่อค้านิยมชำระค่าสินค้าเป็นเงินสด (5) พ่อค้าหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามเงื่อนไข พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เช่น การฝาก-ถอนเงินสดกับธนาคารตั้งแต่ 2 ล้านบาทขึ้นไปต้องรายงานให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ทราบ (6) การปิดชายแดนบ่อยครั้งทำให้ธุรกิจขาดความคล่องตัว ส่งผลให้เงินหมุนเวียนในระบบลดลง

ดวงกมล สุนทรขันธ์ (2544) ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบต่อไทยเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาถึงผลกระทบต่อภาคเกษตรและอุตสาหกรรมของไทยทั้งในระดับภาคการผลิตและระดับมหภาค เมื่อจีนลดอัตราภาษีนำเข้าตามข้อผูกพันขององค์การการค้าโลก โดยประเมินผลกระทบเป็น 2 ช่วง คือ ในช่วงแรกศึกษาผลกระทบระยะสั้นเมื่อจีนใช้อัตราภาษีนำเข้าอัตราแรกในวันที่เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก และช่วงที่สอง เป็นการประเมินผลกระทบในระยะยาว เมื่อจีนใช้อัตราภาษีนำเข้าอัตราสุดท้าย การศึกษานี้ใช้แบบจำลองดุลยภาพทั่วไปที่เรียกว่า GTAP (Global Trade Analysis Project) ซึ่งเป็นแบบจำลองที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายการค้า หรือการเจรจาทางการค้าที่เพิ่มขึ้นมากในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยอยู่ในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจเสรีหรือข้อตกลงทวิภาคีหรือพหุภาคี การศึกษาผลกระทบสามารถพิจารณาได้ทั้งประเทศเดียวและกลุ่มประเทศ สามารถเลือกพิจารณาในภาคการผลิตที่สนใจได้ เนื่องจากมีกลไกในการวิเคราะห์เศรษฐกิจในภาพรวมอย่างเจาะลึกถึงระดับจุลภาค และมีการจัดเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์ทั้งสองช่วงให้ผลที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เมื่อจีนเสรีทางการค้าและลดอัตราภาษีนำเข้าทำให้เศรษฐกิจไทยหดตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีการย้ายฐานการผลิตไปที่จีนเพิ่มมากขึ้น เพราะต้นทุนการผลิตของจีนต่ำลง ผลตอบแทนสูงขึ้น จึงใจให้นักลงทุนไปลงทุนเพิ่มขึ้น ในระยะยาว GDP จะลดลงถึงร้อยละ 0.8 รายได้ครัวเรือนลดลงร้อยละ 0.6 การออมลดลงร้อยละ 0.6 การลงทุนลดลงร้อยละ 0.9 ส่งผลให้สวัสดิการของไทยมีมูลค่าลดลง ด้านการค้าระหว่างประเทศในระยะยาว มูลค่าการส่งออกของไทยลดลงร้อยละ 0.1 โดยมูลค่าการส่งออกไปยังประเทศจีนจะขยายเพียงประเทศเดียวเท่านั้น ส่วนการ

ค้ากับประเทศอื่นๆ จะลดลง สำหรับผลกระทบต่อภาคการผลิต ภาคการผลิตที่ได้รับประโยชน์สูงสุด คือ ข้าวแปรรูปและน้ำตาล ขณะที่ภาคการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะสิ่งทอ เครื่องแต่งกาย และผลิตภัณฑ์จากหนัง ปริมาณผลผลิตจะลดลง สินค้าอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงานจะได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าสินค้าเกษตร แนวทางการปรับตัวที่สำคัญคือ การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน

ยุทธนา หิมาการุณ และคณะ (2544) ศึกษาการประเมินมาตรการการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียมของกรมศุลกากรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการประเมินมาตรการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียมของกรมศุลกากร โดยเฉพาะการใช้มาตรการดังกล่าวในบริเวณพื้นที่ด่านศุลกากรแม่สาย ด่านศุลกากรเชียงแสน และจุดตรวจศุลกากรแม่จัน จังหวัดเชียงราย ว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ วิธีการศึกษาวิจัยดังกล่าวได้ใช้ตัวแบบการประเมินผลแบบรวบยอด (Overall Evaluation) และเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาพบว่า จากมาตรการป้องกันและปราบปรามดังกล่าวที่นำไปใช้โดยด่านศุลกากรในจังหวัดเชียงราย ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรเนื่องจากปัจจัยดังนี้ คือ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการปฏิบัติงานตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียมจากส่วนกลาง งบประมาณ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียม ไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่รับผิดชอบของด่านศุลกากรในจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ไม่ทันสมัย ขาดความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่เพราะเกรงกลัวอิทธิพลของผู้ลักลอบและผู้ที่มีผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมา จากเมื่อมีการจับกุม และดำเนินคดีกับผู้ลักลอบนำเข้ากระเทียมในบางครั้ง ผู้ลักลอบนำเข้ากระเทียมมักต่อสู้และฟ้องร้องกลับเจ้าหน้าที่ผู้จับกุม เจ้าหน้าที่ศุลกากรขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบเข้าใจถึงอำนาจของเจ้าหน้าที่ศุลกากรในเขตควบคุมศุลกากร สภาพภูมิประเทศในอำเภอแม่สาย แม่จัน และเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เอื้ออำนวยต่อการลักลอบนำเข้ากระเทียม ได้โดยสะดวก สำหรับข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้เสนอให้ลดภาษีนำเข้ากระเทียม และให้การส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านงบประมาณและอัตรากำลังเจ้าหน้าที่แก่ด่านศุลกากรในจังหวัดเชียงรายอย่างเพียงพอ จึงจะทำให้มาตรการการป้องกันและปราบปรามการลัก ลอบนำเข้ากระเทียมของกรมศุลกากรสัมฤทธิ์ผล

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้ทำการศึกษาโดยว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา พอล คอน ซัลแตนท์ จำกัด ให้เป็นที่ปรึกษา เพื่อทำการศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัด

เชียงราย ในรูปแบบต่างๆ และกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมดำเนินการ การกำหนดกิจกรรมโครงการ ที่มีศักยภาพ แผนการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและพื้นที่บริเวณรอบนอก โครงสร้างพื้นฐานที่จะสนับสนุนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ จัดทำแผนการพัฒนาพื้นฐานที่จะสนับสนุนโครงการ วิเคราะห์ผลกระทบทั้งทาง ด้านบวกและลบที่จะเกิดจากโครงการ การจัดทำแผนลงทุน กำหนดแนวนโยบายและมาตรการในการสนับสนุนกิจกรรมและแผนงานในโครงการ ศึกษาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข สำหรับวิธีการศึกษาใช้การทบทวนข้อมูลและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพต่างๆ ในปัจจุบัน สถานการณ์ และการประมาณความต้องการในอนาคต การเปรียบเทียบและเลือกรูปแบบที่เหมาะสม การประเมินโครงการด้านเศรษฐศาสตร์ การเงินและการลงทุน การศึกษาและเสนอแนะด้านการบริหารจัดการ เฉพาะผลการศึกษาทางด้านการค้าในจังหวัดเชียงราย/ ภาคเหนือตอนบน พบว่า ในแง่ของการค้าทั้งจังหวัดเชียงรายและจังหวัดภาคเหนือตอนบนเกือบทุกจังหวัดมีส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ในสาขาการค้าสูงกว่าหรือใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของประเทศ ที่มีค่าร้อยละ 15.25 ยกเว้นจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ซึ่งมีค่าเพียงร้อยละ 9.34 และ 10.47 ค่าเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการค้าทั้งในรูปแบบของการค้าส่งและค้าปลีก ยังมีศักยภาพสูงใน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดในภาคเหนือตอนบน รูปแบบการค้าในจังหวัดเชียงรายนอกจากการค้าขายกันภายในจังหวัดและข้ามจังหวัดแล้วยังมีการค้าชายแดนที่แบ่งเป็นการค้าที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร (ซึ่งจากงานศึกษาต่างๆ พบว่ามีมากกว่าการค้าในระบบ 0.5–3 เท่า) โดยมีมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านในปี 2541 มากกว่า 5,000 ล้านบาท ซึ่งแนวโน้มความสำคัญของการค้าชายแดนจะเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการค้าชายแดน จึงเป็นช่อง ทางสร้างงานและเป็นการพัฒนาภูมิภาคของทั้งไทยและประเทศเพื่อนบ้าน สำหรับการการค้าตามแนวชายแดนจังหวัดเชียงรายพบว่ามีช่องทางติดต่อการค้าชายแดนผ่านทางด่านศุลกากรแม่สาย ด่านศุลกากรเชียงแสน และด่านศุลกากรเชียงของ รวมทั้งสิ้น 11 จุด ประกอบด้วยจุดผ่านแดนถาวร 3 จุด และจุดผ่อนปรน 8 จุด โดยทำการค้าขายกับประเทศพม่า ลาว และจีนตอนใต้ มีมูลค่าการค้ารวมที่ผ่านพิธีการศุลกากรซึ่งเป็นการค้าในระบบในปี 2543 เท่ากับ 4,357.94 ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 20.9 ต่อปี สินค้าส่งออกมายัง ไทยจากประเทศพม่าและลาว ส่วนใหญ่เป็นสินค้าวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น อัญมณีจาก พม่า และถ่านหินลิกไนต์จากลาว ส่วนสินค้าที่ส่งออกมายังไทยจากจีน ได้แก่ ผลไม้เมืองหนาว เช่น แอปเปิ้ลและสาลี่ สำหรับสินค้าที่ส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าเพื่อนบ้าน ได้แก่ ยางรถยนต์ น้ำมันเชื้อเพลิง และสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น ศักยภาพในอนาคตเมื่อมีการจัดตั้งเขต เศรษฐกิจพิเศษ จะทำให้ปริมาณการค้าเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากปัจจัยเสริมต่างๆ โดยเฉพาะการ ปรับปรุงด้านกฎระเบียบให้ดีขึ้น มีสิทธิประโยชน์มากขึ้นทำให้สินค้านำเข้าราคาต่ำลง มีการให้ข้อมูล ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ต่างๆ มีการผลิตสินค้าคุณภาพดี และมีบริการที่ดีขึ้น ดังนั้น ปริมาณการค้าย่อมจะสูงขึ้นและคาดว่าจะอยู่ระหว่างกรณี “ปกติ” ถึงกรณี “ดีกว่าปกติ”

บัญชา คูอาริยะกุล (2543) ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนในจังหวัดน่านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลกระทบทางด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว ภายหลังการเปิดด่านการค้าถาวรที่ห้วยโก๋น จังหวัดน่าน กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดน่านขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม การค้าส่ง ค้าปลีก และภาคบริการเป็นหลัก ภายหลังการเปิดด่านการค้า กิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดเพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกปี การค้าชายแดนกับลาวเพิ่มขึ้นและได้เปรียบดุลการค้าทุกปี ทั้งยังเป็นจังหวัดที่เป็นประตูสู่ประเทศจีนและเวียดนามในอนาคต ผลด้านการลงทุนมีการขยายตัวเป็นที่น่าพอใจ การลงทุนด้านเหมืองแร่ลิกไนต์ของนักลงทุนไทยที่เข้าไปลงทุนในเขตเชียงฮ่อน-หงสาของประเทศลาว รวมถึงนักธุรกิจไทยที่มีการดำเนินธุรกิจในเขตดังกล่าว จากการศึกษาศักยภาพในอนาคตของการค้าชายแดนด้านจังหวัดน่านพบว่าหากมีการพัฒนาเครือข่ายคมนาคมของประเทศในเขตอนุภูมิภาค (ไทย ลาว จีนและพม่า) เสร็จสมบูรณ์ จะทำให้จังหวัดน่านเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจอีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือผลด้านการท่องเที่ยว ขยายตัว เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่ด่านห้วยโก๋น

ประคอง รัชวงศ์ (2543) ศึกษาอุปสรรคทางการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงอุปสรรคทางการค้า และศักยภาพทางการค้าของประเทศในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และใช้วิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากการออกแบบสอบถามสัมภาษณ์ทั่วไปผู้ประกอบการค้าและการสัมภาษณ์เจาะลึก ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลจากการศึกษาพบว่า อุปสรรคทางการค้าดังกล่าวเกิดจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากประเทศไทยและปัจจัยที่เกิดจากประเทศคู่ค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยแบ่งการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากแบบสอบถามออกเป็น ปัญหาทางด้านกฎหมาย อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา พิธีการศุลกากร การคมนาคม กฎระเบียบต่างๆ ความมั่นคง ด้านการเมือง และอื่นๆ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ประกอบการ พบว่ามีปัญหาคือการเสียค่าใช้จ่ายนอกระบบมากเกินไป ภาษีนำเข้าสินค้าบางชนิดสูง การห้ามนำเข้าและส่งออกสินค้าบางชนิดจึงทำให้เกิดการค้านอกระบบ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติไม่มีความรู้ความสามารถจึงทำให้เกิดความล่าช้าและการคืนภาษีมูลค่าเพิ่มค่อนข้างล่าช้า ส่วนในการนำผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเหนือตอนบน (Gross Regional Product: GRP) เปรียบเทียบกับมูลค่าการค้า 6 จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเปรียบเทียบรายจังหวัดและภาพรวมของทั้งหกจังหวัด พบว่าปีปกติมูลค่าการค้ามีแนวโน้มขยายตัวสูงขึ้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีศักยภาพทางการค้าในภูมิภาคนี้ ถึงแม้ว่าการค้าชายแดนในช่วงที่ผ่านมาไม่มีระบบที่แน่นอน

และมีปัญหาอุปสรรคหลายประการส่งผลให้การค้าขยายตัวอย่างไม่มีเสถียรภาพและไร้ทิศทาง ดังนั้นเพื่อให้การค้าขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพจึงควรพัฒนาการค้าชายแดนเป็นการค้าระหว่างประเทศ

กรณีการ ธรรมชาติ (2542) ได้ศึกษาผลกระทบจากการปิดด่านการค้าชายแดนไทยกับพม่าด้านอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ (1) ศึกษาถึงรูปแบบของการค้าชายแดนไทย-พม่า (2) ศึกษาถึงสาเหตุของการปิดด่านการค้าชายแดนไทย-พม่า และผลกระทบจากการปิดด่านที่มีต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า (3) ศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าชายแดนระหว่างไทย-พม่า โดยมีสมมติฐานว่าการปิดด่านการค้าชายแดนส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนแตกต่างกันตามประเภทของสินค้า

ผลการศึกษาพบว่า (1) การค้าชายแดนไทย-พม่ามี 2 รูปแบบคือการค้าในระบบเป็นการค้าชายแดนที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการปฏิบัติตามระเบียบพิธีการทางศุลกากรอย่างถูกต้องตามที่ราชการกำหนดไว้ และมีการนำเข้า-ส่งออกผ่านด่านศุลกากรเท่านั้นอีกรูปแบบหนึ่งคือการค้านอกระบบ เป็นการค้าที่มุ่งหลีกเลี่ยงการผ่านพิธีการและการชำระภาษีทางศุลกากรอย่างถูกต้อง เพื่อความสะดวกในการค้า การค้านอกระบบนี้ไม่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ก็เกิดคู่กับการค้าในระบบตลอดแนวชายแดน เนื่องจากพม่ามีมาตรการสินค้าต้องห้ามที่ห้ามนำเข้าแต่เป็นสินค้าที่ชาวพมานิยมบริโภค เช่น ผงชูรส เครื่องดื่ม เป็นต้น และสินค้าที่รัฐบาลพม่าห้ามการส่งออกก็เป็นสินค้าที่มีความต้องการสูงของชาวไทย เช่น หยก อัญมณี ไม้ซุง โค กระบือ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อมีผู้ต้องการซื้อสินค้าของทั้งสองฝั่งประเทศ การลักลอบซื้อขายนอกระบบจึงเกิดขึ้น การค้าส่วนใหญ่จึงเป็นการค้านอกระบบ เนื่องจากรัฐบาลพม่าห้ามนำเข้า-ส่งออกสินค้าหลายประเภท ทำให้ไม่มีโอกาสค้าสินค้าในระบบ นอกจากนี้ ชาวพมานิยมหลีกเลี่ยงภาษี เนื่องจากรัฐบาลพม่าจัดเก็บภาษีหลายขั้นตอนและอัตราการจัดเก็บอยู่ในเกณฑ์สูง (2) สาเหตุหลักของการปิดด่านของรัฐบาลประเทศสหภาพพม่า มาจากปัญหาการเมืองภายในของพม่าและลุกลามเป็นปัญหาระหว่างประเทศ นั่นคือปัญหาชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่าที่พยายามต่อต้านรัฐบาลพม่าเพื่อต้องการแยกการปกครองตัวเองเป็นรัฐอิสระ จึงทำให้รัฐบาลพม่าพยายามปราบปรามอย่างหนัก ทำให้ชนกลุ่มน้อยและผู้ลี้ภัยบางส่วนหลบหนีเข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนไทย ก่อให้เกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารพม่า ส่งผลให้รัฐบาลพม่าหวาดระแวงว่าไทยให้การสนับสนุนชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ในการต่อต้านรัฐบาลพม่า โดยเฉพาะการให้ที่พักพิงและการสร้างศูนย์อพยพ เช่น พื้นที่พักพิงบ้านห้วยกระโหลก บ้านแม่หละ บ้านมอเกอร์ เป็นต้น โดยรัฐบาลไทยได้ให้ความช่วยเหลือแก่ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ตามหลักมนุษยธรรม ขณะที่พม่ามองว่า ไทยให้ความช่วยเหลือแก่ศัตรูของรัฐบาลพม่า และเป็นเหตุให้รัฐบาลพม่าสั่งปิดด่านการค้าชายแดนในที่สุด สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กรณีพิพาทแม่น้ำเมยและเกาะกลางแม่น้ำเมยเป็นปัญหาจากการ

เปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ซึ่งทั้งฝ่ายไทยและพม่าต่างไม่ยากเสียดินแดนของตนเองไปจึงทำให้เกิดเหตุพิพาทดังกล่าวขึ้น สาเหตุอีกประการคือพม่าอ้างว่าต้องปิดด่านเพื่อปรับปรุงระบบการค้าในประเทศ รวมถึงปรับปรุงการจัดเก็บภาษีการค้าชายแดน จากสาเหตุต่างๆทำให้พม่าสั่งปิดด่านการค้าแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยที่ฝ่ายไทยไม่เคยสั่งให้มีการปิดด่าน

ผลจากการที่พม่าปิดด่าน ทำให้ผู้ส่งออกชาวไทยต้องหาช่องทางใหม่ในการส่งออกไปพม่า เช่น การส่งออกทางทะเล การเปลี่ยนจุดส่งออกไปยังด่านท่าขี้เหล็ก-แม่สาย ทำให้ค่าใช้จ่ายในการส่งออกสูงขึ้นกว่าปกติและเสี่ยงต่อการถูกพม่าจับกุม นักธุรกิจบางรายได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากสินค้าที่ส่งออกเป็นสินค้าขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก ขณะที่นักธุรกิจชาวพม่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ค้าอิสระ การปิดด่านการค้าทำให้การส่งสินค้าทำได้ยากขึ้นและเสี่ยงต่อการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่พม่า หรือต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผ่านทางสูงขึ้นจากปกติมาก (3) ปัญหาการเมืองภายในประเทศของพม่าได้กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศและกระทบกับความสัมพันธ์ไทย-พม่า และส่งผลถึงคำสั่งปิดด่านของรัฐบาลพม่า รวมถึงกระทบต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า การที่จะพัฒนาความร่วมมือทางการค้าระหว่างไทย-พมานั้น ไทยต้องสร้างความเชื่อใจให้กับรัฐบาลพม่าโดยแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยไม่มีนโยบายสนับสนุนชนกลุ่มน้อยเพื่อต่อต้านรัฐบาลพม่า และภาคเอกชนไม่ควรคำนึงแต่ผลประโยชน์มากเกินไปจนทำให้พม่ามองไทยว่าเอาเปรียบพม่า ซึ่งท่าทีที่พม่าแสดงออกกับไทยต่างจากประเทศอื่นๆ ที่ค้าขายกับพม่า เช่น สิงคโปร์และญี่ปุ่น ที่พม่าเต็มใจและให้ความร่วมมือกับประเทศเหล่านี้มากกว่า ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับพม่าจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด

กาญจนา โชคถาวร (2542) ได้ทำการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาวในเขตภาคเหนือตอนบน ณ จุดผ่านแดนถาวรเพื่อการค้าที่อำเภอเชียงของและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพการค้าชายแดนไทย-ลาว ในเขตภาคเหนือตอนบน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ การค้า ระบบภาษี การขนส่ง การเดินทางเข้า-ออกประเทศและระบบการชำระเงิน และเพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนไทย-ลาว

ผลการศึกษาพบว่าจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบนที่มีการค้าชายแดนกับลาว ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน จังหวัดที่มีการค้ากับลาวผ่านพิธีการศุลกากรสูงสุดคือ จังหวัดเชียงราย คิดเป็นร้อยละ 89.5 ของมูลค่าการค้าชายแดนกับลาวเฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2541 ส่วนจุดการค้าสูงสุดคือด่านศุลกากรเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีมูลค่าการค้าเฉลี่ยร้อยละ 82.1 ของมูลค่าการค้ากับลาว หากพิจารณาการค้าในเขตอำเภอเชียงของและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่าผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นรายย่อยมากกว่าเป็นรายใหญ่ เช่นเดียวกับผู้ค้าในฝ่ายลาวที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารายย่อยเช่นกัน การค้าระหว่างกันใช้เส้นทางบกและทางน้ำ แต่ยังมีปัญหาขาดแคลนถนนที่มีคุณภาพ และปัญหาน้ำในแม่น้ำที่ลดลงมากในช่วงฤดูแล้ง

การค้าปี พ.ศ. 2533-2541 มีมูลค่าเฉลี่ยปีละ 258.4 ล้านบาท จำแนกเป็นมูลค่าการส่งออกและนำเข้าเฉลี่ยปีละ 171.7 และ 86.9 ล้านบาท ตามลำดับ สินค้าส่งออกสำคัญ ได้แก่ ยานพาหนะ อาหาร น้ำมันเชื้อเพลิง สิ่งก่อสร้างและสินค้าอุปโภคบริโภค ส่วนสินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ ไม้แปรรูป ของป่าและสินค้าเกษตรบางชนิด ช่วงที่มีการค้าสูงที่สุดคือช่วงปลายปีปฏิทิน ส่วนปัญหาในการค้า ได้แก่ การขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำไม่สะดวกโดยเฉพาะในประเทศลาว สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไม่เพียงพอ ระบบการชำระเงินผ่านธนาคารไม่คล่องตัว เนื่องจากสถาบันการเงินลาวมีน้อยและมีข้อจำกัดในการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ทำให้ผู้ค้านิยมใช้การชำระเงินนอกระบบ สกุลเงินที่ใช้ในการชำระค่าสินค้ามีทั้งเงินบาทและดอลลาร์สหรัฐ กฎ ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าไม่มีความแน่นอน การบริหารจัดการด้านการค้าต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะด่านผ่อนปรนต่างๆ ปัญหาคู่แข่งทางการค้า เช่น จีนและเวียดนาม เพิ่มขึ้น ปัญหาข้อพิพาททางการค้า แม้มีไม่มากนักแต่เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังมากเป็นพิเศษ ปัญหาประชากรลาวมีอำนาจซื้อต่ำ ประกอบกับมีเงินเฟ้อสูงและค่าเงินกีบอ่อนตัวลงมาก ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการขยายปริมาณการค้า ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจในประเทศแถบเอเชีย ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างไทย-ลาว ในเขตภาคเหนือตอนบนขยายตัวไม่รวดเร็วเท่าที่ควร

นิสิต พันธมิตร (2542) ได้ทำการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาในเรื่องปัญหาการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนและเปรียบเทียบมูลค่าการค้าในระบบและนอกระบบของด้านการค้าต่างๆ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตครอบคลุม 4 จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาปรากฏว่า สำหรับปัญหาการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ยังมีปัญหาด้านสาธารณูปโภค เช่น ท่าเรือ ถนน เรือที่ใช้ในการขนถ่ายสินค้าระหว่างกัน และปัญหาอื่น เช่น การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนซึ่งมีผลกระทบต่อการค้า รวมถึงการใช้ช่องว่างทางกฎหมายของเจ้าหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน

นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า การค้าชายแดนระหว่างไทยกับจีนตอนใต้เป็นการค้ากับมณฑลยูนนานโดยใช้เส้นทางการขนส่งทางแม่น้ำโขงระหว่างอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายกับเมืองเชียงรุ่ง ในสิบสองปันนา โดยใช้เงินหยวนและเงินบาทในการชำระค่าสินค้าระหว่างกัน จุดที่มูลค่าการค้าชายแดนสูงได้แก่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายและอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สาเหตุที่การค้านอกระบบมีมูลค่าสูง เนื่องจากพ่อค้าที่ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าดั้งเดิมที่ค้าขายด้วยกันมานาน โดยมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ หรือมีความเชื่อถือจากการติดต่อการค้าร่วมกันมาอย่างยาวนาน จนกลายเป็นกลุ่ม

อิทธิพลในการค้าระดับท้องถิ่นที่พ่อค้ารุ่นใหม่ไม่สามารถเจาะตลาดได้ ประกอบกับการค้าชายแดนมีหลากหลายหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้มีขั้นตอน พิธีการ กฎ ระเบียบมากมาย ยุ่งยาก ซับซ้อน ประกอบกับการคืนภาษีมูลค่าเพิ่มให้แก่พ่อค้าใช้เวลานาน ทำให้พ่อค้าแสวงหาวิธีการส่งสินค้าออกได้รวดเร็วต่อความต้องการ อีกทั้งในส่วนของผู้ปฏิบัติมีการแสวงหาผลประโยชน์จากกฎเกณฑ์ต่างๆ จึงทำให้การค้า นอกระบบขยายตัวมาก

ปัญหาการค้าที่เกิดขึ้นในจุดการค้าแต่ละแห่งแตกต่างกันไป โดยจุดการค้าชายแดนที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายมีปัญหาด้านคมนาคมระหว่างชายแดนไทยกับพม่า ปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนและความมั่นคงของทางการเมืองภายในพม่า ปัญหาค่าเงินจัดปัญหาสถาบันการเงินของพม่าที่ยังไม่สามารถรองรับกับการค้าสากล รวมถึงการขาดแคลนบุคลากรทางธุรกิจและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ประชาชนมีอำนาจซื้อต่ำ ในส่วนของจุดการค้าที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีปัญหาขาดท่าเรือที่จะรองรับกับการขนถ่ายสินค้า เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองมีความเข้มงวดและใช้ระเบียบมาแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเอง เรือขนถ่ายสินค้าระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ยังมีปัญหาในกรณีเรือจีนไม่สามารถขนถ่ายสินค้าได้ตลอดปี เนื่องจากปัญหาน้ำในลำน้ำโขงที่ลดลงในช่วงฤดูแล้ง ในกรณีเรือไทยไม่สามารถขนถ่ายสินค้าไปประเทศจีนในหน้าน้ำสากลได้ เนื่องจากยังไม่มีการทำข้อตกลงระดับพหุภาคีกับพม่า และยังขาดบุคลากรในการเดินเรือขนส่งด้วย สุดท้ายคือพิธีการนำเข้า-ส่งออกมีขั้นตอนยุ่งยากมาก

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2537) ได้ทำการศึกษาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพการค้า การชำระเงิน บทบาทเงินบาทในการค้าชายแดน และปัญหาการค้าชายแดน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ (1) สภาพการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่า ทั้งที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการศุลกากร (2) การชำระเงินจากการค้าชายแดนทั้งที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการศุลกากร (3) บทบาทของเงินบาทในการค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่า (4) ปัญหาการค้าชายแดนในปัจจุบันและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการค้าชายแดนไทยกับพม่า โดยมีขอบเขตของการศึกษาครอบคลุมจุดการค้าสำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ จุดการค้าที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และจุดการค้าที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ผลของการศึกษาพบว่า (1) การค้าชายแดนไทย-พม่ามิใช่เป็นการค้าชายแลกเปลี่ยนเพื่อการยังชีพซึ่งกระทำกันในพื้นที่พรมแดนติดต่อกันเท่านั้น แต่มีลักษณะเป็นการค้าระหว่างประเทศ เพียงแต่สินค้าเข้าออกผ่านช่องทางบก และสินค้าที่พม่านำเข้าจากไทยถูกส่งไปขายต่อยังประเทศบังคลาเทศ อินเดีย และจีนตอนใต้ การค้าชายแดนในภาคเหนือจึงมีความซับซ้อนกว่าการค้าชายแดนตามบรรทัดฐานที่เข้าใจกัน สภาพการค้ากระทำใน 2 รูปแบบคือการค้าที่ผ่านพิธีการศุลกากรและการค้านอกระบบที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาพบว่าการค้านอกระบบมีมูลค่าประมาณ 16,000 ล้านบาท สูงกว่า

มูลค่าที่แจ้งผ่านพิธีการศุลกากรถึงกว่า 3 เท่าตัว จำแนกเป็นการนำเข้า 8,500 ล้านบาท (พลอยแดง 4,000 ล้านบาท อัญมณีอื่นๆ 1,600 ล้านบาท และโค 1,000 ล้านบาท) และการส่งออก 7,300 ล้านบาท (ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค) สูงกว่ามูลค่าที่ผ่านพิธีการศุลกากรถึงกว่า 3 เท่าตัว จุดที่มีการค้าสูงที่สุดคืออำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย รองลงมาคืออำเภอแม่สอด จังหวัดตาก (2) การชำระเงินค่าสินค้าตามชายแดนจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบคือ (ก) ชำระค่าสินค้าผ่านระบบหักบัญชีประมาณร้อยละ 44 ของมูลค่าการค้ารวม โดยระบบการชำระเงินนี้เป็นระบบที่พม่าใช้กับพม่าพัฒนาขึ้นมาใช้ วิธีการคือพม่าส่งออกไทยขายสินค้าให้พม่า (โดยการให้เครดิต) เมื่อครบกำหนดชำระเงิน ผู้ส่งออกไทยจะได้รับค่าสินค้าเป็นเงินบาทหรือโอนบัญชีเงินบาทจากผู้นำเข้าไทยแทนที่จะได้เงินค่าสินค้าจากคู่ค้าที่เป็นพม่า (คิดอัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อจัตในวันดังกล่าว) โดยมีตัวแทนชำระบัญชี (Clearing Agent) ในไทยเป็นผู้ดำเนินการให้ ทางด้านผู้นำเข้าพม่าจะชำระค่าสินค้าเป็นเงินจัตให้แก่ผู้ส่งออกพม่า โดยมีตัวแทนชำระบัญชีในพม่าเป็นผู้ดำเนินการให้เช่นกัน ทั้งนี้ ตัวแทนชำระบัญชีในสองประเทศจะกระทำการเป็นสถาบันการเงินที่ทำหน้าที่โอนเงินเพื่อชำระเงินสินค้านี้ระหว่างให้แก่พม่าทั้งสองฝ่าย โดยมีตัวแทนชำระบัญชีในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายประมาณ 10 กว่าราย และในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากประมาณ 4-5 ราย เหตุที่การชำระเงินในระบบไม่เป็นที่ยอมรับเนื่องจากประเทศพม่าห้ามเอกชนค้ากับต่างประเทศ และพม่ายังขาดสถาบันการเงินที่เป็นสากลและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพม่ายังมีอัตราแลกเปลี่ยน 2 อัตรา คือ อัตราทางการและอัตราตลาด ซึ่งอัตราทางการ (1 จัตประมาณ 4.50 บาท) นั้นสูงกว่าอัตราตลาด (1 จัตประมาณ 0.22 บาท) หลายสิบเท่าตัว และการชำระเงินระหว่างเมืองสำคัญของพม่ายังขาดความไม่ปลอดภัยสูง (ข) ชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทประมาณร้อยละ 42 ของมูลค่าการค้ารวม เนื่องจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 มีพม่าพลอยจากจังหวัดจันทบุรีและตราดเข้ามาซื้อขายพลอยในอำเภอแม่สายเป็นจำนวนมาก จึงมีการใช้เงินบาทชำระค่าพลอยระหว่างกันสูงถึงประมาณปีละ 4,000 ล้านบาท (ค) ชำระค่าสินค้าด้วยเงินจัตประมาณร้อยละ 9 ของมูลค่าการค้ารวม ส่วนใหญ่ใช้ในการชำระค่าโค พืชผลเกษตร และของป่า (ง) ชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C ประมาณร้อยละ 5 ของมูลค่าการค้ารวม ทั้งหมดเป็นการชำระค่าไม้ซุงที่เอกชนไทยได้รับสัมปทานการทำไม้จาก รัฐบาลพม่า (3) บทบาทของเงินบาทในการเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนสินค้าเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณการค้าพลอย โดยเฉพาะที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เงินบาทที่พม่าได้รับส่วนใหญ่ถูกนำไปซื้อเงินจัตเพื่อโอนกลับไปพม่า และ/หรือ นำฝากเข้าบัญชีเงินบาทที่สาขานาการพาณิชย์ในประเทศไทย เนื่องจากรัฐบาลพม่าเข้มงวดกับเอกชนในการถือเงินตราต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม มาตรการผ่อนคลายเป็นของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ให้นำเงินบาทออกนอกประเทศได้ไม่เกิน 500,000 บาท เพื่อสนับสนุนการค้าชายแดนนั้นไม่ส่งผลต่อการค้ามากนัก (4) ปัญหาทางการค้าที่พบได้แก่ (ก) การมีกฎระเบียบของพม่าที่ไม่เอื้อต่อการค้าชายแดน เช่น การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่สูงกว่าความเป็นจริง (ข) ระบบการ

ชำระเงินแบบตัวแทนชำระบัญชีที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อถือของผู้ใช้ทำให้ยังคงเป็นคำถามที่ว่าหากมีปริมาณเงินในการค้าในระบบสูงขึ้นแล้วนั้น ระบบนี้จะสามารถรองรับกับธุรกรรมที่เพิ่มขึ้นได้หรือไม่ เพียงใด (ค) ปัญหาของรัฐบาลทั้งสองประเทศที่ยังขาดความร่วมมือกันในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการค้าชายแดน (ง) โครงสร้างพื้นฐานทั้งสองประเทศ เช่น ถนน โทรศัพท์ ไฟฟ้า ยังไม่เพียงพอ (จ) ผู้ประกอบการฝ่ายไทยขาดความเข้าใจในสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีสำหรับสินค้าส่งออก สำหรับข้อเสนอนี้คือ (ก) แก้ไขกฎระเบียบให้เอื้อประโยชน์ต่อการค้าชายแดน (ข) เพิ่มการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (ค) ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการค้าชายแดนในเรื่องสิทธิประโยชน์ทางภาษีเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น และสามารถแข่งขันกับสินค้าที่นำเข้าจากประเทศสิงคโปร์และจีนได้

พัฒนา ชวนรักธรรม (2528) ศึกษาวิจัยการลักลอบหนีศุลกากรและปัญหาในการป้องกันและปราบปราม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงปัญหาการลักลอบหนีศุลกากร การดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการลักลอบหนีศุลกากร และเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นแนวทางแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการศึกษาจากการค้นคว้าวิจัยจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยไม่มีแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการลักลอบหนีศุลกากร มีสาเหตุดังนี้ การแข่งขันทางการค้าในประเทศทำให้ต้องหาวิธีลดต้นทุน กำแพงภาษีที่กำหนดในอัตราสูง ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการลักลอบหนีภาษีคุ้มค่ากับการเสี่ยง การบริหารงานจัดเก็บภาษีไม่รัดกุม ประกอบกับพิธีการในการนำเข้าและส่งออกยุ่งยากล่าช้าทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น เศรษฐกิจและอาชีพของประชาชนในพื้นที่ซึ่งไม่มีทรัพยากรเพียงพอที่จะให้ประชาชนประกอบอาชีพหลักได้ และหากภูมิประเทศเอื้ออำนวยก็จะทำให้ประชาชนหันมายึดการค้าของหนีภาษีเป็นอาชีพหลัก หรือบางอาชีพที่ต้องทำเป็นฤดูกาลเมื่อว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลัก ประชาชนก็จะหันมาค้าของหนีภาษีด้วย ค่านิยมของประชาชนที่นิยมบริโภคสินค้าต่างประเทศ ในการศึกษาการป้องกันและปราบปรามพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคคือ การแก้ปัญหาไม่แก้ไขสาเหตุที่ทำให้เกิดการลักลอบ คุณภาพและอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่รวมทั้งงบประมาณและอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้มีอยู่จำกัด กฎหมายที่ใช้อยู่ไม่เฉียบพลันและเด็ดขาด อิทธิพลท้องถิ่น นักการเมือง หรือข้าราชการ ทัศนคติในการเสียภาษีของประชาชน การขาดนโยบายและแผนงานป้องกันและปราบปรามที่ต่อเนื่อง ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยสรุปคือ การปรับปรุงคุณภาพและอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ การประสานงานกับหน่วยงานฝ่ายปกครองและทหาร แก้ไขกฎหมายในการให้อำนาจเจ้าหน้าที่มากขึ้น การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีในการเสียภาษีและการนิยมสินค้าที่ผลิตในประเทศ

บทที่ 2

สภาพพื้นที่ชายแดนของในภาคเหนือตอนบน

2.1 ลักษณะทั่วไป

ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด มีพื้นที่ 106 ล้านไร่ (169,600 ตารางกิโลเมตร) หรือประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 29.2 ล้านไร่ หรือ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งประเทศ ณ สิ้นปี 2547 ภาคเหนือมีประชากรจำนวน 11.7 ล้านคน หรือร้อยละ 18.2 ของประชากรทั้งประเทศ จังหวัดที่มีประชากรมากกว่าหนึ่งล้านคน คือ เชียงใหม่ เชียงราย และนครสวรรค์ รายได้เฉลี่ยต่อหัวปี 2547 จำนวน 50,733 บาท ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวทั้งประเทศที่ 102,447 บาท ประมาณเท่าตัวและต่ำกว่าทุกภาคยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 ผลิตภัณฑ์รายภาค (Gross Regional Product: GRP) และรายได้ต่อหัว (PER CAPITA) ตามราคาตลาด ปี 2547 ของไทย

ภาค	GRP 2547 ¹ (ล้านบาท)	รายได้ต่อหัว (PER CAPITA) ปี 2547 (Baht)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	698,564	32,099
เหนือ	591,238	50,733
ใต้	613,445	70,761
ตะวันออก	998,255	229,877
ตะวันตก	283,837	78,961
กลาง	492,597	162,412
กรุงเทพและปริมลฑล	2,898,899	260,195
รวมทั้งประเทศ	6,576,834	102,447

หมายเหตุ: ¹ p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

2.2 โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ

ภาวะเศรษฐกิจภาคเหนือในระหว่างปี 2541 – 2547 มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 1.3 ต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศที่ร้อยละ 2.7 โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือขึ้นกับภาคเกษตรเป็นสำคัญ โดยในปี 2547 ภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 19.0 ของผลิตภัณฑ์ภาค อย่างไรก็ตาม ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเป็นลำดับเป็นร้อยละ 20.4 ภาคการค้าร้อยละ 15.9 และการขนส่งและสื่อสารร้อยละ 7.2 พืชหลักของภาคได้แก่ ข้าว อ้อย ข้าวโพด ไม้ยาสูบ ถั่วเหลือง พืชผัก และผลไม้ ขณะที่อุตสาหกรรมสำคัญ ได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ น้ำตาล แปรรูปสินค้าเกษตร ปูนซีเมนต์ เซรามิกส์ และหัตถกรรม

2.2.1 ความสำคัญของภาคเหนือต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ

ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ (Gross Regional Product: GRP) ตามราคาตลาดปี 2547 มีมูลค่า 591,238 ล้านบาทหรือร้อยละ 9.0 ของผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP) การผลิตบางสาขามีความสำคัญต่อประเทศ เช่น เกษตรกรรมและสาขาเหมืองแร่ ผลผลิตทั้งสองสาขา คิดเป็นร้อยละ 20.2 และร้อยละ 12.5 ของผลผลิตสาขาเกษตรกรรมและสาขาเหมืองแร่ของประเทศ ตามลำดับ ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตข้าวและพืชไร่ที่สำคัญ พืชผลสำคัญของภาคเหนือ เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวและอ้อยมีปริมาณผลผลิต ไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของผลผลิตทั้งประเทศ ขณะที่พืชสำคัญอื่น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ กระเทียม ไม้ยาสูบเวอร์จิเนียและเบอร์เลย์ หอมแดง และหอมหัวใหญ่ เกือบทั้งหมดผลิตในภาคเหนือ นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งต้นน้ำของภาคกลาง กรุงเทพฯ และปริมณฑล รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญของประเทศ เช่น ถ่านหิน ลิกไนต์ หินปูน และดินขาวที่จังหวัดลำปาง แร่สังกะสีที่จังหวัดตาก น้ำมันดิบที่จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

2.2.2 ลักษณะและโครงสร้างเศรษฐกิจของภาคเหนือ

ภาคเหนือสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ภาคเหนือตอนบนและตอนล่าง โดยที่ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน แพร่ ลำปางและตาก มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นป่าเขา มีพื้นที่เหมาะกับการเพาะปลูกไม่ถึงร้อยละ 15 แต่มีทรัพยากรทางด้านท่องเที่ยวและลักษณะภูมิอากาศที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาพักผ่อน และพำนักรักษาเป็นครั้งคราวและถาวร ทำให้ธุรกิจบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท และของที่ระลึก เป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า

ที่สำคัญ ทั้งจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และไอน้ำจากเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ตลอดจนมีแร่ธาตุ เช่น แร่สังกะสี ถ่านหิน ลิกไนต์ หินปูน และดินขาวอุดมสมบูรณ์ ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อุตสาหกรรมเซรามิก ปูนซีเมนต์ และโรงงานถลุงแร่สังกะสี เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นประตูการค้าชายแดนกับประเทศพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) โดยจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นทางบก หรือ ทางน้ำ 6 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา น่าน และตาก โดยที่จังหวัดเชียงใหม่เป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทุกด้านของภาคและของภาคเหนือตอนบนมีสัดส่วนการผลิตประมาณ ร้อยละ 16.0 ของผลิตภัณฑ์ภาคมีจำนวนสาขาธนาคารพาณิชย์สูงสุดเป็นอันดับสามของประเทศ เงินฝากและสินเชื่อมีสัดส่วนสูงประมาณ 1 ใน 3 ของเงินฝากและสินเชื่อทั้งภาคเหนือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

ส่วนภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี มีพื้นที่ติดต่อกับภาคกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นแหล่งผลิตและค้าข้าวและพืชไร่สำคัญของประเทศ การผลิตพืชสำคัญประกอบด้วย ข้าว อ้อย และข้าวโพด สภาพดินฟ้าอากาศเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลผลิตภาคเกษตร ด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเกษตร เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล ในจังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตร ในจังหวัดพิษณุโลก และนครสวรรค์ โรงสีข้าว ในจังหวัด พิจิตร พิษณุโลก และนครสวรรค์

2.3 การค้าต่างประเทศของภาคเหนือตอนบน

ลักษณะของการค้าต่างประเทศของภาคเหนือตอนบนนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่และด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน (2) การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน มูลค่าการค้าต่างประเทศของภาคเหนือมากกว่าร้อยละ 80 เป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน สินค้าสำคัญคืออุปกรณ์และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ขณะที่ด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่เป็นช่องทางส่งออกสินค้าเกษตรแปรรูปและแช่แข็ง และสินค้าหัตถกรรม ส่วนการค้าชายแดนเป็นการค้ากับพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) มากกว่าร้อยละ 60 เป็นการค้ากับพม่า สินค้าออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์ และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ โค กระบือ และไม้แปรรูป เป็นสำคัญ (ดูตารางที่ 2.2 - 2.4)

ตารางที่ 2.2 การค้าระหว่างประเทศที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือ

รายการ	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออกรวม	22,445.5	33,333.5	33,124.9	37,618.3	54,358.6	54,945.6	59,629.0	69,684.3	86,789.5	99,192.5
- ศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่	2,736.0	5,232.5	4,141.4	4,543.7	6,185.3	6,157.0	5,649.6	5,964.2	5,709.7	7,842.1
- ด่านศุลกากรลำพูน	16,290.0	21,867.5	24,952.1	27,294.5	40,105.7	41,872.4	46,719.1	52,574.8	63,773.5	68,940.2
- การค้าชายแดน	3,419.4	6,233.6	4,031.4	5,780.1	8,067.6	6,916.2	7,260.3	11,145.3	17,306.3	22,410.3
- พม่า	3,083.7	5,962.8	3,478.0	4,883.7	6,636.5	4,069.5	3,915.7	7,519.0	14,255.8	16,701.8
- ลาว	197.7	205.2	456.7	457.9	579.4	621.1	607.1	551.2	940.1	1,633.3
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	138.1	65.5	96.8	438.4	851.7	2,225.6	2,737.5	3,075.1	2,110.4	4,075.2
การนำเข้ารวม	15,815.7	20,268.0	27,554.7	31,293.5	46,890.8	42,861.4	41,050.5	46,611.1	54,584.8	61,809.4
- ศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่	399.0	820.1	818.7	242.5	320.7	405.3	661.2	575.6	695.6	1,041.2
- ด่านศุลกากรลำพูน	14,949.2	18,903.3	25,696.1	29,256.6	44,865.6	39,571.0	38,676.0	43,676.2	50,457.9	57,647.7
- การค้าชายแดน	467.5	544.6	1,039.9	1,794.3	1,704.6	2,885.1	1,713.3	2,359.3	3,431.3	3,120.5
- พม่า	285.0	289.9	618.9	908.9	931.6	1,810.5	804.4	969.6	1,782.2	1,422.6
- ลาว	105.1	175.4	131.6	455.4	470.4	527.6	446.8	302.3	407.3	593.5
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	77.3	79.4	289.4	430.0	302.5	547.0	462.0	1,087.4	1,241.8	1,104.4
ดุลการค้า	6,629.8	13,065.5	5,570.2	6,324.9	7,467.8	12,084.3	18,578.6	23,073.2	32,204.7	37,383.1
มูลค่าการค้า	38,261.2	53,601.5	60,679.6	68,911.8	101,249.4	97,807.0	100,679.5	116,295.4	141,374.2	161,002.0

หน่วย: ล้านบาท

ที่มา: ด่านศุลกากรต่างๆ ในภาคเหนือ

ตารางที่ 2.4 อัตราการเติบโตของการค้าระหว่างประเทศที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือ

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออกรวม	48.51	-0.63	13.57	44.50	1.08	8.52	16.86	24.55	14.29
- ศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่	91.25	-20.85	9.71	36.13	-0.46	-8.24	5.57	-4.27	37.35
- ด่านศุลกากรลำพูน	34.24	14.11	9.39	46.94	4.41	11.57	12.53	21.30	8.10
- การค้าชายแดน	82.30	-35.33	43.38	39.58	-14.27	4.98	53.51	55.28	29.49
- พม่า	93.37	-41.67	40.42	35.89	-38.68	-3.78	92.02	89.60	17.16
- ลาว	3.79	122.56	0.26	26.53	7.20	-2.25	-9.21	70.56	73.74
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	-52.57	47.79	352.89	94.27	161.31	23.00	12.33	-31.37	93.10
การนำเข้ารวม	28.15	35.95	13.57	49.84	-8.59	-4.23	13.55	17.11	13.24
- ศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่	105.54	-0.17	-70.38	32.25	26.38	63.14	-12.95	20.85	49.68
- ด่านศุลกากรลำพูน	26.45	35.93	13.86	53.35	-11.80	-2.26	12.93	15.53	14.25
- การค้าชายแดน	16.49	90.95	72.55	-5.00	69.25	-40.62	37.71	45.44	-9.06
- พม่า	1.72	113.49	46.86	2.50	94.34	-55.57	20.54	83.81	-20.18
- ลาว	66.89	-24.97	246.05	3.29	12.16	-15.31	-32.34	34.73	45.72
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	2.72	264.48	48.58	-29.65	80.83	-15.54	135.37	14.20	-11.06
ดุลการค้า	97.07	-57.37	13.55	18.07	61.82	53.74	24.19	39.58	16.08
มูลค่าการค้ารวมภาคเหนือ	40.09	13.21	13.57	46.93	-3.40	2.94	15.51	21.56	13.88

ที่มา: จากการคำนวณ

พื้นที่ภาคเหนือตอนบนประกอบด้วย 9 จังหวัด โดยมี 4 จังหวัด คือ ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย ที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า และ 3 จังหวัด คือ เชียงราย พะเยา และน่าน มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยในจังหวัดดังกล่าวมีจุดผ่านแดนที่เปิดเป็นทางการให้ประชาชน ทั้ง 2 ประเทศเข้า-ออก และมีการซื้อขายสินค้า ส่วนจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนบนที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศ สหภาพพม่ายาวทั้งหมดประมาณ 1,470 กิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ ภูเขาและป่าไม้ ประมาณ 913 กิโลเมตร แม่น้ำสายต่างๆ อีก 5,577 กิโลเมตร คือ แม่น้ำเมย 400 กิโลเมตร แม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำแม่สาย 10 กิโลเมตร และแม่น้ำรวก 20 กิโลเมตร โดยจังหวัดที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ได้แก่

1. ตาก มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ที่ติดต่อกับชายแดนประเทศสหภาพพม่า คือ อุ่มผาง พบพระ แม่สอ ด แม่ระมาด และท่าสองยาง มีความยาวทั้งหมด 580 กม. (พื้นที่ภูเขา 210 กิโลเมตร แม่น้ำเมย 370 กิโลเมตร) โดยมีเมืองที่สำคัญ คือ แม่สอ

2. แม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ทุกอำเภอในจังหวัด คือ ปาย ปางมะผ้า เมืองขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียง และสบเมย ติดต่อกับชายแดนประเทศสหภาพพม่ายาวทั้งหมดประมาณ 483 กิโลเมตร (พื้นที่ภูเขา 326 กิโลเมตร แม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร และแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร)

3. เชียงใหม่ มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ที่ติดต่อกับชายแดนประเทศสหภาพพม่า คือ เวียงแหง เชียงดาว ไชยปราการ ฝาง และแม่อาย โดยมีความยาวทั้งหมด 277 กิโลเมตร (เป็นพื้นที่ภูเขาทั้งหมด)

4. เชียงราย มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ที่ติดต่อกับชายแดนประเทศสหภาพพม่า คือ แม่จัน แม่ฟ้าหลวง แม่สาย และเชียงแสน โดยมีความยาวประมาณ 130 กิโลเมตร (เป็นพื้นที่ ภูเขาประมาณ 100 กิโลเมตร แม่น้ำสาย 10 กิโลเมตร และแม่น้ำรวก 20 กิโลเมตร) มีเมือง ที่สำคัญ คือ แม่สาย

พื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความยาวทั้งหมดประมาณ 467 กิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ภูเขาประมาณ 377 กิโลเมตร และแม่น้ำโขง 90 กิโลเมตร โดยจังหวัดที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

เชียงราย: มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ที่ติดต่อกับชายแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ เชียงแสน เชียงของ เวียงแก่น และเทิง โดยมีความยาวทั้งหมด ประมาณ 180 กิโลเมตร (เป็นพื้นที่ภูเขา 90 กิโลเมตร และแม่น้ำโขง 90 กิโลเมตร) มีเมือง ที่สำคัญ คือ เมืองเชียงแสน และเชียงของ

พะเยา: มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ติดต่อกับชายแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพียงอำเภอเดียว คือ กิ่งอำเภอภูซาง (อ.เชียงคำ) โดยมีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร (เป็นพื้นที่ภูเขาทั้งหมด)

น่าน: มีพื้นที่อำเภอต่างๆ ติดต่อกับชายแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวคือ กิ่งอำเภอสองแคว ทุ่งช้าง บ่อเกลือ แม่จริม เวียงสา และน่าน้อย โดยมีความยาวทั้งหมด 277 กิโลเมตร (เป็นพื้นที่ภูเขาและป่าไม้ทั้งหมด)

2.4 การค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

สภาพการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยทั่วไปนั้นสามารถแบ่งรูปแบบการค้าออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) การค้าในระบบ คือ การค้าที่มีการส่งออกและนำเข้าสินค้าโดยผ่านขั้นตอนกระบวนการพิธีการศุลกากร

(2) การค้าผ่านแดน คือ การส่งสินค้าออกจากประเทศไทยผ่านเขตแดนของประเทศเพื่อนบ้านหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง เรียกว่าการค้าผ่านแดนไปยังประเทศที่สาม เช่น สินค้าผ่านแดนจากประเทศที่สามผ่านไทยไปยังสปป.ลาว สินค้าส่งออกจากไทยผ่านกัมพูชาไปยังตลาดเวียดนาม

(3) การค้าระดับชาวบ้าน คือ การค้าทั้งส่งออกและนำเข้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร เป็นลักษณะของการค้าที่ประชาชนของทั้งสองประเทศข้ามไปมาระหว่างชายแดนเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อไปใช้ หรือการค้าในท้องถิ่นของตนเอง การขนส่งจึงมักใช้ล้อเลื่อนบรรทุก หรือใช้แรงงานคนหาบหรือหิ้วสินค้าเข้าไป การซื้อขายประเภทนี้มีมูลค่าและปริมาณไม่มากนัก คือ ไม่เกิน 20,000 บาท ซึ่งกรมศุลกากรได้อนุมัติให้ด่านพรมแดนเรียกเก็บภาษีอากรปากกระวาง¹

แต่อย่างไรก็ตามยังมีการค้านอกระบบประเภทการลักลอบขนสินค้าในปริมาณมาก โดยมีเจตนาหลีกเลี่ยงภาษี การค้าชายแดนนอกระบบลักษณะนี้ถือว่าเป็นการค้าที่ผิดกฎหมาย

¹ ภาษีอากรปากกระวาง คือ การเก็บภาษีอากรของติดตัวผู้โดยสารหรือผู้เดินทางผ่านเข้าออกที่มีราคาไม่เกิน 20,000 บาท และไม่เป็นของต้องห้ามหรือกักตุนในการนำเข้ากฎหมายซึ่งพร้อมจะชำระอากรให้เสร็จในวันนำเข้านั้น

ในการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านจะต้องกระทำการค้ากัน ณ จุดผ่านแดนที่บริเวณชายแดนประเทศซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522² ในการประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร (สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

1) จุดผ่านแดนถาวร เป็นจุดผ่านแดนที่ให้มีการเปิดการค้าชายและสัญจรไปมา โดยคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ของทั้งสองประเทศ การเปิดจุดผ่านแดนถาวรจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใช้อำนาจตามมาตรา 11 และมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522³ ในการประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวร (ดูภาคผนวก 1)

2) จุดผ่านแดนชั่วคราว เป็นจุดผ่านแดนที่เปิดขึ้นในช่วงเวลาที่กำหนดแน่นอน ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการพิจารณาผ่อนผันซึ่งจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ฝ่ายไทยจะได้รับเป็นสำคัญ เป็นการดำเนินการเฉพาะกิจและคำนึงถึงความเหมาะสมด้านการเมือง ทั้งนี้ก่อนที่กระทรวงมหาดไทยจะประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวจะต้องนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาเห็นชอบของส่วนราช-การที่เกี่ยวข้องในคณะอนุกรรมการเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวก่อน

3) จุดผ่อนปรน เป็นจุดที่มีการผ่อนปรนให้มีการค้าชายบริเวณชายแดน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายฟื้นฟูพรมแดนระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจในการประกาศเปิดจุดผ่อนปรน กำหนดประเภทสินค้า ซึ่งเป็นสินค้าที่ค้าขายกันในท้องถิ่น เครื่องอุปโภคบริโภค กำหนดบริเวณที่เปิดเป็นจุดผ่อนปรนและระยะที่เปิด โดยให้ขอความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยก่อน ทั้งนี้เพื่อให้มีการตรวจสอบเพื่อทบทวนสถานการณ์และผลกระทบต่าง ๆ ทุกระยะ รวมทั้งพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในการประกาศเปิดจุดผ่อนปรนให้กำหนดประเภทสินค้าบริเวณที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระยะเวลาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า หลักฐานการเข้าออก และวงเงินการค้าชายมูลค่าไม่เกิน 500,000 บาท/คน/วัน

² มาตรา 11 บุคคลซึ่งเดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรจะต้องเดินทางเข้ามาหรือออกไปตามช่องทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่าสถานี หรือท้องที่และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 23 เจ้าของพาหนะหรือผู้ควบคุมพาหนะเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรตามช่องทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่า สถานีหรือท้องที่และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

³ มาตรา 11 บุคคลซึ่งเดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรจะต้องเดินทางเข้ามาหรือออกไปตามช่องทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่าสถานี หรือท้องที่และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 23 เจ้าของพาหนะหรือผู้ควบคุมพาหนะเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรตามช่องทางด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่า สถานีหรือท้องที่และตามกำหนดเวลา ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

นอกจากนี้แล้วยังมีช่องทางเข้า-ออกธรรมชาติซึ่งเป็นช่องทางบริเวณชายแดนเพื่อการเดินทางเข้าออกของประชาชนที่เดินทางไปมาหาสู่กันลักษณะเยี่ยมญาติตั้งแต่สมัยโบราณมิได้ประกาศให้เป็นจุดผ่านแดนดัง 3 ประเภข้างต้น ซึ่งสามารถจะเปลี่ยนให้เป็นจุดผ่านแดนได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้

ตารางที่ 2.5 มูลค่าการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน

หน่วย: ล้านบาท										
รายการ	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก	3,419.4	6,233.6	4,031.4	5,780.1	8,067.6	6,916.2	7,260.3	11,145.3	17,306.3	22,410.3
การนำเข้ารวม	467.5	544.6	1,039.9	1,794.3	1,704.6	2,885.1	1,713.3	2,359.3	3,431.3	3,120.5
ดุลการค้าชายแดนรวม	2,951.9	5,688.9	2,991.5	3,985.7	6,363.0	4,031.1	5,547.0	8,786.0	13,875.0	19,289.8
มูลค่าการค้าชายแดนรวม	3,886.9	6,778.2	5,071.3	7,574.4	9,772.1	9,801.3	8,973.6	13,504.6	20,737.6	25,530.8
ไทย-พม่า										
ส่งออก	3,083.7	5,962.8	3,478.0	4,883.7	6,636.5	4,069.5	3,915.7	7,519.0	14,255.8	16,701.8
นำเข้า	285.0	289.9	618.9	908.9	931.6	1,810.5	804.4	969.6	1,782.2	1,422.6
ดุลการค้า	2798.7	5672.9	2859.1	3974.8	5704.9	2259	3111.3	6549.4	12473.6	15279.2
มูลค่ารวม	3368.7	6252.7	4096.9	5792.6	7568.1	5880	4720.1	8488.6	16038	18124.4
ไทย-ลาว										
ส่งออก	197.7	205.2	456.7	457.9	579.4	621.1	607.1	551.2	940.1	1,633.3
นำเข้า	105.1	175.4	131.6	455.4	470.4	527.6	446.8	302.3	407.3	593.5
ดุลการค้า	92.6	29.8	325.1	2.5	109	93.5	160.3	248.9	532.8	1039.8
มูลค่ารวม	302.8	380.6	588.3	913.3	1049.8	1148.7	1053.9	853.5	1347.4	2226.8
ไทย-จีนตอนใต้										
ส่งออก	138.1	65.5	96.8	438.4	851.7	2,225.6	2,737.5	3,075.1	2,110.4	4,075.2
นำเข้า	77.3	79.4	289.4	430.0	302.5	547.0	462.0	1,087.4	1,241.8	1,104.4
ดุลการค้า	60.80	-13.90	-192.60	8.40	549.20	1,678.60	2,275.50	1,987.70	868.60	2,970.80
มูลค่ารวม	198.90	51.60	-95.80	446.80	1,400.90	3,904.20	5,013.00	5,062.80	2,979.00	7,046.00

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ตารางที่ 2.6 สัดส่วนของการค้าชายแดนที่ผ่านด่านศุลกากรต่างๆ ในภาคเหนือ

รายการ	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออกรวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- พม่า	90.18	95.65	86.27	84.49	82.26	58.84	53.93	67.463	82.37	74.53
- ลาว	5.78	3.29	11.33	7.92	7.18	8.98	8.36	4.94	5.43	7.29
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	4.04	1.05	2.401	7.58	10.55	32.18	37.70	27.591	12.19	18.18
การนำเข้ารวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- พม่า	60.96	53.23	59.51	50.65	54.65	62.75	46.95	41.10	51.94	45.59
- ลาว	22.48	32.21	12.65	25.38	27.59	18.29	26.08	12.81	11.87	19.02
- จีนตอนใต้ (ยูนนาน)	16.53	14.58	27.83	23.96	17.75	18.96	26.96	46.09	36.19	35.39

ที่มา: จากการค้าพนม

ตารางที่ 2.9 อัตราการเติบโตของดุลการค้าและมูลค่าการค้าชายแดนในภาคเหนือตอนบน

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออกรวม	82.30	-35.33	43.38	39.58	-14.27	4.98	53.51	55.28	29.49
การนำเข้ารวม	16.49	90.95	72.55	-5.00	69.25	-40.61	37.71	45.44	-9.06
ดุลการค้าชายแดนรวม	92.72	-47.41	33.23	59.65	-36.65	37.61	58.39	57.92	39.03
มูลค่าการค้าชายแดนรวม	74.39	-25.18	49.36	29.01	0.30	-8.44	50.49	53.56	23.11
ไทย-พม่า									
ดุลการค้าชายแดน	85.61	-34.48	41.39	30.65	-22.30	-19.73	79.84	88.93	13.01
มูลค่าการค้าชายแดน	92.49	-41.19	47.91	33.11	-35.31	-5.10	79.28	87.48	17.95
ไทย-ลาว									
ดุลการค้าชายแดน	-67.71	986.95	-99.23	4260.00	-14.31	71.63	55.27	114.10	95.12
มูลค่าการค้าชายแดน	25.69	54.57	55.24	14.96	9.41	-8.24	-19.02	57.87	65.27
ไทย-จีนตอนใต้									
ดุลการค้าชายแดน	-122.90	1285.61	-104.36	6438.09	205.64	35.55	-12.64	-56.30	242.02
มูลค่าการค้าชายแดน	-32.73	166.46	124.92	32.91	140.22	15.40	30.10	-19.47	54.51

ที่มา: จากการคำนวณ

มูลค่าการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน อันได้แก่ พม่า ลาว และ จีนตอนใต้มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้านโดยในปี 2548 มีอัตราส่วนมูลค่าการค้า กับประเทศเพื่อนบ้านสูงเรียงตามลำดับคือ พม่า: จีนตอนใต้: ลาว คิดเป็นสัดส่วนดังนี้ 70.99: 27.6: 8.72 ดังแสดงในตารางที่ 2.6 โดยมูลค่าการค้าระหว่างประเทศโดยรวมของภาคเหนือ ตอนบน 3 ปีหลังสุดมีอัตราการเติบโตของการค้าชายแดนเพิ่มมากขึ้น โดยตั้งแต่ปี 2546 ถึง ปี 2548 มีอัตราการขยายตัวทางการค้าเท่ากับ 50.49 53.56 และ 23.11 ตามลำดับ

หากพิจารณาเป็นรายประเทศพบว่าการค้าระหว่างไทยกับพม่ามีมูลค่าการค้าสูงเป็น อันดับหนึ่ง โดยมีมูลค่าการค้าสูงอย่างต่อเนื่อง ในปี 2546 - 2548 มีมูลค่าการค้าเท่ากับ 8,488.60 16,038.00 และ 18,124.40 ล้านบาท โดยอัตราการขยายตัวตั้งแต่ปี 2546 - 2548 มีอัตราการขยายตัวทางการค้าสูงสุด คือ 79.28 87.48 และ 17.95 ตามลำดับ โดยที่การส่งออก ของไทยไปยังพม่ามีมูลค่าสูงขึ้น โดยในปี 2545 - 2548 มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 3915.70 เป็น 7,519 และ 14,255.77 และ 16,701.8 ล้านบาท ในขณะที่การนำเข้าก็มีมูลค่าการนำเข้าสูง ขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน คือ ในปี 2545 ถึง 2548 มีมูลค่าการนำเข้า 804.4 969.6 และ 1,782.2 และ 1,422.6 ล้านบาท ตามลำดับ จากลักษณะของการค้าชายแดนพบว่าไทยเกินดุล การค้ากับพม่ามาตลอด โดยในปี 2545-2548 มีการเกินดุลการค้า 3,111.3 6,549.4 และ 12,473.55 และ 15, 279.2 ล้านบาท ตามลำดับ

การค้าระหว่างไทยกับจีนตอนใต้มีมูลค่าการค้าสูงเป็นอันดับสองรองจากพม่า โดย ในปี 2545 ถึง 2548 สูงกว่า 5,000 ล้านบาท ในปี 2545 มีมูลค่าการค้ารวม 5,013. ล้านบาท และ เพิ่มขึ้นเป็น 5,062.80 และลดลงเหลือ 2,979 ล้านบาทในปี 2548 ตามลำดับ โดยตั้งแต่ปี 2545 ถึงปี 2548 มีอัตราการขยายตัวทางการค้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 35.55 -12.64 -56.30 และ 54.51 ตามลำดับ โดยมีการส่งออกของไทยไปยังจีนตอนใต้มีลักษณะที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2545 เท่ากับ 2,737.5 ล้านบาท ปี 2546 เท่ากับ 3,075.10 ล้านบาท และในปี 2547 เท่ากับ 2,110.38 ล้านบาท และ 4,075.2 ล้านบาทในขณะที่การนำเข้าปี 2545 มีมูลค่าการนำเข้าสูงถึง 462 1,087.40 1,241.77 และ 1,104.4 ล้านบาท ตามลำดับ จากลักษณะของการค้าพบว่า การค้าชายแดนภาคเหนือของไทยนั้นมีการเกินดุลการค้ากับจีนตอนใต้มาตลอด แต่แนวโน้มการ เกินดุลการค้าชายแดนนั้นมีลักษณะที่ลดลงเรื่อยๆ โดยในปี 2544-2545 การเกินดุลการค้ามี มูลค่าถึง 2,275.5 ล้านบาท ลดลงมาเป็นเกินดุลการค้าเพียง 1,987.7 และเหลือเพียง 868.617 ล้านบาท แต่เพิ่มขึ้นเป็น 2,970.80 ล้านบาทโดยอัตราการขยายตัวของดุลการค้าที่เคยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 35 ในช่วงปี 2544 - 2545 ลดลงเป็นร้อยละ -12.64 ในช่วงปี 2545 - 2546 และ ร้อยละ -56.30 ในช่วงปี 2546 - 2547 และร้อยละ 54.51 (ดูตารางที่ 2.9 ประกอบ)

การค้าระหว่างไทยกับลาวมีมูลค่าการค้าต่ำสุดเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอีกสองประเทศ คือ พม่ากับจีนตอนใต้ โดยมีมูลค่าการค้ารวมใน ปี 2545 - 2548 เท่ากับ 4,720.1 8,458.6 16,038 และ 18,124.4 ล้านบาท หากพิจารณาถึงการขยายตัวของการค้าชายแดนไทย-ลาวในภาคเหนือพบว่า มีอัตราการขยายตัวทางการค้าในช่วงปี 2545 - 2546 เท่ากับ -8.24 และ -19.0/ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 57.87 ทั้งนี้การส่งออกของไทยไปยังลาวมีแนวโน้มสูงขึ้น ในปี 2545 มีมูลค่าเท่ากับ 8.36 4.94 5.43 และ 7.29 ล้านบาท ในขณะที่การนำเข้าปี 2545-2548 มีมูลค่าการนำเข้าเท่ากับ 26.08 12.81 11.87 และ 19.02 ล้านบาท ตามลำดับ จากลักษณะของการค้าพบว่า ไทยได้ดุลการค้ากับลาวมาโดยตลอด โดยในปี 2545-2548 ไทยได้ดุลการค้าสูงขึ้นจาก 160.3 248.9 532.87 และ 1,039.8 ล้านบาท ตามลำดับ

2.5 เส้นทางการค้าชายแดน

เส้นทางการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนกับประเทศเพื่อนบ้านสามารถแบ่งจุดการค้าชายแดนออกได้ 4 ประเภท คือ

(1) **จุดผ่านแดนสำรอง** เป็นจุดตามภูมิประเทศที่ไม่เป็นทางการ โดยเป็นทางผ่านเข้า-ออกของประชาชนทั้ง 2 ประเทศ ที่เป็นไปตามธรรมชาติมิได้มีหลักฐานรับรองจากทางราชการทั้ง 2 ฝ่าย โดยมีมากที่ชายแดนไทย-พม่า คือ ที่จังหวัดตาก และแม่ฮ่องสอน

(2) **จุดผ่านแดนชั่วคราว** มีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจของฝ่ายไทยเป็นสำคัญ จะเปิดขึ้นเมื่อมีผู้ร้องขอกระทรวงมหาดไทยให้เปิดเป็นการชั่วคราว โดยมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนและไม่มีผลกระทบทางด้านความมั่นคงการปิด-เปิดดำเนินการไปตามอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยความเห็นชอบในหลักการของคณะอนุกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในอดีตภาคเหนือมีด่านประเภทนี้มากที่จังหวัดตากและแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันปิดเกือบหมดแล้วเหลือเพียงจุดเดียว คือ จุดผ่านแดนชั่วคราวบริเวณบ้านใจไก่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อให้บริษัทแหลมทองลิ้นท์ จำกัด นำถ่านหินลิ้นท์จากประเทศ สปป.ลาว เข้ามาในราชอาณาจักร โดยเปิดเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2537

(3) **จุดผ่อนปรน** มีวัตถุประสงค์ด้านมนุษยธรรม การส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับท้องถิ่น ตลอดจนการค้าขายสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค และการสัญจรไปมาของประชาชน การกำหนดประเภทสินค้าและระยะเวลาเปิด-ปิด และมาตรการควบคุมการเดินทางเข้า-ออก เป็นไปตามอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันในภาคเหนือตอนบนมีจุดผ่อนปรนทั้งหมด 11 จุด คือ

- **ชายแดนไทยพม่า** มี 7 จุด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 จุด (บ้านห้วยต้นนุ่น

อำเภอขุนยวม และบ้านห้วยผึ้ง อำเภอเมือง) จังหวัดเชียงใหม่ 1 จุด (กัวผาวอก อำเภอเชียงดาว) จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่สาย มี 4 จุด (ท่าบ้านเหมืองแดง ท่าบ้านปางห้า ท่าบ้านสายลมจอย และท่าบ้านเกาะทราย)

- **ชายแดนไทย-ลาว** มี 4 จุด คือ จังหวัดเชียงราย 1 จุด (บ้านแจ่มป่อง อำเภอเวียงแก่น) จังหวัดพะเยา 1 จุด (บ้านฮวก กิ่งอำเภอภูกามยาว) จังหวัดน่าน มี 2 จุด (บ้านใหม่ชายแดน อำเภอสองแคว และบ้านห้วยสะแตง อำเภอทุ่งช้าง)

(4) จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าการสัญจรไป-มา และความสัมพันธระหว่างประเทศ การปิด-เปิดจุดผ่านแดนถาวร ต้องเป็นความตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลของทั้ง 2 ประเทศ สำหรับในส่วนของประเทศไทยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ใช้อำนาจโดยความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ปัจจุบันภาคเหนือมีทั้งหมด 5 จุด คือ

- **ชายแดนไทย-พม่า** มี 2 จุด คือ จุดผ่านแดนถาวรแม่สวด จังหวัดตาก และจุดผ่านแดนถาวรแม่สาย จังหวัดเชียงราย

- **ชายแดนไทย-ลาว** มี 3 จุด คือ จุดผ่านแดนถาวรเชียงแสน จุดผ่านแดนถาวรเชียงของ จังหวัดเชียงราย และจุดผ่านแดนถาวรห้วยโก๋น จังหวัดน่าน

ตารางที่ 2.10 สรุปจำนวนจุดการค้าชายแดน และจุดการค้าชายแดนที่สำคัญ ในเขตภาคเหนือตอนบน

การค้าชายแดน	จุดการค้าชายแดน		จุดการค้าชายแดนที่สำคัญ
	จำนวนรวม	จุดผ่อนปรน, จุดถาวร	
1. ไทย-พม่า	17	10,7	1. ด้านสะพานข้ามแม่น้ำสาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย 2. ด้านแม่ริมเมย อ.แม่สวด จ.ตาก
2. ไทย-ลาว	34	21,13	1. ด้านบ้านเชียงของ อ.เชียงของ จ.เชียงราย 2. ด้านบ้านเชียงแสน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย
3. ไทย-จีนตอนใต้	ใช้ร่วมกับการค้าไทย-ลาว ไทย-พม่า	-	1. ด้านสะพานข้ามแม่น้ำสาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย
รวม	51	31,20	

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

บทที่ 3

การค้าชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย

3.1 ประวัติจังหวัดเชียงราย¹

จากการศึกษาด้านตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ นักวิชาการท้องถิ่นของเชียงรายกล่าวว่า เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องการจัดอาณาจักรต่าง ๆ ที่เป็นดินแดนของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบันนั้น ได้ปรากฏในพงศาวดารเหนือ เป็นหนังสือคัมภีร์โบราณ ตัวหนังสืออักษรธรรมล้านนา ตำนานเมืองโยนกนครไชยบุรีศรีช้างแสน บางแห่งเรียกว่า ตำนานโยนกนครราชธานี ไชยบุรีศรีช้างแสน เช่น ตำนานสิงหนวัติ เป็นต้น แต่ละเล่มเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองโยนกทั้งสิ้น จึงถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าพงศาวดารโยนก อีกประการหนึ่งจะเกี่ยวพันกับอาณาจักรโบราณต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน

ตามแนวความคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยในหลายความคิด ได้มีความเชื่อว่า ถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยนั้นน่าจะอยู่ทางประเทศจีนมาก่อน ในยุคที่ชนชาติไทยเรากำลังหนีจีนมาตั้งนครหลวงอยู่ที่แคว้นเมอและหนองแสนนั้น ถิ่นที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงรายนี้นี้ เป็นที่อยู่ของชาวป่าชาวเขาพวกหนึ่งเรียกว่า “ลัวะ” (หรือลัวะ หรือละว้า) และชาวป่าพวกอื่นอาศัยอยู่

ครั้งนั้น ราว พ.ศ. 50 ไทยเผ่าหนึ่งเรียกว่า อ้ายลาว ตั้งอาณาจักรอยู่ที่นครป่า ถูกจีนรุกรานหนักเข้า จึงอพยพมาตั้งอยู่บริเวณเมืองเล็ม เชียงรุ่ง เชียงลาว ริมแม่น้ำสาย ตั้งราชวงศ์ขึ้นปกครองสืบต่อกันมาจนถึงสมัย ลวจักราช จึงได้ลงมาตั้งเมืองที่ตำบลยางเสียวใกล้ดอยตุง เรียกว่า เชียงลาว

ราวพุทธศตวรรษที่ 5 มีพวกไทยถอยร่นจากจีนตอนใต้ มาสมทบไทยที่เมืองเชียงลาวมากขึ้นทุกที จึงได้ขยายเมืองให้กว้างขวางขึ้นอีก เรียกว่า แคว้นยวนชาง หรือยวนเชียง มีอาณาเขตแผ่ไปถึงหลายเมือง เช่น เวียงกาหลง (อำเภอเวียงป่าเป้าในปัจจุบันนี้) เวียงฮ่อ ดงเวียง เวียงวัง แจ่ม เชียงแสน ทั้งนี้ภายหลัง พ.ศ. 590 เป็นต้นมา

ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 11 ขอมมีอำนาจถึงอาณาจักรโครตบุรณ จึงยกเข้ามาตีแคว้นยวนเชียง ขับไล่ชาวไทย แล้วตั้งเมืองขึ้นที่เชียงแสน เรียกว่า สุวรรณโคมคำ บริเวณที่เคยเป็นเมืองเชียงลาว ใกล้ฝั่งน้ำโขง และได้สร้างเมืองอุมงคเสลา ที่เมืองฝาง ต้นลำน้ำกก อาณาเขตสุวรรณโคมคำของขอมครั้งนั้น ทิศเหนือจดถึงเมืองหนองแสน ทิศใต้จนฝายนาค (ลีผี)

¹ บรรยายสรุปจังหวัดเชียงราย (2547) www.chiangrai.go.th (ออนไลน์)

ตะวันออกถึงแม่น้ำแตก (แม่น้ำแท่) ทิศตะวันตกถึงแม่น้ำตุ แต่ขอมปกครองไทยอย่างป่าเถื่อน และทารุณจนไทยเราอพยพจากเมืองสุวรรณโคมลี้กระจัดกระจายไปอีก ขอมจึงย้ายไปตั้งเมือง อุมงคเสลา (เมืองฝางในปัจจุบัน) ทิ้งให้เมืองสุวรรณโคมลี้ร้างไว้

เจ้าสิงหนวัติกุมาร โอรสพระเจ้าเทวกาล กษัตริย์เมืองหนองแส เป็นชั้นหลานปู่ของ ขุนบรม ได้อพยพคนไทยประมาณแสนครัวจากหนองแส (ตาลีฟู) ลงมาสร้างเมืองขึ้นใหม่อีกให้ มั่นคงถาวรยิ่งขึ้น แล้วขนานนามว่า เมืองนาคพันธุสิงหนวัตินคร ภายหลังเรียกสั้นๆ ว่า นาคนคร นคร, นาคบุรี, โยนกนาคนครและโยนกนครหลวง เป็นต้น (คือเมืองเชียงแสนในปัจจุบัน)

พระเจ้าสิงหนวัติครองราชย์สมบัติในโยนกนครหลวงได้ 52 ปี สวรรคตเมื่อ พ.ศ. 1367 มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาอีกหลายองค์ องค์ที่สำคัญ ๆ เช่น รัชกาลที่ 3 พระเจ้า อชุตราช ผู้สร้างมหาสถูปดอยตุง ปุทธนิยสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของเชียงรายและล้านนาไทย รัชกาลที่ 4 พระเจ้ามังรายนราช (โอรสพระเจ้าอชุตราช) พระองค์มีโอรส 2 พระองค์ องค์ใหญ่มี พระนามว่า พระองค์เชียง องค์เล็กมีพระนามว่า ไชยนารายณ์ รัชกาลที่ 5 พระองค์เชียง (ราช โอรสพระเจ้ามังรายนราช ครองเมืองโยนกนครหลวงต่อมา) ส่วนโอรสองค์ที่ 2 ของพระเจ้า มังรายนราช มีพระนามว่า พระองค์ไชยนารายณ์ ซึ่งเป็นพระองค์น้อง ได้ไปสร้างเมืองใหม่ที่ ตำบลดอนมูล ริมแม่น้ำลาว (น้ำกาหลง) เรียกว่าเมืองไชยนารายณ์

พระองค์ไชยนารายณ์ ได้ครองเมืองไชยนารายณ์ และมีกษัตริย์สืบสันตติวงศ์ต่อมา อีกหลายพระองค์ จนถึงองค์ที่ 27 มีพระนามว่า พระองค์พังคราช ชาติไทยได้อ่อนกำลังลง ขอม ซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่เมืองอุมงคเสลา ได้ยกทัพเข้าตีเมืองโยนกนาคนคร พระองค์พังคราชหนีไปอยู่ เวียงสืทวง แต่นั้นมาไทยก็เป็นเมืองขึ้นของขอมเรื่อยมา ใน พ.ศ. 1461 พระมเหสีก็ได้ประสูติ พระโอรส มีพระนามว่า เจ้าทุกขิตกุมาร และต่อมา พ.ศ. 1436 พระมเหสีก็ประสูติเจ้าพรหม กุมารอีกพระองค์หนึ่ง

ครั้งเจ้าพรหมกุมารมีพระชนมายุ 17 พรรษา ทรงแกล้วกล้าในการรบพุ่งอย่างยิ่ง ได้ขับไล่ขอมจนสำเร็จ เมื่อ พ.ศ. 1479 แล้วเชิญพระราชบิดาไปครองเมืองโยนกนาคนครต่อไป เจ้าพรหมกุมารได้เมืองอุมงคเสลาซึ่งมีอำนาจรวม 500 ปีแตก ขับไล่ขอมจนถึงเมืองหริภุญไชย และเมืองกำแพงเพชรจนหมดสิ้นเชื้อชาติขอมในอาณาจักรโยนก พระองค์สร้างเมืองอุมงคเสลา ขึ้นใหม่ ขนานนามว่า เมืองไชยปราการ ในปี พ.ศ. 1479 นั้นเอง อนึ่ง เมืองโยนกนาคนคร ก็เปลี่ยนนามใหม่ว่า เวียงไชยบุรี เพื่อระลึกถึงชัยชนะของพระองค์

พระเจ้าพรหมนครครองเมืองไชยปราการต่อมา เสด็จสวรรคต พ.ศ. 1582 ก็ได้เสีย เมืองให้แก่ขุนเสือขวัญฟ้า (บางฉบับก็ว่าพระยาสุธรรมวดี) แม้กษัตริย์ที่เมืองนครไชยบุรีและ นครไชยนารายณ์จะยกทัพมาช่วยก็สู้เข้าศึกไม่ได้ พระเจ้าไชยศิริจึงรับสั่งให้เผาเมือง แล้วอพยพ ผู้คนพลเมืองหนีมาทางใต้ ไปตั้งอยู่ที่เมืองอุทองเพื่อตั้งตัวต่อไป

ยังมีกษัตริย์ไทยอีกพระองค์หนึ่ง พระนามว่า ลาวจก หรือลาวจง ปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์จักรราช (คำว่า ลว เป็นชื่อราชวงศ์ ไม่ใช่ลัวะหรือละว้าซึ่งเป็นชื่อชาวป้าชาวเขา) ซึ่งครองเมืองเชียงลาว (แคว้นจก) ได้ขยายอำนาจมาจนถึงเมืองเงินยาง จนรวบรวมบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นแล้วได้ขนานนามเมืองว่า หิรัญนครเงินยาง และมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาอีกหลายพระองค์ที่ได้กล่าวมานี้ เป็นสังเขปประวัติความเป็นมาก่อนสร้างเมืองเชียงราย นับเป็นประวัติความเป็นมาของชาติไทยในดินแดนภาคเหนือ อันมีนครโยนกเป็นราชธานีตามการศึกษาจากตำนานพื้นเมือง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของบางยุคบางสมัยในดินแดนเหล่านี้ บางครั้งก็มีความคลาดเคลื่อนกันไปทั้งทางด้านสถานที่หรือด้านของเวลา จึงยากที่จะชี้ชัดลงไปอย่างชัดเจนว่าหลักฐานใดถูกต้อง สำหรับอาณาจักรโบราณและเมืองต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ที่ปรากฏในตำนานหรือพงศาวดารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น พอจะแบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุคอาณาจักรโยนกไชยบุรีศรีช้างแสน
2. ยุคหิรัญนครเงินยาง
3. ยุคเชียงราย (มังราย)
4. ยุคพันธุรัตน์อาณาจักร

3.2 ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย

3.2.1 ผลผลิตภัณฑ์มวลรวม และรายได้ประชากร

จากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย ในช่วงเวลาดังแต่ปี 2539 ผลผลิตภัณฑ์มวลรวม และรายได้ประชากร

จากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย ในช่วงเวลาดังแต่ปี 2538 - 2547 มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับโดยผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) มีค่าเท่ากับ 33, 112 33,470 30,550 31,573 32,654 35,372 37,485 43,586 (หน่วย: ล้านบาท) ตามลำดับ นอกจากนี้รายได้ต่อหัว (Per capita income) ของเชียงรายก็เพิ่มขึ้นจาก 29, 224 29,350 26,616 27,407 27,722 29,267 30,237 และ 34,287 (หน่วย: บาท)

สำหรับทิศทางแนวโน้มของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาจากราคาประจำปี พบว่าในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา นั้น ภาคเกษตรกรรมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 9.012 โดยภาคการเกษตรที่มีการเติบโตมากที่สุด คือ การประมง รองลงมา

ได้แก่ ภาคการเกษตร ปศุสัตว์และ ป่าไม้ ส่วนภาคที่มีใช้เกษตรกรรมในจังหวัดเชียงรายมีอัตรา การเติบโตโดยเฉลี่ยตามราคาประจำปี และราคาปี 2531 เท่ากับ 0.49 โดยสาขาที่มีการเติบโต มากที่สุด คือ สาขาธุรกิจในการ์ตูน คิดเป็นร้อยละ 9.588 ดังแสดงในตารางที่ 3.1 และ 3.2 ตามลำดับ

3.2.2 แนวโน้มผลิตภัณฑ์จังหวัดมวบรวมของจังหวัดเชียงราย

ข้อมูลของแนวโน้มผลิตภัณฑ์จังหวัดมวบรวมของจังหวัดเชียงรายตามราคาส่งออก ปัจจุบันและราคาส่งออกที่คงที่ในปี พ.ศ. 2531 แสดงไว้ดังกราฟรูปที่ 1 จะเห็นว่า ผลิตภัณฑ์ จังหวัดมวบรวมของจังหวัดเชียงรายมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2539 – 2543 และกลับมามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปี 2543 ถึง ปี 2546 โดยจะตกต่ำเฉพาะในปี 2543 อันเนื่องมาจากสภาวะวิกฤต เศรษฐกิจของประเทศไทย

ตารางที่ 3.1 ผลิตภัณฑ์รวมตามราคาตลาดของจังหวัดเชียงราย
(GPP at current prices)

หน่วย: ล้านบาท

GPP at current prices	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546p	2547p
เกษตรกรรม	5,839	6,576	5,757	6,692	7,569	8,791	10,185	13,334
กลีกรวม,ปศุสัตว์,ป่าไม้	5,729	6,427	5,608	6,512	7,400	8,578	10,012	13,158
ประมง	109	149	149	180	169	213	174	176
ไม่ใช่-เกษตรกรรม	27,273	26,894	24,793	24,881	25,085	26,581	27,300	30,252
เหมืองแร่และย่อยหิน	224	154	204	180	200	248	260	321
อุตสาหกรรม	1,248	1,250	1,197	1,259	1,296	1,379	1,648	1,693
การไฟฟ้าและประปา ก๊าซ	552	657	603	672	643	623	628	709
ก่อสร้าง	2,164	1,743	1,767	1,232	1,160	1,823	1,927	2,086
การค้าส่งและค้าปลีก	9,684	9,327	7,788	7,870	7,969	7,894	8,042	8,556
โรงแรมและภัตตาคาร	1,149	840	1,063	1,078	1,035	1,081	1,005	1,158
การคมนาคมและการขนส่ง	2,550	2,252	2,149	2,279	2,072	2,144	2,137	2,420
ด้านการเงิน	2,063	2,474	1,483	1,331	1,337	1,456	1,524	1,834
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และที่อยู่อาศัย	2,157	2,223	2,299	2,356	2,355	2,444	2,447	2,496
การบริหารและป้องกันประเทศ	1,519	1,641	1,733	1,980	2,047	2,382	2,497	3,099
การศึกษา	2,537	2,790	2,798	2,849	3,064	3,172	3,257	3,779
งานด้านสุขภาพและสังคม	1,088	1,196	1,345	1,426	1,545	1,585	1,534	1,675
การบริการ	273	278	293	295	285	271	308	334
ธุรกิจในครัวเรือน	66	71	72	74	78	81	87	92
Gross Provincial Product (GPP)	33,112	33,470	30,550	31,573	32,654	35,372	37,485	43,586
Per Capita GPP (Baht)	29,224	29,350	26,616	27,407	27,722	29,267	30,237	34,287
Population (1,000 persons)	1,133	1,140	1,148	1,152	1,178	1,209	1,240	1,271

หมายเหตุ: p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

ตารางที่ 3.2 อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปัจจุบัน

หน่วย: ร้อยละ

GPP at current prices	2541	2542	2543	2544	2545	2546p	2547p
เกษตรกรรม	12.62	-12.45	16.24	13.11	16.14	15.86	30.92
กลีกรวม,ปศุสัตว์,ป่าไม้	12.18	-12.74	16.12	13.64	15.92	16.72	31.42
ประมง	36.70	0.00	20.81	-6.11	26.04	-18.31	1.15
ไม่ใช่-เกษตรกรรม	-1.39	-7.81	0.35	0.82	5.96	2.70	10.81
เหมืองแร่และย่อยหิน	-31.25	32.47	-11.76	11.11	24.00	4.84	23.46
อุตสาหกรรม	0.16	-4.24	5.18	2.94	6.40	19.51	2.73
การไฟฟ้าและประปา ก๊าซ	19.02	-8.22	11.44	-4.32	-3.11	0.80	12.90
ก่อสร้าง	-19.45	1.38	-30.28	-5.84	57.16	5.70	8.25
การค้าส่งและค้าปลีก	-3.69	-16.50	1.05	1.26	-0.94	1.87	6.39
โรงแรมและภัตตาคาร	-26.89	26.55	1.41	-3.99	4.44	-7.03	15.22
การคมนาคมและการขนส่ง	-11.69	-4.57	6.05	-9.08	3.47	-0.33	13.24
ด้านการเงิน	19.92	-40.06	-10.25	0.45	8.90	4.67	20.34
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และที่อยู่อาศัย	3.06	3.42	2.48	-0.04	3.78	0.12	2.00
การบริหารและป้องกันประเทศ	8.03	5.61	14.25	3.38	16.37	4.83	24.11
การศึกษา	9.97	0.29	1.82	7.55	3.52	2.68	16.03
งานด้านสุขภาพและสังคม	9.93	12.46	6.02	8.35	2.59	-3.22	9.19
การบริการ	1.83	5.40	0.68	-3.39	-4.91	13.65	8.44
ธุรกิจในครัวเรือน	7.58	1.41	2.78	5.41	3.85	7.41	5.75
Gross Provincial Product (GPP)	1.08	-8.72	3.35	3.42	8.32	5.97	16.28
Per Capita GPP (Baht)	0.43	-9.32	2.97	1.15	5.57	3.31	13.39

หมายเหตุ: p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

ตารางที่ 3.3 ผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปี 2531

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546p	2547p
เกษตรกรรม	3,321	3,684	3,698	4,231	4,354	4,588	4,996	4,770
กสิกรรม,ปศุสัตว์,ป่าไม้	3,250	3,604	3,614	4,130	4,261	4,472	4,894	4,664
ประมง	71	80	84	101	93	116	103	106
ไม่ใช่-เกษตรกรรม	16,765	15,460	14,419	14,353	14,338	15,166	15,376	16,333
เหมืองแร่และย่อยหิน	170	113	161	134	151	198	203	252
อุตสาหกรรม	698	627	642	659	659	748	816	826
การไฟฟ้าและประปา ก๊าซ	448	453	467	533	535	534	534	580
ก่อสร้าง	1,159	884	911	626	574	883	903	952
การค้าส่งและค้าปลีก	6,084	5,269	4,479	4,436	4,406	4,388	4,377	4,512
โรงแรมและภัตตาคาร	536	418	539	553	529	535	487	562
การคมนาคมและการขนส่ง	1,988	1,675	1,650	1,786	1,726	1,837	1,931	2,144
ด้านการเงิน	1,308	1,451	865	767	758	820	843	987
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และที่อยู่อาศัย	1,805	1,817	1,886	1,926	1,935	2,008	2,072	2,124
การบริหารและป้องกัน ประเทศ	714	771	800	894	911	1,039	1,056	1,174
การศึกษา	1,146	1,252	1,235	1,228	1,303	1,329	1,325	1,367
งานด้านสุขภาพและสังคม	500	533	580	605	649	656	618	629
การบริการ	175	164	171	171	164	156	173	184
ธุรกิจในครัวเรือน	33	35	35	36	37	38	39	42
Gross Provincial Product (GPP)	20,086	19,144	18,117	18,583	18,692	19,754	20,373	21,103

หมายเหตุ: p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

ตารางที่ 3.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงรายตามราคาปี 2531

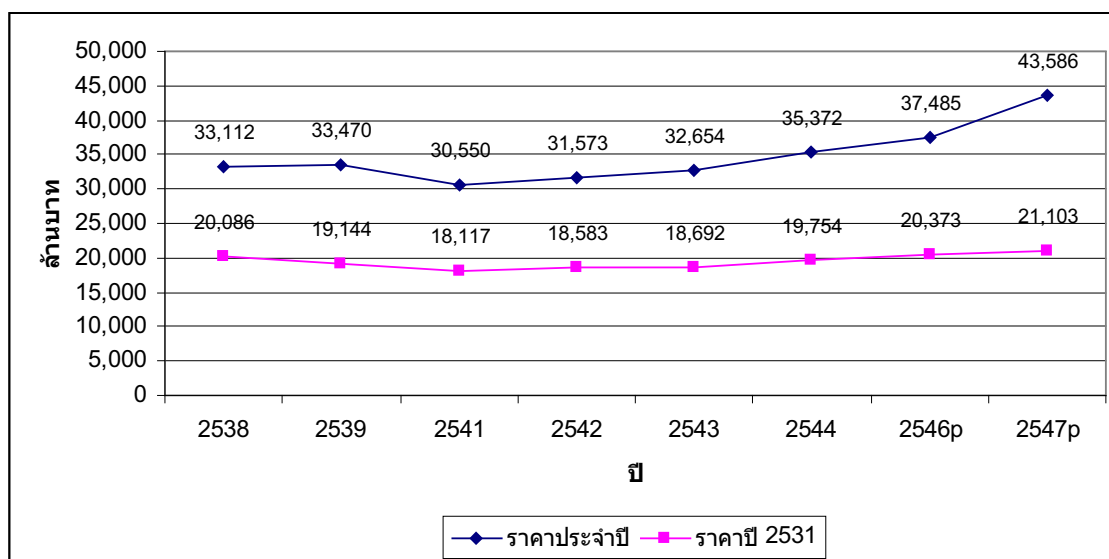
หน่วย: ร้อยละ

ภาคการผลิต	2541	2542	2543	2544	2545	2546p	2547p
เกษตรกรรม	10.93	0.38	14.41	2.91	5.37	8.89	-4.52
กลีกรวม,ปศุสัตว์, ป่าไม้	10.89	0.28	14.28	3.17	4.95	9.44	-4.70
ประมง	12.68	5.00	20.24	-7.92	24.73	-11.21	2.91
ไม่ใช่-เกษตรกรรม	-7.78	-6.73	-0.46	-0.10	5.77	1.38	6.22
เหมืองแร่และย่อย หิน	-33.53	42.48	-16.77	12.69	31.13	2.53	24.14
อุตสาหกรรม	-10.17	2.39	2.65	0.00	13.51	9.09	1.23
การไฟฟ้าและประปา ก๊าซ	1.12	3.09	14.13	0.38	-0.19	0.00	8.61
ก่อสร้าง	-23.73	3.05	-31.28	-8.31	53.83	2.27	5.43
การค้าส่งและค้าปลีก	-13.40	-14.99	-0.96	-0.68	-0.41	-0.25	3.08
โรงแรมและภัตตาคาร	-22.01	28.95	2.60	-4.34	1.13	-8.97	15.40
การคมนาคมและการขนส่ง	-15.74	-1.49	8.24	-3.36	6.43	5.12	11.03
ด้านการเงิน	10.93	-40.39	-11.33	-1.17	8.18	2.80	17.08
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และที่อยู่อาศัย	0.66	3.80	2.12	0.47	3.77	3.19	2.51
การบริหารและป้องกัน ประเทศ	7.98	3.76	11.75	1.90	14.05	1.64	11.17
การศึกษา	9.25	-1.36	-0.57	6.11	2.00	-0.30	3.17
งานด้านสุขภาพและสังคม	6.60	8.82	4.31	7.27	1.08	-5.79	1.78
การบริการ	-6.29	4.27	0.00	-4.09	-4.88	10.90	6.36
ธุรกิจในครัวเรือน	6.06	0.00	2.86	2.78	2.70	2.63	7.69
Gross Provincial Product (GPP)	-4.69	-5.36	2.57	0.59	5.68	3.13	3.58

หมายเหตุ: p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

หมายเหตุ: p = ข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

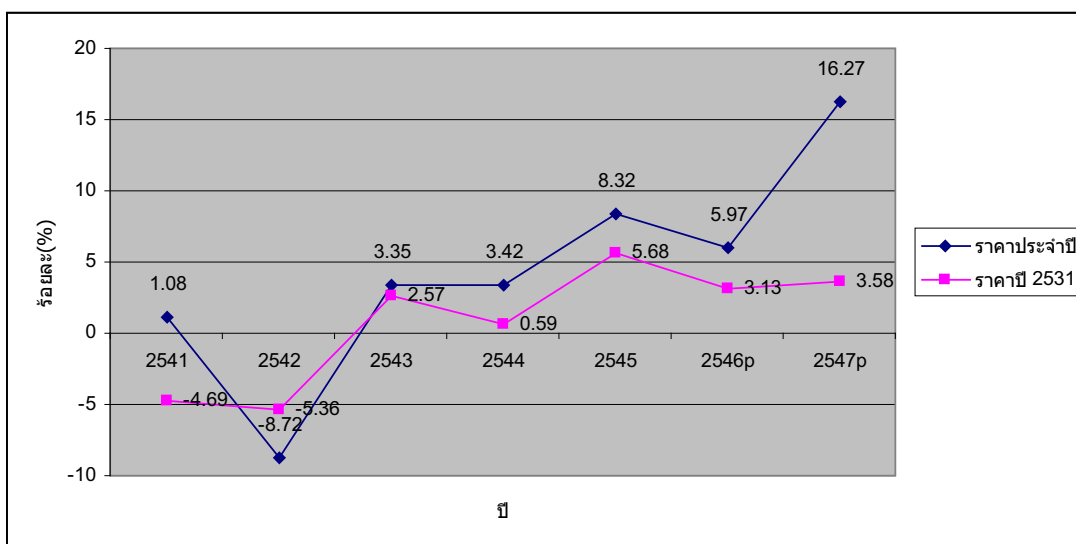
<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

รูปที่ 3.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดเชียงราย

**ตารางที่ 3.5 อัตราการเติบโตโดยเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์จังหวัดมวบรวม
(Gross Provincial Product GPP) จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2540-2547**

ปี	2541	2542	2543	2544	2545	2546p	2547p
ราคาประจำปี	1.08	-8.72	3.35	3.42	8.32	5.97	16.27
ราคาปี 2531	-4.69	-5.36	2.57	0.59	5.68	3.13	3.58

ที่มา: จากการคำนวณ

รูปที่ 3.2 แนวโน้มผลิตภัณฑ์จังหวัดของจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 3.6 รายได้เฉลี่ย (Per capita income) ของ 17 จังหวัดภาคเหนือ

จังหวัด	บาท	ลำดับที่
เชียงใหม่	93,540	1
ลำปาง	37,358	8
อุตรดิตถ์	20,047	12
แม่ฮ่องสอน	7,462	17
เชียงราย	41,856	5
แพร่	17,514	13
ลำพูน	47,263	4
น่าน	15,490	15
พะเยา	16,935	14
นครสวรรค์	52,596	2
พิษณุโลก	40,146	6
กำแพงเพชร	51,754	3
อุทัยธานี	13,015	16
สุโขทัย	22,088	10
ตาก	22,358	9
พิจิตร	22,058	11
เพชรบูรณ์	39,198	7

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

<http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>

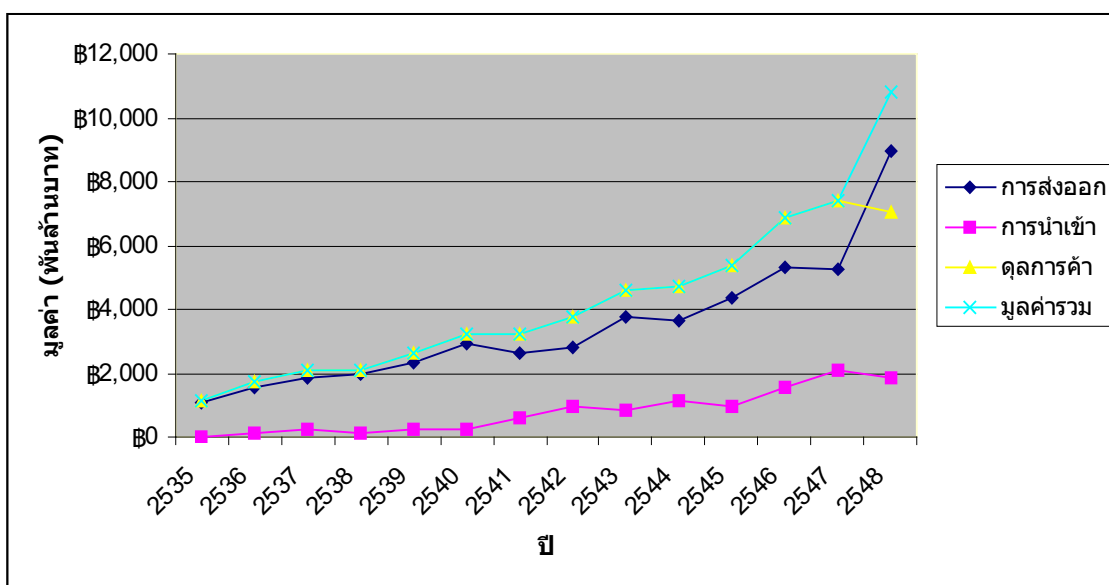
จากตารางที่ 3.6 เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ยของจังหวัดเชียงรายเมื่อพิจารณาด้วยรายได้เฉลี่ยต่อหัว (PERCAPITA GPP) ของประชากรพบว่า ในปี 2547 เท่ากับ 41,856 บาท จัดเป็นอันดับที่ 59 ของประเทศ (จากทั้งหมด 76 จังหวัด) และเป็นอันดับที่ 5 ของ 17 จังหวัด

3.3 การค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย

จากบทที่ 1 ที่กล่าวไปแล้วว่า การค้าชายแดน ตามคำจำกัดความของกรมการค้าต่างประเทศกระทรวงพาณิชย์ (2529) หมายถึง การค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของประชาชน หรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าทางการค้าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคและบริโภค สินค้าเกษตรบางชนิดและสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ขงป่า ชากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยากและมีความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งลักษณะของการค้าชายแดนของประเทศไทย ในปัจจุบันจะแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ คือการค้าชายแดนที่แท้จริงของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย ซึ่งมักเป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนของกินของใช้ที่จำเป็นและมีมูลค่าไม่มากนัก การค้าแบบแลกเปลี่ยนที่มีลักษณะกระทำกันเองไม่ผ่านระบบราชการ หรือการค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร ซึ่งถือว่าเป็นการลักลอบค้าหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย ที่อาจมีกลุ่มทุนการเมืองและอิทธิพลหนุนหลัง และเป็นการค้าที่แอบแฝง ปิดบัง ไม่ยอมรับให้เป็นกิจกรรมของเศรษฐกิจในระบบ ทั้งที่กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต รายได้ การจ้างงานและใช้ทรัพยากรเช่นเดียวกับกิจกรรมเศรษฐกิจในระบบทั่วไป และการค้าผ่านชายแดน (Cross-border Trade) ที่มีลักษณะคล้ายกับการค้าระหว่างประเทศทั่วไป ซึ่งการค้าลักษณะนี้ได้กลายเป็นด้านหลักของการค้าชายแดนในปัจจุบัน ที่มีมูลค่านำเข้า-ส่งออกสูง และทำในรูปแบบของบริษัทหรือนิติบุคคล

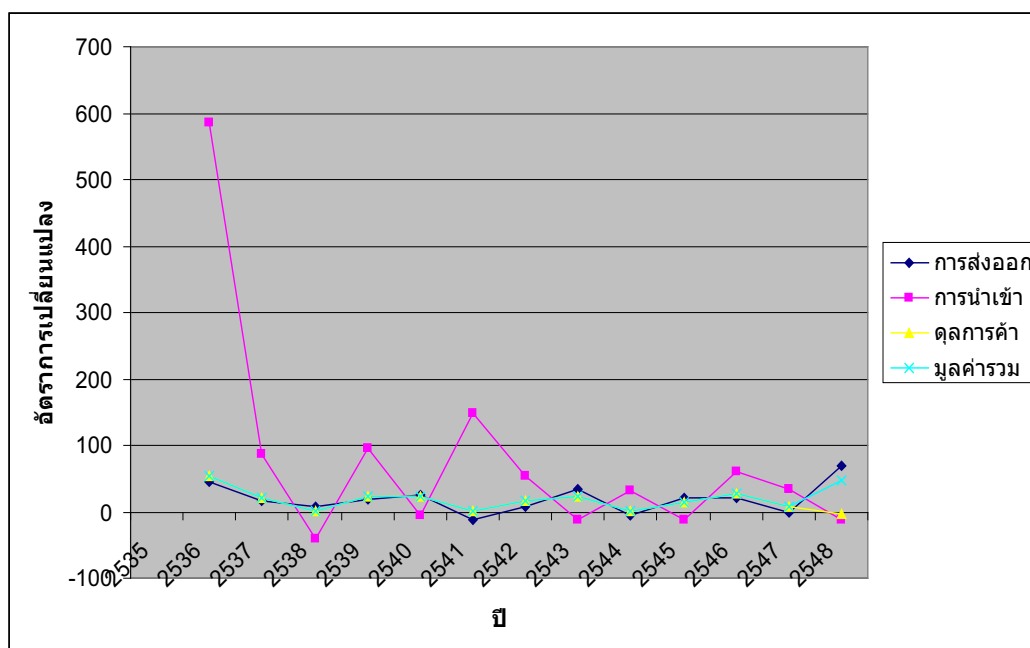
จากสถิติของมูลค่าการค้า (ตารางที่ 3.8) แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าชายแดนบริเวณพื้นที่จังหวัดเชียงรายในช่วงสิบปีที่ผ่านมาที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก ประกอบกับแนวโน้มการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงรายที่จะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากนโยบายทางภาครัฐ เช่น การค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนที่จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ภายหลังจากการตกลงเปิดเสรีการค้า (Free Trade Area: FTA) โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2546 และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาพื้นที่ชายแดน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและโอกาสทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมือง ชุมชนและคนในพื้นที่ จึงได้มีการกำหนดให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยให้อำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นสองในสามเมือง สำหรับโครงการ นำร่องตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 มี.ค. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

ซึ่งถึงแม้ว่าการค้าชายแดนเป็นการค้าระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนระหว่างประชาชนหรือผู้ประกอบการที่มีถิ่นที่อยู่คนละประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องมีสัญญาการค้าระหว่างกันนี้เองที่ทำให้การค้าชายแดนมีมูลค่าการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด (ดูตารางที่ 3.8 - 3.9) โดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้เงินสกุลท้องถิ่น การค้ากระทำทั้งการค้าที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร เนื่องจากการเคลื่อนย้ายสินค้าทำได้ง่ายและยากต่อการควบคุม

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย (2548)

รูปที่ 3.3 มูลค่าการค้าชายแดนรวมด้านจังหวัดเชียงรายปี 2535-2548

รูปที่ 3.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย

เนื่องจากการที่การค้าชายแดนบริเวณภาคเหนือตอนบนในพื้นที่ของจังหวัดเชียงรายที่มีการค้ากับประเทศพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) นั้นมีวัตถุประสงค์ของการค้าชายแดนระหว่างกันในอดีตนั้นเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่นของประชาชนในเขตชายแดนที่ติดต่อกันเท่านั้นแต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ติดต่อกันทางด้านการเมืองและการค้ารวมถึงด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยภายหลังการเปิดจุดการค้ากับประเทศสหภาพพม่าและลาวแล้วพบว่าปริมาณการค้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคต โดยมีสินค้านำเข้าที่สำคัญคือ ไข่และกระป๋องมีชีวิต ไม่แปรรูป ถ่านหินลิกไนท์ แอปเปิ้ลสด สาลี่สด ฯลฯ ส่วนสินค้าส่งออกที่สำคัญคือ น้ำมันเชื้อเพลิง ลำไย อบแห้ง สินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์ วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งจากสถิติของมูลค่าการค้าชายแดนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าชายแดนบริเวณพื้นที่จังหวัดเชียงรายในช่วงสิบปีที่ผ่านมาว่ามีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก

จังหวัดเชียงรายมีช่องทางติดต่อการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรแม่สาย ด่านศุลกากรเชียงแสน และด่านศุลกากรเชียงของ รวมทั้งสิ้น 11 จุด ประกอบด้วย จุดผ่านแดนถาวร 3 จุด และจุดผ่อนปรน 8 จุด โดยทำการค้าชายแดนกับประเทศพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และจีน(ตอนใต้) มีมูลค่ารวมในปี 2546 เท่ากับ 6,875.09 ล้านบาท โดยเป็นการนำเข้ามากกว่าการส่งออก และในปี 2547 มีมูลค่าการค้ารวม 7,377.59 ล้านบาท

ซึ่งเป็นการส่งออกมากกว่าการนำเข้า และมีอัตราการขยายเพิ่มขึ้น และใน ปี 2548 มีมูลค่าการค้ารวม 10, 810.83 ล้านบาท สินค้าส่งออกของพม่าและลาวมายังไทยส่วนใหญ่เป็นสินค้าวัตถุดิบ เช่น อัญมณี และถ่านหินลิกไนต์ และสินค้าส่งออกของจีนมาไทย ได้แก่ ผลไม้เมืองหนาว เช่น แอปเปิ้ลและสาลี่ สำหรับสินค้าส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าเพื่อนบ้าน ได้แก่ ยางรถยนต์ น้ำมัน เชื้อเพลิง และสินค้าอุปโภคและบริโภคเป็นต้น ซึ่งการค้าชายแดนระหว่างกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านกับจังหวัดเชียงรายมีนโยบายไปในทิศทางเดียวกันในการส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ โดยพบว่าพม่าเป็นประเทศที่มีมูลค่าการค้าชายแดนด้านจังหวัดเชียงรายสูงสุด รองลงมาคือ ลาว และจีน (ดูตารางที่ 3.8)

เมื่อพิจารณาการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงรายกับประเทศเพื่อนบ้านกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันรวม 2 ประเทศ คือประเทศพม่า และลาว รวมทั้งสามารถทำการค้ากับจีน(ตอนใต้) (มณฑลยูนนาน) โดยทางเรือผ่านทางแม่น้ำโขงด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย การค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย - พม่า เชียงราย - ลาว และเชียงราย - จีน (ตอนใต้) กระทำใน 2 รูปแบบคือ การค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร (การค้าในระบบ) และการค้าไม่ผ่านพิธีการศุลกากร (การค้านอกระบบ) ดังนี้

3.3.1 การค้าผ่านพิธีทางศุลกากร

การค้าชายแดนภาคเหนือที่มีเขตชายแดนติดต่อกับพม่า กระทำผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือรวม 6 แห่ง ใน 4 จังหวัด คือ ตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย แต่ที่สำคัญมีเพียง 3 แห่ง คือด่านฯ แม่สาย ด่านฯ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย และด่านฯ แม่สอย จังหวัดตาก ในปี 2548 มูลค่าผ่านด่านฯ ทั้ง 6 แห่ง รวม 25,530 ล้านบาท เป็นการส่งออก 22,410.3 ล้านบาท และนำเข้า 3, 120.5 ล้านบาท สินค้าส่งออกสำคัญได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภค ยางรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ น้ำมัน วัสดุก่อสร้าง เครื่องยนต์และชิ้นส่วน สินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ อัญมณี สินค้าเกษตร และของป่า การค้าชายแดนกับพม่ามิใช่เป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนเพื่อการยังชีพซึ่งกระทำในพื้นที่พรมแดนติดต่อกันเท่านั้น แต่ยังนำสินค้าสู่เมืองสำคัญของพม่าหรือส่งผ่านต่อประเทศอื่น โดยสินค้าจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถูกส่งสู่เมืองตองจี และเมืองมณฑะเลย์ รวมทั้งผ่านสู่จีน (ตอนใต้) ขณะที่สินค้าจากแม่สอย จังหวัดตากจะเข้าสู่เมืองย่างกุ้ง และบางส่วนสู่ บังกลาเทศ ส่วนสินค้านำเข้าจากพม่าก็นำมาแปรรูปเพื่อการส่งออก เช่น ผลิตภัณฑ์ไม้และอัญมณี เป็นต้น

การค้าชายแดนภาคเหนือด้านจังหวัดเชียงรายที่มีเขตชายแดนติดต่อกับลาว กระทำผ่านด่านศุลกากร เชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นการส่งออกสินค้าของไทยไปยัง 6 แขวงในภาคเหนือของลาวโดยเฉพาะแขวงอุดมไซ โดยมูลค่าการค้า 3 ปี ตั้งแต่ปี 2546- 2548 พบว่าในปี 2546 มูลค่าการค้ารวม 804.45 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าส่งออก 534.10 ล้านบาท

มูลค่านำเข้า 270.35 ล้านบาท และดุลการค้าได้ดุล 263.75 ล้านบาท ส่วนปี 2547 นั้น ภาวะการค้าชายแดนกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ด้านจังหวัดเชียงราย ปี 2547 (ม.ค.-ธ.ค.) มูลค่าการค้ารวม 1,273.17 ล้านบาท แยกเป็น มูลค่าการส่งออก 912.70 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 360.47 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 552.23 ล้านบาท เทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน ปรากฏว่ามูลค่ารวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 58.27 มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 70.88 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.32 และดุลการค้าเกินดุลเพิ่มขึ้นร้อยละ 109.38 และปี 2548 พบว่ามูลค่าการค้ารวมเท่ากับ 2881.39 ล้านบาท แยกเป็น มูลค่าการส่งออก 2,385.39 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 496 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 1,889.39 ล้านบาท สินค้าส่งออกสำคัญ ได้แก่ อาหารและเครื่องดื่ม วัสดุก่อสร้าง น้ำมันดีเซล หมุนเร็ว อุปกรณ์ก่อสร้าง ยางแผ่นรมควัน น้ำมันเบนซิน น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า- อุปกรณ์ ส่วนสินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ ไม้แปรรูป สัตว์มีชีวิต ถ่านหินลิกไนท์ รถแทรกเตอร์ (คัน) ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ ลูกเต๋อยทั้งเปลือก กระบือมีชีวิต ลูกตำลึง สินค้าเกษตร เป็นต้น

การค้าชายแดนภาคเหนือด้านจังหวัดเชียงรายกับจีน(ตอนใต้)เป็นการค้ากับมณฑลยูนนาน เริ่มต้นตั้งแต่ปี 2537 โดยใช้ เส้นทางเรือในแม่น้ำโขง ผ่านด่านฯ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย สู่เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา โดยมูลค่าการค้า 3 ปีล่าสุด ตั้งแต่ปี 2546 - 2548 พบว่าในปี 2546 ภาวะการค้ากับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (จีนตอนใต้) ด้านจังหวัดเชียงราย ปี 2546 มูลค่าการค้ารวม 4,217.28 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าส่งออก 3,129.11 ล้านบาท มูลค่านำเข้า 1,088.17 ล้านบาท และดุลการค้าได้ดุล 2,040.94 ล้านบาท เทียบกับปี 2545 ปรากฏว่า มูลค่ารวมเพิ่มขึ้น 1,001.89 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 31.16 มูลค่าส่งออกเพิ่มขึ้น 391.64 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.31 มูลค่านำเข้าเพิ่มขึ้น 610.26 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 127.69 และดุลการค้าได้ดุลลดลง 218.62 ล้านบาท หรือลดลง ร้อยละ 9.68 ส่วนในปี 2547 นั้น ภาวะการค้าชายแดนกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ด้านจังหวัดเชียงราย ปี 2547 (ม.ค.-ธ.ค.) มูลค่าการค้ารวม 3,352.62 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการส่งออก 2,110.25 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 1,242.37 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 867.88 ล้านบาท เทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน ปรากฏว่ามูลค่าการค้ารวมลดลงร้อยละ 20.50 มูลค่าการส่งออกลดลงร้อยละ 32.56 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.17 และดุลการค้าเกินดุลลดลงร้อยละ 57.48 และล่าสุดในปี 2548 พบว่ามูลค่าการค้ารวมเท่ากับ 5,268.63 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการส่งออก 4,171.82 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 1,096.81 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 3,075.01 ล้านบาท สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ สินค้าเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค น้ำมันเชื้อเพลิง, เหล็กเส้น รถยนต์, เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ ยาปฏิชีวนะและเคมีเวชภัณฑ์ สัตว์มีชีวิต วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง และ

เครื่องใช้ไฟฟ้า ตามลำดับ **สินค้านำเข้าที่สำคัญ** ได้แก่ สินค้าเกษตร ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ สินค้าอุปโภคบริโภค เคมีภัณฑ์ เครื่องจักร-อุปกรณ์ สิ่งมีชีวิต อุปกรณ์ก่อสร้าง ยารักษาโรค และเครื่องใช้ไฟฟ้า-อุปกรณ์ ตามลำดับ

การค้าชายแดนจังหวัดเชียงรายที่มีเขตชายแดนติดต่อกับพม่ากระทำผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือรวม 2 แห่ง ใน คือด่านฯ แม่สาย และด่านฯ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ภาวะการค้ากับประเทศสหภาพพม่าด้านจังหวัดเชียงราย ปี 2546 มูลค่าการค้ารวม 1,853.36 ล้านบาท แยกเป็น มูลค่าส่งออก 1,636.69 ล้านบาท มูลค่านำเข้า 216.67 ล้านบาท และดุลการค้าได้ดุล 1,420.02 ล้านบาท เทียบกับปี 2545 ปรากฏว่า มูลค่ารวมเพิ่มขึ้น 700.46 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.76 มูลค่าส่งออกเพิ่มขึ้น 580.14 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.91 มูลค่านำเข้าเพิ่มขึ้น 120.32 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 124.88 และดุลการค้าได้ดุลเพิ่มขึ้น 459.82 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 47.89 ส่วนปี 2547 ภาวะการค้ากับประเทศสหภาพพม่าด้านจังหวัดเชียงรายมีมูลค่าการค้ารวม 2,751.90 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการส่งออก 2,236.75 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 515.15 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 1,721.60 ล้านบาท เทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อนปรากฏว่ามูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 48.48 มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 36.66 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 137.75 และดุลการค้าเกินดุลเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.24 และปี 2548 ภาวะการค้ากับประเทศสหภาพพม่าด้านจังหวัดเชียงราย มีมูลค่าการค้ารวม 3,589.44 ล้านบาท แยกเป็นมูลค่าการส่งออก 4,171.82 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 324.43 ล้านบาท และดุลการค้าเกินดุล 3,124.49 ล้านบาท (ดูตารางที่ 3.8-3.10) สินค้าส่งออกของไทยไปยังพม่าด้านอำเภอแม่สายที่สำคัญได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภค ยางรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ น้ำมัน วัสดุก่อสร้าง เครื่องยนต์และชิ้นส่วน สินค้านำเข้าสำคัญจากพม่าด้านอำเภอแม่สายในปี 2548 ได้แก่ ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ อัญมณี สินค้าเกษตร และของป่า (ตารางที่ 11)การค้าชายแดนกับพม่ามิใช่เป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนเพื่อการยังชีพซึ่งกระทำในพื้นที่พรมแดนติดต่อกันเท่านั้น แต่ยังนำสินค้าสู่เมืองสำคัญของพม่าหรือส่งผ่านต่อประเทศอื่น โดยสินค้าจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายถูกส่งสู่เมืองตองจี และเมืองมณฑะเลย์ รวมทั้งผ่านสู่จีน (ตอนใต้)

3.3.2 การค้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร

เนื่องจากการมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นระยะทางที่ยาวถึง 310 กิโลเมตร ทำให้ช่องทางการส่งออกและนำเข้าหลายจุดในเขตจังหวัดเชียงรายเอื้อต่อการค้าที่ไม่ได้ผ่านด่านศุลกากร (การค้านอกระบบ) โดยการประมาณการตัวเลขทางการค้าของธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2537 พบว่าการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากรหรือการค้านอกระบบมูลค่ามากกว่าคือประมาณร้อยละ 70 ของมูลค่าการค้ารวม แต่

จากงานวิจัยของ นิสิต พันธมิตร (2542) คาดว่ามูลค่าของการค้านอกระบบระหว่างไทยกับพม่า จะมีมูลค่าสูงถึง 3-4 เท่าของการค้าในระบบ โดยมีข้อจำกัดในการศึกษาตัวเลขของมูลค่าการค้านอกระบบที่แท้จริงอันเนื่องมาจาก ผู้ประกอบการเกรงว่าการให้ข้อมูลจะส่งผลกระทบถึงการเสียภาษีรายได้ ลักษณะของการค้าชายแดนเป็นการค้าที่มีลักษณะปิดตัวไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการ และสถิติตัวเลขที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นเพียงการประมาณการเท่านั้น เนื่องจากยังมีตัวเลขและแหล่งข้อมูลที่ไม่สามารถเข้าถึงได้อีกมาก แต่จากการศึกษาของสุรศักดิ์ เลี่ยมเลิศ (2547) ได้ทำการเปรียบเทียบกับสถิติการจับกุมสินค้าลักลอบนำเข้าของกรมศุลกากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังแสดงในตารางที่ 3.7 พบว่ามูลค่าของสินค้าที่จับกุมซึ่งถือว่าเป็นการค้านอกระบบจะต่ำกว่าการประมาณการของเอกสารหรืองานวิจัยดังกล่าวข้างต้น

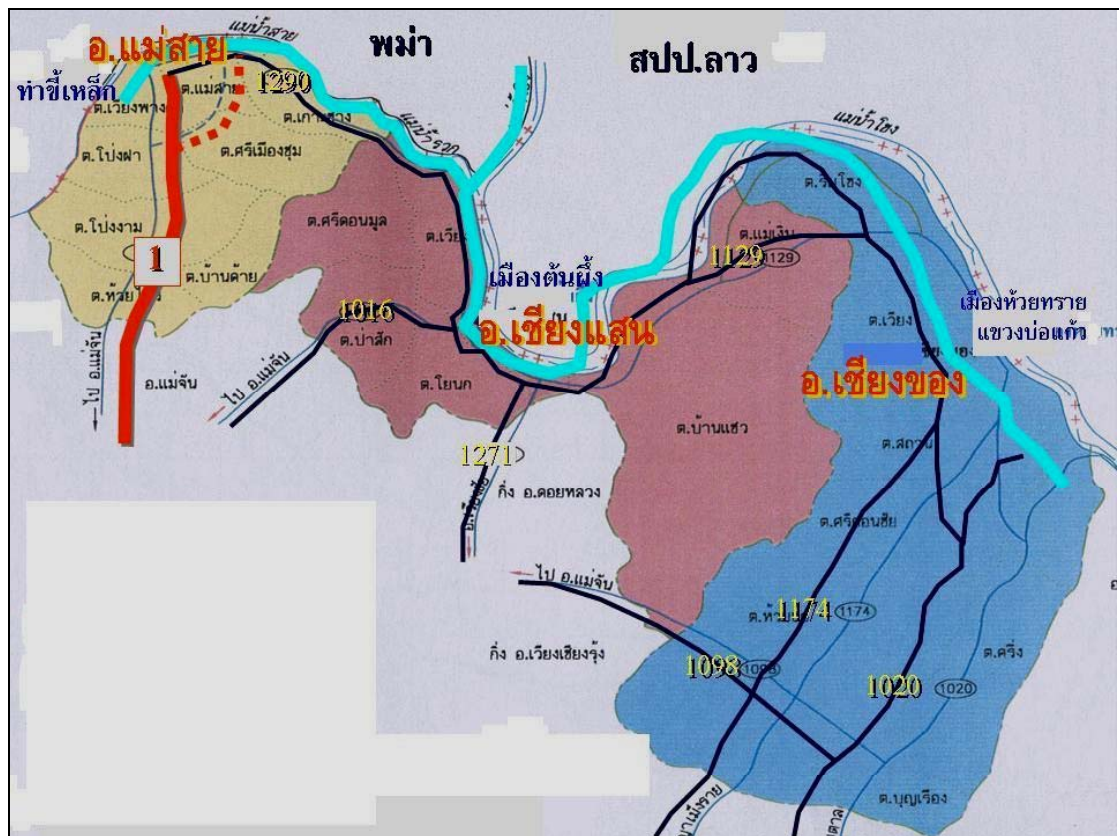
ตารางที่ 3.7 สถิติผลการจับกุมสินค้าลักลอบนำเข้าของด่านศุลกากรในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ปีงบประมาณ	ด่านศุลกากรแม่สาย		ด่านศุลกากรเชียงแสน		ด่านศุลกากรเชียงของ	
	จำนวนคดี	มูลค่า (ล้านบาท)	จำนวนคดี	มูลค่า (ล้านบาท)	จำนวนคดี	มูลค่า (ล้านบาท)
2542	264	26.88	17	1.96	20	0.28
2543	130	16.07	20	1.01	16	2.16
2544	135	18.37	39	3.25	23	0.10
2545	131	10.16	19	3.15	33	1.14
2546	113	6.31	23	0.87	20	1.03

ที่มา: ด่านศุลกากรแม่สาย (2546) ด่านศุลกากรเชียงแสน (2546) และด่านศุลกากรเชียงของ (2546) อ้างในสุรศักดิ์ เลี่ยมเลิศ (2547).

สาเหตุที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าและส่งออกสินค้า ที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร โดยถูก ต้องหรือการค้านอกระบบมาจากหลายปัจจัย เช่น การลักลอบกระทำได้ง่ายโดยเฉพาะทางชายแดนพม่าทางด้านอำเภอแม่สาย เนื่องจากมีชายแดนที่ยาวมากและด้วยสภาพของภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและป่า ประกอบกับมีแม่น้ำสายและรวกที่แคบและยาว ขนานเป็นตัวแบ่งเขตแดนประเทศระหว่างประเทศไทยและพม่า ดังแสดงในรูปที่ 3.3 เงื่อนไขในการทำพิธีการนำเข้าและส่งออกมีขั้นตอนมาก และยุ่งยากซับซ้อน (นิสิต พันธมิตร, 2542) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ขอบในเรื่องของชายแดนมีมากเกินไปทำให้เกิดปัญหาแนวทางในการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกัน ความไม่สงบบริเวณชายแดนทำให้ต้องมีการปิดพรมแดนทำให้ไม่สามารถผ่านพิธีการศุลกากรได้ (รายงานภารกิจและผลการดำเนินงานของด่านศุลกากรแม่สาย, 2545) ทศนคติของผู้ประกอบการค้าชายแดนที่คิดว่าการค้าในระบบที่ผ่านพิธีการจะยุ่งยากซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อธุรกิจของตนเอง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุรศักดิ์ เลี่ยมเลิศ (2547) ที่พบว่าปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าในพื้นที่จังหวัดเชียงราย คือ (1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดนแล้วเชื่อว่าปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางหรือการค้านอกระบบในพื้นที่ของจังหวัดเชียงรายจากความเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดน พบว่าปัจจัยหรือสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการลักลอบสินค้านี้ได้แก่ อัตราของภาษีอากรนำเข้าที่สูงรวมทั้งการประเมินราคาสินค้าเพื่อใช้เป็นฐานในการคำนวณค่าภาษีอากร ที่บางครั้งจะเกิดข้อโต้แย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้รับประเมินราคาสินค้าและผู้นำเข้าเกี่ยวกับราคาต้นทุนของสินค้าและปัจจัยหรือสาเหตุที่เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพของภูมิประเทศในพื้นที่ของการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงรายเอื้ออำนวยต่อการลักลอบนำเข้าสินค้า เป็นสาเหตุหลักของการค้านอกระบบ ส่วนปัจจัยหรือสาเหตุอื่นๆ เช่น ราคาของสินค้าชนิดหรือประเภทเดียวกันจากประเทศคู่ค้าจะต่ำกว่าภายใน ประเทศ ปัญหาของการชำระค่าภาษีรายได้ประจำปีซึ่งจะคำนวณตามผลประกอบการโดยใช้ฐาน ข้อมูลจากการนำเข้า ปัจจัยที่เกิดจากระเบียบ ขั้นตอนของพิธีการทางศุลกากรซึ่งบางครั้งจะซับซ้อนหรือมีขั้นตอนมากเกินไป รวมทั้งผู้ประกอบการบางรายคิดว่าการค้าที่ผ่านพิธีการทางศุลกากรจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจของตนเอง ถึงแม้ว่าบางครั้งต้นทุนค่าใช้จ่ายของการนำเข้าสินค้าที่ผ่านพิธีการทางศุลกากรเมื่อเปรียบเทียบกับที่การค้าไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากรแล้ว อาจจะมีมูลค่าที่เท่ากันก็ตาม (2) เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเห็นว่าปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าสินค้ามากที่สุดเกิดจากสภาพของภูมิประเทศในพื้นที่ของการค้าชายแดนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการลักลอบนำเข้าสินค้ามากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องข้อจำกัดของใบอนุญาตในการนำเข้าสินค้าบางประเภท รวมทั้งเรื่องของลิขสิทธิ์ โดยในส่วนของมูลค่าการค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร ซึ่งเป็นการค้านอกระบบนั้น ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงรายจะมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่ามูลค่าของการค้านอกระบบจะมีมูลค่าที่น้อยกว่าการค้าในระบบ และเชื่อว่าแนวโน้มของการค้านอกระบบดังกล่าวในอนาคตจะลดลง ซึ่งสรุปได้ว่าการค้าชายแดนในอดีตที่มักจะเป็นการค้านอกระบบมากกว่าการค้าในระบบ เนื่องจากเป็นการค้าที่มีปริมาณเพียงเล็กน้อยและไม่มีการควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง แต่ในปัจจุบันจากระบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผลดีของการค้าผ่านพิธีการศุลกากร รวมถึงการเปิดเขตการค้าเสรีระหว่างไทย-จีน ที่ส่งผลต่อมูลค่าการค้าที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานเข้ามากำกับดูแล ส่งผลให้การค้านอกระบบจะมีปริมาณและแนวโน้มลดลง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544)

รูปที่ 3.5 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย

3.4 จุดการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายมีช่องทางติดต่อการค้าผ่านด่านศุลกากรแม่สาย ด่านศุลกากรเชียงแสน และด่านศุลกากรเชียงของ รวม 10 จุด ได้แก่

3.4.1 จุดผ่านแดนถาวร จำนวน 30 จุด คือ

(1) **จุดบ้านเชียงของ** บริเวณตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ตรงข้ามกับเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศสปป.ลาว โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวร ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2532 เป็นต้นมา

(2) **จุดบ้านเชียงแสน** บริเวณตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ตรงข้ามกับเมืองตันผึ่ง แขวงบ่อแก้ว ประเทศสปป.ลาว โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวร ตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2533 เป็นต้นมา

(3) **จุดสะพานข้ามแม่น้ำสาย** บริเวณเขตสุขาภิบาลอำเภอแม่สาย ตรงข้ามเมืองท่าขี้เหล็ก จังหวัดเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่า โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2540 แต่เนื่องจากความไม่พร้อมของทั้งสองฝ่าย จึงได้มีการตกลงขยายเวลาใช้บังคับออกไปเป็นวันที่ 14 พฤศจิกายน 2540 เป็นต้นมา

3.4.2 จุดผ่อนปรน จำนวน 5 จุด คือ

(1) **จุดบ้านเหมืองแดง** บริเวณตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย เปิดตามประกาศจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน 2538 เป็นต้นมา

(2) **จุดบ้านปางห้า** บริเวณตำบลเกาะช้าง อำเภอแม่สาย เปิดตามประกาศจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน 2538 เป็นต้นมา

(3) **จุดบ้านสายลมจอย** บริเวณตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย เปิดตามประกาศจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน 2538 เป็นต้นมา

(4) **จุดบ้านเกาะทราย** บริเวณตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย เปิดตามประกาศจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน 2538 เป็นต้นมา

(5) **จุดบ้านแจ่มป่อง** บริเวณตำบลห้วยงั่ว อำเภอเวียงแก่น เปิดตามประกาศจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 7 กันยายน 2537 เป็นต้นมา โดยให้เปิดทุกวันพุธและช่วงเวลาที่มิวนันักซ์ตฤกษ์

3.3.3 จุดผ่านแดนชั่วคราว จำนวน 2 จุด

(1) **จุดบ้านวังลาว** บริเวณตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน เปิดตามประกาศกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน 2536 เป็นต้นมา

(2) **จุดบ้านใจก่อ** บริเวณตำบลเวียง อำเภอเชียงของ เปิดตามประกาศกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม 2537 เป็นต้นมา

3.3.4 ประเทศคู่ค้า

(1) **สหภาพพม่า** มีการคมนาคมและการติดต่อทั้งทางบกและทางน้ำ โดยทางบกมีสะพานเชื่อมเขตแดนที่บริเวณจุดผ่านแดนถาวรสะพานข้ามแม่น้ำสาย เขตสุขาภิบาลแม่สาย ส่วนการคมนาคมและการติดต่อทางการค้าบริเวณช่องการค้า อีก 5 จุด คือ บริเวณจุดผ่อนปรนบ้านเหมืองแดง บ้านปางห้า บ้านสายลมจอย บ่นเกาะทราย และบริเวณจุดผ่านแดนชั่วคราวบ้านวังลาวต้องใช้เรือในการคมนาคมและการติดต่อทางการค้า เนื่องจากมีแม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำสาย บ้านเชียงแสน แลแม่น้ำรวกกันแนวเขตแดนบริเวณตามจุดดังกล่าว

(2) **สปป.ลาว** มีการคมนาคมและการติดต่อการค้าเพียงทางน้ำที่มีลำน้ำโขงกันแนวเขตแดนบริเวณจุดต่างๆ คือ จุดผ่านแดนถาวรบ้านเชียงของ บ้านเชียงแสน จุดผ่อนปรนบ้านแจ่มป่อง และจุดผ่านแดนบ้านใจก่อ

(3) **สาธารณรัฐประชาชนจีน (จินตอนใต้)** การค้าระหว่างไทยกับจินตอนใต้ด้านจังหวัดเชียงรายนั้น แม้ว่าประเทศไทย (จังหวัดเชียงราย) จะไม่มีชายแดนติดต่อกับประเทศจินตอนใต้ก็ตาม แต่ทั้งสองประเทศมีการติดต่อทำการค้าระหว่างกันในลักษณะการค้าชายแดน โดยมีช่องทางการคมนาคมและการติดต่อการค้าดังนี้

1) **ทางน้ำ** อาศัยลำน้ำโขงหรือแม่น้ำล้านช้างเป็นเส้นทางคมนาคมและการติดต่อทางการค้าระหว่างกัน เนื่องจากแม่น้ำโขงมีต้นกำเนิดมาจากทิศใต้ของมณฑลชิงไห่ของจีน ไหลผ่านทางตะวันออกของทิเบตเข้าสู่มณฑลยูนนานทางทิศตะวันตกก่อนไหลออกจากประเทศจีนที่ปากแม่น้ำล่า แคว้นสิบสองปันนาซึ่งในประเทศจีนมีชื่อเรียกว่า " แม่น้ำล้านช้างหรือลานซางเจียง " (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย , สิงหาคม 2541) ไหลลงทะเลจินตอนใต้ ผ่านลาว พม่า ไทย กัมพูชา และเวียดนาม เป็นระยะความยาวของลำน้ำรวมทั้งสิ้นประมาณ 4,880 กิโลเมตร โดยส่วนที่ไหลผ่านไทยนั้น ได้แก่ บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน(ซึ่งเรือสินค้าจากจินตอนใต้ทำเทียบท่าขนถ่ายสินค้าผ่านทางด่านศุลกากรเชียงแสน) และเชียงของ โดยอำเภอเชียงของอยู่ห่างเมืองจิงหง(เชียงรุ้ง) ของจีนประมาณ 402 กิโลเมตร และห่างจากเมืองซือเหมา ประมาณ 487 กิโลเมตร

ปัจจุบันการคมนาคมและการขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำล้านช้างจาก จิงหง (เชียงรุ้ง) ใช้ได้ตลอดปี แต่ในช่วงฤดูแล้งช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ต้องใช้เรือขนาดเล็ก (ขนาดต่ำกว่า 50 ตัน) ส่วนในฤดูน้ำมากจะใช้เรือขนาด 150 ตัน นอกจากนี้เรือเร็วบรรทุก ผู้โดยสารได้ 40 คนใช้เวลาเดินทางจากจิงหง (ในแคว้นสิบสองปันนา) ถึงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประมาณ 8 ชั่วโมง แต่หากกลับเป็นการเดินทางทวนกระแสน้ำใช้เวลา 12 ชั่วโมง

2) ทางบก ประเทศไทยสามารถติดต่อกับจีนตอนใต้โดยทางบกได้ 2 ทาง ได้แก่

จากอำเภอแม่สายผ่านทางท่าขี้เหล็ก เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ระยะทาง 164 กิโลเมตร และจากเมืองเชียงตุงไปเมืองต้าหลี่ของจีน ระยะทาง 80 กิโลเมตร

จากอำเภอเชียงของ ผ่านทางเมืองห้วยทราย สปป.ลาวไปยังเมืองหลวงน้ำทา บ่อแต่น บ่อหาร (ชายแดนลาว/จีน) ระยะทางประมาณ 254 กิโลเมตร เข้าสู่ประเทศจีนถึงเมือง จิงหง (เชียงรุ้ง) รวมระยะทางประมาณ 460 กิโลเมตร

ตารางที่ 3.8 มูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย

ปี	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก	1,094.26	1,581.96	1,839.02	1,969.98	2,338.99	2,952.37	2,601.13	2,818.60	3,780.29	3,612.43	4,379.98	5,299.90	5259.62	8,940.64
การนำเข้า	17.63	120.88	227.03	135.98	266.39	252.8	625.61	965.2	841.49	1,107.18	975.75	1,575.19	2117.97	1,870.19
ดุลการค้า	1,076.63	1,461.08	1,611.99	1,834.00	2,072.60	2,699.57	1,975.52	1,853.40	2,938.80	2,505.25	3,404.23	3,724.71	3,141.65	7,070.45
มูลค่ารวม	1,111.89	1,702.84	2,066.05	2,105.96	2,605.38	3,205.17	3,226.74	3,783.80	4,621.78	4,719.61	5,355.73	6,875.09	7,377.59	10,810.83

หน่วย: พันล้านบาท

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 3.9 การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย

	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
การส่งออก	44,56893	16,24946	7,121184	18,73166	26,22414	-11,8969	8,360597	34,11942	-4,4404	21,24747	21,00284	-0,76001	69,98642
การนำเข้า	585,6495	87,81436	-40,1048	95,90381	-5,10154	147,4723	54,28142	-12,817	31,57376	-11,8707	61,43377	34,45807	-11,6989
ดุลการค้า	53,14824	21,32966	1,931705	23,7146	23,02121	0,672975	17,26386	22,14652	2,116717	13,45704	28,39284	7,308995	-4,16315
มูลค่ารวม	53,14824	21,32966	1,931705	23,7146	23,02121	0,672975	17,26386	22,14652	2,116717	13,47823	28,36887	7,308995	46,53606

หน่วย: ร้อยละ

ที่มา: จากการคำนวณ

ตารางที่ 3.10 มูลค่าการค้าแยกตามรายการประเทศของจังหวัดเชียงราย

หน่วย: บาท

ปี	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548
ไทย-ลาว								
นำเข้า	121,634,705.27	211,441,270.21	458,340,933.39	512,585,001.62	417,363,850.64	270,356,555.21	253,584,713.68	495,999,994.07
ส่งออก	448,798,795.43	39,049,784.00	954,641,779.25	607,739,304.54	584,578,080.95	534,105,014.55	680,320,907.08	2,385,395,914.37
ดุลการค้า	327,164,090.16	-172,391,486.21	496,300,845.86	95,154,302.92	167,214,230.31	263,748,459.34	426,736,193.40	1,889,395,920.30
มูลค่าการค้ารวม	570,433,500.70	250,491,054.21	1,412,982,712.64	1,120,324,306.16	1,001,941,931.59	804,461,569.76	933,905,620.76	2,881,395,908.44
ไทย-พม่า								
นำเข้า	215,020,306.14	5,812,096.76	74,937,347.38	47,577,065.77	96,354,907.61	216,674,649.15	376,063,326.83	324,429,442.01
ส่งออก	2,004,752,008.67	122,914,334.77	2,381,764,842.93	779,099,139.07	940,804,917.22	1,636,702,320.79	1,629,962,800.05	3,265,008,582.25
ดุลการค้า	1,789,731,702.53	117,102,238.01	2,306,827,495.55	731,522,073.30	844,450,009.61	1,420,027,671.64	1,253,899,473.22	2,940,579,140.24
มูลค่าการค้ารวม	2,219,772,314.81	128,726,431.53	2,456,702,190.31	826,676,204.84	1,037,159,824.83	1,853,376,969.94	2,006,026,126.88	3,589,438,024.26
ไทย-จีน								
นำเข้า	289,371,165.66	430,443,665.33	308,213,595.16	547,011,388.24	460,629,105.60	1,088,178,360.16	626,191,094.00	1,047,328,659.00
ส่งออก	96,773,246.46	438,408,140.14	838,217,400.17	2,225,592,894.43	2,735,697,482.59	3,129,118,037.92	1,094,266,451.00	4,171,816,776.00
ดุลการค้า	-192,597,919.20	7,964,474.81	530,003,805.01	1,678,581,506.19	2,275,068,376.99	2,040,939,677.76	468,075,357.00	3,124,488,117.00
มูลค่าการค้ารวม	386,144,412.12	868,851,805.47	1,146,430,995.33	2,772,604,282.67	3,196,336,588.19	4,217,296,398.08	1,720,457,545.00	5,219,145,435.00
รวม								
นำเข้า	625,603,430.57	647,697,032.30	841,491,875.93	1,107,173,455	974,347,863.85	1,575,209,564.52	1,255,839,134.51	1,870,191,663.08
ส่งออก	2601123639	600372258.9	4174624022	3612431338	4261080481	5299925373	3404550158	8,940,640,376.62
ดุลการค้า	1,975,520,208.43	-47,324,773.40	3,333,132,146.07	2,505,257,883.00	3,286,732,617.15	3,724,715,808.48	2,148,711,023.49	7,070,448,713.54
มูลค่าการค้ารวม	3,226,727,069.57	1,248,069,291.20	5,016,115,897.93	4,719,604,793.00	5,235,428,344.85	6,875,134,937.52	4,660,389,292.51	10,810,832,039.70

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

บทที่ 4

การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย

4.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่สาย

จากบันทึกในตำนานสิงหนวัติ ระบุว่า เมืองแม่สายในปัจจุบันนี้ แต่เดิมคือ “เมืองเวียงศรีทวง” หรือ “เวียงสีตวง” ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่า “เวียงพานคำ” ตามชื่อของช้างที่พระพรหมกุมารใช้เป็นพาหนะ ในการออกสู้รบกับพระยาขอมจนได้รับชัยชนะและในปัจจุบันตัวเมืองแม่สายรวมทั้งอาคารที่ว่าการอำเภอแม่สายนั้น ตั้งอยู่ที่ เวียงพานคำ ซึ่งคาดว่าเพี้ยนมาจาก “เวียงพานคำ” นั้นเอง นอกจากนี้ ในพื้นที่หมู่ 3 ตำบลเวียงพานคำ ยังมีบ้านเวียงพาน และวัดเวียงพาน ตั้งอยู่อีกด้วย หนึ่งตัวคูเมืองเดิมนั้นมีให้พบเห็นอยู่ทั่วไปในเขตชุมชนเมืองแม่สายและยังคงมีประโยชน์ในการรับน้ำที่ไหลบ่ามาจากเทือกเขาด้านตะวันตกมิให้ไหลเข้ามาท่วมบริเวณตัวเมืองอีกด้วย ประกอบกับในตำนานยังได้กล่าวถึงสถานที่ตั้งของเมือง “เวียงสีตวง” ว่าอยู่ที่ศตวันตกเฉียงเหนือของเวียงโยนกนครฯ (อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน) ริมแม่น้ำใส ซึ่งก็คือแม่น้ำสาย ในปัจจุบันแม่สายเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีใครบันทึกหากแต่มีผู้สันนิษฐานว่าชุมชนคงเกิดขึ้นจากการอพยพของคนจากลำพูนมาอยู่เชียงแสน แม่จัน แม่สาย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่วนมากเป็นลูกหลานของชาวเมืองยอน ที่อพยพมากับพระยาภาวโลหะในยุคเก็บผักใส่ส้าสร้างเก็บผ้าใส่เมือง โดยส่วนใหญ่เป็นชาวนาที่มีความเชี่ยวชาญด้านชลประทานเป็นพิเศษ ทำให้เกิดมีการขุดลำเหมืองแดงเพื่อชักน้ำจากริมฝั่งแม่น้ำสายมาเข้าในนา และน่าจะเชื่อว่าชุมชนอาจจะเริ่มตั้งอยู่ที่ตลาดแพร์ ที่ชาวเมืองแพร์มาอยู่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ในระหว่างสงครามคนอพยพออกไป ทหารก็เข้ามาอยู่แทน จนเกิดชุมชนขึ้นโดยปริยาย ในขณะนั้นแม่สายเป็นเพียงแค่ชุมชนเล็กๆ ยังไม่มีตลาดการค้าชายแดนแต่อย่างใด มีแค่เพียงการแลกเปลี่ยนพืชไร่ หรือสัตว์เลี้ยง หรือการนำของฝาก ติดไม้ติดมือ ไปมาหาสู่เครือญาติเท่านั้น ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นายบุญยืน ศรีสมุทร ได้ก่อสร้างตลาดสดขึ้นใหม่ จึงปรากฏมีชุมชนหนาแน่นขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นในชุมชนแม่สายจนเกิดเป็นการค้าชายแดน ส่งผลให้ชุมชนแม่สายขยายตัวจนแยกตัวออกจากอำเภอแม่จันหรือเชียงแสนหลวง ออกมาเป็นกิ่งอำเภอแม่สายในปีพุทธศักราช 2481 (รายงานสรุปผลการดำเนินงานอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, 2548)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 อุบัติขึ้นประเทศไทยจำเป็นต้องเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ส่งกองทหารขึ้นไปยึดเมืองเชียงตุงกลับคืนจากอังกฤษโดยสร้างสะพานข้ามแม่น้ำสายในปีพุทธศักราช 2485 และสร้างถนนไปเชียงตุงยาว 160 กิโลเมตร กองทหารไทยยึดเมืองเชียงตุงสถาปนาเป็นสภามณฑลไทยเดิมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้แม่สายมีความสำคัญในฐานะประตูสู่เชียงตุง ในช่วงท้ายของสงครามโลกครั้งที่ 2 สะพานหลักของแม่สายต้องกลับพังพินาศไปด้วยระเบิดจากฝูงบินของฝ่ายสัมพันธมิตร และเชียงตุงในที่สุดก็ตกเป็นของอังกฤษตามเดิม

อำเภอแม่สายมีการจัดรูปแบบการปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 โดยแบ่งพื้นที่ต่างๆออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล ทำให้เมืองเวียงพานเดิมเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นบ้านเวียงพาน ขึ้นกับตำบลแม่สาย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อ พ.ศ. 2487 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สะพานข้ามแม่น้ำสายเป็นจุดที่มีการทิ้งระเบิดใส่สะพานเพื่อทำลายเส้นทางขนส่งเสบียงและทหารแต่ตัวสะพานก็ได้รับความเสียหายไม่มากนัก ต่อมาปี พ.ศ. 2481 กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะจากตำบลแม่สายเป็นกิ่งอำเภอแม่สาย และปี พ.ศ. 2493 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่สายจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2499 ได้จัดตั้งพื้นที่บริเวณเมืองชายแดนแม่สายเป็นเขตสุขาภิบาล อยู่ในพื้นที่บางส่วนของตำบลแม่สาย และบางส่วนของตำบลเวียงพางคำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้รับการยกฐานะให้เป็นสุขาภิบาลพิเศษ เนื่องจากมีรายได้เกิน 8 ล้านบาทต่อปี ติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปีและในปีเดียวกันนี้สุขาภิบาลแม่สายได้ขอขยายพื้นที่ เขตสุขาภิบาลจากเดิมครอบคลุมพื้นที่ 5.13 ตารางกิโลเมตรเป็น 13.43 ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบันได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลแม่สาย (อำเภอแม่สาย, 2548) ซึ่งจากความได้เปรียบทางด้านทำเลที่ตั้งตามที่ราบเชิงเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน เช่น แม่น้ำสาย อยู่ทางทิศเหนือของเมืองแม่สาย ลำเหมืองแดง ไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือผ่านเมืองแม่สายแล้วไหลไปทางทิศตะวันออก และคลองชลประทาน อยู่ทางด้านตะวันออกของเมืองแม่สาย ขนานไปกับถนนพหลโยธิน ทำให้มีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรตลอดทั้งปี มีผลทำให้โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของเมืองแม่สายในอดีตนั้นขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และกิจกรรมการค้าในเมืองยังไม่มี การเจริญเติบโตมากนัก มีลักษณะเป็นการค้าขนาดเล็กกระหว่างเมืองแม่สายกับท่าขี้เหล็กของ ประเทศสหภาพพม่า โดยมีการเดินทางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามพื้นที่แนวชายแดน ดังนั้นบทบาทของเมืองแม่สายในช่วงแรกๆ จึงเป็นชุมชนเกษตรกรรมมากกว่ากิจกรรมการค้าและบริการ ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่เมืองมีการขยายตัว จนมีการยกฐานะจากตำบลเมืองแม่สายเป็นกิ่งอำเภอ แม่สายในปี พ.ศ.2481 และอำเภอแม่สายในปี พ.ศ. 2491 เมื่อเมืองแม่สายมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น เพราะมีการค้าขายระหว่างประเทศทั้งสองเพิ่มมากขึ้นบทบาทของเมืองแม่สายในช่วงนี้จึงเปลี่ยนมามีบทบาททางด้านการค้าและการบริการ

มากขึ้น (สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546) แม่สายมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นจนได้รับการจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลในปี พ.ศ. 2499 ในช่วงนี้เมืองแม่สายเริ่มมีชื่อเสียงทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเริ่มมีชื่อเสียงด้านการค้าชายแดนที่มี สินค้าราคาถูกจำนวนมากจากประเทศสหภาพพม่า และประเทศจีน ทำให้การค้าและบริการขยายตัวมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2524 รัฐบาลของทั้งสองประเทศอนุญาตให้ประชากรของตนเดินทางเข้าออกระหว่าง แต่ละประเทศได้ในระยะไม่เกิน 5 กิโลเมตรจากสะพานข้ามแม่น้ำสาย ทำให้การค้าและบริการมีความคล่องตัวและขยายตัวมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางข้ามไปยังประเทศสหภาพพม่าได้ จนถึง พ.ศ.2536 มีการยกฐานะเป็นสุขาภิบาลแม่สายเป็นสุขาภิบาลพิเศษ และต่อมาในปี พ.ศ.2542 จึงมีการยกฐานะจากสุขาภิบาลพิเศษเป็นเทศบาลตำบล

รูปที่ 4.1 ที่ว่าการอำเภอแม่สาย ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2493

รูปที่ 4.2 พื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

4.2 สภาพทั่วไปของอำเภอแม่สาย

อำเภอแม่สาย ตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 285 ตารางกิโลเมตร (178,125 ไร่) มากเป็นลำดับที่ 14 ในจำนวน 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ของจังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 891 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดเชียงราย 63 กิโลเมตร (อำเภอแม่สาย, 2548)

ทิศเหนือ	จดประเทศสหภาพเมียนมาร์ โดยมีแม่น้ำสายและแม่น้ำรวก กั้นระหว่างประเทศระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร
ทิศใต้	จดอำเภอแม่จัน ระยะทาง 19 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จดประเทศสหภาพเมียนมาร์ โดยมีเทือกเขาแดนลาว กั้นระหว่างประเทศ ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จดอำเภอเชียงแสน ระยะทาง 18 กิโลเมตร

อำเภอแม่สาย ได้แยกตัวจากอำเภอแม่จันเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อ ปี พ.ศ. 2481 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2493 แบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 87 หมู่บ้าน จัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่นเป็น 8 อบต. กับ 2 เทศบาลตำบล คือ เทศบาลตำบลแม่สาย และเทศบาลตำบลห้วยไคร้ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 891 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงราย ประมาณ 63 กิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอแม่สายในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา (2544 - 2548) อำเภอแม่สายมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเปิดตลาดการค้ากับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น มีนักธุรกิจเข้ามาทำการค้าขายระหว่างประเทศมากขึ้น และถือเป็นภูมิภาคที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่าง จีน พม่า ลาว และไทย รัฐบาลได้สนับสนุนให้มีการก่อสร้าง และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับความเจริญที่ทวีขึ้น เช่น การขยายผิวจราจรถนนพหลโยธิน เชียงรายถึงแม่สาย อันเป็นถนนสายหลักให้มีผิวจราจร 4 ช่องทางจราจร ทำให้การเดินทาง และการขนส่งสินค้าสะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งก่อสร้างถนนสายเลียบเมือง 2 สาย และปรับปรุงถนนเครือข่ายภายในเขตเทศบาลให้ได้มาตรฐาน การก่อสร้างด้านศุลกากรแห่งใหม่ บริเวณห้วยสะพานแม่น้ำสายให้เป็นจุดบริการอำนวยความสะดวกแบบครบวงจร (One-stop service) โดยสร้างเป็นอาคารบริเวณเชิงสะพานข้ามลำน้ำสายทั้งฝั่งไทยและฝั่งประเทศสหภาพพม่า ณ สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 ห่างจากสะพานแห่งแรกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตรบริเวณหมู่บ้านสันผักอี หมู่ 3 ตำบลแม่สาย เชื่อมกับหมู่บ้านแม่ขาว จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า เพื่อลดความแออัดของการจราจรบริเวณแม่น้ำสายในปัจจุบัน ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จในเดือนมกราคม 2550 (ดูรูปที่ 4.3)

รูปที่ 4.3 สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2

4.3 ช่องทางการติดต่อการค้ากับประเทศสหภาพพม่า

การค้าชายแดนที่เมืองชายแดนแม่สายมีช่องทางการค้า และขนส่งสินค้าหลักอยู่ที่จุดผ่านแดนถาวรแม่สายบริเวณสะพานแม่น้ำสาย ซึ่งเดิมนั้นได้มีก่อสร้างด่านชายแดนที่บริเวณเชิงสะพานที่มีลักษณะเป็นการบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) โดยที่การขนส่งสินค้าเข้าออกจะหยุดเพื่อตรวจสอบและเสียภาษีที่จุดนี้เพียงจุดเดียว เพื่อแก้ปัญหาความล่าช้าที่เกิดขึ้นในการขนส่งสินค้าที่ต้องขออนุญาตและตรวจสอบสินค้าที่ด่านศุลกากร หรือด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย เส้นทางนี้เป็นช่องทางอนุญาตเป็นจุดผ่านแดนถาวรเมื่อ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาสามารถขนส่งสินค้าผ่านเข้าออกและอนุญาตให้ประชากรชาวไทย และชาวพม่าเดินทางเข้าออกได้ระหว่างเวลา 08.00 - 18.00 น. โดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว บัตรผ่านแดนถาวรหนังสือเดินทาง หรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง สำหรับการขนส่งสินค้านอกเวลาดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมศุลกากร หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังมีจุดผ่อนปรนใกล้เคียงกับด่านชายแดนถาวรแม่สายกระจายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายจำนวน 5 จุด ประกอบด้วย

- **ทำข้ามสายลมจอย** อยู่ที่บ้านลเวียงปางคำ หรืออยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดพระธาตุดอยเวา เป็นบริเวณที่มีการนำหินมาถมแม่น้ำสาย เพื่อกั้นเป็นฝายให้มีระดับน้ำสูงขึ้นแล้วระบายลงสู่ลำน้ำด้านหลังวัดพระธาตุดอยเวา แล้วไหลผ่านเมืองชายแดนแม่สายไปบรรจบ กับคลองส่งน้ำชลประทานทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ทำข้ามสายลมจอยนี้มีชาวพม่าและคนไทยเข้าไปมาบ้าง

- **ทำข้ามเกาะทราย** อยู่ที่ตำบลแม่สาย หรือบริเวณด้านหน้าสำนักงานชลประทานทางด้านทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ทำข้ามนี้ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนแม่สายมีการซื้อขายสินค้ากันมากรองจากด่านชายแดนท่าลี่เหล็ก มีชาวพม่าร้อยละ 80 ข้ามมาซื้อสินค้าแต่ไม่นำสินค้าเข้ามาขาย หรือเดินทางเข้ามาเพื่อไปโรงพยาบาล หรือมาเยี่ยมญาติที่อยู่ทางฝั่งประเทศไทย

- **ทำเรือปางห้า** อยู่ที่ตำบลเกาะช้าง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ตรงข้ามเป็นหมู่บ้านปากกุกของประเทศสหภาพพม่า แม่น้ำสายช่วงนี้มีระดับน้ำค่อนข้างลึก ดังนั้นจึงมีเรือรับจ้างรับผู้โดยสาร และขนส่งสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างซึ่งจะต้องขออนุญาตเพื่อนำข้ามไปฝั่งประเทศสหภาพพม่าด้วย

- **ทำข้ามสบกาย** อยู่ระหว่างแม่น้ำกายและแม่น้ำสาย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองชายแดนแม่สาย ทำแห่งนี้มีตลิ่งที่ค่อนข้างสูง ระดับแม่น้ำสายในฤดูแล้งไม่สูงมากนักจึงเดินลุยข้ามได้อย่างสะดวก ชาวพม่าที่ข้ามมาส่วนใหญ่เป็นผู้ป่วยที่หมอจากโรงพยาบาลแม่สายนัดให้มารับการตรวจ เมื่อกลับไปประเทศ สหภาพพม่า ก็จะซื้อสินค้าบริโภคในปริมาณไม่มากกลับไปด้วย เช่น ขนม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เกลือ และน้ำอัดลม

- **ทำข้ามบ้านป่าแดง** ทำข้ามนี้เป็นท่าดูตทรายมีระดับน้ำค่อนข้างลึกจึงมีเรือรับจ้างข้ามปากแต่ฤดูแล้งระดับน้ำจะไม่สูงมากสามารถลุยข้ามได้ ตรงข้ามเป็นหมู่บ้านน้ำหลุก บ้านป่าสักและบ้านปากกุกของประเทศสหภาพพม่า ทำนี้มีเส้นทางที่จะวนมาเชื่อมต่อกับถนนชลประทาน เลียบแม่น้ำสายได้

แต่เดิมมีทำข้ามอีกแห่งหนึ่งคือ **ทำกระหล้าหรือทำบ้านเหมืองแดง** ภายหลังได้ยกเลิกไป จุดผ่อนปรนเหล่านี้เป็นจุดผ่อนปรนที่กระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่าอนุญาตให้มีการซื้อขายบริเวณชายแดนได้ และประเภทสินค้าที่กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีมูลค่าการซื้อขายไม่เกิน 500,000 บาทต่อคนต่อวัน ผู้ว่าราชการสามารถสั่งปิดจุดผ่อนปรนตามชายแดนได้ในกรณีจำเป็นเพื่อความมั่นคงภายในประเทศ

จุดผ่อนปรนที่กระจายอยู่สองฝั่งแม่น้ำสายนี้ เป็นช่องทางการขนส่งสินค้าลำดับรองลงมาจากด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก ที่สะพานข้ามแม่น้ำสาย ในกรณีที่มีการด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก ส่งผลให้ไม่สามารถขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางนี้ ทำให้จุดผ่อนปรนแต่ละแห่งมีความสำคัญขึ้นมาทันที ถึงแม้ว่าจะสามารถนำสินค้าข้ามกลับไปยังฝั่งประเทศสหภาพพม่าได้ในปริมาณไม่มากนักก็ตาม แต่ก็ยังสามารถบรรเทาความเดือดร้อนของประชากรชาวพม่าที่ขาดแคลนสินค้า โดยเฉพาะ สินค้าอุปโภคบริโภค ยังมีความต้องการสูงมาก แต่ภายหลังจากได้มีการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่สองโดยไทย-พม่าได้มีการลงนามในการจัดสร้างเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2546 แทนบริเวณสะพานแห่งที่ 1 เดิม (รูปภาพที่ 4.4) จึงได้มีการโยกย้ายจุดการตรวจสอบที่มีลักษณะเป็นแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One-stop service) ไปยังสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 ให้เอื้อต่อการค้าชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพและจุดการค้าเดิมเป็นเพียงจุดผ่านชายแดนไทย-พม่าของประชาชนในพื้นที่ นักท่องเที่ยวและการขนส่งสินค้าที่มีปริมาณไม่มากนัก (รูปที่ 4.4 - 4.5)

รูปที่ 4.4 ด่านชายแดนแม่สาย

รูปที่ 4.5 ด่านท่าช้างเหล็กของพม่า

4.4 พัฒนาการรูปแบบทางการค้าชายแดน

จากประวัติเมืองแม่สายที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 4.1 ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่สายที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า และมีคนย้ายถิ่นฐานจากเมืองอื่นมาอยู่ นั้นแสดงให้เห็นว่าประชากรในพื้นที่มาจากการรวมกลุ่มกันเพื่ออยู่อาศัยและเพื่อทำธุรกิจการค้า ซึ่งเป็นการประหยัดจากการรวมกลุ่ม (Agglomeration Economics) อันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เมืองเกิดการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มทางธุรกิจ ก่อให้เกิดการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) มีผลทำให้ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยในระยะยาวลดลง เนื่องจากทำให้การจัดหาบริการต่างๆ ของเมืองประหยัดขึ้นได้ เช่น ระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่มในด้านการตลาด (Agglomerative Economics in Marketing) จะทำให้อำเภอที่ทำการค้ามีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาเมืองเป็นศูนย์กลางทางการตลาดมากขึ้น (Marketing-based City) และเกิดผู้ค้าปลีกอยู่รวมกันมากภายในเมืองด้วย นั้นแสดงให้เห็นว่าธุรกิจภายในอำเภอแม่สายได้เลือกทำเลที่ตั้งที่อยู่ในตลาด เพื่อสะดวกในการเดินทางมาซื้อของลูกค้า และที่อำเภอแม่สายเป็นเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ สินค้าที่ขาย

ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักไม่มาก เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป การเจริญเติบโตของเมืองเป็นลักษณะของการกระจุกตัวและมีแนวโน้มจะขยายแผ่ออกไป เมื่อมีการเปิดช่องทางในการขนส่งอีกช่องทางหนึ่ง มีความเป็นไปได้ที่พื้นที่บริเวณนั้นจะมีพัฒนาการเจริญขึ้น (สิปปพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, 2546)

จากการศึกษาของสิปปพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ (2546) ได้แบ่งสภาพของการค้าชายแดนของอำเภอแม่สายออกเป็น 4 ระยะดังต่อไปนี้

(1) ระยะแรกก่อน พ.ศ. 2521 สินค้าที่ประเทศสหภาพพม่านำเข้า คือสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า และยารักษาโรค ยังมีความต้องการสินค้าประเภทอะไหล่รถยนต์และน้ำมันเชื้อเพลิงจากประเทศไทย ซึ่งบางส่วนเป็นการลักลอบนำเข้า ส่วนสินค้าที่ประเทศสหภาพพม่าส่งมาขายในแม่สายก่อน พ.ศ. 2521 คือ ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ เช่น หวายเห็ด เขากวาง รังนก ไม้แกะสลัก และสินค้าจากประเทศจีนที่ขนส่งผ่านประเทศสหภาพพม่า ได้แก่ ผลไม้สด ผลไม้แห้ง อัญมณี เสื้อผ้า ผ้าทอ แวนดา รองเท้า เทปคาสเซต และวิดีโอ โดยพ่อค้าแม่ค้านำสินค้าจากประเทศพม่าเข้ามาขายยังแม่สายได้อย่างสะดวก เพราะการตรวจตราสินค้าจากเจ้าหน้าที่ศุลกากรไทยยังไม่เข้มงวดและไม่ทั่วถึง

(2) ในระยะที่สอง (พ.ศ. 2522 – 2530) สินค้านำเข้าจากประเทศสหภาพพม่า นอกจากมีขายที่แม่สายแล้ว สินค้าส่วนหนึ่งได้ขนส่งไปกรุงเทพมหานคร โดยพ่อค้าจากกรุงเทพมหานครลงทุนให้คนแม่สายส่งสินค้าจากแม่สายไปยังกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอัญมณี เครื่องประดับ เสื้อผ้า และผ้าทอ รวมทั้งมีสินค้าผิดกฎหมายที่ลักลอบนำเข้ามา เช่น เฮโรอีนและหนังสือ การขนส่งสินค้าใช้เส้นทางแม่สาย – เชียงราย – เชียงใหม่ แล้วส่งสินค้าทางรถไฟ หรือใช้รถบรรทุกขนถ่ายสินค้าจากแม่สายไปยังกรุงเทพมหานคร ส่วนสินค้าจากประเทศไทยผ่านเมืองชายแดนแม่สายออกไปยังเมืองท่าที่เหลือกเป็น น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องใช้ประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน ขนมขบเคี้ยว โดยมูลค่าการค้าเกิดขึ้นระหว่างไทย - พม่าในช่วงนี้มีมูลค่าไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรสูงกว่ามูลค่าการค้าชายแดนที่ผ่านพิธีการจนถึงท่าตัว โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยสรุปแล้ว ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2530 การค้าระหว่างไทยกับประเทศสหภาพพม่าด้านชายแดนแม่สาย เป็นการค้านอกระบบหรือที่เป็นทางการหรือถูกต้องตามพิธีทางศุลกากรมีน้อยกว่าการลักลอบค้าขาย เนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐทั้งหมด รัฐบาลเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตบางส่วนจัดให้อยู่ในรูปของสหกรณ์ เอกชนสามารถประกอบธุรกิจได้ภายใต้ข้อจำกัดและขอบเขตที่รัฐบาลกำหนดให้เท่านั้น จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการลักลอบซื้อขายบริเวณแนวชายแดน สำหรับการซื้อขายทำโดยอาศัยความสนิทสนมส่วนตัวระหว่างพ่อค้าของทั้งสองเมือง

เนื่องจากก่อนปี พ.ศ. 2531 นั้นและรัฐบาลพม่าไม่รับรองการซื้อขายสินค้าระหว่างด่านแม่สาย - ท่าขี้เหล็ก เพราะอยู่ในภาวะปิดประเทศ การส่งสินค้าจากเมืองแม่สายข้ามไปยังท่าขี้เหล็กอย่างเป็นทางการเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลทหารพม่า ส่งซื้อสินค้าเท่านั้น ส่วนการค้าระหว่างพ่อค้าชาวพม่า กับชาวไทยเป็นไปแบบลักลอบ เพราะรัฐบาลพม่าห้ามมิให้ประชาชนครอบครองหรือเป็นเจ้าของเงินตราต่างประเทศ และไม่มีนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นการซื้อขายในช่วงนี้จึงไม่มีตัวเลขแน่นอน รูปแบบการค้าจึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำทองถิ่นตั้งแต่ระดับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ จนถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทั้งสองประเทศ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการการค้าระหว่างประเทศทั้งที่มีการซื้อขายโดยผ่านพิธีการทางศุลกากรและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร

(3) พ.ศ.2531 - 2538 หลังจาก พ.ศ. 2531 ที่รัฐบาลทหารพม่ารับรองการค้าบริเวณชายแดนอย่างเป็นทางการแล้ว ทำให้การค้าขยายตัวมากขึ้น โดยนับตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมา รัฐบาลพม่าได้หันมาให้ความสำคัญกับการค้าชายแดนมากขึ้นและได้ทำข้อตกลงการค้ากับไทย ในปี 1989 (ข้อตกลงการค้าระหว่างรัฐบาลแห่งสหภาพพม่ากับรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย ลงนามเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2532) พร้อมกันนี้ก็อนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการค้าได้ โดยก่อนหน้านี้รัฐบาลจะเป็นผู้ผูกขาดในการทำการค้า ซึ่งทำให้เกิดระบบการค้านอกระบบโดยภาคเอกชนจะลักลอบค้าขายโดยนำสินค้าเข้าสู่ “ตลาดมืด” เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งรัฐบาลทหารพม่าในยุคสังคมนิยมวิถีพม่า (ค.ศ.1962-1988) ไม่สามารถจัดการได้ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองที่สำคัญในปี 1988 ทำให้รัฐบาลหันมาปรับปรุงระเบียบทางการเศรษฐกิจใหม่ในหลายๆ ด้านตลอดการค้าชายแดน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าสถานการณ์การค้าที่ไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรหรือที่รู้จักกันในชื่อของการค้านอกระบบในอดีตระหว่างไทย-พม่าส่งผลให้ รัฐบาลพม่าเสียผลประโยชน์จากการเก็บภาษีการค้า และผู้ที่ได้รับประโยชน์คือกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดน ซึ่งจะทำหน้าที่แทนรัฐบาลกลางที่ย่างกุ้งในการเก็บภาษีสินค้าที่เดินทางเข้า-ออกผ่านเขตอิทธิพลของตน เหตุการณ์เป็นเช่นนี้เรื่อยมา ทั้งนี้เพราะอำนาจจากรัฐบาลกลางสามารถแผ่ถึงชนกลุ่มน้อย บริเวณชายแดนได้หลายกลุ่มและเป็นครั้งแรกที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าหรือการเมืองได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ เมื่อรัฐบาลพม่าเข้ามาควบคุมสถานการณ์ชายแดนได้สิ่งแรกที่ยพยายามทำคือการเข้ามาจัดระเบียบชายแดนใหม่รวมทั้งระเบียบการค้าชายแดน มาตรการหลายอย่างถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องรับประกันว่ารัฐบาลจะสามารถควบคุมการค้าให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และมีความสามารถในการเก็บภาษีได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนี้รัฐบาลพม่ายังคอยดูแลสอดส่องว่าใครเป็นฝ่ายได้ดุลและเสียดุลการค้า และพบว่าพม่าจะเป็นฝ่ายเสียดุลการค้าอยู่อย่างสม่ำเสมอ รัฐบาลพม่าจึงเรียกร้องให้ฝ่ายไทยพิจารณานำเข้าสินค้าเกษตรจากพม่าให้มากยิ่งขึ้น แต่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจากไทยเท่าใดนัก มาตรการต่อไปของพม่าคือ

การห้ามนำเข้าสินค้าบางรายการจากไทยโดยอ้างว่าเพื่อเป็นการป้องกันอุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่ก็เป็นที่รู้กันดีว่า ถึงแม้จะมีคำสั่งห้ามสินค้าต้องห้าม 15 รายการเข้าพม่า หากแต่สินค้าเหล่านี้ เป็นที่ต้องการของผู้ใช้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดขบวนการ “ค่านอกระบบ” เพื่อนำสินค้าเข้าสู่ “ตลาดมืด” จึงยังดำเนินอยู่ตราប់กระทั่งทุกวันนี้และยังชายแดนปิดบ่อยครั้ง อันเนื่องมาจากปัญหาทาง การเมือง ขบวนการค่านอกระบบก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลพม่าเองต้องเสียประโยชน์ มากยิ่งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายไทย ก็ยังเก็บภาษีสินค้าจากไทยอยู่เหมือนเดิม เพราะด่านพม่าปิด หากด่านศุลกากรฝั่งไทยไม่ปิด รัฐบาลพม่าจึงจำเป็นต้องหาวิถีทางที่จะสกัดการค้าเข้าพม่าอย่างไม่เป็นเป็นทางการ

การให้เครดิตด้านการค้าสินค้าระหว่างไทยกับพม่าที่ผู้ส่งออกของไทยให้เครดิตนานกว่าประเทศคู่แข่ง และการซื้อขายสินค้าโดยใช้สกุลเงินบาทและเงินจ๊าตรวมถึงสินค้าที่นำเข้าจากชายแดนไทยมีราคาต่ำกว่าคู่แข่งและสินค้าไม่ได้รับความเสียหายในขณะขนส่ง และคุณภาพของสินค้าอุปโภคบริโภคของไทย เป็นที่นิยมของชาวพม่า เนื่องจากได้รับอิทธิพลของการค้าชายแดนที่มีมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวพม่าแถบชายแดนนิยมบริโภคสินค้าไทยมากกว่าของประเทศคู่แข่ง การบริการขนส่งสินค้าสามารถจัดส่งได้รวดเร็ว โดยไทยสามารถค้าขายตามแนวชายแดนไทย-พม่า ทำให้การกระจายสินค้าเข้าสู่เมืองต่าง ๆ ของพม่าเข้าไปได้ทั่วถึงทุกพื้นที่ในแถบชายแดนไทย-พม่า

การพัฒนาเส้นทางขนส่งสินค้าจากไทยไปพม่าโดยจุดเชื่อมโยงทางบก ซึ่งปัจจุบันสินค้าไทยส่งไปพม่าในทางเรือ มีต้นทุนการขนส่งสินค้าสูง เนื่องจากเรือสินค้าจะต้องอ้อมแหลมมลายู และขนถ่ายสินค้าที่สิงคโปร์ ทำให้ต้นทุนของสินค้าไทยแพงกว่าคู่แข่ง เช่น สิงคโปร์และมาเลเซีย การพัฒนาสัมพันธกิจตามจังหวัดชายแดน ทั้งการพัฒนาเส้นทางขนส่ง และการเพิ่มจุดผ่านแดนเพื่อรองรับกิจกรรมทั้งการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ เชื่อมความสัมพันธ์เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ เมื่อเกิดปัญหาตามแนวชายแดนของไทย-พม่า จะได้รับการแก้ไขปัญหามาจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงเพิ่มความสัมพันธ์และนโยบายระหว่างประเทศของรัฐบาลไทย และรัฐบาลพม่า เพื่อป้องกันกรณีพม่าประกาศปิด - เปิดด่านการค้าที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งกระทบกระเทือนต่อการค้าชายแดนของไทย

อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของการเปิดประเทศสหภาพพม่าทำการค้าระหว่างประเทศในสองลักษณะ คือ (1) การนำทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และมีปริมาณมากมาสร้างรายได้เข้าประเทศ รูปแบบแรกเป็นการให้สัมปทาน การทำไม้ เหมือนแร่และประมงกับประเทศไทย นักลงทุนไทยเคยได้รับสัมปทานทำไม้และเหมืองแร่ถึง 35 ราย แต่ในปัจจุบันรัฐบาลพม่ากำหนดให้เอกชนพม่าเป็นผู้ทำไม้เท่านั้น และเปลี่ยนมาส่งออกไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป สำหรับการทำให้เหมืองแร่ ซึ่งประเทศสหภาพพม่ามีแร่ธาตุและอัญมณีอยู่ตามรัฐต่าง ๆ จำนวนมากประมาณ 16 รัฐ แต่มีการใช้เทคโนโลยีที่ล้าสมัย จึงดึงดูดการลงทุน

จากต่างชาติรวมทั้งนักลงทุนไทย เพื่อนำเทคโนโลยีและเงินลงทุนเข้ามาพัฒนาการทำเหมืองแร่ในพม่าให้ก้าวหน้ามากขึ้น และ (2) เป็นการส่งสินค้าที่ผลิตในประเทศสหภาพพม่าและประเทศจีน มาขายยังเมืองแม่สาย โดยมีชนิดสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ตุ๊กตา ของเล่นเด็ก ร่ม เสื้อผ้า อุปกรณ์ตกปลา กระจก เมล็ดทานตะวัน ถั่ว อัญมณี เครื่องประดับประเภทหยก หินคล้ายหยก เครื่องเงิน และ เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน (เครื่องเล่นแผ่นซีดี แผ่นซีดีเพลงและภาพยนตร์) โดยนำเข้าสินค้าที่เป็นของป่าน้อยลง เพราะเป็นสินค้าผิดกฎหมายในประเทศไทย สินค้าที่ส่งออกจากประเทศไทยไปยังประเทศสหภาพพม่าในช่วงนี้ยังคงมีสินค้าอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค น้ำมันเชื้อเพลิง และอุปกรณ์ก่อสร้าง เครื่องจักร เนื่องจากประเทศสหภาพพม่าต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญของประเทศ ช่วงนี้เมืองชายแดนแม่สายได้เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว และการค้าของจังหวัดเชียงราย เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย การส่งเสริมโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทย - ลาว - พม่า - จีน การจัดงานแสดงวัฒนธรรมสี่ชาติและคอนเสิร์ตด้านยาเสพติด ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่แม่สายมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประเทศสหภาพพม่าเริ่มให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชายแดน เพื่อพัฒนาประเทศโดยเตรียมการเปิดประเทศสู่สากล และ นำเงินตราต่างประเทศเข้ามาเสริมสภาพเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายผ่านด่านชายแดน การให้เอกชนต่างประเทศเข้าไปลงทุน ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาการพัฒนาประเทศของพม่า และยอมรับแนวนโยบายการค้าระหว่างประเทศ เช่น การยอมรับว่ามีการค้าชายแดนกับไทย เกิดขึ้น ถึงแม้จะไม่มีกรอบปฏิบัติอย่างจริงจังของประเทศสหภาพพม่า แต่ก็เป็นแนวทางที่ค่อนข้างตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการทั้งชาวพม่าและชาวไทยที่จะได้ทำการค้าขายกันอย่างเปิดเผยและถูกต้องตามระเบียบ และพิธีการศุลกากรของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม การลักลอบทำการค้าหรือ การนำสินค้าผ่านด่านชายแดนเข้าออก ด้านแม่สาย - ทักษิณเหล็ก ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพราะไม่ต้องเสียภาษี การลักลอบขนสินค้าข้ามแดนผ่านตาม แม่น้ำสายทำได้ง่าย เพราะมีบ้านเรือนสร้างอย่างหนาแน่นตลอดริมฝั่งแม่น้ำสายบริเวณ ทักษิณเหล็กและเมืองแม่สาย ช่วยให้อพยพหนีจากเจ้าหน้าที่และขนย้ายเข้ามาเก็บยังคลังสินค้าที่กระจายตัวอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสาย

(4) พ.ศ. 2535 - 2544 ได้มีโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่เกิดจากเอกชนของไทยเสนอให้กับประเทศสหภาพพม่า แต่ท่าทีของรัฐบาลทหารพม่าที่มีต่อโครงการนี้ยังไม่ได้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการ และเกิดแนวปฏิบัติอย่างเต็มที่ เนื่องจากรัฐบาลทหารพม่าเห็นว่าประเทศไทยได้ประโยชน์จากโครงการนี้มากที่สุด และเกรงว่าจะเสี่ยงเปรียบดุลการค้ากับประเทศไทยมากขึ้นไปอีก การตอบรับจากรัฐบาลทหารพม่ามีเพียงการกำหนดนโยบายระดับประเทศอย่างกว้าง ๆ เท่านั้น แต่โครงการนี้ก็ส่งผลให้การค้าเกิดความคล่องตัว และกิจกรรมการค้ามีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในระยะนี้ถึงปัจจุบันยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบบริเวณชายแดนเกิดขึ้นหลายครั้ง

เพราะรัฐบาลทหารพม่าทำการปราบปรามชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดน จนรัฐบาลของทั้งสองประเทศต้องประกาศปิดด่านแม่สาย – ทำขึ้นเหล็กอย่างต่อเนื่องหลายครั้งและเป็นเวลานาน ทำให้เศรษฐกิจการค้าของเมืองแม่สายและทำขึ้นเหล็กชะลอตัวลงอย่างมากในช่วงปี 2540 (ดูรูปที่ 4.6) และจากการปิดด่านชายแดนด้านทำขึ้นเหล็กของพม่าถึง 3 ครั้งอันสืบเนื่องมาจากความไม่สงบตามแนวชายแดน (ดูตารางที่ 4.1) อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมามูลค่าการค้าชายแดนก็เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับจาก และมีลักษณะของการเป็นเมืองท่องเที่ยว เนื่องจากการมีจุดการค้าชายแดนของทั้งฝั่งไทยบริเวณทางขึ้นวัดดอยยาว (รูปที่ 4.7) และฝั่งทำขึ้นเหล็กของพม่า ทำให้แม่สายจะมีลักษณะเป็นเมืองการค้าและแหล่งช้อปปิ้งชายแดนที่ใหญ่ขึ้น

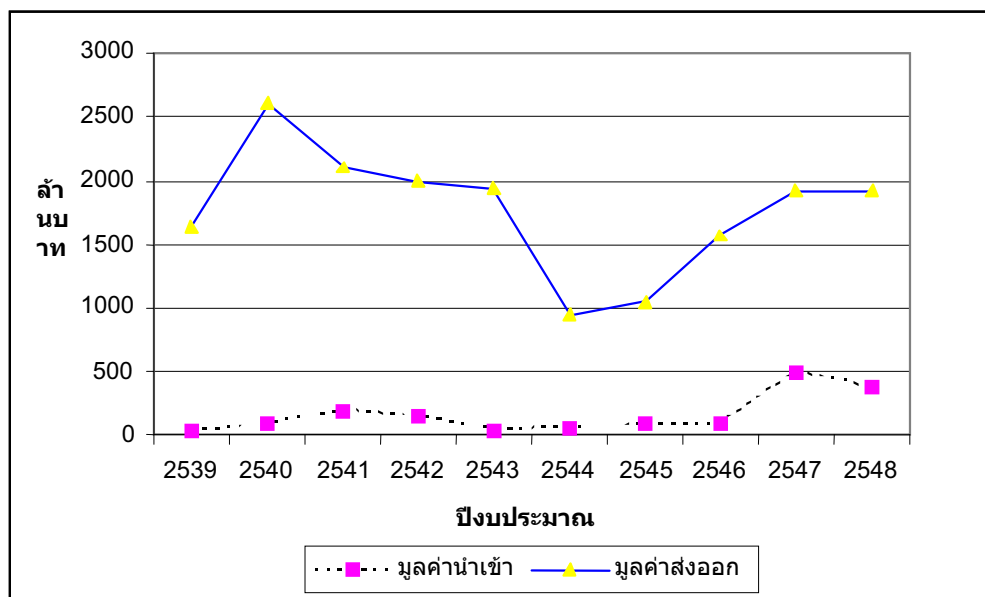
ตารางที่ 4.1 มูลค่าสินค้านำเข้า – ส่งออกผ่านด่านศุลกากรแม่สาย

ปีงบประมาณ 2539 – 2548

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	มูลค่านำเข้า	มูลค่าส่งออก	ดุลการค้า	มูลค่าการค้ารวม	ช่วงเวลาพม่าปิดพรมแดน
2539	29.7	1,635.12	1,605.42	1,664.82	
2540	97.74	2,605.98	2,508.24	2,703.72	
2541	202.43	2,095.23	1,892.80	2,297.66	
2542	154.36	1,997.23	1,842.87	2,151.59	
2543	48.95	1,937.85	1,888.90	1,986.80	1) 2 ต.ค. – 23 พ.ย. 42 (1 เดือน 21 วัน)
2544	55.61	949.23	893.62	1,004.84	2) 13 ก.พ. – 23 มี.ย. 44 (4 เดือน 10 วัน)
2545	91.22	1,049.47	958.25	1,140.69	3) 22 พ.ค. – 15 ต.ค. 45 (4 เดือน 23 วัน)
2546	85.2	1,564.10	1,478.90	1,649.30	
2547	498.39	1,915.42	1,417.03	2,413.81	
2548	385.99	1,916.59	1,530.60	2,302.58	

ที่มา: ด่านศุลกากรแม่สาย

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

รูปที่ 4.6 แสดงมูลค่าสินค้านำเข้า-ส่งออก ปีงบประมาณ 2539 - 2548
ด้านศุลกากรแม่สาย

โดยจากรูปที่ 4.2 จะเห็นได้ถึงมูลค่าการส่งออกตั้งแต่ปี 2539 มีแนวโน้มสูงขึ้น และอยู่ในระดับสูงจนถึงปี 2543 และในปี 2544 - 2545 เกิดปัญหาในประเทศพม่า มีการปิดด่านบ่อยครั้ง ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถส่งสินค้าให้กับลูกค้าในประเทศพม่า ซึ่งสาเหตุของความไม่แน่นอนดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุทำให้การค้าชายแดนไทย-พม่าด้านอำเภอแม่สาย ชบเซา อันเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พ่อค้าชายแดนแม่สายหันไปทำการค้ากับพ่อค้าจีนตอนใต้แทนในเวลาต่อมา มูลค่าส่งออกลดลง เมื่อสถานการณ์ในประเทศพม่าดีขึ้น มีการเปิดด่านทำให้มูลค่าเพิ่มขึ้นในปี 2546 - 2548 ส่วนมูลค่าการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ายังอยู่ในระดับน้อยนับตั้งแต่ปี 2539 โดยเริ่มมีปริมาณเพิ่มขึ้นในปี 2547 จนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 4.7 ตลาดดอยยาว อำเภอแม่สาย

4.5 สภาพการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในปัจจุบัน

การค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายในปี 2548 มีมูลค่าการค้ารวม 2,302.58 ล้านบาท แยกเป็น มูลค่าส่งออก 1,916.59 ล้านบาท มูลค่านำเข้า 385.99 ล้านบาท และดุลการค้าได้ดุล 1,530.60 ล้านบาท ดังแสดงในตารางที่ โดยในปีงบประมาณ 2548 ประเภทของสินค้าส่งออก 5 อันดับแรกที่มีมูลค่าสูงสุดของไทยไปยังพม่าด้านอำเภอแม่สาย ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง บัตรเติมเงิน ยางรถยนต์ แผ่นเหล็กชุบสังกะสี ยารักษาโรค เป็นต้น ส่วนสินค้านำเข้าสำคัญ 5 อันดับที่มีมูลค่าสูงสุดจากพม่าด้านอำเภอแม่สายในปีงบประมาณ 2548 ได้แก่ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เมล็ดงา สุราต่างประเทศ รัตนชาติ โค-กระบือ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 สถิติการนำเข้า / ส่งออก 10 อันดับแรกปีงบประมาณ 2548

หน่วย : ล้านบาท

ลำดับ	ชนิดสินค้านำเข้า	มูลค่า	ชนิดสินค้าส่งออก	มูลค่า
1	เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย	71.928	น้ำมันเชื้อเพลิง	375.165
2	เมล็ดงา (เข้าคลังฯ)	32.192	บัตรเติมเงิน	106.851
3	สุราต่างประเทศ (เข้าคลังฯ)	31.577	ยางรถยนต์	102.110
4	รัตนชาติ ยังไม่ได้ตกแต่ง	30.045	แผ่นเหล็กชุบสังกะสี	99.952
5	โค - กระบือ	20.296	ยารักษาโรค	85.111
6	ผลไม้สด	16.342	น้ำมันปาล์ม	68.669
7	กระเทียม	14.025	ปูนซีเมนต์ กาแฟปรุงสำเร็จ	67.009
8	เปลือกไม้ (บก - ก่อ)	9.986	ก๊าซ LPG	60.671
9	เครื่องจักรเก่าใช้แล้ว (ยกเว้นอากรฯ)	7.200	ยางพารา	36.431
10	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	152.386	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	914.606
	รวม	385.981	รวม	1,916.578

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

จากการศึกษาของศุภริตา อติศรศุภพงษ์ (2549) พบว่า พื้นที่การค้าชายแดนของแม่สายในปัจจุบัน พบว่า ผู้ประกอบการค้าเดิมที่มีอยู่มากรายนั้นในปัจจุบันลดลงไปเหลือเพียงไม่กี่ราย เนื่องจากมีกิจการที่ออกจากตลาดจำนวนมาก เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น สภาพการแข่งขันมีน้อยและมีลักษณะของผู้ขายน้อยราย การกำหนดราคาสินค้าจึงตกลงกันที่จะกำหนดราคาในกลุ่มได้ และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ดำเนินธุรกิจมานานและมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่ยาวนานกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศจีน ซึ่งการที่จะมีคู่แข่งรายใหม่ที่จะเข้ามาชิงตลาดในพื้นที่มีน้อย และไม่สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้ เนื่องจากผู้ประกอบการได้ดำเนินกิจการมานาน ได้รับความไว้วางใจจากลูกค้าที่เป็นผู้ค้าส่งรายใหญ่ในประเทศพม่า ทำให้ผู้ประกอบการรายใหม่ที่จะเข้ามาในตลาดเกิดความเสียดังสูง จึงทำให้คู่แข่งรายใหม่ไม่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการเดิม

เนื่องจากการค้าชายแดนในอำเภอแม่สาย เป็นลักษณะของตลาดผู้ขายน้อยราย และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการค้าส่งในประเทศพม่ามานาน ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนลูกค้า ทำให้ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น อาทิเช่น กรุงเทพฯ ไม่สามารถที่เข้าถึงตลาดได้และมีความเสี่ยงสูงในการเข้าถึงตลาด จึงเป็นลักษณะของการให้ผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่

เป็นตัวแทนในการจำหน่ายสินค้า ลูกค้าส่วนใหญ่ที่มาซื้อสินค้าในลักษณะของปลีกหรือส่ง มีอำนาจในการต่อรองน้อยมาก เนื่องจากมีผู้ประกอบการในอำเภอแม่สายมีจำนวนน้อยราย การต่อรองสามารถต่อรองได้ในส่วนลดในกรณีที่ปริมาณสั่งซื้อมาก โดยพ่อค้าแม่สายที่มีลักษณะของการทำการค้าส่งในอำเภอแม่สายจะเป็นลักษณะของผู้ขายน้อยราย และประกอบกิจการในลักษณะเป็นตัวแทนหรือคนกลางในการจำหน่ายสินค้า มีผลให้อำนาจในการจำหน่ายสินค้าหรือปัจจัยการผลิตให้แก่ผู้ประกอบการค้าส่งมีน้อยมาก

ทั้งนี้เองในปัจจุบันศูนย์กลางของการค้าชายแดนหรือสถานประกอบการธุรกิจการค้าชายแดนของพ่อค้าชายแดนจะอยู่ในบริเวณริมถนนพหลโยธินที่ตรงไปยังด่านผ่านแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า โดยสถานประกอบการจะพัฒนาจากร้านค้าที่ขายของหน้าร้านมาเป็นอาคารพาณิชย์ และมีสถานที่สำหรับเป็นคลังสินค้าขนาดเล็กที่สามารถรองรับการพักสินค้าเพื่อรวบรวมจัดส่งให้กับลูกค้าที่ประเทศพม่า นอกจากสถานประกอบการริมสองฝั่งถนนใกล้กับบริเวณชายแดนแล้ว ยังมีตลาดสำหรับการจำหน่ายสินค้าปลีกที่มีเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีเพียงตลาดเดียวในบริเวณดอยยาวมีเพิ่มอีก 3 ตลาด ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกันเพื่อรองรับกับการจำหน่ายสินค้าปลีก ซึ่งในปัจจุบันจะมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่าจำนวนมาก ที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าในตลาดดังกล่าว โดยจะหาบสินค้าผ่านสะพานข้ามแดนในตอนเช้าตรู่ และกลับเข้าประเทศพม่าในตอนเย็น

สถานประกอบการค้าส่งจะดำเนินค้าส่งและขายของหน้าร้านด้วย สถานที่ตั้งของสถานประกอบการจะต้องอยู่ในบริเวณใกล้กับสะพานข้ามด่านชายแดน เพื่อสะดวกต่อการขนส่ง เพราะลูกค้าจากประเทศพม่าจะเป็นผู้มารับสินค้าตรงบริเวณชายแดน โดยดำเนินการขนส่งสินค้าด้วยตนเอง เนื่องจากมีความไม่ปลอดภัยในการขนส่งสินค้า จากบริเวณชายแดนไปยังร้านค้าในประเทศพม่าด้วยปัญหาของชนกลุ่มน้อยและความไม่แน่นอนของสถานการณ์การเมืองในประเทศพม่า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจการค้าผ่านด่านศุลกากรแม่สายพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีการประกอบกิจการในลักษณะธุรกิจครอบครัว โดยเริ่มต้นกิจการจากรุ่นปู่ ย่า มาจนถึงพ่อ แม่ และในปัจจุบันจะมอบหมายให้ลูกเป็นผู้ดูแลกิจการแทน แต่พ่อแม่ยังคงอยู่ดูแลกิจการอยู่ด้วย ยังไม่ปล่อยให้ดำเนินกิจการทันที เนื่องจากลักษณะของการค้าชายแดนเป็นลักษณะของความไว้วางใจกันระหว่างคู่ค้า ผู้ประกอบการยังต้องสร้างความมั่นใจให้กับคู่ค้าในความสามารถของลูก จึงจะมอบกิจการให้ดูแลได้ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่าเกือบทั้งหมดเป็นคนนอกพื้นที่แม่สายและได้ย้ายครอบครัวมาทำธุรกิจในพื้นที่อำเภอแม่สาย คนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมาทางเรือ โดยมาอยู่กรุงเทพฯ ก่อน ต่อมาย้ายมาอยู่ในจังหวัดในเขตภาคเหนือ แล้วจึงย้ายมาอยู่จังหวัดเชียงรายโดยตั้งกิจการมาจนถึงปัจจุบัน

กิจการเริ่มแรกของผู้ประกอบการจะเป็นการตั้งร้านค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เมื่อมีปริมาณการส่งสินค้ามากขึ้น มีลูกค้ามากขึ้น จึงได้มีการขยายกิจการร้านค้าเป็นสถานประกอบการธุรกิจค้าส่ง เมื่อมีการค้าอย่างเสรีจึงให้จดทะเบียนประกอบธุรกิจเป็นบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด เพื่อที่จะสามารถทำพิธีการผ่านด่านศุลกากรได้ สถานประกอบการทุกราย จะดำเนินธุรกิจมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเริ่มทำการค้าผ่านแดนไม่น้อยกว่า 7 – 8 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่าการค้าชายแดนที่ผู้ประกอบการสามารถอยู่รอดในธุรกิจได้เนื่องจากการค้าที่ยาวนาน มีความสัมพันธ์อันยาวนานกับลูกค้า

การค้าชายแดนในปัจจุบันของอำเภอแม่สายจึงอยู่ในช่วงโอนถ่ายการดำเนินกิจการให้กับบุตรหลานของตน โดยพ่อค้าชายแดนรุ่นที่สองนี้ได้เรียนรู้การประกอบธุรกิจจากครอบครัว และได้สัมผัสการค้าตั้งแต่เล็ก อายุของผู้ประกอบการที่ดูแลสถานประกอบการอย่างแท้จริงอยู่ระหว่าง 40 – 55 ปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจแบบครอบครัว นั่นคือ มีบริษัทลูกในการรับขนส่งสินค้า มีการจำหน่ายสินค้าเอง มีคลังสินค้าของตนเอง เป็นต้น ผู้ประกอบการที่เป็นผู้เริ่มต้นในการทำธุรกิจการค้าชายแดนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเพียง 1 ราย เท่านั้นที่กำลังศึกษาระดับปริญญาโท ส่วนผู้ประกอบการในรุ่นลูกจะจบการศึกษาขั้นต่ำระดับปริญญาตรี

มูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้าในช่วงเวลาปกติคือ 1 - 2 แสนบาทต่อวัน ในช่วงที่การค้าเฟื่องฟูจะมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาทต่อวัน แต่ในช่วงที่ปิดด่านจะไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้เลย ผู้ประกอบการจะมีความเสี่ยงสูงในการให้เครดิตกับลูกค้าในประเทศพม่า จึงลดความเสี่ยงโดยการส่งสินค้าเฉพาะที่จุดผ่านแดนเท่านั้น และส่วนใหญ่จะขอรับชำระสินค้าเป็นเงินสดทันที (ศุภริดา อติศรศุภพงษ์, 2549)

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่าการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายมีลักษณะเป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีกโดยการค้าปลีกเป็นเพียงการค้าระหว่างประชาชนที่อาศัยตามบริเวณชายแดน หรือพ่อค้ารายย่อยข้ามมาซื้อสินค้าฝั่งไทยเพื่อเข้าไปขายในพม่าอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้พ่อค้าในอำเภอแม่สายกว่าร้อยละ 80 ทำการค้ากับพม่าทั้งในรูปแบบที่ดำเนินการส่งออกด้วยตนเองหรือขายที่หน้าร้าน ส่วนกลุ่มพ่อค้าที่เหลือนั้นมักทำการค้าในลักษณะของการขายของหน้าร้านและการค้าชายแดนไทย-จีน สภาพการค้าชายแดนในอำเภอแม่สายมีลักษณะปิดทำให้ไม่สามารถเข้าถึงพ่อค้าชายแดนที่อำเภอแม่สายได้มากนัก โดยพ่อค้าส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มเดิมที่ทำการค้าชายแดนมาตั้งแต่ในอดีตและเป็นที่รู้จักกันภายในกลุ่มเท่านั้น รวมทั้งยังต้องอาศัยความไว้วางใจกันในการทำการค้าหรือเป็นการค้าในกลุ่มเครือญาติ อย่างไรก็ตามพ่อค้าอำเภอแม่สายบางส่วนได้เริ่มหันไปค้าขายกับจีนมากขึ้นเพื่อลดความไม่แน่นอนทางการค้ากับพม่าจากปัญหาการปิดด่านพรมแดนบ่อยครั้ง

กลุ่มผู้ประกอบการค้าของไทย ณ จุดการค้าชายแดนแม่สายจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ส่งออกและผู้นำเข้า โดยในแต่ละกลุ่มจะมีทั้งผู้ประกอบการท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย และผู้ประกอบการจากกรุงเทพฯ

จากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ได้ทำการสำรวจผู้ส่งออก-นำเข้า ในอำเภอแม่สายในปี 2546 พบว่า

(1) ผู้ส่งออก ผู้ส่งออกสินค้าไปยังพม่าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีประมาณ 75 ราย ประกอบด้วย พ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นรายใหญ่ประมาณ 22 ราย คิดเป็นมูลค่าการส่งออกร้อยละ 42.1 และพ่อค้าจากกรุงเทพฯ ประมาณ 40 ราย คิดเป็นมูลค่าการส่งออกร้อยละ 41.9 แม้ข้อมูลทางการจะระบุผู้ส่งออกในนามบริษัทผู้ผลิตจากกรุงเทพฯ แต่ในทางการค้าระหว่างกันนั้นเป็นการค้าขายผ่านตัวแทนหรือนายหน้าที่เป็นพ่อค้าชายแดน โดยดำเนินพิธีการศุลกากรในนามของบริษัทจากกรุงเทพฯ เท่านั้น

ตารางที่ 4.3 ผู้ส่งออกผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ส่งออก (ราย)	สัดส่วนการค้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	22	42.1
2	กรุงเทพฯ	40	41.9
3	จังหวัดอื่นๆ	13	1.7
4	ไม่ระบุ	-	14.2

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ปี ค.ศ. 2544 - พ.ศ. 2546

ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนสูงกว่า 10 ล้านบาท มีสัดส่วนน้อยมากส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยที่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนต่ำกว่า 1 ล้านบาท โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าจากกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ ส่วนผู้ส่งออกท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย มีมูลค่าการค้าต่อเดือนตั้งแต่ 1 ถึง 10 ล้านบาท และส่วนใหญ่มีคู่ค้าตั้งแต่ 3 รายถึง 30 ราย ทั้งนี้ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่จะส่งออกสินค้าที่สำคัญๆ ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง น้ำมันเชื้อเพลิง และยา รักษาโรค เป็นต้น สำหรับเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่ใช้รายได้จากกิจการหรือเครดิตทางการค้า ส่วนการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินมีน้อยมาก

(2) ผู้นำเข้า จากตารางที่ 4.5 ผู้นำเข้าจากกรุงเทพฯ ที่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ทั้งในรูปของบริษัท/ห้างหุ้นส่วน มีสัดส่วนร้อยละ 11.7 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ ผู้ประกอบการท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายมีสัดส่วนร้อยละ 9.1 และผู้นำเข้าส่วนใหญ่มีมูลค่าการค้าต่อเดือนต่ำกว่า 1 ล้านบาทต่อเดือน

ตารางที่ 4.4 ผู้นำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้นำเข้า (ราย)	สัดส่วนการค้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	14	11.7
2	กรุงเทพฯ	6	9.1
3	จังหวัดอื่นๆ	4	16.5
4	ไม่ระบุ	-	62.7

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ่างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ด้านกลุ่มผู้ประกอบการค้าของพม่า จำนวนพ่อค้าขายส่งมีสัดส่วนสูงกว่าพ่อค้าขายปลีก โดยพ่อค้าส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดท่าขี้เหล็ก ที่เหลือเป็นพ่อค้าขายส่งจากเมืองตองยี มัณฑะเลย์ และเชียงตุง

4.6 วิธีการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สาย

การส่งออก ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมซื้อและส่งออกสินค้าโดยกลุ่มพ่อค้าชายแดนท้องถิ่น หรืออาศัยพ่อค้าชายแดนในลักษณะการเป็นนายหน้าคอยช่วยติดต่อกับคู่ค้าพม่า เนื่องจากการค้าขายบริเวณนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าเป็นสำคัญ การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยมีรูปแบบการค้าในหลายลักษณะคือ

(1) พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพฯและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน

(2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับชายแดนมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น

(3) บริษัทในกรุงเทพฯเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง

(4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้คู่ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

ตารางที่ 4.5 มูลค่าการส่งออกและความถี่ในการซื้อสินค้า

สินค้า	ความถี่ต่อเดือน	มูลค่าการส่งออกสินค้า (บาทต่อครั้ง)
1. ยางรถยนต์	1-2	500,000-700,000
2. ยารักษาโรค	30-40	100,000-200,000 และ 1,500,000
3. สินค้าบริโภค	8-20	100,000-1,000,000
4. สังกะสี	10	400,000
5. ปูนซีเมนต์	20-24	45,000-50,000
6. กระเบื้อง	3-10	100,000
7. เหล็กเส้น	2	200,000
8. อุปกรณ์ไฟฟ้า (ตู้เย็น โทรทัศน์ เป็นต้น)	1-4	100,000-500,000
9. วัสดุก่อสร้าง	5	300,000-500,000

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

การสั่งซื้อเป็นการติดต่อโดยตรงทางโทรศัพท์หรือบางครั้งลูกค้าเข้ามาติดต่อโดยตรงที่ร้าน ภาษาที่ใช้ในการค้าระหว่างกันส่วนใหญ่ใช้ภาษาพม่า จีนกลาง และไทยในการติดต่อสื่อสาร เอกสารการค้าที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเพียงใบกำกับสินค้าเท่านั้น ไม่มีการใช้เอกสาร L/C มูลค่าการสั่งซื้อสินค้าแต่ละครั้งส่วนใหญ่ตั้งแต่ 1 แสนบาทขึ้นไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการสินค้าและประเภทสินค้า

การกำหนดราคาสินค้าใช้เงินสกุลบาทเป็นสื่อกลาง การซื้อขายสินค้าส่วนใหญ่กระทำกันทั้งในรูปเงินสด และการให้สินเชื่อทางการค้า โดยมีสัดส่วนการขายในรูปเงินสดทั้งจำนวนประมาณร้อยละ 8 และให้สินเชื่อการค้าทั้งจำนวนประมาณร้อยละ 5 ที่เหลือเป็นการขายคละกันทั้งในรูปเงินสดและสินเชื่อทางการค้า เป็นที่น่าสังเกตว่า สินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปจะขายในรูปเงินสดมากกว่าการให้สินเชื่อทางการค้า หากเป็นสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้างหรือสินค้าที่ต้องสั่งซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทผู้ผลิตมักจะซื้อขายในรูปสินเชื่อในสัดส่วนที่สูงกว่าเงินสด โดยขายเป็นเงินสดร้อยละ 10-40 และให้สินเชื่อทางการค้าร้อยละ 60-90 เนื่องจากพ่อค้าอำเภอแม่สายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มการตั้งเดิมที่ค้าขายกับพม่ามาเป็นเวลานาน มีความไว้วางใจกันค่อนข้างสูง และเป็นกลุ่มเดิมๆ อย่างไรก็ตามสินค้าที่มีการแข่งขันในตลาดค่อนข้างสูง พ่อค้าชายแดนอาจจำเป็นต้องให้สินเชื่อทางการค้าเกือบทั้งหมด สำหรับระยะเวลาการให้สินเชื่อโดยทั่วไปประมาณ 7-30 วัน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละคู่ค้าและอัตราแลกเปลี่ยนของเงินพม่าในขณะนั้นเป็นสำคัญ หากช่วงไหนที่ค่าเงินจัตออ่อนตัวลง พ่อค้าพม่ามักจะชะลอการชำระเงิน เพื่อรอให้ค่าเงินจัตอแข็งค่าขึ้นก่อน ส่งผลให้ผู้ส่งออกไทยจำเป็นต้องยืดระยะเวลาการให้

สินเชื่อโดยอัตโนมัติ หรือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์สถาบันการเงินในพม่าในช่วงต้นปี 2546 ทำให้ธนาคารในพม่าจำกัดวงเงินเบิกถอน ส่งผลต่อสภาพคล่อง ทำให้พ่อค้าไทยต้องขยายระยะเวลาการให้สินเชื่อออกไป (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

ขณะที่การตกลงราคาสินค้าระหว่างพ่อค้าไทยกับพม่า ส่วนใหญ่ตกลงกันในราคา F.O.B. โดยพ่อค้าไทยเป็นผู้รับภาระค่าขนส่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย พ่อค้าพม่าเป็นผู้รับภาระค่าขนส่งในประเทศพม่า โดยค่าขนส่งในประเทศพม่าสูงกว่าในประเทศไทยประมาณ 2-3 เท่า เนื่องจากต้องเสียทั้งค่าขนส่งและค่าประกันภัย ระยะเวลาในการส่งมอบสินค้าประมาณ 3-5 วัน ขึ้นอยู่กับพ่อค้าไทยมีปริมาณสินค้าที่เพียงพอต่อการส่งมอบหรือไม่ หรือต้องรอให้ผู้ผลิตจากส่วนกลางเป็นผู้ส่งมอบสินค้ามาให้ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการขนส่งสินค้าในประเทศมาয়อำเภอแม่สายเพื่อบรรจุและส่งออกไปยังพม่า สรุปได้ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ค่าใช้จ่ายการขนส่งสินค้า

ระยะทาง		ค่าใช้จ่าย	หน่วย
ภายในประเทศ	กรุงเทพ-แม่สาย	1	กิโลกรัม
		50	กล่อง
	กรุงเทพ-แม่สาย	12	หีบ
		10,000 – 12,000	รถบรรทุก 10 ล้อ
	ลำปาง/ลำพูน-แม่สาย	750	ตัน
	ชลบุรี-แม่สาย	250	ตัน
นอกประเทศ		12,000	ครั้ง
	เชียงราย-แม่สาย	1,400	ครั้ง
	แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก	3,000	รถบรรทุก 10 ล้อ
ระหว่างประเทศ	เชียงราย-ท่าขี้เหล็ก	80	ตัน
	กรุงเทพ-ท่าขี้เหล็ก	750	ตัน

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

การนำเข้า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(1) การค้าชายแดนบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ซึ่งการค้าขายสินค้าประเภทพืชไร่ และของป่าจะเป็นการลักลอบค้าระหว่างพ่อค้ารายย่อย ขณะที่หากมีการค้าในจำนวนมากต้องมีการขอใบอนุญาตจาก

รัฐบาลในย่างกุ้งและสามารถส่งออกทางท่าเรือเท่านั้น ขณะที่โค-กระบือมีชีวิตมีการลักลอบต้อนเข้ามาขายตามแนวชายแดน ส่วนการค้าอัญมณีนั้นเนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้มีการประมูลอัญมณีที่ย่างกุ้ง ทำให้การนำเข้าอัญมณีบริเวณชายแดนส่วนใหญ่เป็นไปได้เพียงการลักลอบนำเข้าอัญมณีขนาดเล็ก สามารถพกพาได้สะดวก และมีราคาไม่สูงมากนักมาจำหน่ายให้พ่อค้าอัญมณีในอำเภอแม่สาย

(2) การค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทมากขึ้น

ส่วนประเภทสินค้าการค้าชายแดนด้านอำเภอแม่สายจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ พบว่า สินค้าการนำเข้าและส่งออกที่มีมูลค่าการนำเข้า-ส่งออกสูงสุดที่ดำเนินการผ่านพิธีการของด่านศุลกากรของผู้ประกอบการค้าไทยที่มีมูลค่ามากที่สุดจำนวน 5 อันดับ พบว่าสินค้าส่งออกสูงสุด 5 อันดับดังนี้ (1) ปูนซีเมนต์และอุปกรณ์ก่อสร้าง (2) แผ่นเหล็กชุบสังกะสี (3) ยารักษาโรค (4) กาแฟปรุงแต่งสำเร็จรูป (5) ยางรถยนต์ ยางพารา ส่วนสินค้านำเข้าสูงสุดของผู้นำเข้าไทย 5 อันดับสูงสุด ได้แก่ (1) กระเทียม (2) โค, กระบือมีชีวิต (3) เปลือกไม้ (4) เมล็ดงา (5) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย

ประเภทของสินค้าที่มีการค้าชายแดนอำเภอแม่สายในอดีตนั้นมักเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ มีมูลค่าการซื้อขายไม่มาก จำนวนมากที่สุดในการซื้อขายในอดีตนั้นเทียบเท่ากับรถกระบะ 1 คันก็ถือว่ามากที่สุดในสมัยนั้น การกำหนดราคาของการค้านั้นผู้ประกอบการจะเป็นผู้กำหนดราคาเอง อำนาจในการต่อรองของลูกค้านั้น เนื่องจากมีผู้ขายน้อยราย ความต้องการของลูกค้านั้นมาก การแข่งขันน้อยสินค้าที่สามารถจำหน่ายได้หมด

ปัจจุบันลูกค้ายังมีอำนาจในการต่อรองน้อยเช่นเดิม เนื่องจากผู้ประกอบการค้าส่งยังมีจำนวนน้อยรายเช่นเดิม และมีลักษณะเป็นตลาดผูกขาด โดยมีลูกค้าประเทศพม่าที่มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้ประกอบการยาวนาน สำหรับการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ามีผู้ประกอบการนำเข้าน้อยราย เนื่องจากความแน่นอนของสถานการณ์ในประเทศพม่า และรูปแบบการกระจายสินค้าของผู้ประกอบการในประเทศพม่าเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีการส่งผู้ค้าปลีกหาสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในฝั่งไทยจำนวนมาก

ทั้งนี้การซื้อขายสินค้าในอดีตพ่อค้า (ลูกค้า) ชาวพม่าจะเดินทางข้ามแดนมาซื้อสินค้าที่ร้านของพ่อค้าชาวไทยด้วยตนเอง และทำการซื้อปริมาณน้อย ต่อมา มีการส่งสินค้าปริมาณมาก และใช้วิธีการโทรศัพท์สั่งสินค้า ผู้ประกอบการที่สามารถดำเนินธุรกิจยาวนาน คือผู้ประกอบการรายใหญ่ และมีความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศพม่า การทำธุรกิจกับลูกค้าประเทศพม่าส่วนใหญ่จะไม่มี การให้เครดิต ได้รับสินค้าแล้วจะชำระเงินค่าสินค้านั้น จะมีการให้เครดิตเฉพาะลูกค้าที่มีการติดต่อธุรกิจมานาน ผู้ประกอบการบางรายที่ให้เครดิตกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศพม่า จะไปรับเงินที่ประเทศพม่าเองในกรณีที่เงินจำนวนมาก

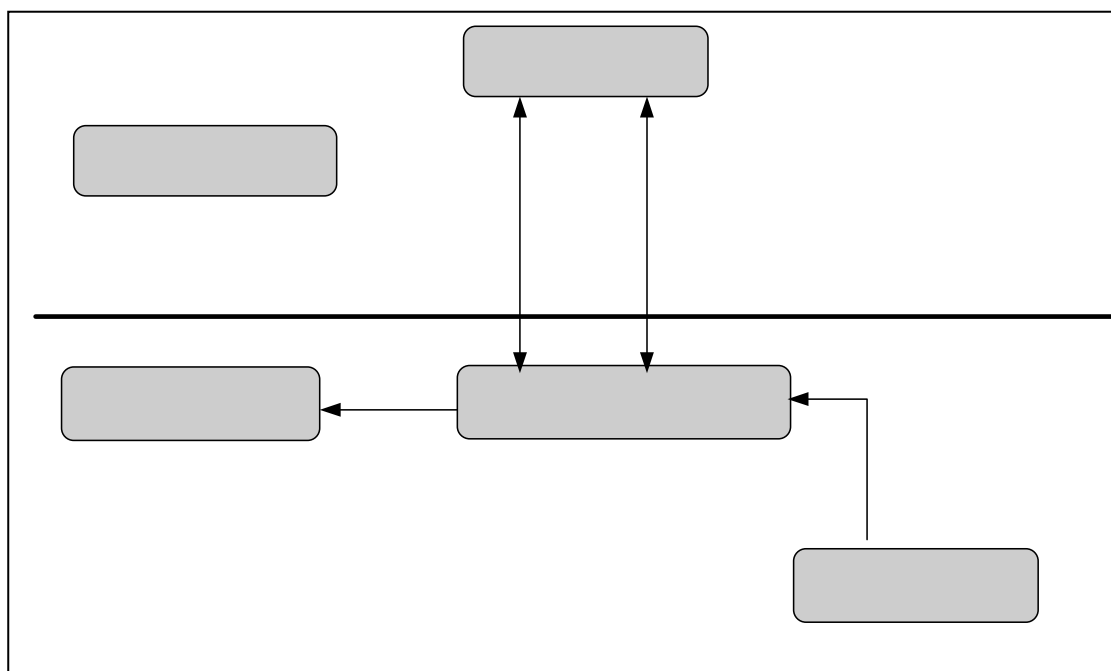
สถานที่ตั้งของสถานประกอบการมีผลต่อการค้าเพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนส่งสินค้า เนื่องจากประเทศพม่ามีความไม่แน่นอนในการเปิดด่านผ่านแดน การส่งสินค้าเพื่อส่งต่อไปยังลูกค้าในประเทศพม่ามีความเสี่ยงสูง หากสถานประกอบการใกล้กับจุดผ่านแดนทำให้สะดวกต่อการขนส่งสินค้าไปยังด่านผ่านแดน การดำเนินธุรกิจจะเป็นลักษณะของการนำสินค้าไปส่งให้ลูกค้าที่จุดผ่านแดนลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าจากจุดผ่านแดนไปจนถึงร้านด้วยตนเอง พร้อมทั้งชำระเงินสดทันทีที่ได้รับสินค้า

4.6.1 ช่องทางการจำหน่ายสินค้าและกระจายสินค้าของไทยไปยังพม่า

ช่องทางการจำหน่ายสินค้าและกระจายสินค้าของไทยไปยังพม่าด้านอำเภอแม่สายสามารถจำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

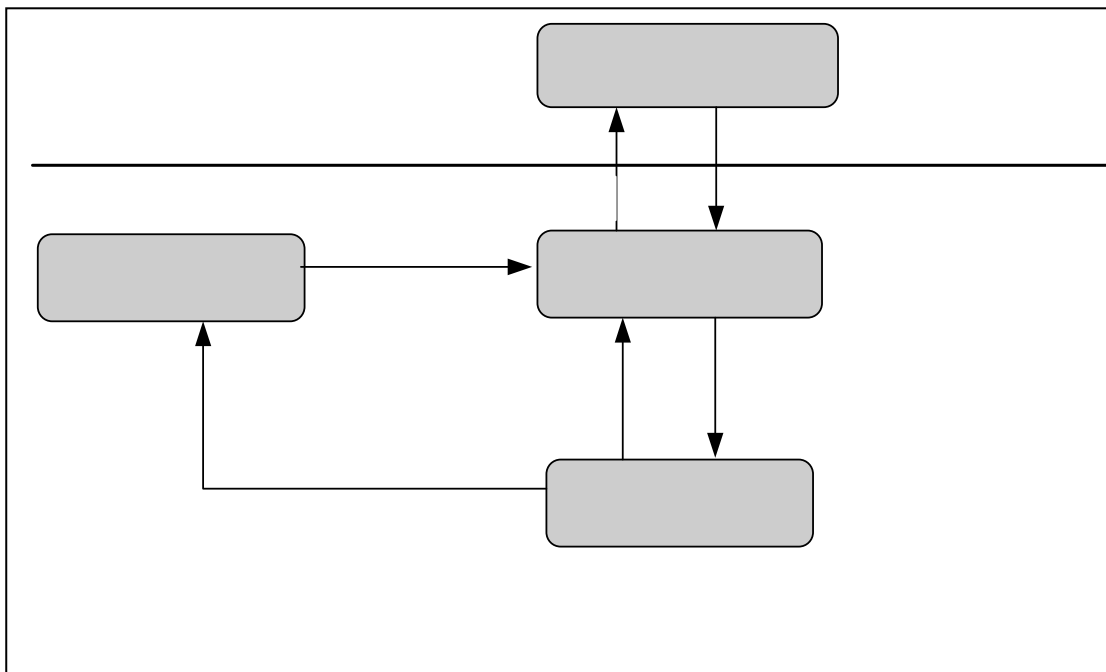
(1) กรณีที่พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน

ในกรณีนี้พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้าในท้องถิ่นหรือสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางตามคำสั่งซื้อของลูกค้าประจำชาวพม่าทางโทรศัพท์ หรือโทรสาร หรือบางครั้งพ่อค้าพม่าเดินทางเข้ามาติดต่อสั่งซื้อที่ร้านโดยตรงก็ได้ กรณีนี้พ่อค้าส่งออกแม่สายเป็นผู้ดำเนินการทำพิธีการส่งออกด้วยตนเอง (รูปภาพที่ 4.8)

รูปที่ 4.8 กรณีการส่งออกสินค้าที่พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้า

(2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับค้าขายกันมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น

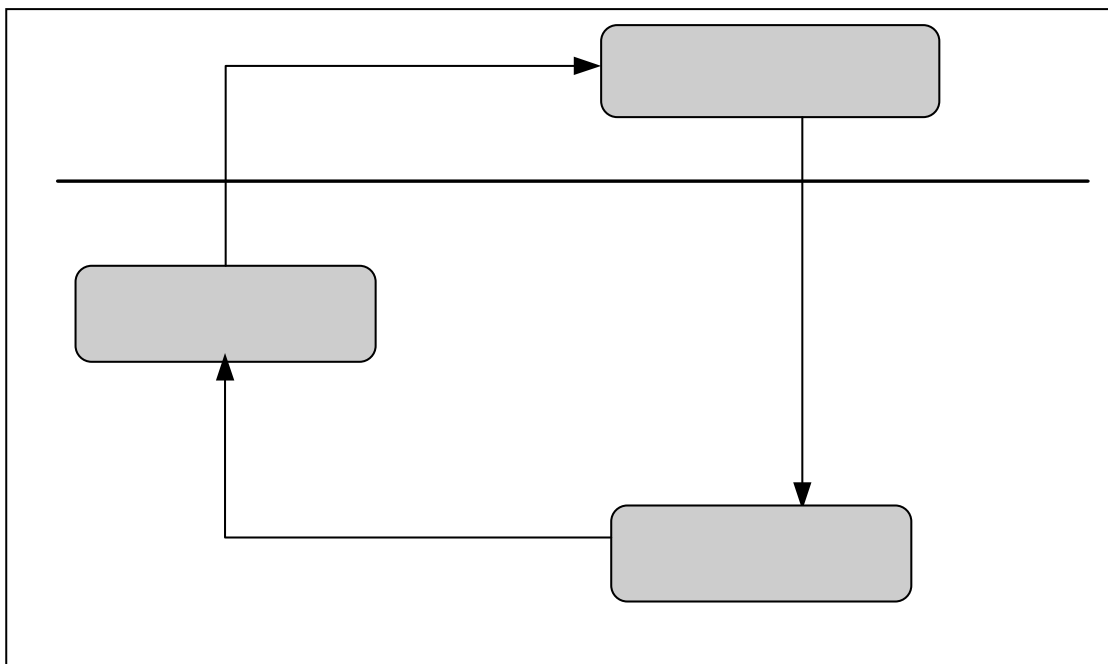
รูปภาพที่ 4.9 พ่อค้าชายแดนในพื้นที่อำเภอแม่สายทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้า

จากรูปที่ 4.9 แสดงให้เห็นถึงกรณีที่พ่อค้าชายแดนในพื้นที่อำเภอแม่สายทำหน้าที่เป็นนายหน้า (Broker) ให้บริษัทที่อยู่ในส่วนกลางหรือจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตสินค้าโดยตรงหรือเป็นเพียงผู้รวบรวมซื้อสินค้า โดยพ่อค้าชายแดนจะช่วยดำเนินการติดต่อซื้อขายกับคู่ค้าชาวพม่าแต่ทำพิธีการส่งออกในนามของบริษัทที่ส่งออกสินค้านี้ดังกล่าว

ด้านศุลกากรแม่สาย

4.ทำพิธีการส่งออก

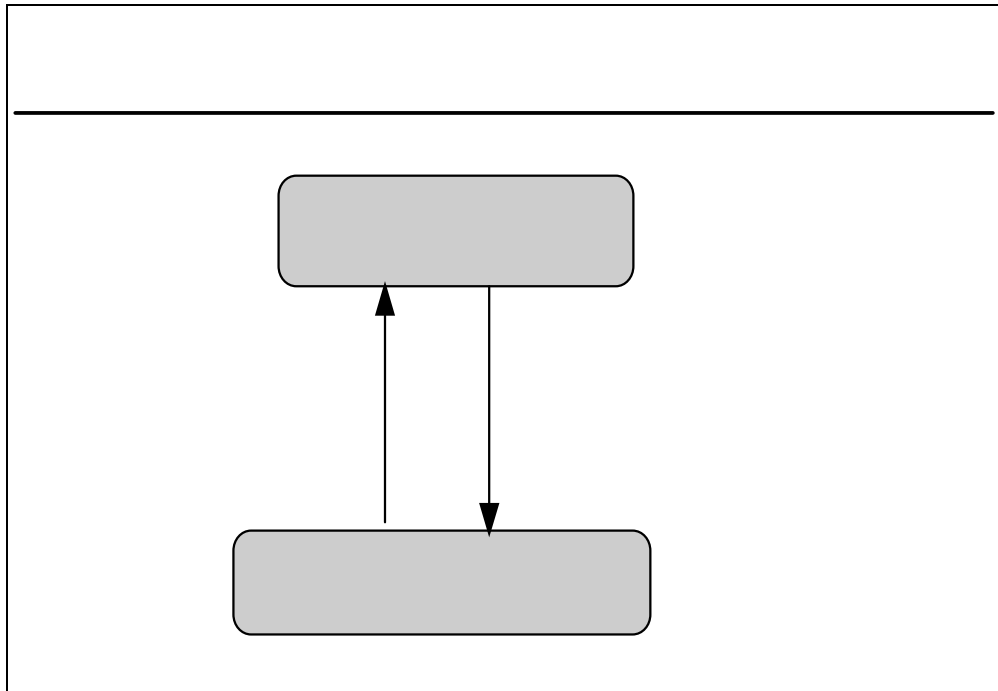
(3) บริษัทในกรุงเทพเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง (รูปที่ 4.10)

รูปที่ 4.10 ผู้ผลิตจากส่วนกลาง ดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าชาวพม่าโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน

ด้านศุลกากรแม่สาย

(4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้ผู้ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

รูปที่ 4.11 การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในแม่สาย

จากรูปที่ 4.11 พ่อค้าในอำเภอแม่สายจะเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าด้วยตนเองหรืออาจผ่านตัวแทนที่ทำตัวอยู่ในรูปของประชาชนพม่าทั่วๆ ไปที่เดินทางผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สายมาเพื่อซื้อสินค้าที่ร้านด้วยตนเอง ทั้งนี้ลูกค้าพม่าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้ากลับพม่าด้วยตนเอง ตัวอย่างสินค้า เช่น วัสดุก่อสร้าง ยา สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น

4.7 อัตราแลกเปลี่ยนและการชำระเงิน

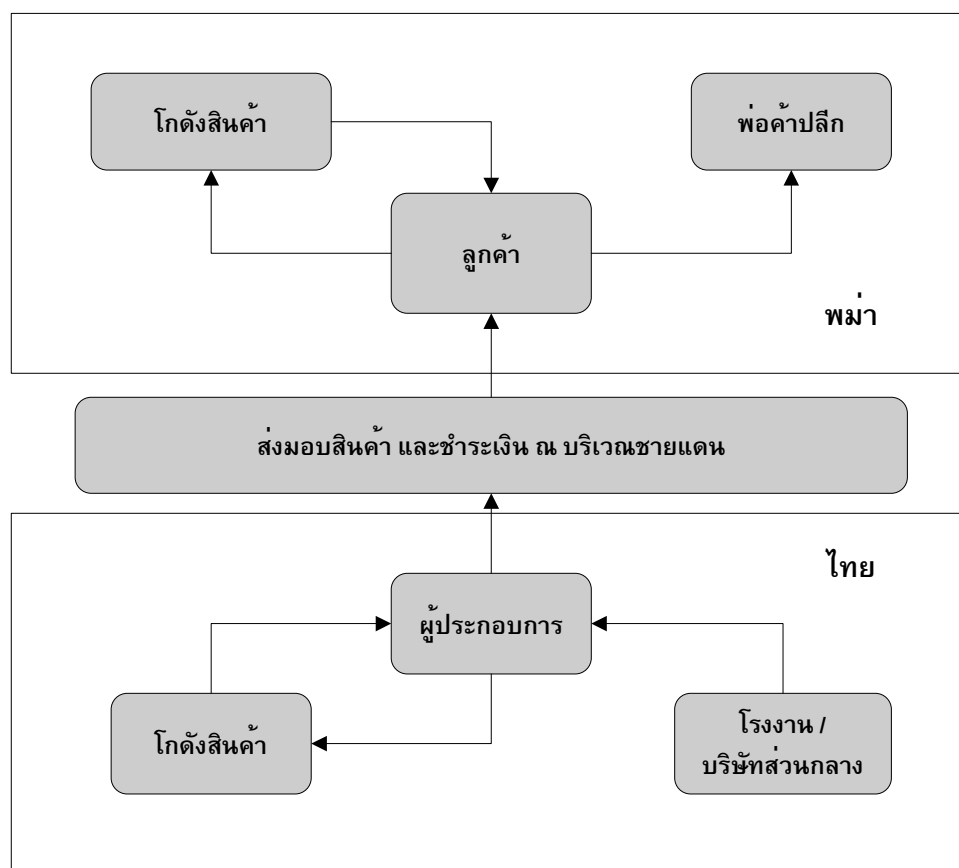
การชำระเงินของพ่อค้าชายแดนไทย-พมามักนิยมการชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์สำหรับการค้าชายแดน การเลือกวิธีการชำระเงินขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านความสะดวกและความต้องการของลูกค้า ซึ่งวิธีการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าส่งมีเพียงวิธีเดียวคือ การชำระด้วยเงินสด โดยจะใช้เงินสดบาทในการซื้อขายสินค้าเท่านั้น เนื่องจากค่าเงินจัตของประเทศไทยไม่มีเสถียรภาพ ผู้ประกอบการจึงให้ลูกค้าชำระเงินค่าสินค้า

จากรูปที่ 4.12 พ่อค้าส่งออกไทยผู้ประกอบการค้าส่งประเทศไทยในกรณีเป็นผู้ส่งออก จะรวบรวมจำนวนที่สินค้าที่สั่งซื้อจากลูกค้า โดยวิธีการติดต่อทางโทรศัพท์ แล้วจะนัดหมายวันส่งมอบสินค้า ผู้ประกอบการติดต่อบริษัทส่วนกลาง/โรงงาน เพื่อส่งสินค้าและรวบรวมและนำไปส่งมอบพร้อมทั้งรับเงินสดทันที ตรงบริเวณชายแดนหรือบริเวณด่านผ่านแดน ลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าไปยังสถานประกอบการของลูกค้าด้วยตนเอง เช่นเดียวกันกับกรณีผู้ประกอบการค้าส่งประเทศไทยเป็นผู้นำเข้า ผู้ส่งออกหรือลูกค้าจากประเทศพม่าจะส่งมอบสินค้าที่บริเวณชายแดนหรือบริเวณด่านผ่านแดน และผู้ประกอบการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการขนส่งสินค้าไปยังสถานประกอบการด้วยตนเอง

ตัวอย่างรูปแบบและวิธีการค้าชายแดนของการส่งออกวัสดุก่อสร้างและสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น

(1) การส่งออกวัสดุก่อสร้างของผู้ประกอบการค้าส่ง

รูปแบบการส่งออกวัสดุก่อสร้างเพื่อค้าส่งออกไทยจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นผู้ขายในตลาดแข่งขันแบบน้อยรายและเป็นลักษณะของตลาดปิดได้อย่างชัดเจน พ่อค้าชายแดนแม่สายที่มีลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่จะเป็นผู้ที่ทำธุรกิจติดต่อกับลูกค้าในประเทศพม่ามานาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อค้าฝั่งพม่า ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประกอบกับสถานประกอบการอยู่ใกล้กับด่านผ่านแดน ทำให้ลูกค้าสามารถเข้ามาติดต่อได้สะดวก ผู้ประกอบการสามารถขนส่งสินค้าให้ลูกค้าได้ง่าย ลูกค้าสามารถเข้ามาติดต่อและชมสินค้าก่อนสั่งซื้อได้ง่าย บริษัทส่วนกลางหรือโรงงานผลิตซึ่งเป็นผู้ประกอบการนอกพื้นที่เข้ามาในตลาดได้ยาก เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง และไม่มีสานสัมพันธ์เหมือนพ่อค้าชายแดนแม่สาย จึงให้ผู้ประกอบการในพื้นที่เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการจำหน่าย การชำระค่าสินค้าจะชำระด้วยเงินสดด้วยเงินสกุลบาทเท่านั้น การให้เครดิตกับลูกค้าจะให้เฉพาะลูกค้าเก่าแก่และจะให้เครดิตไม่เกิน 7 วัน แต่ไม่เกิน 1 เดือนซึ่งในบางครั้งพ่อค้าชายแดนไทยอาจต้องข้ามฝั่งเพื่อไปเก็บเงินค่าสินค้าด้วยตนเอง

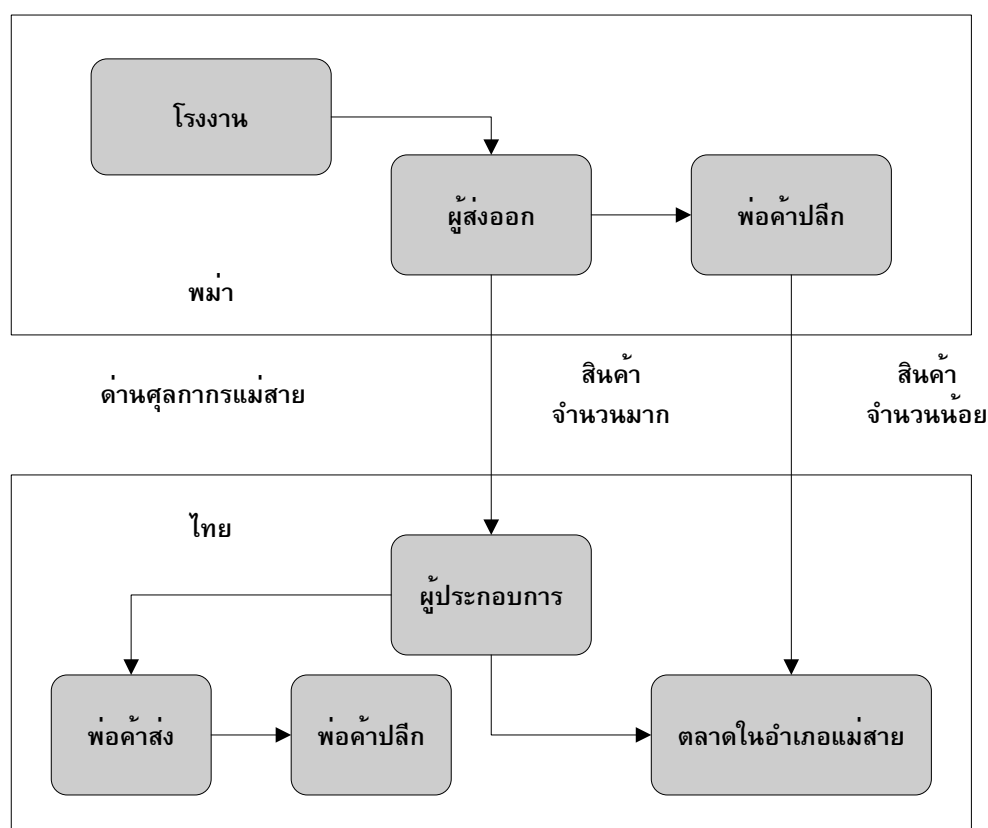
ที่มา: ศุภธิดา อติตรศุภพงษ์ (2549)

รูปที่ 4.13 การส่งออกและการรับชำระค่าวัสดุก่อสร้างของผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.13 พ่อค้าชายแดนแม่สายส่งสินค้าจากบริษัทหรือโรงงานส่วนกลาง และนำมาเก็บไว้ที่โกดังสินค้าตนซึ่งมักอยู่ในบริเวณบ้านหรือสถานที่ที่ง่ายในการขนถ่ายสินค้า รายรอบชายแดนแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก และเมื่อได้รับสินค้าจากส่วนกลางเรียบร้อยแล้วก็จะทำการจัดส่งให้กับลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่ เมื่อรวบรวมสินค้าได้มากพอกับจำนวนสั่งซื้อของลูกค้า ผู้ประกอบการจะนำสินค้าบรรทุกไปส่งให้ลูกค้าที่จุดผ่านแดน

(2) การนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจากผู้ประกอบการชาวพม่า

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศพม่า ตัวอย่างสินค้าเช่น เสื้อผ้า กระเทียม ผู้ส่งออกจากประเทศพม่าจะเป็นพ่อค้าส่งรายใหญ่ นอกจากที่จะส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการค้าส่งในประเทศไทยแล้ว ผู้ส่งออกยังส่งสินค้าให้กับพ่อค้าปลีกในประเทศพม่า นำสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในอำเภอแม่สายอีกทางหนึ่ง โดยพ่อค้าปลีกจะหาบสินค้าผ่านด่านในตอนเช้าตรู่มาขายสินค้าในตลาดแม่สาย และจะหาบสินค้ากลับก่อนปิดด่านตอนเย็น

ที่มา: สุภริดา อติสรสุพงษ์ (2549)

รูปที่ 4.14 การส่งออกสินค้าของผู้ส่งออกประเทศพม่า

จากรูปที่ 4.14 ผู้ประกอบการแม่สาयนำเอาสินค้ามากกระจายให้กับพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีกแม่สาय และในบางส่วนนำไปจำหน่ายในตลาดอำเภอแม่สาयซึ่งตลาดอำเภอแม่สาयในปัจจุบันจะมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่าหาบสินค้ามาขาย โดยปริมาณพ่อค้าปลีกในตลาดมีมากกว่าร้อยละ 60 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

การนำเข้า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

(1) การค้าชายแดนบริเวณชายแดน ส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ซึ่งการค้าขายสินค้าประเภทพืชไร่ และของป่าจะเป็นการลักลอบค้าระหว่างพ่อค้ารายย่อย ขณะที่หากมีการค้าในจำนวนมากต้องมีการขอใบอนุญาตจากรัฐบาลในย่างกุ้งและสามารถส่งออกทางท่าเรือเท่านั้น ขณะที่โค-กระบือมีชีวิตมีการลักลอบต้อนเข้ามาขายตามแนวชายแดน ส่วนการค้าอัญมณีนั้นเนื่องจากรัฐบาลพม่ากำหนดให้มีการประมูลอัญมณีที่อย่างกุ้ง ทำให้การนำเข้าอัญมณีบริเวณชายแดนส่วนใหญ่เป็นไปได้เพียงการลักลอบ

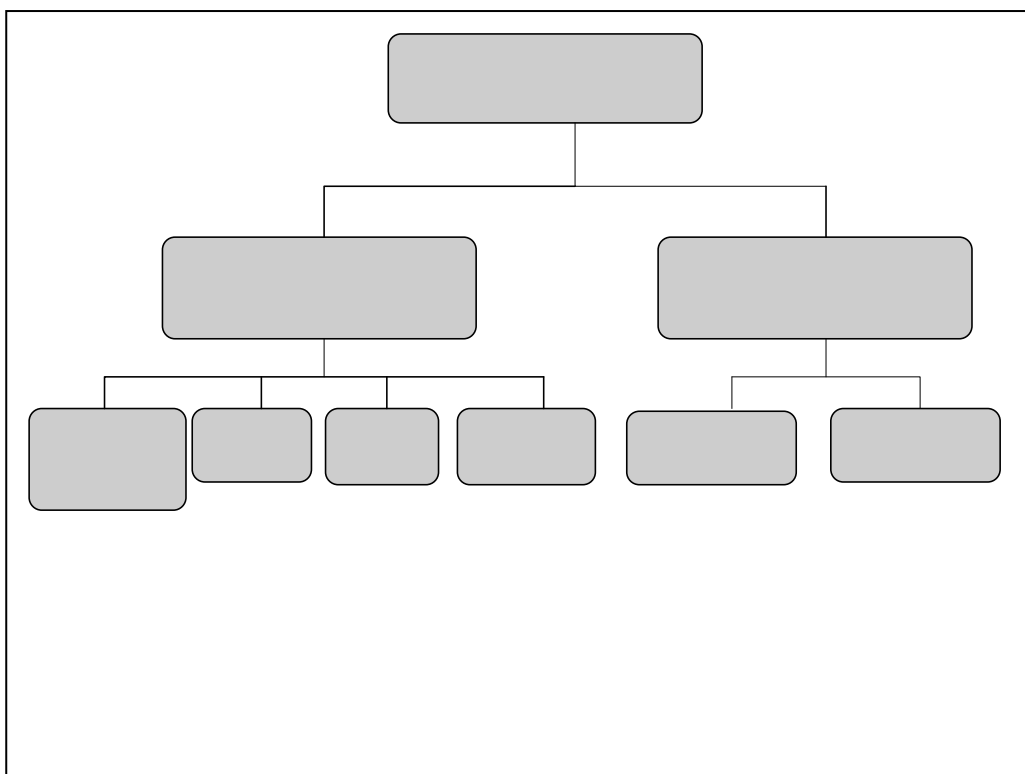
นำเข้าอัญมณีขนาดเล็ก สามารถพกพาได้สะดวก และมีราคาไม่สูงมากนักมาจำหน่ายให้พ่อค้าอัญมณีในอำเภอแม่สาย

(2) การค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบัน

4.8 รูปแบบการชำระเงินของการค้าชายแดนไทย-พม่าด้านอำเภอแม่สาย

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) ได้ศึกษาพบว่าในอดีตการชำระเงินสำหรับการซื้อขายสินค้าบริเวณชายแดนไทย-พม่ามีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความสะดวก และความต้องการของกลุ่มค้าเป็นสำคัญ โดยปัจจุบันจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ดังแสดงในรูปที่ 4.10 ประกอบด้วย

(1) การชำระเงินค่าสินค้าที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ มีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 93.0 เมื่อปี 2536 เหลือร้อยละ 82.7 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด จำแนกเป็นการชำระด้วยเงินสดเงินบาทร้อยละ 49.9 รองลงมาคือ การชำระค่าสินค้าโดยผ่านระบบการหักบัญชีร้อยละ 25.2 การชำระด้วยเงินจัตร้อยละ 7.1 และการชำระเงินด้วยวิธีการหักกลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือมีเพียงร้อยละ 0.5

รูปแบบการ
ชายแ

รูปที่ 4.15 สัดส่วนการชำระเงินค่าสินค้าชายแดนไทย-พม่า

ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์

(2) การชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.0 เมื่อปี 2536 เป็นร้อยละ 17.3 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ซึ่งได้แก่ การชำระค่าสินค้าด้วยบัญชีเงินบาท ร้อยละ 13.7 รองลงมาคือ การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีการเปิด L/C ให้คู่ค้าร้อยละ 3.6 รูปแบบการชำระเงิน ปี 2546

ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่ารูปแบบการชำระเงินใน 2 ประเภทหลักๆ สามารถจำแนกออกเป็นลักษณะเฉพาะได้อีก 6 รูปแบบดังนี้

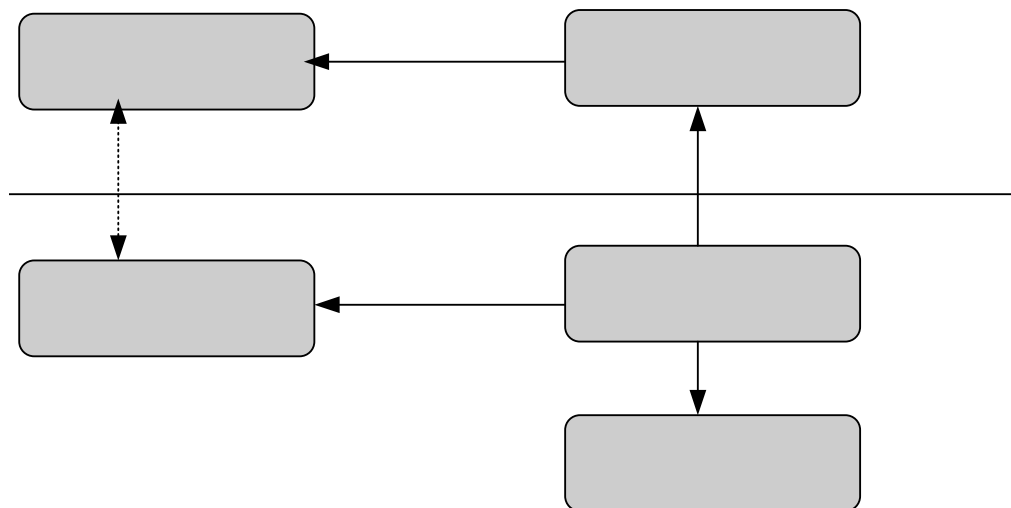
เงินสดแลกเปลี่ยน เม็ดเงินบาท เม็ดเงินจัด

เงินนอกระบบ ร้อยละ 49.9 ร้อยละ 7.1

4.8.1 การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี (โพงก๊วน)

การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชีหรือเรียกกันในกลุ่มพ่อค้าชายแดนว่า “โพงก๊วน” นั้นเป็นระบบที่พ่อค้าชายแดนไทย - พม่าพัฒนาเพื่อรองรับรูปแบบการค้าชายแดนที่มีลักษณะเฉพาะ โดยอาศัยตราสารที่พ่อค้าไทยและพ่อค้าพม่ามักจะกำหนดขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการชำระเงิน หรือ “โพงก๊วน” ทั้งนี้ในทางปฏิบัติอาจใช้ธนบัตรใบละ 1 จัด เป็นตราสารทางการเงิน และใช้หมวดอักษรกับหมายเลขธนบัตรเป็นตัวกำหนดมูลค่า เช่น กำหนดให้ 1 จัด มีค่าเท่ากับ 10,000 บาท หรืออาจจะมีมูลค่าสูงหรือต่ำกว่านี้ก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน ทั้งนี้เพื่อความ

ปลอดภัยของพ่อค้าพม่าตลอด เส้นทางเดินทางจากการถูกปล้นและการถูกตรวจสอบของทางการ เพราะกฎหมายพม่าห้ามประชาชนครอบครองเงินตราต่างประเทศ ในอดีตเมื่อพ่อค้าส่งออกพม่าเดินทางเข้ามาขายสินค้าให้กับพ่อค้านำเข้าไทย พ่อค้าส่งออกพม่าจะนิยมไม่ขนเม็ดเงินบาทกลับพม่า แต่จะนำเม็ดเงินบาททั้งหมดไปฝากไว้กับตัวแทนหักบัญชีไทย (Clearing Agent) เพื่อให้ตัวแทนหักบัญชีไทยเป็นธุระโอนเงินไปพม่าแทน ในกรณีนี้ตัวแทนหักบัญชีไทยจะให้ “โปกก๊วน” กับพ่อค้าส่งออกพม่า เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการถอนเงินจัดกับตัวแทนหักบัญชีที่อยู่ในประเทศพม่า (ดังแสดงในรูปที่ 4.16)

ที่มา: ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548)

รูปที่ 4.16 การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี

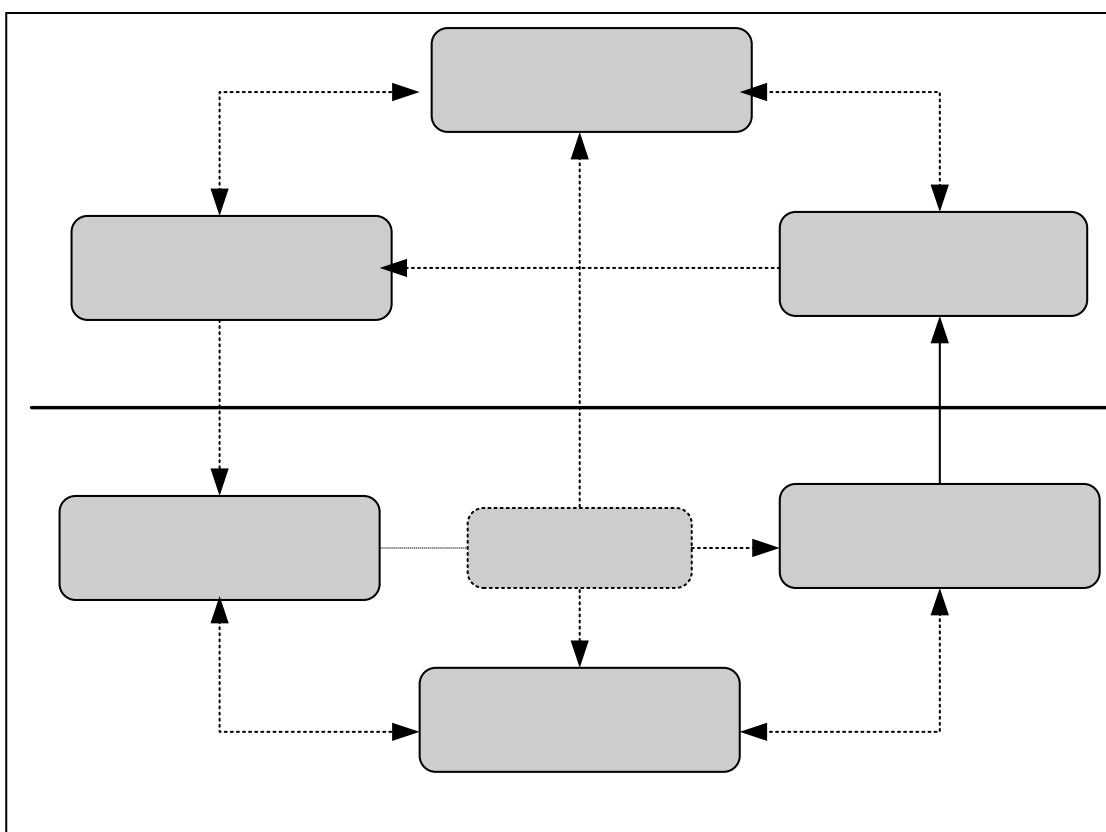
4. เอาเงิน

ในทางตรงกันข้าม เมื่อพ่อค้านำเข้าพม่าเข้ามาซื้อสินค้าจากพ่อค้าส่งออกไทย ก็จะมีเงินจัดไปฝากไว้กับตัวแทนชำระบัญชีในประเทศพม่า แล้วนำเช็คสวโปกก๊วนที่ผู้แทนชำระบัญชีในประเทศพม่าออกให้มาถอนเงินบาทกับตัวแทนหักบัญชีในประเทศไทย เพื่อซื้อสินค้าจากพ่อค้าส่งออกไทยต่อไป

จากการศึกษาของฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่า การชำระเงินด้วยระบบการหักบัญชีมีสัดส่วนร้อยละ 25.2 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ทั้งนี้เมื่อพ่อค้าส่งออกไทยขายสินค้าให้กับพ่อค้านำเข้าพม่าแล้ว พ่อค้าส่งออกไทยจะได้รับเงินค่าสินค้าเป็นเม็ดเงินบาทหรือโอนเงินผ่านธนาคารพาณิชย์เข้าบัญชีเงินฝากจากพ่อค้า

นำเข้าไทยที่ตัวแทนหักบัญชีในฝั่งไทยเป็นผู้ดำเนินการติดต่อจับคู่ให้ ซึ่งพ่อค้าส่งออกไทยอาจรู้จักหรือไม่รู้จักก็ได้ ส่วนพ่อค้านำเข้าพม่าก็จะชำระค่าสินค้าเป็นเม็ดเงินจัดให้กับพ่อค้าส่งออกพม่า โดยมีตัวแทนหักบัญชีพม่าเป็นผู้ดำเนินการติดต่อจับคู่ให้เช่นกัน ทั้งนี้ ตัวแทนชำระบัญชีทั้ง 2 ประเทศจะชำระบัญชีกันเองในภายหลัง (ดังแสดงในรูปที่ 4.11) จะเห็นได้ว่าวิธีการชำระเงินแบบนี้ พ่อค้าไทยไม่ต้องขนเงินไปให้พ่อค้าพม่า

ขณะเดียวกันพ่อค้าพม่าเองก็ไม่ต้องนำเงินมาให้พ่อค้าไทย แต่จะได้รับชำระเงินจากพ่อค้าในฝั่งเดียวกัน โดยในระบบการชำระเงินแบบนี้ตัวแทนหักบัญชีมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางการทำธุรกรรม

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.17 การชำระเงินผ่านระบบหักบัญชี

อย่างไรก็ตามทั้งนี้จากการสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) พบว่าจำนวนตัวแทนหักบัญชีไทยที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไม่สามารถระบุจำนวนได้แน่นอนว่าผู้ใดเป็นตัวแทนหักบัญชีเนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวผิดกฎหมายธุรกรรมการเงินของไทย แต่จากการสอบถามผู้ประกอบการพบว่า การชำระเงินผ่านระบบบัญชีธนาคารพาณิชย์มีแนวโน้มลดลง สาเหตุจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ส่งผลให้พ่อค้าชายแดนระมัดระวังตัวในการรับโอนชำระเงินจากบุคคลที่อยู่ในรายชื่อเฝ้าระวังของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ปปส.) อันเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการถูกตรวจสอบและอายัดทรัพย์สินของผู้ประกอบการค้าชายแดนในที่สุด ดังนั้น การรับโอนเงินจากบุคคลที่สามพ่อค้าต้องรู้จักเป็นอย่างดี จึงทำให้ระบบการชำระเงินค่าสินค้าแบบหักบัญชีนี้เป็นระบบปิดและจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนเท่านั้น แต่การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีการนี้ยังคงมีความสำคัญอยู่ ทั้งที่ด่านแม่สอดและแม่สาย ทั้งนี้ จากการที่รัฐบาลพม่าห้ามเอกชนค้าขายระหว่างประเทศ รวมทั้งการจำกัดการนำเข้าสินค้า 15 รายการซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนพม่า ทำให้พ่อค้าพม่าต้องทำการค้าขายในลักษณะที่ลักลอบและไม่สามารถชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ได้ ประกอบกับธนาคารพาณิชย์ของพม่าเองก็ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะรองรับการค้าที่เป็นสากลอีกทั้งประเทศพม่ามีอัตราแลกเปลี่ยนอยู่ 2 อัตรา หากทำธุรกรรมการค้าชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ พ่อค้าไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะอัตราแลกเปลี่ยนที่เป็นทางการจะแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดมืดเป็นอย่างมาก ดังนั้น ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วแต่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้พ่อค้าไทยและพ่อค้าพม่าต้องหาวิธีการชำระค่าสินค้าที่จะรองรับระบบการค้าของตนขึ้นมา เพื่อให้การค้าดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย ส่งผลให้วิธีการชำระค่าสินค้าแบบหักบัญชีเป็นที่นิยมใช้กันอย่างมากของพ่อค้าชายแดนไทย-พม่า

4.8.2 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท

ในอดีตที่ผ่านมาการชำระค่าสินค้าโดยใช้เงินบาทสำหรับการค้าชายแดนไทย-พม่าไม่เป็นที่นิยมมากนักเมื่อเทียบกับการหักบัญชีผ่านตัวแทนหักบัญชี ทำให้บทบาทของเงินบาทในการชำระค่าสินค้าตามแนวชายแดนมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการใช้เงินบาทเป็นสื่อกลางในการชำระค่าสินค้านั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่า สัดส่วนของการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทคิดเป็นร้อยละ 49.9 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ความจำเป็นของการเลือกใช้การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท เนื่องจากพ่อค้าส่งออกไทยไม่ต้องการรับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทที่ค่อนข้างผันผวนและหลีกเลี่ยงปัญหาจากการถูกตรวจสอบแหล่งที่มาของเงินโอนจากหน่วยงานราชการ อีกทั้งการนำเข้าอัญมณีจากทางพม่าได้ลดลงอย่างมาก เนื่องจากทางพม่าห้ามเอกชนส่งออกอัญมณี หยก และไข่มุก ทำให้พ่อค้า

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.18 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท

4.8.3 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด

จากการสำรวจพบว่าในบริเวณอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า แทบจะไม่มีพ่อค้านำเข้ารายใดชำระค่าสินค้านำเข้าในรูปของเงินสดเลย โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทที่ฝั่งแม่สายรวมถึงผู้ส่งออกไทยก็ไม่ยอมรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดเช่นกัน เพราะหากรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดแล้วผู้ส่งออกไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เนื่องจากเงินสดเป็นเงินสกุลที่มีแนวโน้มที่จะอ่อนตัวลงและไม่มีตลาดที่จะรับแลกเปลี่ยนเงินบาท ประกอบกับพ่อค้าส่งออกไทยไม่มั่นใจว่าเป็นธนบัตรจริงหรือไม่ จึงทำให้พ่อค้าไทยเสี่ยงที่จะรับชำระค่าสินค้าในรูปของเงินสด

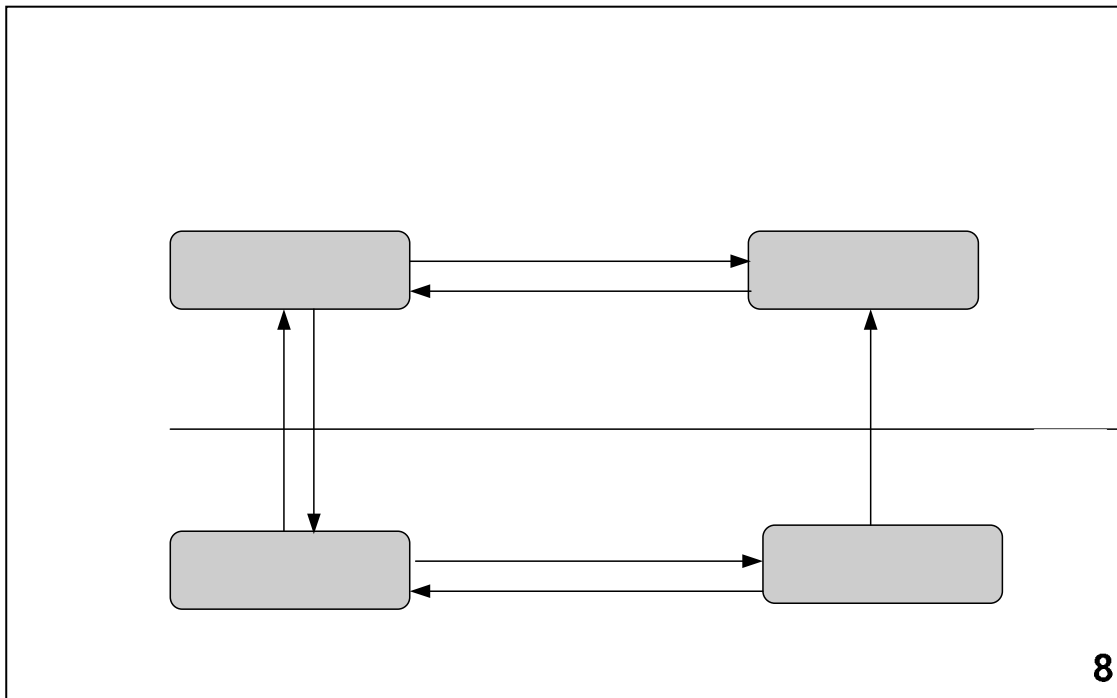
4.8.4 การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีหักกลบลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือ

ปัจจุบัน นักธุรกิจไทยหลายรายได้เข้าไปลงทุนโดยเปิดบริษัทในพม่าเพื่อดำเนินกิจการนำเข้าสินค้าจากไทยและกระจายสินค้าให้กับพ่อค้าในพม่า ขณะเดียวกันก็จะใช้โอกาสนี้หักกลบลบหนี้ค่าสินค้านำเข้าระหว่างบริษัทที่มีเจ้าของคนเดียวกันหรือบริษัทในเครือ วิธีดังกล่าวจะช่วยลดปัญหาการโอนเงินชำระค่าสินค้าและส่วนต่างจากอัตราแลกเปลี่ยน จากการสำรวจพบว่าสัดส่วนการชำระเงินด้วยวิธีนี้มีน้อยมากเพียงร้อยละ 0.5 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด ทั้งนี้ บริษัทที่จัดตั้งในประเทศพม่าส่วนใหญ่จะจดทะเบียนในนามของคนพม่า เพื่อให้ได้สิทธิในการเป็นบริษัทท้องถิ่น (local company) และให้คนพม่าเป็นผู้ดูแลเรื่องการทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ กับทางการพม่า ซึ่งอาจจะมีพนักงานคนไทยเข้าไปดูแลความเรียบร้อยด้านการเงินของบริษัท สาเหตุที่ต้องจดทะเบียนบริษัทในนามของคนพม่าเพื่อให้ได้สิทธิการเป็นบริษัทท้องถิ่น เนื่องจากหากจดทะเบียนในนามของคนไทยหรือบุคคลที่ไม่ใช่สัญชาติพม่า รัฐบาลพม่าถือเป็นการลงทุนโดยบริษัทต่างชาติ ซึ่งบริษัทต่างชาติต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสาธารณูปโภคทั้งหมด เช่น ภาษี ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐทั้งหมด ขณะเดียวกันรัฐบาลพม่ากำหนดราคาค่าสาธารณูปโภคของบริษัทต่างชาติสูงกว่าบริษัทท้องถิ่น ทำให้นักธุรกิจไทยมีภาระต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับนักธุรกิจท้องถิ่นที่จ่ายค่าใช้จ่ายเป็นเงินสด และอัตราที่ต่างกัน เช่น ค่าโทรศัพท์ ผู้ประกอบการพม่าชำระค่าโทรศัพท์เป็นเงินสดในอัตรานาทีละ 6 จิต เทียบเป็นเงินบาทเท่ากับ 0.24 บาท ขณะที่ผู้ประกอบการไทยต้องชำระค่าโทรศัพท์ในอัตรานาทีละ 1 ดอลลาร์สหรัฐหรือนาทีละ 42 บาท ซึ่งต่างกันกว่า 170 เท่า

4.8.5 การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C

การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C เป็นการชำระค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารที่มีหลักประกันว่า ผู้ขายสินค้าจะได้รับเงินค่าสินค้าเมื่อได้ส่งมอบสินค้า และผู้ซื้อจะได้รับสินค้าเมื่อจ่ายเงินค่าสินค้าเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C ส่วนใหญ่จะเป็นการค้า

ขายระหว่างสองฝ่ายซึ่งไม่มีความคุ้นเคยกันเช่นที่รูปแบบการชำระเงินกล่าวมาข้างต้น จึงต้องอาศัย L/C เป็นสัญญารับประกันการได้เงินจากการซื้อขาย ในขณะที่เดียวกันการเปิด L/C อาจทำในกรณีที่เป็นการซื้อขายสินค้าที่ไม่เป็นที่ต้องห้ามของทั้งไทยและพม่าก็ได้ ซึ่งจะทำให้การส่งออกหรือนำเข้าสินค้าผ่านท่าเรือคลองเตยหรือตามด่านชายแดนของไทยก็ได้ จากการศึกษาพบว่า การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.6 ของมูลค่าการค้ารวม โดยพ่อค้าในบริเวณชายแดนไม่นิยมการเปิด L/C เพื่อชำระค่าสินค้า เนื่องจากรูปแบบการค้าที่พ่อค้าชายแดนนิยมซื้อขายระหว่างกันอาศัยความคุ้นเคย และค้าขายกันมาเป็นเวลานาน จึงไม่จำเป็นต้องใช้ระบบ L/C กอปรกับการค้าขายในบริเวณดังกล่าวไม่นิยมใช้เอกสารทางการค้า ทำให้การชำระเงินด้วย L/C เป็นเรื่องที่ยุ่งยากและไม่เป็นที่นิยม ขณะที่การนำเข้าก๊าซของบริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) นั้น บริษัทแม่ในส่วนกลางเป็นผู้ดำเนินการชำระเงินผ่าน clearing agent ที่สิงคโปร์ให้กับรัฐบาลพม่าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐ ด้านผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ ที่ค้าขายกับพม่านิยมใช้วิธีการชำระค่าสินค้าด้วย L/C นั้นเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าแบบที่เป็นอยู่ในบริเวณชายแดน จึงใช้การชำระค่าสินค้าผ่านระบบ L/C และชำระด้วยเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ โดยมีขั้นตอนการชำระเงินแสดงในรูปที่ 3-8 อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่า ในช่วงต้นเดือนมีนาคม 2546 การชำระเงินด้วย L/C เริ่มประสบปัญหา เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ไทยไม่ยอมรับ L/C ของพม่า ทำให้บริษัทนำเข้าในพม่าต้องเปิด L/C ผ่านธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกง เพื่อสลักหลังรับรอง แล้วค่อยส่งมายังธนาคารพาณิชย์ไทย ซึ่งการได้รับประกันจากธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกงทำให้ธนาคารพาณิชย์ไทยไม่ต้องรับภาระความเสี่ยง เพราะหากเบิกเงินไม่ได้ธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกงจะเป็นผู้รับความเสี่ยงไป อย่างไรก็ตาม บริษัทนำเข้าของพม่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นสำหรับค่าธรรมเนียมในการสลักหลังให้กับธนาคารพาณิชย์ในฮ่องกง นอกจากนี้ ในช่วงที่ประเทศสหรัฐคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้นำเข้าและส่งออกไม่สามารถทำธุรกรรมการโอนเงินในรูปดอลลาร์สหรัฐได้ จึงต้องทำธุรกรรมในรูปสกุลยูโรแทน แต่การเปิด L/C ยังอยู่ในรูปเงินดอลลาร์สหรัฐ

8. ธนาคารพาณิชย์

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.19 การชำระเงินด้วยการเปิด L/C กรณีเพื่อการค้าชายแดนไทย

4.8.6 การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาทไทย

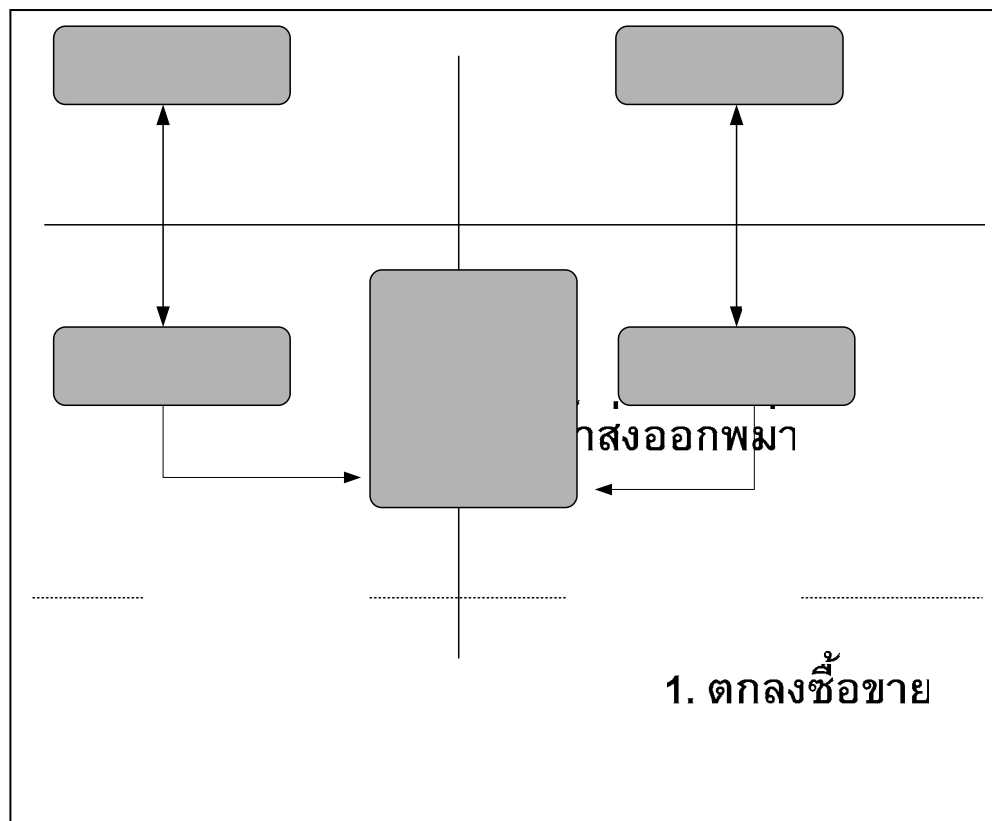
2. พ่อค้านำเข้า

ในปัจจุบัน ผู้ประกอบการค้าชายแดนสามารถเปิดบัญชีเงินบาททั่วไป หรือบัญชีเงินบาทของผู้มีถิ่นที่อยู่ต่างประเทศ (Nonresident Baht Account: NRBA) กับสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยอำเภอชายแดน เพื่อความสะดวกในการโอนเงินชำระค่าสินค้า และลดความเสี่ยงในความผันผวนของค่าเงินจัตที่มีเสถียรภาพเมื่อเทียบกับเงินบาท ประกอบกับธนาคารพาณิชย์ไทย มีความมั่นคง เป็นที่น่าเชื่อถือและสามารถเบิกถอนเงินได้ทันทีเมื่อต้องการใช้เงิน แต่ผลการสำรวจพบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่เปิดบัญชีเงินบาททั่วไปสำหรับรองรับธุรกรรมดังกล่าว โดยหากพ่อค้าไทยนำเข้าสินค้าจากพม่า พ่อค้านำเข้าไทยจะโอนเงินเข้าบัญชีของ พ่อค้าส่งออกพม่าที่เปิดบัญชีไว้กับสาขาธนาคารพาณิชย์ไทย และหากพ่อค้าไทยนำเข้าสินค้าจากพม่า พ่อค้าส่งออกพม่าซึ่งมีบัญชีเงินฝากที่สาขาธนาคารพาณิชย์ไทยจะโอนค่าสินค้าให้กับพ่อค้าส่งออกไทย (ดังแสดงในรูปที่ 4.20)

ธนาคารพาณิชย์

4. ธนาคารพาณิชย์

6. พ่อค้า

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 4.20 การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาททั่วไป พ่อดำนำเข้าไทย

บัญชีเงินบาท
ส่งออกพม่า
พ่อดำนำเข้า
บัญชีอยู่ที่ ธ

2. โอนเงินเข้าบัญชีชำระค่าสินค้า

นำเข้าสินค้าจากพม่า

บทที่ 5

การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

5.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงแสน

5.1.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของอำเภอเชียงแสน

เมืองเชียงแสนโบราณ บนที่ราบแคบ ๆ ริมน้ำโขงของแม่น้ำโขง หรือชาวบ้านเรียกว่าแม่น้ำของ ติดกับประเทศลาว ต้นแม่น้ำโขงนี้อยู่ในประเทศทิเบต คนในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงรายเรียกเมืองนี้ว่า “เวียงเก่า” เนื่องจากบริเวณนี้ เป็นดินแดนที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน และการดำรงชีวิต เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย อากาศดี ดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ไม่แห้งแล้ง จึงมีคนเข้ามาตั้งรกรากในบริเวณนี้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ในพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนกล่าวว่าท้าวลาวจกกราชเป็นกษัตริย์ผู้สร้างเมืองนี้ขึ้นมีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น เมืองหิรัญนครเงินยาง หิรัญนครเงินยัง เมืองนี้ได้ตั้งอยู่ตลอดมาจนถึงรัชสมัยพญามังราย ต่อมาพญามังรายยกทัพไปตีเมืองลำพูนได้ แล้วไปสร้างเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในขณะนั้นเมืองหิรัญนครเงินยางคงจะกลายเป็นเมืองร้าง เพราะปรากฏว่าภายหลังพญามังรายโปรดให้พระยาแสนภูพะราชนัดดาไปทำการบูรณะเมืองเงินยางเชียงแสนที่ร้างไปนั้น ให้เป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 1871 (กรมศิลปากร) มีขนาดกว้าง 700 วา ยาว 1,200 วา มีประตูเมืองทั้งหมด 11 แห่ง คือ ทางทิศเหนือ มีประตูยางเทิง ทิศตะวันตกมีประตูหนองมุด ประตูเชียงแสนหรือปัจจุบันนี้เรียกว่า ประตูป่าสัก และประตูทัพมาน ด้านทิศใต้มีประตูดินขอ ส่วนทิศตะวันออกซึ่งติดกับลำน้ำโขงมีประตูท่าเรือ ท่าอ้อย ท่าวิสุก้า ท่าหลวง ท่าเสาหิน ท่าคาว

เมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาสืบมาจนถึงสมัยพระยาคำพู่ จึงมีฐานะเป็นเมืองมหาอุปราช และใน พ.ศ. 1910 ในรัชสมัยของพญากือนาจึงกลายเป็นเพียงเมืองหน้าด่าน มีขุนนางเป็นผู้ปกครองภายใต้การกำกับดูแลของเมืองเชียงใหม่ แต่ยังคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนา ของล้านนาตะวันออก โดยมีหลักฐานการสร้างวัดวาอารามของกษัตริย์เมืองเชียงใหม่หลายพระองค์ เช่น พญาแสนเมืองมา พระเจ้าเมืองแก้ว จนกระทั่งเมืองเชียงใหม่และล้านนาทั้งหมดตกเป็นประเทศราชของพม่า ใน พ.ศ. 2101

ในระยะแรกนั้นพม่ายังคงให้ขุนนางพื้นเมืองของล้านนาเป็นผู้ปกครองเมือง ภายใต้การกำกับดูแลของขุนนางพม่า แต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23 หัวเมืองล้านนาโดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ได้กลายเป็นยุทธภูมิระหว่างกรุงศรีอยุธยาและพม่า พม่า

จึงหันมาใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นและให้มีอำนาจควบคุมหัวเมืองทางตอนเหนือและทางตะวันออกบางส่วน โดยให้ขึ้นตรงต่อกรุงอังวะของพม่า การใช้เมืองเชียงแสนเป็นที่มั่นของพม่า มีผลให้เมืองเชียงแสนต้องตกอยู่ในภาวะสงครามหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2346 (กรมศิลปากร) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองเวียงจันทร์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ นำทัพเมืองเชียงใหม่พร้อมด้วย เมืองแพร่ เมืองน่าน และนครลำปางขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ และทรงโปรดให้รื้อทำลายกำแพงเมืองบางส่วนลง แล้วเผาทำลายบ้านเรือน เพื่อมิให้พม่าใช้เป็นที่ยึดมั่นได้อีก และได้มีการกวาดต้อนผู้คนจำนวนประมาณ 23,000 คน แบ่งไปตั้งภูมิลำเนาในที่ต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน และอีกส่วนหนึ่งไปอาศัยอยู่ที่เมืองสระบุรี และราชบุรี เมืองเชียงแสนจึงได้ถูกทิ้งร้างมาตั้งแต่บัดนั้น

ในปี พ.ศ. 2412 ได้มีพวกพม่า ไทลื้อ และไทเขิน อพยพครอบครัวจากเชียงตุงเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองเชียงแสน จำนวน 38,000 คน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงโปรดเกล้าฯ ส่งกำลังพลมาขับไล่ผู้คนเหล่านั้นออกจากเมืองเชียงแสน และ พ.ศ. 2421 ได้ให้เจ้าอินต๊ะรัตนซึ่งเป็นหลานของเจ้าเมืองลำพูน อพยพผู้คนจากลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ 1,500 ครอบครัว กลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงแสนอีกครั้งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2437 มีการจัดระบบการปกครองใหม่ เมืองเชียงแสนถูกรวมเข้าเป็น “มณฑลพายัพ” ต่อมาถูกยุบให้เป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวงขึ้นอยู่กับอำเภอแม่จัน จนกระทั่งวันที่ 10 เมษายน 2501 จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็น “อำเภอเชียงแสน” ของจังหวัดเชียงราย จนถึงปัจจุบัน (อำเภอเชียงแสน, 2548)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมืองเชียงแสนมีอดีตความเป็นมายาวนาน เป็นเมืองที่มีร่องรอยของอารยธรรมมนุษย์แต่ละยุคสมัยมาโดยตลอด แม้ว่าบางครั้งจะถูกทิ้งร้างไป แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมและทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมกับการดำรงชีวิต ทำให้เมืองเชียงแสนถูกฟื้นฟูขึ้นมาอีกหลายครั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของล้านนา เป็นเมืองที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า และประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน)

5.2 สภาพทั่วไปของอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มีพื้นที่ทั้งสิ้น 442 ตารางกิโลเมตร หรือ 276,250 ไร่ ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 60 กิโลเมตร ภูมิประเทศทั่วไปของอำเภอเชียงแสน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำหลายสาย คือ แม่น้ำกก แม่น้ำคำ แม่น้ำมะ

แม่น้ำรวก ประมาณ ร้อยละ 50 สลับกับพื้นที่ภูเขา ร้อยละ 33 และพื้นที่หนองน้ำร้อยละ 12 มีอาณาเขตติดต่อทั้งอำเภอต่างๆ และชายแดนระหว่างประเทศติดต่อกับประเทศพม่า (เมียร์ม่า) ระยะทาง 17 กิโลเมตร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทาง 40 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพพม่า (เมียร์ม่า) มีลำน้ำรวก เป็นเส้นกั้นพรมแดนและเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว (หลวงน้ำท่า) และติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

โดยทั่วไปอากาศจะหนาวจัดในช่วงเดือน ธันวาคม - มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 21.9 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกชุก ฝนตกเฉลี่ยทั้งปี 55.25 มม. ฤดูร้อนอากาศไม่ค่อยร้อนมากนัก

ลำน้ำที่สำคัญในเขตพื้นที่อำเภอเชียงแสน มีลำน้ำสายต่าง ๆ ไหลผ่าน ดังนี้

แม่น้ำกก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า ไหลผ่านจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย อำเภอแม่จัน ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บ้านสบกก หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านแซว อำเภอ เชียงราย

แม่น้ำรวก มีต้นน้ำจากสหภาพพม่า เป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างไทย-พม่า ไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบรวก หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำคำ ไหลมาจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงลงสู่แม่น้ำโขง ที่บ้านสบคำ หมู่ที่ 5 ตำบล เวียง อำเภอเชียงแสน

แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นน้ำจากประเทศทิเบต ไหลผ่านประเทศต่างๆ หลายประเทศ เช่น จีน พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทย - ลาว แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นน้ำจากเทือกเขานาธารณรัฐประชาชนจีนไหลผ่านประเทศ ต่าง ๆ หลายประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า ประเทศไทย สปป.ลาว กัมพูชา และไหลลงสู่ทะเลที่เวียดนาม เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทย - สปป.ลาว แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายเศรษฐกิจสำคัญที่มีคุณค่าของเอเชียในด้านการเดินเรือ การชลประทาน การผลิตกระแสไฟฟ้า ป่าไม้ การเกษตร การประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การท่องเที่ยวตาม เส้นทางน้ำที่มีทิวทัศน์สวยงาม แปลกตา จากแก่งหิน ภูเขา สภาพป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์และความงามของธรรมชาติ แม่น้ำโขงช่วงผ่านประเทศไทย ด้านอำเภอเชียงแสน สามารถใช้เป็น เส้นทางเดินเรือระหว่างท่าเรือที่ อำเภอเชียงแสน ไปยังท่าเรือเชียงรุ่ง ประเทศจีน ทำให้สามารถ

ทำการค้าขายระหว่างประเทศไทย-พม่า-ลาว-จีน ผ่านทางลำน้ำโขงได้ นอกจากนี้ในลำน้ำโขงช่วง อำเภอเชียงแสน ยังเป็นแหล่งประมงน้ำจืดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำ เพื่อชมวิถีชีวิตคนสุดฝั่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมทองคำนอกจากนี้ยังมีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมอีกด้วย

การที่ทิศเหนือติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพพม่า(เมียร์มา) มีลำน้ำรวกเป็นเส้นกั้นพรมแดนและเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว (หลวงน้ำท่า) และติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้นอกจากจะสามารถใช้เส้นทางทางบกในการเดินทางไปอำเภอเชียงแสนแล้วยังสามารถใช้เส้นทางทางน้ำโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางหลักเพื่อเดินทางเข้ามายังอำเภอเชียงแสนได้ และเส้นทางเดินเรือนี้เองที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของอำเภอเชียงแสน เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้ติดต่อทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สหภาพพม่า สปป.ลาว และจีนตอนใต้ซึ่งสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่พ่อค้าและประชาชนในอำเภอเชียงแสนเป็นอย่างมาก การเดินเรือในแม่น้ำโขงที่ผ่านอำเภอเชียงแสนนั้นมี 2 ลักษณะ คือ

(1) การเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง ธุรกิจการเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขง ส่วนใหญ่เป็นเรือของไทย เรือแต่ละลำจะมีขนาดแตกต่างกันแต่ส่วนใหญ่แล้วจะรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกินลำละ 10 คน ปัจจุบันมีเรือไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอยู่ทั้งหมดประมาณ 200 ลำ เส้นทางที่ใช้ในการล่องเรือคือ ล่องน้ำโขงจากบริเวณสามเหลี่ยมทองคำไปจนถึงหน้าท่าว่าการอำเภอเชียงแสน อัตราค่าบริการประมาณ 130 บาท/คน/ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีเรือเร็ว เป็นเรือสัญชาติจีนสามารถบรรทุกผู้โดยสารได้ประมาณ 40 คน เพื่อบริการคณะทัวร์กรณีพิเศษ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ต้องการเดินเรือไปยังสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

(2) การเดินเรือเพื่อการค้า เรือที่ใช้เป็นเรือสินค้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเดินทางขึ้น-ล่องตามลำน้ำโขง ปัจจุบันสามารถเดินเรือได้เกือบตลอดทั้งปี ทำให้มีเรือสินค้าจากจีนมายังอำเภอเชียงแสนเกือบทุกวัน โดยในฤดูแล้งช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ต้องใช้เรือขนาดเล็ก (ขนาดต่ำกว่า 50 ตัน) เพราะน้ำตื้นและในแม่น้ำโขงมีเกาะแก่งมาก ส่วนในฤดูน้ำมากจะใช้เรือขนาด 50 ตันขึ้นไป

การติดต่อทำการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนทางแม่น้ำโขงจะผ่าน สปป.ลาว และสหภาพพม่า จากเส้นทางน้ำออกจากท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสนขึ้นเหนือไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนทำให้ต้องผ่านเมืองต้นฝั้ง เมืองมอมของ สปป.ลาว และผ่านไปยังเมืองสบห้วยของสหภาพพม่า ก่อนที่จะถึงเมืองกวนเหล่ของจีน แล้วยังเดินเรือขึ้นไปยังท่าเรือเมืองเชียงรุ่ง และต่อไปถึงท่าเรือซือเหมาของจีนได้ ระยะทางจากท่าเรือเชียงแสนของไทยจนถึงท่าเรือซือเหมาเป็นระยะทางประมาณ 429 กิโลเมตร โดยชาล่องแม่น้ำโขงจากจีนมายัง

เชียงแสนจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน (8 ชั่วโมง) โดยจะต้องออกจากท่าเรือกว๋นเหล่ยในตอนเช้า และมาถึงเมืองไทยในตอนเย็น เนื่องจากการเดินเรือในแม่น้ำโขงช่วงนี้ไม่สามารถเดินเรือ ช่วงเวลากลางคืนได้เพราะเส้นทางค่อนข้างอันตรายมีเกาะแก่งอยู่หลายแห่ง ดังนั้นหากออกเดินทางจากสาธารณรัฐประชาชนจีนสายก็จะต้องพักค้างคืนระหว่างทาง ทำให้ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 วัน สำหรับการเดินเรือจากประเทศไทยทอวกระแสน้ำขึ้นไปจีนนั้น จะต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 วัน (12 ชั่วโมง) โดยต้องพักระหว่างทาง

การเดินเรือในแม่น้ำโขงนั้น ได้มีข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบนของ 4 ประเทศ คือ ไทย สหภาพพม่า สปป.ลาว และสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ทำให้มีความสะดวกในการเดินทางมากยิ่งขึ้น ซึ่งเรือที่ทำการขนส่งสินค้าในปัจจุบันทั้งหมดเป็นเรือจีน เนื่องจากกัปตันเรือจีนมีความชำนาญในการเดินเรือในลำน้ำโขง ซึ่งจากข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงได้กำหนดให้มีการเปิดท่าเรือ 14 แห่ง ในแม่น้ำโขง ได้แก่ ท่าเรือซือเหมา (Simao) เชียงรุ่ง (Xinghong) เหมีงหาน (Menghan) และกว๋นเหล่ย (Guanlei) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ท่าเรือบ้านทราย (Ban Sai) เชียงกก (Xiengkong) เมืองมอม (Muangmom) บ้านคอน (Ban Khouane) ห้วยทราย (Houaysai) และหลวงพระบาง (Luang Prabang) ของสปป.ลาว ท่าเรือบ้านเจียง (Wan Seng) และบ้านปุง (Wan Pong) ของ สหภาพพม่า และท่าเรือเชียงแสนและเชียงของของไทย

5.3 พัฒนาการการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนถือเป็นเมืองหน้าด่านแห่งแรกของประเทศที่มีแม่น้ำโขงไหลเข้าสู่ประเทศไทยและอยู่ในโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่จะมีการค้าร่วมกับจีน ลาว พม่า ถึงแม้ว่าจะอยู่ในฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย แต่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของล้านนา เป็นเมืองที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว และเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกัน และประเทศจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ที่ติดต่อกันโดยใช้เส้นทางเดินเรือผ่านแม่น้ำโขงไปยังแคว้นสิบสองปันนาของมณฑลยูนนานของสาธารณรัฐประชาชนจีน สำหรับมูลค่าการค้าชายแดนรวมทั้งผ่านอำเภอเชียงแสนไปยังคู่ค้า ได้แก่ พม่า ลาว และจีนนั้น โดยปัจจุบันประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของอำเภอเชียงแสน

ตารางที่ 5.1 มูลค่าการนำเข้า-ส่งออกไทย - จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548

หน่วย: ล้านบาท

ปี	พม่า		ลาว		จีน	
	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก	นำเข้า	ส่งออก
2541	745,661.50	126,970,187.09	35,854,851.56	1,002,106.00	289,371,165.66	96,773,246.46
2542	5,812,096.76	122,914,334.77	211,441,270.21	39,049,784.00	430,443,665.33	438,408,140.14
2543	20,539,218.32	180,415,603.40	292,133,362.88	20,154,775.40	308,213,595.16	838,217,400.17
2544	1,646,226.00	63,647,534.00	225,247,630.00	125,439,821.00	547,011,388.00	2,225,592,894.00
2545	0.00	31,375,070.75	212,129,600.07	82,139,740.27	460,629,105.60	2,735,697,482.59
2546	1,630,165.00	19,663,130.00	81,582,036.93	29,451,852.17	1,088,178,360.16	3,129,118,037.92
2547	1,168,408.00	197,195,798.00	65,211,765.00	269,682,916.00	1,242,370,199.00	2,110,257,756.00
2548	44,050,489.00	1,325,650,768.00	46,484,057.00	453,069,872.00	1,047,328,659.00	4,171,816,776.00

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 5.2 ดุลการค้าและมูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548

ปี	พม่า		ลาว		จีน	
	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า
2541	126,224,525.59	127,715,848.59	-34,852,745.56	36,856,957.56	-192,597,919.20	386,144,412.12
2542	117,102,238.01	128,726,431.53	-172,391,486.21	250,491,054.21	7,964,474.81	868,851,805.47
2543	159,876,385.08	200,954,821.72	-271,978,587.48	312,288,138.28	530,003,805.01	1,146,430,995.33
2544	62,001,308.00	65,293,760.00	-99,807,809.00	350,687,451.00	1,678,581,506.00	2,772,604,282.00
2545	31,375,070.75	31,375,070.75	-129,989,859.80	294,269,340.34	2,275,068,376.99	3,196,326,588.19
2546	18,032,965.00	21,293,295.00	-52,130,184.76	111,033,889.10	2,040,939,677.76	4,217,296,398.08
2547	196,027,390.00	198,364,206.00	204,471,151.00	334,894,681.00	867,887,557.00	3,352,627,955.00
2548	1,281,600,279.00	1,369,701,257.00	406,585,815.00	499,553,929.00	3,124,488,117.00	5,219,145,435.00

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 5.3 สัดส่วนการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านด้านอำเภอเชียงแสน
ปี 2541 - 2548

หน่วย: ร้อยละ

ปี	มูลค่ารวม	พม่า	ลาว	จีน
2541	100	23.19	9.54	70.12
2542	100	10.31	28.83	69.62
2543	100	12.11	27.24	69.08
2544	100	2.05	12.65	86.95
2545	100	0.89	9.21	90.75
2546	100	0.49	2.63	96.96
2547	100	5.10	9.99	86.28
2548	100	19.32	9.57	73.63

ที่มา: จากการคำนวณ

จากตารางที่ 5.3 จะเห็นว่าแม้ว่าเชียงแสนจะเป็นด่านการค้าที่สามารถทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านทั้งพม่า ลาว และจีนตอนใต้ก็ตาม แต่ประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของไทยผ่านอำเภอเชียงแสน มีมูลค่าการค้าโดยในปี พ.ศ. 2541 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้มีเพียงร้อยละ 386.144 ล้านบาท แต่ในปี 2548 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้เพิ่มขึ้นเป็น 5,219.14 ล้านบาท และสัดส่วนการค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้เทียบกับมูลค่าการค้าชายแดนของจังหวัดเชียงราย กับ จีน พม่า และลาว พบว่าในช่วง ปี พ.ศ. 2541 - 2548 นั้นมูลค่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนมีการติดต่อกับจีนตอนใต้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม การค้าไทย-จีนตอนใต้ผ่านแม่น้ำโขงถือเป็นช่องทางการค้าที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 90 ของการค้ารวมในเส้นทางแม่น้ำโขงนี้ ส่วนการค้าของไทยกับพม่าและลาวนั้นผ่านแม่น้ำโขงนั้นมีปริมาณน้อยมาก แม้ตัวเลขการค้ากับพม่าจะสูงกว่าระดับพันล้านในแต่ละปี แต่สินค้าของไทยส่วนหนึ่งที่ส่งออกไปยังพม่า ก็มีปลายทางในตลาดจีนตอนใต้ เพียงอาศัยการขนส่งผ่านชายแดนพม่า - จีน เพื่อใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเท่านั้น (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547) นอกเหนือจากนี้แล้วปัจจัยที่ทำให้การค้าชายแดนไทย-จีนด้านอำเภอเชียงแสนเพิ่มขึ้นมาโดยลำดับ เนื่องจาก (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

(1) นโยบายมุ่งตะวันตก (Implementation Measures of the Go-West Policy) ของจีน ที่มีส่วนสำคัญในการดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศเข้าไปลงทุนในมณฑลยูนนานเพิ่มขึ้น

เนื่องจากมณฑลทางตะวันตกยังมีความล้าหลังด้านการพัฒนาเมื่อเทียบกับมณฑลและเมืองชายฝั่งทะเลทางตะวันออก รัฐบาลกลางจีนจึงเร่งดำเนินการส่งเสริมการลงทุนโดยการให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อาทิ การยกเว้นภาษี จัดเก็บภาษีในอัตราที่ลดลงเท่ากับชายฝั่งตะวันตก

(2) โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Subregional Economic Co-operation: GMS-EC) ที่สำคัญ คือ การคมนาคมขนส่ง การอำนวยความสะดวกทางการค้า และการลงทุน

(3) เขตเศรษฐกิจชายแดนเชียงราย โดยกิจกรรมสำคัญจะอยู่ใน 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และ อำเภอเชียงของ รวมทั้งการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมบริเวณชายแดน ซึ่งจะเป็นนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน มีงบประมาณการก่อสร้างประมาณ 4,000 ล้านบาท รองรับโรงงานได้ประมาณ 100 โรงงาน มูลค่าการลงทุนรวมประมาณ 1 แสนล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมด้านเวชภัณฑ์ อัญมณี อิเล็กทรอนิกส์ ตัดเย็บเสื้อผ้า และเครื่องจักรกล ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย

(4) ความตกลงทางการค้าเสรีไทย-จีน (FTA ไทย - จีน) โดยทั้งสองฝ่ายเห็นชอบให้มีการเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ ภายใต้กรอบ Early Harvest ของความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน - จีน ก่อนที่จะทยอยลดภาษีสินค้าอื่นๆ ในระยะต่อไป

(5) การลงนามสัญญาการเปิดเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง 4 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย สหภาพพม่า สปป.ลาว และจีน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2543 ณ เมืองท่าซีเหล็ก สหภาพพม่า โดยมีพิธีเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2544 ที่เมืองเชียงรุ่ง เขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น

ถึงแม้ว่าไทยเริ่มทำการค้ากับจีนตอนใต้โดยเฉพาะมณฑลยูนนานมาตั้งแต่อดีต แต่ได้ปรากฏสถิติตัวเลขการค้าชายแดนอย่างเป็นทางการผ่านด่านเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อปี 2535 ด้วยการส่งออกรถจักรยานยนต์และเครื่องยนต์จากไทยไปยังจีนตอนใต้มูลค่าการส่งออกเพียง 178,800 บาท โดยไม่มีการนำเข้าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม มูลค่าการค้าปี 2537-39 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 42.8 ล้านบาท 113.5 ล้านบาท และ 215.4 ล้านบาท ตามลำดับ ถึงแม้ว่าในปี 2540 มูลค่าการค้าได้ลดลงบ้าง แต่ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากช่วงปี 2541-2544 เนื่องจากจีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศมากขึ้น ประกอบกับเศรษฐกิจจีนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้นมากจนทำให้การค้าในปี 2546 มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 4,217.30 ล้านบาท โดยเฉพาะภายหลังจากที่ไทยและจีนได้ทำข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) สินค้าผักและผลไม้ภายใต้พิกัดภาษีศุลกากร 07-08 จำนวน 188 รายการ โดยลดภาษีลงเหลือร้อยละ 0 มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ทำให้ทั้งไทยและจีนมีมูลค่าการค้าที่เพิ่ม

สูงขึ้นมากขึ้น โดยในปี 2547-2548 มูลค่าการค้ารวมเท่ากับ 3,352.63 และ 5,219.15 ตามลำดับ ในช่วงปี 2535-2546 การค้าระหว่างไทยและจีนตอนใต้มีมูลค่าเฉลี่ยปีละ 1,100 ล้านบาท ประกอบด้วยการส่งออกเฉลี่ยปีละ 800 ล้านบาท และการนำเข้าเฉลี่ยปีละ 300 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548) โดยไทยเป็นฝ่ายเกินดุลมาโดยตลอด ส่วนปี 2541- 2548 มูลค่าการค้าเฉลี่ยเท่ากับ 2, 644. 93 ล้านบาท ประกอบด้วยการส่งออกเฉลี่ยปีละ 1, 968.23 ล้านบาท และการนำเข้าเฉลี่ยปีละ 676.69 ล้านบาท (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.4 อัตราการขยายตัวของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน

หน่วย: ร้อยละ

ปี	นำเข้า	ส่งออก	รวม
2538	127.40	182.60	165.20
2539	151.80	66.80	89.80
2540	2.70	-52.60	-32.70
2541	264.50	47.70	166.50
2542	48.70	353.00	125.00
2543	-28.40	91.20	31.90
2544	77.50	165.50	141.80
2545	-15.80	22.90	15.30
2546	136.20	14.40	31.90
2547	14.20	-32.60	-20.50
2548	-15.70	97.70	55.70
เฉลี่ย	69.40	87.00	70.00

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสน

จากตารางที่ 5.4 จะเห็นได้ว่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ ขยายตัวรวดเร็วมาก โดยในช่วง 11 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2538 - 2548) มูลค่าส่งออกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 70 ต่อปี และการนำเข้าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 69.4 ต่อปี มูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 70

ตารางที่ 5.5 มูลค่าการค้าไทย - จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน

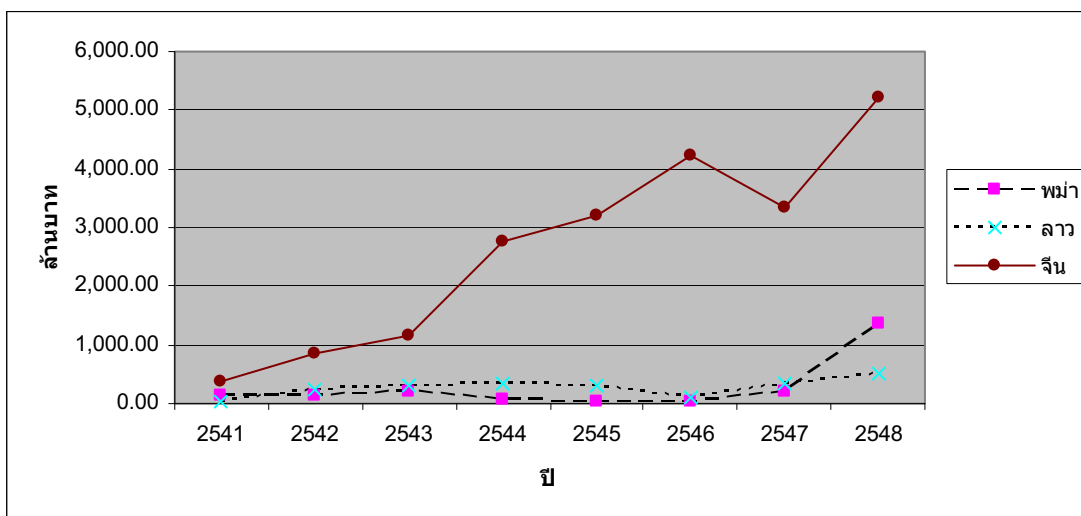
หน่วย: ล้านบาท

ปี	นำเข้า	ส่งออก	รวม
2535	0	0.2	0.2
2536	0	0.4	0.4
2537	13.5	29.3	42.8
2538	30.7	82.8	113.5
2539	77.3	138.1	215.4
2540	79.4	65.5	144.9
2541	289.40	96.77	386.17
2542	430.44	438.41	868.85
2543	308.21	838.22	1,146.43
2544	547.01	2,225.59	2,772.60
2545	460.63	2,735.70	3,196.33
2546	1,088.18	3,129.12	4,217.30
2547	1,242.37	2,110.26	3,352.63
2548	1,047.33	4,171.82	5,219.15

ที่มา: ด่านศุลกากรเชียงแสน

ในอดีตสินค้าไทยเข้าจีน (ตอนใต้) จะมีการแปลงเอกสารใบขนส่งสินค้าเป็นสินค้าพม่าหรือลาว (พม่าและลาวมีชายแดนติดกับจีนที่เขตสิบสองปันนามณฑลยูนนาน) เพื่อใช้ประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางศุลกากรการค้าชายแดน คือ เสียภาษีนำเข้าครึ่งหนึ่งของอัตราปกติ (ถ้าโยบแห่งภาษีนำเข้าร้อยละ 22 แต่ถ้าเป็นการค้าชายแดน เสียภาษีนำเข้าร้อยละ 11) จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการถึงสาเหตุที่ข้อมูลของทางการไทยและจีนแตกต่างกันทราบว่าน่าจะมีสาเหตุจาก 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้นำเข้าส่วนใหญ่ของจีนแจ้งว่าเป็นสินค้านำเข้าจากไทย เป็นสินค้าของพม่า และลาว เนื่องจากทั้งสองประเทศมีพรมแดนติดต่อกับประเทศจีนจึงได้รับสิทธิพิเศษในด้านอัตราภาษีนำเข้าต่ำกว่าเกณฑ์ปกติถึงร้อยละ 50 ประการที่สองคือ การส่งออกสินค้าไปจีนในบางช่วงมีมูลค่าสูงกว่าความเป็นจริง เนื่องจากผู้ประกอบการที่ต้องส่งสินค้าไปพม่า แต่ประสบปัญหาพม่าเข้มงวดกับการนำเข้าสินค้าจากไทย โดยเฉพาะในช่วงที่มีปัญหาขัดแย้งตามแนวชายแดนระหว่างไทยกับพม่า สำหรับช่วงเวลาปกติพม่าไม่เข้มงวด การนำเข้าจากไทย มูลค่าการส่งออกสินค้าจากไทยไปจีนตอนใต้จะใกล้เคียงกับการค้าจริงมาก เนื่องจากผู้ส่งออกไทยส่วนใหญ่ ส่งสินค้าผ่านพิธีทางศุลกากร เพื่อสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษี

(กรรณิกา, 2547: 58-59) อย่างไรก็ตามมูลค่าการค้าที่กระทำผ่านพิธีการศุลกากรเมื่อเทียบกับมูลค่าการค้าที่ไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรนั้นยังมีมูลค่าที่ต่ำกว่ามาก ซึ่งหลังจากการที่ประเทศไทยและจีน มีความตกลง Free Trade Area (FTA) ในสินค้าผักและผลไม้ภาชีนำเข้า 0% มีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ทำให้ลำไยอบแห้งจากภาคเหนือของไทย ซึ่งมีมูลค่าการส่งออกไปจีนประมาณ 1,500 – 2,000 ล้านบาทต่อปี สามารถใช้ Certificate of Origin ของไทย โดยไม่ต้องแปลงเอกสารในใบขนส่งสินค้าพม่าหรือลาวอีกต่อไป

รูปที่ 5.1 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน

5.4 สภาพการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนในอดีตถึงปัจจุบัน

รูปที่ 5.2 แผนที่อาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและเส้นทางในการขนส่งสินค้า

จากการศึกษาของนิภาวรรณ วิชัยและคณะ(2548) ถึงวิวัฒนาการทางการค้าการค้าชายแดนไทย-จีนด้านอำเภอเชียงแสนโดยเฉพาะการนำเข้าผลไม้จากจีนที่สำคัญ ได้แก่ แอปเปิล สาลี่ จากประเทศจีน โดยมีมาตั้งแต่ปี 2537 คือหลังจากมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-จีน โดยแบ่งวิวัฒนาการออกเป็น 4 ระยะ คือ

(1) ยุคเริ่มต้นการค้า เริ่มตั้งแต่ปี 2537 โดยในระยะแรกเรือสินค้าจีนจะจอดขนถ่ายสินค้ากระจัดกระจาย ไปตามแนวฝั่งแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล โดยการใช้โซ่เหล็กล่ามเรือยึดไว้กับต้นไม้ใหญ่ที่ริมฝั่งน้ำ ต่อมาภายหลังเมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนริมฝั่งน้ำจึงมีการสร้างหลักเสาคอนกรีตขนาดใหญ่สำหรับล่ามยึดเรือ เรือที่ล่องมาในระยะแรกเป็นเรือขนาดเล็กบรรทุกทุกแอมป์เปิดสาลี่ ได้ประมาณ 4,000 - 5,000 กล่อง การขนถ่ายสินค้าต้องใช้แรงงานคนแบกของขึ้นมาบนท่าหน้า ทำให้เกิดงานรับจ้างแบกแอมป์เปิดในบรรดาแรงงานในอำเภอเชียงแสนและใกล้เคียง โดยเงินค่าตอบแทนตามจำนวนกล่องที่แบกได้ทำให้ได้เงินค่าตอบแทนประมาณวันละไม่ต่ำกว่า 400 - 500 บาท

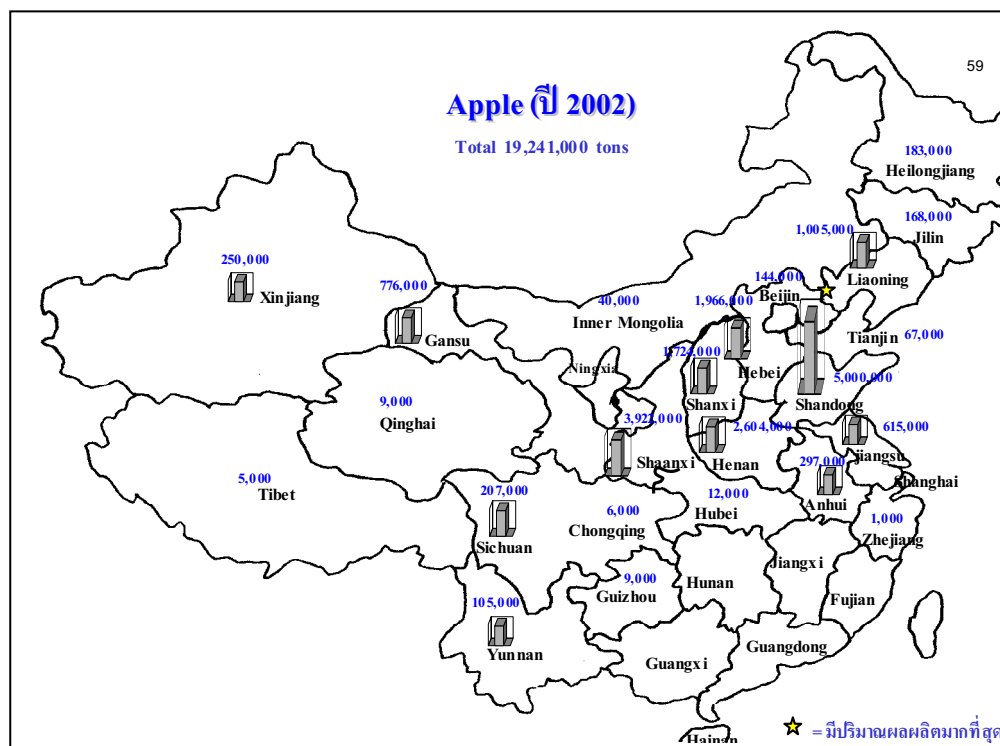
(2) ช่วง พ.ศ. 2537-2540 (ชาวสวนกลายเป็นพ่อค้าคนกลาง) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537

เป็นต้นมา ผู้ประกอบการค้าชายแดนแอปเปิ้ล สาลี่ เป็นชาวเชียงแสนที่มีลงทุนร่วมกัน 2-3 คน ซื้อเหมาแอปเปิ้ลที่ละลำเรือประมาณสี่พันถึงห้าพันกล่อง โดยเป็นลักษณะที่เจ้าของสินค้าชาวจีน จะขายเหมาแอปเปิ้ล สาลี่ที่ละลำเรือ การซื้อขายจะมีการตกลงราคาสินค้ากันที่เรือ โดยราคาที่ตกลงซื้อขายนั้นเป็นไปตามราคาตลาด โดยเมื่อตกลงราคากันได้แล้ว จะมีการชำระค่าสินค้าเป็นเงินสดด้วยเงินบาทไทยแก่พ่อค้าจีนทันที หลังจากนั้นจึงมีการจ้างแรงงานแบกของขึ้นมาวางเรียงกันไว้ที่บนฝั่ง ค่าจ้างแบกของจากเรือขึ้นมาที่ทำน้ำกล่องละ 2-3 บาท โดยการผ่านพิธีการศุลกากรนั้นจะมีเจ้าหน้าที่ศุลกากรอำนวยความสะดวกโดยมีการเก็บภาษีกันที่ทำน้ำ โดยทั้งนี้แม่ค้าคนไทยเป็นผู้ชำระค่าภาษีทั้งหมด แล้วจะมีพ่อค้า-แม่ค้าจากต่างอำเภอต่างจังหวัดทั่วประเทศไทยมาซื้อไปขายต่ออีกทอดหนึ่งโดยนำรถมาบรรทุกสินค้าด้วยตนเอง ในระยะแรกมีลักษณะของยานพาหนะที่แตกต่างกันออกไป โดยส่วนมากจะเป็นรถปิกอัพ รถบรรทุกหกล้อ และเป็นรถสิบล้อ ลักษณะของการขนสินค้าขึ้นรถเกิดขึ้นเมื่อคู่ค้ามีการตกลงซื้อขายกันเกิดแล้วจะต้องจ้างคนช่วยแบกของไปใส่รถอีกทอดหนึ่งค่าจ้างแบกกล่องละ 1 บาท โดยการค้าขายโดยลักษณะของการรับช่วงซื้อขายแอปเปิ้ลระยะแรกนั้นมีผลกำไร โดยอุปกรณ์ของพ่อค้ารายย่อยที่มีลักษณะของการลงทุนกันเหมาซื้อแอปเปิ้ล สาลี่ มีเพียงเงินสด โต๊ะและเก้าอี้ รมชายหาดสำหรับกันแดด และเครื่องคิดเลข เป็นต้น โดยลักษณะของการค้าขายแบบนี้ พ่อค้าผลไม้ เรียกว่าเป็นช่วง “ผลไม้เป็น” คือมีผู้ซื้อจำนวนมากพร้อมที่จะซื้อสินค้าของตน โดยในช่วงที่มีผลไม้จากจีนเข้าเทียบท่าระหว่างปี พ.ศ. 2537 - 2541 นั้นมีเรือจีนจอดเทียบท่าจำนวนมาก มีแรงงานที่รับจ้างแบกของ รถบรรทุกทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก มารอขนแอปเปิ้ล จอดเต็มถนน แม่ค้าก็มีจำนวนมาก ตลอดแนวริมฝั่งแม่น้ำโขง มีการนำเอากล่องแอปเปิ้ล สาลี่วางซ้อนกันไว้เป็นระยะแรก โดยในระยะแรกนั้นของการค้าขายแอปเปิ้ลสามารถขายให้หมดไปได้ภายในวันเดียว อย่างไรก็ตามเมื่อมีสินค้ามากขึ้นไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในวันเดียว จึงทำให้ต้องมีการเก็บรักษาผลไม้ เช่น การคลุมด้วยผ้าใบ การเก็บไว้ในตู้เย็นบ้าน ในยุ้งข้าว และเก็บไว้ในโกดังที่มีสร้างขึ้น

(3) ยุคตลาดที่มีการแข่งขัน ตลาดแอปเปิ้ล สาลี่เริ่มมีลักษณะที่เป็นตลาดแข่งขันมากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา สินค้าประเภทแอปเปิ้ล สาลี่ที่นำเข้ามาจากประเทศจีนเริ่มมีจำนวนมากขึ้น จำนวนเรือที่ขนส่งสินค้ามีมากขึ้น ขนาดของเรือขนส่งของจีนมีขนาดใหญ่มากขึ้น ผู้ประกอบการค้าผลไม้รายย่อยเชียงแสนก็มากขึ้น ทำให้ตลาดการค้าแอปเปิ้ล สาลี่มีลักษณะที่เป็นการแข่งขันมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ปริมาณของผลไม้แอปเปิ้ล สาลี่ที่ผู้ประกอบการรายย่อยไทยซื้อมาขายต่อบริษัทริมฝั่งน้ำก็เริ่มเหลือน้อยลง ไม่สามารถขายให้หมดได้ภายในหนึ่งวันเหมือนอดีต ทำให้ต้องมีต้นทุนในการจ้างคนมานอนเฝ้า ต้องหาที่เก็บสินค้า ทำให้แอปเปิ้ล สาลี่ที่ซื้อมานั้น มากองไว้บนฝั่งเป็นสัปดาห์ก็ยังไม่ได้ขาย แอปเปิ้ล สาลี่

ก็จะน่าเสีย จึงจำเป็นต้องขายถูก ยอมขาดทุน หรือยอมให้ลูกค้าซื้อด้วยเงินเชื่อ ซึ่งเรียกว่า การค้าผลไม้ไม่อยู่ในช่วงของ “ผลไม้ตาย” ปัญหาที่เกิดขึ้นจากธุรกิจ เช่น การชำระค่าสินค้าที่เคยจ่ายเงินสดก็มีปัญหาของการไม่ชำระค่าสินค้า การเรียกเก็บไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหานี้ขึ้น การปราศจากหลักฐานสัญญาซื้อขายกันทำให้ไม่สามารถฟ้องร้องตามกฎหมายได้ ทำให้พ่อค้าผลไม้รายย่อยเชียงใหม่ทยอยเลิกกิจการไป คงเหลือแต่ผู้ค้ารายใหญ่ ซึ่งมีทุนมาก มีโกดังเก็บสินค้าของตนเอง สามารถซื้อสินค้าจากเรือลำใหญ่ที่ละมาก ๆ ได้ และได้รับความเชื่อถือจากพ่อค้าชาวจีน หรือการให้เครดิตระหว่างพ่อค้าไทย-จีนด้วยกันเอง ทำให้สามารถต่อรองในการค้าแอปเปิ้ล และสาลี่ได้มากกว่าผู้ค้าผลไม้รายเล็ก ที่ในที่สุดผู้ประกอบการรายย่อยต้องออกจากตลาดไป

(4) ยุคภายหลังการมีข้อตกลงเสรีการค้าไทย-จีน การไหลเวียนของสินค้านำเข้าสำคัญ: แอปเปิ้ลจากจีนซึ่งมีแหล่งเพาะปลูกแอปเปิ้ลเพื่อการส่งออกที่สำคัญของจีนอยู่ที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ มณฑลชานซี มณฑลกานซู มณฑลชางซี มณฑลชิงไห่ โดยมีผลผลิตคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26 ของผลผลิตทั่วประเทศ (ข้อมูลปี 2541)

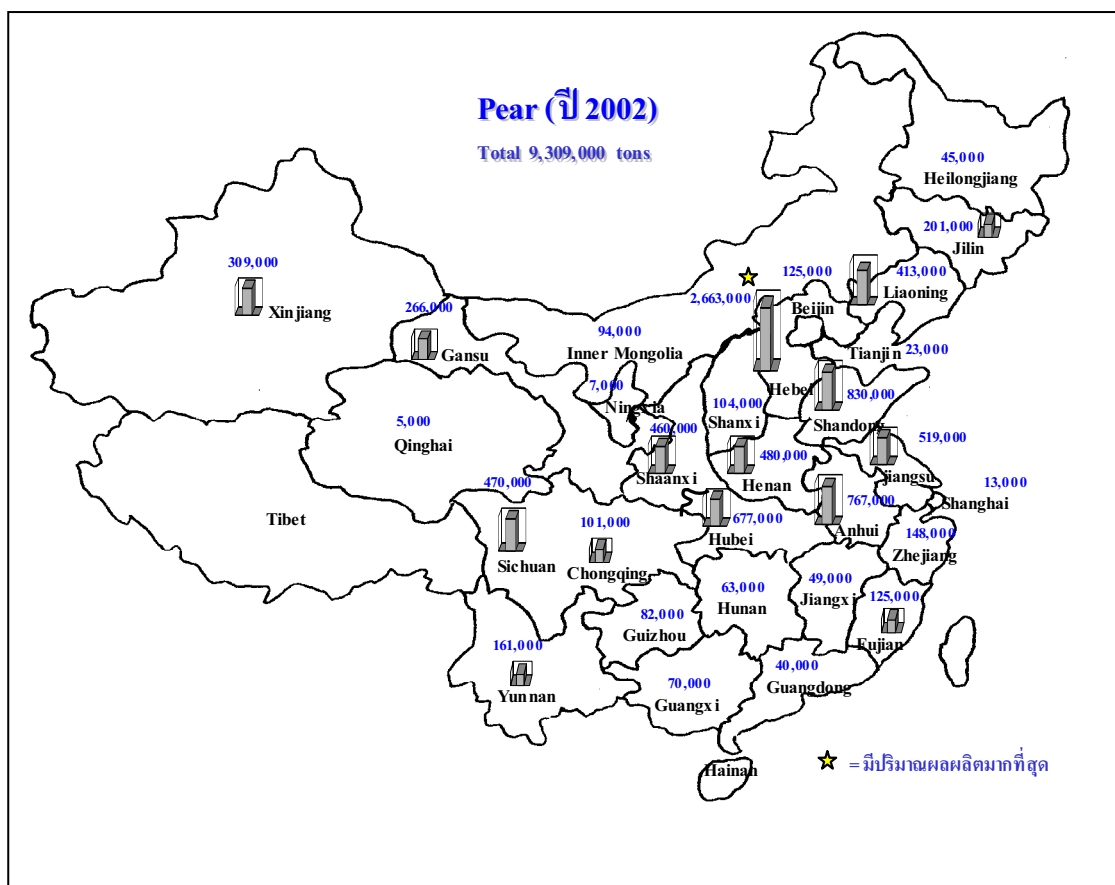
ที่มา: พิษณุ เจริญมหาศาล และคณะ (2548)

รูปที่ 5.3 ปริมาณของแอปเปิ้ลในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545

ตารางที่ 5.6 ปริมาณของแอปเปิ้ลในมณฑลต่าง ๆ ของจีนปี 2545

ลำดับที่	มณฑล	ปริมาณ (ตัน)
1	Shandong	5,000,000
2	Shaanxi	3,922,000
3	Henan	2,604,000
4	Hebei	1,966,000
5	Shanxi	1,724,000
6	Liaoning	1,005,000
7	Gansu	776,000
8	Jiangsu	615,000
9	Anhui	297,000
10	Xinjiang	250,000
11	Sichuan	207,000
12	Heilongjiang	183,000
13	Jilin	168,000
14	Beijing	144,000
15	Ningxia	125,000
16	Yunnan	105,000
17	Tianjin	67,000
18	Inner Mongolila	40,000
19	Hubei	12,000
20	Guizhou	9,000
21	Qinghai	9,000
22	Chongqing	6,000
23	Tibet	5,000
24	Zhejiang	1,000
25	Shanghai	-
26	Fujian	-
27	Jiangxi	-
28	Hunan	-
29	Guangdong	-
30	Guangxi	-
31	Hainan	-
	รวม	19,241,000

ที่มา: พิษณุ เจริญมหาศาลและคณะ (2548)

ที่มา: พิษณุ เจริญมหาศาล และคณะ(2548)

รูปที่ 5.4 ปริมาณของสาลี่ในมณฑลต่างๆ ของจีนปี 2545

ตารางที่ 5.7 ปริมาณของสาหร่ายในมณฑลต่าง ๆ ของจีนปี 2545

ลำดับที่	มณฑล	ปริมาณ(ตัน)
1	Hebei	2,663,000
2	Shandong	830,000
3	Anhui	767,000
4	Hubei	677,000
5	Jiangsu	519,000
6	Henan	480,000
7	Sichuan	470,000
8	Shaanxi	460,000
9	Liaoning	413,000
10	Xinjiang	309,000
11	Gansu	266,000
12	Jilin	201,000
13	Yunnan	161,000
14	Zhejiang	148,000
15	Beijing	125,000
16	Fujian	125,000
17	Shanxi	104,000
18	Chongqing	101,000
19	Inner Mongolia	94,000
20	Guizhou	82,000
21	Guangxi	70,000
22	Hunan	63,000
23	Jiangxi	49,000
24	Hellongjian	45,000
25	Guangdong	40,000
26	Tianjin	23,000
27	Shanghai	13,000
28	Ningxia	7,000
29	Qinghai	5,000
30	Hainan	-
31	Tibet	-
	รวม	9,310,000

ที่มา: พิษณุ เจริญมหาศาล และคณะ (2548)

ปัจจุบันมีการนำเข้าแอปเปิ้ลผ่านด่านเชียงแสนประมาณปีละ 11,000 ตัน หรือ 200 ล้านบาทต่อปี จากการสัมภาษณ์พ่อค้าชายแดนเชียงแสนพบว่าพ่อค้าจีนจะรวบรวมผลผลิตจากแหล่งผลิต ทำการขนส่งผ่านนครคุนหมิงจนถึงเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา เพื่อขนส่งสินค้าลงเรือที่ท่าเรือกว๋นเหล่ย์ และนำมาจำหน่ายที่ท่าเรือเชียงแสนเอง ซึ่งจะมีพ่อค้าไทยเข้าไปดูสินค้าและทำการตกลงราคาบนเรือตามคุณภาพสินค้า หรือ บางกรณีพ่อค้าจีนอาจขนส่งสินค้าดังกล่าวเข้ามาที่ท่าเรือเชียงแสนตามคำสั่งซื้อของผู้นำเข้าไทย หลังจากพ่อค้าไทยรับซื้อจากพ่อค้าจีนแล้ว จึงนำไปกระจายไปยังตลาดขายส่งทั่วประเทศ ทั้งนี้ การขนส่งแอปเปิ้ลจากแหล่งผลิตถึงผู้บริโภคใช้ระยะเวลาทั้งสิ้นประมาณ 20 วัน ฤดูกาลนำเข้าสินค้าดังกล่าวจะอยู่ระหว่างเดือนสิงหาคมจนถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยสถิติการนำเข้าแอปเปิ้ลและสาลี่ปีงบประมาณ 2546-2548 สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 5.8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.8 มูลค่าสินค้า FTA นำเข้า ณ ด่านศุลกากรเชียงแสน

หน่วย : ล้านบาท

นำเข้าสินค้า								
ชนิดสินค้า	ปีงบประมาณ 2546		ปีงบประมาณ 2547		ปีงบประมาณ 2548		มูลค่า เพิ่ม/ () ลด ปี 47 - 48	คิดเป็น %
	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า	น้ำหนัก (ตัน)	มูลค่า		
แอปเปิ้ล	11,446	183.09	26,085	305.75	25,172	275.10	- (31)	- (10)
สาลี่	3,544	71.81	17,124	279.51	13,459	205.63	- (74)	- (26)
เห็ดหอมแห้ง	142	10.41	382	35.00	52	4.08	- (31)	- (88)
หอมแบ่ง	214	0.96	1,525	8.97	3,131	22.64	14	152
ผักสด	1,575	22.91	3,376	37.16	8,261	106.52	69	187
ต้นหอมอบแห้ง	-	-	48	2.86	25	1.48	- (01)	- (48)
ก้านเห็ดหอมแห้ง	2	0.06	43	1.09	64	1.59	1	46
รวม	16,923	289.24	48,583	670.34	50,164	617.04	- (53)	- (8)

ที่มา: ด่านศุลกากรเชียงแสน

ปัจจุบันเมื่อเปิดเสรีทางการค้าไทย-จีน (FTA) การนำเข้าผลไม้แอปเปิ้ลสาลี่จากจีนตอนใต้ตกอยู่ในกลุ่มของผู้ค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่ราย โดยวงเงินที่มีการซื้อขายเป็นวงเงินสูงต่อปีโดยวัดจากสินค้าที่มากับเรือน้ำหนักบรรทุกประมาณ 200 ตัน บรรทุกแอปเปิ้ลหรือสาลี่เที่ยวละประมาณ 20,000 กล่อง โดยต้นทุนสินค้าประมาณสองล้านบาท นอกจากจะเป็นผู้นำเข้าผลไม้จากจีนแล้ว ผู้ประกอบการบางรายยังทำการส่งออกผลไม้ไทยออกไปขายด้วย ดังนั้น

การค้าชายผลไม้ไทย-จีนในปัจจุบันผู้ค้าจะต้องมีเงินทุนสูงมาก และต้องมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับชาวจีนคู่ค้าขายที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันมายาวนาน

**ตารางที่ 5.9 สินค้านำเข้า – ส่งออก 10 อันดับ ณ ด้านศุลกากรเชียงแสน
ประจำปีงบประมาณ 2548**

ลำดับที่	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
1	แอ็บเปิ้ล	ยางแผ่นรมควัน
2	สาเล่สด	ลำไยอบแห้ง
3	ไม้แปรรูป	ด้ายยางยืด
4	ผักสด	ยางแท่ง
5	กระเทียม	น้ำมันปาล์ม
6	กระป๋องมีชีวิด	เม็ดพลาสติก
7	ผ้าห่ม	น้ำมันดีเซล
8	เมล็ดทานตะวัน	เงาะในน้ำเชื่อม
9	เมล็ดพืชทอง	เครื่องดื่มบำรุงกำลัง
10	โมโนไคแคลเซียมฟอสเฟต	ยารักษาโรค

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสน

จากตารางที่ 5.9 เมื่อพิจารณาสินค้าที่ส่งออกทั้ง 10 อันดับแรก พบว่าสินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ยางทุกชนิดเป็นสินค้าที่ไม่ได้มีแหล่งผลิตในอำเภอเชียงแสน จีแผ่นรมควัน ลำไยอบแห้ง และด้ายยางยืด ในขณะที่สินค้านำเข้าจากจีนตอนใต้ได้แก่ กล้วยไม้ ไม้แปรรูป และผ้าห่ม ซึ่งพบว่าชาวบ้านในอำเภอเชียงแสนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการผลิตสินค้าส่งออกไปขายยังประเทศจีนเลย

และเมื่อพิจารณาสินค้านำเข้า 10 อันดับแรก พบว่ามีการนำเข้าแอปเปิลเป็นอันดับ 1 และสาเล่ เป็นอันดับ 2 เมื่อพิจารณาสินค้านำเข้าทั้ง 10 อันดับ พบว่ามีในอำเภอเชียงแสนมีการซื้อขายแอปเปิลกับสาเล่เท่านั้น ส่วนสินค้าประเภทอื่นมีการซื้อขายเพียงเล็กน้อย

5.5 วิธีการตลาดการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน

5.5.1 กลุ่มผู้ประกอบการส่งออกไทย

จากข้อมูลกรมศุลกากร (ตารางที่ 5.10) จำนวนผู้ส่งออกสินค้าจากไทยผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือไปยังประเทศจีนมีประมาณ 135 ราย ประกอบด้วยบริษัทในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน และกรุงเทพฯ ผู้ส่งออกรายใหญ่อยู่ในเขตภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่และลำพูน รวมทั้งสิ้น 77 ราย มีมูลค่าการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 38.2 ร้อยละ 14.6 และร้อยละ 14.5 ตามลำดับ ผู้ส่งออกที่อยู่ในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่จะทำการค้ากับทั้งพ่อค้าชาวจีนและพม่า โดยผู้ส่งออกแต่ละรายส่งออกไปจีนในสัดส่วนที่มากกว่าส่งออกไปพม่า เนื่องจากการค้ากับพมามักมีปัญหาการปิดพรมแดนบ่อยครั้ง ทำให้การค้าขายไม่สะดวกเท่าที่ควร สำหรับพ่อค้าจากกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยประมาณ 58 ราย คิดเป็นมูลค่าการค้าร้อยละ 9.7 และ 2.9 ตามลำดับ (ธนาคารแห่งประเทศไทย 2548: 85)

ตารางที่ 5.10 โครงสร้างผู้ส่งออกสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน (ราย)	สัดส่วนตามมูลค่าการส่งออก (ร้อยละ)
1	เชียงราย	52	38.2
2	ลำพูน	6	14.6
3	เชียงใหม่	19	14.5
4	กทม.	40	9.7
5	จังหวัดอื่น ๆ	18	2.9
6	ไม่ระบุ	-	20.1
	รวม	135	100.0

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ผู้ส่งออกรายใหญ่ที่มีมูลค่าการส่งออกต่อเดือนมากกว่า 10 ล้านบาท มีเพียงร้อยละ 3 ของจำนวนผู้ส่งออก โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 38.3 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด รองลงมา คือ ผู้ส่งออกที่มีมูลค่าการส่งออกระหว่าง 1 – 5 แสนบาทต่อเดือน มีประมาณร้อยละ 17 ของจำนวนผู้ส่งออก หรือคิดเป็นร้อยละ 32.9 ของมูลค่าการส่งออก อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้ส่งออก ส่วนใหญ่เป็นผู้ส่งออกรายย่อยที่มีมูลค่าการส่งออกน้อยกว่า 50,000 บาทต่อเดือน แต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.5 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด นำสังเกตผู้ส่งออกรายใหญ่มีจำนวนน้อยราย ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าในเขตภาคเหนือ แต่มีส่วนแบ่งทางการตลาดค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่า การค้าชายแดนปัจจุบันยังไม่กระจายตัวมากนัก

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในเขตภาคเหนือและส่วนกลางที่ทำการส่งออกผ่านด่านศุลกากรเชียงแสนจำนวน 27 รายของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) พบว่า มูลค่าการส่งออกเฉลี่ยต่อครั้งอยู่ระหว่าง 1 - 5 แสนบาท แต่มีผู้ส่งออกบางรายที่มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 2 - 2.5 ล้านบาทต่อครั้ง ผู้ส่งออกส่วนใหญ่มีเงินทุนหมุนเวียนการค้าประมาณ 2 แสนบาทถึง 4 ล้านบาทต่อเดือน โดยเงินทุนหมุนเวียนที่นำมาใช้ในกิจการจะมาจากรายได้ของกิจการเป็นหลัก ส่วนเงินทุนหมุนเวียนจากแหล่งอื่น ได้แก่ เงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน และเครดิตทางการค้าจากคู่ค้า

ตารางที่ 5.11 ผู้ส่งออกจำแนกตามมูลค่าการส่งออก

มูลค่าการส่งออกต่อเดือน (บาท)	จำนวน ผู้ประกอบการค้า ชายแดน	สัดส่วนผู้ส่งออก (ร้อยละ)	สัดส่วนมูลค่าการส่งออก (ร้อยละ)
> 10,000,000	4	3.0	38.3
5,000,001 - 10,000,000	4	3.0	16.1
1,000,001 - 5,000,000	23	17.0	32.9
500,001 - 1,000,000	13	9.6	6.3
100,001 - 500,000	33	24.4	5.2
50,001 - 100,000	15	11.1	0.6
< 50,000	43	31.9	0.6
รวม	135	100.0	100.0

ที่มา: กรมศุลกากร (2546) อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ทั้งนี้ผู้ส่งออกส่วนใหญ่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ดำเนินงานในรูปแบบหุ้นส่วนจำกัด และบริษัท ส่วนผู้ประกอบการที่ส่งออกรายบุคคลธรรมดา มีสัดส่วนที่น้อยมาก และระยะเวลาที่เริ่มทำการค้ากับจีนอยู่ระหว่าง 2-10 ปี มีผู้ส่งออกที่อยู่บริเวณชายแดนบางรายที่ทำการค้ากับจีนมากกว่า 10 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ ลักษณะการดำเนินกิจการของผู้ส่งออกมีหลายรูปแบบ ทั้งเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า (Representative) ให้บริษัทจากส่วนกลาง โดยดำเนินการส่งออกในนามผู้ส่งออกเองหรือบริษัทที่ผู้ส่งออกเป็นตัวแทนก็ได้ หรือเป็นเพียงผู้รวบรวมสินค้าตามคำสั่งซื้อ (Broker) แต่ดำเนินการส่งออกเอง หรือผู้ส่งออกอาจเป็นผู้ทำการผลิตและส่งออกโดยตรง (Manufacturer) เนื่องจากปัจจุบันมีคู่ค้าจีนบางรายเดินทางเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตโดยตรงที่กรุงเทพฯ อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งออกส่วนใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการค้าระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ที่ผ่านด่านชายแดนภาคเหนือ เป็นกลุ่มผู้ส่งออกที่อยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน มีความสัมพันธ์กับคู่ค้าจีนในลักษณะเครือญาติ หรือมีบริษัทตัวแทนจดทะเบียนที่มณฑลยูนนานโดยมีชาวจีนเป็นหุ้นส่วนช่วยในเรื่องการดำเนินการนำเข้าสินค้าและกระจายสินค้า เนื่องจากการค้าชายแดนระหว่างไทยกับจีนยังไม่เข้าสู่ระบบการค้าระหว่างประเทศสากลโดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะการชำระเงิน ส่งผลให้การค้าชายแดนยังต้องอาศัยความไว้วางใจระหว่างคู่ค้าเป็นสำคัญ

5.5.2 พัฒนาการของของพ่อค้าส่งออก

ในระยะเริ่มแรกของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ นั้น ผู้ประกอบการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนเป็นกลุ่มที่ทำการค้าชายแดนมาก่อน ทั้งที่อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน เกือบทั้งหมดมีประสบการณ์ในการค้าขนาดจำกัด วงเงินซื้อขายไม่มากนักโดยการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการที่มีลักษณะของการค้าส่งตั้งแต่เริ่มมีการค้าผ่านแดนเหลือจำนวนน้อยกว่าเดิมมาก เนื่องจากตลาดการค้าชายแดนด้านอำเภอ เชียงแสนมีลักษณะของการแข่งขันมากกว่าทางด้านอำเภอแม่สาย ทำให้มีผู้ประกอบการจำนวนมากออกจากตลาดไปเนื่องจากประสบกับการขาดทุน เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น ในผู้ประกอบการค้าส่งที่เหลืออยู่ในพื้นที่จะมีการแข่งขันสูง ด้วยลักษณะการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยในปัจจุบันมีผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น เข้ามาทำกิจการค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสนมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทในเครือหรือมีหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการส่งออกหรือนำเข้าจากประเทศจีน ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ จะเข้ามาทำการส่งสินค้าผ่านพิธีการทางด้านศุลกากรเท่านั้น แต่ไม่ตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เนื่องด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ แฟกซ์และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล เป็นต้น ทำให้การติดต่อกับคู่ค้าหรือลูกค้าสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและไม่ผ่านนายหน้าหรือผู้แทน ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการค้าชายแดนรายใหม่ที่มีต้นทุนสูง และสามารถติดต่อลูกค้าได้เป็นอย่างดี ก็จะสามารถแย่งชิงตลาดได้ แต่จะสามารถทำได้เฉพาะ

สินค้าใหม่ในตลาดเท่านั้น เนื่องจากผู้ประกอบการเดิมจะมีลูกค้าประจำและเป็นลักษณะของความไว้วางใจ

และเนื่องจากผู้ประกอบการชายแดนที่มีการทำการค้าด้านอำเภอเชียงแสนเป็นลักษณะของตลาดผู้ขายมากมาย มีผู้ประกอบการรายใหม่ๆ เข้ามาในตลาดแทนผู้ประกอบการรายเก่าอยู่เสมอ ทำให้ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการจำนวนมาก ซึ่งลักษณะของการประกอบกิจการไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เพียงแต่สามารถโทรศัพท์ประสานงานรับส่งสินค้า และส่งสินค้าให้ตรงเวลา ดังนั้นอำเภอเชียงแสนจึงเปรียบเสมือนเป็นที่สำหรับการส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการ ได้ทันเวลาเท่านั้น

พ่อค้าชายแดนหรือคู่ค้าชาวจีนนั้นมีย่านาใจในการต่อรองสูงแม้ว่าสินค้าที่สั่งจากพ่อค้าส่งออกไปไทยจะเป็นสินค้าจำเป็นและขาดแคลนที่คู่ค้าจีนต้องการเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถผลิตเองได้ แต่เนื่องจากมีผู้แข่งขันจำนวนมากขายและสามารถติดต่อกับลูกค้าได้โดยตรง นอกจากนี้การที่ผู้ประกอบการไทยเป็นทั้งผู้ส่งออกสินค้าไทยไปจีนตอนใต้และขณะเดียวกันก็เป็นผู้นำเข้าสินค้าจากจีนมาไทย ประกอบกับการที่คู่ค้าจีนมีความต้องการในการกระจายสินค้าให้ออกไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้ผลกำไร หรือสามารถที่จะแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าไทยประเภทอื่นในการนำไปจำหน่ายต่อ ทำให้ผู้ประกอบการค้าส่งไทยที่มีช่องทางในการจัดจำหน่ายมาก และดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้ติดต่อกำธุรกิจกันมานาน และมีเงินทุนสูง จะได้รับการยอมรับจากคู่ค้าหรือผู้ส่งออกจากประเทศจีนมาก ทำให้มีอำนาจในการต่อรองสูง และได้รับเครดิตในการจ่ายชำระค่าสินค้า (ศุภริตา อติศรศุภพงษ์, 2549)

สถานที่ตั้งของสถานประกอบการของผู้ประกอบการจะอยู่ในบริเวณริมถนนเลียบริมน้ำโขงโดยกระจุกตัวอยู่ใกล้กับท่าเรือ และด่านศุลกากร สำหรับสถานประกอบการที่ทำการค้าส่งจะตั้งเป็นอาคารพาณิชย์ แต่คลังสินค้าจะมีปริมาณมากกว่า เนื่องจากอาคารพาณิชย์จะใช้ในการติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าเท่านั้นจะไม่มีการจำหน่ายสินค้าหน้าร้าน สิ่งที่ผู้ประกอบการเน้นคือการเพิ่มปริมาณของที่ดั่งคลังสินค้า และพัฒนาคลังสินค้าให้มีความทันสมัย เช่น การเพิ่มจำนวนห้องเย็นให้มากขึ้น สำหรับสถานประกอบการที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใช้วิธีโทรศัพท์ติดต่อประสานงานในการส่งสินค้าบริเวณท่าเรือ โดยขนส่งโดยรถบรรทุกมาให้ถึงท่าเรือตามเวลาที่ตกลงกัน บริเวณสองฝั่งถนนเลียบริมน้ำโขงจึงมีอาคารพาณิชย์ คลังสินค้า และมีแผงลอยขายผลไม้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่มีตลาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งในการค้าปลีก เมื่อมีการส่งสินค้าและรับสินค้าแล้วผู้ประกอบการจะนำสินค้าไปจำหน่ายหรือส่งต่อไปให้ผู้ประกอบการค้าส่งรายอื่นโดยทันที ในกรณีที่กระจายสินค้าไม่ทันจะนำสินค้าเก็บไว้ที่คลังสินค้า

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าที่ประกอบธุรกิจผ่านด่านศุลกากร เชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่ามีสถานที่ประกอบการที่อำเภอแม่สายมากกว่าอำเภอเชียงแสนเองที่เหลือได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย ผู้ประกอบการค้าชายแดนจะเป็นลักษณะธุรกิจครอบครัว โดยเริ่มต้นกิจการจากรุ่นปู่ ย่า มาจนถึง พ่อ แม่ และในปัจจุบันจะมอบหมายให้ลูกเป็นผู้ดูแลกิจการแทน แต่พ่อ แม่ ยังดูแลอยู่ด้วย ยังไม่ปล่อยให้ดำเนินกิจการทันที เนื่องจากลักษณะของการค้าชายแดนเป็นลักษณะที่เป็นความไว้วางใจกันระหว่างคู่ค้า ผู้ประกอบการยังต้องสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าในความสามารถของผู้ประกอบการรุ่นลูกจึงจะมอบกิจการให้ดูแลได้ พ่อค้าส่งออกของไทยนั้นมีทั้งที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่เชียงแสน การมีพื้นฐานครอบครัวเดิมมาจากจังหวัดอื่น มาจากจีนโดยตรง หรือแม้ว่าจะเป็นผู้ส่งออกไทยจริงแต่แต่งงานกับชาวจีน เป็นต้น

กิจการเริ่มแรกของผู้ประกอบการที่มีสถานประกอบการในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง จะเป็นการตั้งร้านค้าขายทั่วไป และเริ่มมีการตั้งร้านที่ขายสินค้าเป็นประเภทชัดเจน เช่น ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ร้านขายยา หรือร้านขายสินค้าอุปโภคบริโภค ด้วยเนื่องจากในอดีตสินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการมากขึ้น จึงได้มีการขยายกิจการและตั้งร้านเป็นประเภทชัดเจน สำหรับสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน เริ่มตั้งสถานประกอบการเมื่อมีการค้าขายกับประเทศจีน ซึ่งมีระยะเวลาสั้นกว่าสถานประกอบการที่ตั้งในอำเภอแม่สาย และอำเภอเมือง แต่เดิมผู้ประกอบการในอำเภอแม่สายและอำเภอเมือง จะดำเนินกิจการค้าเฉพาะในพื้นที่อำเภอเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการเปิดเส้นทางการค้าไทย-จีนทางแม่น้ำโขงขึ้น จึงได้มีการจดทะเบียนการค้าเพื่อสามารถส่งสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากร ผู้ประกอบการทุกรายมีประสบการณ์ทางด้านธุรกิจมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และเริ่มทำการค้าผ่านแดนไม่น้อยกว่า 7-8 ปี นั้นแสดงให้เห็นว่าการค้าชายแดนที่ผู้ประกอบการสามารถดำเนินธุรกิจได้ดีเพราะมีระยะเวลาการค้ายาวนานและมีความสัมพันธ์อันดีกับคู่ค้าชาวจีน ส่วนการเรียนรู้ทางธุรกิจของผู้ประกอบการทุกรายนั้นได้มาจากการประกอบการค้าในครอบครัว และได้สัมผัสการค้าตั้งแต่เล็ก บางรายได้เริ่มทำธุรกิจอื่นมาก่อนทำธุรกิจนี้ อายุของผู้ประกอบการอยู่ระหว่าง 40 - 55 ปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจแบบครบวงจร คือ มีบริษัทลูกในการรับขนส่งสินค้า มีการจัดจำหน่ายสินค้าเอง มีคลังสินค้าของตนเอง เป็นต้น ระดับการศึกษาของผู้ประกอบการมีตั้งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปริญญาตรี และปริญญาโท โดยผู้ประกอบการที่เรียนในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีนั้น ถือเป็นผู้ประกอบการรุ่นที่ 2 ที่เข้ามารับช่วงดำเนินกิจการของครอบครัวต่อ โดยมูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้าในช่วงเวลาปกติคือ 4 - 5 แสนบาทต่อวัน ในช่วงเวลาที่มีการค้ารุ่งเรืองจะมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 3 ล้านบาทต่อวัน แต่ในช่วงที่ซบเซาอาจจะไม่สามารถขายสินค้าได้ ดังนั้นผู้ประกอบการจะระมัดระวังในการใช้จ่ายเงินการลงทุน โดยลดความเสี่ยง เช่น ทำธุรกิจครบวงจร มีร้านจำหน่ายเอง และขอรับชำระค่าสินค้าทันที เป็นต้น

สินค้านำเข้าและส่งออกที่ดำเนินการผ่านพิธีการของด่านศุลกากร ของผู้ประกอบการจำนวน 5 อันดับ โดยเรียงลำดับจากมูลค่าการนำเข้าและส่งออกจากมากที่สุดไปยังน้อย ที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้าส่งสินค้าส่งออก ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้าส่งออก สูงสุดจำนวน 5 อันดับดังนี้ (1) แผ่นยางรมควัน (2) ลำไยอบแห้ง (3) อุปกรณ์ก่อสร้าง (4) น้ำมันปาล์ม และ (5) ด้ายยางยืด/ยางแท่ง

ผู้ประกอบการค้าส่งมีสินค้านำเข้าสูงสุดจำนวน 5 อันดับดังนี้ (1) แอ็บเปิ้ล (2) สาลี่สด (3) ไม้แปรรูป (4) ผักสด/กระเทียม (5) กระบือมีชีวิต โดยในการส่งสินค้าจะใช้การโทรศัพท์ส่งสินค้า ไม่มีใบส่งสินค้า แต่มีลักษณะของการให้เครดิตที่ยาวนานเฉพาะลูกค้าที่ทำธุรกิจด้วยกันมานาน ซึ่งบางครั้งจะนานถึง 1 ปี

การกำหนดราคาสินค้าจะกำหนดโดยคำนึงถึงจำนวนสินค้าที่ส่ง หากส่งในปริมาณมากก็จะได้ส่วนลด การกำหนดราคาสินค้าจะรวมค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปด้วย การแข่งขันมีผลต่อการกำหนดราคาสินค้าและลูกค้ามีอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าและปริมาณความต้องการของลูกค้า

ส่วนช่องทางการจัดจำหน่ายในอดีตพ่อค้าจากประเทศจีนจะนำเรือบรรทุกสินค้ามาที่ริมน้ำโขงก่อน และมีการเชิญผู้ประกอบการจากไทยไปเที่ยวที่ประเทศจีน และแนะนำสินค้าจากประเทศจีน โดยจะมีเรือสินค้าจากประเทศไทยไปยังประเทศจีน และเรือสินค้าจากประเทศจีนมายังประเทศไทย แต่ในปัจจุบันจะมีเฉพาะเรือสินค้าจากประเทศจีนเท่านั้น เนื่องจากมีความไม่ปลอดภัยสำหรับเรือสินค้าจากประเทศไทย การติดต่อจะใช้วิธีการโทรศัพท์ในการส่งสินค้า ลูกค้าจะเป็นผู้จัดการภานำเข้าในประเทศจีนเอง ผู้ประกอบการจะทำใบส่งของอย่างเดียว และลูกค้าจะดูแลสินค้าด้วยตนเอง

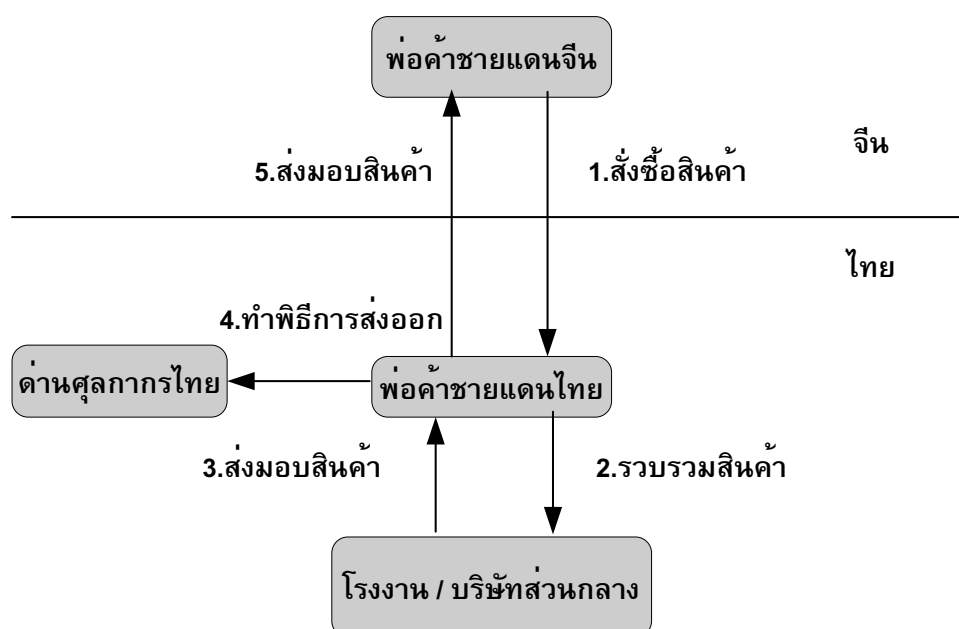
ที่ตั้งของสถานประกอบการไม่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจ อยู่ที่เราเอาใจใส่ลูกค้าและการขนส่งสินค้า ในกรณีที่สั่งเติมคันรถจะทำการส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปที่ท่าเรือโดยตรง หากไม่มากจะมีการเก็บสินค้าไว้ที่คลังสินค้า และจะรวบรวมจำนวนสินค้าในปริมาณที่มากพอจึงจะจัดส่งที่ท่าเรือ สถานประกอบการที่อยู่กรุงเทพฯ จะจัดส่งสินค้าถึงท่าเรือ โดยการจ้างบริษัทที่รับขนส่งสินค้า ดังนั้นระยะทางจากที่ตั้งของสถานประกอบการมาถึงท่าเรือจึงไม่มีผล ผู้ประกอบการจึงไม่นิยมในการตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน เพราะสามารถติดต่อกับลูกค้าโดยทางโทรศัพท์ได้สะดวก ลูกค้าที่ส่งสินค้าจำนวนมากจะมีการวางเงินมัดจำก่อน และเมื่อส่งสินค้าครบแล้วจะจ่ายเงินส่วนที่เหลือ การให้เครดิตจะให้เฉพาะลูกค้าเก่าที่ทำธุรกิจกันมานาน

ทั้งนี้คู่ค้าจีนส่วนใหญ่ของพ่อค้าชายแดนเชียงแสนเป็นพ่อค้าขายส่งจากเมืองต่างๆ ของมณฑลยูนนาน เช่น เมืองคุนหมิง เมืองเซียงรุ่ง เมืองเซียงรุ่ง เมืองต้าหลี่ เมืองเหมิงไห่ และ เมืองเหมิงล่า เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นพ่อค้าจากเมืองอื่นในแต่ละมณฑลของประเทศจีน อาทิ เมืองกวางโจว เมืองสือเจียง เมืองฮกเกี้ยน ดังนั้น ภาษาที่ใช้ติดต่อกับการค้าจะมีทั้งภาษาจีนกลาง ภาษาจีนยูนนานและภาษาไตลื้อ โดยเฉลี่ยผู้ส่งออกแต่ละรายมีคู่ค้าประจำอย่างน้อย 1 - 4 ราย รายมีมากถึง 10 - 20 ราย รูปแบบการติดต่อกับธุรกิจจะให้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกับคู่ค้าโดยตรงหรือผ่านนายหน้า

5.6 รูปแบบการส่งออกของพ่อค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

รูปแบบการส่งออกสินค้าจากไทยไปจีนสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

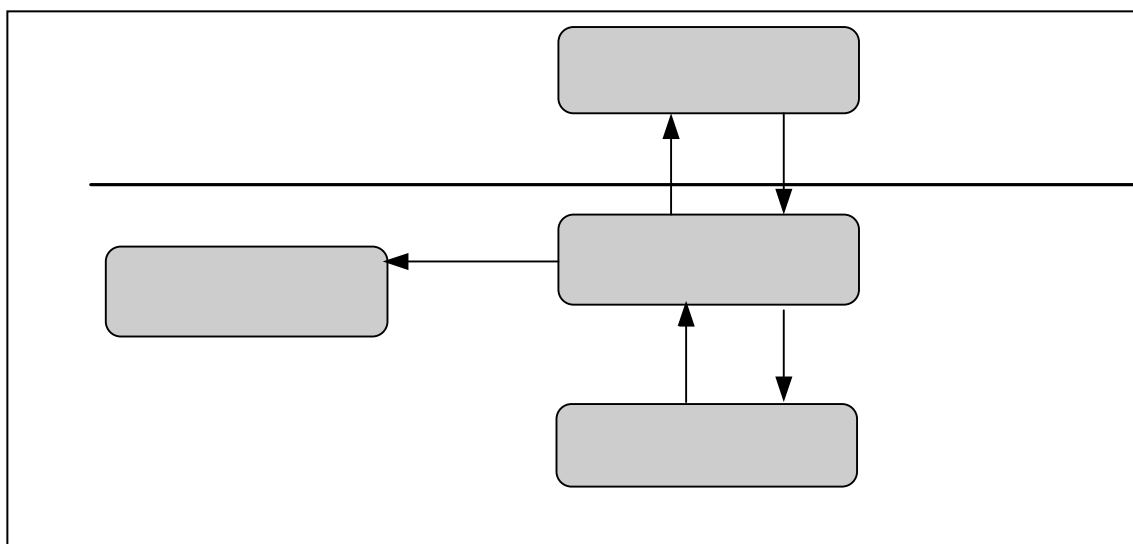
(1) พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมสินค้าในท้องถิ่นหรือสั่งซื้อจากบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางตามคำสั่งซื้อของคู่ค้าประจำชาวจีนทางโทรศัพท์ หรือโทรสาร หรือบางครั้งพ่อค้าจีนเดินทางเข้ามาติดต่อสั่งซื้อที่ร้านโดยตรงก็ได้ กรณีนี้พ่อค้าชายแดนไทยเป็นผู้ดำเนินการทำพิธีการส่งออกด้วยตนเอง (รูปภาพที่ 5.5)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปที่ 5.5 พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการรวบรวมสินค้า

(2) พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่นายหน้า (Broker) ให้บริษัทที่อยู่ในส่วนกลางหรือจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริษัทที่ผลิตสินค้าโดยตรงหรือเป็นเพียงผู้รวบรวมซื้อสินค้า โดยพ่อค้าชายแดนจะช่วยดำเนินการติดต่อซื้อขายกับคู่ค้าชาวจีน แต่ทำพิธีการส่งออกในนามของบริษัทที่ส่งออกสินค้านี้ดังกล่าว (รูปภาพที่ 5.6)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

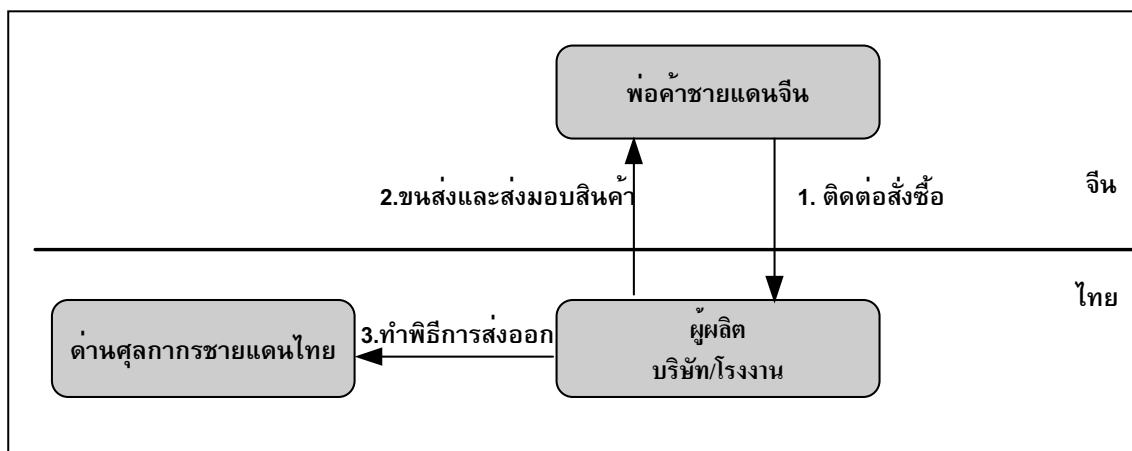
รูปที่ 5.6 พ่อค้าชายแดนในพื้นที่ทำหน้าที่นายหน้า (Broker)

(3) บริษัทหรือโรงงานผู้ผลิตจากส่วนกลางและจังหวัดอื่น ๆ ดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าจีนโดยตรง รวมทั้งดำเนินการส่งออกเอง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพ่อค้าจีนเริ่มเดินทางเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตที่ส่วนกลางด้วยตนเองไม่ผ่านพ่อค้าชายแดนเหมือนในยุคแรกของการค้า กรณีนี้ส่งออกในนามของบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลาง (รูปภาพที่ 5.7)

5.

4. ผ่านพิธีการศุลกากร

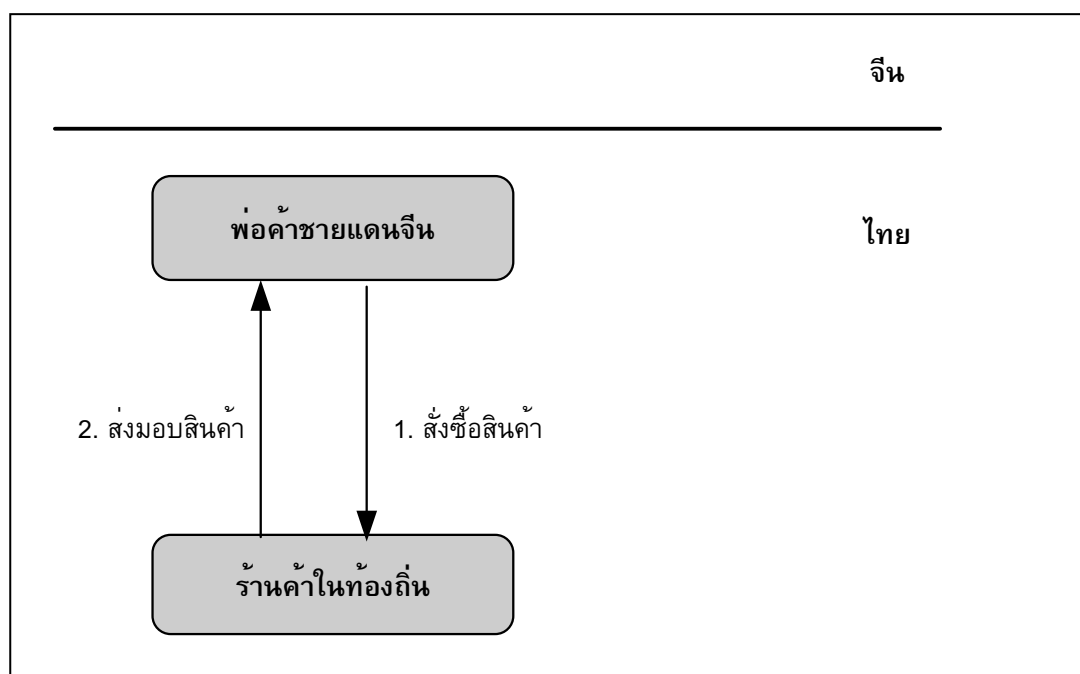
ด้านศุลกากรชายแดนไทย

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปภาพที่ 5.7 ผู้ผลิตจากส่วนกลางดำเนินการติดต่อค้าขายกับคู่ค้าจีนโดยตรง

(4) กรณีที่พ่อค้าจีนนำสินค้าเข้ามาขายในไทย เมื่อขายได้แล้ว ไม่ได้นำเงินสดกลับไป แต่จะเข้ามาหาซื้อสินค้าที่ต้องการกลับไปประเทศจีนจากร้านค้าในท้องถิ่น (รูปภาพที่ 5.8)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ

รูปภาพที่ 5.8 พ่อค้าจีนนำสินค้าเข้ามาขายในไทย และหาซื้อสินค้ากลับจีน

ทั้งนี้ความถี่ในการสั่งซื้อสำหรับสินค้าส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า เช่น สินค้าบริโภคในชีวิตประจำวันส่งออกประมาณ 2-5 ครั้งต่อเดือน มูลค่าการสั่งซื้อสินค้าต่อครั้งประมาณ 5 แสนบาท ถึง 3 ล้านบาท โดยปกติผู้นำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคของจีนซื้อสินค้าประเภทนี้ครั้งละไม่มากนัก เนื่องจากไม่นิยมเก็บสต็อก ส่วนสินค้าตามฤดูกาล เช่น ลำไยอบแห้งอาจมีการส่งออกทุกวันในปริมาณที่ค่อนข้างสูง (ตารางที่ 5.12) จากการสำรวจผู้ส่งออกจำนวน 20 รายพบว่า ราคาเสนอขายสินค้าที่กำหนดเป็นเงินสกุลบาทมีประมาณร้อยละ 55 ของจำนวนผู้ส่งออกทั้งหมดหรือของมูลค่าการค้า ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนของอัตราแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ผู้ส่งออกกำหนดราคาสินค้าในรูปเงินสกุลดอลลาร์ สรอ.และเงินหยวน ร้อยละ 20 และร้อยละ 10 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือผู้ส่งออกกำหนดหลายสกุลทั้งเงินบาท เงินดอลลาร์สหรัฐ และเงินหยวน ขึ้นอยู่กับข้อตกลงและประเภทสินค้า ทั้งนี้ หากกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินสกุลใดก็ตาม ผู้ส่งออกมักจะรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินสกุลนั้น แต่มีผู้ส่งออกบางรายสามารถรับชำระเงินทั้งสกุลเงินบาทและเงินหยวน

ตารางที่ 5.12 ความถี่และมูลค่าการส่งออกสินค้า

ประเภทสินค้า	ความถี่ (ครั้งต่อเดือน)	มูลค่าต่อครั้ง (บาท)
สินค้าบริโภค (นมข้น ผงชูรส บะหมี่)	2-5	500,000 – 3,000,000
ผลไม้กระป๋อง	1-2	400,000 – 2,000,000
ลำไยอบแห้ง		
รายใหญ่	40	4,000,000 – 8,000,000
รายเล็ก	1-2	300,000 – 500,000
ยารักษาโรค	1-2	100,000 – 600,000
ยางพารา	10-15	4,000,000
ยางรถยนต์	1-3	1,000,000 – 5,000,000

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ทั้งนี้การส่งออกส่วนใหญ่ไม่ว่าจะดำเนินการผ่านพ่อค้าชายแดนในท้องถิ่นหรือบริษัทผู้ผลิตส่วนกลางจะดำเนินการส่งมอบสินค้าที่ด่านเชียงแสนในลักษณะ F.O.B. (Free on

Boards)¹ โดยคู่ค้าจีนเป็นผู้รับภาระเรื่องการขนส่งและประกันภัยเองเกือบทั้งหมด โดยระยะเวลาส่งมอบขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าและระยะทาง รายละเอียดดังนี้

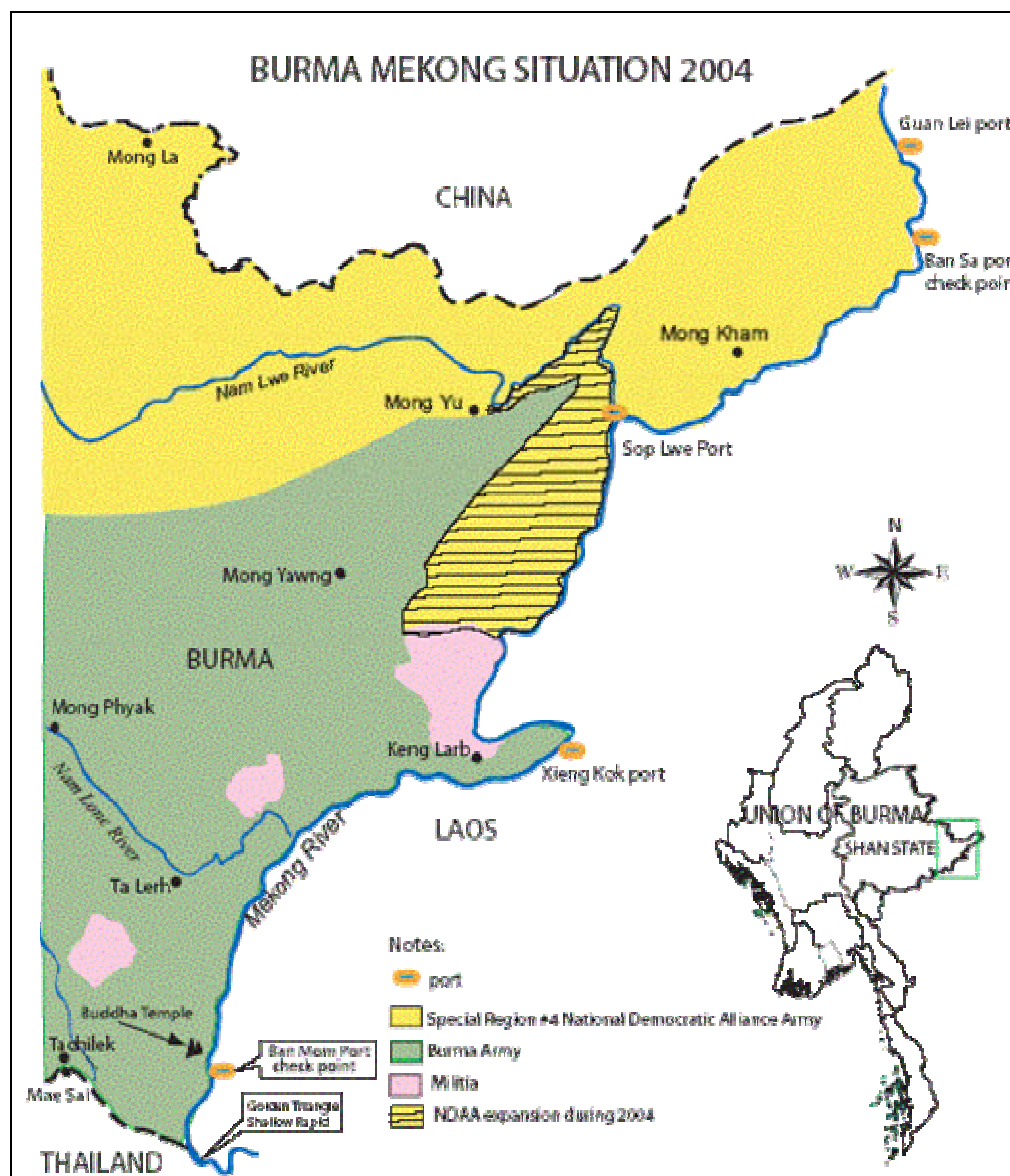
ตารางที่ 5.13 ระยะเวลาการส่งมอบสินค้าถึงเมืองปลายทางในจีน

ประเภทสินค้า	เมืองปลายทาง	วัน
สินค้าอุปโภคบริโภค	เขตสิบสองปันนา	2
ชิ้นส่วนไก่แช่แข็ง	เขตสิบสองปันนา	14
ผลไม้กระป๋อง	มณฑลอื่น	20-30
ผลไม้อบแห้ง	นครคุนหมิง	4-7
ผลไม้สด	เขตสิบสองปันนา	7
ผลิตภัณฑ์ยาง	เขตสิบสองปันนา	14

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ช่องทางการขนส่งสินค้ามี 2 ช่องทาง คือ ขนส่งผ่านแม่น้ำโขงและทางรถยนต์ผ่าน สปป.ลาว และสหภาพพม่า ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ การขนส่งสินค้าผ่านแม่น้ำโขงมีสองลักษณะ คือ ผ่านท่าเรือเชียงรุ่ง และเสียภาษีอย่างถูกต้อง หรือขนส่งผ่านประเทศพม่าก่อนนำเข้าประเทศจีนทางบก โดยคู่ค้าจีนหรือบริษัทในจีน เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งอาจดำเนินการเองหรือผ่านบริษัทรับขนส่งสินค้า (Shipping Company) แต่ส่วนใหญ่พ่อค้าจีนมักใช้เส้นทางขนส่งทางแม่น้ำโขงจากท่าเรือเชียงแสน และนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือสบห้วยที่สหภาพพม่า ซึ่งอยู่ตรงข้ามเมืองลง ประเทศจีนก่อน เนื่องจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าวถือเป็นเขตการค้าชายแดน ได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้า แต่ต้องจ้างชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนขนส่งสินค้าดังกล่าวโดยรถบรรทุกขนาดเล็ก (คล้ายรถบรรทุกที่ใช้รถไถนาเดินตามเป็นตัวชักจูงสินค้า) น้ำหนักบรรทุกไม่เกิน 1 ตัน) เพื่อขนส่งสินค้าจากฝั่งพม่าเข้าจีนโดยที่ไม่ต้องเสียภาษี หากการขนส่งแต่ละครั้งมีน้ำหนักไม่เกิน 100 ตันต่อใบขนส่ง 1 ใบ หรือกรณีที่มีการเสียภาษีนำเข้าก็จะเสียอัตรา ลดลงครึ่งหนึ่งจากปกติ ตามข้อตกลงการค้าชายแดนระหว่างจีนกับสหภาพพม่า หลังจากนั้น สินค้าจะถูกกระจายต่อไปยังประชาชนในมณฑลยูนนานเพื่อการอุปโภคบริโภคและส่วนหนึ่งของสินค้าก็ถูกขายให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในเขตยูนนาน ส่วนสินค้าบางชนิด เช่น ลำไยอบแห้ง หรือยางพาราแผ่นรมควัน จะถูกพ่อค้าจีนที่เป็นนายหน้า (Broker) นำไปกระจายต่อยังมณฑลอื่น ๆ

¹ F.O.B. คือ การเสนอราคาซึ่งรวมเฉพาะราคาสินค้าและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตหรือคลังสินค้าไปยังท่าเรือและลำเลียงสินค้าลงเรือ ส่วนค่าประกันภัยและค่าขนส่ง ผู้ซื้อสินค้าจะชำระเงินโดยตรงแก่บริษัทประกันภัยและบริษัทเดินเรือ

รูปที่ 5.9 แสดงเส้นทางการเดินเรือและขนส่งสินค้าจากเชียงแสนสู่จีนตอนใต้

5.7 รูปแบบการนำเข้าของพ่อค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

การค้าไทย - จีนด้านอำเภอเชียงแสน ในอดีตนั้นเป็นการค้าระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นของฝ่ายไทย และจีนมาเจรจาแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยพ่อค้าจีนนำสินค้า เช่น ผลไม้จากจีนมาขายให้พ่อค้าไทย โดยเป็นลักษณะการฝากขาย เมื่อขายได้พ่อค้าไทยก็จะนำเงินมาชำระให้ หรือจะเป็นการแลกกับสินค้าที่พ่อค้าจีนต้องการ เพื่อนำกลับไปขายยังประเทศของตน ต่อมาเมื่อการค้า

มีการขยายตัวมากขึ้น การค้าในลักษณะของการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกันเริ่มลดน้อยลง จะเป็นการซื้อขายโดยชำระราคากันเป็นเงินสด โดยใช้เงินสกุลของประเทศของตน เช่น พ่อค้าไทย ชำระเงินค่าสินค้าของจีนเป็นเงินหยวน และพ่อค้าจีนที่ซื้อสินค้าของไทยต้องชำระเงินเป็นบาท ถึงแม้ปัจจุบันจะมีมูลค่าการค้าสูงมากก็ตาม แต่การชำระเงินยังเป็นการชำระด้วยเงินสดเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่ใช้การค้าในลักษณะของการค้าระหว่างประเทศที่ต้องใช้เอกสาร LC และชำระเงินโดยการหักบัญชี

การค้าชายลักษณะเป็นการค้าส่งโดยพ่อค้าชาวไทยใน อำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สายที่ค้าขายกับจีนตอนใต้และนำสินค้ามาลงเรือที่ท่าเรือเชียงแสน โดยมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำเข้า หรือผู้ส่งออกด้วยในเวลาเดียวกัน โดยในกรณีที่พ่อค้าไทยเป็นผู้นำเข้าจะใช้วิธีการโทรศัพท์สั่งซื้อสินค้าไปยังบริษัทคู่ค้าของตนที่อยู่ในเมืองเชียงรุ่ง(จีน) ให้ส่งสินค้านั้นมาขึ้นเรือที่ อ.เชียงแสน หรือในกรณีที่บริษัทของคนไทยเข้าไปร่วมหุ้นตั้งบริษัทร่วมกับคู่ค้าชาวจีนก็จะโทรศัพท์สั่งซื้อโดยตรงโดยผ่านบริษัทของตนซึ่งจดทะเบียนในจีนเป็นผู้ส่งสินค้าอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้พ่อค้าบางรายนั้นมีเรือที่เป็นของตนเองที่ใช้ในการขนส่งสินค้าระหว่างไทย -จีน เพียงแต่เรือดังกล่าวนั้นจดทะเบียนและติดธงสัญชาติเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อได้สินค้าตามจำนวนที่สั่งแล้วก็จะนำลงเรือที่ท่าเรือเมืองจิ่งหงหรือแคว้นสิบสองปันนาของจีนเดินทางทวนแม่น้ำโขงผ่านประเทศจีน ลาว และ พม่า เข้ามาขนถ่ายสินค้าขึ้นฝั่งไทยที่ท่าเรืออำเภอเชียงแสน โดยเรือที่บรรทุกสินค้านั้นเป็นเรือจีนที่มีระวางบรรทุก ขับ 80 ตัน ซึ่งเมื่อมาถึงก็จะผ่านพิธีการทางศุลกากรที่ด่านศุลกากรเชียงแสนแล้วจึงขนถ่ายสินค้าไปยังผู้นำเข้าสินค้าไทยโดยมีการชำระเงินเป็นเงินสกุลหยวนของจีน ตามอัตราที่ตกลงกันได้

จากการจัดกลุ่มสินค้านำเข้าโดยฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่าตั้งแต่ปี 2537 - 2543 สินค้านำเข้าสำคัญเฉลี่ยประมาณร้อยละ 88 เป็นสินค้าในหมวดเกษตรและอาหาร รองลงมาได้แก่ สินค้าประเภทไม้และผลิตภัณฑ์ไม้

อย่างไรก็ดี ระหว่างปี 2544 - 2546 ได้มีการจำแนกการนำเข้าตามภาคเศรษฐกิจ และกลุ่มสินค้า พบว่า สินค้านำเข้าหมวดเพื่อการอุปโภคบริโภคมีความสำคัญเป็นอันดับแรก โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 70 รองลงมาร้อยละ 20 ได้แก่ สินค้าประเภทวัตถุดิบและกึ่งวัตถุดิบ ส่วนการนำเข้าสินค้าทุนและสินค้าประเภทอื่น ๆ จากจีนตอนใต้มีสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อพิจารณาตามกลุ่มสินค้าพบว่า สินค้าหมวดเกษตรกรรม เช่น แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ กระเทียม ซึ่งเป็นสินค้าที่อยู่ใน 10 อันดับของการนำเข้ามีสัดส่วนร้อยละ 70.6 รองลงมาได้แก่ สินค้าประเภทอุตสาหกรรมร้อยละ 28.2 สินค้าสำคัญในหมวดนี้ อาทิ ผลิตภัณฑ์ไม้ สิ่งทอ ผลิตภัณฑ์ถนอมอาหาร เกมสียองเล่น และเครื่องไฟฟ้า เป็นต้น

5.7.1 วิธีการตลาดของกลุ่มผู้ประกอบการนำเข้าไทย

จากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่ามีจำนวนผู้นำเข้าสินค้าจากจีนตอนใต้ผ่านด่านชายแดนภาคเหนือมีประมาณ 105 ราย เป็นบริษัทที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงรายประมาณ 49 ราย มีมูลค่าการนำเข้าคิดเป็นร้อยละ 63.6 และบริษัทที่ตั้งอยู่ในจังหวัดอื่นๆ รวม 56 ราย ซึ่งมีมูลค่าการนำเข้าน้อยเพียงร้อยละ 9 อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้นำเข้าบางส่วนทำหน้าที่เป็นผู้ส่งออกสินค้าจากไทยไปยังจีนเช่นกัน จากตารางที่ 2 - 17 พบว่า พ่อค้านำเข้าสินค้าจากจีนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 54.3 เป็นพ่อค้ารายย่อยมีมูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 50,000 บาท ส่วนพ่อค้ารายใหญ่ที่มีขนาดการนำเข้าระหว่าง 1 - 5 ล้านบาท มีสัดส่วนที่น้อยประมาณร้อยละ 6.7 แต่มีสัดส่วนการค้ามากกว่าร้อยละ 50

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่า มูลค่าการนำเข้าเฉลี่ยต่อครั้งประมาณ 250,000 - 500,000 บาท พ่อค้ารายใหญ่เป็นพ่อค้าในท้องถิ่น นำเข้าสินค้าเกษตรเป็นหลัก อาทิ แอปเปิ้ล สาลี่ กระเทียม หอมแดงและเมล็ดทานตะวัน ส่วนผู้นำเข้าจากจังหวัดอื่น ๆ นำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ

ตารางที่ 5.14 โครงสร้างผู้นำเข้าสินค้าผ่านด่านชายแดนในภาคเหนือ

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน (ราย)	สัดส่วนมูลค่าการนำเข้า (ร้อยละ)
1	เชียงราย	49	63.6
2	กทม.	24	3.9
3	เชียงใหม่	12	2.0
4	ลำพูน	5	0.2
5	อื่น ๆ	15	2.8
6	ไม่ระบุ	-	27.5
	รวมทั้งสิ้น	105	100.0

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ : สถิติตั้งแต่ ม.ค. 2544 - พ.ค. 2546

ตารางที่ 5.15 ผู้นำเข้าจำแนกตามมูลค่าการนำเข้า

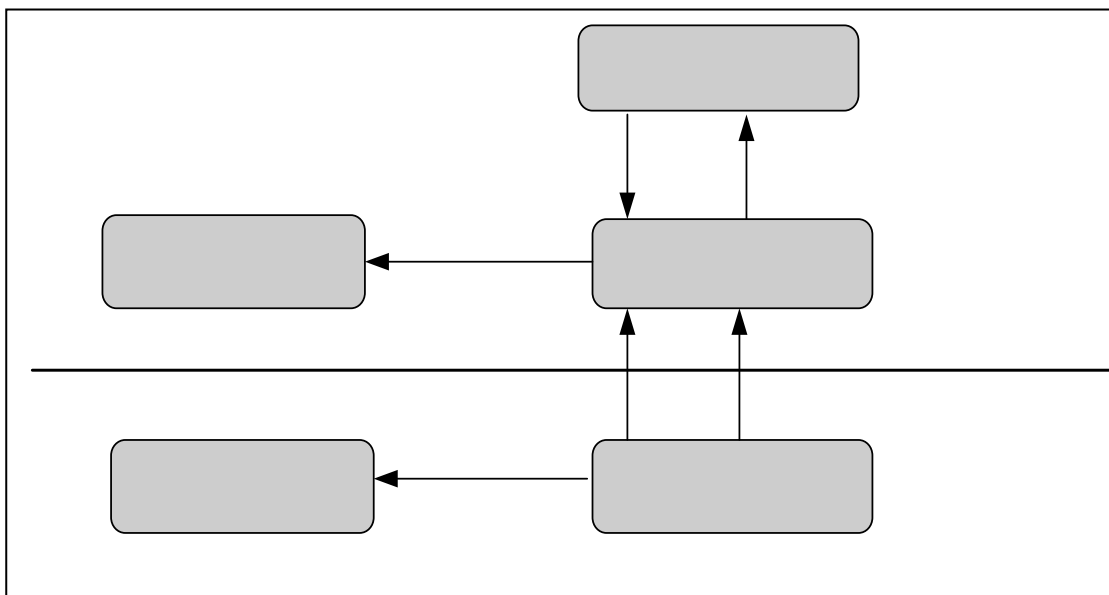
มูลค่าการนำเข้าต่อเดือน	จำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน	สัดส่วนผู้ส่งออก (ร้อยละ)	สัดส่วนมูลค่าการค้า (ร้อยละ)
> 10,000,000	-	-	-
5,000,001 - 10,000,000	-	-	-
1,000,001 - 5,000,000	7	6.7	56.8
500,001 - 1,000,000	8	7.6	20.8
100,001 - 500,000	21	20.0	16.0
50,001 - 100,000	12	11.4	3.0
< 50,000	57	54.3	3.4
รวม	105	100.0	100.0

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

5.7.2 ลักษณะการทำการค้าด้านนำเข้า

คู่ค้าจีนส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน นครคุนหมิง เมืองเชียงรุ่ง และเมืองในมณฑลอื่น เช่น มณฑลกว่างตุง เสินเจิ้น นครเซี่ยงไฮ้ เมืองฟุโจว มณฑลฟูเจี้ยน เป็นต้น โดยผู้ส่งออกจีนมีทั้งเป็นบุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่าย ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า การติดต่อค้าขายระหว่างกันมีทั้งผู้นำเข้าไทยเข้าไปติดต่อรวบรวมสินค้าจากตลาดหรือแหล่งผลิตในจีนโดยตรง กรณีเป็นคู่ค้าประจำ สามารถสั่งซื้อทางโทรศัพท์หรือโทรสาร หรือพ่อค้าจีนขนส่งสินค้ามาให้พ่อค้าไทยที่ท่าเรือเชียงแสน สามารถแบ่งลักษณะการนำเข้าสินค้าได้ 4 ลักษณะคือ

(1) ผู้นำเข้าไทยให้บริษัทที่มีหุ้นส่วนในจีนเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในจีนโดยตรง และทำการส่งออกและดำเนินการขนส่งในนามบริษัทดังกล่าว สินค้าที่มีการส่งออกลักษณะนี้อาทิ เมล็ดทานตะวัน กระเทียม เป็นต้น กรณีนี้ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสกุลหยวน (รูปภาพที่ 5.9)

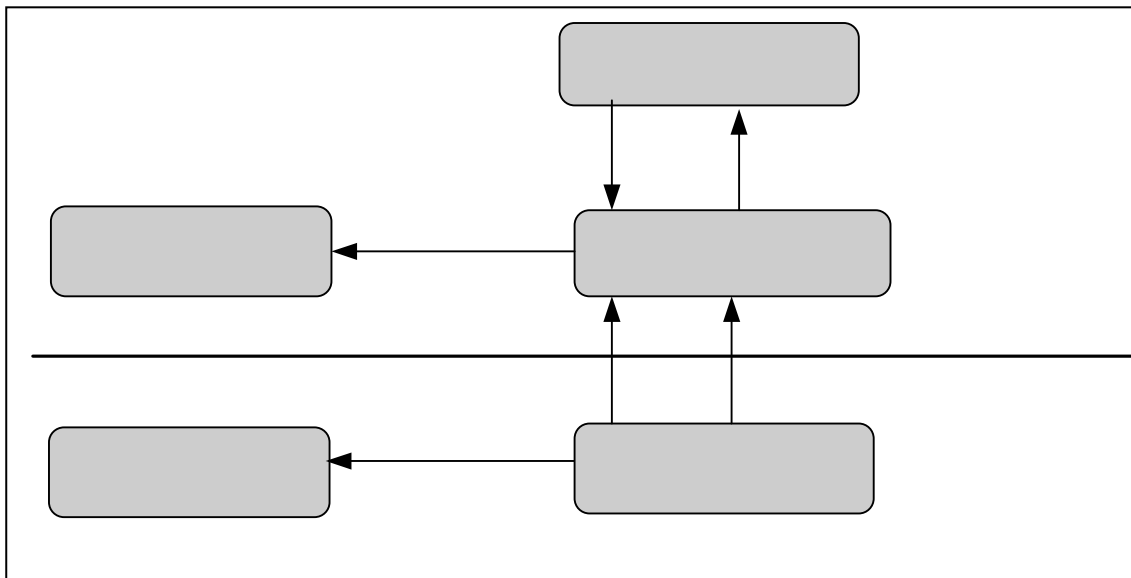

รูปภาพที่ 5.10 ผู้นำเข้าไทยเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในประเทศจีนโดยตรง

4. ผ่านพิธีการศุลกากร

(2) ผู้ส่งออกจีนรวบรวมสินค้าจากแหล่งผลิตในจีนและนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย และพ่อค้าไทยเข้าไปรับซื้อที่ทำเรือเชียงแสน/ด่านอำเภอแม่สาย หรือ ผู้ส่งออกจีนนำเข้าสินค้าตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าไทย สินค้าประเภทนี้ ได้แก่ แอปเปิ้ลและสาลี่ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น และเมื่อได้รับสินค้าเรียบร้อยแล้วก็จะกระจายสินค้าดังกล่าวไปสู่พ่อค้าปลีกหรือเก็บกักตุนสินค้าไว้ในคลังสินค้าของตนเองเพื่อส่งมอบหรือรอขายต่อไป ทั้งนี้พ่อค้าส่งออกมีหลายลักษณะ เช่น บุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่ายจะไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการ ใช้ใบกำกับสินค้าเท่านั้น การค้าส่วนใหญ่ในกรณีนี้ส่วนใหญ่ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสดบาท อย่างไรก็ตาม พ่อค้าสามารถชำระเงินได้ทั้งสกุลเงินหยวนและเงินบาท (รูปภาพที่ 5.10)

ด้านศุลกากรชายแดนไทย

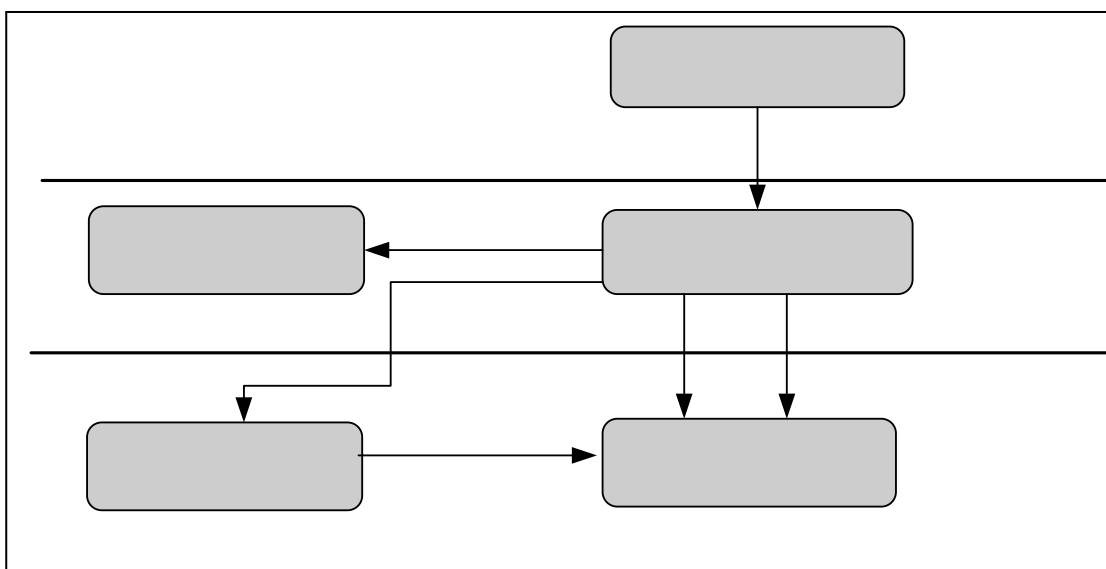

รูปภาพที่ 5.11 ผู้ส่งออกจีนนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย

2. ส่งมอ

3. ผ่านพิธีการส่ง

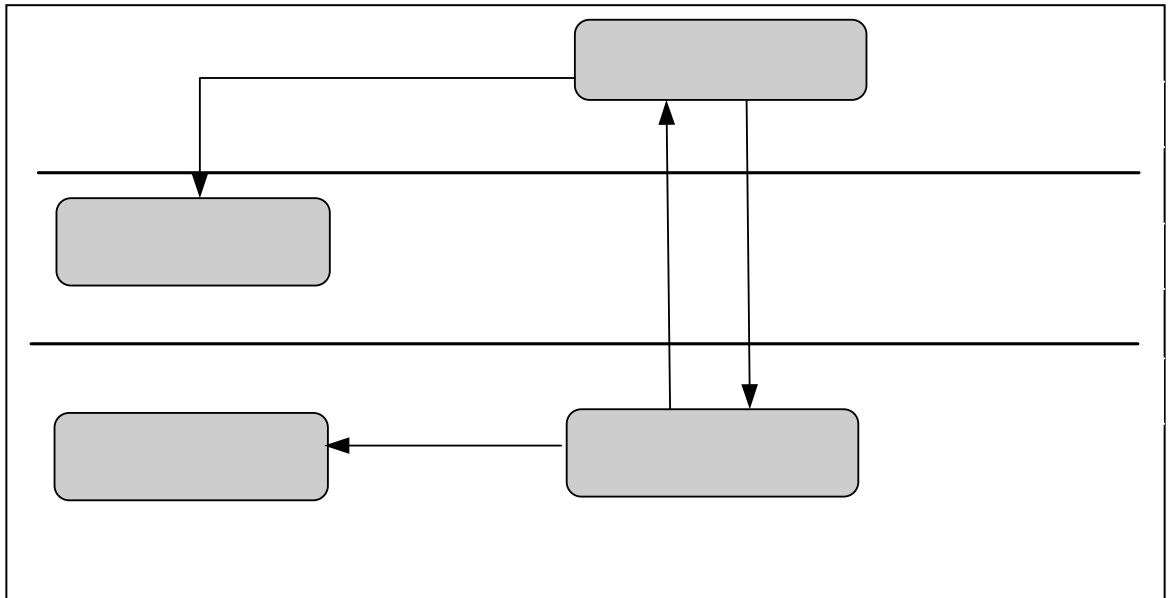
(3) ตัวแทนขาย (Sale Representative) จากบริษัทในประเทศจีนทำหน้าที่ขนส่งสินค้าและขายสินค้าให้แก่พ่อค้าไทยบริเวณชายแดน อาทิ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งเป็นหยวนและบาท (รูปภาพที่ 5.11)

รูปที่ 5.12 ตัวแทนขายจากจีน ขนส่งและขายสินค้าให้แก่พ่อค้าไทยบริเวณชายแดน

5.ส่ง
พิธีการนำ

(4) ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน และขนส่งทางบกเพื่อนำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย อาทิ สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งสกุลบาทและหยวน (รูปภาพที่ 5.12)

รูปที่ 5.13 ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน

2. ทำพิธีการส่งออก

การค้าส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการ มีเพียงใบกำกับสินค้าเท่านั้น และมีเพียงบางรายเท่านั้นที่มีการทำสัญญาซื้อขาย เงื่อนไขการนำเข้าจะเป็นลักษณะ C&F (Cost and Freight) และ CIF (Cost, Insurance, and Freight)² และสกุลเงินที่คู่ค้าเสนอขายให้พ่อค้านำเข้าไทย ส่วนใหญ่เป็นเงินบาทและหยวนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน สำหรับระยะเวลาในการขนส่งขึ้นอยู่กับระยะทางจากเมืองต้นทางไปยังเมืองปลายทางที่ไกลเข้าไป เช่น เมืองชินกั่งหรือกวางตุ้ง อาจจะใช้ระยะเวลาประมาณ 15-30 วัน ส่วนถ้าเป็นสินค้าที่มาจากนครคุนหมิงจะใช้ระยะทางประมาณ 7-15 วัน หลังจากที่ผู้นำเข้าไทยรับมอบสินค้าก็จะนำไปกระจายต่อในประเทศ ช่องทางการกระจายสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า กรณีสินค้าเกษตรผู้นำเข้าจะจำหน่ายต่อยังพ่อค้าขายส่งในประเทศ หรือหากเป็นสินค้าประเภทอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า จะเป็นการจำหน่ายปลีกให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางข้ามพรมแดนด้านอำเภอแม่สาย จังหวัด

4. ทำพิธีการนำเข้า

² C.I.F. คือ ราคาซึ่งรวม ราคาสินค้า เบี้ยประกัน และค่าขนส่ง ซึ่งในเงื่อนไขการซื้อขายต้องรวมทำเรื่องที่ความต้องการให้สินค้าถูกส่งไปถึง C&F คือ ราคาซึ่งรวม ราคาสินค้าและค่าขนส่งเท่านั้น

เชียงรายไปยังตลาดสินค้าที่อำเภอท่าลี่ สหภาพพม่า หรือสินค้าอุปโภคบริโภคจากจีนซึ่งผ่านแดนพม่าเข้ามาเช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป อาหารแห้ง จะมีกลุ่มพ่อค้ารายย่อยชาวไทยนำสินค้าดังกล่าวเข้ามาจำหน่ายที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อขายต่อให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ตารางที่ 5.16 ระยะเวลาการรับมอบสินค้าจากเมืองต้นทางในจีน

เมืองต้นทาง	ระยะเวลา (วัน)
นครคุนหมิง มณฑลยูนนาน	7-15
เมืองฟุโจว มณฑลฟุเจี้ยน	30
เมืองเสินเจิ้น มณฑลกว่างตุง	15-30
มณฑลซานซี	15
มองโกเลียใน	20

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

5.8 เส้นทางการค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสน

5.8.1 พัฒนาการการขนส่ง

เส้นทางการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ในปัจจุบันมีการใช้การคมนาคมทางน้ำในแม่น้ำโขงเป็นหลัก ซึ่งในอดีตก่อนที่จะมีการพัฒนาการเดินเรือเพื่อขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงไทยได้มีการค้ากับประเทศจีนโดยผ่านทางภาคเหนือของประเทศ จากการบอกเล่าของผู้ที่ทำการค้าชายแดนนั้น จะมีการค้าโดยอาศัยการขนส่งทางบกผ่านประเทศพม่าหรือประเทศ สปป.ลาว จึงทำให้ปริมาณการค้ามีไม่มากนัก จนกระทั่งมีการพัฒนาการเดินเรือขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงขึ้นส่งผลทำให้การค้าระหว่างไทยกับจีนโดยอาศัยแม่น้ำโขงเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น ซึ่งเริ่มแรกจะเป็นการส่งออกสินค้าจากประเทศไทยออกทางด่านศุลกากร อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ข้ามแม่น้ำโขงไปขึ้นที่ประเทศสปป. ลาว และส่งต่อไปยังประเทศจีน โดยสินค้าส่งออกในช่วงนั้นจะเป็นรถยนต์ใช้แล้วจากประเทศไทยส่งออกไปประเทศจีน จนกระทั่งมีการพัฒนาทางการค้ามาเป็นระยะ จีนเริ่มส่งสินค้าออกมาไทยโดยเป็นผลไม้เมืองหนาว จึงมีการเปลี่ยนมาขึ้นฝั่งที่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เนื่องจากใช้เวลาในการเดินทางบนลำน้ำโขงสะดวกกว่า ทำให้การค้าชายไทย - จีน ด้าน อำเภอเชียงแสน มีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วง 10 ปี

ที่ผ่านมา (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547: 39) อำเภอเชียงแสนเป็นด่านการค้าที่ใช้การคมนาคมทางเรือเพียงอย่างเดียว จึงทำให้สินค้าที่ส่งออกไปขายนั้นใช้การเดินทางทางเรือเป็นหลัก โดยการค้าในแม่น้ำโขงเริ่มปรากฏตั้งแต่ปี พ.ศ. 2410 แต่การเดินทางระหว่างไทย – จีนตอนใต้ เริ่มอย่างจริงจังในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (2538-2548) หรือหลังจากการเปิดประเทศของจีน (สรุปจากบันทึกรายงานสรุปการล่องเรือแม่น้ำโขงร่วมพิธีเปิดการใช้เส้นทางเดินเรือพาณิชย์ลุ่มแม่น้ำโขง 4 ประเทศอย่างเป็นทางการ ณ เมืองเชียงรุ่ง เขตสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน วันที่ 24 –28 มิถุนายน 2544) โดยทางเปิดเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำโขงมีผู้ประกอบการค้าชายแดนจากภาคเหนือของไทยไม่กี่รายเท่านั้นที่กล้าที่จะบุกเบิกการค้าในแม่น้ำโขงซึ่งต้องผ่านเขตแดนของทั้ง ไทย - ลาว - พม่า และจีน ล้วนยังมีปัญหาเรื่องกฎระเบียบและความปลอดภัย จึงทำให้การค้าส่วนใหญ่อยู่ในมือของชาวจีน ซึ่งมีความพร้อมด้านทุน และความสามารถในการเดินเรือในแม่น้ำ ขณะที่ผู้ค้าของไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนที่เติบโตมาจากการค้าชายแดนที่อำเภอแม่สายยังขาดประสบการณ์ดังกล่าว (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547: 56) โดยการเดินเรือในครั้งแรกนั้นเป็นความร่วมมือระหว่างจีนและลาวร่วมมือกันการทดลองเดินเรือสำรวจลำน้ำโขงเป็นครั้งแรกในวันที่ 8 พฤษภาคม 2533 เรือจีนลำแรกก็ได้เดินทางล่องลงมาจากเมืองเชียงรุ่งสู่หลวงพระบาง ตามมาด้วยการสำรวจร่องน้ำและทดลองขนส่งสินค้า จากเชียงรุ่งสู่เวียงจันทน์ ระหว่างวันที่ 14 กันยายน 18 พฤศจิกายน 2533

การเดินทางครั้งแรกนั้นใช้เรือขนาด 300 แรงม้า เดินทางไปกลับเมืองเชียงรุ่ง – หลวงพระบาง ใช้เวลา 1 เดือน ทั้งนี้เนื่องจากการเดินทางครั้งแรกไปตามร่องน้ำที่ไม่เคยทราบมาก่อน ผลที่ได้รับจากการสำรวจครั้งนี้ที่สำคัญที่ทำให้ทราบถึงแค่เพียงว่าเรือสามารถวิ่งต่อเนื่องถึงกันได้ และหากทำการปรับปรุงร่องน้ำก็สามารถที่จะทำให้เรือขนาด 300 – 500 ตันวิ่งได้

ในเดือนกันยายน 2533 ทางประเทศจีน ร่วมกับ สปป.ลาว จัดกองเรือ 4 ลำ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่าย 95 คน พร้อมด้วยสินค้าที่ทดลองขนส่งลงมาร่วมงานธาตุหลวง ที่เวียงจันทน์ จำนวน 35 ตัน ออกเดินทางไกลจากเชียงรุ่งจุดหมายปลายทางอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ ระยะทางไปกลับ 2,340 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 31 วัน

ผลที่ได้รับการเดินเรือครั้งที่สองนอกเหนือจากการต่อยอดความเป็นไปได้ของการเดินเรือนั้นแล้วยังได้มีการจัดทำปุมเรือ ตลอดระยะทางจากเชียงรุ่งถึงเวียงจันทน์ขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งได้บรรจุเนื้อหาทั้งสภาพภูมิประเทศสองฝั่ง หมู่บ้าน เกษะแก่ง และโครงการในการปรับปรุงร่องน้ำในเบื้องต้น ถือเป็นต้นฉบับของการเดินเรือในยุคใหม่นี้ หลังจากนั้นได้มีการสำรวจ ที่ค่อนข้างเป็นทางการระหว่าง 4 ประเทศ ได้แก่ จีน ไทย ลาว และพม่า ในต้นปี 2535

การสำรวจอย่างเป็นทางการของสี่ประเทศก็ได้เริ่มขึ้นในฤดูที่น้ำแห้งที่สุดระหว่างวันที่ 18 กุมภาพันธ์ – 10 พฤษภาคม 2536 จากท่าเรือชื่อเหมาถึงบ้านครกหลวงชายแดนระหว่างไทย – ลาว อันเป็นจุดที่แม่น้ำโขงเริ่มไหลเข้าสู่ดินแดนตอนในของประเทศลาว โดยการสำรวจครั้งนี้ได้จัดทำปูมเดินเรือฉบับใหม่ที่มีความละเอียดและถูกต้องมากกว่าฉบับแรก และข้อสรุปที่ได้ที่สำคัญคือ

“ได้ปลี่ยนข้อสรุปที่ได้จากการสำรวจครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในปี 2533 ที่ว่าภายใต้สภาพที่ยังไม่ได้มีการปรับปรุงร่องน้ำเหมือนในปัจจุบัน จะเดินเรือได้เพียงในฤดูน้ำปานกลางกับฤดูน้ำหลากเพียง 5 – 6 เดือนลงไป ข้อสรุปใหม่คือ ในฤดูแล้งก็สามารถเดินเรือได้ ภายใต้สภาพของร่องน้ำปัจจุบันสามารถใช้เรือสินค้า – ผู้โดยสารขนาด 60 ตัน สัญจรไปมาได้ทั้งปี และหากมีการปรับปรุงร่องน้ำเพียงเล็กน้อย เรือขนาด 100 – 150 ตันก็จะสามารถไปมาได้ หากปรับปรุงเพิ่มขึ้นอีกขั้นหนึ่งก็สามารถเดินเรือขนาด 300 ตันได้ตลอดทั้งปี” (สุทธิศักดิ์ ปวาริพันธ์, 2538)

ส่วนความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย - จีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสนนั้นเกิดขึ้นหลังจากมีการทดลองเดินเรือสำรวจลำน้ำโขงกันหลายครั้ง โดยสันนิษฐานว่าในการเริ่มเปิดการค้าระหว่างกันมีเรือจากไทยเป็นฝ่ายแล่นขึ้นไปขายของกับจีนก่อน โดยเอาสินค้าบรรทุกเรือลำขนาดไม่ใหญ่มากนักนำไปขาย จากข้อมูลกรมศุลกากร พ.ศ. 2535 ไทยได้ไปขายสินค้าให้กับจีนมีมูลค่าสินค้าประมาณ 0.2 ล้านบาท โดยยังไม่ได้นำสินค้าจากจีนเข้ามาขายในประเทศไทย แต่ขากลับเรือนั้นได้บรรทุกเอาควายกลับมาด้วยหลายตัว หลังจากนั้นก็มีเรือจากจีนนำแอปเปิลเข้ามาขายมากขึ้นเรื่อย ๆ และมีประเภทสินค้าเพิ่มมากขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้ (นิภาวรรณ วิชัยและคณะ, 2548: 8)

เนื่องจากพ่อค้าไทย-จีนที่ทำการซื้อขายสินค้ากันนั้นมีสายสัมพันธ์ที่ติดต่อกันมาเป็นเวลานานเริ่มตั้งแต่มีการขนถ่ายสินค้าไปขายถึงจีนตอนใต้โดยอาจจะเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มค้าหรือระดับผู้ประกอบการท้องถิ่นในระดับมณฑลของสาธารณรัฐประชาชนจีนมาก่อนแล้ว การค้าขายมีลักษณะเป็นการค้าส่งโดยพ่อค้าชาวไทยในอำเภอเชียงแสนและอำเภอแม่สายที่ค้าขายกับจีนตอนใต้และนำสินค้ามาลงเรือที่ทำเรือเชียงแสนโดยมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกในเวลาเดียวกัน

ทั้งนี้พ่อค้าทั้งสองประเทศคือไทยและจีนตอนใต้จะเป็นผู้สั่งซื้อและรวบรวมสินค้าจากภายในประเทศของตน จากนั้นนำสินค้าผ่านพิธีการศุลกากร สำหรับสินค้าไทยจะผ่านพิธีการศุลกากรที่ด่านศุลกากรเชียงแสน ส่วนสินค้าจีนจะผ่านที่ด่านศุลกากรเชียงรุ่ง หรือกวนเหล่ย มณฑลยูนนาน จากนั้นผู้ขนส่ง ซึ่งหมายถึงเจ้าของเรือ หรือผู้เป็นตัวแทน จะนำสินค้าลงเรือบรรทุกมุ่งไปจำหน่ายปลายทาง ซึ่งสำหรับสินค้าไทย คือท่าเรือกวนเหล่ย ในเขตจีนขณะที่ปลายทางสำหรับสินค้าจีนคือท่าเรือเชียงแสนของไทย หรือบางส่วนจะขึ้นที่ท่าเรือบ้านปาง

ประเทศพม่า เพื่อส่งต่อทางรถยนต์ไปยังจังหวัดท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน ตรงข้ามกับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายของไทย

แต่ในทางปฏิบัติในปัจจุบันนั้น การนำเข้าหรือส่งออกสินค้าทั้งจากจีนมาไทยและไทยไปจีนอยู่ในมือของผู้นำเข้า และเจ้าของเรือชาวจีนเกือบทั้งหมด โดยจากการศึกษาของกรรณิกา เพชรแก้ว (2547) พบว่าผู้ประกอบการไทยที่มีอยู่ประมาณ 40 รายในอำเภอเชียงแสน จะทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนนำสินค้าลงเรือ หรือนำสินค้าผ่านพิธีการศุลกากร ที่เรียกกันว่า “ชิปปิง” เท่านั้น ทั้งนี้ผู้ประกอบการที่ทำการค้าในแม่น้ำโขง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ทำการค้าชายแดนมาก่อน ทั้งที่อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงแสน เกือบทั้งหมด มีประสบการณ์ในการค้าขนาดจำกัด วงเงินซื้อขายไม่มากนัก ไม่มีประสบการณ์ในการทำการค้าข้ามชาติ และไม่มีประสบการณ์ในการค้าทางเรือ เมื่อการค้าในแม่น้ำโขงขยายตัว ผู้ประกอบการจึงไม่สามารถปรับตัว หรือเพิ่มศักยภาพของตนให้เข้ากับรูปแบบการค้าที่เปลี่ยนไป ขณะที่ ชาวจีนนั้น นอกจากธรรมชาติจะเป็นผู้ค้าที่มีศักยภาพสูงอยู่แล้ว ยังได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมและให้ความรู้จากภาครัฐอย่างเต็มที่ เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความรู้ ความชำนาญ เงินทุน ในการค้า แม้ไม่มีรายละเอียดชัดเจนว่า รัฐบาลจีนได้ให้การสนับสนุนผู้ประกอบการของตนอย่างไรบ้าง แต่มีการจัดตั้งกรมส่งเสริมการค้า มณฑลยูนนาน ซึ่งมีแผนกส่งเสริมการค้าในแม่น้ำโขงบรรจุอยู่ด้วย มาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว การสำรวจแม่น้ำโขงเพื่อเตรียมใช้เป็นเส้นทางการค้า ก็ดำเนินการอย่างเข้มข้นโดยรัฐบาลจีน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 หรือกว่าสิบปีก่อนหน้านี้ เรือจีนที่สัญจรขนส่งสินค้าและผู้โดยสารในปัจจุบัน มีผู้ขับและลูกเรือที่มีความชำนาญในการขับเรือในแม่น้ำโขงมากกว่า 10 ปี และหลายรายมีประสบการณ์กว่า 20 ปี ในขณะที่ผู้ประกอบการไทย ไม่มีประสบการณ์เหล่านี้แม้แต่น้อย เพราะที่ผ่านมาส่วนใหญ่ไม่เห็นความจำเป็น ที่จะต้องเป็นเจ้าของเรือ เพราะเห็นว่ามูลค่าการค้าชายแดนมีจำกัด และต้นทุนในการต่อเรือ หรือจัดซื้อเรือสูงกว่าศักยภาพด้านเงินทุนของผู้ประกอบการชายแดน ทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนสินเชื่อหรือเงินทุนหมุนเวียนจากสถาบันการเงิน เนื่องจากการค้าชายแดนถูกจัดเป็นธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูง ผู้ประกอบการจึงมีเงินทุนจำกัด และยังต้องเสี่ยงกับปัญหาถูกฉ้อโกง จากลูกค้า จนยากที่จะสร้างฐานะเป็นปีกแผ่นได้ เรือที่ใช้ขนส่งสินค้าระหว่างกันในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ก่อนการค้าในแม่น้ำโขงจะขยายตัว จึงมีเพียงเรือไม้ต่อในประเทศลาว ระวางบรรทุกไม่เกิน 30 ตัน ปัจจุบันเรือลาวเหล่านี้ยังคงใช้บรรทุกและขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขง ส่วนใหญ่ใช้ขนส่งระหว่างไทย-ลาว ขณะที่ผู้ประกอบการไทย มีเพียง 1-2 รายที่มีเงินทุนพอที่จะส่งต่อเรือเหล็กจากจีน ซึ่งมีราคาลำละประมาณ 7 ล้านบาทได้ และในจำนวนไม่กี่รายดังกล่าว จะต้องร่วมทุนกับนักธุรกิจชาวจีน เนื่องจากกฎหมายจีนกำหนดให้ผู้จะเป็นเจ้าของเรือต้องเป็นคนสัญชาติจีนเท่านั้น (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547: 63)

จากการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกสินค้าไทย ในอำเภอแม่สายและเชียงแสนพบว่าในเส้นทางแม่น้ำโขงของไทย มีผู้ประกอบการเดินเรือไทยน้อยรายมากที่มีความสามารถในการค้าไทย-จีนตอนใต้ ส่วนใหญ่มีประสบการณ์เพียงการค้าชายแดนระหว่างไทย-ลาว และไทย-พม่าเท่านั้น ดังนั้นในปัจจุบันผู้ประกอบการไทยจึงมีสถานภาพเป็นเพียงตัวแทนหรือนายหน้าส่งออก หรือ ผู้รวบรวมสินค้าเท่านั้น

แม้จะมีความพยายามในการเดินเรือของผู้ประกอบการไทยเพื่อทำการค้าในแม่น้ำโขง ก็พบว่ามีความรู้จำกัดจนไม่สามารถดำเนินการให้มีประสิทธิภาพได้ การค้าในช่วงแรกของการมีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-จีน เมื่อปีพ.ศ.2536 ต้องอาศัยผู้ร่วมทุนชาวจีนเป็นผู้ดำเนินการหลัก และต้องถูกโกงในที่สุด ต่อมาเมื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านกฎหมายระหว่างประเทศ และธรรมเนียมการค้า ในจีน ทำให้ขยายการค้าได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงอาศัยผู้ร่วมทุนชาวจีน เนื่องจากกฎหมายจีน จะเข้มงวดกับผู้ค้าที่เป็นชาวต่างชาติ แต่จะผ่อนปรนและเอื้ออำนวยผลประโยชน์มากกว่าแก่ผู้ค้า ชาวจีน เรื่องภาษีการค้า และภาษีรายได้ที่ธุรกิจจีนจะเสียต่ำกว่าธุรกิจของต่างชาติ ถึงแม้ต่อมาการค้าจะขยายตัวทำให้ผู้ประกอบการรายดังกล่าวมีเงินทุนเพียงพอที่สั่งซื้อเรือเหล็กกระวางบรรทุกกว่า 150 ตัน ถึง 2 ลำ แต่ก็ต้องซื้อในนามกิจการร่วมทุนกับนักธุรกิจชาวจีน เนื่องจากบริษัทชาวจีน จะซื้อหรือส่งต่อเรือได้ในราคาที่ต่ำกว่า และเสียภาษีมีอัตราต่ำกว่า ขณะที่รัฐบาลไทยไม่มีมาตรการสนับสนุนดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน แม้จะได้มีการเสนอขอรับความช่วยเหลือไปหลายครั้งแล้วก็ตาม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนสกัดกั้นผู้ประกอบการไทย ไม่ให้มีบทบาทสำคัญในเส้นทางการค้านี้ โดยปัญหาที่เกิดกับการเดินเรือของผู้ประกอบการไทยในแม่น้ำโขง คือ ยังไม่มีการสนับสนุน หรือส่งเสริมผู้ค้าในเขตแม่น้ำโขงอย่างแท้จริง ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบในการให้ความรู้ ส่งเสริม หรือสนับสนุน แม้รัฐบาลไทยจะมีหน่วยงานสนับสนุนการค้าชายแดน เนื่องจากการค้าในแม่น้ำโขงถูกจัดเป็นการค้าระหว่างประเทศ ขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้โดยตรง เช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ พาณิชย์ก็ไม่มีแผนรองรับการขยายตัวของการค้าในแม่น้ำโขง หน่วยงานที่ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศระหว่างไทย-จีน ก็เน้นการส่งเสริมการค้าด้านชายฝั่งตะวันออกของจีน หรือเมืองสำคัญที่อาศัยการขนส่งทางอากาศ เช่น เมืองคุนหมิงเท่านั้น ปัจจัยทั้งหมดทำให้ผู้ประกอบการไทยไม่สามารถเติบโตได้บางรายที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะขยายการค้าเนื่องจากไม่แน่ใจในนโยบายของรัฐบาล (กรรณิกา เพชรแก้ว, 2547: 63)

5.8.2 สภาพการเดินเรือในแม่น้ำโขง (เชียงแสน-เชียงรุ่ง)

ท่าเรือในแม่น้ำโขง ตามความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบน 4 ประเทศ ได้กำหนดให้มีการเปิดท่าเรือ 14 แห่ง ได้แก่ ท่าเรือซือเหมา (Simao) เชียงรุ่ง (Xinghong) เหิงเหมิงหาน (Menghan) และกวนเหล่ย์ (Guanlei) ของจีน ท่าเรือบ้านทราย

(Ban Sai) เชียงกก (Xiengkok) เมืองมอ (Muangmom) บ้านคอน (Ban Khouane) ห้วยทราย (Houaysai) และหลวงพระบาง (Luangprabang) ของลาว ทำเรือบ้านเจียง (Wan Seng) และบ้านปง (Wan Pong) ของพม่า และทำเรือเชียงแสน การเดินเรือในแม่น้ำโขงเชียงแสนและเชียงของของไทยนั้น ปัจจุบันในช่วงท่าเรือเชียงแสน-ท่าเรือเชียงรุ่ง มีท่าเรือรวมทั้งสิ้น 10 ท่าเรือ โดยแต่ละท่าเรือมีสภาพความพร้อมดังนี้

(1) **ท่าเรือเชียงแสน** เป็นท่าเรือที่มีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของไทยในแม่น้ำโขง เพราะเป็นจุดส่งออกและนำเข้าสินค้าทางน้ำ ที่เชื่อมต่อไปยังจีนตอนใต้ ปัจจุบันท่าเรือเชียงแสนยังไม่สามารถใช้งานได้ เนื่องจากท่าเรือเดิมได้ถูกกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากของแม่น้ำโขงพัดพาซุงมากระแทกได้รับความเสียหายขณะนี้กรมเจ้าท่าได้ดำเนินการก่อสร้างใหม่แล้ว โดยแล้วเสร็จไปเมื่อกลางปี 2546 ซึ่งการขนส่งสินค้าปัจจุบันใช้บริเวณตลิ่งหน้าอำเภอเชียงแสนและท่าเรือเอกชน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมบทที่ 7)

(2) **ท่าเรือบ้านปง** เป็นเพียงจุดเทียบเรือขึ้นฝั่งของพม่าที่อาศัยร่องน้ำลึกเท่านั้นแต่เป็นจุดขนถ่ายสินค้าที่สำคัญในแม่น้ำโขงไปยังท่าขึ้นหลักติดกับอำเภอแม่สายของไทย แต่ในอนาคตของพม่าได้มีแผนที่จะก่อสร้างท่าเรือบ้านปงหรือบ้านปงให้เทียบท่าท่าเรือเมืองมอของลาว

(3) **ท่าเรือเมืองมอ** ห่างจากสามเหลี่ยมทองคำประมาณ 2 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในแขวงต้นผึ้งของลาว ตรงข้ามท่าเรือบ้านปงของพม่า เป็นจุดตรวจสอบการผ่านแดนของเรือทุกลำในแม่น้ำโขงและเป็นจุดการค้าที่สำคัญที่มีการรับสินค้าจากจีน รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำมันเชื้อเพลิงที่สำคัญของทางการลาวที่ให้บริการเรือสินค้าในแม่น้ำโขง

(4) **ท่าเรือเชียงกก** เป็นจุดการค้าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของลาว โดยเมืองเชียงกกตั้งอยู่ในเขตหลวงน้ำทาของลาว ห่างจากพรมแดนจีนประมาณ 250 กิโลเมตร มีเส้นทางคมนาคมทางบกเชื่อมไปถึงเมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนาของจีน แต่ปัจจุบันนี้เส้นทางดังกล่าวยังไม่ได้รับการพัฒนาจึงมีการใช้ลำเลียงสินค้าขึ้นฝั่งจากไทยเข้าสู่ประเทศจีนทางบกในบางฤดูกาล

(5) **ท่าเรือบ้านเจียง** เป็นจุดขนถ่ายสินค้าในแม่น้ำโขงไปยังเขตเศรษฐกิจสำคัญในรัฐฉาน มีลักษณะเป็นเพียงท่าเรือเทียบฝั่งที่อาศัยน้ำลึกเฉพาะจุดเทียบเท่านั้น

(6) **ท่าเรือสบห้วย** เป็นท่าเรือที่สำคัญของพม่า ที่สามารถเชื่อมต่อไปยังชายแดนจีนตอนใต้ โดยมีถนนเชื่อมไปถึงเมืองเชียงรุ่งด้วยระยะทางประมาณ 110 กิโลเมตร เป็นแหล่งนำเข้าและส่งออกสินค้าทั้งพม่าและจีนมากที่สุด แต่ไม่ได้บรรจุลงในข้อตกลงเดินเรือดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากปัจจุบันรัฐบาลพม่ายังไม่สามารถเข้าควบคุมได้

(7) **ท่าเรือบ้านทราย (ห้วยของ)** เป็นท่าเรือแรกของลาวทางเหนือในแม่น้ำโขง ปัจจุบันเป็นเพียงท่าเทียบเรือที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง

(8) **ท่าเรือกว๋นเหล่ย** เป็นท่าเรือของจีน ปัจจุบันทางจีนกำลังดำเนินการก่อสร้างท่าเรือ ให้สามารถรองรับการขยายตัวทางการค้าในอนาคต

(9) **ท่าเรือเหมิงหนาน** เป็นเมืองท่าที่เก่าแก่และเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมที่สำคัญของชนเผ่าไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาของจีน

(10) **ท่าเรือเชียงรุ่ง** ปัจจุบันติดกับสะพานแขวนข้ามแม่น้ำโขงภายในตัวเมืองเชียงรุ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานของจีน เป็นท่าเรือที่มีศักยภาพในการขนถ่ายสินค้าทุกชนิด

5.9 รูปแบบการชำระเงินการค้าชายแดนไทย – จีนตอนใต้

5.9.1 พัฒนาการของรูปแบบการชำระเงิน

ในอดีตที่ผ่านมานั้นพ่อค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ที่ทำการค้าระหว่างกันนั้นเป็นคู่ค้าที่ทำการค้าขายกันมาเป็นเวลานานเช่นเดียวกับการค้าชายแดนระหว่างคู่ค้าไทย-พม่า ดังนั้นจึงมีการชำระค่าสินค้าเป็นเงินหยวนและบาท โดยส่วนใหญ่หากเป็นการส่งสินค้าจากไทยไปจีนตอนใต้ก็มักจะมีการกำหนดราคาสินค้าเป็นบาท ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้วิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 การค้าชายแดนระหว่างพ่อค้าไทยกับจีนตอนใต้จะมีการชำระเงินค่าสินค้าเป็นเงินบาทและหยวนในสัดส่วนที่ใกล้เคียง แต่ภายหลังจากจากช่วงปี 2540-2541 ซึ่งพ่อค้าไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยน (เงินบาทต่อหยวน) มาก ทำให้มีการกำหนดการซื้อ-ขายสินค้าระหว่างพ่อค้าไทยและจีนตอนใต้ใหม่ เป็นเงินสกุลบาทมากขึ้น จากการสำรวจการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้มีการกำหนดราคาสินค้า (Quote) ระหว่างกัน โดยจากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548) พบว่า การส่งออกจากไทยไปจีนตอนใต้ มักจะกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินสกุลบาท ถึงร้อยละ 83.8 ของมูลค่าการส่งออกไปจีนตอนใต้ กำหนดราคาเป็นเงินสกุลหยวนร้อยละ 10.5 กำหนดราคาหลายสกุล (ทั้งสกุล บาท หยวน และดอลลาร์สหรัฐ) ร้อยละ 5.2 และกำหนดราคาเป็นดอลลาร์สหรัฐเพียงร้อยละ 0.5 ส่วนการนำเข้านั้น กำหนดราคาเป็นเงินสกุลบาทถึงร้อยละ 60.3 กำหนดเป็นเงินสกุลหยวนร้อยละ 12.6 และที่เหลือเป็นการกำหนดราคาสินค้าหลายสกุลร้อยละ 27.1

อย่างไรก็ตามในด้านการชำระเงิน พ่อค้าไทยส่วนใหญ่รับเฉพาะเงินสกุลบาท ขณะที่พ่อค้าจีนมักรับเป็นเงินสกุลหยวน ทำให้ต้องมีการชำระเงินกันนอกกระบบ เช่น หักบัญชีระหว่างพ่อค้า หักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้า (จับคู่ชำระเงิน) และ/หรือ ชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกกระบบ (ตลาดมืด) โดยอ้างอิงอัตราแลกเปลี่ยนตลาดแลกเปลี่ยนนอกกระบบในตลาดมืดชายแดน ทั้งนี้มีปัจจัยหลายประการซึ่งเป็นตัวกำหนดอัตราแลกเปลี่ยน เช่น ช่วงที่มี

การนำเข้าสินค้าจากจีหรือผลไม้จากจีน ได้แก่ แอปเปิ้ล สาลี่ หรือช่วงสินค้าออกของไทย เช่น ลำไยอบแห้ง มังคุด ลิ้นจี่ หรือทุเรียนออกสู่ตลาด ช่วงที่นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้าน หรือความต้องการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของไทย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ส่วนใหญ่การกำหนดราคาสินค้าในการซื้อขายส่วนใหญ่เป็นเงินสกุลบาท แต่ก็สามารถชำระค่าสินค้าด้วยเงินสกุลหยวนได้ ทั้งชำระด้วยเงินสด หรือการหักบัญชี ในจำนวนเทียบเท่ามูลค่าของเงิน ในทางปฏิบัติการชำระเงินทางการค้าด้วยเงินสดยังมีน้อย เนื่องจากกระยะทางระหว่างไทย-จีนที่ห่างกัน และมีความเสี่ยงในการขนส่งธนบัตร จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้ค้าทั้ง 2 ประเทศ ดำเนินการชำระเงินค่าสินค้านี้ระหว่างกัน ดังนี้ จึงก่อให้เกิดวิธีการชำระเงินแบบหักบัญชีโอนลอยเกิดขึ้น โดยในกรณีที่การนำเข้าสินค้าจากจีนตอนใต้ นั้น พ่อค้าไทยนำเข้าสินค้าจากจีนจะต้องมีการชำระเงินเป็นเงินหยวน ดังนั้นพ่อค้าไทยก็ต้องหาจำนวนเงินหยวนตามมูลค่าสินค้าที่นำเข้า โดยวิธีการเงินจะกระทำได้ดังต่อไปนี้ คือ

(1) จะใช้วิธีการโทรศัพท์ไปยังบริษัทของตนที่ตั้งขึ้นร่วมกับพ่อค้าจีน ณ เมืองเชียงรุ่งแคว้นสิบสองปันนาให้โอนเงินเข้าบัญชีของพ่อค้าชาวจีนนั้น

(2) หลังจากนั้นใช้วิธีการเขียนใบเสร็จหรือใช้ใบธนบัตรที่ฉีกออกเป็นสองท่อน (บาทหรือหยวนก็ได้) โดยให้พ่อค้าชาวจีนถือจากฝั่งไทยไปขึ้นเงินที่มณฑลตอนใต้ของจีนที่บริษัทของตนเปิดอยู่

โดยในกรณีที่พ่อค้าจีนต้องการเปลี่ยนเป็นตัวสินค้าไทยเพื่อนำกลับประเทศจีนกรณีที่พ่อค้าไทยทำการส่งออกด้วยก็จะแปลงเงินหยวนดังกล่าวเป็นเงินบาทแล้วส่งมอบเป็นสินค้าไทยเป็นมูลค่าดังกล่าวให้ผู้ค้าชาวจีน-ชำระเป็นเงินบาทไทยเข้าบัญชีของบริษัทนายหน้าของไทยแล้วให้ไปเบิกเป็นเงินหยวนที่จีนตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ตกลงกัน ส่วนกรณีที่พ่อค้าจีนเป็นผู้นำเข้าสินค้าจากไทยนั้นก็ใช้วิธีการเดียวกันโดยพ่อค้าส่งออกไทยจะเลือกใช้วิธีการในลักษณะเดียวกันคือ

- ให้ผู้นำเข้าชาวจีนโอนเงินเข้าบัญชีของบริษัทตนที่เปิดอยู่ ณ มณฑลจีนตอนใต้
- เลือกรับเป็นตัวสินค้าจีน(กรณีเป็นทั้งผู้ส่งออกและนำเข้า)

ในปัจจุบันนี้นับได้ว่าเงินหยวนและบาทไทยนั้นนับวันจะมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนที่เพิ่มมากขึ้นตามปริมาณการค้า ทั้งนี้ทำให้เกิดพ่อค้าที่รับแลกเปลี่ยนเงินบาทกับหยวนในตลาดมือบริเวณจุดการค้าชายแดน โดยเงินหยวนของจีนจะเปลี่ยนแปลงตามเงินสกุลบาทต่อหยวน และหยวนต่อดอลลาร์สหรัฐ ในการอ้างอิง เช่น จากการศึกษาของนิสิต พันธมิตร (2541) พบว่า 8.28 หยวน ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ (11 ธันวาคม 2541) หลังจากนั้นก็จะนำมาเทียบกับเงินบาทโดยอัตรารับซื้อเงินหยวนเท่ากับ 4 บาท: 1 หยวน และอัตราขายเงินหยวน

เท่ากับ 4.50 บาท: 1 หยวน ทั้งนี้เงินหยวนจะผันผวนตามช่วงความต้องการสินค้าจากจีน โดยเฉพาะช่วงที่ผลไม้จากจีนได้แก่ สาลี่ และแอปเปิ้ลจากจีนตอนใต้ออกประมาณเดือน พฤษภาคมถึงเดือนธันวาคมของทุกปี

ส่วนการชำระเงินการค้าชายแดนในปัจจุบันนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการค้า พบว่ารูปแบบการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างกัน สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การชำระเงินที่ไม่ผ่านสถาบันการเงิน และการชำระเงินที่ผ่านสถาบันการเงิน

โดยการชำระเงินที่ไม่ผ่านสถาบันการเงิน เกือบทั้งหมด คือ คิดเป็นร้อยละ 99.1 ของมูลค่าการค้า (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548) โดยมีรูปแบบการชำระเงิน ดังนี้ (1) การ หัก บัญชีคู่ค้า (2) การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน (3) การชำระผ่านตลาด แลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (4) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด

ส่วนการชำระเงินที่ผ่านสถาบันการเงิน มีวิธีต่างๆ ดังนี้ (1) การส่งสินค้าออกโดย เปิด Letter of Credit (L/C) ร้อยละ (2) การชำระค่าสินค้าโดยวิธีอื่นๆ

5.9.2 การชำระเงินที่ไม่ผ่านสถาบันการเงิน

สาเหตุของการชำระค่าสินค้าที่ไม่ผ่านสถาบันการเงินของพ่อค้าไทยและจีน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

สาเหตุจากพ่อค้าจีน มีดังนี้

(1) จีนอนุญาตให้ผู้ที่มิใบอนุญาตทำการค้าระหว่างประเทศ เป็นผู้นำเข้า-ส่งออกได้ เท่านั้น โดยบริษัทที่มีใบอนุญาตการค้าฯ จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราร้อยละ 3-5 และไม่ อนุญาตให้พ่อค้ารายย่อยทำการค้าระหว่างประเทศได้ บริษัทการค้าจีนทั้งที่เชียงรุ่งและคุนหมิง ที่ทำการค้ากับไทย ส่วนใหญ่ไม่มีใบอนุญาตทำการค้าระหว่างประเทศ ฉะนั้น จึงใช้ช่องว่าง บริเวณชายแดนนี้มาทำการค้ากับพ่อค้าไทย

(2) จีนเก็บภาษีนำเข้าการค้าชายแดนสำหรับประเทศที่มีพรมแดนติดกันในอัตราครึ่งหนึ่งของอัตราปกติ นอกจากนั้นทางการจีนยังอนุญาตให้ประชาชนตามบริเวณชายแดนซื้อและ นำเข้าสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคโดยไม่ต้องเสียภาษีในปริมาณวัน ละไม่เกิน 1 คันทร (เทียบเท่ารถกระบะ) ทำให้ประชาชนตามบริเวณชายแดนทำการรับจ้างขนส่ง สินค้าบริเวณชายแดน จีน กับประเทศเพื่อนบ้าน

(3) จีนกำหนดขั้นตอนด้านสุขอนามัยที่ยุ้งยากและใช้เวลานาน (ประมาณ 1-2 เดือน) เป็นอุปสรรคต่อการค้าและทำให้เกิดการค่านอกระบบ จึงไม่สามารถชำระเงินค่าสินค้า ผ่านสถาบันการเงินได้

สาเหตุจากพ่อค้าไทย มีดังนี้

- (1) ทางการเงินไม่อนุญาตให้ทำธุรกรรมการเงินเป็นสกุลเงินหยวน ทำให้พ่อค้าชายแดนไม่สามารถดำเนินธุรกรรมผ่านสถาบันการเงินได้
- (2) ธนาคารพาณิชย์ไทยกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินสกุลบาทต่อหยวน เฉพาะการแลกเปลี่ยนธนบัตรและกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนค่อนข้างสูง โดยมีส่วนต่างประมาณ 1 บาท ต่อหยวน เนื่องจากมีต้นทุนในการดำเนินการสูง ทั้งค่าเก็บรักษา ค่าขนส่ง และ ค่าพนักงานนับคัต
- (3) ผู้ประกอบการมีรูปแบบการชำระเงินระหว่างกัน หรือผ่านผู้ให้บริการของเอกชน มีความสะดวก และรวดเร็วกว่าผ่านธนาคารพาณิชย์

5.9.3 ประเภทของการชำระเงินของการค้าชายแดนที่ไม่ผ่านสถาบันการเงิน

สามารถที่จะแยกเป็นรูปแบบต่างๆ ดังนี้

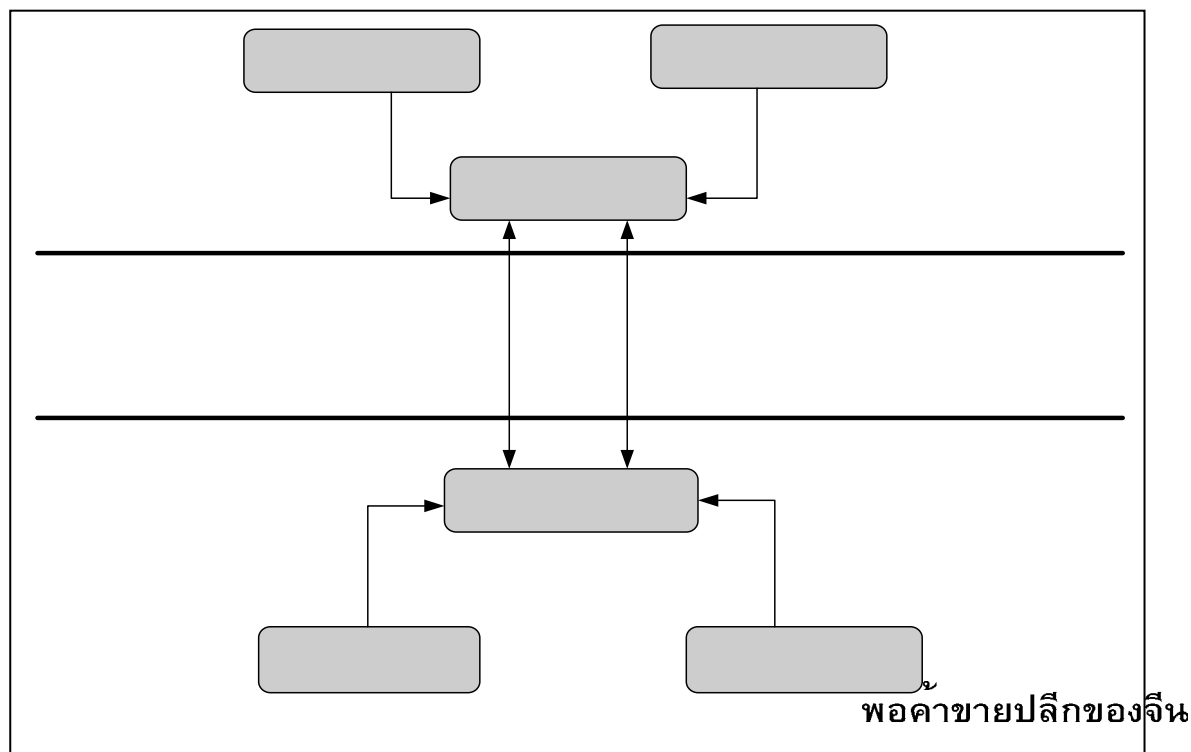
• การหักบัญชีคู่ค้า

วิธีนี้คล้ายกับวิธีการเปิดบัญชีการค้า (Open Account) ตามการค้าสากล ที่มีการบันทึกบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้ระหว่างกัน และใช้วิธีหักกลบลบบัญชี และชำระเฉพาะส่วนที่เกินหรือขาดจากบัญชี แต่วิธีหักบัญชีระหว่างคู่ค้านี้ไม่มีการให้สินเชื่อทางค้าระหว่างกันยาวนาน เหมือนกับวิธี Open Account โดยพ่อค้าจีนจะส่งสินค้าให้กับตัวแทนขนส่งในจีนและตัวแทนในจีนจะส่งสินค้าให้กับตัวแทนในไทย ซึ่งจะทำให้การบันทึกบัญชีเครดิตของลูกค้าในจีน คิดเป็นเงินบาท โดยอ้างอิงอัตราแลกเปลี่ยน (ยังแข็ง) ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ จากนั้นตัวแทนในไทยจะนำคำสั่งซื้อของจีน ไปจัดหาสินค้าและส่งไปให้กับพ่อค้าจีนต่อไป และจะทำการ เดบิตบัญชีออกในมูลค่าเท่าๆ กัน หากมูลค่านำเข้า-ส่งออกแตกต่างกันต่ำกว่าร้อยละ 1 ตัวแทนทั้งสองฝ่าย จะทำการบันทึกบัญชีไว้ และยกยอดไปชำระบัญชีในคราวหน้า

สาเหตุที่เกิดระบบการชำระเงินแบบหักบัญชีระหว่างคู่ค้า เนื่องจากความสะดวกในการชำระค่าสินค้าระหว่างกัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะบริษัทในเครือหรือบริษัทแม่-ลูก นอกจากนั้นเป็นบริษัทคู่ค้าที่รู้จักกันเป็นอย่างดีหรือทำการค้าระหว่างกันมานาน หรือเป็นญาติกัน จึงทำให้มีความเชื่อถือทางการค้าระหว่างกันมาก เนื่องจากวิธีการชำระเงินแบบนี้มีความเสี่ยงสูง

ระบบการชำระเงินแบบหักบัญชีระหว่างคู่ค้าถือได้ว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด ในระบบการชำระเงินชายแดนไทย-จีนตอนใต้ แต่การชำระเงินแบบนี้ของพ่อค้าชายแดนที่มีน้อยรายมาก เนื่องจากต้องมีเครือข่ายการค้าทั้งในประเทศไทยและในจีนตอนใต้

กลไกการชำระเงินระหว่างพ่อค้าไทย-จีนตอนใต้แบบหักบัญชีกันระหว่างผู้ค้าประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้ส่งออกกับผู้นำเข้าของแต่ละประเทศ โรงงานผลิต โดยสามารถแสดงธุรกรรมทางการค้าชายแดนซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ นายหน้า/ตัวแทนส่งออก-นำเข้าของไทย นายหน้า/ตัวแทนส่งออก-นำเข้าของจีน โรงงานผลิตสินค้าไทย โรงงานผลิตสินค้าจีน พ่อค้าขายปลีกไทย และพ่อค้าขายปลีกจีน (ตามรูปที่ 5.13)

รูปที่ 5.14 การหักบัญชีคู่ค้า

สินค้า

(1) เมื่อนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย ได้รับคำสั่งซื้อจากนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก - นำเข้าของจีน จะจัดหาสินค้าจากโรงงานผลิตสินค้าไทย ส่งให้ทางเรือผ่านแม่น้ำโขง และจะทำการลงบัญชี (ลูกหนี้) ทางการค้าไว้ ขณะที่นายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของจีน จะลงบัญชีเครดิตไว้ นำสินค้าไปขายส่งให้กับพ่อค้าขายปลีกตามชายแดนจีน

(2) เมื่อนายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของจีน ได้รับคำสั่งซื้อจาก ^{พม่า} นายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย จะจัดหาสินค้าจากโรงงานในจีน และจัดส่งให้ทางเรือผ่านแม่น้ำโขง และจะทำการเดบิตบัญชีลูกหนี้หักออก ขณะที่นายหน้า/ตัวแทนการส่งออก-นำเข้าของไทย จะทำการเครดิตบัญชีลูกหนี้หักออกเช่นกัน และนำสินค้าไปขายต่อให้กับพ่อค้าขายปลีกในไทย ต่อไป

ปัญหาของระบบการชำระเงินแบบหักบัญชีระหว่างคู่ค้า ได้แก่

- (1) มีพ่อค้าน้อยรายที่สามารถหักบัญชีชำระเงินระหว่างกัน เนื่องจากต้องมีเครือข่ายการค้าทั้งในไทยและจีนเป็นอย่างดี จึงสามารถชำระค่าสินค้าระหว่างกันผ่านระบบนี้ได้
- (2) พ่อค้ารายใหม่ที่ยังไม่รู้ช่องทางการชำระเงินแบบนี้ ไม่สามารถใช้ระบบนี้ได้ เนื่องจากยังไม่มีเครือข่ายและขาดความน่าเชื่อถือทางการค้า

● การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน

การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน คือระบบชำระค่าสินค้าที่พ่อค้าชายแดนพัฒนาขึ้นมาใช้โดยเมื่อพ่อค้าส่งออกไทยขายสินค้าให้กับพ่อค้าจีนตอนใต้ ผู้ส่งออกไทยจะได้รับเงินค่าสินค้าเป็นเงินบาทจากพ่อค้านำเข้าของไทย แทนที่จะได้รับเงินจากพ่อค้าของจีนตอนใต้ ส่วนผู้นำเข้าจีนก็จะชำระค่าสินค้าดังกล่าวเป็นเงินสกุลหยวนให้กับผู้ส่งออกจีน กรณีที่จำนวนเงินไม่ตรงกัน อาจไปรับกับพ่อค้าอีกรายก็ได้ เช่น นาย ก. ส่งออกไทยไปจีนมูลค่า 1 ล้านบาท นาย ข. นำเข้าจากจีน 8 แสนบาท และนาย ค. นำเข้าสินค้าจากจีน 2 แสนบาท นาย ข. จะโอนเงินไปให้นาย ก. 8 แสนบาท และนาย ค. จะโอนเงินไปให้นาย ก. 2 แสนบาท รูปแบบนี้คล้ายกับการชำระผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ เพียงแต่ผู้ส่งออกและนำเข้าจับคู่กันเองโดยไม่ผ่านคนกลางหรือตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

สาเหตุที่เกิดระบบการจับคู่ชำระเงิน

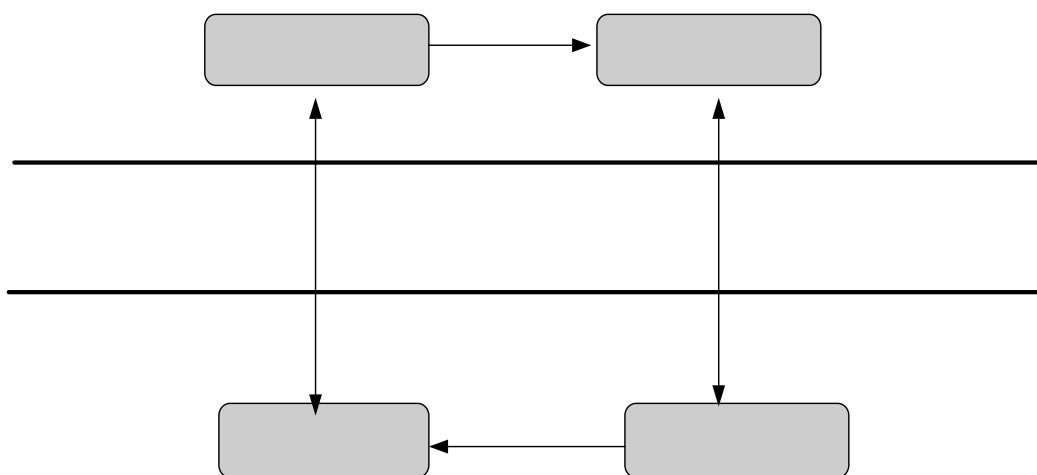
- (1) สินค้าส่งออกไปจีนส่วนใหญ่ ถูกนำเข้าจีนในลักษณะสินค้าชายแดนจากพม่าและลาว และผู้นำเข้าทำการจ้างชาวบ้านขนข้ามแดนใส่รถเล็กในลักษณะเพื่อการบริโภค (ลักษณะกองทัพบก) ซึ่งไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า ทำให้ไม่สามารถโอนชำระค่าสินค้าผ่านธนาคารได้
- (2) ไม่ต้องซื้อ-ขายเงินหยวน/บาท ซึ่งจะทำให้เสียส่วนต่างของอัตราแลกเปลี่ยนเป็นระบบการชำระเงินที่มีต้นทุนในการแลกเปลี่ยนเงินตราต่ำสุด อยู่ประมาณค่ากลางระหว่างอัตราซื้อและขายของตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ
- (3) มีความสะดวก รวดเร็ว ในการโอนชำระเงิน น่าเชื่อถือและปลอดภัยกว่าการขนเงินสด หรือรูปแบบการชำระเงินอื่น

ประสิทธิภาพของรูปแบบจับคู่ชำระเงิน

รูปแบบการชำระเงินชายแดนไทย – จีนตอนใต้แบบการจับคู่ชำระเงินถือว่ามีประสิทธิภาพรองลงมาแบบแรก (การหักบัญชีระหว่างกัน) เนื่องจากช่วยให้การชำระเงินรวดเร็วขึ้น และลดต้นทุนด้านอัตราแลกเปลี่ยน อัตราแลกเปลี่ยนจะอยู่ระหว่างอัตราซื้อและขายของตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ เช่น อัตราซื้อของตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบเท่ากับ 4.75 บาทต่อหยวน อัตราขายอยู่ที่ 4.80 บาทต่อหยวน อัตราจับคู่แลกเปลี่ยนเงินกันจะอยู่ที่

ประมาณ 4.77 - 4.78 บาทต่อหยวน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของเงินด้วย วิธีนี้จึงเป็นทางเลือกแรกในระบบการชำระเงิน เนื่องจากมีต้นทุนต่ำกว่าการชำระเงินแบบอื่นๆ

กลไกการชำระเงินของการชำระเงินค่าสินค้าแบบจับคู่ชำระเงิน ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องระหว่างผู้ส่งออกกับผู้นำเข้าของแต่ละประเทศเท่านั้น ดังรูปที่ 5.14

รูปที่ 5.15 การหักบัญชีระหว่างกลุ่มพ่อค้าหรือจับคู่ชำระเงิน

พ่อค้านำเข้าจีน

(1) พ่อค้าส่งออกไทย เมื่อได้รับการติดต่อจากพ่อค้านำเข้าจีนตอนใต้ และขายสินค้าให้กับผู้นำเข้าจีน แทนที่จะได้รับเงินจากพ่อค้านำเข้าจีน กลับไปรับเงินจากพ่อค้านำเข้าไทย ที่นำเข้าสินค้าจากจีนแทน

(2) พ่อค้านำเข้าไทย เมื่อสั่งสินค้าจากจีน มีภาระต้องจ่ายค่าสินค้าให้กับจีน เช่นกัน แต่แทนที่จะโอนเงินไปให้พ่อส่งออกจีน ก็จะโอนเงินให้กับพ่อค้าส่งออกไทยแทน

(3) พ่อค้าส่งออกจีน เมื่อขายสินค้าให้กับพ่อค้านำเข้าไทยจะไปรับเงินจากพ่อค้านำเข้าของจีน เช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มพ่อค้าชายแดนกลุ่มเดียวกัน **พ่อค้า** **สินค้า**

ปัญหาของระบบการจับคู่ชำระเงิน ได้แก่

(1) การโอนเงินค่าสินค้าแบบจับคู่บริเวณชายแดนไทยจะมีปัญหา หากจับคู่ชำระเงินกับผู้ค้าขายสินค้าผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด ทำให้มีความเสี่ยงต่อความผิดด้วย

(2) พ่อค้าชายแดนที่จับคู่ชำระเงินมักถูกตรวจสอบจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการฟอกเงิน เนื่องจากมีได้รับเงินจากคู่ค้าโดยตรง แต่ได้รับเงินจากพ่อค้านำเข้าจึงถูกตรวจสอบจากหน่วยงานที่ไม่เข้าใจรูปแบบการชำระเงินชายแดน ทำให้เป็นอุปสรรคมากในการค้า

(3) ผู้ที่ใช้รูปแบบการชำระเงินแบบนี้จะมีจำกัด เนื่องจากต้องมีความรู้จักและสนิทสนมกันอย่างดี และทำธุรกรรมกันมานานพอสมควร จึงจะมีความเชื่อถือ ทำให้พ่อค้ารายใหม่ไม่สามารถใช้ระบบนี้ได้

• การชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

เมื่อการติดต่อกับชายระหว่างพ่อค้าไทย-จีนตอนใต้ ดำเนินมาได้ระยะหนึ่ง พ่อค้าชายแดนจะรู้ช่องทางการชำระเงินมากขึ้น รูปแบบหนึ่งก็คือให้ตัวแทนการชำระเงิน คือ ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (ตลาดมืด) เป็นผู้เรียกเก็บเงินให้ ซึ่งตัวแทนดังกล่าวจะมีเครือข่ายทั้งในประเทศ (บริเวณชายแดน) และในจีนตอนใต้ ตลาดมืดดังกล่าวจะมีรายได้จากส่วนต่างของอัตราซื้อ-ขายเงิน เช่น รับซื้อเงินหยวนเท่ากับ 4.75 บาท และขายเงินหยวนที่ 4.80 บาท โดยอัตราซื้อ-ขายในตลาดมืดโดยทั่วไปทราบกันดีในกลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดนว่า “ฮั่งเซ้ง”³

ในการชำระเงินผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบนี้ ขึ้นกับปริมาณที่ซื้อขาย โดยทั่วไปไม่มีการเคลื่อนย้ายเงินสด อย่างไรก็ตามราคาซื้อเงินสดและมูลหนี้ที่เป็นเงินหยวนขึ้นกับปริมาณที่ซื้อขาย หากมูลหนี้มาก เช่น 1 ล้านหยวนขึ้นไปอัตราการรับซื้อจะสูงขึ้น หากมูลหนี้ต่ำ อัตราการรับซื้อจะต่ำลง นอกจากนั้นการรับซื้อธนบัตรก็จะต่ำลงด้วย เนื่องจากมีต้นทุนเก็บรักษาและขนส่ง โดยสาเหตุที่ชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบมีดังนี้

(1) ระบบธนาคารพาณิชย์ของจีนตอนใต้ไม่สามารถตอบสนองการค้าชายบริเวณชายแดนได้ โดยไม่สามารถทำการชำระเงินผ่านธนาคารพาณิชย์ชายแดนได้

(2) ทางการเงินบังคับผู้ประกอบการรายย่อย ต้องทำการค้าผ่านบริษัท Import-Export (IE)⁴ ที่ได้รับอนุญาตจากทางการจีน ซึ่งผู้ทำการค้าผ่านบริษัทที่ได้รับอนุญาตต้องเสียค่านายหน้าร้อยละ 1 ของยอดซื้อ - ขาย

³ ฮั่งเซ้ง คืออัตราแลกเปลี่ยนในตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (ตลาดมืด) ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินของมูลหนี้ทางการค้า หากมีจำนวนมาก ความแตกต่างระหว่างอัตราซื้อ-ขายจะน้อย หากมีจำนวนน้อยหรือเป็นธนบัตร จะมีความแตกต่างของอัตราซื้อ-ขายมาก แต่ก็มีค่าแตกต่างน้อยกว่าอัตราแลกเปลี่ยนของธนาคารพาณิชย์มาก

⁴ จีนมีระบบการออกใบอนุญาตนำเข้าและส่งออก (Import/Export license) และโควตาเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการควบคุมดูแลการค้าและดุลการชำระเงินให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งควบคุมการนำเข้าและส่งออกให้อยู่ในเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

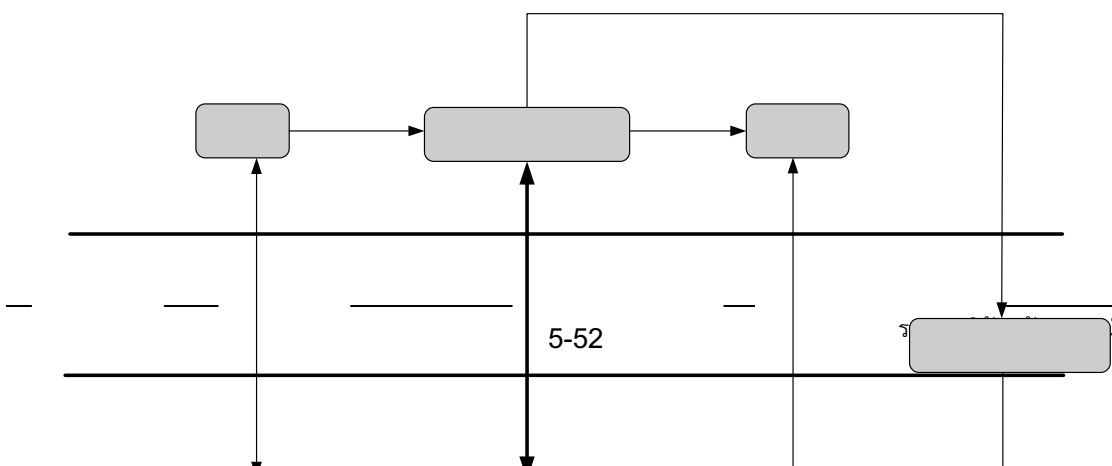
(3) ผู้นำเข้าของจีนต้องการลดต้นทุนด้านภาษีนำเข้า จึงต้องแจ้งสินค้าไทยเป็นสินค้าของประเทศที่มีพรมแดนติดกัน เช่น พม่า และลาว และทำการขนส่งสินค้าแบบกองทัพนมด ผ่านประเทศนั้นๆ เข้าจีน เพื่อลดต้นทุนด้านภาษีนำเข้า การชำระเงินของพ่อค้าไทยจึงไม่ตรงกับหลักฐานทางการค้าที่ระบุจากลาวหรือพม่า ทำให้ไม่สามารถโอนชำระค่าสินค้าจากไทยได้

(4) มีความสะดวก รวดเร็ว ในการโอนชำระเงิน นำเชื่อถือและปลอดภัยกว่าการขนเงินสด เนื่องจากตัวแทนทั้งสองฝั่งใช้โทรศัพท์ติดต่อซึ่งกันและกัน โดยปกติใช้เวลาในการโอนเงินประมาณ 1 ชั่วโมง

(5) ธนาคารพาณิชย์ไทยกำหนดอัตราซื้อ-ขายเงินหยวน/ บาท ต่างกันค่อนข้างมาก (ประมาณ 1 บาท) ขณะที่อัตราซื้อ-ขายของตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ อยู่ในระดับที่เอื้อประโยชน์กับผู้ประกอบการค้า (ประมาณ 5 สตางค์) นอกจากนั้นธนาคารพาณิชย์ไทยที่อยู่ชายแดนรับซื้อเงินหยวนเพียงอย่างเดียวไม่มีการขายเงินหยวน จึงไม่มีผู้ไปใช้บริการ

ประสิทธิภาพของระบบการชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบนั้นถือได้ว่าวิธีการชำระเงินแบบนี้มีความคล่องตัวในทางปฏิบัติมาก เนื่องจากการค้าส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้เงินสด อย่างไรก็ตามพ่อค้าชายแดนไทย - จีนตอนใต้ มักหาจับคู่ชำระเงินก่อน เนื่องจากมีต้นทุนด้านอัตราแลกเปลี่ยนต่ำกว่า หากไม่สามารถหาจับคู่ได้ ก็จะใช้วิธีการชำระเงินระบบนี้

กลไกการชำระเงินการชำระเงินค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับการชำระเงินด้วยเงินสด แต่มีตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราชายแดนเกี่ยวข้องด้วย โดยในการทำธุรกรรมทางการค้าประกอบไปด้วยอย่างน้อยผู้ที่เกี่ยวข้อง 5 ฝ่าย ได้แก่ พ่อค้าส่งออกไทย พ่อค้านำเข้าไทย พ่อค้าส่งออกจีน พ่อค้านำเข้าจีน ตลาดแลกเปลี่ยนเงินตรานอกระบบชายแดนไทยและจีน (ตามรูปที่ 5.15)

รูปที่ 5.15 การชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

(1) เมื่อพ่อค้าส่งออกไทยขายสินค้าให้พ่อค้าจีนตอนใต้ จะได้รับมูลหนี้เป็นเงินหยวนจากพ่อค้านำเข้าจีน พ่อค้าส่งออกไทยสามารถนำมูลหนี้หยวนดังกล่าวไปขายให้กับตลาดมืดในไทย ตลาดมืดในไทยจะโทรศัพท์สั่งตลาดมืดในจีน (ซึ่งเป็นเครือข่ายกับตลาดมืดไทย) ให้ทำการเรียกเก็บเงินหยวนจากผู้นำเข้าจีน เมื่อได้รับเงินหยวนแล้วจะโทรศัพท์แจ้งตลาดมืดในไทย ตลาดมืดในไทยจะทำการโอนเงินบาทเข้าบัญชีพ่อค้าส่งออกไทย หรืออาจสั่งให้ผู้นำเข้าไทย ที่ขอซื้อเงินหยวนโอนเงินบาทให้พ่อค้าส่งออกไทยโดยคิดค่าเงินตามราคาฮั่งชั่ง โดยใช้เวลาในการโอนเงินทั้งสิ้นไม่เกิน 1 ชั่วโมง

(2) ในทางกลับกันเมื่อพ่อค้าส่งออกจีนขายสินค้าให้พ่อค้าไทย จะได้รับมูลหนี้เป็นเงินบาทจากพ่อค้านำเข้าไทย พ่อค้าส่งออกจีนสามารถนำมูลหนี้บาทดังกล่าวไปขายให้กับตลาดมืดจีน เพื่อแลกเงินหยวนได้ ตลาดมืดจีน จะโทรศัพท์สั่งตลาดมืดไทย ให้ทำการเรียกเก็บเงินบาทจากผู้นำเข้าไทย เมื่อตลาดมืดในไทยได้รับเงินบาทแล้วจะโทรศัพท์แจ้งตลาดมืดในจีน ตลาดมืดในจีนจะทำการโอนเงินหยวนเข้าบัญชีพ่อค้าส่งออกจีนหรืออาจสั่งให้ผู้นำเข้าจีนที่ขอซื้อเงินบาทโอนเงินหยวนให้พ่อค้าส่งออกจีน โดยคิดค่าเงินตามอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดแลกเปลี่ยนนอกระบบ (หรือที่พ่อค้าจีนเรียกว่า “ราคาฮั่งชั่ง”)

ในกรณีที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ ไทย-จีน มีการขาดดุลหรือเกินดุล และต้องการจะโอนเงินให้กัน ไม่สามารถโอนผ่านธนาคารพาณิชย์ในประเทศจีนโดยตรงได้ เนื่องจากจีนเข้มงวดการควบคุมการปริวรรตเงินตราและการโอนเงินออกนอกประเทศมาก ตัวแทนดังกล่าวจะใช้วิธีการโอนผ่านตลาดมืดในจีน เข้าตลาดการเงินระหว่างประเทศที่ฮ่องกง หรือสิงคโปร์ที่บริษัทตัวแทนดังกล่าวมีบัญชีอยู่ เพื่อโอนเป็นดอลลาร์สหรัฐระหว่างกัน

ปัญหาของระบบการชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ เช่น

(1) พ่อค้าชายแดนที่ชำระค่าสินค้าผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบมักถูกตรวจสอบจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการฟอกเงิน เนื่องจากผู้ประกอบการค้ามิได้รับเงินจากลูกค้าโดยตรง แต่ได้รับเงินจากตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ จึงถูกตรวจสอบจากหน่วยงานที่อาจไม่เข้าใจระบบการชำระเงินชายแดน

(2) ผู้ที่ใช้ระบบการชำระเงินแบบนี้ผู้ประกอบการค้าจะต้องทำการค้ามานานพอสมควร จึงจะมีความเชื่อถือ และสามารถใช้บริการผ่านระบบนี้ได้

(3) ผู้ประกอบการตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (ตลาดมืด) แม้ว่าจะมีประโยชน์มากต่อการค้าชายแดน แต่ก็เข้าข่ายกระทำผิด พระราชบัญญัติการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราของธนาคารแห่งประเทศไทย (กรณีในตลาดมืดมีที่ตั้งอยู่ในเขตประเทศไทย)

(4) ในบางช่วง ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบไม่รับเงินหยวน เช่น ไม่ใช้ช่วงนำเข้าแอปเปิ้ล และผลไม้อื่น ความต้องการใช้เงินหยวนมีน้อย ตลาดมืดมีความเสี่ยงในการถือเงินหยวนในระยะเวลานาน จึงไม่รับซื้อเงินหยวน

● การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด

การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด แยกเป็น การชำระด้วยเงินหยวนและเงินบาท ซึ่งพ่อค้าไทยและพ่อค้าจีนรับชำระทั้งเงินบาทและหยวน ดังนี้

(1) พ่อค้าไทย ส่วนใหญ่รับชำระค่าสินค้าเป็นเงินบาท แต่ก็รับชำระด้วยเงินหยวนด้วย ซึ่งจะนำเงินหยวนที่ได้รับจากการส่งออก ไปซื้อสินค้าจากพ่อค้าจีน หรือนำไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ(ตลาดมืด) หรือในช่วงที่พ่อค้าจีนนำโค-กระบือมีชีวิตมาขาย (ที่ได้รับเงินบาท) ก็จะรอแลกเปลี่ยนเงินหยวนอยู่บริเวณท่าเรือเชียงแสน เพื่อนำเงินหยวนกลับประเทศ จึงเกิดตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบชั่วคราวในบางครั้ง พ่อค้าไทยบางรายจะเก็บเงินหยวนไว้เพื่อรอแลกเปลี่ยนกับพ่อค้านำเข้าเพื่อจะได้ไม่ต้องเสียส่วนต่างของอัตราแลกเปลี่ยน

(2) พ่อค้าจีน รับชำระค่าสินค้าทั้งเงินบาทและเงินหยวน โดยเฉพาะพ่อค้าผลไม้จากจีนที่นำเรือสินค้ามาจอดที่ท่าเรือเชียงแสน นิยมรับชำระด้วยเงินสด เมื่อได้รับเงินบาทจะนำไปแลกเงินหยวนที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ หรือรอแลกเปลี่ยนบริเวณท่าเรือเชียงแสน แล้วนำติดตัวกลับประเทศหรือโอนผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ เพื่อไปรับเงินปลายทางในประเทศจีน หรือในบางครั้งพ่อค้าจีนจะนำเงินบาท ซื้อสินค้าไทยไปขายประเทศจีนต่อ เพื่อลดความเสี่ยงในการถือเงินสด

สาเหตุที่ชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด เนื่องจากในอดีตการชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด มีบทบาทมากที่สุดในการค้าชายแดนไทย-จีน เนื่องจากในระยะแรกของการติดต่อค้าขายพ่อค้าชายแดน พ่อค้ายังไม่มีความไว้วางใจกันมากนัก อีกทั้งมีการโกงค่าสินค้าบ่อยครั้ง ทั้งพ่อค้าไทยและจีนตอนใต้ ไม่สามารถติดตามหนี้คืนได้ เนื่องจากอยู่คนละประเทศ ทำให้ต้องใช้เงินสดชำระค่าสินค้ากันทันทีที่ได้รับสินค้า อย่างไรก็ตาม พ่อค้าชายแดนส่วนหนึ่งได้พัฒนาระบบการชำระเงินรูปแบบอื่นมาใช้แทน การชำระเงินรูปแบบนี้จึงลดลง แต่พ่อค้าชายแดนบางส่วนจำเป็นต้องใช้ เนื่องจากยังไม่มีความสะดวกจากพ่อค้ารายอื่นจึงมีทางเลือกในระบบการชำระเงินน้อย นอกจากนั้นพ่อค้าจีนบางรายต้องการเงินสด เพื่อหาซื้อสินค้าเอง(ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง) การชำระด้วยเงินสดมีความสะดวก รวดเร็ว และลดความกังวลของพ่อค้าทั้งสองฝ่าย

ประสิทธิภาพของการชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด การชำระเงินรูปแบบนี้ถือได้ว่าเป็นลำดับที่ 3 แม้ว่าจะมีการชำระเป็นเงินสดก็ตามแม้จะมีความน่าเชื่อถือและมั่นคงสูงสุด แต่ก็มี ความคล่องตัวน้อยกว่าการชำระเงินในรูปแบบอื่น

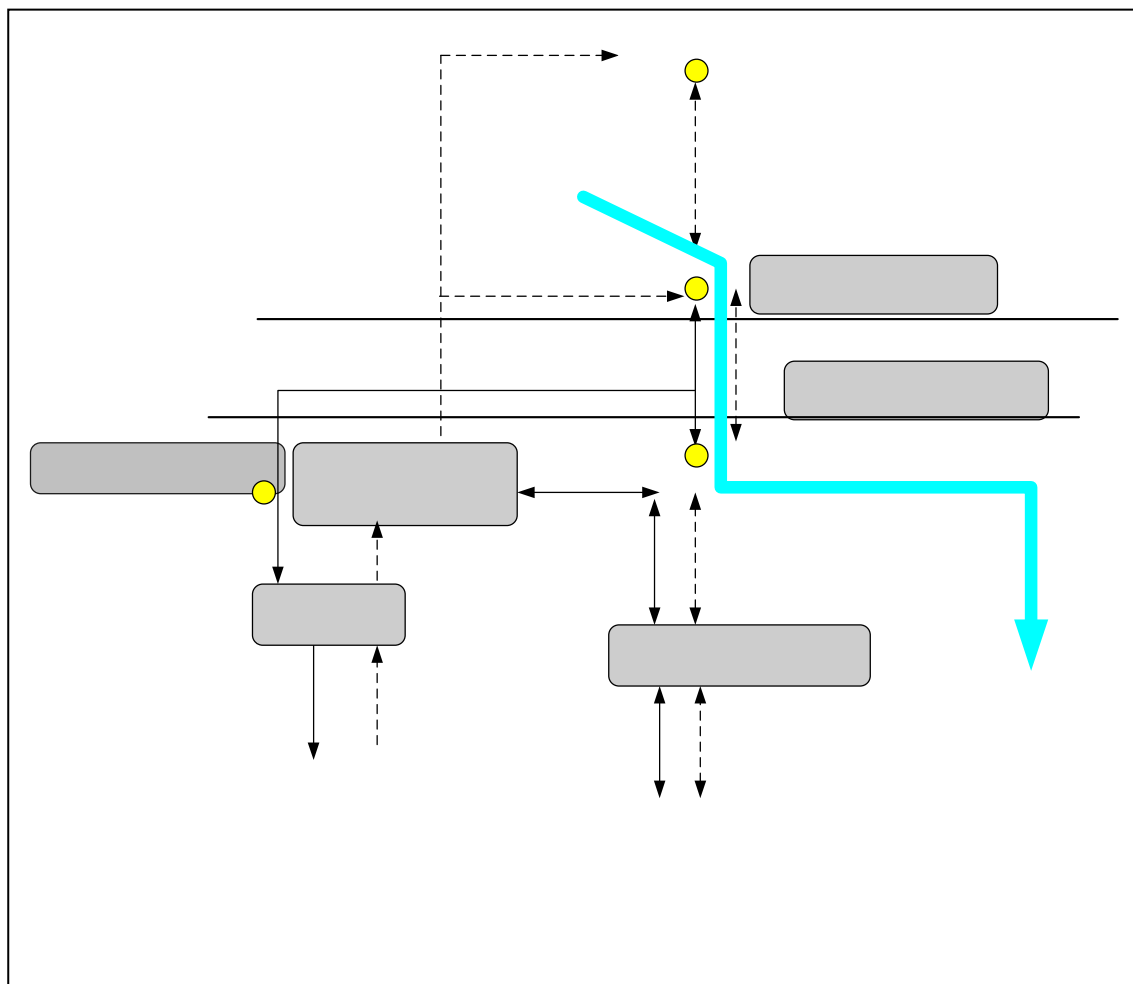
เราสามารถอธิบายกลไกการชำระเงินด้วยเงินสด ในรูปที่ 5.3 - 5.4 นั้นประกอบด้วย บุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ 1) พ่อค้านำเข้าของจีนตอนใต้ 2) พ่อค้าส่งออกของจีนตอนใต้ 3) พ่อค้านำเข้าของไทย 4) พ่อค้าส่งออกของไทย 5) ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบซึ่งมักจะจับกลุ่มกัน อยู่บริเวณชายแดนบริเวณอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และ จังหวัดท่าขี้เหล็กของพม่า มี ประมาณ 3-4 ราย โดยจากรูปที่ 3-4 นั้นเราสมมุติให้ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบมีเพียง 1 ราย และสมมุติให้ธุรกรรมทางการค้ามีเพียง 3 ราย

(1) พ่อค้าส่งออกไทย ขายสินค้าให้กับผู้นำเข้าจีน เมื่อได้รับเงินบาทจะนำเข้าบัญชี ในธนาคารพาณิชย์ แต่ถ้าได้รับเงินหยวนจะหาแลกกับพ่อค้านำเข้า (ที่ต้องการเงินหยวน) ก่อน ถ้าไม่มีก็จะนำไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราชายแดน บริเวณ แม่สาย - ท่าขี้เหล็ก

(2) พ่อค้านำเข้าไทย จะนำเข้าสินค้าจาก 2 จุดการค้า คือ ที่อำเภอเชียงแสน และ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย หากชำระเงินค่าสินค้าด้วยเงินสด ส่วนใหญ่จะชำระค่าสินค้าเป็น เงินบาท

(3) พ่อค้าส่งออกจีน เมื่อขายสินค้าและได้รับเงินบาทจะหาแลกเปลี่ยนกับพ่อค้า ส่งออกไทยที่มีเงินหยวนก่อน เนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนดีกว่าอัตราซื้อ-ขายในตลาดแลกเปลี่ยน เงินตราชายแดนแต่ถ้าไม่สามารถหาแลกเงินหยวนได้ก็จะนำเงินไปแลกเปลี่ยนที่ตลาด แลกเปลี่ยนเงินตราชายแดน ที่บริเวณอำเภอแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก และโอนเงินหยวนผ่านตลาด แลกเปลี่ยนเงินตราชายแดนไปรับที่สิบสองปันนาหรือคุนหมิง โดยไม่ต้องนำเงินติดตัวไป แต่ก็มี บางรายที่ได้รับเงินบาทแล้วนำเงินบาทซื้อสินค้าไทยกลับจีนตอนใต้

(4) พ่อค้านำเข้าจีน เมื่อนำเข้าสินค้าจากพ่อค้าส่งออกไทย สามารถชำระเงินได้ทั้งเงินหยวนหรือเงินบาท แต่ราคาสินค้าจะถูกกำหนดจากพ่อค้าไทยเป็นเงินบาทเสมอ โดยการชำระด้วยเงินหยวนจะคิดมูลหนี้ตามอัตราแลกเปลี่ยนตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

รูปที่ 5.17 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด

ปัญหาของการชำระเงินโดยใช้เงินสด ได้แก่ ความไม่สะดวกในการขนย้ายเงินและความเสี่ยงจากภัยจากการปล้นเงิน ดังนั้นพ่อค้าชายแดนทั้งสองฝ่าย (ไทย-จีน) ที่ทำการค้ามาเป็นระยะหนึ่งแล้วจึงมักเปลี่ยนไปชำระเงินโดยใช้วิธีอื่นแทน

- การชำระเงินกรณีพ่อค้าชายแดนใหม่

ถึงแม้ว่าการค้าชายแดนมีลักษณะเป็นตลาดที่มีการแข่งขันกันอย่างสูงมาก โดยเฉพาะในช่วงของผลไม้จากจีนเข้ามาสู่ตลาด ได้แก่ สาลี่ และแอปเปิ้ล ทำให้มีผู้ค้าจำนวนมาก

ไทย (พ่อค้าปลีก) ที่ต้องการนำเอาสินค้าจากจีนตอนใต้มาขาย ซึ่งเดิมนั้นเคยซื้อผลไม้ดังกล่าวจากพ่อค้าผลไม้เชียงใหม่ ซึ่งรับซื้อจากเรือสินค้าจีนม่ออีกต่อหนึ่ง ต้องการที่จะตัดคนกลาง (พ่อค้าชายแดนเชียงใหม่) เนื่องจากต้องการราคาขายที่ต่ำกว่าเดิม จึงต้องการตัดตอนของกระบวนการค้าผลไม้ ณ บริเวณท่าเรือเชียงใหม่ ทำให้ต้องมีความพยายามติดต่อกับพ่อค้าจีน ณ เมืองคุนหมิง โดยการใช้ความสัมพันธ์ผ่านกลุ่มพ่อค้าไทยเชื้อสายจีนที่อาจจะรู้จักหรือแนะนำให้ไปพบกับพ่อค้าจีน ณ เมืองคุนหมิง ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นพ่อค้าส่งที่รับสินค้าจีน (ผลไม้) มาจากเมืองอื่นๆ อีกต่อหนึ่ง แต่เมื่อต้องการที่จะตัดขั้นตอนของการยังคงใช้การชำระด้วยเงินสด สกุลบาทและหยวนของพ่อค้าชายแดนที่เข้าสู่ตลาดใหม่ โดยวิธีการนี้เกิดขึ้นเมื่อมีผู้ค้ารายใหม่ต้องการที่จะเข้าสู่ตลาดผลไม้โดยสั่งซื้อจากพ่อค้าจีนโดยตรงก็จะเริ่มต้นจากการแสวงหาพ่อค้าจีนโดยกระทำดังต่อไปนี้

- (1) การเดินทางไปกับกลุ่มตัวแทนการค้าของจังหวัดที่พ่อค้ารายใหม่ทำการค้าอยู่
- (2) การติดต่อผ่านกลุ่มพ่อค้าไทยที่เคยทำการค้าหรือรู้จักคู่ค้าจีนมาก่อน
- (3) การติดต่อผ่านบริษัทไทยที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจีน

การเดินทางในครั้งแรกเพื่อแนะนำตัวและหาช่องทางการค้าเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับจังหวะโอกาส รวมไปถึงความต้องการจากคู่ค้าชาวจีนที่ต้องการสินค้าไทยประเภทผลไม้ตามฤดูกาลไปขายด้วย โดยหนทางที่จะทำให้ผลไม้จากจีนมาขายโดยเร็วได้แก่ ทางเลือกที่สาม คือ พ่อค้า ชาวจีนเข้ามาทำการติดต่อกับบริษัทสัญชาติไทยในคุนหมิงเพื่อต้องการที่จะซื้อสินค้าประเภท ผลไม้จากไทย ซึ่งในครั้งแรกนั้นเมื่อมีการตกลงทำสัญญากันเรียบร้อยแล้วระหว่างคู่ค้า การชำระเงินจะทำการชำระเป็นเงินสด โดยทั้งนี้ผู้ส่งออกผลไม้ อาจเป็นผู้นำเข้าผลไม้จากจีนด้วยเช่นกัน วิธีการดังกล่าวนี้จึงใช้วิธีการเหมือนกับการหักบัญชีระหว่างกัน เพียงแต่ผู้ที่รับเป็นตัวแทนในการหักบัญชีของพ่อค้าไทย-จีน โดยเริ่มต้นโดยเราสมมติให้พ่อค้าชายแดนจีนส่งผลไม้ไทย (ทุเรียน มังคุด ฯลฯ) เมื่อพ่อค้าผลไม้ไทยไปทำการรวบรวมสินค้า โดยจะมีการโอนเงินสดบางส่วนชำระค่าสินค้า ซึ่งถือเป็นการให้เครดิตระหว่างกัน บริษัทตัวแทนจะโอนเงินบาทให้กับพ่อค้าผลไม้ไทยโดยผ่านบริษัทตัวแทนในไทย และเมื่อภายหลังจากที่พ่อค้าผลไม้ไทยใช้ระยะเวลาหนึ่งในการรวบรวมสินค้าที่ต้องการ และเมื่อพร้อมส่งก็จะโทรศัพท์ไปยังพ่อค้าจีนให้เตรียมชำระเงินค่าสินค้า โดยเมื่อสินค้าขนส่งถึงท่าเรือเชียงใหม่ และอยู่ในความรับผิดชอบของบริษัท ตัวแทน (ซึ่งจะมีผู้รับผิดชอบในการกระทำพิธีการก็จะแจ้งให้พ่อค้าจีนชำระค่าสินค้าที่เหลือเป็นเงินหยวน หลังจากนั้นก็จะแจ้งให้บริษัทสาขาในไทยทำการโอนเงินบาทเข้าบัญชีให้กับพ่อค้า ผลไม้ไทย ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดกระบวนการการชำระเงิน

การชำระเงินในรูปแบบนี้นั้น (1) พ่อค้ารายใหม่ไทย ต้องการรับชำระค่าสินค้าเป็นเงินบาท แต่เนื่องจากข้อจำกัดในการโอนและยุ่งยากในเรื่องของการทำเอกสาร ทำให้การชำระ

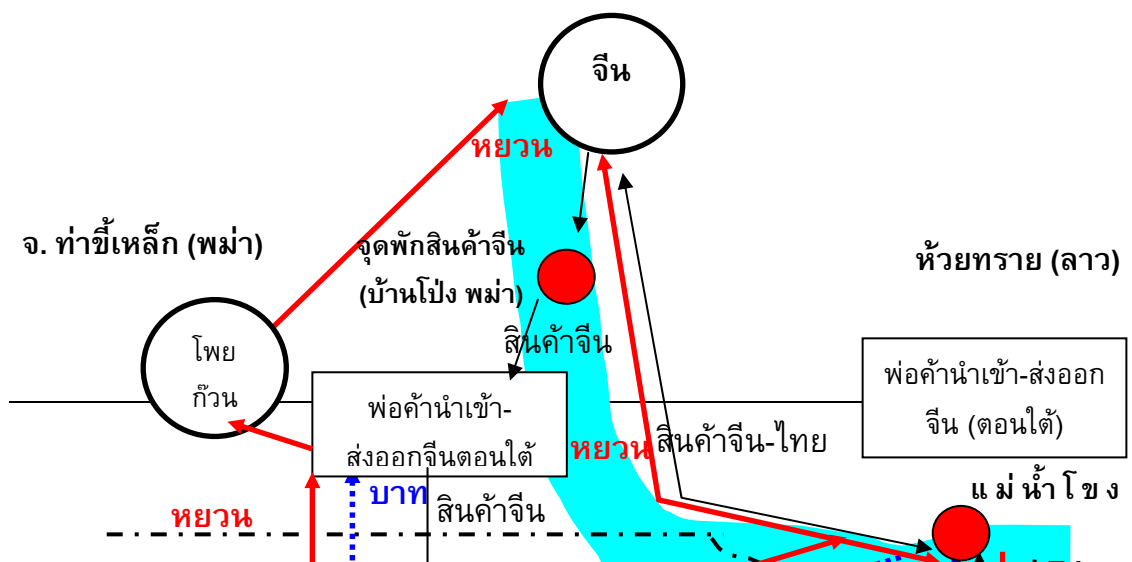
เงินยังคงเป็นแบบลักษณะของโพยก๊วน โดยพ่อค้าจีนจะนำเงินหยวนโอนเข้าบัญชีให้กับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพ่อค้าไทยรายใหม่ที่จีน หลังจากนั้นตัวแทนดังกล่าวก็จะใช้วิธีการให้ตัวแทนของตนในไทย โอนเงินเข้าบัญชีของพ่อค้าไทยรายใหม่ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งรูปแบบนี้ถือเป็นรูปแบบเริ่มต้นของระบบการระบบอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดการเงินนอกระบบขึ้นได้ โดยสาเหตุที่ชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด จะเหมือนกับกรณีการชำระเงินด้วยเงินสด กล่าวคือเนื่องจากในระยะแรกของการติดต่อค้าขายพ่อค้าชายแดน พ่อค้ายังไม่มีความไว้วางใจกันมากนัก แต่พ่อค้าไทย ที่ทำการค้าใหม่กับจีนนั้น ยังไม่มีความเชื่อถือจากพ่อค้ารายอื่นจึงมีทางเลือกในระบบการชำระเงินน้อย หรืออีกวิธีการหนึ่งก็คือ โดยการชำระเงินในเบื้องต้นหากเป็นพ่อค้าส่งออก (ไทย) รายใหม่อาจต้องการเงินมัดจำค่าสินค้าก่อนเพื่อนำเงินมัดจำดังกล่าวไปจ่ายค่าสินค้าที่ตนเป็นผู้รวบรวม โดยส่วนใหญ่ได้แก่ ผลไม้ตามฤดูกาลของไทยที่มาจากจังหวัด เช่น มังคุด ทุเรียน เงาะ เป็นต้น สัดส่วนของเงินที่มัดจำ : เงินส่วนที่เหลือ เช่น 40: 60 โดยร้อยละ 40 ส่วนแรกจะมีการจ่ายเมื่อมีการรวบรวมสินค้าพร้อมส่งออกจากสวน และเมื่อสินค้าส่งมาถึงท่าเรือเชียงแสน เตรียมพร้อมสำหรับการส่งต่อก็ใช้ให้บริษัทที่ทำหน้าที่รับสินค้าเพื่อจัดส่ง (ส่วนใหญ่จะมีสำนักงานตัวแทนที่จีน) จะเช็คสินค้าเมื่อพร้อมก็จะแจ้งให้ลูกค้าที่จีนทราบเพื่อปล่อยเงินส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 60 เข้าบัญชีของพ่อค้าไทย (ใหม่) ที่เมืองจีน และกรณีหากพ่อค้าไทย (กรณีนำเข้า) จะโอนเงินเข้าบัญชีของบริษัทตัวแทนที่มีสาขาในไทย และขณะเดียวกับพ่อค้านำเข้า (สินค้าจากไทย) ก็โอนเงินเข้าบัญชีของบริษัทตัวแทน ในคุณหมิง โดยการโอนเงินจะเกิดขึ้นเมื่อมีการ ส่งมอบสินค้าและตรวจเช็คเรียบร้อยแล้วโดยตัวแทนของแต่ละฝ่าย หรืออาจเป็นบริษัทตัวแทนที่ ทำหน้าที่แทน โดยกรณีของพ่อค้าส่งออกไทยจะกระทำการส่งสินค้าลงเรือ ณ ท่าเรือเชียงแสน การที่พ่อค้าส่วนใหญ่นิยมชำระค่าสินค้ากันในด้วยเงินสด เนื่องจากพ่อค้าส่วนใหญ่ยังไม่ไว้วางใจกัน และเกรงว่าหากให้สินเชื่อและเครดิตการผ่อนชำระแก่กันไปแล้ว จะมีปัญหาในการเรียกเก็บเงินในภายหลัง ส่วนสาเหตุรองคือการโอนเงินหรือชำระผ่านตัวแทนหักบัญชี มีค่าธรรมเนียม ซึ่งไม่คุ้มกับกำไรที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ส่งออกผลไม้ ไทย-จีนที่ต้องการสภาพคล่องและต้องนำเงินมัดจำบางส่วนที่ได้มาและส่วนสินค้าอุปโภคบริโภค ส่วนกรณีของพ่อค้าจีนนำสินค้ามาขายเอง ณ ท่าเรือเชียงแสน การชำระเงินยังคงมีการชำระเงินเป็นเงินสดเช่นเดียวกัน โดยการชำระเงินในลักษณะดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นใน 2 กรณีคือ

(1) พ่อค้าจีนนำสินค้ามาขายที่ประเทศไทย จำแนกออกได้เป็น 2 ทาง(รูปที่ 5.1) คือทางแรก พ่อค้าจีนนำสินค้ามาขึ้นที่ท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พ่อค้าจีนตอนใต้ นำสินค้า เช่น แอปเปิล สาลี่ พืชผลการเกษตรโค กระบือ ฯลฯ ล่องมาตามลำน้ำแม่โขง นำขึ้นท่าเรือเชียงแสนเพื่อจำหน่ายสินค้าที่นำมาให้แก่พ่อค้าไทย การซื้อขายใช้ทั้งสกุลบาทและหยวน(อัตราแลกเปลี่ยนตามอัตราตลาดในเวลานั้น) หลังการจำหน่ายแล้วพ่อค้าจีนได้รับเงินสกุลบาทและหยวนมาจำนวนหนึ่ง วิธีที่พ่อค้าจีนจะดำเนินการต่อคือ (ก) นำเงินสกุลบาทที่ได้ไป

แลกเปลี่ยนเป็นเงินสดหลายพันบาทกับพ่อค้าไทยที่ค้าขายอยู่บริเวณนั้น อัตราแลกเปลี่ยนตามแต่จะตกลงกัน แล้วนำกลับประเทศจีน (ข) นำเงินสดหลายพันบาทที่ได้แลกเปลี่ยนกับพ่อค้าไทยในบริเวณนั้นไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าไทยเพื่อนำกลับไปยังจำหน่ายที่ประเทศจีน หากยังมีเงินสดบาทเหลืออยู่ จะนำเงินสดบาทไปแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าในบริเวณนั้นเป็นเงินสดหลายพันบาทเพื่อนำกลับประเทศต่อไป (ค) ในกรณีที่พ่อค้าในบริเวณนั้นไม่รับแลกเงินหรือมีเงินไม่พอให้แลก พ่อค้าจีนจะนำเงินที่ขายสินค้าได้นั้นไปแลกเป็นเงินสดหลายพันบาทที่ร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราในเขตอำเภอแม่สาย เพื่อแลกเงินสดบาทเป็นเงินสดหลายพันบาท สำหรับนำกลับประเทศ หรือแลกเงินสดหลายพันบาทเป็นเงินบาท เพื่อนำไปซื้อสินค้าจากพ่อค้าไทย สำหรับนำกลับไปยังขายที่ประเทศจีนต่อไป

หรือใช้ทางเลือกที่สอง พ่อค้าจีนนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือวังปุง (Wangpung) หรือบ้านโป่งของพม่า พ่อค้าจีนที่นำสินค้าขึ้นท่าเรือวังปุงของพม่า เพื่อนำไปขายในอำเภอท่าขี้เหล็กของประเทศพม่า หรือลักลอบนำเข้าประเทศไทยอีกทอดหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และอื่น ๆ เนื่องจากการลักลอบนำเข้าประเทศไทยจะเสียต้นทุนที่ต่ำกว่าการนำเข้าโดยถูกต้องที่ต้องเสียภาษีในอัตราที่สูงกว่าการลักลอบ หลังได้รับเงินสดบาทหรือหยวนตามที่ตกลงกันไว้แล้ว พ่อค้าจีนจะนำเงินไปซื้อสินค้าไทยเพื่อนำกลับไปยังจำหน่ายที่ประเทศจีน หากยังมีเงินเหลืออยู่ก็จะแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดหลายพันบาทกับร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราในเขตอำเภอแม่สาย หรือส่งเงินผ่านตัวแทนหักบัญชี (โพงก๊วน) เพื่อส่งเงินกลับประเทศต่อไป

(2) พ่อค้าไทยจำหน่ายสินค้าให้พ่อค้าจีน ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค การซื้อขายใช้สกุลเงินบาทเป็นหลัก เนื่องจากพ่อค้าไทยไม่ต้องการความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน และส่วนใหญ่ส่งมอบสินค้า ณ ท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (ดังแสดงในรูปที่ 5.15)

ที่มา: องอาจ สุขุมลวรณ (2545)

รูปที่ 5.18 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด (บาทและหยวน)

5.9.4 การชำระค่าสินค้าผ่านสถาบันการเงิน ประเภทต่างๆ มีดังนี้

- การชำระเงินโดยการเปิดเช็คเตอร์ออฟเครดิต (L/C)

มีลักษณะเช่นเดียวกับการชำระเงินเพื่อการค้าระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามรัฐบาลจีนยังคงควบคุมการโอนเงินหยวนออกนอกประเทศทำให้ไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินหยวนได้ การชำระค่าสินค้านี้ระหว่างไทย-จีนตอนใต้ ผ่านธนาคารพาณิชย์โดยการเปิด L/C มีน้อยมาก เนื่องจาก

(1) การค้ากับจีนตอนใต้ของบริษัทขนาดเล็ก ต้องกระทำผ่านบริษัท Import-Export (IE) ซึ่งจะต้องจ่ายค่านายหน้าการค้า

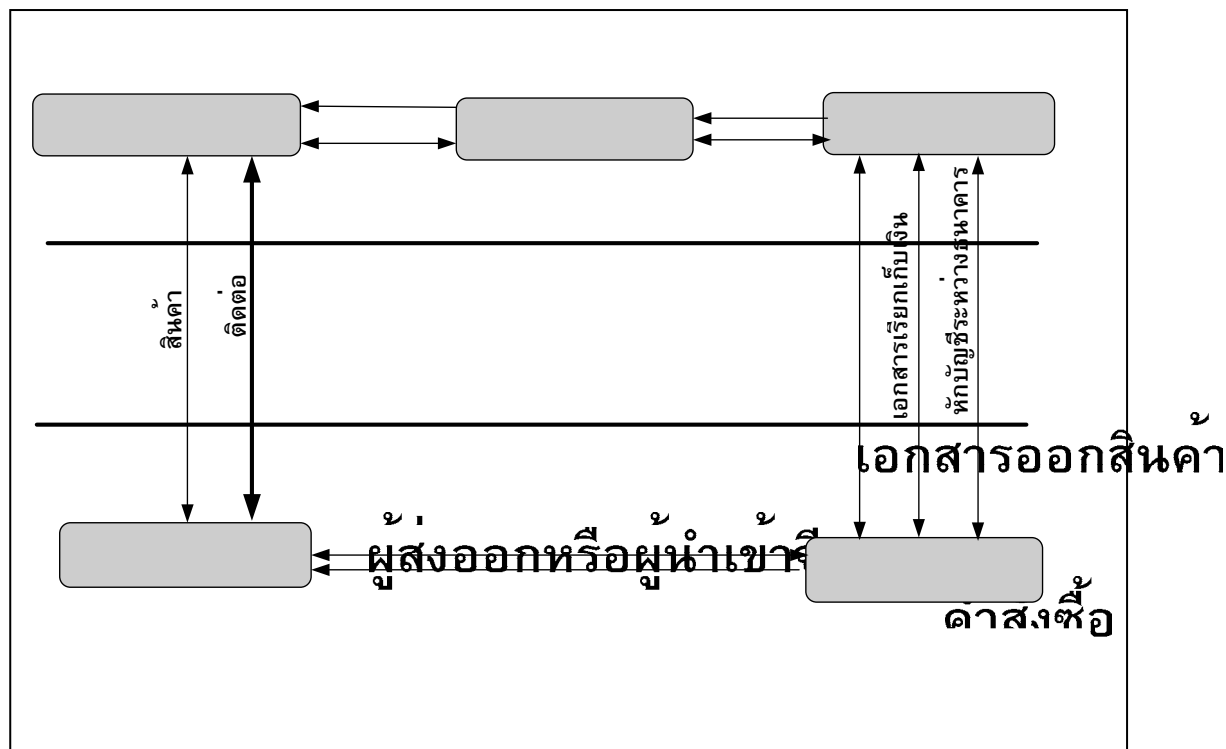
(2) การนำเข้าสินค้าต่างๆ ต้องมีการตรวจสอบและได้รับอนุญาตจากส่วนกลาง (ปักกิ่ง) ก่อน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานาน ทำให้พ่อค้านำเข้าจีน ต้องนำเข้าสินค้าตามแนวชายแดน

(3) หลีกเลี่ยงการเสียภาษีหรือเสียในจำนวนที่น้อยกว่าการนำเข้าโดยตรง โดยเปลี่ยนสินค้าไทยเป็นสินค้าจากพม่าและลาว เพื่อเปลี่ยนให้เป็นการค้าชายแดนซึ่งจะเสียภาษีนำเข้าต่ำ และไม่ต้องผ่านการขออนุญาตจากส่วนกลาง

(4) การเดินเรือในแม่น้ำโขงมีความเสี่ยงสูง ทำให้บริษัทประกันภัยของไทยไม่กล้ารับประกันภัยการขนส่งสินค้าทางนี้ ปัจจุบันมีเพียงบริษัทของจีนแห่งเดียวที่รับประกันการขนส่งในแม่น้ำโขงจากจีนมาไทย ขณะที่ไม่มีมีการรับประกันการขนส่งสินค้าจากไทยไปจีน พ่อค้านำเข้าและส่งออกจึงหลีกเลี่ยงการทำการค้าโดยตรงกับจีน ทำให้มีการเปิด L/C ระหว่างกันน้อยมาก

ประสิทธิภาพของระบบการชำระค่าสินค้าโดยการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (L/C) แม้จะถูกต้องตามกฎหมายระเบียบการเงินระหว่างประเทศก็ตาม แต่ถือว่ามีประสิทธิภาพต่ำที่สุด ในบรรดารูปแบบการชำระเงินชายแดนไทย-จีนตอนใต้ที่กล่าวมาแล้ว 4 วิธี เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่นิยมทำการค้าอย่างถูกต้อง เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาก และเสียเวลามากกับ ขั้นตอนการขออนุญาตที่ยุ่งยากและซับซ้อน

กลไกการชำระเงินของการชำระเงินค่าสินค้า สามารถแสดงได้ดังรูปที่ 3-5 โดยการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (L/C) ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับระบบการค้าสากลโดยทั่วไป มีแตกต่างบ้างตรงที่พ่อค้าส่งออก/นำเข้ารายย่อยของจีนไม่สามารถส่งออกหรือนำเข้าสินค้าได้เองต้องกระทำผ่านบริษัทนายหน้านำเข้าและส่งออกของจีน โดยกลไกการชำระเงินในรูปแบบนี้มีผู้เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางการค้าอย่างน้อย 5 ฝ่าย คือ พ่อค้าส่งออกหรือนำเข้าไทย พ่อค้าจีน ธนาคารพาณิชย์ไทย ธนาคารพาณิชย์จีน และบริษัทนายหน้านำเข้าและส่งออกจีน (ตามรูปที่ 5.17)

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการ (อ้างในธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

รูปที่ 5.18 การชำระเงินโดยการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (L/C)

จากรูปที่ 5.18 พ่อค้านำเข้าของจีน เมื่อติดต่อนำเข้าสินค้าจากผู้ส่งออกของไทย แล้ว จะต้องนำเข้าผ่านบริษัทนายหน้านำเข้าและส่งออกของจีน ซึ่งจะติดต่อที่ธนาคารพาณิชย์ของจีน เพื่อเปิด L/C มาที่ธนาคารพาณิชย์ไทย เมื่อธนาคารพาณิชย์ไทยได้รับ L/C จะแจ้งไปยังผู้ส่งออกไทย ให้ส่งสินค้าไปจีน ธนาคารพาณิชย์ของจีนจะทำหน้าที่ออกเอกสารการออกสินค้า และเรียกเก็บเงินจากพ่อค้านำเข้าของจีนตาม L/C ก่อนทำการโอนเงินดอลลาร์สหรัฐให้กับธนาคารพาณิชย์ไทย และโอนเข้าบัญชีผู้ส่งออกไปเงินบาทต่อไป ส่วนกรณีนำเข้าก็ดำเนินการในรูปแบบเดียวกัน

ปัญหาของระบบการชำระเงินโดยการเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิต (L/C)

(1) ปัญหาการค้าของพ่อค้าในจีนคือ ธนาคารพาณิชย์จีนไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนจีนถอนเงิน การเบิกถอนเงินทำได้ยาก ต้องแจ้งรายละเอียด ทำให้ประชาชนและธุรกิจจีนไม่นิยมฝากเงิน เงินจึงไม่หมุนเวียนผ่านธนาคารเท่าที่ควร

(2) การเปิด L/C ต้องทำการค้าผ่านบริษัท Import-Export (IE) โดยต้องจ่ายค่านายหน้าร้อยละ 1 ของยอดซื้อ-ขาย ทำให้ต้นทุนการทำการค้าผ่าน IE สูงกว่าการทำการค้าโดยไม่ผ่าน IE ประมาณร้อยละ 15 ของมูลค่าการค้า

(3) การทำการค้าเองโดยไม่ผ่าน IE ต้องมีมูลค่าการค้ามากกว่า 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ/ปี ทำให้พ่อค้าชายแดนของจีนซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นรายย่อยไม่ทำการค้าผ่านระบบนี้

(4) มีความยุ่งยากในการดำเนินการ เนื่องจากการชำระเงินแบบนี้ ต้องนำสินค้าเข้าหรือส่งออกจากจีนอย่างถูกต้อง ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายสูง

● การชำระเงินโดยวิธีอื่น ๆ

นอกจากวิธีการชำระเงินแบบต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีวิธีการชำระเงินแบบอื่นๆ แต่ไม่นิยมใช้ในการชำระเงินชายแดนมากนัก เช่น วิธีเปิดบัญชีการค้า (Open Account) ที่ผู้ขายต้องส่งสินค้าไปให้กับผู้ซื้อก่อน โดยผู้ซื้อยังมีต้องชำระเงิน และผู้ขายต้องรอรับการชำระเงิน เช่น 30 วัน 60 วัน หรือ 90 วัน หรืออาจผ่อนเป็นระยะๆ ตามตกลง การชำระเงินโดยวิธีอื่น ๆ นี้ มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.3 ของการชำระเงินชายแดนไทย - จีนตอนใต้

บทที่ 6

การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ

6.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงของ

นักวิชาการหลายท่านเชื่อว่าบริเวณชุมชนอำเภอเชียงของเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนที่เจริญรุ่งเรือง และเสื่อมสลายไปหลายครั้ง ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขงมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนเมืองเชียงของปัจจุบัน มีอาณาเขตครอบคลุมถึงเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา มณฑลยูนนาน เรื่อยมาจนถึงเมืองเชียงแสนและเมืองเชียงของ

โดยในพงศาวดารล้านนาเป็นที่ปรากฏชัดว่าได้มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมืองบริเวณลุ่มน้ำโขงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 หรือสมัยกรุงศรีอยุธยา (เชียงแสน) มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เมืองเชียงของเดิมมีนามว่า “ขรราช” ปรากฏในพงศาวดารล้านนาในราวพุทธศตวรรษที่ 21 มีฐานะเป็นเมืองบริวารเช่นเดียวกับเมืองบริวารอื่น ๆ เช่น เมืองเทิง เมืองเชียงคำ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองเชียงของ” ขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองนันทบุรี (น่าน) โดยเจ้าผู้ครองนครน่านได้แต่งตั้งเจ้าอริยวงค์เป็นเจ้าเมืองเชียงของเมื่อปี พ.ศ. 1805 และมีผู้ครองเมืองเชียงของสืบมาจนถึงปี พ.ศ. 2453 (รศ.125) สมัยของพระยาภิวัตน์ วรยศรังสี เป็นเจ้าเมืองเชียงขององค์สุดท้าย และได้รับการยกฐานะให้เป็นอำเภอเชียงของขึ้นกับจังหวัดเชียงรายเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2453 จนถึงปัจจุบัน

เชียงของเคยมีประวัติศาสตร์ที่รุ่งโรจน์ในยุคกลางของอาณาจักรล้านนา เป็นเวลาหลายศตวรรษที่เชียงของเป็นจุดสำคัญบนเส้นทางการค้าหนึ่งในสองแนวเส้นทางการค้าระหว่างจีน-ไทย-พม่า สภาพเมืองในปัจจุบันเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหมู่บ้านการค้า 3 แห่งตามแนวแม่น้ำโขง ได้แก่ บ้านหัวเวียง บ้านสบสม และบ้านหาดไคร้ เชียงของมีการค้ากับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศจีน และเชียงของเป็นจุดพักที่สำคัญจุดหนึ่งของเส้นทางจีน-พม่าซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้โดยผู้ค้าชาวมุสลิมจีน เชียงของเคยมีบทบาทในด้านการเดินเรือและการประมงในแม่น้ำโขง แต่ถูกบดบังศักยภาพทางด้านนี้โดยเชียงแสน จึงทำให้เชียงของมีความสำคัญในด้านนี้ลดลง (อำเภอเชียงของ, 2548)

ความสำคัญในการเป็นประตูการค้าทางบกระหว่างประเทศ จากสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงของซึ่งมีความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ที่มีระยะทางเดินทางไปประเทศจีนไม่ไกลนัก โดยห่างจาก อ.เชียงของ ถึงประเทศจีนตอนใต้ คือ เมืองเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ประมาณ 344 กม. ตามเส้นทางเชียงของ-เมืองห้วยทราย (แขวงบ่อแก้ว) -หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-เมืองลา-เมือง

เชียงรุ่ง-ขุนหมิง ซึ่งในอนาคตตามแผนการพัฒนาเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง เพื่อเชื่อมการเดินทางของอำเภอเชียงของกับแขวงบ่อแก้วเพื่อเดินทางไปขุนหมิง ประเทศจีน โดยทางหลวงหมายเลข 3 ของ สปป.ลาว (R3E)

ปัจจุบันอำเภอเชียงของมีด่านพรมแดนรวม 1 แห่ง ได้แก่ ท่าเรือบั้งจากข้อมูลมูลค่าการค้าชายแดนในปี 2548 มีมูลค่าการค้ารวม 1,511.69 ล้านบาท แบ่งเป็นมูลค่าการนำเข้าจำนวน 451.95 ล้านบาท และมูลค่าการส่งออกจำนวน 1,059.74 ล้านบาท โดยมี สปป.ลาว เป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เป็นที่น่าสังเกตว่าอำเภอเชียงของมีปริมาณการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สินค้าส่งออกที่สำคัญไปยัง สปป.ลาว ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง สินค้าอุปโภคบริโภค น้ำมันเชื้อเพลิง ยานพาหนะและส่วนประกอบ ส่วนสินค้านำเข้าจาก สปป.ลาว ที่สำคัญ ได้แก่ ถ่านหินลิกไนต์ ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ สินค้าเกษตรและของปามิทำเรือบั้งสำหรับการขนส่งสินค้าระหว่างอำเภอเชียงของกับเมืองห้วยทรายของ สปป.ลาว โดยทาง สปป.ลาวก็มีท่าเรือบั้งและด่านผ่านแดนระดับจังหวัด ส่วนท่าเรือน้ำลึกมีประโยชน์สำหรับการขนส่งสินค้าและนักท่องเที่ยวไปยังเมืองหลวงพระบางของสปป.ลาว

ความสำคัญในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชียงของถือเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่น้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภอแม่สายและเชียงแสน แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงที่สุดคือ หาดไคร้หนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาอำเภอเชียงของเป็นชาวต่างประเทศประเภทสะพายเป้ (Back-Pack) ที่มารอการตรวจลงตรา (Visa) ข้ามไปท่องเที่ยวประเทศ สปป.ลาว ดังนั้นสถานที่พักแรมส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะของที่พักระเบิดเกสต์เฮาส์ ระดับราคาปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ แต่ก็มีแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอใกล้เคียง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวซึ่งกันและกันได้ ซึ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันตามเส้นทางดังกล่าวจะเป็นลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ส่วนความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากอำเภอเชียงของมีชายแดนติดต่อกับบ้านห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศ สปป.ลาว ซึ่งเป็นด่านชายแดนที่มีอัตราการผ่านแดนที่มากพอสมควร และมีเส้นทางเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวของสปป.ลาว ได้ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ เป็นผลให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินิยมเดินทางผ่านแดนทางอำเภอเชียงของ ทั้งผ่านเข้าและผ่านออกในปริมาณที่มากพอสมควร นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถเดินทางทางบกขึ้นไปยังจีนตอนใต้ได้อีกด้วย แม้ว่าเส้นทางยังจะไม่ค่อยสะดวกมากนัก

อำเภอเชียงของ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงราย เป็นอำเภอชายแดนติดต่อกับ สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวพรมแดน ความยาว 42 กิโลเมตร ฝั่งตรงข้ามกับตัวอำเภอเชียงของคือเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว อำเภอเชียงของอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงราย ตามเส้นทางเชียงราย-เทิง-เชียงของ (ทางหลวงจังหวัดสายที่ 1021) เป็นระยะทาง 141 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ได้แก่

ทิศตะวันออก ติดกับกิ่งอำเภอเวียงแก่น และเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว (สปป.ลาว) โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลบัวแขว อำเภอเชียงแสน ตำบลปงน้อย กิ่งอำเภอดอยหลวง ตำบลแม่คำ อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

อำเภอเชียงของ มีพื้นที่ทั้งหมด 836.90 ตารางกิโลเมตร หรือ 523,062 ไร่ ลักษณะทั่วไปเป็นที่ราบสูงแลที่ราบหุบเขาเต็มไปด้วยป่าไม้ และภูเขาใหญ่น้อยล้อมรอบ สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 ฟุต

สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศของอำเภอเชียงของมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม อากาศร้อนพอประมาณ อุณหภูมิเฉลี่ย 27 - 30 องศาเซลเซียส ฤดูฝน ช่วงเดือนมิถุนายน - ตุลาคม มีฝนตกชุก และในฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อากาศค่อนข้างหนาวอุณหภูมิเฉลี่ย 14 - 16 องศาเซลเซียส

แหล่งน้ำ มีแม่น้ำไหลผ่านในท้องที่อำเภอเชียงของ 2 สาย คือ

(1) แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำที่เป็นเส้นกั้นอาณาเขตระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาหิมาลัยในเขตปกครองตนเองทิเบต สาธารณรัฐ-ประชาชนจีน ไหลผ่านอำเภอเชียงของ ตั้งแต่บ้านหาดบ้าย หมู่ที่ 1 ตำบลริมโขง จนถึงบ้านปากอิง หมู่ที่ 2 ตำบลศรีดอนชัย ระยะทางประมาณ 42 กิโลเมตร

(2) แม่น้ำอิง เป็นแม่น้ำที่มีต้นน้ำที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ไหลผ่านอำเภอเชียงของในเขตท้องที่ตำบลห้วยซ้อ ตำบลบุญเรือง ตำบลศรีง ตำบลศรีดอนชัย ตำบลสถาน และไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่บ้านปากอิง หมู่ที่ 2 ตำบลศรีดอนชัย ระยะทางยาวประมาณ 50 กิโลเมตร

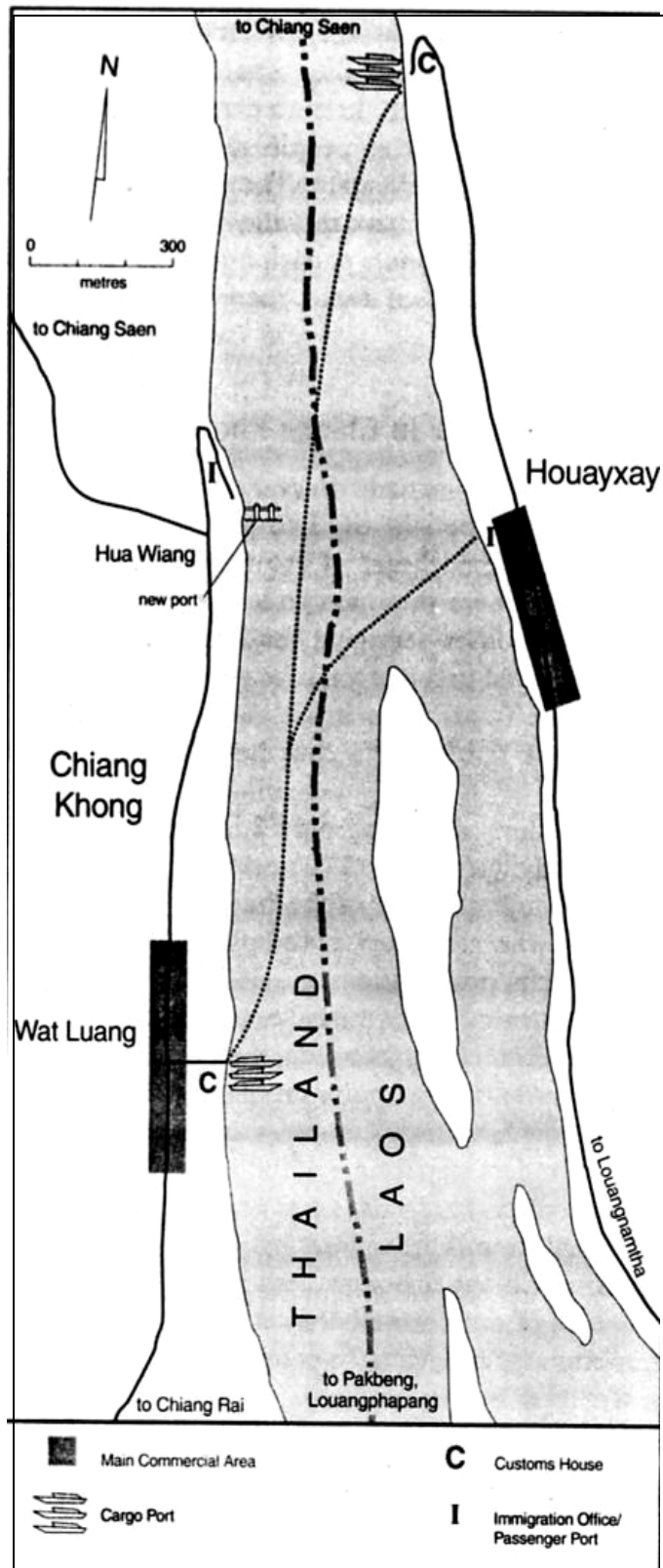
ทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ป่าไม้ ประมาณร้อยละ 61 ของพื้นที่ทั้งหมด มีพื้นที่ประมาณ 510 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 318,750 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้กระยาเลย

แร่ธาตุ มีการสำรวจพบแร่หลายชนิด เช่น ดินขาว หินสบู่ ฟลูออไรท์ และไฟโรฟิลไลต์ เป็นต้น ซึ่งมีกระจายอยู่เกือบทุกหมู่บ้านในเขตตำบลบุญเรือง นอกจากนี้กรมทรัพยากรธรณีได้มีการสำรวจพบแร่ทองคำในเขตท้องที่ตำบลห้วยซ้ออีกด้วย

ประชากร

อำเภอเชียงของ มีประชากรทั้งสิ้น 64,811 คน แยกเป็นชาย 32,600 คน หญิง 32,211 คน จำนวน 16,156 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2547) ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวไทยพื้นเมืองเดิม ไทยลื้อ จีนฮ่อ และชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง เช่น ม้ง (แม้ว) เย้า ลาหู่ (มูเซอ) ขมุ เป็นต้น

รูปที่ 6.3 ชายแดนไทยด้านอำเภอเชียงของ-เมืองห้วยทราย สปป.ลาว

ที่มา: Andrew Walker (1999), หน้า 96.

การปกครอง

เขตการปกครอง

อำเภอเชียงของ แบ่งออกเป็น 7 ตำบล 101 หมู่บ้าน แยกประเภทหมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่บ้านปกติ จำนวน 75 หมู่บ้าน
- หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) จำนวน 24 หมู่บ้าน
- หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย - ลาว (ปชด.) จำนวน 2 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

อำเภอเชียงของมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

(1) เทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเวียงเชียงของ มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 12 เต็มพื้นที่ และ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 8 บางส่วน เทศบาลตำบลบุญเรือง มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลบุญเรืองเต็มพื้นที่

(2) องค์การบริหารส่วนตำบล 6 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง, องค์การบริหารส่วนตำบลสถาน, องค์การบริหารส่วนตำบลศรี้ง, องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยซ้อ, องค์การบริหารส่วนตำบลริมโขง, องค์การบริหารส่วนตำบลศรีดอนชัย

อำเภอเชียงของนั้นมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับจังหวัดเชียงราย 4 เส้นทาง คือ

(1) เส้นทางหลวง หมายเลขที่ 1020 จากจังหวัดเชียงราย ถึงอำเภอเทิง ระยะทาง 64 กิโลเมตร และจากอำเภอเทิงถึงอำเภอเชียงของ ตามทางหลวงหมายเลขที่ 1020 ระยะทางอีก 73 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งสิ้น 137 กิโลเมตร

(2) เส้นทางหลวงสายพหลโยธิน จากจังหวัดเชียงรายผ่านอำเภอแม่จันถึงอำเภอเชียงแสน ระยะทาง 60 กิโลเมตร และจากอำเภอเชียงแสน ถึงอำเภอเชียงของ ตามทางหลวงหมายเลขที่ 1129 ระยะทาง 55 กิโลเมตร รวมระยะทาง 115 กิโลเมตร หรือจากอำเภอแม่จันถึงบ้านกิวพร้าวเลี้ยวขวาไปตาม ทางหลวงหมายเลข 1098 ผ่านกิ่งอำเภอดอยหลวงถึงบ้านแก่นเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 1174 ถึงบ้านสถานเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลขที่ 1020 ถึงอำเภอเชียงของ ระยะทางรวม 118 กิโลเมตร

(3) เส้นทางหลวงหมายเลข 1020 จากจังหวัดเชียงรายถึงบ้านห้วยดอยเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 1152 ถึงอำเภอพญาเม็งราย และจากอำเภอพญาเม็งราย ถึงบ้านด้าเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลขที่ 1020 ระยะทาง 67 กิโลเมตร ถึงอำเภอเชียงของ รวมระยะทาง 114 กิโลเมตร หรือจากอำเภอพญาเม็งรายเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข

ที่ 1174 ผ่านบ้านแก่นถึงบ้านสถานแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลขที่ 1020 ถึงอำเภอเชียงของ รวมระยะทาง 105 กิโลเมตร

(4) เส้นทางหลวงหมายเลขที่ 1173 จากจังหวัดเชียงราย ผ่านอำเภอเวียงชัยถึงบ้านแม่บงเลี้ยวขวาไปตามเส้นทาง 1098 ผ่านกิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้งและเขตกิ่งอำเภอดอยหลวงถึงบ้านแก่นเลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทาง 1174 ถึงบ้านสถานเลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทาง 1020 ถึงอำเภอเชียงของ รวมระยะทาง 98 กิโลเมตร

6.3 เส้นทางการค้าชายแดนไทย - ลาวด้านอำเภอเชียงของ

เส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ไปยังอำเภอเชียงของ อาศัยแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางหลักจากอำเภอเชียงของสามารถเดินทางโดยทางเรือข้ามไปยังท่าเรือเมืองห้วยทราย สปป.ลาว และเดินทางต่อไปยังเมืองหลวงพระบางได้ ซึ่งเส้นทางนี้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยมใช้เดินทางกันมากเนื่องจากราคาดูประหยัดกว่าการเดินทางไปเมืองหลวงพระบางด้วยเครื่องบิน นอกจากนี้ยังมีเรือสินค้าที่ขนส่งสินค้าระหว่างเมืองเชียงของไปยังเมืองหลวงพระบางอีกด้วย ส่วนเรือสินค้าที่มาจากจีนตอนใต้มีจำนวนน้อยมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอำเภอเชียงของส่วนใหญ่จะเพียงเพื่อเป็นทางผ่านไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น อาทิ เมืองห้วยทราย และหลวงพระบางของ สปป.ลาว แต่ภายในอำเภอเชียงของเองก็มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งด้วยกัน ดังนี้

○ ประตูสู่หลวงพระบาง เมืองมรดกโลก อำเภอเชียงของมีด่านถาวรที่เปิดสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ต้องการไปเที่ยวที่ สปป.ลาว นักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์อยากจะข้ามไปฝั่งลาว สามารถติดต่อได้ที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง อำเภอเชียงของ ซึ่งมีที่ทำการอยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณท่าเรือบัค ด่านเปิดทำการตั้งแต่เวลา 06.30 – 18.30 น. ของทุกวัน จากจุดนี้นักท่องเที่ยวสามารถจะเดินทางท่องเที่ยวโดยทางเรือไปถึงเมืองหลวงพระบางและนครเวียงจันทน์ สปป.ลาว โดยไม่ต้องกลับเข้ามาฝั่งไทยอีก หรืออาจจะกลับเข้าประเทศไทยโดยข้ามสะพานมิตรภาพที่จังหวัดหนองคายก็ได้ เริ่มต้นการเดินทางโดยขึ้นเรือข้ามฟากที่ด่านอำเภอเชียงของ ข้ามไปยังฝั่งตรงข้ามคือ เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้วของ สปป.ลาว ซึ่งปัจจุบันชมรมท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ และบริษัททัวร์ของ สปป.ลาว ได้จัดบริการเรือโดยสารล่องแม่น้ำโขงทุกวัน อัตราค่าโดยสารเรือช้า (Slow Boat) 600-700 บาท/คน ใช้เวลาเดินทาง 2 วัน (พักค้างคืนที่ปากแบ่ง) โดยเรือจะออกประมาณ 10.30 น. เรือเร็ว (Speed Boat) 1,050-1,200 บาท/คน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมงเรือจะออกประมาณ 8.30 - 9.00 น.

○ ทำจับปลาบึก อยู่ในบริเวณของบ้านหาไคร้ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ มีชื่อเสียงในด้านการจับปลาบึก ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก ที่นี้จะมีการจับปลาบึกทุกปี ในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ปลาบึกจะว่ายขึ้นเหนือเพื่อไปวางไข่ ก่อนการจับปลาบึกจะมีการประกอบพิธีการสำคัญอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึก โดยจะจัดพิธีขึ้นในวันที่ 18 เมษายนของทุกปี ในพิธีการก็จะมีการเซ่นไหว้อาหาร เครื่องดื่ม เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หลังจากนั้นก็จะเริ่มลงมือจับปลาโดยเครื่องมือจับปลาบึกของที่มีเรียกว่า “มอง” ซึ่งเป็นอวนขนาดใหญ่พิเศษเฉพาะจับปลาบึกเท่านั้น

บริเวณทำจับปลาบึกบ้านหาไคร้ ได้มีการดำเนินการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานปลาบึก และพันธุ์ปลาแม่น้ำโขงขึ้น เพื่อจัดให้เป็นศูนย์ศึกษาและให้ความรู้เกี่ยวกับการจับปลาบึก การเพาะพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขง แต่พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวยังไม่สามารถใช้งานได้ เนื่องจากปัญหาในการก่อสร้าง ปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงกำลังปรับปรุง

นอกจากนี้บ้านหาไคร้ยังมีของฝาก คือ “ไก” ซึ่งเป็นสาหร่ายน้ำจืดมีชื่อที่อยู่ในแม่น้ำโขงเท่านั้น กลุ่มแม่บ้านของที่นี่ได้นำไกมาแปรรูปเป็นอาหารและของฝากได้หลายอย่าง เช่น ไกยี้ ไกแผ่นทอด ข้าวเกรียบไก เป็นต้น

○ บ้านทุ่งน่าน้อยชาวเขาเผ่าม้ง อยู่ห่างจากตัวอำเภอเชียงของเพียง 9.5 กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันตก ม้งเป็นหนึ่งในหลายชนเผ่าที่กระจายอาศัยอยู่ทั่วภาคเหนือตอนบน มีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่น่าสนใจ หมู่บ้านม้งยังคงรักษานับถือประเพณีของตนไว้การประกอบอาชีพและพิธีกรรมต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ ห่างจากหมู่บ้านไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตร ยังมีน้ำตกห้วยตอง ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามของอำเภอเชียงของเส้นทางเดินทางไปหมู่บ้านทุ่งน่าน้อย เป็นถนนลูกรัง แต่รถทุกชนิดสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการมาเยี่ยมชมเยือนที่นี่คือช่วงประมาณเดือนตุลาคม-มีนาคม ซึ่งเป็นช่วงหน้าหนาวที่อากาศดี

นักท่องเที่ยวที่ชอบการเดินป่าหรือการปั่นจักรยานเสือภูเขาสามารถท่องเที่ยวได้ 2 วัน 1 คน วันแรกเดินทางเข้าไปหมู่บ้านม้ง เดินเที่ยวชมหมู่บ้านม้ง บ่ายวันแรกเดินทางสู่น้ำตก และค้างแรมที่นั่นเช้าวันที่สองเดินทางออกจากน้ำตกมาหมู่บ้านม้ง และเดินทางตามแนวเขาไปยังบ้านห้วยเม็ง ผ่านน้ำตกห้วยเม็ง และทิวทัศน์บนสันเขาที่สามารถมองเห็นอำเภอเชียงของ เมืองห้วยทราย (สปป.ลาว) และน้ำโขง บ่ายกว่า ๆ ถึงบ้านห้วยเม็งแวะชิมส้มเขียวหวานอันลือชื่อและชมวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อที่บ้านห้วยเม็ง ระยะทางทั้งหมดรวมประมาณ 25 กิโลเมตร (เส้นทางธรรมชาติ)

รูปที่ 6.5 ด้านสากลที่เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ของ ส.ป.ป.ลาว

○ ล่องเรือแม่น้ำโขง/ทัศนียภาพริมฝั่งโขง แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวไทยและลาวที่มีถิ่นฐานอาศัยอยู่เลียบริมน้ำโขงมาเป็นเวลานานและยังคงรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นเกาะแก่งกลางลำน้ำ และสองฝั่งโขง อีกทั้งการทำเกษตรบริเวณฝั่งโขง การประมงแบบง่าย ๆ ตามวิถีชาวบ้าน ปัจจุบันมีชาวเรือจัดเรือเหมาสำหรับล่องเรือเที่ยวแม่น้ำโขงทุกวัน ราคาชั่วโมงละ 300 บาท/ลำ (บรรทุกได้ประมาณ 8-10 คน)

○ ปั่นจักรยานเส้นทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการปั่นจักรยานธรรมชาติสามารถปั่นจักรยานไปถึงเขื่อนน้ำซำงด้านทิศใต้ ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ของอำเภอเชียงของ (ที่นั่นเหมาะสำหรับผู้ที่ชื่นชอบการตกปลาด้วย ชนิดของปลา ได้แก่ ปลาชะโด ปลาช่อน ปลานิล) จากนั้นสามารถนั่งเรือพาย (2 คนนั่ง) ประมาณ 40 นาที เพื่อไปที่ทางเขื่อน จากนั้นเดินทางต่อตามเส้นทางเดินป่าของชาวบ้านสลับกับลำห้วยธรรมชาติ ลักษณะเส้นทางจะเป็นทางเดินเท้าพอที่จะสามารถปั่นจักรยานได้ สามารถแวะทานอาหารเที่ยงกลางทางข้างลำห้วย จากนั้นก็ปั่นจักรยานไปที่น้ำตกห้วยตาด อีกหนึ่งน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

6.4 สภาพเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของ

การประกอบอาชีพของชาวเชียงของนั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีการปศุสัตว์ รับจ้าง และทำธุรกิจโดยพื้นที่ที่ถูกใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของอำเภอเชียงของประกอบไปด้วย

(1) พื้นที่การเกษตรทั้งหมด	523,063 ไร่
(2) ทำนา	161,433 ไร่
(3) ทำไร่	48,455 ไร่
(4) ทำสวนผลไม้ พืชผัก	12,600 ไร่
(5) ป่าไม้	283,043 ไร่
(6) อื่น ๆ	320 ไร่

เศรษฐกิจของอำเภอเชียงของอาศัยการผลิตภาคการเกษตรเป็นหลัก พืชสำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่ว และส้มเขียวหวาน โดยเฉพาะการผลิตส้มเขียวหวานที่บ้านห้วยเม็งส่วนใหญ่เป็นการลงทุนของเกษตรกรรายใหญ่ซึ่งได้พัฒนาการผลิตทำให้ส้มเขียวหวานเชียงของเป็นที่ต้องการของตลาดมาก สามารถทำรายได้ให้กับอำเภอปีละประมาณ 100 ล้านบาท สาขาเศรษฐกิจรองลงมา ได้แก่ การค้าในอำเภอเชียงของ มีร้านค้าจดทะเบียนจำนวนกว่า 150 ราย นอกจากเป็นการค้าภายในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการค้าชายแดนกับ สปป.ลาว โดยกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวรที่อำเภอเชียงของ เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2532 ทำให้การค้าชายแดนมีความสำคัญมากต่อประชาชน และร้านค้าในตัวอำเภอใกล้เคียงน้ำโขง และทำให้การค้าชายแดนมีความสำคัญมากต่อประชาชนและร้านค้าในตัวอำเภอใกล้เคียงน้ำโขง และทำให้อำเภอเชียงของเป็นประตูส่งออกสินค้าที่สำคัญของไทยไปยัง 6 แขวง ในภาคเหนือของ สปป.ลาว ซึ่งสินค้าบางส่วนจะถูกส่งต่อไปยังจีนตอนใต้และเวียดนามอีกด้วย ส่วนสาขาการขนส่ง เชียงของเป็นจุดขนถ่ายสินค้าผ่านแดนของสปป.ลาวเพื่อส่งต่อไปยังประเทศที่สาม ส่งผลให้สาขาการก่อสร้างมีการขยายตัวตามการค้าและการลงทุน สำหรับสาขาการท่องเที่ยวนั้นยังขยายตัวไม่มากนัก แม้ว่า สปป.ลาว จะเปิดด่านสากลที่เมืองห้วยทราย ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2537 เป็นต้นมา การผลิตภาคอุตสาหกรรมในอำเภอเชียงของมีเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกษตร เช่น โรงบ่มใบยาสูบ และโรงสีข้าวมีการส่งเสริมการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพื่อเป็นรายได้เสริมของประชาชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มทอผ้าที่บ้านหาดบ้ายและบ้านศรีดอนชัย

การลงทุน

การลงทุนขนาดใหญ่ของภาคเอกชนที่สำคัญคือ ศูนย์การค้าไทย-ยูนนาน อยู่ในภาวะชบเซา และมีโครงการจะย้ายไปตั้งที่เมืองห้วยทราย สปป.ลาว แล้ว ส่วนการลงทุนขนาดใหญ่ของภาครัฐที่กำลังจะเข้ามาในอำเภอเชียงของ คือ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมเชียงของ รวมไปถึงโครงการก่อสร้างท่าเทียบเรือ โครงการขยายเส้นทาง เชียงราย-เทิง-เชียงของ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 90-130 โครงการตัดถนนเลียบเมืองเพื่อรองรับการขนส่งสินค้าบริเวณท่าเรือแห่งใหม่ รวมถึงโครงการสร้างสะพานไทย-ลาว ขึ้นที่อำเภอเชียงของด้วย เพื่อเป็นการเชื่อมต่อการขยายตัวของการค้า การลงทุน กับ สปป.ลาว และจีนตอนใต้ ซึ่งปัจจุบันจีนได้สร้างถนนเพื่อรอการเชื่อมต่อไปกับประเทศไทยแล้ว คือ เส้นทางจากคุนหมิง-เชียงรุ่ง-บ่อเต็น-หลวงน้ำทา-เมืองห้วยทราย (แขวงบ่อแก้ว) ทำให้เกิดโอกาสของการประกอบอาชีพการค้าและธุรกิจการค้าชายแดนนั้นสืบเนื่องจากการที่อำเภอเชียงของ ได้ถูกประกาศเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรบริเวณท่าเรือบัก หมูที่ 1 (บ้านหัวเวียง) ตำบลเวียง ตั้งแต่วันที่ 22 มกราคม 2532 เพื่อทำการติดต่อค้าขาย ธุรกิจ และการท่องเที่ยว กับท่าด่านเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(สปป.ลาว) และจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2549 มีมติเห็นชอบพื้นที่การนิคมอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดเชียงราย จำนวน 16,000 ไร่ ในตำบลศรีดอนชัยและตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับการแบ่งเขตการใช้ที่ดิน (zoning) ของกรมโยธาธิการและผังเมือง และไม่ขัดแย้งต่อพื้นที่อ่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นอุตสาหกรรมที่มีการเพิ่มมูลค่าโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าในการผลิตและเป็นอุตสาหกรรมสะอาด ประกอบด้วย แปรรูปเกษตรและอาหาร อัญมณี และเครื่องประดับ สิ่งทอขึ้นปลาย บริการขนส่ง เครื่องใช้ไฟฟ้า/อิเล็กทรอนิกส์ ยา/เครื่องสำอางสมุนไพร อุปกรณ์และเครื่องจักรกลการเกษตร หัตถกรรม/OTOP และแปรรูปไม้และการพิมพ์ (www.thaigov.go.th, 2549) จากเหตุผลข้างต้นทำให้ในอนาคตเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของน่าจะมีศักยภาพทางเศรษฐกิจต่อพื้นที่มากยิ่งขึ้นหลายเท่าตัว

รูปที่ 6.6 ศักยภาพในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่จังหวัดเชียงราย

6.5 สภาพการค้าชายแดนของอำเภอเชียงของ

อำเภอเชียงของสามารถทำการค้าชายแดนกับ สปป.ลาว เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกัน นอกจากนี้ยังสามารถทำการค้าชายแดนกับจีนตอนใต้ทางเรือได้อีกด้วย อำเภอเชียงของมีจุดผ่านแดนสากล เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ และนักท่องเที่ยวสามารถสัญจรไปมาเพื่อการค้าและการท่องเที่ยวได้ ดังนี้

○ จุดผ่านแดนอำเภอเชียงของ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว เป็นด่านสากล เปิดทุกวัน 08.00 – 18.00 น. ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้เปิดด่านเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2531 และ สปป.ลาว ยกฐานะเป็นด่านสากลเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2532 ณ ด่านนี้ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถผ่านเข้าไปยังแขวงอื่น ๆ ของ สปป.ลาวโดยใช้หนังสือเดินทางได้ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ต้องการเข้าไปเที่ยวเฉพาะที่เมืองห้วยทราย สามารถใช้เพียงบัตรผ่านแดน (Border Pass) ซึ่งออกโดยที่ว่าการอำเภอเชียงของ โดยจะมีเจ้าหน้าที่มาประจำอยู่ที่ศูนย์ทำบัตรผ่านแดนใกล้ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงของ เอกสารประกอบการทำใบผ่านแดน คือ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และค่าธรรมเนียมคนละ 35 บาท เมื่อข้ามไปยัง

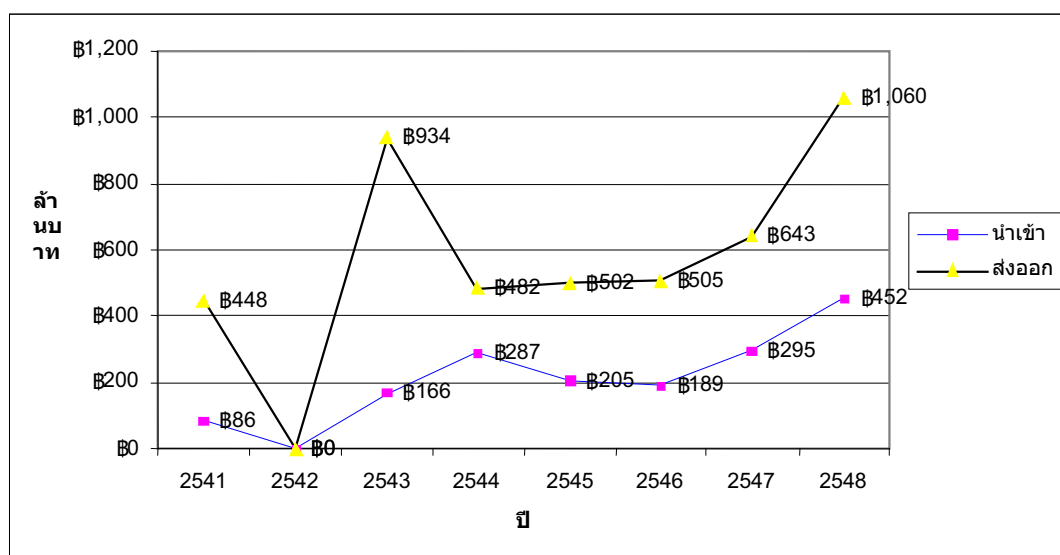
เมืองห้วยทรายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมที่ฝั่งลาวอีกคนละ 50 บาท ในวันจันทร์ – ศุกร์ ส่วนวันเสาร์และอาทิตย์จะต้องเสียค่าธรรมเนียมคนละ 70 บาท ซึ่งจะสามารถอยู่ในเมืองห้วยทรายสปป.ลาว ได้นาน 3 วัน

ตารางที่ 6.1 การค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

หน่วย: บาท

ปี	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า
2541	85,779,853.71	447,796,689.43	362,016,835.72	533,576,543.14
2542	-	-	-	-
2543	166,207,570.51	934,487,003.85	768,279,433.34	1,100,694,574.36
2544	287,337,371.73	482,299,483.47	194,962,111.74	769,636,855.20
2545	205,234,250.57	502,438,340.68	297,204,090.11	707,672,591.25
2546	188,774,518.28	504,653,162.38	315,878,644.10	693,427,680.66
2547	295,260,998.44	643,020,331.01	347,759,332.57	938,281,329.45
2548	451,949,505.07	1,059,745,146.37	607,795,641.30	1,511,694,651.44

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงของ

รูปที่ 6.7 แสดงการค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 6.2 อัตราการเติบโตของมูลค่าการค้าชายแดนไทย-ลาวด้านอำเภอเชียงของ

หน่วย: ร้อยละ

ปี	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	มูลค่าการค้า
2544	72.88	-48.39	-74.62	-30.08
2545	-28.58	4.17	52.44	-8.05
2546	-8.02	0.44	6.29	-2.01
2547	56.41	27.43	10.09	35.31
2548	53.07	64.81	74.77	61.11
เฉลี่ย	29.15	9.69	13.79	11.26

ที่มา: จากการคำนวณ

การค้ากับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจุดการค้าอยู่ที่จังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน แต่จุดการค้าหลักอยู่ที่จังหวัดเชียงราย คือที่จุดเชียงของและเชียงแสน โดยการค้าส่วนใหญ่เป็นการค้ากับแขวงต่าง ๆ ในทางตอนเหนือของ สปป.ลาว โดยเฉพาะแขวงอุดมไซ สำหรับเงินที่ใช้ชำระสินค้าได้ใช้เงินบาทเป็นหลัก โดยมีมูลค่าการค้าและชนิดของสินค้าที่ทำการค้าดังนี้

มูลค่าการค้า นับตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมามีมูลค่าการค้าระหว่างไทยกับสปป.ลาว มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างมากจากมูลค่าการค้า 533.576 ล้านบาทเพิ่มขึ้นเป็น 1,511.69 ในปี 2548 โดยอัตราการเติบโตระหว่างช่วงปี 2544 - 2548 เท่ากับร้อยละ 11.26

ด้านการส่งออก พบว่าในปี 2541 มูลค่าการส่งออก 447.8 ล้านบาท ส่วนการนำเข้าเท่ากับ 85.80 ล้านบาทโดยไทยได้ดุลการค้าลาวเท่ากับ 362.02 ล้านบาท ส่วนในปี 2548 มูลค่าการส่งออกเท่ากับ 1,059 ล้านบาท ส่วนการนำเข้าเท่ากับ 451.95 ล้านบาท โดยไทยยังคงเป็นฝ่ายได้ดุลการค้าเท่ากับ 607.80 ล้านบาท โดยในช่วงปี 2543-2548 มีอัตราการส่งออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ 9.7 และอัตราการเติบโตของการนำเข้าเฉลี่ยเท่ากับ 29.15 โดยมีดุลการค้าเกินดุลเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 13.79 ต่อปี ชนิดสินค้าสำคัญที่ส่งออกและนำเข้า สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันพืช เมล็ดงา วัสดุก่อสร้าง ยางพาราและสินค้าอุปโภคบริโภค ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ พลอยดิบสีแดง เครื่องแต่งกาย กระเทียม ชิ้นส่วนรถยนต์ เปลือกไม้กอม เปลือกบอง และเบียร์ ไวน์ วิสกี้ ไม่แปรรูป ถ่านลิกไนต์ ใบยาสูบ บานประตูหน้าต่าง ปอสา และโคกระบือมีชีวิต

ตารางที่ 6.3 แสดงมูลค่าสินค้านำเข้าส่งออกกับประเทศ สปป.ลาว

ด้านจังหวัดเชียงราย 10 อันดับ ปี 2546

ลำดับที่	นำเข้า		ลำดับที่	ส่งออก	
	รายการสินค้า	มูลค่า(บาท)		รายการสินค้า	มูลค่า(บาท)
1.	ไม้แปรรูป	75,213,951.11	1.	อาหารและเครื่องดื่ม	147,748,830.00
2.	สัตว์มีชีวิต	69,557,100.00	2.	วัสดุก่อสร้าง	106,674,993.34
3.	ถ่านหินลิกไนท์	66,075,397.52	3.	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	53,979,943.34
4.	รถแทรกเตอร์ (คัน)	6,950,000.00	4.	อุปกรณ์ก่อสร้าง	35,083,301.76
5.	ไม้และผลิตภัณฑ์	6,296,277.99	5.	ยางแผ่นรมควัน	33,438,405.18
6.	จากไม้	6,140,634.50	6.	น้ำมันเบนซิน	31,994,782.33
7.	ลูกเต๋อยทั้งเปลือก	5,357,000.00	7.	น้ำมันเชื้อเพลิง	25,982,943.49
8.	กระบือมีชีวิต	5,321,087.05	8.	เครื่องอุปโภค บริโภค	15,933,865.00
9.	ลูกตำลึง	5,087,302.08	9.	เครื่องใช้ไฟฟ้า - อุปกรณ์	13,778,460.17
10.	สินค้าเกษตร เปลือกไม้บง	4,357,510.50	10.	สินค้าอุปโภคบริโภค (หีบห่อ)	13,585,865.00

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงราย และเชียงของ, สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 6.4 สินค้านำเข้าจาก สปป.ลาว 10 อันดับ
ระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2547

ลำดับที่	รายการสินค้า	ปริมาณ (ก.ก.)	มูลค่า (บาท)
1	ถ่านหินลิกไนท์	330,221,287.02	127,370,589.30
2	ไม้แปรรูป	7,514.04	99,743,448.91
3	สัตว์มีชีวิต	1,037,746.00	60,326,260.00
4	สินค้าเกษตร	2,552,174.00	9,793,731.00
5	ผ้าทอ	9,223.00	8,697,819.41
6	ไม้สักท่อน	505.61	7,876,155.49
7	ดอกหญ้าสำหรับทำไม้กวาด	787,020.00	5,514,666.99
8	เปลือกไม้บ่ง	1,415,555.00	5,132,738.45
9	เปลือกปอสา	694,900.00	4,864,306.00
10	ลูกตำลึง	625,772.00	4,397,449.10

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสน และเชียงของ, สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 6.5 สินค้าส่งออกสู่ สปป.ลาว 10 อันดับ

ระหว่างเดือนมกราคม - ธันวาคม 2547

ลำดับที่	รายการสินค้า	ปริมาณ (ก.ก.)	มูลค่า (บาท)
1	สินค้าเกษตร	1,011,341.00	238,322,295.00
2	อาหารและเครื่องดื่ม	481,108.00	170,951,777.00
3	รถยนต์ ,ยานพาหนะ	291.00	122,872,290.00
4	น้ำมันดีเซล	7,345,000.00	90,875,447.06
5	วัสดุก่อสร้าง	1,046,247.90	64,959,621.47
6	ยางแผ่นรมควัน	1,240,000.00	59,610,740.25
7	เครื่องอุปโภค - บริโภค	256,277.00	48,341,308.04
8	น้ำมันเบนซิน	2,414,600.00	33,335,147.21
9	อุปกรณ์ก่อสร้าง	1,164,962.00	31,245,724.41
10	เครื่องใช้ไฟฟ้า-อุปกรณ์ไฟฟ้า	6,679.00	17,234,420.45

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสนและเชียงของ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ในปัจจุบันการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายกับ สปป.ลาว โดยใช้ท่าเทียบเรือบัก ซึ่งแม้จะเป็นการค้าขายในระดับท้องถิ่นแต่ก็มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของมาก ส่วนท่าเทียบเรือน้ำลึกที่มีอยู่แล้วนั้นยังมีความต้องการอยู่ เพราะเรือสินค้าไม่สามารถเข้าจอดได้ทุกฤดูกาล โดยเฉพาะในฤดูแล้ง เพราะสร้างอยู่สูงจากระดับน้ำมากเกินไป อย่างไรก็ตามท่าเรือเชียงของภายใต้การบริหารงานของท่าเรือแห่งประเทศไทยนั้น กำลังจะได้รับการพัฒนาการให้บริการแบบ One Stop Service เช่นเดียวกับท่าเรือเชียงแสน

ส่วนการเดินทางทางเรือขึ้นไปยังอำเภอเชียงแสนเพื่อต่อไปยังจีนทำได้ลำบาก เพราะมีเกาะแก่งมาก ข้อดีของอำเภอเชียงของก็คือ ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงเป็นเมืองห้วยทราย (ระดับอำเภอ) ซึ่งเป็นที่ตั้งของแขวงบ่อแก้ว (ระดับจังหวัด) ของสปป.ลาว ทำให้มีประชาชนลาวอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น การติดต่อที่เป็นทางการกับสปป.ลาว ทำให้มีประชาชนลาวอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น การติดต่อที่เป็นทางการกับ สปป.ลาว ที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของจะต้องผ่านเมืองดังกล่าว ทำให้อำเภอเชียงของมีความได้เปรียบในแง่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการขยายเส้นทางการค้าทางบกเข้ามาตามเส้น

ทางคุนหมิง-เชียงรุ่ง-บ่อเต็น-หลวงน้ำทา-แขวงบ่อแก้ว-เชียงของ (R3E) ซึ่งปัจจุบันเส้นทางการค้าดังกล่าวอยู่ในระหว่างการก่อสร้างบางช่วงและแล้วเสร็จในบางช่วง (ดูเพิ่มเติมบทที่ 7) และเริ่มมีการขนถ่ายสินค้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามายังแขวงบ่อแก้วของสปป.ลาว โดยที่เมืองห้วยทรายนั้นได้มีตลาดจีนซึ่งเป็นตลาดขายสินค้าของจีนโดยเฉพาะ และมีพ่อค้าจีนเข้ามาค้าขายด้วยตนเอง สินค้าต่างๆที่นำมาขายล้วนแต่เป็นสินค้านำเข้าที่ผลิตในสาธารณรัฐประชาชนจีนสินค้านำเข้าจากจีน สินค้าที่ขายในท้องตลาดแขวงบ่อแก้ว ประมาณร้อยละ 20 เป็นสินค้าจีน (วินัส ฤาชัยและคณะ, 2550) โดยสินค้าที่นำเข้าจากจีนตอนใต้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นสินค้าประเภท เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า และเครื่องมือต่าง ๆ สินค้าส่วนใหญ่จะขนส่งผ่านด่านสากลบ่อเต็น - บ่อหาร แล้วผ่านเข้าแขวงหลวงน้ำทา หลังจากนั้น ก็จะถูกส่งต่อมาที่แขวงบ่อแก้ว และเนื่องจากว่าจีนเพิ่งจะเริ่มขยายตลาดในสปป.ลาว และนำสินค้าเข้ามาจำหน่ายอยู่ที่แขวงบ่อแก้วเมื่อไม่นานมานี้ เพราะฉะนั้นสินค้านำเข้าจากจีนจึงยังไม่มีหลากหลายชนิดเท่ากับสินค้าไทย และจีนก็ยังไม่มียุทธศาสตร์เพื่อจำหน่ายสินค้าของตน ปัจจุบันเจ้าแขวงบ่อแก้วได้อนุญาตให้จีนสร้างตลาดจำหน่ายสินค้าที่ถาวร โดยมีงบประมาณในการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ 600,000 ดอลลาร์สหรัฐ คาดว่าจะก่อสร้างสำเร็จและเปิดบริการในปี 2549 นอกจากคนลาวที่หันมานิยมซื้อสินค้าจีนแล้ว ทุก ๆ ห้าสัปดาห์ ก็ยังมีคนไทยจำนวนไม่น้อยที่ข้ามมาซื้อสินค้าจีนอยู่ที่แขวงบ่อแก้ว ส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ เช่น จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และจังหวัดอื่น ๆ นับตั้งแต่มีสินค้านำเข้าจำหน่ายในท้องตลาดแขวงบ่อแก้วได้ทำให้มีผลกระทบต่อสินค้าไทย ซึ่งได้ทำให้การขายสินค้าไทยมีปริมาณที่ลดลง

ที่มา: วินัส ฤาชัยและคณะ (2549)

รูปที่ 6.8 ตลาดจำหน่ายสินค้าจีนที่แขวงบ่อแก้ว (ตลาดไม่ถาวร)

รูปที่ 6.9 ตลาดจำหน่ายสินค้าจีนที่กำลังทำการก่อสร้าง (ตลาดถาวร)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประชาชนแขวงบ่อแก้ว มีความคุ้นเคยกับการใช้สินค้าไทยมานานและมีความมั่นใจในคุณภาพของสินค้าไทยมาโดยตลอด เพราะฉะนั้นในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของแขวงบ่อแก้ว ก็ยังนิยมซื้อใช้สินค้าไทยอยู่ แต่ในอนาคตข้างหน้าสินค้าจีนอาจมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคมากขึ้น ควบคู่กับประชาชนส่วนใหญ่ยังมีฐานะที่ยากจนอาจทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เลือกซื้อสินค้าที่มีราคาเหมาะสมกับเศรษฐกิจของพวกเขา

6.6 วิธีการค้าชายแดนอำเภอเชียงของ

จุดการค้าเชียงของ เป็นจุดส่งออกสินค้าที่สำคัญของไทย มูลค่าการส่งออกเฉลี่ยร้อยละ 96 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค ประมาณร้อยละ 65 ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและสิ่งจำเป็นในการครองชีพ เช่น ผงซักฟอก รองเท้าแตะตราม้าดาว ถ่านไฟฉาย เสื้อผ้า รองลงมาได้แก่ ประเภทอาหารและเครื่องดื่ม เช่น ผงชูรส ข้าวสาร บะหมี่สำเร็จรูป นมข้นหวาน โอวัลติน และสินค้าประเภทอื่น ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง เครื่องสำอาง ผ้าพลาสติก ยารักษาโรค สำหรับสินค้าดังกล่าวมีการส่งไปยัง 6 แขวงในภาคเหนือของ สปป.ลาว ซึ่งแต่ละแขวงมีความต้องการสินค้าแต่ละประเภทมากน้อยแตกต่างกันคือ แขวงหลวงน้ำทาต้องการสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง แขวงพงสาลี ต้องการ

สินค้าประเภทรองเท้าแตะ และแขวงหัวพันต้องการสินค้าประเภทผงชูรสสำหรับสินค้าประเภท
ทูน่า ประมาณร้อยละ 10 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด ได้แก่ เครื่องยนต์ รถแทรกเตอร์ เครื่องปั้มน้ำ
ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ ร้อยละ 25 เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และ
เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

รูปที่ 6.10 จุดขนถ่ายสินค้าบริเวณท่าเทียบเรือเชียงของ (ตุลาคม 2548)

รูปที่ 6.10 ที่ทำการ ณ ท่าเทียบเรือเชียงของ (ตุลาคม 2548)

วิธีการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ สามารถทำการแยกการพิจารณาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.6.1 การส่งออก

(1) การส่งสินค้าออกจากไทยไป สปป.ลาว จำแนกตามจุดการค้าดังนี้

จุดการค้าเชียงของ-ห้วยทราย เป็นจุดมูลค่าการส่งออกทั้งหมด จำแนกวิธีการส่งออกประมาณร้อยละ 96 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด จำแนกวิธีการส่งออกและนำเข้าของพ่อค้ารายใหญ่และรายย่อย ดังนี้

พ่อค้ารายใหญ่

การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้าส่งออกของไทยและพ่อค้านำเข้าของ สปป.ลาว พ่อค้าลาวจะข้ามไปส่งสินค้าที่ฝั่งไทย มีขั้นตอนการค้า ดังนี้

- นำใบแผน (โควต้า) แจ้งต่อด่านศุลกากร ตำรวจเศรษฐกิจ และตำรวจชายแดนฝั่งลาว

- นำใบแผน (โควต้า) แจ้งด่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองฝั่งไทย แล้วจึงขึ้นไปส่งสินค้าจากพ่อค้าไทย

- จำรถบรรทุกสินค้าลงเรือพร้อมทั้งกรรมกรขนสินค้าลงเรือ
- เสียค่าจอดเทียบท่าให้กับการท่าเรือฝั่งไทยและท่าเรือของ สปป.ลาว
- บรรทุกสินค้าเต็มลำเรือแล้ว จึงเข้าไปเสียอากรขาเข้าที่ด่านศุลกากร สปป.ลาว แล้วเดินทางส่งสินค้าไปยัง 6 แขวง

- การขนย้ายสินค้านี้ระหว่างแขวง พ่อคำลาวจะต้องทำการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสินค้า และมีใบกำกับภาษีเพื่อใช้เป็นหลักฐานระหว่างเดินทาง

ทางด้านตลาดจำหน่ายของพ่อค้ารายใหญ่ห้วยทราย สินค้าส่วนใหญ่จะส่งไปจำหน่ายตามแขวงต่าง ๆ ใน 6 แขวงภาคเหนือของ สปป.ลาว แต่ปัจจุบันสินค้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามาแย่งตลาดไปบางส่วน เนื่องจากราคาถูกกว่า เช่น รถจักรยาน หัวเทียน บุหรี่ กุญแจ จักรเย็บผ้า เสื้อผ้า ปูนซีเมนต์ ถ่านไฟฉาย กระบอกไฟฉาย อย่างไรก็ตาม สินค้าไทยบางชนิดยังสามารถส่งไปจำหน่ายยังชายแดนจีน และเวียดนาม เพราะคุณภาพสินค้าดีกว่าสินค้าจีน ได้แก่ ผงชูรส ผ้าห่ม

การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ของไทยกับพ่อค้ารายย่อยจากแขวงต่าง ๆ ที่เดินทางมาซื้อสินค้าที่อำเภอเชียงของขั้นตอนปฏิบัติเช่นเดียวกับพ่อค้ารายใหญ่ห้วยทราย

พ่อค้ารายย่อย

การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายย่อยไทยกับพ่อค้ารายย่อยที่เมืองห้วยทรายมีวิธีการประกอบการค้าดังนี้

- พ่อค้ารายย่อยห้วยทรายเดินทางเข้าไปซื้อสินค้าฝั่งไทยโดยตรงจากพ่อค้ารายย่อยไทยและจากบริเวณตลาดนัด หากนำเข้ามูลค่าไม่มากไม่ต้องชำระอากรขาเข้า (ครั้งละ 500 -1,000 บาท) และไม่ต้องขอใบแผน (โควต้า) จากบริษัทการค้าจำกัด

- บางส่วนรับซื้อจากพ่อค้ารายใหญ่ห้วยทราย แต่มีปริมาณไม่มากเนื่องจากต้นทุนสินค้าจะสูงไม่สามารถแข่งขันกับพ่อค้ารายอื่นที่ต้นทุนต่ำกว่าได้

- ทางด้านตลาดจำหน่ายของพ่อค้าดังกล่าว จะจำหน่ายเฉพาะในเขตตัวเมืองและบริเวณรอบนอกเมืองเท่านั้น ไม่กระจายไปยังส่วนลึกของแขวง

จุดการค้าเชียงแสน-ต้นผึ้ง มูลค่าการส่งออกสินค้าจากเชียงของไปยังเมืองต้นผึ้งมีไม่มากนัก เนื่องจากตลาดที่เมืองต้นผึ้งมีขนาดเล็กเป็นการซื้อขายเพื่อการยังชีพของประชาชนบริเวณชายแดน

6.6.2 วิธีการส่งออกสินค้าจาก สปป.ลาวมาไทย

กรณีพ่อค้ารายใหญ่ เป็นรูปแบบของการติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ที่ห้วยทรายและเชียงของมีขั้นตอนการค้า โดยเริ่มจากพ่อค้าห้วยทราย จะรับซื้อสินค้าจากแขวงต่างๆ ทั้งจากพ่อค้าและรับซื้อจากชาวบ้านโดยตรง โดยสินค้าส่งออกส่วนใหญ่จะไม่ผ่านทางเชียงของ แต่จะส่งออกทางบ้านเมืองมอม เขตเมืองต้นผึ้ง ผ่านเข้าสหภาพพม่า บริเวณเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยว่าแดง แล้วส่งเข้าไทยทางอำเภอแม่สาย เนื่องจากสะดวกต่อการลักลอบส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทว้าว – ควาย ไชควาย น้ำตาล กระเทียม ลูกตาว และเปลือกบง

ส่วนในกรณีของการติดต่อระหว่างโรงเลื่อยแขวงบ่อแก้วกับพ่อค้าไม้แปรรูปเชียงของซึ่งเป็นเจ้าของเดียวกัน การส่งออกส่วนใหญ่จะผ่านด่านศุลกากรถูกต้องทั้งสองฝั่ง

กรณีพ่อค้ารายย่อย การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายย่อยที่เป็นพ่อค้า ที่ห้วยทรายติดต่อซื้อขายกับพ่อค้ารายย่อยในไทย ส่วนใหญ่จะไม่ผ่านด่านศุลกากรฝั่งไทยโดยเฉพาะพ่อค้าฝั่งเมืองต้นผึ้งจะเป็นพ่อค้ารายย่อยทั้งหมดทำหน้าที่เป็นตัวแทนรวบรวมสินค้าให้กับพ่อค้ารายย่อยไทยโดยพ่อค้าไทยจะเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมดและจะข้ามมารับซื้อสินค้าที่เมืองต้นผึ้งโดยตรง (ดูรูปภาพที่แผนภูมิที่ 6.10)

ที่มา: จากการสำรวจ

รูปที่ 6.11 การส่งออกจากไทยไป สปป.ลาว อ.เชียงของ - ห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว

6.6.3 การนำเข้า

การนำเข้าสินค้าจาก สปป.ลาว มาไทย จำแนกตามจุดการค้า

จุดการค้าห้วยทราย-เชียงของ มีวิธีการนำเข้าของพ่อค้ารายใหญ่และรายย่อย ดังนี้

พ่อค้ารายใหญ่

ก. การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ที่ห้วยทรายและเชียงของมีขั้นตอนการค้า ดังนี้

- พ่อค้าห้วยทราย จะรับซื้อสินค้าจากแขวงต่าง ๆ ทั้งจากพ่อค้าคนกลางและรับซื้อจากชาวบ้านโดยตรง

- สินค้าส่งออกส่วนใหญ่จะไม่ผ่านทางเชียงของ แต่จะส่งออกทางบ้านเมืองมอมเขตเมืองต้นผึ้ง ผ่านเข้าสหภาพพม่าบริเวณเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยว่าแดงแล้วส่งเข้าไทยทางอำเภอแม่สาย เนื่องจากสะดวกต่อการลักลอบ ส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทข้าว-ควาย ไชควาย น้ำตาล กระเทียม ลูกตาล และเปลือกง

- ข. การติดต่อระหว่างโรงเลื่อยแขวงบ่อแก้ว กับพ่อค้าไม้แปรรูปเชียงของซึ่งเป็นเจ้าของเดียวกัน การส่งออกส่วนใหญ่จะผ่านด่านศุลกากรถูกต้องทั้งสองฝั่ง

พ่อค้ารายย่อย

เป็นพ่อค้าลาวที่ห้วยทรายติดต่อซื้อขายกับพ่อค้าไทย ส่วนใหญ่จะไม่ผ่านด่านศุลกากรฝั่งไทย จุดการค้าต้นผึ้ง - เชียงแสน พ่อค้าฝั่งเมืองต้นผึ้งเป็นพ่อค้ารายย่อยทั้งหมดทำหน้าที่เป็นตัวแทนรวบรวมสินค้าให้กับพ่อค้ารายย่อยไทย โดยพ่อค้าไทยจะเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมดและจะเข้ามารับซื้อสินค้าที่เมืองต้นผึ้งโดยตรง

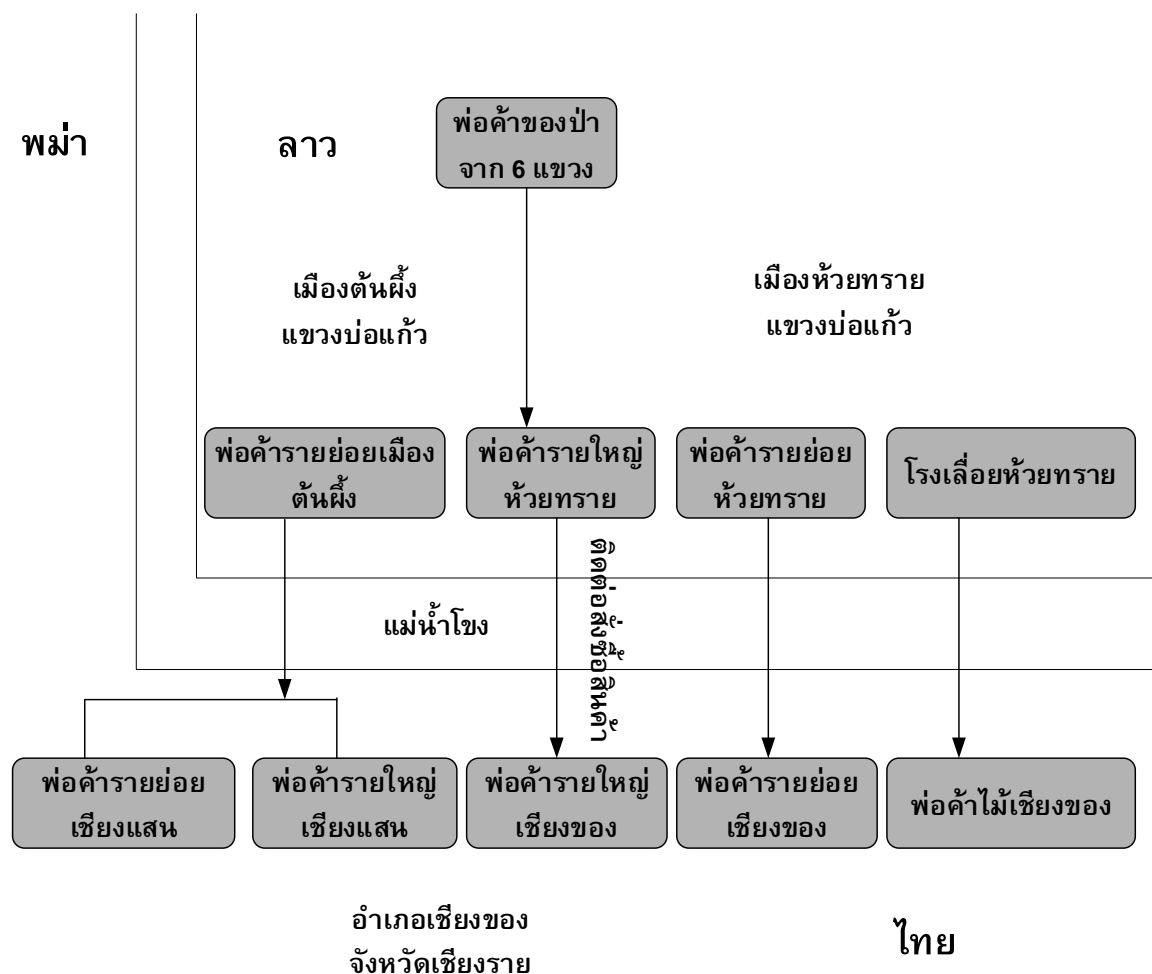
ทั้งนี้พ่อค้าไทย - ลาวที่ทำการซื้อขายสินค้าด้านอำเภอเชียงของนั้นพ่อค้าของทั้ง 2 ประเทศเป็นคู่ค้าที่มีสายสัมพันธ์ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ลักษณะการค้าเป็นทั้งการค้าส่งและการค้าปลีก โดยพ่อค้าลาวที่ต้องการซื้อสินค้าจะใช้วิธีการส่งสินค้าจากคู่ค้าของตน พ่อค้าทางฝั่งไทยส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าท้องถิ่นใน อำเภอเชียงแสน และเมื่อถึงเวลาจะใช้เรือบรรทุกสินค้าจากท่าเรือเชียงแสนข้ามแม่น้ำโขงขึ้นที่ท่าเรือเมืองห้วยทรายของลาว ซึ่งจะเป็นแหล่งกระจายสินค้า โดยพ่อค้ากลางด้านเมืองห้วยทรายจะเป็นผู้กระจายสินค้าไปยังเมืองต่างๆของลาว ทั้งนี้การชำระเงินค่าสินค้าของทั้งสองฝ่ายจะเป็นเงินสดบาทของไทยเกือบทั้งหมดโดยเมื่อพ่อค้าลาวได้รับสินค้าก็จะชำระเงินสดทันที การซื้อ - ขาย จึงสิ้นสุดลงตรงนั้น

การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายใหญ่ที่ห้วยทรายและเชียงของมีขั้นตอนการค้า ดังนี้

พ่อค้าห้วยทรายจะรับซื้อสินค้าจากแขวงต่าง ๆ ทั้งจากพ่อค้าและรับซื้อจากชาวบ้านโดยตรง โดยสินค้าส่งออกส่วนใหญ่จะไม่ผ่านทางเชียงของ แต่จะส่งออกทางบ้านเมืองมอมเขตเมืองตันผึ่ง ผ่านเข้าสหภาพพม่า บริเวณเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยว่าแดง แล้วส่งเข้าไทยทางอำเภอแม่สาย เนื่องจากสะดวกต่อการลักลอบ ส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทวู้ – ควาย ไช ควาย น้ำตาล กระเทียม ลูกดาว และเปลือกบง

สำหรับการติดต่อระหว่างโรงเลื่อยแขวงบ่อแก้วกับพ่อค้าไม้แปรรูป เชียงของซึ่งเป็นเจ้าของเดียวกัน การส่งออกส่วนใหญ่จะผ่านด่านศุลกากรถูกต้องทั้งสองฝั่ง

การติดต่อซื้อขายระหว่างพ่อค้ารายย่อยที่เป็นพ่อค้า ที่ห้วยทรายติดต่อซื้อขายกับพ่อค้ารายย่อยในไทย ส่วนใหญ่จะไม่ผ่านด่านศุลกากรฝั่งไทยโดยเฉพาะ พ่อค้าฝั่งเมืองตันผึ่งจะเป็นพ่อค้ารายย่อยทั้งหมดทำหน้าที่เป็นตัวแทนรวบรวมสินค้าให้กับพ่อค้ารายย่อยไทย โดยพ่อค้าไทยจะเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมดและจะเข้ามารับซื้อสินค้าที่เมืองตันผึ่งโดยตรง (ดูรูปที่ 6.10 ประกอบ)

ที่มา: จากการสำรวจ

รูปที่ 6.12 การนำเข้าสินค้าจากสปป.ลาว ด้านอำเภอเชียงของ

การนำเข้าสินค้าจากสปป.ลาว ส่วนใหญ่เป็นไม้แปรรูป ซึ่งเมื่อนำขึ้นฝั่งที่ท่าเรือเชียงแสน ก็จะจำหน่ายสินค้าไปสู่แหล่งที่ต้องการในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดปริมณฑลในภาคเหนือ และจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

พ่อค้าไทย - ลาว ที่ทำการค้าขายกันส่วนใหญ่เป็นคู่ค้าที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ, ความเชื่อเนื่องจากทำการติดต่อค้าขายกันมาเป็นเวลานานระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นอำเภอเชียงของกับพ่อค้าลาวฝั่งห้วยทราย และเนื่องจากด่านศุลกากรเชียงของนั้นทำการเปิดเป็นด่านถาวร จึงทำให้การซื้อขายสินค้าที่อำเภอเชียงของเป็นการค้าที่ผ่านพิธีการศุลกากรเกือบทั้งหมดโดยสินค้าที่ขายได้ ร้อยละ 50 ในปัจจุบันนั้น เป็นสินค้าที่จำหน่ายให้กับผู้บริโภคและพ่อค้าฝั่งห้วยทราย

ส่วนพ่อค้าส่งออกไทยในเขตตัวอำเภอเชียงของ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าท้องถิ่นซึ่งจะทำการค้าขายกับพ่อค้าลาวฝั่งเมืองห้วยทรายเป็นประจำอยู่แล้ว ถ้าพ่อค้าลาวต้องการสินค้าใดก็จะมีการสั่งสินค้าไว้ในวันพุธของทุกสัปดาห์ และจะมารับสินค้าดังกล่าวในวันศุกร์ โดยพ่อค้าขายส่งฝั่งเมืองห้วยทราย จะส่งสินค้าไปขายต่อถึง หลวงพระบาง ร้อยละ 70 - 80 ส่วนที่เหลือขายในเมืองห้วยทราย และเมืองต่างๆ ในละแวกนั้น ทางด้านการนำเข้าสินค้าจาก สปป.ลาวนั้น สินค้าเข้าที่สำคัญได้แก่ ถ่านหินลิกไนต์ ซึ่งบริษัทเวียงภูคาซึ่งเป็นบริษัทนำเข้าลิกไนต์ของไทย แต่จดทะเบียนใน สปป.ลาวเป็นผู้นำเข้าถ่านหินจากแหล่งแร่ ในเมืองน้ำเงินของลาว รวมถึงสินค้าประเภทไม้แปรรูปที่บริษัทไทยที่ได้รับสัมปทานการตัดไม้ในฝั่งสปป.ลาว นำไม้แปรรูปเข้าประเทศทางด้านอำเภอเชียงของด้วย

การชำระเงิน

การชำระเงินค่าสินค้าและบริการในการค้าชายแดนระหว่างไทย-ลาวนั้น มีการชำระเงินเป็นเงินสดบาททั้งหมด ทั้งนี้เมื่อพ่อค้าหรือประชาชนจากเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว เดินทางเข้ามาซื้อของในตัวอำเภอเชียงของก็จะจ่ายเป็นเงินบาท และในกรณีที่พ่อค้าไทยซื้อสินค้าจากสปป.ลาวก็จะชำระค่าสินค้าและบริการเป็นเงินสกุลบาท เป็นต้น

ตารางที่ 6.6 ท่าเรือเชียงของ - ท่าเรือจิ่งหง

ท่าเรือ	ประเทศ	ระยะทาง (กม.)
Jing Hong (จิ่งหง)	จีน	302
Kuan Lei (กวนเหลย)	จีน	284
Nam Ywang River Mouth	พม่า	199
Wan Seng (วังเสียง)	พม่า	180
Ban Xieng Kok (เชียงกก)	ลาว	166.5
Wan Lawn Lung	พม่า	82
Muang Mum (เมืองมอม)	ลาว	77
Wan Pung (วังปุง)	พม่า	77
Wan Pa-Hsak	พม่า	70
Golden Triangle (สามเหลี่ยมทองคำ)	ไทย	68
Done Peng	ลาว	61
Chiang Saen (เชียงแสน)	ไทย	59
Ban Houei Sai (บ้านห้วยทราย)	ลาว	1
Chiang Khong (เชียงของ)	ไทย	0

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงของ

บทที่ 7

วิธีการค้าและเส้นทางการขนส่งระหว่างไทย - จีนตอนใต้

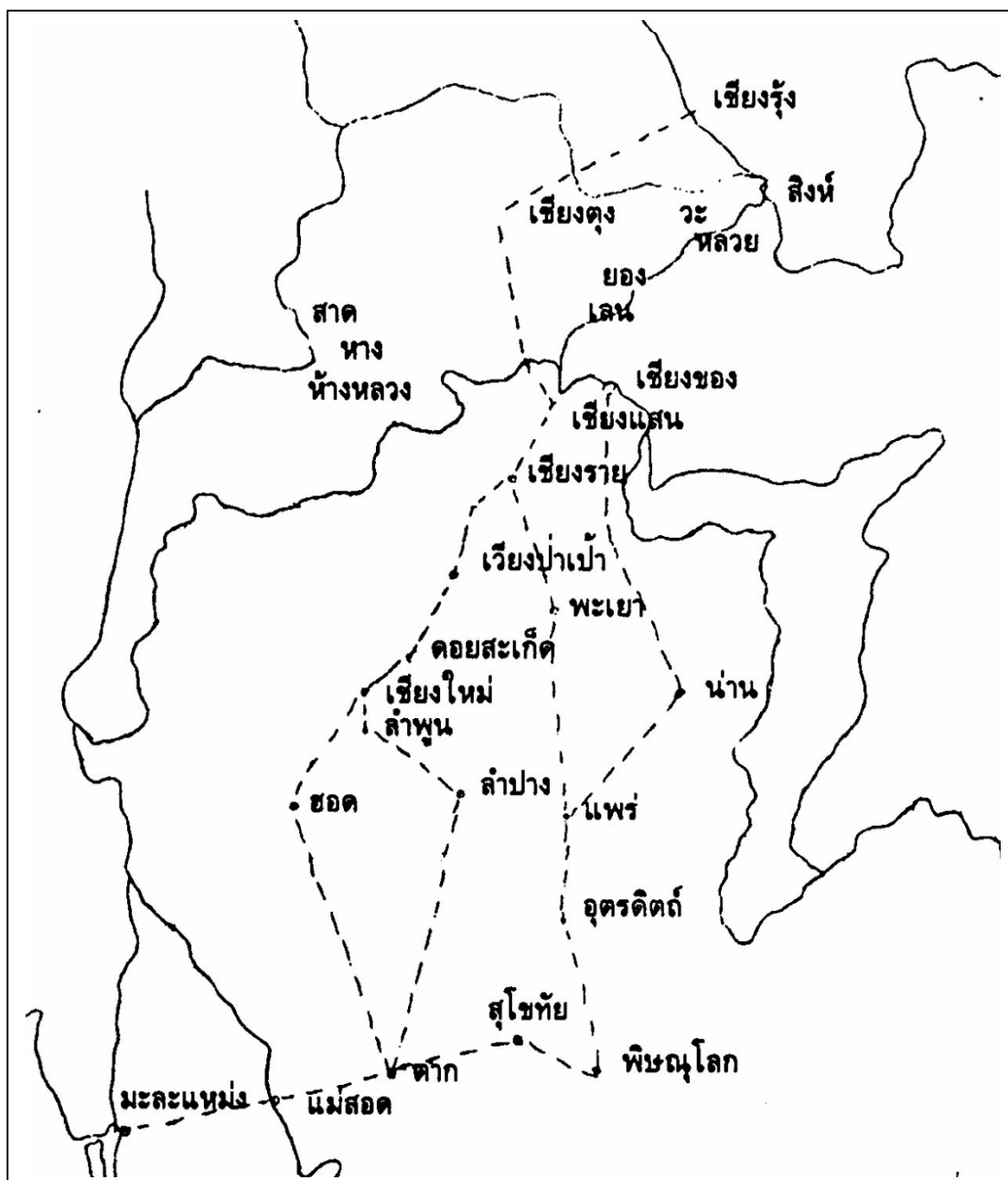
7.1 บทนำ

ในบทนี้ต้องการนำเสนอวิธีการตลาดและการชำระเงินของการค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงทางการค้า สภาพการค้า มูลค่าการค้า วิธีการทำการค้า การขนส่งสินค้า รวมถึงการชำระค่าสินค้าระหว่างผู้ประกอบการทั้งสองประเทศ ทั้งที่ผ่านพิธีการและไม่ผ่านพิธีการศุลกากร อันจะทำให้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจในบทต่อไปนี้ถึงกฎระเบียบและความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ รวมไปถึงการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการค้าชายแดนตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน รวมไปถึงการคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

จีนตอนใต้หรือมณฑลยูนนานเป็นมณฑลทางภาคใต้สุดของประเทศจีน มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ตามราคาตลาด ปี พ.ศ. 2543 – 2547 เท่ากับ 195.5 207.5 223.2 246.5 292.0 พันล้านหยวนตามลำดับ ยูนนานประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ 16 เมือง และเขตปกครองตนเอง 1 แห่ง ได้แก่ นครคุนหมิง เมืองตงชว่น เมืองเจาหง เมืองชวีจี้ เมืองอวีซี เมืองหงเหอ เมืองเหวินชาน เมืองซือเหมา เมืองฉุโซยง เมืองต้าหลี่ เมืองหลี่เจียง เมืองเปาซาน เมืองเต๋อหง เมืองหลิงชว่ง เมืองเต๋อชิ่ง เมืองนู่เจียง และเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา และในการประชุมผู้แทนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งมณฑลยูนนานครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2544 มณฑลยูนนานได้กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 10 (ค.ศ. 2001-2005) ให้เป็นมณฑลที่มีความแข็งแกร่งด้านเศรษฐกิจสีเขียว เป็นมณฑลที่มีความยิ่งใหญ่ด้านวัฒนธรรมประชาชาติ และเป็นมณฑลเมืองหน้าด่านของภาคตะวันตกของจีนที่เปิดสู่ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชีย (ดูเพิ่มเติมภาคผนวกท้ายบทที่ 7)

จากยุทธศาสตร์ของมณฑลยูนนาน บ่งชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจของประเทศจีนที่จะส่งเสริมให้มณฑลยูนนานระบายผลผลิตของตนเองและผลผลิตของภาคตะวันตกออกสู่ประเทศในเขตเอเชียอาคเนย์ผ่านทางประเทศในเขตอนุภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยพม่า ลาว และไทย เนื่องจากเส้นทางการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ทะเลผ่านประเทศทั้งสามมีระยะทางประมาณ 1,200 กิโลเมตร เมื่อเทียบกับการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ท่าเรือทางภาคตะวันออกซึ่งมีระยะทางไกลกว่ากันเกือบ 2-3 เท่าตัวแล้ว ย่อมมีความคุ้มค่าในการขนส่งมากกว่า และเมื่อพิจารณาตามศักยภาพของประเทศแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับกับปริมาณสินค้าของจีน เนื่องจากมีสาธารณูปโภคที่พร้อม ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ ทางถนนและท่าเรือน้ำลึก รวมถึงประชากรมีรายได้อยู่ในระดับที่ดีเมื่อเทียบกับประเทศ

เพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว ทำให้ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ประเทศจีนเร่งสร้างสัมพันธอันดีกับประเทศทั้งสาม และเร่งดำเนินการระเบิดเกาะแก่งกลางแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการขนส่งทางน้ำ เพื่อให้ปริมาณการค้าสามารถขยายตัวได้เพิ่มขึ้นสูงกว่าในปัจจุบัน

หมายเหตุ --- เส้นทางการค้าชายแดนไทย - พม่า - ไทย - จีนตอนใต้

รูปที่ 7.1 เส้นทางการค้าชายแดนไทย - จีนในอดีต

ซึ่งการที่จีนตอนใต้¹ โดยทางกายภาพไม่มีพรมแดนติดกับไทยเหมือนประเทศเพื่อนบ้านอื่น แต่จีนตอนใต้โดยเฉพาะมณฑลยูนนานมีความเชื่อมโยงทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศไทยทางด้านภาคเหนือตอนบนมาตั้งแต่อดีต เส้นทางการค้าเดิมนั้นเป็นการค้าที่เริ่มจากเมืองเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในอดีตผ่านเมืองต้าหลี่ จนมาถึงเมืองเชียงตุง ในรัฐฉาน สหภาพพม่า ซึ่งเป็นเสมือนเมืองผ่านที่เชื่อมต่อสิบสองปันนาและมณฑลยูนนานกับภาคเหนือตอนบนของไทย (รูปที่ 7.1) สินค้าที่ส่งมาขายในไทยส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นต้น เช่น ฝ้าย โลหะ ฝิ่น ของป่า ไม้และเกลือ² ทั้งนี้การค้าระหว่างภาคเหนือกับจีนตอนใต้โดยดั้งเดิมนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นการค้ากับพ่อค้าจีนโดยตรง แต่เป็นการติดต่อซื้อขายผ่านพ่อค้าเชียงตุงเป็นสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากการค้าในปัจจุบันที่เป็น การติดต่อค้าขายระหว่างพ่อค้าไทยกับพ่อค้าจีนโดยตรง กระทำพิธีการนำเข้า-ส่งออกผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่ขนส่งสินค้าทางน้ำผ่านแม่น้ำโขงไปยังท่าเรือในเขตปกครองพิเศษสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน หรือบางครั้งอาจทำการขนส่งสินค้าโดยอาศัยเส้นทางผ่านสหภาพพม่าและ สปป.ลาว โดยรถยนต์ (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ, 2548)

ดังที่กล่าวไปแล้วถึงความสำคัญของจีนตอนใต้ทั้งในด้านของปริมาณการค้าระหว่างกันของภาคเหนือตอนบนของไทย-จีนตอนใต้ประกอบกับการแสวงหาความร่วมมือของจากยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาลกลางและรัฐบาลมณฑลยูนนาน บ่งชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความตั้งใจที่จะส่งเสริมให้มณฑลยูนนานมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น สามารถระบายผลผลิตของมณฑลและมณฑลข้างเคียงออกสู่ตลาดต่างประเทศ โดยผ่านประเทศในเขตอนุภูมิภาค ซึ่งประกอบด้วยพม่า ลาว และไทย เนื่องจากเส้นทางการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ทะเลผ่านประเทศทั้งสามมีระยะทางประมาณ 1,200 กิโลเมตร เทียบกับการขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานออกสู่ท่าเรือทางภาคตะวันออกซึ่งมีระยะทางไกลกว่าเกือบ 2-3 เท่าตัว และเมื่อพิจารณาศักยภาพของประเทศต่างๆ แล้ว พบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นเส้นทางออกสู่ทะเลของสินค้าของจีน เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมทั้งท่าเรือในแม่น้ำโขง ถนนในประเทศ และท่าเรือน้ำลึก รวมถึงประชากรมีรายได้อยู่ในระดับที่ดีเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ประเทศจีนเร่งสร้างสัมพันธอันดีกับประเทศทั้งสาม และเร่งดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำในแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้าทางน้ำ เพื่อให้รองรับการขนส่งสินค้าทางน้ำที่จะขยายตัวสูงขึ้นในอนาคต (ดูเพิ่มเติมเส้นทางการขนส่งสู่จีนตอนใต้ในบทที่ 9)

¹ จีนตอนใต้ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของแม่น้ำแยงซี ประกอบด้วยมณฑลหรือเขตฯ อื่นๆ ที่อยู่ในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคตะวันตกเฉียงใต้ ของจีน เช่น ฮกเกี้ยน (ผู้เจียน) กวางตุ้ง กวางสี กุ้ยโจว เสฉวน เจ้อเจียง เจียงซี ยูนนาน เขตปกครองตนเองทิเบต เป็นต้น

² ไทย-พม่า-ลาว-จีน : สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม

7.2 จุดการค้าสำคัญของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้

ส่วนการค้าชายแดนของจีนตอนใต้นั้น เป็นการค้าที่ผู้นำเข้าขุนหนานที่อยู่ตามชายแดนส่งซื้อสินค้าจากผู้ส่งออกไทย และขนส่งสินค้าผ่านพม่าและลาวเพื่อส่งต่อไปยังผู้ค้าส่งและค้าปลีกในมณฑลยูนนานอีกทอดหนึ่ง โดยมีจุดติดต่อการค้าผ่านแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้กระทำกันในหลายท้องที่ของมณฑลยูนนาน และประเทศไทย บริเวณที่ติดต่อค้าขายสำคัญของมณฑลยูนนาน คือ เมืองคุนหมิงและเมืองสำคัญใกล้เคียง เช่น อี้วีซี ชวีจี้ ฉูโศยง รวมทั้งบริเวณเมืองท่าที่อยู่ตามชายแดน เช่น อำเภอซือเหมา เมืองด้าลั่ว กวนเหล่ย์ และเชียงรุ่ง ของมณฑลยูนนาน บริเวณท่าเรือหวังผู่ มณฑลกว่างตุง และท่าเรือฮ่งกง ทางด้านประเทศไทย จุดการค้าสำคัญอยู่ตามแนวชายแดนไทยที่ทำเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน ท่าเรือเชียงของ อำเภอเชียงของ และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนของพม่าคือจังหวัดท่าชีเหล็ก

จากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคเหนือ (2548) พบว่าจุดการค้าสำคัญรายรอบชายแดนด้านจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยจุดการค้าที่สำคัญ 3 จุด ดังต่อไปนี้

1. จุดการค้าฝั่งไทย ได้แก่

(1) จุดการค้าอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงแสนเป็นอำเภอที่มีพรมแดนติด 2 ประเทศ คือ สหภาพพม่า และสปป.ลาว อำเภอเชียงแสนอยู่ห่างจากอำเภอเชียงของ 50 กิโลเมตร อำเภอแม่สาย 30 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 60 กิโลเมตร จุดผ่านแดนถาวรที่เชียงแสน เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2533 มีจุดติดต่อทางการค้าสำคัญ 3 จุด ได้แก่ จุดการค้ากับสปป.ลาว ซึ่งพ่อค้าชายแดนสามารถขนส่งสินค้าผ่านแม่น้ำโขงจากไทยไปยังเมืองตันผึ่ง แขวงบ่อแก้ว ส่วนจุดการค้ากับพม่ากระทำผ่านท่าเรือบ้านโป่งและท่าเรือสบหลาย และจุดติดต่อการค้ากับจีนตอนใต้ ทำการขนส่งสินค้าผ่านด่านพรมแดนที่อำเภอเชียงแสน เริ่มจากท่าเรือที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผ่านแม่น้ำโขง เข้าสู่จีนโดยตรงผ่านท่าเรือกวนเหล่ย์ ท่าเรือเชียงรุ่ง (เชียงรุ่ง) เขตสิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน หรือสามารถเชื่อมต่อไปยังท่าเรือซือเหมา มณฑลยูนนาน หรือขนส่งผ่านท่าเรือสบหลาย(พม่า) ก่อนนำเข้าจีนที่บริเวณเมืองลง จังหวัดสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน (รูปภาพที่ 7.1)

(2) จุดการค้าอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงของเป็นอำเภอที่มีชายแดนติดกับสปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวพรมแดน ความยาว 45 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเชียงแสน เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว ในอำเภอเชียงของมีจุดการค้า 2 จุดคือ จุดผ่านแดนถาวรเชียงของ ซึ่งเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 25 มกราคม

2532 และจุดผ่านแดนชั่วคราวบ้านโจโก๋ การค้าชายแดนที่ผ่านด่านเชียงของเกือบทั้งหมดเป็นการค้ากับสปป.ลาว แต่มีบางกรณีที่มีการค้าผ่านทางอำเภอเชียงแสนไม่สะดวก ทำให้มีสินค้าบางส่วนส่งไปจีนผ่านทางสปป.ลาว โดยกระทำพิธีการส่งออกไปลาวแทน เส้นทางการขนส่งจากสปป.ลาวไปยังจีนตอนใต้เริ่มจากเชียงของผ่านไปยังแขวงหลวงน้ำทา สปป.ลาว ถึงเมืองลำระยองประมาณ 254 กิโลเมตร หรือสามารถขนส่งสินค้าทางเรือผ่านแม่น้ำโขงไปยังเมืองปากแบ่ง หลวงพระบาง สปป.ลาว จนถึงเมืองเชียงรุ่ง (จีน) ได้

(3) จุดการค้าอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งติดต่อกับจังหวัดท่าลี่เหล็ก เขตภูพาน สหภาพพม่า ซึ่งเป็นเสมือนเมืองท่าที่รับสินค้าจากฝั่งไทยเข้าไปจำหน่ายต่อยังเมืองต่างๆ ในพม่า เช่น เชียงตุง ตองจี หรือมณฑลเลย หรือส่งผ่านไปจีนตอนใต้

2. จุดการค้าฝั่งจีน ได้แก่

(1) จุดการค้าบริเวณเมืองเชียงรุ่ง (เชียงรุ่ง) เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา หรือแคว้นสิบสองปันนา (Xishuangbanna) มณฑลยูนนาน เป็นเมืองที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลากหลาย มีนักท่องเที่ยวจากจีนเดินทางมาท่องเที่ยวจำนวนมากโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากมณฑลอื่นๆ ทำให้มีความต้องการสินค้าที่ระลึกจากไทยมาก เช่น เสื้อผ้า หัตถกรรม นอกจากนี้ยังมีสินค้าอุปโภคบริโภคจากไทยไปขายจำนวนมาก เป็นเมืองที่พ่อค้าไทยสามารถเดินทางไปติดต่อค้าขายกับจีนตอนใต้ได้สะดวก เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมทั้งที่พัก ร้านอาหาร และการเดินทางสะดวก ทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ

(2) จุดการค้าบริเวณนครคุนหมิง เนื่องจากเป็นเมืองเอกของมณฑลยูนนาน มีประชากรประมาณ 6 ล้านคน(รวมประชากรจากมณฑลอื่นๆ) ทำให้มีความต้องการสินค้าจากต่างประเทศมาก รวมทั้งสินค้าจากไทย นอกจากนี้ยังเป็นทางผ่านที่จะขนส่งสินค้านี้ระหว่างไทย-จีนได้สะดวก จึงเป็นจุดที่ผู้ประกอบการไทยและจีนใช้เป็นสถานที่ติดต่อค้าขายระหว่างกันที่สำคัญที่สุดของจีน

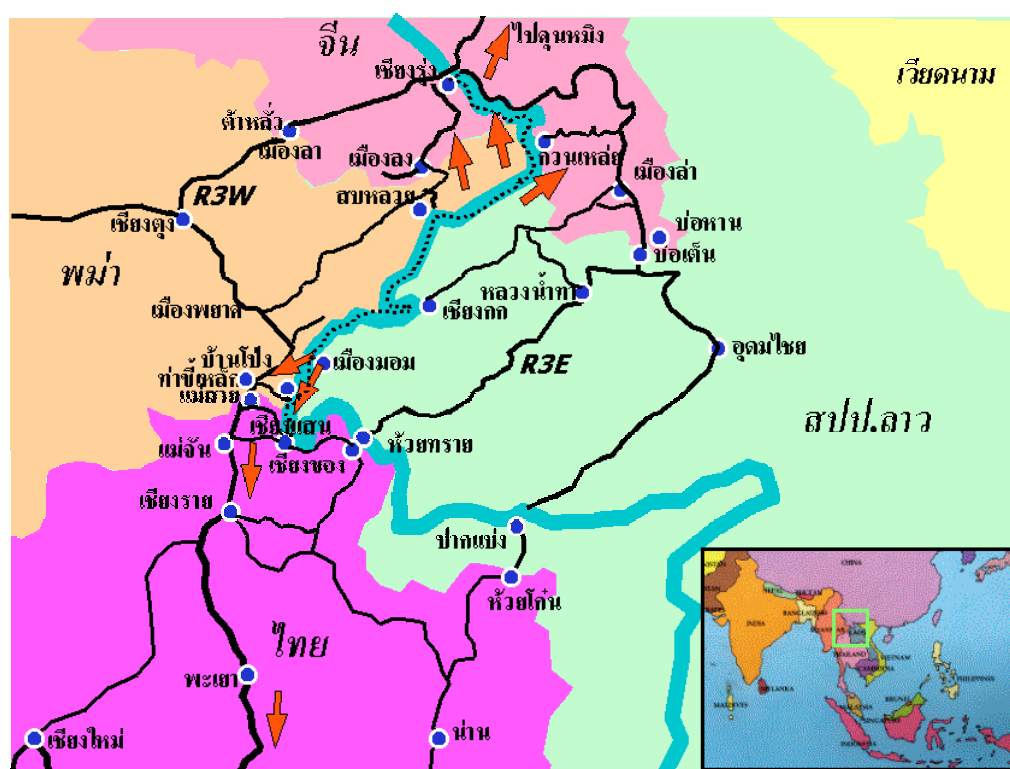
(3) จุดการค้าบริเวณท่าเรือกวนเหล่ เนื่องจากเป็นท่าเรือที่อยู่ใกล้ประเทศไทยมากที่สุด จึงมีการขนส่งสินค้าผ่านท่าเรือนี้ค่อนข้างมาก ทำให้เป็นจุดที่พ่อค้าชายแดนทั้งไทยและจีนตอนใต้ใช้เป็นสถานที่ติดต่อค้าขายระหว่างกัน

3. จุดการค้าในพม่า ได้แก่

(1) จุดการค้าบริเวณตลาดท่าลี่เหล็ก สหภาพพม่า จุดติดต่อค้าขายระหว่างผู้ประกอบการไทยและจีนที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย จึงเป็นตลาดค้าขายสินค้าจีนที่สำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พักสินค้าจีนก่อนขนส่งเข้าไทย โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป และสินค้าอื่น ๆ

(2) จุดการค้าบริเวณท่าเรือสบห้วยของพม่า เนื่องจากเป็นท่าเรือสำคัญของพม่า ที่ใช้ขนส่งสินค้าไทยผ่านพม่าเข้าจีนได้สะดวกจึงเป็นสถานที่ติดต่อการค้าสำคัญของผู้ประกอบการไทยและจีนตอนใต้

(3) จุดการค้าบริเวณเมืองลาของพม่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านบันเทิง ของชาวจีนในเขตสหภาพพม่า มีชาวจีนนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวจำนวนมาก มีความต้องการสินค้ามาก รวมทั้งสินค้าจากประเทศไทย จึงมีการติดต่อค้าขายระหว่างพ่อค้าไทยและจีนด้วย

ที่มา: สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รูปที่ 7.2 แสดงจุดการค้าและเส้นทางคมนาคมระหว่างภาคเหนือตอนบนและจีนตอนใต้

7.3 การขนส่งสินค้าชายแดนระหว่างไทย - จีนตอนใต้

(1) การขนส่งทางน้ำทางแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญที่สุดในการค้าไทย-จีนตอนใต้ โดยมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 95 ของการขนส่งสินค้าไทย-จีนตอนใต้ จากการประชุมระหว่าง 4 ประเทศ ประกอบด้วยไทย จีน ลาว พม่า ที่ประชุมได้ลงนาม ณ จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2543 เรื่องความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบน “Agreement on Commercial Navigation on Lancang-Mekong River” ใน 4 ประเทศ และมีการลงนามอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมของทั้ง 4 ประเทศ ณ นครเซี่ยงไฮ้ เขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2544 ส่งผลให้เกิดกฎ ระเบียบ การใช้แม่น้ำโขงร่วมกัน และมีอัตราภาษีการขนส่งสินค้าผ่านประเทศต่างๆ ที่ชัดเจนและแน่นอน และแต่ละประเทศจะเปิดท่าเรือพาณิชย์ รวม 14 แห่ง จำแนกเป็นท่าเรือในมณฑลยูนนาน ได้แก่ ท่าเรือซือเหมา เซี่ยงรุ้งหรือจิ่งหง เหมิงหาน และกวนเหล่ย์ ท่าเรือในประเทศลาว ได้แก่ ท่าเรือ บ้านทราย เชียงก เมืองมอม บ้านคูน ห้วยทราย และหลวงพระบาง ท่าเรือในประเทศพม่า ได้แก่ ท่าเรือวังเสียงและวังปุง ส่วนท่าเรือในประเทศไทย ได้แก่ ท่าเรือเชียงแสนและท่าเรือเชียงของ จังหวัดเชียงราย (กรมการค้าต่างประเทศ, 2545)

จากการสอบถามผู้ประกอบการ เดิมการขนส่งสินค้าจากไทยไปจีนใช้ระยะเวลานานมาก เช่น การขนส่งลำไยจากท่าเรือกรุงเทพ-เชียงไฮ้ ใช้เวลา 26 วัน จากเชียงไฮ้เข้าเมืองยี่อู่(ศูนย์กลางการค้าลำไย) 1 วัน รวม 27 วัน ทำให้ปัจจุบันบริษัทต่างๆ หันมาขนส่งทางแม่น้ำโขงแทน ซึ่งจะใช้เวลาจากเชียงใหม่-เซี่ยงรุ้ง ใช้เวลา 4 วัน เซี่ยงรุ้ง-คุนหมิง 3 วัน คุนหมิง-ยี่อู่ 4 วัน รวม 11 วัน นอกจากนี้การขนส่งทางแม่น้ำโขง 1 ตู้คอนเทนเนอร์ จะประหยัดค่าใช้จ่ายประมาณ 800 ดอลลาร์สหรัฐ จึงทำให้การขนส่งสินค้าในน้ำในแม่น้ำโขงได้รับความนิยมมากขึ้น ปัจจุบันมีเรือที่ให้บริการขนส่งสินค้าประมาณ 100 ลำ ส่วนใหญ่เป็นเรือของผู้ประกอบการจีน และจดทะเบียนในจีน ขณะที่เรือของไทยมีจำนวนน้อย และบางส่วนของผู้ประกอบการไทยก็จดทะเบียนเป็นเรือจีนเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านพม่าและลาว การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่เริ่มจากนำสินค้าจากคุนหมิงลงเรือที่ทำเรือกวนเหล่ย์ (ท่าเรือที่สำคัญที่สุดของจีนในแม่น้ำโขง) แวะท่าเรือในลาวเพื่อเสียค่าธรรมเนียมผ่านทาง ใช้เวลาในการขนส่งประมาณ 2 วันถึงท่าเรือเชียงแสน ส่วนการขนส่งสินค้าจากท่าเรือเซี่ยงรุ้งจะใช้เวลา 3 วัน และหากออกจากท่าเรือซือเหมาใช้เวลา 4 วัน สำหรับการขนส่งสินค้าจากไทยไปจีนตอนใต้ จากท่าเรือเชียงแสนถึงท่าเรือกวนเหล่ย์ใช้เวลา 2.5 วัน

การขนส่งสินค้าจากจีนถึงไทยส่วนใหญ่ผู้ประกอบการนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือเชียงแสนถึงร้อยละ 70 เพื่อจำหน่ายบริเวณด่านแม่สาย ที่เหลืออีกร้อยละ 30 นำขึ้นที่เรือวังปุงของพม่า เพื่อนำไปจำหน่ายที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก หรือลักลอบนำเข้ามาจำหน่ายในอำเภอแม่สาย

สำหรับท่าเรือเชียงของ มีผู้ประกอบการนำสินค้าจากจีนขึ้นทำนอย่มาก เนื่องจากอยู่ไกลจากท่าเชียงแสนอีก 70 กิโลเมตร ทั้งยังมีเกาะแก่งจำนวนมาก

ในช่วงเดือนพฤษภาคม - ธันวาคม ระดับน้ำจะลึกระหว่าง 2 - 7 เมตร (บางช่วงที่น้ำหลากจะมีความลึกเกิน 7 เมตรขึ้นไป) สามารถใช้เรือขนาดใหญ่ขนส่งสินค้าได้ถึงลำละ 120-150 ตัน ในช่วงเดือนมกราคม - เมษายน ปริมาณน้ำน้อย ระดับน้ำจะลึกระหว่าง 1.5 - 2 เมตร ต้องใช้เรือขนาดเล็กที่ขนส่งสินค้าได้เพียง 40 - 60 ตัน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจีนมีแผนขุดลอกแม่น้ำโขงที่อยู่ในอาณาเขตของจีน ให้สามารถขนส่งสินค้า ได้ตลอดทั้งปี สำหรับระยะทางในการขนส่งสินค้าจากเชียงแสนไปซือเหมา ระยะทางรวม 540 กิโลเมตรจำแนกเป็นช่วงจากท่าเรือเชียงของไปเชียงแสน (จังหวัดเชียงราย) ประมาณ 70 กิโลเมตร จากท่าเรือเชียงแสนไปเชียงรุ่ง (ในจีน) ประมาณ 380 กิโลเมตรจากท่าเรือเชียงรุ่งไปซือเหมา (ในจีน) ประมาณ 90 กิโลเมตร

ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าทางเรือ ประกอบด้วยค่าขนส่งสินค้า ค่าจ้างกรรมกร ค่าจ้างรถบรรทุก ภาษีนำเข้า ค่าธรรมเนียม และค่าบำรุงท่า เริ่มจากค่าขนส่งสินค้าอยู่ระหว่างตันละ 120-450 หยวน ขึ้นอยู่กับภาวะความต้องการใช้เรือเพื่อการขนส่งสินค้า และความยากลำบากในการขนส่งสินค้าโดยทั่วไปค่าขนส่งทางเรือ เช่น เรือขนาด 150 ตัน ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ค่าขนส่ง 35,000-40,000 หยวน (ประมาณ 168,000-192,000 บาท) ขณะที่ช่วงเดือนธันวาคม-เมษายน ราคาค่าขนส่งสูงขึ้นเป็น 45,000 หยวน (ประมาณ 216,000 บาท) เรือขนาด 80 ตัน เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ค่าขนส่ง 30,000-32,000 หยวน (ประมาณ 144,000-153,600 บาท) ขณะที่เดือนธันวาคม-เมษายน ราคาค่าขนส่งสูงขึ้นเป็น 35,000-40,000 หยวน (ประมาณ 168,000-192,000 บาท) หนึ่ง ค่าขนส่งยังขึ้นกับความต้องการขนส่งสินค้า หากความต้องการขนส่งสินค้าต่ำกว่าปริมาณเรือขนส่ง ค่าขนส่งจะลดลงและในทางกลับกันค่าขนส่งจะสูงขึ้น

ส่วนค่าจ้างกรรมกรขนส่งสินค้าจากเรือขึ้นรถบรรทุกที่ทำเรือจีน 150 หยวน/ตัน ค่าจ้างกรรมกรท่าเรือเชียงแสน 5 บาท/กระสอบ หรือ 3 บาท/กล่องผลไม้ (สาลี แอปเปิล) สำหรับค่าธรรมเนียมสินค้าจากกวนเหล่-คุนหมิงตันละ 250 หยวน ส่วนในไทยเหมาจ่ายตันละ 9,500.- บาท (12 ตัน) และยังมีค่าภาษีนำเข้าที่ประเทศไทยและจีนเรียกเก็บจากสินค้านำเข้าชนิดต่างๆ

ภาษีนำเข้า ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุงท่า จำแนกเป็น (ก) เมื่อเข้าลาว เสียค่าธรรมเนียมผ่านทางอัตราร้อยละ 0.1 ของมูลค่าสินค้า แต่ส่วนใหญ่เสียในอัตราเหมาจ่ายประมาณ 2,000 บาท/ลำเรือ (เดิมคิดตามมูลค่าที่กำหนดในใบกำกับสินค้า ประมาณ 40,000-50,000 บาท/ลำเรือ) (ข) เมื่อเข้าจีน เสียภาษีนำเข้า เช่น ลำไยสดเสียภาษีนำเข้าในอัตราร้อยละ 30 ของมูลค่าสินค้า รวมกับภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 13 ของมูลค่าสินค้า ลำไยแห้ง เสียภาษีนำเข้าในอัตราร้อยละ 28 ของมูลค่าสินค้า รวมกับภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 13 ของมูลค่าสินค้า ซึ่งผู้นำเข้า

ของจีนส่วนใหญ่แจ้งว่าเป็นการนำเข้าลำไยจากพม่าหรือลาวเพื่อเสียภาษีในอัตราการค้าชายแดนที่ ลดลงเหลือกึ่งหนึ่งของอัตราปกติ หรือชำระภาษีเหมาจ่าย โดยในปัจจุบัน ภาษีเหมาจ่ายสำหรับลำไยแห้งเกรด AA ค่าภาษี 2.25 หยวนต่อกิโลกรัม เกรด A ค่าภาษี 1.86 หยวนต่อกิโลกรัม เกรด B ค่าภาษี 1.25 หยวนต่อกิโลกรัม เกรด C ค่าภาษี 1.28 หยวนต่อกิโลกรัม (1 หยวนประมาณ 5.30 บาท)

ค่าบำรุงท่าเรือ จำแนกเป็นสินค้าขนถ่ายลงที่ท่าเรือเชียงรุ่ง เสียค่าบำรุงท่าร้อยละ 1.2-2.0 ของราคาสินค้า ส่วนค่าประกันภัยในการขนส่งไม่มี เนื่องจากยังไม่มีบริษัทประกันภัยแห่งใดรับทำประกันให้แก่เรือสินค้าเหล่านี้ เพราะการเดินทางในแม่น้ำโขงมีความเสี่ยงในด้านความปลอดภัย เนื่องจากในแม่น้ำโขงตอนบนมีเกาะแก่งจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลจีนต้องใช้งบประมาณจำนวน 40 ล้านหยวน (ประมาณ 212 ล้านบาท) เพื่อขยายเส้นทางการขนส่งในแม่น้ำโขงจากชายแดนจีน-พม่า จนถึงเมืองห้วยทราย ประเทศลาว ด้วยการกำจัดเกาะแก่ง 11 แห่ง และโขดหิน 10 แห่ง หลังดำเนินการแล้วจะทำให้มีทางเดินเรือคู่วาง 30 เมตร ทางเดินเรือเดี่ยวกว้าง 22 เมตร ร่องน้ำเดินเรือลึกอย่างต่ำ 1.5 เมตร ทำให้เรือขนาดระวาง 100 ตัน ผ่านได้ตลอดปี โครงการนี้เริ่มดำเนินการในเดือนมีนาคม 2545 – 2546

(2) การขนส่งทางอากาศ จากการสอบถามผู้ประกอบการ เส้นทางการบินสายกรุงเทพฯ- เชียงใหม่- คุณหมิง การบินไทย (Thai Airways) มีเที่ยวบินไป-กลับ ทุกวันพฤหัสบดีและวันอาทิตย์ ส่วนสายการบินยูนนาน (Yunnan Airlines) มีเที่ยวบินไป-กลับ ยูนนาน - กรุงเทพฯ ทุกวัน และเพิ่มเส้นทางไป-กลับ เชียงรุ่ง-กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ทุกวันพุธและวันเสาร์ ส่วนสายการบินแองเจิลแอร์ (Angel Air) มีเที่ยวบินไป-กลับ กรุงเทพฯ-คุณหมิง ทุกวันพุธวันพฤหัสบดี และวันเสาร์

สำหรับอัตราค่าขนส่งสินค้าทางอากาศจำแนกเป็นแต่ละเส้นทางดังนี้ เส้นทางการบินสาย กรุงเทพฯ – คุณหมิงอัตราค่าขนส่งต่อน้ำหนักคือ

น้ำหนัก	0 - 2.9 กก.	700 บาท (อัตราขั้นต่ำ)
น้ำหนัก	3 - 44.9 กก.	44 บาทต่อกิโลกรัม
น้ำหนัก	45 – 99.9 กก.	33 บาท ต่อกิโลกรัม
น้ำหนัก	100 กก. ขึ้นไป	25 บาท ต่อกิโลกรัม (ผัก/ผลไม้สด/กุ้งแช่เย็น)
น้ำหนัก	100 กก. ขึ้นไป	23 บาท ต่อกิโลกรัม (ของแห้ง)

เส้นทางการบินสายเชียงใหม่-คุนหมิง อัตราค่าขนส่งต่อน้ำหนัก คือ

น้ำหนัก	0 - 2.9 กก.	700 บาท (อัตราขั้นต่ำ)
น้ำหนัก	3 - 44.9 กก.	44 บาทต่อกิโลกรัม
น้ำหนัก	45 – 99.9 กก.	21 บาทต่อกิโลกรัม
น้ำหนัก	100 กก. ขึ้นไป	19 บาทต่อกิโลกรัม

เส้นทางการบินสายคุนหมิง-กรุงเทพฯ อัตราค่าขนส่งต่อน้ำหนัก คือ

น้ำหนัก	0 - 2.9 กก.	230 หยวน (ประมาณ 1,104 บาท)
น้ำหนัก	3 - 44.9 กก.	18.80 หยวน (ประมาณ 90.24 บาท)
น้ำหนัก	45 กก. ขึ้นไป	14.10 หยวน (ประมาณ 67.68 บาท)

เส้นทางการบินสายคุนหมิง-เชียงใหม่ อัตราค่าขนส่งต่อน้ำหนัก คือ

น้ำหนัก	0 - 2.9 กก.	230 หยวน (ประมาณ 1,104 บาท)
น้ำหนัก	3 - 44.9 กก.	14.09 หยวน (ประมาณ 67.63 บาท)
น้ำหนัก	45 กก. ขึ้นไป	10.57 หยวน (ประมาณ 50.74 บาท)

(3) การขนส่งทางทะเล เส้นทางจากไทย-ท่าเรือฮ่องกง หรือท่าเรือ Huangpu นครกว่างโจว มณฑลกว่างตุง อัตราค่าขนส่ง คือ ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 20 ฟุต (กว้าง 8 ฟุต x สูง 8 ฟุต x ยาว 20 ฟุต) ค่าขนส่ง 500 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 21,500 บาท) ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 40 ฟุต (กว้าง 8 ฟุต x สูง 8 ฟุต x ยาว 40 ฟุต) ค่าขนส่ง 730 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 31,390 บาท) โดยมีค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าก่อนลงเรือ ดังนี้ เส้นทางจากคุนหมิง-ท่าเรือฮ่องกง ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 20 ฟุต ค่าขนส่ง 9,000 เหรียญฮ่องกง ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 40 ฟุต ค่าขนส่ง 14,000 เหรียญฮ่องกง หากสินค้าไม่เต็มตู้ ค่าขนส่ง 650 เหรียญฮ่องกงต่อตัน หรือ 600 เหรียญฮ่องกงต่อลูกบาศก์เมตร เส้นทางจากคุนหมิง-ท่าเรือ Huangpu ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 20 ฟุต ค่าขนส่ง 6,500 หยวน (ประมาณ 32,500 บาท) ตู้คอนเทนเนอร์ขนาด 40 ฟุต ค่าขนส่ง 10,000 หยวน (ประมาณ 50,000 บาท) ตู้รถไฟ 60 ตัน ค่าขนส่ง 17,000 หยวน (ประมาณ 85,000 บาท)

(4) การขนส่งทางบก เส้นทางรถยนต์ การก่อสร้างมีอุปสรรค ทำให้โครงการสร้างถนนเชื่อมจีน-ไทย ทุกเส้นทางยังไม่แล้วเสร็จ มีเพียงเส้นทางระยะสั้นในพม่าเพื่อขนส่งสินค้าไปยังจังหวัดท่าซี้เหล็กของพม่าเท่านั้น โครงการสร้างถนนเชื่อมโยง 4 ประเทศมี 3 โครงการคือ โครงการแรก สายจีน-พม่า-ไทย เป็นถนนลาดยางจาก ต้าลั่ว (ชายแดนจีน) - เชียงตุง - ท่าซี้เหล็ก (พม่า) เข้าไทยที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ระยะทางประมาณ 253 กิโลเมตร ปัจจุบันช่วงจากท่าซี้เหล็ก-เชียงตุง ระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร สร้างแล้วประมาณร้อยละ

90 เหลือเพียงช่วงจากเชียงตุง-ต้าหลี่ยังไม่มีความคืบหน้า โครงการที่สอง สายจีน-ลาว-ไทย แยกเป็น 2 ทางคือ เส้นทางแรก สายเหมิ่งล่า(ชายแดนจีน) - บ่อหาน - บ่อเต็น - หลวงน้ำทา - ห้วยทราย (ลาว) เข้าไทยที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ระยะประมาณ 254 กิโลเมตร มีความคืบหน้าพอสมควร แต่ติดปัญหาด้านเงินทุนและผู้ได้รับสัมปทานเดิม (ซึ่งเป็นของนักธุรกิจไทย) เส้นทางที่สอง สายเหมิ่งล่า (ชายแดนจีน) - บ่อหาน - บ่อเต็น - แขวงอุดมไซ - ปากแบ่ง-หงสา ด้านน้ำเงิน (ลาว) เข้าไทยที่ด่านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ด้านศุลกากรทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ระยะประมาณ 300 กิโลเมตร ศักยภาพในการขนส่งสินค้าต่ำ เนื่องจากเป็นช่วงที่เป็นภูเขาสูงชัน สำหรับเส้นทางรถไฟ อยู่ระหว่างการศึกษาความเป็นไปได้ คือโครงการรถไฟจากจังหวัดหนองคาย-เวียงจันทน์-หลวงพระบาง-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-เมืองลา-เชียงรุ่ง

7.4 เส้นทางคมนาคมทางบก

จากการสำรวจเส้นทางการค้าของธนาคารแห่งประเทศไทยภาคเหนือ (2548) ได้ทำการสรุปเส้นทางการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ว่า ประกอบด้วย 3 เส้นทางหลัก ได้แก่

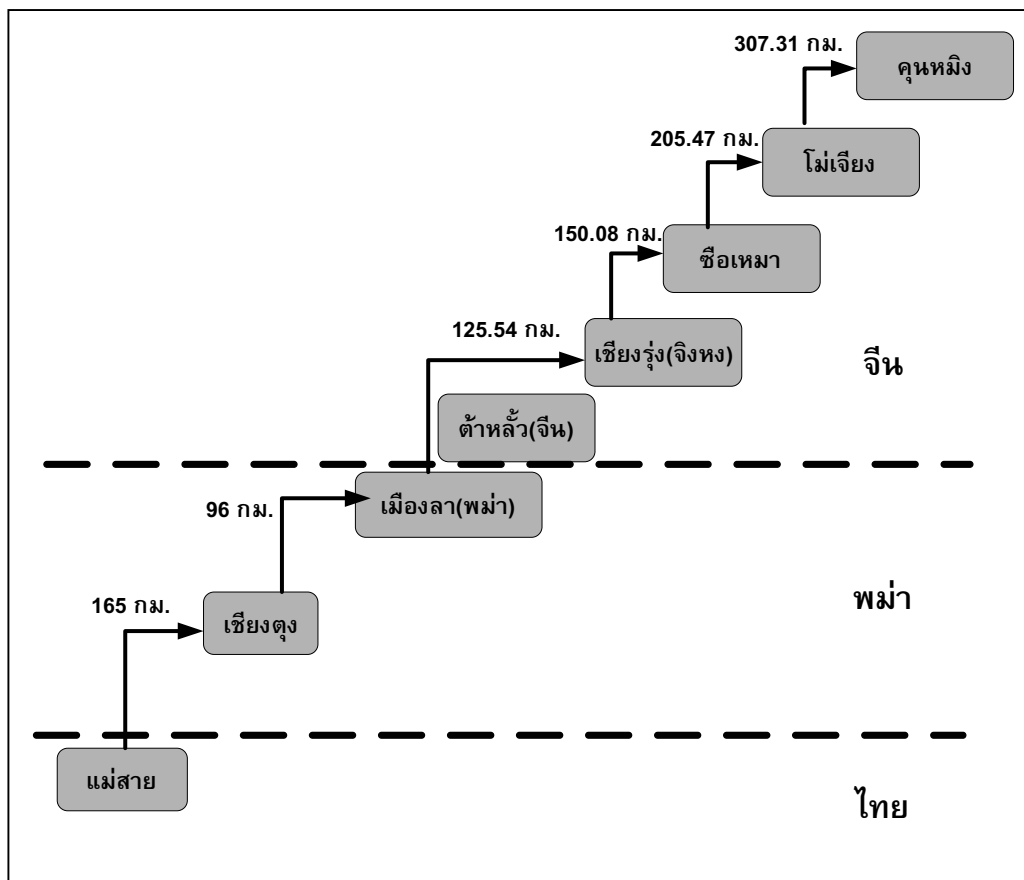
7.4.1 เส้นทางคมนาคมทางบก

(1) ไทย - พม่า - จีน (R3W)

จากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย - ท่าขี้เหล็ก (พม่า) - เชียงตุง - เข้าจีนที่ต้าหลี่ (ชายแดนจีน) ระยะประมาณ 253 กิโลเมตร และจากเมืองต้าหลี่ (ท่าล่อ) ถึงเชียงรุ่งหรือจิงหง(รูปที่ 7.1 และ 7.2) ทางพม่าได้ให้สัมปทานบริษัทหงปังดำเนินการก่อสร้าง บริษัทหงปังฯ ได้ว่าจ้างเอกชนไทยทำการก่อสร้างเส้นทางช่วงท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง และว่าจ้างเอกชนจีนก่อสร้างช่วงเชียงตุง-ต้าหลี่ การก่อสร้างแล้วเสร็จในช่วงกลางปี 2547 แต่มีการขนส่งสินค้าน้อยมาก ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเดินทางและการท่องเที่ยวเป็นหลัก เนื่องจากถนนมีความสูงชันมาก และมีค่าใช้จ่ายผ่านทางสูง นอกจากนั้นรถบรรทุกจีนไม่สามารถเข้าประเทศไทยได้ ขณะที่รถบรรทุกพม่าก็ไม่สามารถเข้าจีนได้เช่นกันจากปัญหาบริษัทขนส่งพม่ามีชื่อเป็นผู้นำเข้าสินค้าของจีน ส่วนการก่อสร้างสะพานมิตรภาพข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 ซึ่งได้รับงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจปี 2546 วงเงิน 38 ล้านบาท การก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2547 ที่ผ่านมา

รูปภาพที่ 7.3 สภาพเส้นทางช่วงแม่สาย-เชียงตุง-เชียงรุ่ง (จิงหรง): R3W

รูปที่ 7.4 ระยะทางจากแม่สาย-คุนหมิง

สภาพเส้นทาง R3W ในปัจจุบัน

เส้นทางช่วงที่ 1. สภาพเส้นทางจากเชียงรุ่ง – เมืองสา

ระยะทางประมาณ 131 กม. ใช้เวลาในการเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ 2 ชม. 30 นาทีเป็นถนนลาดยางตลอดสาย โดยในเมืองเป็นถนนลาดยางอย่างดี 4 ช่องจราจรและมีไหล่ทาง หลังจากนั้นถนนในช่วงครึ่งแรกของการเดินทางเป็นถนนลาดยางอย่างดี 2 ช่องจราจรและมีไหล่ทาง แต่ห่างจากชุมชนออกไปในช่วงครึ่งหลัง สภาพถนนเป็นถนนลาดยางปกติ 2 ช่องจราจรและไม่มีไหล่ทาง ตลอดเส้นทางมีชุมชนเป็นระยะ ๆ ตลอดเส้นทาง อย่างไรก็ตามเส้นทางนี้ไม่มีความสูงชันมากนัก

ถนนในเมืองที่ลาดยางอย่างดี 4 ช่องจราจร และมีไหล่ทางถนนลาดยางอย่างดี 2 ช่องจราจร และมีไหล่ทาง ซึ่งเป็นสภาพถนนในช่วงครึ่งแรกของเส้นทางถนนในช่วงครึ่งหลังซึ่งเป็นสภาพลาดยาง 2 ช่องจราจร และไม่มีไหล่ทาง

โดยสภาพเมืองลาเป็นเมืองชายแดนของพม่าที่ติดกับเมืองต้าหลู่ของจีนเป็นเขตปกครองพิเศษที่ 4 ที่ทางการพม่าให้สิทธิในการปกครองตนเอง มีกองกำลังของตนเองแต่ไม่มีสิทธิในการดำเนินนโยบายกับต่างประเทศ เดิมเป็นฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์พม่า มีแม่น้ำมั่วเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองลาไปถึงเมืองเชียงตุง และในอดีตเป็นแหล่งที่มีการปลูกฝิ่นมากแต่ได้ถูกปราบปรามและได้มีการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้น ปัจจุบันเศรษฐกิจของเมืองลา นอกจากจะขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมแล้ว รายได้ของเมืองนี้ยังได้มาจากนักท่องเที่ยวและการเปิดบ่อนกาสิโน ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก บรรยากาศในช่วงกลางคืนที่มีการเปิดบ่อนกาสิโนจึงคึกคัก เต็มไปด้วยผู้คนและร้านค้าต่างๆ ที่เปิดขายของในช่วงกลางคืน สำหรับช่วงเช้าจะมีบรรยากาศที่คึกคักของการซื้อขายของในตลาดเช้า ซึ่งของที่นำมาขายมีหลากหลายรวมถึงสัตว์ป่าหายากด้วย

เส้นทางช่วงที่ 2 สภาพเส้นทางจากเมืองลา – เชียงตุง

มีระยะทางประมาณ 85 กม. ใช้เวลาในการเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ 2 ชม. 30 นาที สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง 2 ช่องจราจร และไม่มีไหล่ทาง เส้นทางนี้มีความสูงชันเป็นบางช่วงและผ่านชุมชนเป็นระยะ ๆ ตลอดเส้นทาง

เมืองเชียงตุงในอดีตเป็นเมืองหลวงของเขตรัฐฉานตะวันออก เป็นชุมชนที่มีอายุกว่า 600 ปี มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างพม่า ไต และไตเชิน จึงมีวัดต่างๆ ที่สร้างตามแบบของแต่ละชนชาติภายหลังจากการตกอยู่ในการปกครองของอังกฤษ ทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างภายในตัวเมืองแบบอาณานิคมอังกฤษผสมผสานกับสิ่งปลูกสร้างท้องถิ่น เนื่องจากเชียงตุงเคยเป็นเมืองหลวงจึงมีสถานที่ประวัติศาสตร์ที่สามารถพบเห็นได้ เช่น วัดต่างๆ ซึ่งมีความสวยงาม ประตูกุเมืองที่ยังคงเหลืออยู่เพียงประตูเดียว และต้นยางใหญ่ ซึ่งมีอายุกว่า 250 ปี ตั้งอยู่บนเนินเขาใกล้คุ้มเจ้าฟ้าเชียงตุงและใต้ต้นยางนี้เคยเป็นสถานที่ประหารชีวิตนักโทษ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเมืองเชียงตุงเป็นเมืองที่สงบเงียบ ประชาชนบางส่วนนั้สวดมนต์ที่วัด และชุมชนเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่โดยรอบ มีการจัดงานวันปีใหม่ของชาวอาข่าบริเวณในเมือง สถานที่ที่ดูคึกคักของเมือง คือ ตลาดเช้า ซึ่งมีผู้คนทั้งชาวพม่าและชนเผ่ามานั่งรับประทานอาหารเช้าของ ส่วนในช่วงตอนกลางคืนจะเป็นช่วงที่เงียบไม่พบผู้คนมากนัก เพราะมีการจำกัดการใช้ไฟฟ้า จึงต้องมีการใช้เทียนและตะเกียงในช่วงเวลาที่ไม่มีการใช้ไฟฟ้า (การสำรวจเส้นทางขนส่งทางถนนไทย - พม่า - จีนของกรมการขนส่งทางบก, 2547)

รูปที่ 7.5 สภาพตลาดเมืองลา ชายแดนพม่า - จีน

ช่วงที่ 3 สภาพเส้นทางจากเมืองเชียงตุง - ทำซีเหล็ก

ระยะทางประมาณ 164 กม. ใช้เวลาในการเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ 4 ชม. สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง 2 ช่องจราจร และไม่มีไหล่ทาง บางช่วงเป็นถนนเลียบตามไหล่เขา มีความสูงชันแต่ไม่มากนักประกอบกับไม่มีรถสัญจรไป-มา มากนัก การเดินทางจึงไม่มีความลำบาก การเดินทางต้องผ่านด่านตรวจเป็นระยะ ๆ ประมาณ 6 ด่าน ประกอบด้วยด่านทหาร และด่านตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งด่านต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่มีการเรียกเก็บค่าบริการเป็นทางการ เว้นแต่ผู้เดินทางจะให้เอง นอกจากนี้ ยังผ่านด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) จำนวน 3 ด่าน ซึ่งมีการเรียกเก็บค่าบริการอย่างเป็นทางการ โดยค่าผ่านทางที่ต้องจ่าย ณ ด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) เมืองเชียงตุงนั้นรถตู้จะเสียค่าผ่านทางประมาณ 90 บาท ด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) ทำเดื่อ รถตู้จะเสียค่าผ่านทางประมาณ 45 บาท และด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) หมากยางซึ่งรถตู้จะเสียค่าผ่านทางประมาณ 45 บาท

รูปที่ 7.6 ด่านตรวจสินค้าท่าช้างเหล็ก - เชียงตุง

รูปภาพที่ 7.7 สภาพเส้นทางช่วงแม่สาย-เชียงตุง

รูปที่ 7.8 ด่านเก็บค่าผ่านทาง (Toll Gate) เมืองเชียงตุง

รูปที่ 7.9 สภาพชุมชนในเมืองเชียงตุง

รูปที่ 7.10 ทางเข้าตลาดในเมืองเชียงตุง

รูปที่ 7.11 สินค้าที่วางขายในตลาดเชียงตุง

รูปภาพที่ 7.12 สภาพเส้นทางช่วงเชียงตุง-ต้าหลี่

รูปที่ 7.13 ด่านชายแดนระหว่างพม่าที่เมืองลากับ จีนที่เมืองต้าล้อ

สรุปได้ว่าการเลือกใช้เส้นทาง R3W เชื่อมแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-เมืองลา-ต้าล้อ ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมไทย-จีน ที่ใกล้ที่สุดแต่กลับพบปัญหามากที่สุดเกี่ยวกับการผ่านด่านตรวจต่างๆ ของทั้งรัฐบาลทหารพม่าและชนกลุ่มน้อย เช่น ชนกลุ่มน้อยว้าแดงที่ทรงอิทธิพลทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ที่พยายามเข้ามาจับบทบาท โดยเฉพาะกองกำลังชาวไทยใหญ่กลุ่มต่างๆ เป็นต้น ซึ่งหากโดยต้องเสียค่าผ่านด่านรวมเป็นเงินกว่า 40,000-60,000 บาท หรือการมีด่านทั้งของรัฐบาลพม่า และชนกลุ่มน้อยประมาณ 18 ด่าน ทำให้ผู้ประกอบการยังคงเลือกใช้การขนส่งสินค้าไทย-จีนทางเรือในแม่น้ำโขงแทน

(2) เส้นทางไทย-ลาว-จีน ประกอบไปด้วย 2 เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ 1 ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย-ห้วยทราย (ลาว)-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-บ่อหาน-เข้าจีนที่เหมิ่งล่า(ชายแดนจีน) ระยะประมาณ 254 กิโลเมตร ซึ่งทางธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB) ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาความเหมาะสมแล้วเสร็จเดือน

พฤศจิกายน 2541 และให้ความช่วยเหลือในการทำ Pre-Investment Study ของเส้นทางหลักจากที่ปัญหาสัมปทานระหว่างรัฐบาลสปป.ลาวและบริษัทเอกชนไทยสามารถหาข้อสรุปได้แล้ว โดยได้มีการปรับปรุงการศึกษาของ ADB เดิม รวมทั้งมีการประชุมร่วมกันทั้ง 4 ฝ่ายประกอบด้วย ไทย สปป.ลาว จีน และ ADB เพื่อตกลงในเรื่องมาตรฐาน รายละเอียดด้านเทคนิค รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินร่วมกันเพื่อก่อสร้างเส้นทางถนนระยะทาง 228 กิโลเมตร (ห้วยทราย-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น) โดยทั้ง 3 ฝ่ายจะให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่รัฐบาลลาวฝ่ายละ 1 ใน 3 ของค่าก่อสร้าง (ฝ่ายละ 30 ล้านดอลลาร์ สรอ.) ปัจจุบันได้มีการลงนามในสัญญาเงินกู้ระหว่างไทย-สปป.ลาวตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม 2545 แล้ว โดยได้ส่งเงินงวดแรกให้สปป.ลาวแล้วเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2545 คาดว่าการก่อสร้างจะแล้วเสร็จปี 2550 นอกจากนี้ ไทยได้เสนอให้ทั้ง 4 ฝ่ายพิจารณาก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงบริเวณระหว่างเมืองเชียงของ และห้วยทราย แยกเป็นอีกโครงการนอกเหนือจากโครงการก่อสร้างถนน โดยต้องหางบประมาณเพื่อก่อสร้างต่อไป

เส้นทางที่ 2 จากอำเภอเฉลิมพระเกียรติ - หงสา ด้านน้ำเงิน(ลาว) - ปากแบ่ง - แขวงอุดมไซ - บ่อเต็น - บ่อหาน - เข้าจีนที่เหมิ่งล่า (ชายแดนจีน) ด้านศูนย์กลางทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ระยะประมาณ 300 กิโลเมตร กรมทางหลวงร่วมกับบริษัทเอ็ม วี เอส คอนซัลแทนส์ จำกัด ได้ดำเนินการศึกษาความเหมาะสม สำรวจและออกแบบเส้นทาง รวมทั้งศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมช่วงห้วยโก๋น-ปากแบ่ง ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร วงเงินทั้งสิ้น 11.8 ล้านบาท ตามที่รัฐบาลลาวขอความช่วยเหลือ แล้วเสร็จในปี 2546 ทั้งนี้ กรม.ได้มีมติเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2546 อนุมัติการจัดสรรงบกลางประจำปี 2547 เพื่อให้ความช่วยเหลือต่อเนื่องในการก่อสร้างถนนดังกล่าวตามแบบถนนมาตรฐานลาดยางแอสฟัลติกคอนกรีต กว้าง 7 เมตร ไหล่ทางข้างละ 1 เมตร วงเงิน 840 ล้านบาท โดยเป็นเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำและเงินให้เปล่าในอัตราส่วนร้อยละ 70:30 เริ่มก่อสร้างในปี 2547 คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2549 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548)

รูปที่ 7.14 เส้นทางการคมนาคมระหว่างไทย-จีนตอนใต้

สภาพเส้นทาง R3E (ไทย-ลาว-จีน) ในปัจจุบัน

เส้นทางที่ 1 ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย - ห้วยทราย(ลาว) – หลวงน้ำทา - บ่อเต็น - บ่อหาน -เข้าจีนที่เหมิ่งล่า(ชายแดนจีน) ระยะประมาณ 254 กิโลเมตร

สภาพความคืบหน้าของเส้นทาง

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 6 (ปี 2549 – 2553) ของลาว ที่เน้นการพัฒนาทางด้านการคมนาคมขนส่งนั้น โดยเฉพาะเส้นทางที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งทางสายหลักประกอบด้วย ทาง R3E (หลวงน้ำทา - บ่อแก้ว) ประกอบกับการที่ประเทศไทย ลาว และจีนได้ทำการตกลงทางธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) เพื่อตกลงในเรื่องมาตรฐานรายละเอียดด้านเทคนิค รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินร่วมกันเพื่อก่อสร้างเส้นทางถนนระยะทาง 228 กิโลเมตร (ห้วยทราย-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น) โดยทั้ง 3 ฝ่ายจะให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่รัฐบาลลาวฝ่ายละ 1 ใน 3 ของค่าก่อสร้าง (ฝ่ายละ 30 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) ปัจจุบันได้มีการลงนามในสัญญาเงินกู้ระหว่างไทย-สปป.ลาวตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม 2545 ซึ่งภายหลัง

จากนั้นทางสปป.ลาวจึงได้ริเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อเดือนกรกฎาคม 2547 ซึ่งมีมูลค่าการก่อสร้างทั้งหมด 64,506,409 ดอลลาร์สหรัฐ (วินัส ฤาชัย และคณะ, 2549)

เส้นทาง R3E นั้นทางลาวถือได้ว่าเป็นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญทางภาคเหนือของ ส.ป.ป. ลาว เพราะสามารถเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านได้มาก และมีเงื่อนไขที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการค้า เนื่องจากรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่ดำเนินการก่อสร้างทาง R3 ได้ด้วยงบประมาณตนเองเพียงผู้เดียว ดังนั้น จึงได้เสนอให้มีการช่วยเหลือทางด้านงบประมาณและเทคนิคการก่อสร้างจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ จีน และไทย ดังนั้น ทาง R3 จึงเป็นเส้นทางที่ดำเนินการก่อสร้างร่วมกันระหว่างรัฐบาล 3 ประเทศ (ส.ป.ป. ลาว จีน และไทย) โดยจากการศึกษาของวินัส ฤาชัยและคณะ (2549) พบว่าช่วงของเส้นทาง R3E สามารถที่จะอธิบายความคืบหน้าของการก่อสร้างเส้นทางออกเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 จากชายแดน ส.ป จีน ถึงกิโลเมตรที่ 15 ของแขวงหลวงน้ำทา โดยมีบริษัท ขั้วทางจำกัดแขวงยูนนาน จากจีน เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการก่อสร้าง ที่มีความยาวประมาณ 67 กิโลเมตร และใช้งบประมาณในการก่อสร้างเท่ากับ 226,666,667 ยวน หรือเท่ากับ 26,666,667 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นทุนการช่วยเหลือของรัฐบาล ส.ป จีน ทั้งหมด โดยฝ่ายจีนได้เริ่มลงมือก่อสร้างตั้งแต่วันที่ 29 เดือน กรกฎาคม ปี 2547 มาถึง ณ ช่วงที่ทำสำรวจเส้นทาง (เดือนมีนาคม 2549) และการก่อสร้างได้สำเร็จแล้วประมาณร้อยละ 70 และคาดว่าจะสำเร็จอย่างสมบูรณ์ในกลางปี 2550 นอกจากการก่อสร้างทางสายหลัก (ทาง R3E) แล้วนั้นรัฐบาลจีนยังได้ช่วยปรับปรุงและก่อสร้างถนนเข้าตัวเมืองหลวงน้ำทาซึ่งมีความยาว 18.5 กิโลเมตร สำหรับมูลค่าการก่อสร้างส่วนนี้รวมอยู่ในวงเงิน 26,666,667 ดอลลาร์สหรัฐ ด้วยเช่นกัน (วินัส ฤาชัย และคณะ, 2549)

รูปที่ 7.15 สภาพการก่อสร้างเส้นทาง R3E ช่วงที่ 1

ช่วงที่ 2 จากกิโลเมตรที่ 16 ของแขวงหลวงน้ำทา ถึงกิโลเมตรที่ 85 ของแขวงบ่อแก้ว ซึ่งเป็นสัมปทานของของลาว และมีบริษัทเนาวรัตน์ก่อสร้างจำกัดของไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการก่อสร้าง โดยเส้นทางในช่วงนี้ความยาวประมาณ 76 กิโลเมตร และใช้งบประมาณในการก่อสร้างเท่ากับ 16,496,774 ดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเป็นเงินกู้ยืมจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asia Development Bank: ADB) ของรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว โดยจากการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการฝ่ายลาวจากแผนกคมนาคมขนส่งไปรษณีย์และก่อสร้างแขวงบ่อแก้วพบว่าหลังจากบริษัทเนาวรัตน์ก่อสร้างจำกัดจากประเทศไทยได้รับสัมปทานจากการประมูลก็ได้เริ่มลงมือและดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 4 เดือน พฤษภาคม ปี 2547 และมีระยะเวลาในการก่อสร้าง 34 เดือน แต่เนื่องจากช่วงระยะดำเนินการก่อสร้างได้ประสบกับปัญหาอุปสรรคในการก่อสร้างจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การก่อสร้างมีความล่าช้าและไม่ทันตามกำหนดเวลา จนถึงในช่วงเวลาที่ทำการสำรวจ(มีนาคม ปี 2549) การก่อสร้างได้ผ่านไปแล้วใช้เวลาการก่อสร้างถึง 24 เดือน การก่อสร้างแล้วเสร็จเสร็จไปประมาณร้อยละ 50 และคาดว่าจะสำเร็จอย่างสมบูรณ์เร็วที่สุดในต้นปี 2551

รูปที่ 7.16 สภาพการก่อสร้างเส้นทาง R3E ช่วงที่ 2

ช่วงที่ 3 จากกิโลเมตรที่ 84 ของแขวงบ่อแก้ว ถึงตัวเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว หรือชายแดนไทย ในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการก่อสร้างร่วมกัน 2 บริษัท ได้แก่บริษัทน้ำตกจักรของ ส.ป.ป. ลาว และบริษัทแพร่ดำรงฤทธิ์ จากประเทศไทย ซึ่งได้ร่วมกันดำเนินการก่อสร้างที่มีความยาวประมาณ 84 กิโลเมตร โดยบริษัทน้ำตกจักร รับผิดชอบก่อสร้างประมาณ 32 กิโลเมตร คือจากตัวเมือง ห้วยทราย ถึงกิโลเมตรที่ 32 สำหรับบริษัทแพร่ดำรงฤทธิ์ รับผิดชอบก่อสร้างประมาณ 52 กิโลเมตร คือจากกิโลเมตรที่ 33 ถึงกิโลเมตรที่ 84 และใช้งบประมาณใน

การก่อสร้างเท่ากับ 832,375,752 บาท หรือเท่ากับ 21,342,968 ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลไทยทั้งหมด (รายงานของเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการฝ่ายลาวจากแผนกคมนาคมขนส่งไปรษณีย์และก่อสร้างแขวงบ่อแก้ว อ้างใน วินัส ฤาชัยและคณะ, 2549)

การก่อสร้างในช่วงนี้ได้ลงมือก่อสร้างช้ากว่าช่วงอื่น ๆ เนื่องจากเปิดการประมูลล่าช้า จนถึงวันที่ 6 เดือน กันยายน ปี 2547 จึงได้เริ่มลงมือก่อสร้าง และมีระยะเวลาการก่อสร้างทั้งหมด 33 เดือน มาถึงช่วงที่ทำการสำรวจ (มีนาคม ปี 2549) ความคืบหน้าในการก่อสร้างได้เสร็จไปแล้วประมาณร้อยละ 30 และคาดว่าจะสำเร็จอย่างสมบูรณ์ในท้ายปี 2551 นอกจากจะรับผิดชอบก่อสร้าง ทางสายหลัก (ทาง R3A) แล้ว ทั้ง 2 บริษัทจะต้องทำการปรับปรุงก่อสร้างทางในตัวเมือง ห้วยทราย ของแขวง บ่อแก้ว ซึ่งมีความยาวทั้งหมดประมาณ 16 กิโลเมตร โดยมูลค่าการก่อสร้างทั้งหมดช่วงที่ 2 นี้คิดเป็นวงเงิน 21,342,968 ดอลลาร์สหรัฐ

เส้นทางที่ 2 ที่เป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างลาว-ไทย (จากอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน - เมืองหงสา ด้านน้ำเงิน(ลาว) - ปากแบ่ง - แขวงอุดมไซ - บ่อเต็น - บ่อหาน - เข้าจีนที่เหมิ่งล่า (ชายแดนจีน) ที่มีระยะทางประมาณ 49 กิโลเมตร ก็เป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีศักยภาพสูงที่สามารถพัฒนาการค้าชายแดนระหว่าง 3 ประเทศ (ลาว ไทย และ จีน) จากการศึกษาพบว่าทางฝ่ายไทยได้ทำการก่อสร้างเสร็จแล้ว ส่วนทางฝ่ายลาว ยังไม่ได้เริ่มต้นทำการก่อสร้าง เนื่องจากมีปัญหาทางด้านงบประมาณ ซึ่งรัฐบาล ส.ป.ป. ลาว กำลังหาแหล่งทุนที่จะมาทำการก่อสร้างเส้นทางนี้ ซึ่งหากการก่อสร้างทางเลข 2 สำเร็จแล้ว จะทำให้การค้าชายแดนระหว่าง ลาว ไทย และ จีน มีความสะดวกมากขึ้น และสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว สำหรับการขนส่งสินค้าก็จะสามารถประหยัดทั้งเวลา และค่าใช้จ่าย ซึ่งระยะทางรวมตั้งแต่จังหวัดน่านของไทย ถึงชายแดนจีน มีระยะทางประมาณ 305 กิโลเมตร (วินัส ฤาชัย และคณะ, 2549)

7.5 เส้นทางคมนาคมทางน้ำ

7.5.1 สภาพการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขงหรือล้านช้าง

แม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงทิเบตของประเทศจีน มีความยาวทั้งหมด 4,880 กิโลเมตร ในจำนวนนั้นเป็นส่วนที่อยู่ในจีน มีความยาว 2,130 กิโลเมตร ไหลผ่านประเทศจีน ลาว พม่า ไทย กัมพูชา และเวียดนาม รวม 6 ประเทศ พื้นที่ห้วงน้ำ 81 ตารางกิโลเมตรจากท่าเรือซือเหมาของจีนถึงเมืองหลวงพระบางของลาวระยะทาง 786 กิโลเมตร เป็นช่วงที่ประเทศจีน ลาว พม่า และไทย รวม 4 ชาติ ได้มีการทำข้อตกลงร่วมกันให้เปิดเป็นเส้นทางขนส่งทางน้ำระหว่างประเทศ แม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขงจัดเป็นแม่น้ำที่เชื่อมผ่าน 6 ประเทศ โดยเป็นหัวใจสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีพของประชากรทั้ง 6 ประเทศ เนื่องจากความ

อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มแม่น้ำสาขานี้ ทำให้ประชากรของแต่ละประเทศหวังพึ่งอาศัยแม่น้ำสาขานี้จัดความยากจนให้ออกไปโดยการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้กลายเป็นความได้เปรียบและโอกาสทางเศรษฐกิจและการค้าจึงทำให้เริ่มรู้จักความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง รวมทั้งใช้สายน้ำเส้นให้เกิดประโยชน์ขึ้นในการดำรงชีพ

การพัฒนาเส้นทางขนส่งในแม่น้ำโขงเริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1989 และในเดือนกุมภาพันธ์ 1990 ประเทศจีนและลาวได้ร่วมกันสำรวจเส้นทางเดินเรือจากท่าเรือจิ่งหง (เซียงรุ้ง) ถึงหลวงพระบางระยะทาง 701 กิโลเมตร เพื่อดำเนินการพัฒนาเทคนิคการเดินเรือ เพราะเห็นว่าเส้นทางในช่วงนี้สามารถพัฒนาได้ ในช่วงเดือนตุลาคม 1990 ทั้งสองประเทศได้ทำการสำรวจโดยใช้เรือบรรทุกสินค้าจริงล่องเรือในลำน้ำ โดยออกจากท่าเรือซือเหมาในจีน ใช้เวลาเดินทาง 12 วัน รวมระยะทาง 1,300 กิโลเมตร สุดท้ายเดินทางถึงเมืองเวียงจันทน์ของลาว แสดงให้เห็นได้ชัดว่าเส้นทางน้ำสาขานี้มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นเส้นทางขนส่งทางเรือได้ ในปี ค.ศ.1993 ประเทศจีน ลาว พม่า และไทย ได้ร่วมกันสำรวจและรังวัดเส้นทางเดินเรือตั้งแต่ช่วงพรมแดนหลักเขตที่ 143 ของจีน - พม่า ถึงเส้นพรมแดนระหว่างไทยลาวที่บ้านคอนระยะทาง 360 กิโลเมตร จนมีรายงานผลการสำรวจเพื่อพัฒนาร่องน้ำแม่น้ำโขงออกมา ในปี ค.ศ. 1994 จีนและลาวได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการเดินเรือระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการ โดยให้ความเห็นพ้องในหลักการให้เรือของทั้งสองประเทศสามารถเข้าออกได้อย่างเสรีในท่าเรือซือเหมาของจีนและหลวงพระบางของลาวการลงนามในบันทึกข้อตกลงของทั้งสองประเทศครั้งนี้นับเป็นสัญญาณบ่งบอกการเริ่มต้นการเดินเรือระหว่างประเทศในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขงของทั้งสองประเทศ ในปี ค.ศ. 1994 จีนและพม่าได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการเดินเรือระหว่างประเทศขึ้น หลังจากการพัฒนาในหลายปีที่ผ่านมา ในวันที่ 20 เมษายน 2000 ทั้ง 4 ชาติได้มีการร่วมลงนามใน “สัญญาเดินเรือการค้า 4 ชาติในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง ไทย จีน ลาว พม่า” ขึ้นในเมืองท่าหลักของพม่า และในวันที่ 26 มิถุนายน 2001 ได้มีพิธีเปิดเส้นทางเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการที่เมืองจิ่งหง (เซียงรุ้ง) ซึ่งถือว่่านับจากจุดนี้เป็นต้นมานั้นถือว่่าเป็นการเปิดประวัติศาสตร์หน้าใหม่แห่งการเดินเรือพาณิชย์ระหว่างประเทศในแม่น้ำโขง ให้ก้าวขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง

เมื่อสิบปีก่อนรัฐบาลจีนได้ลงทุนขนาดใหญ่เข้าไปเพื่อการปรับปรุงร่องน้ำในแม่น้ำล้านช้างช่วงที่อยู่ในเขตแดนของจีนให้กว้างขึ้น ในปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ภายใต้ความร่วมมือร่วมแรงระหว่างรัฐบาลกลางปักกิ่งและรัฐบาลท้องถิ่นมณฑลยูนนาน ได้ร่วมกันก่อสร้างและขยายท่าเรือจิ่งหง ท่าเรือซือเหมา ท่าเรือกวนเหล่ย ขณะเดียวกันเพื่อรับประกันว่าร่องน้ำจะผ่านได้อย่างสะดวก รัฐบาลได้ลงทุนก้อนใหญ่เพื่อดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาร่องน้ำทั้งหมดในแม่น้ำโขงตอนล่าง เงินทุนทั้งหมดที่จะลงทุนในโครงการเดินเรือดังกล่าวสูงถึง 190 ล้านหยวนจีน

เพื่อให้ช่วงหลักเขตที่ 243 จีน พม่า ถึง หัวทรายของลาว ระยะทาง 331 กิโลเมตร มีความปลอดภัยในการเดินเรือพาณิชย์ของทั้ง 4 ชาติ โดยรัฐบาลจีนเป็นผู้ออกเงินทุนพัฒนาร่องน้ำดังกล่าว หลังจาก 4 ชาติได้ร่วมกันอนุมัติผ่านหลักการว่าจะร่วมกันปรับปรุงร่องน้ำตอนบนของแม่น้ำโขงแล้ว ตั้งแต่ปี 2002 ถึง 2004 เป็นต้นมา ทั้ง 4 ชาติได้ร่วมกันส่งทีมวิศวกรและช่างผู้ชำนาญงานเข้าไปปฏิบัติงานร่วมกัน โดยอาศัยฤดูน้ำแล้ง 3 ฤดูทำการระเบิดแก่งหินจำนวน 21 แห่ง โดยประเทศจีนได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในการปรับปรุงร่องน้ำระยะที่ 1 จำนวน 11 จุด ประกอบด้วย จีน – พม่า 1 จุด พม่า – ลาว 9 จุด ลาว – ไทย 1 จุด โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่กุมภาพันธ์ 2545 เพื่อให้เรือขนาด 150 ตันเดินเรือได้ทุกฤดูกาล ทั้งนี้เพื่อต้องการขจัดหินโสโครกออกไป ในจำนวนมีแก่งไเก่ที่อยู่ระหว่างเขตแดนลาวไทย ที่ยังมีได้ระเบิดขณะเดียวกัน เพื่อความปลอดภัยในการเดินเรือ ยังได้มีการติดตั้งป้ายสัญญาณเตือนว่ามีหินโสโครกและป้ายสัญญาณเดินเรือในลำน้ำ และจัดทำแผนที่การเดินเรือในลำน้ำเมื่อปรับปรุงร่องน้ำเสร็จแล้ว ก็จะทำให้ในฤดูน้ำแล้ง จะสามารถเดินเรือขนาด 150 ตันได้ และในฤดูน้ำหลากจะสามารถเดินเรือได้ขนาด 300 ตัน ซึ่งโครงการพัฒนาร่องน้ำดังกล่าวจะช่วยให้การเดินเรือมีความปลอดภัยมากขึ้น และเรือสามารถล่องได้ถึง 11 เดือน ทำให้ต้นทุนการขนส่งลดลงได้ร้อยละ 30

ปัจจุบันนี้ระดับของการพัฒนาได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากความต้องการในการพัฒนาการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขงตอนบนให้ก้าวขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ทำให้รัฐบาลจีนกำลังดำเนินการวางแผนและปรับปรุงร่องน้ำที่อยู่ในเขตจีนตั้งแต่เมืองจิ่งหรง (เชียงรุ้ง) ลงมาให้เสร็จก่อนปลายเดือนพฤษภาคม 2007 (พ.ศ.2550) ขณะเดียวกันเตรียมการเร่งสร้างท่าเรือแบบเชื่อมสมอมัดติฟงชั้นและท่าเรือ Petroleum liquefied gas และเร่งปรับปรุงท่าเรือกวเหล่เป็นท่าเรือตู้คอนเทนเนอร์ มูลค่าในการลงทุนสร้างท่าเรือแบบเชื่อมสมอมัดติฟงชั้นสูงถึง 160 ล้านหยวนจีน แบ่งเป็นท่าขึ้นลงสินค้า 4 แห่ง (เป็นท่าขนถ่ายสินค้าเบ็ดเตล็ดเป็นชิ้น ๆ หนึ่งท่า ท่าขึ้นสินค้าย่อย 1 ท่า ท่าขึ้นตู้คอนเทนเนอร์ 2 ท่า) และเป็นท่าเรือโดยสาร 2 ท่า การออกแบบท่าเรือโดยสารในช่วงต้นนี้จะสามารถรองรับปริมาณหมุนเวียนได้ถึง 4 แสนคนต่อครั้งปริมาณสินค้าหมุนเวียน 1 ล้านตัน ท่าเรือ Petroleum liquefied gas ตั้งอยู่หมู่บ้านเหม้งหันตอนบนหลักกิโลเมตรที่ 4 ออกแบบขนาดเรือ 300 ตัน 1 ท่า ปริมาณหมุนเวียน 4 หมื่นตัน เมื่อท่าเรือคอนเทนเนอร์กวเหล่ปรับปรุงเสร็จแล้ว ท่าขึ้นลงสินค้าของกวเหล่ที่มีอยู่ปัจจุบันจะปรับปรุงให้เป็นท่าเรือตู้คอนเทนเนอร์ที่รองรับสินค้าได้เพิ่มขึ้นเป็น 2.5 หมื่น TEU (จากการสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการไทยในเมืองคุนหมิง ยูนนาน, 2549)

โครงการดังกล่าวข้างต้นได้วางแผนให้แล้วเสร็จทั้งหมดได้ในปี 2010 และพร้อมใช้งานทันที เนื่องจากการปรับปรุงร่องน้ำเดินเรือในแม่น้ำโขง และติดตั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการขึ้นลงสินค้าในท่าเรือเสร็จสมบูรณ์ ทำให้การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงในด้าน

การขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขงมีมากขึ้น การค้าแบบเกือหนุนกันของนานาประเทศก็เริ่มมีความแข็งแกร่งขึ้น คำนวณคร่าว ๆ จากสถิติเรือวิ่งไปมาระหว่าง 4 ชาติจะมีประมาณ 200 กว่าลำ โดยจะเป็นในลักษณะการค้าแบบทำธุรกิจในประเทศ แบบการค้าสองทาง แบบหลายทาง เป็นต้นขนาดและรูปแบบของเรือก็ค่อย ๆ ปรับปรุงให้เป็นเรือมาตรฐานขึ้น มีหลายรูปแบบ ในปัจจุบันมีบริษัทเรือจีนวิ่งขนส่งสินค้าระหว่างประเทศในแม่น้ำล้านช้าง 30 กว่าบริษัทขึ้นไป มีเรือ 90 กว่าลำ เรือขนาดใหญ่มีขนาดบรรทุก 300 ตัน โดยเฉพาะในปี 2004 จะเห็นได้ว่าปริมาณการขนส่งสินค้าต่อปีจะเพิ่มสูงถึง 4 แสนกว่าตัน ในจำนวนนั้นเป็นสินค้าที่มากขึ้นเท่าที่จีนจะมี 2.2 แสนตันต่อปี ปัจจุบันนี้มีสินค้าหลักจากไทยเข้ามาในจีน เช่น อาหาร ผลไม้ ถั่วร้อน ยางพารา ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเบา อาหารทะเล อาหารสัตว์ เป็นต้น และจากจีนเข้าไปในไทยจะเป็น ผลไม้เมืองหนาว หัวหอม วัสดุก่อสร้าง เครื่องจักรเกษตรกรรม สินค้าเบ็ดเตล็ด ใช้ประจำวัน เป็นต้น และหลังจากที่จีน - ไทย ได้บรรลุข้อตกลงการค้าเสรีโดยทั้งสองประเทศมีข้อตกลงร่วมกันในการใช้นโยบายภาษี 0% สำหรับพืชผักผลไม้ รวมทั้งจีนได้ประกาศนโยบายลดภาษีนำเข้าให้แก่สินค้าไทย ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนามแล้ว ทำให้ปริมาณการขนส่งสินค้าในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขงเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยประมาณการว่าในปี 2548 ที่ผ่านมานั้นสินค้าเข้าจีนโดยผ่านทางแม่น้ำโขงจะมีสูงถึง 3 แสนตันโดยประมาณ

เนื่องจากเส้นทางการขนส่งสินค้าจากไทยไปยังมณฑลยูนนานถูกกระทำผ่านลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งถือเป็นแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่ มีต้นกำเนิดในที่ราบสูงทิเบต ไหลผ่านประเทศพม่า ไทย ลาว เขมรและเวียดนาม รวมระยะทางทั้งสิ้นกว่า 4,902 กิโลเมตร แต่เนื่องจากสภาพของแม่น้ำโขงตอนบนมีลักษณะคดเคี้ยว ดินเลนและมีเกาะแก่งจำนวนมาก ส่งผลให้การเดินเรือขนาด 60 ตัน สามารถกระทำได้เฉพาะ 8 เดือนในฤดูน้ำหลาก (เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม) ดังนั้น จึงได้มีโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำแม่น้ำโขง(หลานช้าง) เพื่อเพิ่มขนาดระวางและปริมาณการเดินเรือ ให้สามารถรองรับการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตได้ โครงการดังกล่าวแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ระยะแรกเป็นการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อให้เรือขนาด 100-150 ตันสามารถเดินเรือผ่านได้ตลอดปี ระยะที่สอง สำหรับเรือขนาด 300 ตันและระยะที่สาม สำหรับเรือขนาด 500 ตัน ในช่วงเดือนธันวาคม 2545 - เดือนเมษายน 2546 ที่ผ่านมา ทางจีนได้ดำเนินการบูรณะร่องน้ำระยะที่ 1 รวมระยะทาง 331 กิโลเมตร เริ่มต้นจากหลักเขตแดนหมายเลข 243 ที่ชายแดนจีน-พม่าจนถึงเมืองห้วยทราย ประเทศลาว รวมแก่ง 11 แห่งและไซดหินที่เกิดขวางการเดินเรือ 10 แห่งในร่องน้ำเดินเรือแม่น้ำหลานช้าง-แม่น้ำโขง ซึ่งการปรับปรุงร่องน้ำดังกล่าวส่งผลให้เรือระวาง 100-150 ตันสามารถเดินเรือผ่านได้ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตาม ทางจีนได้ระงับการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำในระยะที่ 2 และ 3 เนื่องจากเกรงจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

เส้นทางการคมนาคมสู่จีนตอนใต้โดยผ่านแม่น้ำโขงเป็นการขนส่งที่สำคัญที่สุดของการค้าไทย-จีนตอนใต้ โดยสินค้าสำคัญที่สุดของการค้าไทย-จีนตอนใต้ โดยสินค้าสำคัญที่ขนส่งจากเชียงแสน-สิบสองปันนา คือ ลำไย ยางพารา ข้าวหอมมะลิ ข้าวสาร และเมล็ดงา ส่วนสินค้าที่ขนส่งจากสิบสองปันนา-เชียงแสน คือ แอปเปิล สาลี่ กระเทียม สินแร่ ผ้าทอ และผักชนิดต่าง ๆ ปัจจุบันมีการขนส่งสินค้าระหว่างกันผ่านแม่น้ำโขงถึงประมาณร้อยละ 95 ของการขนส่งสินค้าทั้งหมด (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548) การขนส่งผ่านแม่น้ำโขงมีรายละเอียด ดังนี้

เที่ยวขึ้น (จากไทยไปจีนตอนใต้)

(1) เชียงแสน-สบทวน (พม่า) – เมืองลง (จีน) เป็นการขนส่งทางเรือในแม่น้ำโขง จากท่าเรือเชียงแสนนำเข้าพม่าที่ท่าเรือสบทวน ระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร เพื่อขนส่งทางบกนำเข้าจีนที่บริเวณเนิน 240 เขตเมืองลง ปริมาณการขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางนี้ประมาณร้อยละ 45 ของการขนส่งผ่านแม่น้ำโขงทั้งหมด เนื่องจากเป็นจุดที่สามารถขนส่งสินค้าเข้าจีนบริเวณชายแดนได้สะดวกมาก ใช้เวลาในการขนส่งเที่ยวขึ้น 1 วัน (เที่ยวลง 6 ชั่วโมง) สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป เช่น เครื่องดื่ม มันฝรั่ง ขนมอบเคี้ยว ปัจจุบันรัฐบาลจีนอนุญาตให้ประชาชนที่อยู่บริเวณชายแดนนำเข้าสินค้าจากประเทศเพื่อบ้านที่มีมูลค่าต่ำกว่า 5,000 หยวน เพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันได้โดยไม่ต้องเสียภาษี โดยต้องเป็นสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในปฏิบัติพบว่าส่วนใหญ่เป็นสินค้าจากไทย เช่น เครื่องดื่มบำรุงกำลังและสินค้าอุปโภคบริโภค

(2) เชียงแสน-กวนเหล่ (จีน) เป็นการขนส่งทางเรือในแม่น้ำโขงจากเชียงแสนและนำเข้าจีนที่ท่าเรือกวนเหล่ระยะทางประมาณ 220 กิโลเมตร ใช้เวลาขนส่งเที่ยวขึ้น 18 ชั่วโมง (เที่ยวลง 12 ชั่วโมง) หลังจากนั้นจึงขนส่งโดยรถบรรทุกไปที่เชียงรุ่งหรือคุนหมิง เรือสินค้าระวาง 150 ตัน สามารถเดินเรือได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ปริมาณการขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางนี้ประมาณร้อยละ 45 ของการขนส่งผ่านแม่น้ำโขงทั้งหมด สินค้าส่วนใหญ่เป็นผลไม้และสินค้าวัตถุดิบ เช่น ลำไยอบแห้ง และยางพารา เป็นต้น

(3) เชียงแสน-จิ่งหง (เชียงรุ่ง) เป็นการขนส่งทางเรือในแม่น้ำโขงจากเชียงแสนนำเข้าจีนที่ท่าเรือจิ่งหง ระยะทางประมาณ 300 กิโลเมตร ใช้เวลาขนส่งเที่ยวขึ้น 2 วัน (เที่ยวลง 18 ชั่วโมง) ปริมาณการขนส่งสินค้าในเส้นทางนี้ไม่มากนัก โดยมีการขนส่งสินค้าประมาณร้อยละ 10 ของการขนส่งทั้งหมดในแม่น้ำโขง เนื่องจากในช่วงน้ำน้อยไม่สามารถเดินเรือระหว่างท่าเรือกวนเหล่จิ่งหงได้ นอกจากนี้การขนส่งจากท่าเรือกวนเหล่-จิ่งหงต้องตรวจสินค้าทั้งสองด้านทำให้เสียเวลาในการขนส่งเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน พ่อค้าจึงหันไปขนส่งผ่านท่าเรือกวนเหล่หรือผ่านท่าเรือสบทวนของพม่าเป็นหลัก

(4) เชียงแสน-ท่าเรืออื่นๆ เป็นการขนส่งระหว่างท่าเรือเชียงแสน-ซือเหมา ระยะทาง 380 กิโลเมตร หรือ เชียงแสน เชียงกก (ลาว) แล้วขนส่งทางบกเข้าเมืองลำ (จีน) แต่ปริมาณการขนส่งน้อยมาก

ที่ผ่านมาการเดินทางเรือส่วนใหญ่กระทำได้ในช่วงฤดูน้ำหลาก 8 เดือน (เดือน พฤษภาคม-ธันวาคม) ทางจีนจึงมีโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือให้สามารถรองรับการขนส่งสินค้าเพิ่มขึ้น การปรับปรุงร่องน้ำดังกล่าวส่งผลให้สามารถเดินเรือระหว่าง 100-150 ตันได้ตลอดปีในช่วงน้ำมากสามารถเดินเรือถึง 200-300 ตันได้

เที่ยวล่อง (จากจีนตอนใต้มาไทย)

(1) จิ่งหง/กวนเหล่-เชียงแสน เป็นเส้นทางสำคัญในการขนส่งสินค้าจากจีนถึงไทย โดยสินค้าที่นิยมขนส่งผ่านเส้นทางนี้ ได้แก่ แอปเปิล สาลี่ กระเทียม เมล็ดทานตะวัน เป็นต้น

(2) จิ่งหง/กวนเหล่/สบห่วย ท่าเรือบ้านโป่ง (Wanpong) พม่า หลังจากนั้นจึงขนส่งสินค้ามาขายบริเวณจังหวัดท่าขี้เหล็ก (พม่า) หรือนำเข้าไทยบริเวณชายแดนแม่สายเป็นเส้นทางสำคัญอีกเส้นทางหนึ่งในการขนส่งสินค้าจากจีนถึงไทย โดยสินค้าที่นิยมขนส่งผ่านเส้นทางนี้ ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า ชุดชั้นใน DVD/CD และอุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน เป็นต้น

รูปที่ 7.17 ท่าเรือกวนเหล่ของจีน

เรือขนส่งสินค้าปัจจุบันมีจำนวนเรือขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงประมาณ 118 ลำ เป็นเรือจีนประมาณ 112 ลำ เรือพม่าประมาณ 1-3 ลำ และเรือจากลาวประมาณ 1-3 ลำ ถึงแม้ว่าจะมีเรือของไทยบ้าง แต่ต้องจดทะเบียนเป็นเรือจีนเพื่อความสะดวกในการขนส่งผ่านพม่าและลาว เรือขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงมีลักษณะเป็น Bulk Carrier ใช้ขนถ่ายสินค้าประเภทเทกอง ส่วนใหญ่มีขนาดระวางประมาณ 120 ตัน กินน้ำลึกประมาณ 80-120 เซนติเมตร เรือขนาดใหญ่ที่สุดมีระวาง บรรทุกประมาณ 300 ตัน และขนาดเล็กที่สุดมีระวางบรรทุก ประมาณ 40 ตัน เรือแต่ละลำสามารถบรรทุกสินค้าประมาณ 2 ใน 3 ของ Dead Weight เพื่อความปลอดภัยในการขนส่ง

สำหรับค่าระวางการขนส่งขึ้นอยู่กับความต้องการของการขนส่งสินค้าในแต่ละช่วงเวลา หากความต้องการขนส่งน้อย ค่าระวางจะต่ำลง หากความต้องการขนส่งมากค่าระวางจะสูงขึ้น โดยทั่วไปค่าระวางการขนส่งชาलों (จิ่งหง-เชียงแสน) ประมาณ 150-300 หยวน/ตัน (สินค้า ได้แก่ หอม กระเทียม เมล็ดทานตะวัน) ขาขึ้น (เชียงแสน-กวนเหล่ย์) ประมาณ 100-300 หยวน/ตัน (สินค้า ได้แก่ ลำไยแห้ง ยางพารา) เฉลี่ยแล้วปริมาณการขนส่งสินค้าผ่านแม่น้ำโขงที่ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสนปีละประมาณ 150,000 ตัน มีค่าขนส่งประมาณปีละ 150 ล้านบาท อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจุบันค่าน้ำมันจากจิ่งหง-เชียงแสน (ไปกลับ) จะเพิ่มขึ้นจาก 40,000 กว่าบาทเป็น 70,000 กว่าบาทต่อลำ แต่ค่าขนส่งยังไม่ปรับเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเดินเรือมีการแข่งขันสูง

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีข้อตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ไทย-จีน (Early Harvest) เหลือร้อยละ 0 ผู้ประกอบการไทยและจีนเริ่มหันไปขนส่งสินค้าผักและผลไม้ผ่านทางทะเลมากขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการค้าไม้จำเป็นต้องใช้เส้นทางขนส่งทางชายแดนจีน ซึ่งเดิมบางส่วนใช้ความได้เปรียบต่าง ๆ ของเส้นทาง เช่น ประชาชนจีนที่อยู่บริเวณชายแดนจีนสามารถนำเข้าสินค้าได้โดยไม่ต้องเสียภาษี (มูลค่าไม่เกิน 5,000 หยวน) หรือ คิดอัตราภาษีนำเข้าสินค้าจากประเทศที่มีพรมแดนติดกับจีนเพียงร้อยละ 50 ของอัตราปกติ เป็นต้น อีกทั้งยังขนส่งถึงเมืองปลายทางได้โดยตรงทำให้ผู้ประกอบการเดินเรือปรับราคาค่าระวางขนส่งในแม่น้ำโขงในบางช่วงลดลงมาก

ข้อจำกัดในการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง มีเกาะแก่งในแม่น้ำมากในช่วงน้ำน้อย ร่องน้ำตื้นเขิน เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือทำให้การขนส่งทางเรือส่วนใหญ่ทำได้ในช่วงกลางวัน ขณะที่กลางคืนสามารถเดินเรือได้เฉพาะบางช่วงเท่านั้น นอกจากนี้ท่าเรือในจีนตอนใต้ยังขาดครุภัณฑ์ยกตู้สินค้าเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าขาดคลังสินค้า และงานด้านพิธีศุลกากรในจีนยังมีความเข้มงวดในการนำเข้าสินค้า

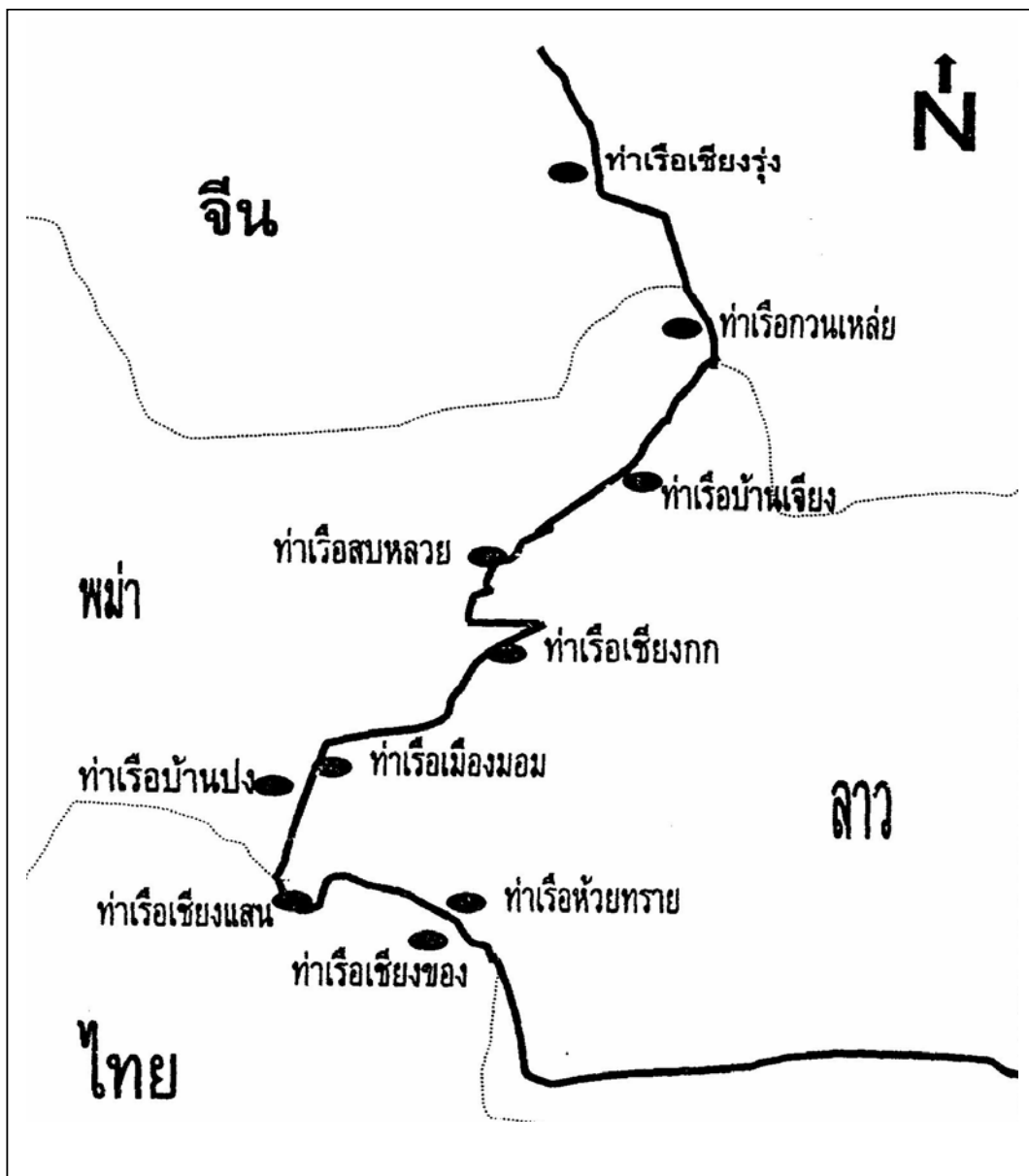
รูปที่ 7.18 สภาพการขนส่งในแม่น้ำโขงจากจีนมาไทย
ขาลงใช้ระยะเวลา 1 วัน

รูปที่ 7.19 การเดินทางขาขึ้นจากไทยไปยังจีนตอนใต้ใช้ระยะเวลา 2 วัน

รูปที่ 7.20 ท่าเรือจิ่งหง เขตปกครองพิเศษสิบสองปันนา

ที่มา: กรรณิกา เพชรแก้ว (2547)

รูปที่ 7.21 แสดงที่ตั้งทำเรือในแม่น้ำโขง

7.6 ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนไทย - จีนในแม่น้ำโขง

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดกับการขนส่งสินค้าระหว่างไทย-จีนตอนใต้มีอยู่ 3 สาเหตุที่สำคัญ คือ ปัญหาของเกาะแก่งในแม่น้ำโขง ระดับน้ำในแม่น้ำโขง และการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงในจีน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

7.6.1 การระเบิดเกาะแก่งเพื่อเปิดการเดินเรือเชิงพาณิชย์

แนวคิดของการระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขงเพื่อเปิดการเดินเรือเชิงพาณิชย์เกิดขึ้นภายใต้แผนความร่วมมือของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion) ซึ่งครอบคลุมภาคี 6 ประเทศ คือ จีน ลาว ไทย พม่า กัมพูชา และเวียดนาม เป็นโครงการหนึ่งในการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ แม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง อันเป็นแม่น้ำนานาชาติ ความยาวทั้งสิ้น 4,880 กม. มีต้นกำเนิดจากภูเขา Tanggula ในจังหวัด Qinghai ประเทศจีน เป็นระยะทาง 2,130 กม. จากท่าเรือซีเหมา ประเทศจีน ถึงท่าเรือที่หลวงพระบาง ประเทศลาว เป็นเส้นทางแม่น้ำจีน-พม่า ยาว 31 กม. เส้นทางแม่น้ำลาว-พม่า 234 กม. เป็นเส้นทางแม่น้ำลาว-ไทย 976 กม. นอกนั้นไหลอยู่ใน ลาว เวียดนามและกัมพูชา

โครงการปรับปรุงลำน้ำโขง เป็นแนวคิดของรัฐบาลจีน เพื่อเปิดเส้นทางขนส่งสินค้าและการคมนาคมผ่านลำน้ำโขง สู่ตลาดอินโดจีน แต่เนื่องจากสภาพธรรมชาติของแม่น้ำโขงยังเป็นอุปสรรค เพราะมีเกาะแก่งและสันดอน อยู่เป็นจำนวนมาก ตลอดสายน้ำโขง ทำให้เรือที่มีขนาดเพียง 60 ตัน เท่านั้น ที่แล่นผ่านได้ จึงมาสู่ข้อสรุปของภาคี 4 ประเทศ คือจีน ไทย พม่า และลาวจะร่วมมือกันปรับปรุงควบคุมลำน้ำโขงเพื่อเปิดเส้นทางเรือขนาดใหญ่ขึ้น อันทำให้เป็นที่มาของแนวคิดการระเบิดเกาะแก่งและลอกสันดอนใหม่ เพื่อปรับปรุงลำน้ำโขงให้มีลักษณะคล้ายคลอง (Canalization) เพื่อให้สามารถแล่นเรือขนาดใหญ่ คือ 100 ,300 และ 500 ตัน ได้ตามลำดับ โดย ทั้ง 4 ประเทศได้ลงนามเมื่อ 20 เมษายน 2543 ซึ่งประเทศลาว เป็นประเทศสุดท้ายที่ลงนามไปเมื่อต้นปี 2545 โดยระยะขุดลอกสันดอนและระเบิดหินแบ่งออกเป็น 2 ระยะหลักๆ คือ

ระยะแรก เป็นการขุดลอกสันดอนและระเบิดเกาะแก่งต่างๆ ในฤดูน้ำลด 2 ปี

ระยะที่สอง เป็นกระบวนการควบคุมระดับความลึกของลำน้ำให้ได้มาตรฐานการเดินเรือขั้วขวางขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแบ่งออกเป็น 3 ระยะย่อย คือ

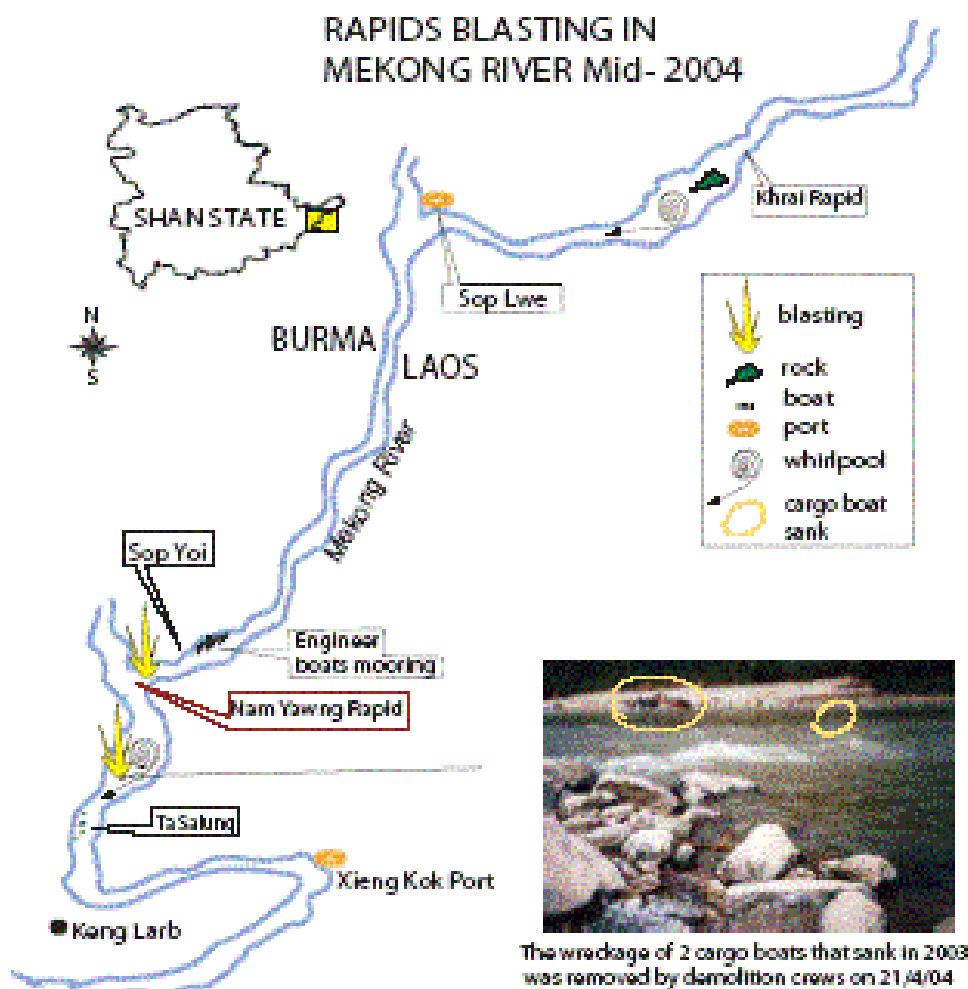
- ระยะที่ 1 หลังจากระเบิดแก่ง ลอกลำน้ำและติดตั้งสัญญาณเดินเรือ หรือ ดิจไวน์ซ์ แล้ว จะเริ่มเดินเรือที่มีระวางบรรทุก 100 ตัน เป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ 95 ของรอบปี

- ระยะที่ 2 เป็นการปรับปรุงแก่งจำนวน 51 แห่ง จะทำให้สามารถเดินเรือขนาด 300ตันเป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ 95 ของรอบปี

- ระยะที่ 3 เป็นการตักแต่งลำน้ำ เพื่อให้สามารถเดินเรือ 500 ตัน เป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ 95 ของรอบปี

โดยทางการจีนได้ดำเนินการบูรณะร่องน้ำระยะที่ 1 รวมระยะทาง 331 กิโลเมตร เริ่มต้นจากหลักเขตแดนหมายเลข 243 ที่ชายแดนจีน-พม่าจนถึงเมืองห้วยทราย ประเทศลาว รวมแก่ง 11 แห่งและโขดหินที่กีดขวางการเดินเรือ 10 แห่งในร่องน้ำเดินเรือแม่น้ำหลานซาง-แม่น้ำโขง ซึ่งการปรับปรุงร่องน้ำดังกล่าวส่งผลให้เรือระวาง 100-150 ตันสามารถเดินเรือผ่านได้ตลอดทั้งปี

ส่วนการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อโครงการเปิดร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในเขตแม่น้ำโขงตอนบน “ระยะที่สอง” ดำเนินไปอย่างเต็มที่ โครงการนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม 2545 เพื่อกຽทางให้เรือบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่สามารถเดินทางตามแม่น้ำโขงระหว่างมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีนกับเมืองหลวงพระบางในลาวได้สะดวก ในสภาพธรรมชาติ สายน้ำในช่วงนี้เหมาะสมกับการเดินเรือที่มีน้ำหนักระวางเพียง 60 ตันเท่านั้น โครงการนี้ได้ทำลายเกาะแก่งและกลุ่มหินขนาดใหญ่ได้น้ำ เพื่อกຽทางให้เรือที่มีน้ำหนักบรรทุกกระวางมากกว่า 500 ตันสามารถแล่นผ่านไปได้เกือบทั้งปี โครงการในระยะแรกซึ่งสิ้นสุดลงเมื่อกลางเดือนเมษายน 2546 ตั้งเป้าที่จะระเบิดเกาะแก่งขนาดใหญ่ 11 แห่ง และกลุ่มหินใต้น้ำที่กระจัดกระจายอีก 10 แห่ง ส่วนมากอยู่บริเวณช่วงแม่น้ำที่เป็นพรมแดนระหว่างพม่า-ลาว

รูปที่ 7.22 แนวระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความล่าช้าในการระเบิดเกาะแก่งในช่วงแรก และความต่อเนื่องถึงงานในระยะที่สองมีเป้าหมายจะระเบิดเกาะแก่งและกลุ่มหิน 51 แห่ง เพื่อให้เรือสินค้าที่มีน้ำหนักกระวางอย่างน้อย 300 ตันสามารถแล่นผ่านไปได้ แต่ระยะเวลาที่ทำงานนั้นเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม-มิถุนายน โดยมีตารางของการระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขงได้มีการแจกจ่ายกำหนดการทำงานเป็นภาษาจีน ลาว พม่าและไทย ให้กับเรือบรรทุกสินค้าเท่านั้น โดยระบุว่าจะมีการระเบิดเกาะแก่งในวันใดบ้าง แต่กำหนดการที่เขียนขึ้นก็ไม่มีความแน่นอนเสียทั้งหมด ไม่มีใครแน่ใจว่าจะมีการระเบิดขึ้นเมื่อใดกันแน่ ยกเว้นผู้ที่มิวิทยุรับส่งซึ่งจะได้รับข้อความเตือนทันทีเมื่อมีการระเบิดแก่งบริเวณปากแม่น้ำ

นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเดินเรือในแม่น้ำโขง กล่าวคือ ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ การจับปลาเพื่อบริโภคเป็นแหล่งโปรตีน และในบางกรณีก็สร้างรายได้ให้ รวมไปถึงการที่มีแต่เรือสินค้าสองถึงสามชั้นจากประเทศจีนที่วิ่งจากเชียงแสนทางตอนเหนือของไทยไปยังท่าเรือกว๋นเหลยติดกับพรมแดนประเทศจีน การสัญจรที่คับคั่งของเรือขนาดใหญ่เริ่มใช้แม่น้ำโขงมากขึ้น ทำให้เรือหาปลาและเรือโดยสารขนาดเล็กก็ได้รับผลกระทบต่อการสัญจรของเรือขนาดเล็ก นอกจากนี้ การมีเรือบรรทุกสินค้าจากจีนที่บรรทุกสินค้าแห่งจมลงที่แก่งตาลอนเรือแตกและจมลงใต้แม่น้ำหลังจากชนกับซากกลุ่มหินซึ่งระเบิดไม่หมด เป็นต้น

จากที่กล่าวไปแล้วว่าอย่างไรก็ตามทางจีนได้รับการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำในระยะที่ 2 และ 3 เนื่องจากเกรงจะเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

ซึ่งถึงแม้ว่าการระงับการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำจะสิ้นสุดลงแต่ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือในแม่น้ำโขงมากขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่ การสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงในประเทศจีน โดยทางการจีนวางแผนในการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้า 8 เขื่อน ในแม่น้ำโขงตอนบนเพื่อผลิตไฟฟ้าให้กับภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีนและประเทศไทย โดยมีเขื่อนมันวานเป็นเขื่อนแรกของโครงการที่ถูกสร้างขึ้นและแล้วเสร็จในปี 2539 เขื่อนขนาดใหญ่มากกว่า 100 เขื่อน ถูกกำหนดให้มีขึ้นบนลำน้ำโขงและแม่น้ำสาขา โดยได้รับการสนับสนุนและผลักดันจากสถาบันหลัก คือ ธนาคารพัฒนาเอเชีย ธนาคารโลก และคณะกรรมการบริหารแม่น้ำโขง ซึ่งทั้ง 3 สถาบัน เป็นองค์กรที่มีเป้าหมายหลักในการบริหารและจัดการแม่น้ำโขงเชิงพาณิชย์

ทั้งนี้โครงการบางส่วนได้ดำเนินการแล้วเสร็จไปแล้ว และโครงการหลักที่สร้างผลกระทบอย่างมากต่อลุ่มน้ำโขงทั้งหมด คือ การก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ 8 เขื่อน กั้นแม่น้ำโขงตอนบน หรือแม่น้ำหลานชางในประเทศจีน ภายใต้โครงการหลานชาง - เจียง ซึ่งเป็นโครงการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งให้เกิดการกักตุนและความวิตกกังวลของประเทศที่อยู่ปลายน้ำว่าจะมีผลกระทบกับแม่น้ำโขง ระบบนิเวศน์ และชุมชน รวมทั้งประเด็นที่จีนกำลังจะกลายเป็นผู้ควบคุมลำน้ำโขง แม่น้ำนานาชาติ เป็นต้น

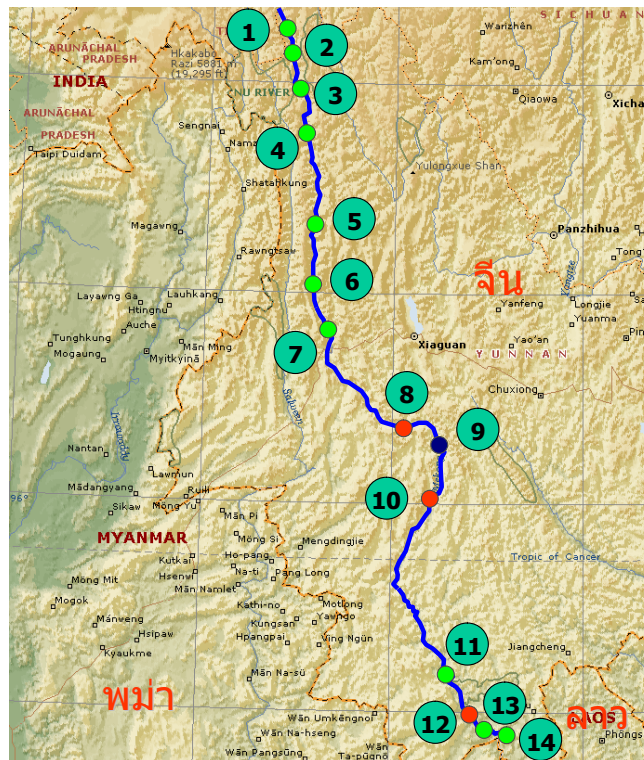
รูปที่ 7.23 เชื้อนที่จะสร้างกันแม่น้ำโขงตอนบน

ในปัจจุบันมี 2 เขื่อน ที่ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว คือ **เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำมานวาน** สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2539 และเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำดาเซาซาน ซึ่งมีกำหนดการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2546 แต่ปัจจุบันมีกำหนดการสร้างล่าช้ากว่ากำหนด และเขื่อนที่กำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่ในขณะนี้ คือ **เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเซียวหวาน** เป็นเขื่อนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก สันเขื่อนสูงถึง 248 เมตร คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2555 โดยทางการเงินได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างไปแล้วเมื่อเดือนมกราคม 2545 รวมทั้งเขื่อนจิงหงในสิบสองปันนาที่อยู่ระหว่างการศึกษาเตรียมการก่อสร้าง และได้ปรับแต่งหน้าดินบริเวณฝั่งโขงไปแล้ว

ตารางที่ 7.1 สถานะภาพของเขื่อนต่าง ๆ ในโครงการของจีน

เขื่อน	ความสูง (เมตร)	กำลังการผลิตไฟฟ้า (เมกะวัตต์)	จำนวน ประชาชน ที่จะถูกอพยพ	สถานะภาพ ปัจจุบัน	ปีที่แล้วเสร็จ
มานวาน	126	1,500	3,503	แล้วเสร็จ	2539
ต้าเจาซาน	110	1,350	6,050	กำลังก่อสร้าง	2546
เซียวหวาน	300	4,200	32,737	กำลังก่อสร้าง	2555
จิงหง	119	1,500	2,264	ช่วงการศึกษา ความเป็นไปได้	2553
หนอชาตู	254	5,000	23,826	ช่วงการศึกษา ความเป็นไปได้	2560
กอนเกาเคียว	130	750	?	?	?
กันลันบา	?	150	?	?	?
เมงซอ	?	600	?	?	?

ที่มา: Plinston & Daming (2000 อ้างใน http://www.searin.org/Th/Mekong/Mek_dam_a1.htm)

โครงการพัฒนาเชื่อมโยงในจีน

1. Liutongsiang	●
2. Jiabi	●
3. Wunenglong	●
4. Tuoba	●
5. Huangdeng	●
6. Tiemenkan	●
7. Guongguoqio	●
8. Xiaowan	●
9. Manwan	●
10. Dachao Shan	●
11. Nuozhado	●
12. Jinghong	●
13. Ganlanba	●
14. Mengsong	●

สถานะ

- Completed
- Under construction
- Study

รูปที่ 7.24 โครงการพัฒนาเชื่อมโยงในจีน

รูปที่ 7.25 เขื่อนจิ่งหังที่กำลังก่อสร้าง

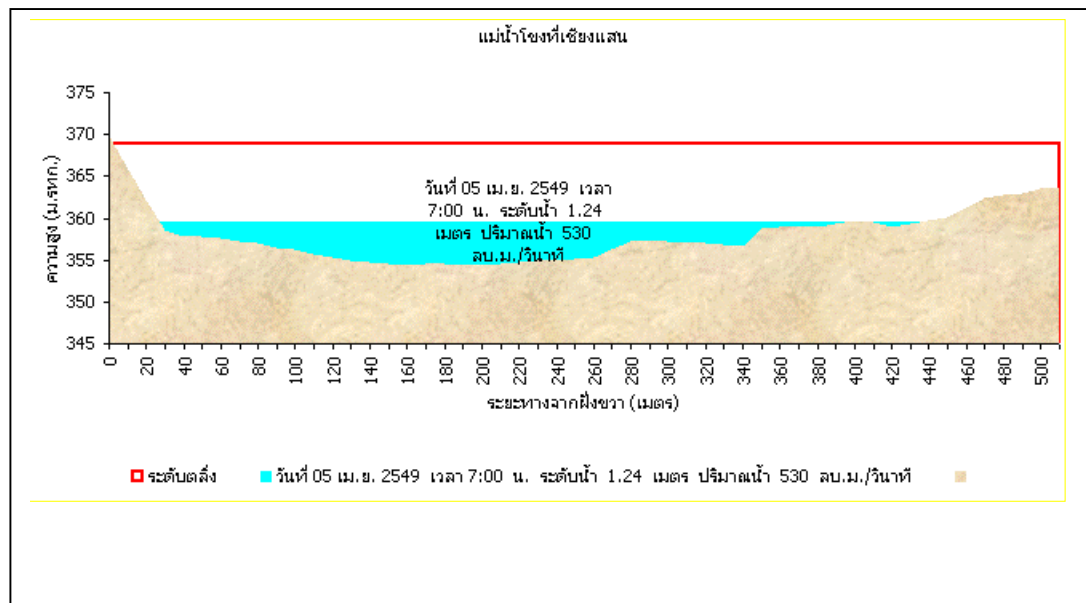

รูปที่ 7.26 การพัฒนาท่าเรือของจีน

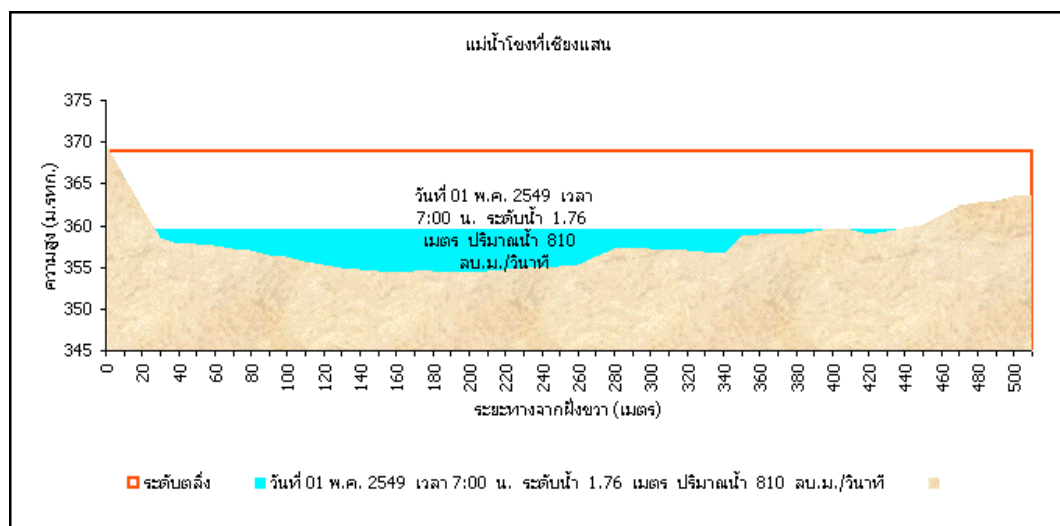

รูปที่ 7.27 ระดับน้ำในแม่น้ำโขงที่ทำเรือเชียงแสน ณ วันที่ 31 มีนาคม 2549

7.6.2 ระดับน้ำในแม่น้ำโขง ก่อนปรับปรุงร่องน้ำในแม่น้ำโขงตอนบนระยะที่ 1 ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน ซึ่งเป็นฤดูแล้ง ระดับน้ำจะอยู่ระหว่าง 1.5 - 2.0 เมตร สามารถเดินเรือขนาดไม่เกิน 80 ตัน ส่วนในช่วงเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ระดับน้ำจะอยู่ระหว่าง 2.0-4.0 เมตร

รูปที่ 7.28 ระดับน้ำในแม่น้ำโขง ณ วันที่ 5 เมษายน 2549

รูปที่ 7.29 ระดับน้ำในแม่น้ำโขง ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2549

ตารางที่ 7.2 ปฏิทินการเปิดน้ำในเขื่อนของจีนเดือนธันวาคม 2548- มิถุนายน 2549

ธันวาคม 2548						
จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		
มกราคม 2549						
จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
กุมภาพันธ์ 2549						
จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	16	27	28
29	30	31				
มีนาคม 2549						
จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

ที่มา: ด้านตรวจพืชเชียงใหม่

ตารางที่ 7.2 ปฏิทินการเปิดน้ำในเขื่อนของจีนเดือนธันวาคม 2548- มิถุนายน 2549 (ต่อ)

เมษายน 2549						
จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

พฤษภาคม 2549

จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	16	27	28
29	30	31				

มิถุนายน 2549

จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

ที่มา: ด้านตรวจพืชเชียงใหม่

7.7 สถานภาพของการขนส่งในปัจจุบัน

7.7.1 เรือขนส่งสินค้า

ปัจจุบันปริมาณเรือที่วิ่งในแม่น้ำโขงมีจำนวนเรือขนส่งสินค้าประมาณ 118 ลำ เป็นเรือจีนประมาณ 112 ลำ เรือพม่าประมาณ 1-3 ลำ และเรือจากลาวประมาณ 1-3 ลำ ถึงแม้ว่าจะมีเรือของไทยบ้างแต่การจดทะเบียนจะเป็นเรือจีน เพื่อความสะดวกในการขนส่งผ่านประเทศพม่าและสปป.ลาว การเดินเรือทวนน้ำจากท่าเรือเชียงแสนถึงจีนตอนใต้ จะมีความปลอดภัยมากกว่าการเดินเรือตามกระแสน้ำ เนื่องจากผู้เดินเรือสามารถมองเห็นเกาะแก่งหินในแม่น้ำได้ชัดเจนกว่า เรือขนส่งสินค้าในแม่น้ำโขงมีลักษณะเป็น Bulk Carrier ใช้ขนถ่ายสินค้าประเภทเทกอง ส่วนใหญ่มีขนาดระวางประมาณ 120 ตัน กินน้ำลึกประมาณ 80-120 เซนติเมตร เรือขนาดใหญ่ที่สุดมีระวางบรรทุกประมาณ 300 ตันและขนาดเล็กที่สุดมีระวางบรรทุกประมาณ 40 ตัน โดยสามารถบรรทุกสินค้าประมาณ 2 ใน 3 ของ Dead Weight ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในการขนส่ง

7.7.2 ระยะเวลา

การขนส่งสินค้าผ่านลุ่มน้ำโขงจากไทยถึงจีนตอนใต้เริ่มจากท่าเรืออำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสู่ท่าเรือสบห่วย(พม่า) ระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร ซึ่งเป็นจุดที่สามารถขนส่งสินค้าเข้าจีนบริเวณชายแดนได้สะดวกที่สุดใช้เวลาในการขนส่งที่वल่องเพียง 6 ชั่วโมงและเที่ยวขึ้นเพียง 1 วัน หรือจากเชียงแสนขนส่งสู่ท่าเรือกวานเหล่ย ซึ่งตั้งอยู่ในจุดเชื่อมต่อระหว่าง จีน พม่าและลาว ถือเป็นท่าเรือสำคัญของแม่น้ำโขง เนื่องจากมีระยะทางระหว่าง ไทย-จีน 220 กิโลเมตร ใช้เวลาขนส่งสินค้า ที่वल่อง 12 ชั่วโมง และเที่ยวขึ้น 18 ชั่วโมง เรือสินค้าระวาง 150 ตันสามารถเดินเรือได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ ยังมีท่าเรือเชียงรุ่ง (เชียงรุ่ง) และซือเหมา มณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นท่าเรือที่สำคัญและเป็นท่าเรือในเขตเมือง ที่สามารถขนส่งสินค้าต่อไปนครคุนหมิงและเมืองอื่นๆ ได้สะดวกที่สุด โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 7.3)

**ตารางที่ 7.3 ระยะทางและเวลาเดินเรือสินค้าระหว่างไทยกับมณฑลยูนนาน
(โดยประมาณ)**

เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)	เที่ยวขึ้น (ชั่วโมง)	เที่ยวลง (ชั่วโมง)
1. ท่าเรือเชียงแสน (ไทย) – ท่าเรือสบหุลวย (พม่า)	160	12	6
2. ท่าเรือเชียงแสน (ไทย) – ท่าเรือกวนเหล่ย (จีน)	220	18	12
3. ท่าเรือกวนเหล่ย (จีน) – ท่าเรือเชียงรุ่ง (จีน)	80	4	3
4. ท่าเรือเชียงรุ่ง (จีน) – ท่าเรือซือเหมา (จีน)	80	4	3

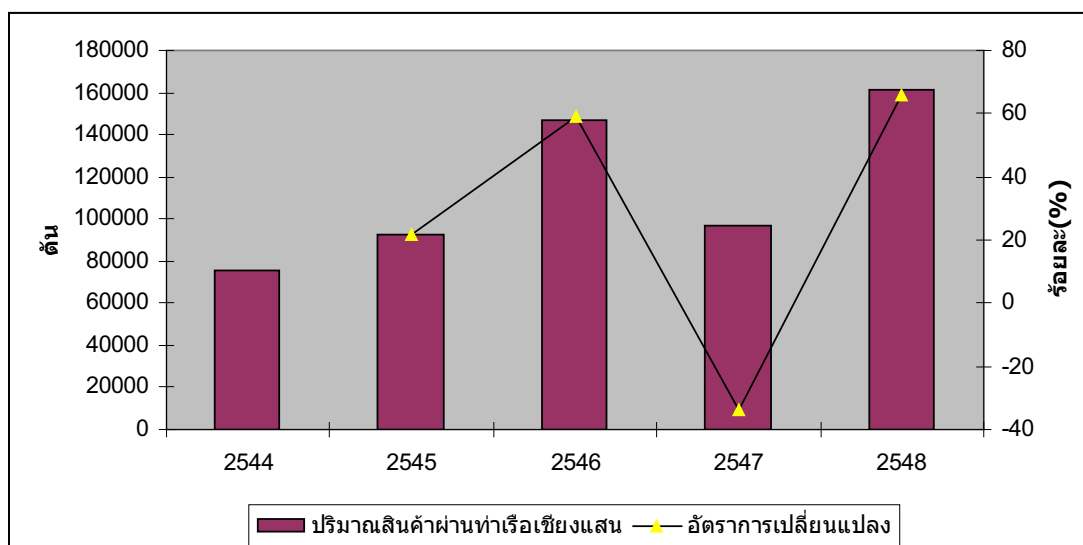
ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

ปริมาณการขนส่งผ่านท่าเรือเชียงแสน

การขนส่งสินค้าทางน้ำผ่านแม่น้ำโขง ผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน ปีละประมาณ 150,000 ตัน เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 40.3 ต่อปี

สำหรับค่าระวางการขนส่ง ขึ้นอยู่กับความต้องการของการขนส่งสินค้าในแต่ละช่วงเวลา หากความต้องการขนส่งน้อย ค่าระวางจะลดลงเหลือประมาณ กิโลกรัมละ 0.50 บาท หากความต้องการขนส่งมากค่าระวางจะเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 2 บาท แต่โดยทั่วไปค่าระวางการขนส่งประมาณกิโลกรัมละ 1 บาท เฉลี่ยแล้วการขนส่งผ่านแม่น้ำโขง ในระบบ (ที่ผ่านด่านศุลกากร) จะมีค่าขนส่งประมาณปีละ 150 ล้านบาท โดยค่าขนส่งสินค้า ในปี 2546 เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 58.8

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีข้อตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ไทย-จีน (Early Harvest) เหลือร้อยละ 0 ทำให้ผู้ประกอบการไทยและจีนเริ่มหันไปขนส่งสินค้าผักและผลไม้ทางทะเลมากขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการค้าไม่ต้องหลีกเลี่ยงภาษีนำเข้าระหว่างกัน นอกจากนั้น ยังขนส่งถึงเมืองปลายทางได้โดยตรง จึงทำให้ค่าระวางขนส่งในแม่น้ำโขงในบางช่วงลดลงเหลือประมาณ กิโลกรัมละ 0.50 บาท

หมายเหตุ ปี 2548 (ม.ค.-พ.ย.)

ที่มา: กรมศุลกากรและด่านศุลกากรเชียงแสน

รูปที่ 7.30 ปริมาณการขนส่งผ่านท่าเรือเชียงแสน

7.7.3 ข้อจำกัดในการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง

ข้อจำกัดในการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง มีเกาะแก่งกลางแม่น้ำมาก ในช่วงน้ำน้อยร่องน้ำตื้นเขิน เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ ทำให้การขนส่งทางเรือส่วนใหญ่ทำได้ในช่วงกลางวัน ขณะที่กลางคืนสามารถเดินเรือได้เฉพาะบางช่วงเท่านั้น อีกทั้งยังไม่มีเรือห้องเย็นสำหรับขนส่งสินค้าประเภทอาหาร นอกจากนี้ท่าเรือในจีนตอนใต้ ยังขาดครุภัณฑ์สำหรับยกตู้สินค้าเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนถ่ายสินค้า ขาดคลังสินค้า และงานด้านพิธีศุลกากรในจีนยังมีความเข้มงวดต่อสินค้าจากไทยมาก

ตารางที่ 7.4 สถิติปริมาณเรือ รถบรรทุก และปริมาณสินค้า เปรียบเทียบปีงบประมาณ 2547 2548 และ 2549 ณ ท่าเรือเชียงแสน

เดือน	ปริมาณเรือ (เที่ยว)			ยานพาหนะผ่านท่า (คัน)			ปริมาณสินค้าผ่านท่า (เมตริกตัน)			สินค้ารถยนต์ (คัน)			จำนวนผู้โดยสาร (คน)		
	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549
ปีงบประมาณ	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549	2547	2548	2549
ตุลาคม	43	206	251	220	809	2,408	2,113	8,370	18,603	16	169	48	244	592	238
พฤศจิกายน	132	227	241	790	1,191	2,063	5,424	14,918	12,356	242	20	11	152	263	359
ธันวาคม	153	210		762	1,063		6,018	12,973		332	47		23	636	
มกราคม	130	175		427	1,129		4,804	13,982		334	33		18	332	
กุมภาพันธ์	128	95		525	528		4,694	6,815		365	13		111	469	
มีนาคม	101	215		425	1,215		2,960	17,682		333	58		28	150	
เมษายน	112	178		418	902		3,256	12,198		238	12		85	167	
พฤษภาคม	189	179		765	931		7,067	12,672		611	44		56	161	
มิถุนายน	165	166		822	862		8,497	10,009		259	85		211	145	
กรกฎาคม	161	193		662	1,241		6,674	14,418		366	37		416	48	
สิงหาคม	204	262		1,260	2,251		12,236	25,354		371	41		259	168	
กันยายน	182	226		946	2,041		10,671	17,053		169	57		448	233	
รวม	1,700	2,332		8,022	14,163		74,414	166,534		3,636	616		2,051	3,364	

หมายเหตุ	ปริมาณเรือ	หมายถึง	เรือสินค้าเข้าเทียบท่า	ทส. 1 ลำ / 1 วัน = เทียบ	จำนวนผู้โดยสาร	หมายถึง	จำนวนผู้โดยสารที่มาหรือไปกับเรือท่องเที่ยว
	ยานพาหนะผ่านท่า	หมายถึง	1 รอบของการเข้าออก	ทส. ของรถยนต์ขนส่งสินค้า = 1 เที่ยว	สินค้ารถยนต์	หมายถึง	รถยนต์ที่ใช้แล้วเป็นสินค้าผ่านแดน
	ปริมาณสินค้าผ่านท่า	หมายถึง	สินค้านำเข้าและส่งออก				

7.8 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าระหว่างไทย - จีนตอนใต้

ตารางที่ 7.5 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า

เส้นทาง	ค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวนเงิน (หยวน)	หน่วย
ภายในไทย	1. ค่าขนส่งกทม.-ท่าเรือเชียงแสนโดยรถบรรทุกสิบล้อ*	600 - 1,000		ตัน
	2. ค่าขนส่งกทม.-ด่านแม่สาย	600 - 700		ตัน
	3. ค่าขนส่งเชียงใหม่/ลำพูน-เชียงแสน	250		ตัน
	4. ค่าขนส่งจากลำปาง/ลำพูน-ด่านแม่สาย	4,000		ใบขนส่งสินค้า
	5. ค่าดำเนินการท่าเรือโดยตัวแทน/บริษัทขนส่ง	500 - 1,000		ครั้ง
<u>ทางบก</u> <u>ผ่านลาว</u>	1. ภาษีผ่านทางลาว	ร้อยละ 2		มูลค่าสินค้า
	2. ภาษีทางหลวงในจีน	500 - 1,000	100 - 200	คันรถ
<u>ทางบก</u> <u>ผ่านพม่า</u>	1. ค่าขนส่งเมืองเสินเจิ้น-คุนหมิง-ท่าซี้เหล็ก (รวมค่าประกันและค่าใช้จ่ายอื่นๆ)	100		ลัง
	2. ค่าขนส่งเชียงแสน-สบห้วย (พม่า)	1		กิโลกรัม
<u>ทางเรือ</u> <u>ผ่านแม่น้ำ</u> <u>โขง</u>	1. ค่าเช่าเรือเหมาลำ	800 - 2,000	160 - 400	ตัน
	2. ค่าผ่านด่านน่านน้ำลาว	2,000 - 5,000		ลำเรือ
	3. ค่าขนส่งสินค้าชายแดนพม่า-ชายแดนจีนโดยคนจีน	2,000		ครั้ง
	4. ค่าดำเนินการพิธีศุลกากรชายแดนจีนและค่าขนส่งโดยบริษัท Shipping	15	3	กิโลกรัม
<u>ทางอากาศ</u>	1. ค่าขนส่งเชียงใหม่-คุนหมิง			
	น้ำหนัก 0-2.9 กก.	700		เหมาจ่าย
	น้ำหนัก 3-44.9 กก.	40		กิโลกรัม

ตารางที่ 7.5 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า (ต่อ)

เส้นทาง	ค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวนเงิน (หยวน)	หน่วย
	น้ำหนัก 45 ขึ้นไป	30		กิโลกรัม
	2. ค่าขนส่งคุนหมิง-เชียงใหม่	700		เหมาจ่าย
	น้ำหนัก 0-2.9 กก.	40		กิโลกรัม
	น้ำหนัก 3-44.9 กก.	30		กิโลกรัม
	น้ำหนัก 45 ขึ้นไป			
		1,150	230	เหมาจ่าย
		70.45	14.09	กิโลกรัม
ภายในจีน		52.85	10.57	กิโลกรัม
	1. ค่าขนส่งสิบสองปันนา-คุนหมิง	600	3,000	ครั้ง
	2. ค่าขนส่งสิบสองปันนา-ฟุเจี้ยน/ กวางตุ้ง	5	25	กิโลกรัม
	3. ค่าขนส่งท่าเรือเซียงรุ่ง-คุนหมิง	1	0.2	กิโลกรัม
	4. ค่าขนส่งคุนหมิง-ฟุเจี้ยนทางรถยนต์	5	1	กิโลกรัม
	5. ค่าขนส่งคุนหมิง-ฟุเจี้ยนทางรถไฟ	3.5	0.7	กิโลกรัม
	6. ค่าขนส่งคุนหมิง-เซียงไฮ้	4-5	0.8-1	กิโลกรัม

ที่มา: จากการสอบถามผู้ประกอบการของธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

หมายเหตุ: *กรณีที่เป็นสินค้าที่มีน้ำหนักเบา ค่าขนส่งประมาณ 1,300 บาทต่อตัน

หากเปรียบเทียบต้นทุนการขนส่งสินค้าจากไทยไปมณฑลยูนนานในแต่ละเส้นทางแล้ว จะพบว่า การขนส่งทางน้ำมีต้นทุนต่อหน่วยต่ำที่สุด เนื่องจากเรือสินค้าปริมาณบรรทุกต่อครั้งสูงกว่ารถยนต์เกือบ 10 เท่าตัว และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายนอกระบบ รวมทั้งค่าผ่านด่าน แม้ว่าการก่อสร้างถนนในพม่า(ท่าขี้เหล็ก-เซียงตุง-ต้าหลั่ว) จะแล้วเสร็จ แต่ค่าใช้จ่ายในการขนส่งยังสูงเมื่อเทียบกับการขนส่งทางเรือ เนื่องจากปริมาณบรรทุกจำกัด มีความเสี่ยงด้านการขนส่งสูง ระยะทางถนนจากท่าขี้เหล็ก-ต้าหลั่ว (ชายแดนจีน) ไกลกว่าจากท่าเรือเซียงแสน-ท่าเรือกวนเหล่ย์(จีนตอนใต้) โดยใช้ระยะเวลาการขนส่งที่ใกล้เคียงกับการขนส่งทางเรือ (ประมาณ 6-9 ชั่วโมง)

ปริมาณการขนส่งผ่านท่าเรือเชียงแสน

การขนส่งสินค้าทางน้ำผ่านแม่น้ำโขงผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน ปีละประมาณ 150,000 ตันเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 40.3 ต่อปีสำหรับค่าระวางการขนส่ง ขึ้นอยู่กับความต้องการขนส่ง หากมีความต้องการขนส่งน้อยค่าระวางจะลดลงเหลือประมาณ กิโลกรัมละ 0.50 บาท หากมีความต้องการขนส่งมากค่าระวางจะเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 2 บาท แต่โดยทั่วไปค่าระวางการขนส่งประมาณกิโลกรัมละ 1 บาท เฉลี่ยแล้วการขนส่งผ่านแม่น้ำโขงในระบบ (ที่ผ่านด่านศุลกากร) จะมีค่าขนส่งประมาณปีละ 150 ล้านบาท โดยค่าขนส่งสินค้าในปี 2546 เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 58.8 อย่างไรก็ตาม หลังจากมีข้อตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ไทย-จีน (Early Harvest) เหลือร้อยละ 0 ทำให้ผู้ประกอบการไทยและจีนเริ่มหันไปขนส่งสินค้าผักและผลไม้ทางทะเลมากขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการค้าไม่ต้องหลีกเลี่ยงภาษีนำเข้าระหว่างกัน นอกจากนั้นยังขนส่งถึงเมืองปลายทางได้โดยตรง จึงทำให้ค่าระวางขนส่งในแม่น้ำโขงถูกลงเหลือประมาณ กิโลกรัมละ 0.50 บาท

7.9 สถานการณ์เส้นทางการขนส่งสินค้าจากไทยสู่จีนตอนใต้ปัจจุบัน

จากข้อมูลสถิติกรมศุลกากรพบว่าการส่งออกและนำเข้าผ่านด่านเชียงแสนทางแม่น้ำโขงคิดเป็นร้อยละ 96.5 และ 99.6 ตามลำดับ โดยจากการสอบถามปริมาณการใช้เส้นทางการขนส่งสินค้าจากไทยภาคเหนือไปจีนตอนใต้ปัจจุบัน พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขนส่งสินค้าทางน้ำโดยผ่านแม่น้ำโขง โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะเช่าเรือจีนเป็นรายเดือนหรือรายปีตามความเหมาะสมในการขนส่งสินค้าหรือลักษณะการให้บริการของบริษัทเดินเรือสำหรับการประกันภัยทางน้ำ บริษัทประกันภัยของประเทศจีนเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายหากมีความเสียหายเกิดขึ้นระหว่างการขนส่ง แต่การเรียกร้องค่าเสียหายจากบริษัทประกันภัยจีนนั้นมักจะยุ่งยากและล่าช้า ส่วนการส่งออกและนำเข้าผ่านด่านอื่น ๆ ซึ่งเป็นการคมนาคมทางบก เช่น ด่านศุลกากรแม่สาย ด่านศุลกากรเชียงของ หรือผ่านทางอากาศ ณ ด่านศุลกากรเชียงใหม่ทางอากาศ มีสัดส่วนค่อนข้างน้อย สินค้าที่ขนส่งทางบกมักจะเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทางการจีนมีเป้าหมายชัดเจนในการขยายเขตการค้าเชื่อมกับไทยโดยเฉพาะการปรับปรุงเส้นทางการคมนาคมทางบก ผ่านพม่า หรือผ่านลาว แต่ก็ยังประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ดังที่กล่าวมา

จากการศึกษาเส้นทางขนส่งและลำเลียงสินค้าระหว่างไทยกับจีนตอนใต้ มีข้อสรุปได้ว่าเส้นทางขนส่งและลำเลียงสินค้าจากไทยไปยังจีนตอนใต้นั้นสามารถกระทำได้ 3 ทาง ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางบก (ผ่านพม่าและสปป.ลาว) ทางน้ำ (แม่น้ำโขงและเส้นทางทะเล) และทางอากาศ (เชียงใหม่-คุนหมิง) ดังนั้นการที่ผู้ประกอบการค้าชายแดนจะเลือกช่องทางการขนส่งสินค้าไทยเพื่อเข้าสู่จีนตอนใต้ได้อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะสินค้าและเป้าหมายในการกระจายสินค้าออกสู่ตลาด ทั้งนี้ แต่ละเส้นทางมีข้อดีและข้อด้อย แตกต่างกันไป ดังนี้ (อักษรศรีพาริขสาส์น, 2548)

- **การขนส่งทางอากาศ** จะช่วยประหยัดเวลาในการขนส่งที่รวดเร็วที่สุด และสามารถเข้าถึงแหล่งตลาดค้าส่งและค้าปลีกได้รวดเร็ว สินค้ามีการขนถ่ายน้อย มีโอกาสเสีย หายน้อย เหมาะสำหรับสินค้าต้องการความรวดเร็วในการวางจำหน่าย (เช่น ผลไม้สด) แต่ก็มีค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูงกว่าเส้นทางอื่นๆ

- **เส้นทางขนส่งผ่านแม่น้ำโขง** มีข้อดีในเรื่องระยะทางและระยะเวลาเดินทางที่ไม่ยาวนานนัก (ในฤดูน้ำหลาก) และมีค่าขนส่งและต้นทุนดำเนินการต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบกับเส้นทางอื่น ๆ ที่สำคัญ พิธีการและขั้นตอนในการผ่านด่านศุลกากรต่างๆ ที่อยู่ในมณฑลยูนนานค่อนข้างมีความยืดหยุ่นให้กับสินค้าไทยพอสมควร รวมทั้งในขณะนี้ มีท่าเรือพาณิชย์ตามแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้นหลายแห่ง อย่างไรก็ตาม เส้นทางแม่น้ำโขงยังมีจุดอ่อนอีกหลายประการ เช่น ปัญหาในเชิงภูมิศาสตร์ ระดับน้ำไม่แน่นอน ระบบการขนถ่ายไม่เป็นสากล ไม่มีระบบห้องเย็นหรือตู้คอนเทนเนอร์ และต้องมีการขนถ่ายสินค้าหลายครั้ง อาจสร้างความเสียหายต่อสินค้า

- **เส้นทางบก** ในการเชื่อมโยงไทย-จีน แม้จะมีข้อได้เปรียบเรื่องระยะทางและระยะเวลา แต่ต้องพึ่งพาประเทศเพื่อนบ้าน (พม่าและลาว) โดยเฉพาะการผ่านทางในประเทศพม่ายังไม่แน่นอนเรื่องความปลอดภัย ต้องผ่านด่านตรวจสินค้าหลายครั้ง มีการเรียกเก็บค่าผ่านทางราคาสูง และระบบเดินรถในประเทศจีน พม่าและลาวมีความแตกต่างจากไทย (เลนขวา) แต่อย่างไรก็ตามหากในอนาคตเมื่อโครงการก่อสร้างเส้นทางสาย R3 (ผ่านลาว) โดยการสนับสนุนของธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian development bank: ADB) แล้วเสร็จ จะเป็นการเพิ่มทางเลือกของเส้นทางขนส่งและลำเลียงสินค้าไทยไปจีน เส้นทางนี้เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางหลวงคุนหมิง-กรุงเทพฯ ตามโครงการ North-South Corridor ของ ADB จึงมีศักยภาพในการขนส่งสินค้าจากไทยเพื่อเชื่อมโยงไปยังมณฑลยูนนานและกระจายต่อไปยังมณฑลตอนอื่นๆ และในขณะนี้ ภายใต้แผนพัฒนาภาคตะวันตกของจีน (Xibu Da Kaifa) รัฐบาลกลางและรัฐบาลยูนนานได้เน้นพัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางถนนและรถไฟเชื่อมโยงกับมณฑลอื่นๆ มากขึ้น (รูปที่ 7.32 – รูปที่ 7.37)

สภาพการคมนาคมทางบกเชียงราย - คุณหมิงในปัจจุบัน

จากการสำรวจถึงสภาพเส้นทางคมนาคมจากเชียงรายถึงคุณหมิง ระหว่างวันที่ 2-9 มีนาคม 2549 พบว่าการเดินทางจากแคว้นสิบสองปันนาหรือเมืองเชียงรายไปยังเมืองหลวงของมณฑลยูนนาน คือ คุณหมิงนั้น ได้สองเส้นทางในปัจจุบันคือ ทางเก่า และใหม่ โดยเส้นทางใหม่นั้นใช้ระยะเวลาสั้นกว่า 4 ชั่วโมงแต่ยังสร้างไม่เสร็จ ส่วนทางเก่าใช้เวลานานกว่า โดยเส้นทางใหม่ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างเมืองเชียงราย-ซือเหมา-คุณหมิงในช่วงแรกใช้เวลาในการเดินทางบนเส้นทางเก่าในช่วงแรกจากจังหวัดไปถึงซือเหมา โดยลักษณะเส้นทางที่สร้างเสร็จแล้วนั้นยังไม่มีเปิดใช้อย่างเป็นทางการ ลักษณะเส้นทางแม้ผ่านภูเขาสูงชันมากแต่ก็มีลักษณะของเส้นทางราบที่ปราศจากความสูงชัน มีบางช่วงที่กำลังสร้างฐานหรือเสาต่อหม้อเพื่อทำทางด่วนในลักษณะเหมือนกับการยกระดับเพื่อให้เส้นทางไปขนานกับภูเขาที่สูงกว่ายิดเหล็กทำเสาต่อหม้อสูงมาก เส้นทางในช่วงนี้มีช่วงสั้นๆ มีความลาดชัน ช่วงนี้เริ่มมีการก่อสร้างเสาต่อหม้อฐานสูงประมาณตึก 5 ชั้น (ดูรูปที่ 7.33) การเดินทางใช้เวลาประมาณ 30 นาที มีด่านจราจรคอยควบคุมการปล่อยรถที่จะใช้เส้นทาง การเดินทางไปบนเส้นทางที่ก่อสร้างใหม่ที่มีเส้นทางเดินรถแบบ 4 เลนไปกลับข้างละ 2 เลน บางช่วงยังก่อสร้างไม่เสร็จ บางที่ยังมีการเจาะอุโมงค์ที่มากกว่าสิบแห่ง (ดูรูปที่ 7.34) การเดินทางในช่วงนี้ใช้เวลา 2 ชั่วโมง ถึงซือเหมา ซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดของการสร้างเส้นทางจังหวัด-ซือเหมา โดยมีจุดตรวจลักษณะเหมือนกับตัวด่านทั่วไปที่เราเห็นตามมอเตอร์เวย์ หรือทางหลวงอื่นๆ มีกองหิน ดินทราย และยางมะตอย พร้อมกับกลุ่มตัวตึกที่เพียงพอที่จะให้เราสันนิษฐานได้ว่าคงเป็นจุดที่ควบคุมเส้นทางหลวงดังกล่าว ช่วงที่ 2 เส้นทางซือเหมา-คุณหมิงเส้นทางสูงชันในช่วงนี้เป็นลักษณะของเส้นทางแบบ 2 เลน ที่รถวิ่งสวนทางกัน ร้อยละ 70 อยู่ในช่วงของการซ่อมแซมของเลนอีกด้านหนึ่งทำให้จราจรติดขัดบนเส้นทางที่สูงชันโดยเส้นทางในช่วงนี้เป็นอุปสรรคของการค้าไทย-จีนตอนใต้ในปัจจุบัน การเดินทางผ่านเมืองเล็กๆ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาประมาณ 2-3 เมือง หนึ่งในนั้นคือ ชูฉี และเงินกั๋ง ซึ่งเป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนา (ดูรูปที่ 7.31) ขึ้นมาใหม่ และจะสร้างสนามบินใหม่ของคุณหมิงขึ้นที่นี่ ระยะทางไม่ไกลมาจากเมืองคุณหมิง ใช้เวลาเดินทางเพียงแค่ 20-30 นาที

รูปที่ 7.31 สภาพของเมืองเฉินกั่งที่กำลังมีการสร้างเมืองใหม่

ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการขนส่งของยูนนานโดยเฉพาะคุณหมิงนั้นมีความสำคัญของการขนส่งที่พร้อมมากโดยจากการสำรวจรูปแบบของศูนย์กลางการติดต่อรถขนส่งสินค้าคุณหมิงเป็นเหมือนตลาดกลางเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการขนส่งสินค้ากับบริษัท ผู้ทำการขนส่งสินค้า โดยมีตัวกลางหรือ Broker ซึ่งเป็นบริษัทต่างๆทำหน้าที่จัดหาประสานรถขนส่งให้กับผู้ที่ต้องการ ศูนย์กลางการติดต่อรถขนส่งคุณหมิงจึงมีใช่ศูนย์กลางของการนำสินค้ามาขึ้นหรือลง มาเปลี่ยนถ้ายรถ หรือนำสินค้าที่เราต้องการส่งมายังสถานที่ดังกล่าว แต่ศูนย์กลางการติดต่อรถขนส่งจะเป็นสถานที่ๆผู้ที่ต้องการขนส่งสินค้ามาติดต่อกับบริษัทตัวกลางให้ช่วยในการจัดหา และจัดส่งสินค้าแทนผู้ประกอบการ โดยบริษัทตัวกลางจะทำหน้าที่นับตั้งแต่ไปรับสินค้าประกันภัยสินค้าและจัดส่งสินค้าไปยังจุดหมายที่เราต้องการ (รูปที่ 7.38)

โดยภายในศูนย์กลางติดต่อรถขนส่งสินค้านี้จะเป็นที่ตั้งของบริษัทขนส่งสินค้านับร้อยบริษัท รวมทั้งยังเป็นสถานีจอดรถบรรทุก (Truck Terminal) หลากหลายชนิด หลากหลายบริษัทมารวมกัน เป็นศูนย์กลางการติดต่อรถบรรทุกที่ทางรัฐบาลเมืองคุณหมิงได้ทำการขยายขยายย้ายสถานที่ตั้งจากเดิมที่อยู่ภายในเขตเมืองออกมา เพื่อรองรับการขยายตัวของการขนส่งเมืองคุณหมิง อย่างไรก็ตามก็ด้วยความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ภายในอนาคตอันใกล้

ศูนย์กลางการติดต่อรถขนส่งสินค้าคุณหมิงก็เตรียมที่จะย้ายออกไปสู่สถานที่ใหม่ที่มีความกว้างขวางกว่าที่ปัจจุบัน(จากการเข้าไปสำรวจพบว่าในระยะเวลาที่รถบรรทุกออกเริ่มประสบกับปัญหาการจราจรติดขัดค่อนข้างหนัก)

ศูนย์กลางติดต่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของบริษัทบริหารจัดการส่งสินค้าจากคุณหมิงสู่เมืองอื่นหรือสินค้าจากเมืองอื่นมายังคุณหมิงเพื่อจัดส่งสู่เมืองอื่นๆต่อไป ศูนย์กลางติดต่อนี้มิได้เป็นที่ลงของสินค้า แต่เป็นเพียงพื้นที่สำหรับบริษัทตัวกลางทางกลางขนส่งมาตั้งรวมกันเพื่อรับติดต่อ รวมทั้งเป็นที่พักรถบรรทุก (Truck Terminus) สำหรับสินค้านั้น จะอยู่ตามสถานีโดยรอบเมืองคุณหมิง อาทิเช่นสินค้าจากเมืองทางตะวันตกของคุณหมิงก็จะมาหยุด ณ สถานีตะวันตกหรือถ้าขนส่งมาทางรถไฟก็จะมาถึงสถานีรถไฟ เป็นต้น ศูนย์กลางการติดต่อนี้กำลังอยู่ในระหว่างการขยายไปตั้งในบริเวณพื้นที่กว้างขวางกว่าเดิมเนื่องจากสถานที่ปัจจุบันเริ่มคับแคบเกินไป (ศูนย์กลางการติดต่อเป็นส่วนหนึ่งตามแนวนโยบายของรัฐที่จัดสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการขนส่งสินค้า) โดยขนาดของรถที่มีรถมีหลากหลายแบบมากที่สุด 60 ตันรวมน้ำหนักรถ น้ำหนักของบรรทุกคือ 40 กว่าตัน

โดยในการขนส่งไปจึงหาคิดอย่างไรก็ตามน้ำหนักเป็นต้น ช่วงเดือนมีนาคมราคาค่าขนส่งจากคุณหมิงไปจึงหาคือถูก ต้นละร้อยกว่าหยวน ถ้าขึ้นมากสามร้อยหยวน

หากเป็นการขนส่งนำผลไม้จากเมืองชานตง มาที่คุณหมิงหลังจากนั้นส่งไปประเทศไทยทางด้านอำเภอเชียงแสนก็สามารถกระทำได้โดยทางบริษัทที่เราติดต่อสามารถไปรับผลไม้ที่สถานีรถไฟ จากนั้นทางบริษัทจะรับผิดชอบเอาของจากสถานีรถไฟที่นี้ไปยังกวนเล่ย์ และจากกวนเล่ย์ทางบริษัทก็สามารถช่วยติดต่อให้บริการขนส่งไปยังประเทศไทยได้ด้วย

การคิดราคาค่าขนส่งนั้นจะไม่แน่นอน โดยราคาในแต่ละเดือนจะแปรผันตามปริมาณสินค้าที่ส่งขึ้นมาจากจังหวัด ถ้าในช่วงเดือนไหนมีของขนส่งขึ้นมาจากจังหวัดมาก ราคาค่าขนส่งจากคุณหมิงไปจึงหาคือถูก เช่นในเดือนมีนาคม เมษายน มีแตงโม ฝรั่งพาราขึ้นมามากราคาค่าขนส่งขาลงก็ถูก ราคาค่าขนส่งจากคุณหมิงไปจึงหาคือถูกที่สุด (ของขึ้นเยอะของลงถูก) เดือนหนึ่งประมาณ 200 หยวนต่อตัน เดือนสอง 200 หยวนต่อตัน เดือนสามเดือนสี่ 140 ถึง 180 หยวนต่อตัน สูงสุดประมาณเดือนสิบเอ็ดสิบสอง 220 หยวนต่อตัน ราคาดังกล่าวเป็นราคาถึงกวนเล่ย์

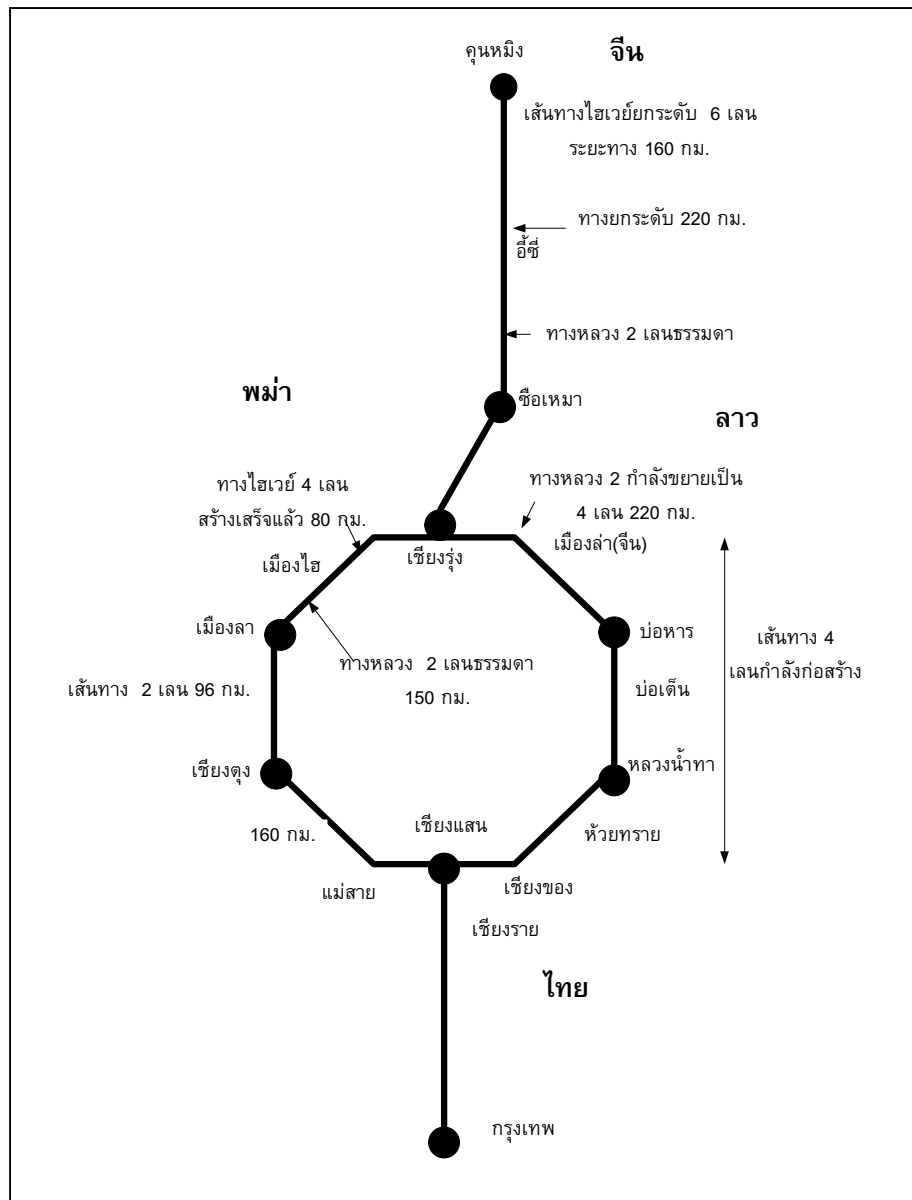
ส่วนการคิดราคาจากกวนเล่ย์ไปเมืองไทย (ท่าเรือเชียงแสน) ในช่วงเดือนมีนาคมราคาค่าขนส่งทางเรือจากกวนเล่ย์ไปเชียงแสนจะแพงที่สุด โดยราคาคิดเป็นลำรถ โดยไม่สนใจว่าลำรถจะบรรทุกมาเท่าใด ปัจจุบันสูงสุดคือลำรถละ 28 ตัน (ปัจจุบันนี้รถบรรทุกใหญ่สุดที่สามารถไปถึงกวนเล่ย์คือรถสิบล้อบรรทุกได้สูงสุด 28 ตัน) ช่วงเดือนมีนาคมราคาคิดลำรถละ 2,000 หยวนถือเป็นช่วงที่แพงที่สุดเพราะช่วงนี้น้ำน้อย ช่วงที่ถูกสุด 800 หยวน (ช่วงน้ำเยอะ) ดังนั้นโดยคร่าวๆราคาจะแปรผกผันกับราคาค่าขนส่งจากคุณหมิงไปจึงหาคือ

และราคาขนส่งจากจังหวัดมาคูนหึงแพงที่สุด 280 ถูกสุด 140 หยวน แปรผกผันกับราคาจากคูนหึงมาจังหวัดเช่นกัน

ระยะเวลาในการเดินทางจากคูนหึงถึงกวนเล่ย์ใช้เวลา 24 ถึง 28 ชั่วโมง ในอนาคตเมื่อถนนดีจะประหยัดเวลาได้ประมาณ 4 ชั่วโมง ความถี่ในการส่งก็สามารถออกได้ ทุกวัน ส่วนกวนเล่ย์ถึงเชียงแสนใช้เวลา 8 ชั่วโมง ไม่ว่าจะเป็นฤดูไหน ฤดูน้ำน้อยก็บรรทุกน้อยหน่วย ค่าขนส่งจึงแพง

การชำระเงินทำได้โดยการคิดค่าขนส่งเป็นเงินหยวน โดยโอนเงินเข้าเบอร์บัญชีของบริษัท ต้องชำระเงินก่อนร้อยละแปดสิบโดยชำระเมื่อของที่เราส่งมาถึงคูนหึงแล้ว เช่น ผลไม้มารออยู่ที่สถานีรถไฟแล้ว เมื่อเขาไปรับของก็ต้องชำระเงิน ซึ่งถ้าการส่งของจากคูนหึงไปกวนเล่ย์มีน้ำหนักเบา (ติดVolume) ก็จะใช้วิธีการคิดเหมาลำรถ เช่นรถบรรทุกยี่สิบแปดตัน ถ้า ณ ขณะนั้นตันละ 200 หยวนราคาเหมา โดยคิดตันก็คือ 28 ตัน คูณ 200 หยวน เท่ากับ 5,600 หยวนต่อคัน โดยไม่สนว่าสินที่บรรทุกทุกของจะหนักเท่าใด

หลักประกันในการขนส่งนั้นจะมีการประกันนับรวมในราคาขนส่ง นับจากคูนหึงถึงเชียงแสน ถ้าของเรียบร้อยส่งเงินอีกร้อยละ 20 โดยถ้าหากว่าสินค้าไม่เรียบร้อยหรือสินค้าได้รับความเสียหายก็จะได้รับการชดเชยตามจำนวนที่เสียหาย

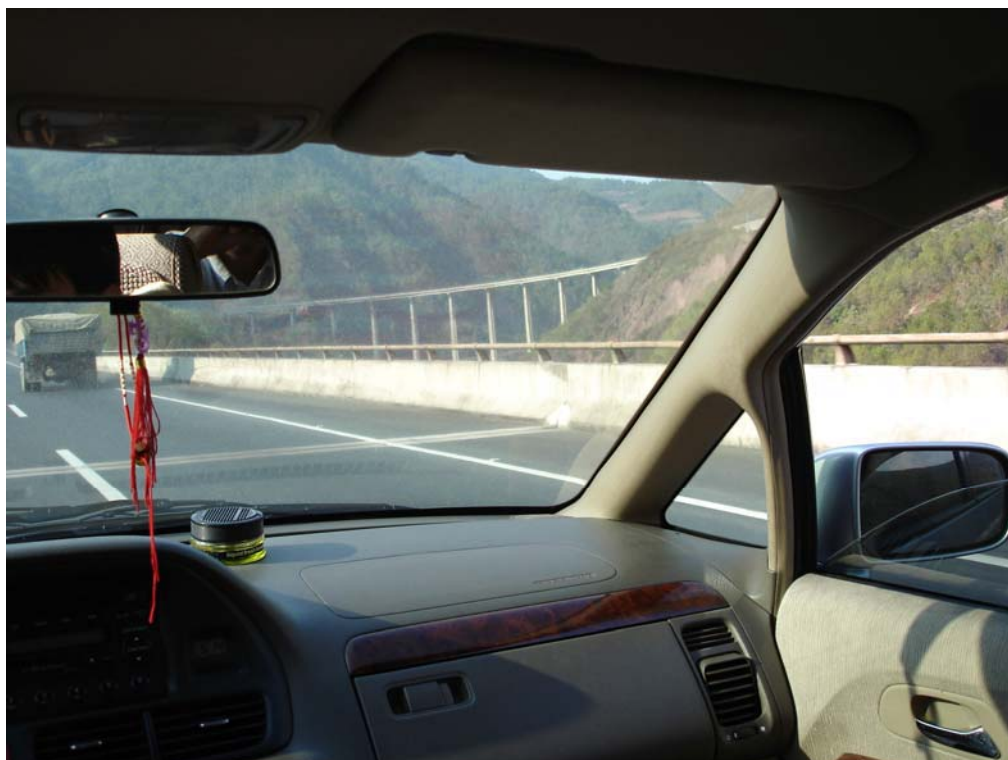
รูปที่ 7.32 เส้นทางการขนส่งกรุงเทพ-คุณหมิง

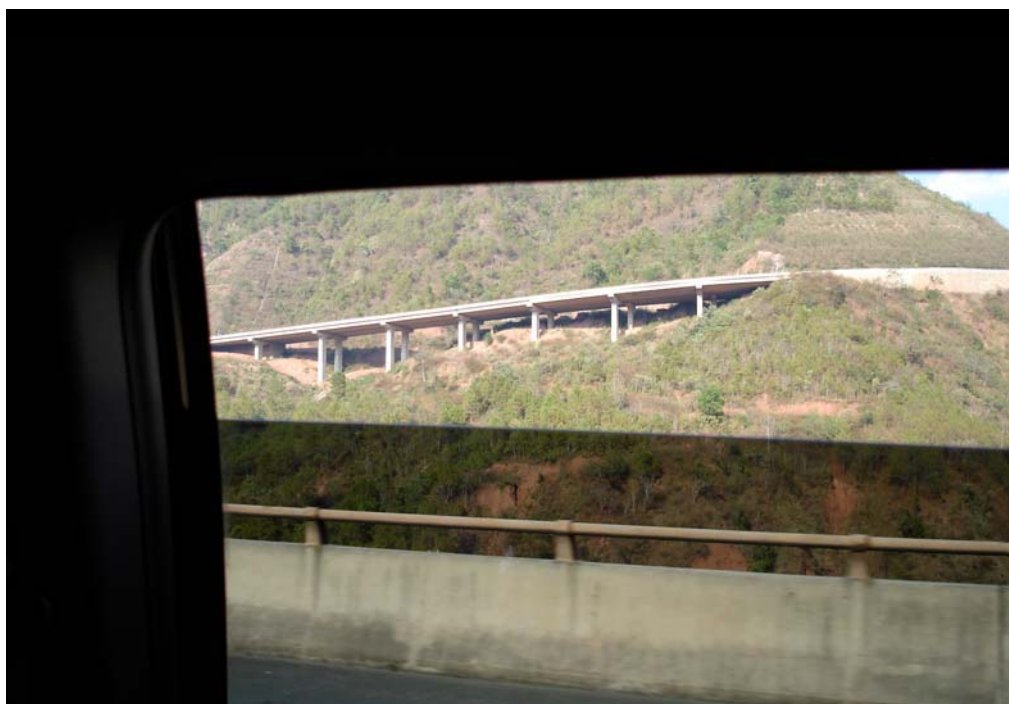
รูปที่ 7.33 เส้นทางที่กำลังก่อสร้างช่วงเมืองเชียงรุ่ง-ซือเหมา

รูปที่ 7.34 การขุดเจาะอุโมงค์ช่วงเส้นทางจากเชียงรุ่ง - คุณหมิง

รูปที่ 7.35 เส้นทางหลวง 6 เลนช่วงเมืองซือเหมา - कुन्हมิงที่สร้างเสร็จแล้ว

รูปที่ 7.36 เส้นทางที่มุ่งตรงเข้าสู่คุนหมิง

รูปที่ 7.37 เส้นทาง 2 เลนที่มีความลาดชันช่วงเมืองซือเหมา - คุณหมิง

รูปที่ 7.38 (ก) ศูนย์กลางรถบรรทุกอิสระเมืองคุนหมิง

รูปที่ 7.38 (ข) ศูนย์กลางรถบรรทุกอิสระเมืองคุนหมิง

บทที่ 8

ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งการค้าเสรี (Free Trade Area: กรณีความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ ระหว่างไทย-จีน (Early Harvest))

8.1 ความเป็นมาของการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน

ประเทศไทยสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศจีนอย่างเป็นทางการเมื่อ วันที่ 1 กรกฎาคม 2518 และเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันอย่างเป็นทางการในปี 2519 จากสถิติการค้าไทย-จีนของศุลกากรจีนระหว่างปี 2542-2544 ไทยเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับที่ 16 ของจีน หมายถึงจีนส่งออกสินค้ามาไทยเป็นลำดับที่ 16 ขณะที่ไทยส่งออกสินค้าไปจีนเป็นลำดับที่ 11

ความสัมพันธ์การค้าไทย-จีน เริ่มทวีความสำคัญมากขึ้นนับตั้งแต่ปี 2546 ข้อมูลจากสถิติการค้าปี 2546 โดยกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศกระทรวงพาณิชย์ระบุว่า จีนเป็นแหล่งนำเข้าใหญ่อันดับ 3 ของไทย และเป็นตลาดส่งออกอันดับ 4 ของไทย

เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2544 ประเทศจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) หลังจากที่ยุทธศาสตร์ประเทศสมาชิกพยายามผลักดันจีนให้เป็นสมาชิกนานถึง 15 ปีเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Asean Free Trade Area – AFTA) ในปี 2536 ก็พยายามผลักดันจีนให้เปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน มาเป็นเวลานานเช่นกัน ปัจจุบันเขตการค้าเสรีอาเซียนมีสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ คือ ประเทศ สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ลาว เวียดนาม เขมร พม่า บรูไน และไทย

ความพยายามของอาเซียนบรรลุผลเมื่อวันที่ 6 พ.ย.2544 ณ กรุงบันดาร์ เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไน ในที่ประชุมผู้นำอาเซียน (ASEAN-China Summit) เห็นชอบต่อข้อเสนอกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ภายใน 10 ปี ในกรอบข้อตกลงดังกล่าวนี้ ที่ประชุมเห็นควรให้รวมเรื่องการให้สิทธิประโยชน์ระหว่างกัน โดยให้ประเทศสมาชิกที่มีความพร้อมก่อนทำการเปิดเสรีล่วงหน้าก่อน (Early harvest) และให้มีการจัดลำดับความสำคัญ 5 ด้าน ตามลำดับดังนี้ 1. เกษตรกรรม 2. เทคโนโลยีสารสนเทศ 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4. การลงทุน 5. การพัฒนาห่วงโซ่มูลค่า

การเปิดเสรีการค้าให้เริ่มเจรจาภายในปี 2546 โดยให้แล้วเสร็จภายในปี 2547 กำหนดลดภาษีระหว่างกันตั้งแต่ปี 2548 กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเดิม 6 ประเทศ และจีน ลดภาษีให้เสร็จสมบูรณ์ภายในปี 2533 ส่วนประเทศอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ให้ลดภาษีเสร็จสมบูรณ์ภายในปี 2538 นอกจากนี้ภายใต้กรอบการค้าเสรีจีน-อาเซียน กำหนดให้ทั้งสองฝ่ายนำรายการสินค้าบางกลุ่มมาลดภาษีกันทันทีที่กำหนดเดิม เรียกว่า Early harvest หรือเปิดเสรีล่วงหน้า ซึ่งสินค้าที่ตกลงจะให้ทำการเปิดเสรีล่วงหน้า คือ เนื้อสัตว์ ปลา ผลิตภัณฑ์นม ผลิตภัณฑ์สัตว์อื่นๆ ต้นไม้ ผักสด และผลไม้ (สินค้าพิกัดศุลกากร 01-08) โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2547 และให้เหลือ 0% ภายในปี 2549 สำหรับประเทศอาเซียนเดิม 6 ประเทศ และจีน ส่วนอาเซียนใหม่ให้ยืดหยุ่นได้ถึงปี 2553

ภายใต้รัฐบาลชุดปัจจุบันที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีการเปิดเสรีภายใต้กรอบการค้าเสรีจีน-อาเซียนดังกล่าวยังไม่พอ การเจรจาระดับทวิภาคีระหว่างไทย-จีน เริ่มอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเดินทางไปเยือนจีน เมื่อวันที่ 18 – 19 ก.พ. 2546 โดยเข้าพบนายจู หรง จี นายกรัฐมนตรีจีน จนกระทั่งมีการลงนามเปิดเสรีเมื่อวันที่ 15 – 19 มิ.ย. 2546 ไทยและจีนได้ตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ทุกรายการในลักษณะเปิดเสรีล่วงหน้ายิ่งขึ้นไปอีก (สินค้าพิกัดศุลกากร 07 – 08) มีผลให้ภานำเข้าผักผลไม้ระหว่างไทย – จีน เป็น 0% ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 โดยมีกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้ากำหนดให้สินค้าว่าต้องผ่านกระบวนการผลิตโดยใช้วัตถุดิบในประเทศทั้งหมด นับเป็นการนำร่องการเปิดเสรีล่วงหน้าของเขตการค้าเสรีจีน – อาเซียน ไปก่อน 3 เดือน

8.2 กรอบข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างอาเซียนจีน และข้อตกลงทวิภาคี (Bilateral Agreement) ระหว่างไทย-จีน

8.2.1 เขตการค้าเสรีอาเซียน - จีน

ความเป็นมากรอบความตกลงทั่วไปของเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน

ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (AEM) ครั้งที่ 32 (ตุลาคม 2543) ณ จังหวัดเชียงใหม่ มีมติให้ศึกษาการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนกับเอเชียตะวันออก ได้แก่ อาเซียน-จีน อาเซียน-ญี่ปุ่น และอาเซียน-เกาหลี ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 2543 นายกรัฐมนตรี จู หรง จี ของจีนได้เสนอในที่ประชุมผู้นำอาเซียน-จีน (ASEAN – China Summit) ให้มีการศึกษาผลกระทบจากการที่จีนจะเข้าเป็นสมาชิก WTO และเสนอแนะมาตรการที่จะส่งเสริมความร่วมมือ และการรวมกลุ่มของอาเซียนและจีน รวมถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน และให้นำเสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุมผู้นำอาเซียน-จีน

ที่ประชุมคณะกรรมการร่วมอาเซียน-จีน ด้านการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (ASEAN-China Joint Committee on Trade and Economic Cooperation) ครั้งที่ 3 (มีนาคม 2544) ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย มีมติให้จัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญของอาเซียนและจีนด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Expert Group on Economic Cooperation: EGEC) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐบาลและนักวิชาการเพื่อ ดำเนินการตามมติของที่ประชุมผู้นำอาเซียน-จีน ซึ่งคณะผู้เชี่ยวชาญ ฯ ได้จัดทำร่างเอกสารการศึกษาเรื่อง ดังกล่าวแล้ว และได้เสนอผลสรุป รวมทั้งข้อเสนอแนะ ของคณะผู้เชี่ยวชาญ ฯ ให้พิจารณาโดยมีประเด็นสำคัญใน ข้อเสนอแนะ คือ ให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ภายในระยะเวลา 10 ปี ทั้งนี้ จีนได้แสดงท่าทีเชิงรุก โดยเป็นฝ่ายเสนอให้มีการจัดทำเขตการค้าเสรีระหว่างกัน

ต่อมาฝ่ายอาเซียนและจีนได้ร่วมกันศึกษาหัวข้อ “Forging Closer ASEAN-China Economic Relations in the 21st Century” ซึ่งผลการศึกษาที่มีประเด็นสำคัญในข้อเสนอแนะ คือ ให้มีการจัดตั้งเขต การค้าเสรีอาเซียน-จีนภายในระยะเวลา 10 ปี ทั้งนี้ฝ่ายอาเซียนได้เสนอแนวทางการร่วมมือก่อนที่จะมีการเปิดเสรีระหว่างกัน (Early Harvest)

ที่ประชุมผู้นำอาเซียน-จีน เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2544 ณ ประเทศบรูไนได้ให้ความเห็นชอบตามข้อเสนอของคณะผู้ศึกษาวิจัยของทั้งสองฝ่ายในเรื่องกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนกับจีน และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันภายใน 10 ปี โดยให้สิทธิพิเศษต่อประเทศสมาชิกใหม่ อาเซียนที่มีการพัฒนาน้อยกว่า คือ กัมพูชา พม่า ลาว และ เวียดนาม และมอบให้รัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายเริ่มเจรจาจัดทำความตกลงเรื่องนี้ โดยเร็วภายในต้นปี 2545

นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายได้กำหนดสาขาความร่วมมือที่สามารถดำเนินการได้ก่อน (Early Harvest) ที่จะมีการจัดทำเขตการค้าเสรีระหว่างกันรวม 5 สาขา ได้แก่ การเกษตร เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน และการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 ในการประชุมสุดยอดอาเซียน-จีน ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ผู้นำอาเซียน-จีน ได้ร่วมลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-จีน (Framework Agreement on ASEAN-China Comprehensive Economic Cooperation) โดยความตกลงดังกล่าวเป็นข้อผูกพันทางกฎหมาย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ซึ่งครอบคลุมการเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการค้าสินค้า ครอบคลุมสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมทั้งหมด 97 ตอน ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรหลัก 24 ตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 รูปแบบการลดภาษี แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มสินค้าทั่วไป (Normal Track) และ กลุ่มสินค้าที่มีความอ่อนไหว (Sensitive Track) ยกเว้นสินค้าตามหลักการ WTO ไม่ต้องนำมาลดภาษี

- Normal Track รายการสินค้าภายใต้ Normal Track กำหนดอัตราภาษีลดลงปีสุดท้ายมี 2 อัตราคือร้อยละ 0 และร้อยละ 0-5 และจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อจำกัดรายการสินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่าร้อยละ 0 ต่อไป

- Sensitive Track สำหรับสินค้าที่มีความอ่อนไหว (Sensitive Product) ไม่ต้องกำหนดวิธีการ ลดภาษี เพียงแต่กำหนดอัตราภาษีสุดท้าย และจำนวน Sensitive Product แต่ควรมีจำนวนไม่มากนัก

1.2 ระยะเวลาการลดภาษี ให้เริ่มลดภาษีภายในวันที่ 1 มกราคม 2548 และเสร็จสมบูรณ์ภายในปี 2553 สำหรับอาเซียนเดิม 6 ประเทศและจีน และภายใน 2558 สำหรับอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ(กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม)

1.3 มาตรการอื่น ๆ กำหนดให้มีการเจรจาด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี ได้แก่ การใช้มาตรการปกป้อง การต่อต้านการทุ่มตลาด และการตอบโต้การอุดหนุน

2. ด้านการค้าบริการ ให้เปิดเสรีก้าวหน้ามากขึ้นของความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (GATS) โดยยกเลิกหรือลดมาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติทั้งหมดระหว่างกัน และห้ามใช้มาตรการที่เป็นการเลือกปฏิบัติใหม่หรือมาตรการเลือกปฏิบัติที่มากขึ้นกว่าเดิม

3.ด้านการลงทุน ให้มีการส่งเสริมการลงทุน การสร้าง Investment Regime ที่แข่งขันเปิดกว้างและมีความโปร่งใส รวมทั้งการปกป้องการลงทุน

8.2.2 การลดภาษีสินค้าบางรายการล่วงหน้า (Early Harvest: EH)

ภายใต้กรอบความตกลงในการเปิดเสรีการค้าสินค้า อาเซียนและจีนได้กำหนดให้เริ่มลดภาษีสินค้าบางรายการล่วงหน้า(Early Harvest) เป็นร้อยละ 0 ก่อนที่จะเป็นเขตการค้าเสรีที่แท้จริง โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ขอบเขตสินค้า ครอบคลุมรายการสินค้า 2 ส่วนดังนี้

1.1 สินค้าเกษตรทุกรายการในตอนที่ 01-08 ได้แก่ สัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ใช้บริโภค ปลาและสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์นม ผลิตภัณฑ์จากสัตว์อื่น ต้นไม้และพืชที่มีชีวิต พืชผักใช้บริโภค ผลไม้และลูกไม้ที่บริโภคได้

1.2 สินค้าเฉพาะ เป็นการตกลงระหว่างสองประเทศเท่านั้นในการลดภาษีสินค้าที่นอกเหนือจากสินค้าเกษตรในตอนที่ 01-08

2. วิธีการลดภาษีและระยะเวลา

2.1 สินค้าทั่วไป จะลดจากอัตราภาษีที่เก็บจริง (MFN Applied Rate) ซึ่งสูงกว่าอัตราภาษีที่ใช้ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเริ่มลดภาษีภายในวันที่ 1 มกราคม 2547 ให้เป็น 0% ภายในปี 2549 สำหรับอาเซียนเดิม 6 ประเทศและจีน ส่วนอาเซียนใหม่ให้ถึงปี 2553 โดยแบ่งระดับภาษีของกลุ่มสินค้าและอัตราการลดภายในช่วงเวลาต่าง ๆ เป็นกลุ่มประเทศอาเซียนเดิม และอาเซียนใหม่ดังนี้

กรอบการลดภาษีสินค้าในสินค้าปกติสำหรับจีนและอาเซียนเดิม 6 ประเทศ

ตารางที่ 8.1 การลดภาษีสินค้าในสินค้าปกติสำหรับจีนและอาเซียนเดิม 6 ประเทศ

กลุ่มสินค้า/ระดับภาษี	อัตราภาษี		
	2547	2548	2549
กลุ่มที่ 1 สินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่า 15%	10%	5%	0%
กลุ่มที่ 2 สินค้าที่มีอัตราภาษีระหว่าง 5%-15%	5%	0%	0%
กลุ่มที่ 3 สินค้าที่มีอัตราภาษีต่ำกว่า 5%	0%	0%	0%

กรณีกรอบอาเซียน 6 ประเทศกับจีน

- แต่ละประเทศจะต้องลดภาษีเหลือร้อยละ 0-5 ภายในวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 โดยมีจำนวนรายการไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 อยู่ในรายการสินค้าปกติ
- แต่ละประเทศจะต้องลดภาษีเหลือร้อยละ 0-5 ภายในวันที่ 1 มกราคม 2550 โดยมีจำนวนรายการไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 อยู่ในรายการสินค้าปกติ
- แต่ละประเทศจะต้องยกเลิกภาษีระหว่างกันทุกรายการภายในวันที่ 1 มกราคม 2553 โดยสินค้าไม่เกิน 150 รายการ สามารถยืดเวลาการลดภาษีไปจนถึงวันที่ 1 มกราคม 2555

กรณีอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ(เวียดนาม ลาว เขมร พม่า) และจีน

ตารางที่ 8.2 การลดภาษีสินค้าในสินค้าปกติสำหรับอาเซียนใหม่ 4 ประเทศ (เวียดนาม ลาว เขมร พม่า) และจีน

กลุ่มสินค้า/ประเทศ	อัตราภาษี						
	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553
กลุ่มที่1 สินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่า 30%							
เวียดนาม	20%	15%	10%	5%	0%	0%	0%
ลาวและพม่า	-	-	20%	14%	8%	0%	0%
เขมร	-	-	20	15	10	5	0
กลุ่มที่2 สินค้าที่มีอัตราภาษีระหว่าง15%-30%							
เวียดนาม	10%	10%	5%	5%	0%	0%	0%
ลาวและพม่า	-	-	10%	10%	5%	0%	0%
เขมร	-	-	10%	10%	5%	5%	0%
กลุ่มที่3 สินค้าที่มีอัตราภาษีต่ำกว่า15%							
เวียดนาม	5%	5%	0%-5%	0%-5%	0%	0%	0%
ลาวและพม่า	-	-	5%	5%	0%-5%	0%	0%
เขมร	-	-	5%	5%	0%-5%	0%-5%	0%

2.2 สินค้าที่มีโควตาภาษี ตามข้อตกลง WTOสินค้าที่มีโควตาภาษี ตามข้อตกลง WTOให้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ตามเดิมโดยจะลดภาษีเฉพาะอัตราภาษีในโควตาเท่านั้น และยังคงควบคุมปริมาณนำเข้าและคงอัตราภาษีนอกโควตาไว้ซึ่งจะมีอัตราสูงมาก

8.3.2 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-จีน และความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (Early Harvest)

เมื่อเดือน เมษายน 2545 ในโอกาสที่ประเทศไทยได้เข้าร่วม Boao Forum For Asia ที่จัดขึ้น ณ ประเทศจีน ไทยและจีนตกลงที่จะให้มีการเจรจาจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-จีนขึ้น โดยให้เริ่มจากสาขาที่มีความพร้อมก่อน (Early Harvest) ซึ่งไทยได้เสนอการเปิดเสรีกลุ่มผักและผลไม้ ทั้งนี้กรอบในการเจรจา เขตการค้าเสรีไทย-จีน จะดำเนินไปควบคู่กับการเจรจาเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีนและมีความสอดคล้องกัน

ต่อมาเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2546 นายกรัฐมนตรีไทย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร กับอดีตนายกรัฐมนตรีจีน นายจู หรง จี ได้มีการหารือกันระหว่างการเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และได้มีการหารือกับนายกรัฐมนตรี เหวิน เจีย เป่า เป็นครั้งที่ 2 ระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งพิเศษว่า ด้วยโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (SARS) เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2546 ผลจากการหารือทั้งสองครั้ง ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบให้มีการเร่งลดภาษีผักผลไม้ระหว่างกันภายใต้กรอบ Early Harvest ของความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน และกระทรวงพาณิชย์ของไทยและจีนได้เจรจากันอย่างต่อเนื่องตามที่ผู้นำทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกัน

วันที่ 18 มิถุนายน 2546 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ (ดร.อดิศักดิ์ โพธารามิก) กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์สาธารณรัฐประชาชนจีน นาย ลู ฟุหยวน (Mr.Lu Fuyuan) ได้ร่วมลงนามในความตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (Agreement between the Government of the People's Republic of China and the Government of the Kingdom of Thailand on Accelerated Tariff elimination under the Early Harvest Program of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between ASEAN and China) ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยอาศัยกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-จีน ภายใต้ Early Harvest Program

สาระสำคัญของความตกลง

1. ให้ประเทศลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ลงให้เหลือ ร้อยละ 0 ทันทีตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546

2. สินค้าที่จะลดภาษี ครอบคลุมสินค้าผักและผลไม้ทุกรายการ (พิกัดศุลกากร 07-08)

3. กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า กำหนดให้ใช้หลัก Wholly obtained โดยเป็นสินค้าที่เพาะปลูก และเก็บเกี่ยว

ความตกลงฉบับนี้ ครอบคลุมการลดภาษีสินค้าผักผลไม้ตามพิกัดศุลกากร 07-08 ทุกรายการ รวมทั้งสิ้น 116 รายการตามพิกัด 6 หลัก ที่สำคัญได้แก่ พืชผักสดแช่เย็นทุกชนิด มันเส้น มันอัดเม็ด หอม กระเทียม มันฝรั่ง มันสำปะหลัง ถั่วต่างๆ ผลไม้สดหรือแห้งเช่นลำไยทุเรียน เงาะ กัลล้วย และแอปเปิ้ล

ในแง่ของความเชื่อมโยงของข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้และข้อตกลงเอฟทีเอ อาเซียน-จีน เมื่อข้อตกลงเอฟทีเอ อาเซียน-จีนมีผลบังคับใช้แล้ว ข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้จะถูกนำเข้ามาดำเนินการต่อภายใต้กรอบใหญ่นี้โดยจะครอบคลุมทั้งสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม (พิกัด 01-99) ยกเว้นสินค้าอ่อนไหวสูง ในขณะที่ข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ที่ดำเนินมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 นั้นครอบคลุมเฉพาะสินค้า 2 กลุ่มคือสินค้าผักและผลไม้ (พิกัด 07-08)

รายการสินค้าเร่งลดภาษี (Early Harvest) ระหว่างไทยและจีน ภายใต้ความตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน

สินค้าในพิกัดศุลกากร 07

07.01 มันฝรั่ง สดหรือแช่เย็น

07.02 มะเขือเทศ สดหรือแช่เย็น

07.03 หอมหัวใหญ่ หอมหัวเล็ก กระเทียม ลี้นกและพืชผักจำพวกหอมกระเทียมอื่น ๆ สดหรือแช่เย็น

07.04 กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก กะหล่ำปมเคลและพืชที่คล้ายกัน ในตระกูลบราสซิกา ซึ่งบริโภคได้ สดหรือแช่เย็น

07.05 ผักกาดหอม (แฉีกตุกชาติวา) และชิโครี (ชนิดชิโครีเยี่ยม) สดหรือแช่เย็น

07.06 แคร้รอต เทอร์นิป หัวบีตที่ใช้ทำสลัด ชัลชิฟาย เซเลรีแอก หัวผักกาดขาว และหัวของพืชที่คล้ายกัน ซึ่งบริโภคได้ สดหรือแช่เย็น

07.07 แดงร้านและแดงกวา สดหรือแช่เย็น

07.08 พืชผักตระกูลถั่ว เอาเปลือกออกหรือไม่ก็ตาม สดหรือแช่เย็น

07.09 พืชผักอื่น ๆ สดหรือแช่เย็น

07.10 พืชผัก (ดิบหรือทำให้สุกโดยการนึ่งหรือต้ม) แช่เย็นจนแข็ง

07.11 พืชผักที่ทำไว้ไม่ให้เสียชั่วคราว (เช่น รมด้วยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ แช่น้ำเกลือ แช่น้ำกำมะถัน หรือแช่น้ำยากันเสียอื่น ๆ) ในสภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับบริโภคทันที

07.12 พืชผักแห้ง ทั้งต้นหรือทั้งหัว ตัด ผาน ทำให้แตก หรือเป็นผง แต่ต้องไม่จัดทำมากไปกว่านี้

07.13 พืชผักตระกูลถั่ว แห้งและเอาเปลือกออก จะลอกเยื่อหรือทำให้แยกจากกันหรือไม่ก็ตาม

07.14 มันสำปะหลัง รากสามสิบ สาเลป เยรูซาเลมอาร์ติโชก มันเทศ และรากหรือหัวที่คล้ายกัน ซึ่งมีปริมาณของสตาร์ชหรืออินูลินสูง สด แช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง หรือแห้ง จะผานหรือทำเป็นเฟลเลต หรือไม่ก็ตาม รวมทั้งเนื้อในของต้นสาคุ

สินค้าในพิกัดศุลกากร 08

08.01 มะพร้าว บราซิลนัตและเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ สดหรือแห้ง จะเอาเปลือกออกหรือไม่ก็ตาม

08.02 ลูกนัตอื่น ๆ สดหรือแห้ง จะเอาเปลือกออกหรือไม่ก็ตาม

08.03 กล้วยรวมถึงกล้วย สดหรือแห้ง

08.04 อินทผาลัม มะเดื่อ สับปะรด อโวคาโด ฝรั่ง มะม่วงและมังคุด สดหรือแห้ง

08.05 ผลไม้จำพวกส้ม สดหรือแห้ง

08.06 องุ่น สดหรือแห้ง

08.07 แดง (รวมถึงแดงโม) และมะละกอ สด

08.08 แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ สด

08.09 แอปริคอต เชอร์รี่ ท้อ (รวมทั้ง เนกทารีน) พลัมและสโล สด

08.10 ผลไม้อื่น ๆ สด

08.11 ผลไม้และลูกนัต ดิบหรือทำให้สุกโดยการนึ่งหรือต้ม แช่เย็นจนแข็ง จะเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่นๆ หรือไม่ก็ตาม

08.12 ผลไม้และลูกนัตที่ทำไว้ไม่ให้เสียชั่วคราว (เช่น รมด้วยก๊าซซิลิโคนไดออกไซด์ แช่น้ำเกลือ แช่น้ำกำมะถัน หรือน้ำยากันเสียอื่นๆ) ในสภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับบริโภคทันที

08.13 ผลไม้แห้ง นอกจากผลไม้ตามประเภทที่ 08.01 ถึง 08.06 รวมทั้งลูกนัตหรือผลไม้แห้งในตอนนี้อย่างสมบูรณ์

08.14 เปลือกผลไม้จำพวกส้มหรือเปลือกแดง (รวมถึงแดงโม) สด แช่เย็นจนแข็ง แห้งหรือทำไว้ไม่ให้เสียชั่วคราวโดยแช่น้ำเกลือ แช่น้ำกำมะถันหรือน้ำยากันเสียอื่นๆ

ตารางที่ 8.3 สรุปกำหนดการเปิดเสรี

เริ่มลดภาษี	สินค้า	ระยะเวลา
1 ตุลาคม 2546 (ระหว่างไทยกับจีน)	ผัก-ผลไม้ พิกัด 07-08 ทุกรายการ	ลดเหลือ ร้อยละ 0 ทันที ยกเว้นภาษีนอกโควตา ของ หอมหัวใหญ่ กระเทียม มัน ฝรั่ง มะพร้าว ลำไยแห้ง ยังคงเดิม ตาม WTO
1 มกราคม 2547	-สินค้าเกษตรในพิกัด 01-08 ได้แก่ สัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ ปลา สัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์นม ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสัตว์อื่น ๆ ต้นไม้ออกไม้ ผัก ผลไม้ พืช อื่น ๆ ถ่านหิน	ทยอยลดจนเหลือ ร้อยละ 0 - อาเซียนเดิม+ จีน ภายใน 1 มกราคม 2549 - อาเซียนใหม่ ภายใน 1 มกราคม 2553 ยกเว้นภาษีนอกโควตา ของ หอมหัวใหญ่ กระเทียม มัน ฝรั่ง มะพร้าว ลำไยแห้ง ยังคงเดิม ตาม WTO
1 กรกฎาคม 2548	สินค้าอื่น ๆ ที่เหลือทุก ประเภท รวมทั้งสินค้าอุตสาหกรรม	ทยอยลดจนเหลือ ร้อยละ 0 - อาเซียนเดิม+ จีน ภายใน 1 มกราคม 2553 - อาเซียนใหม่ ภายใน 1 มกราคม 2558

สรุปรายการภาษี

- การลดภาษีสินค้าในช่วงแรกที่เร่งลดภาษีระหว่างไทยและจีนมีสินค้าในหมวด 01-08 จำนวน 284 รายการ (ประเภทพืชผักย่อย 6 หลัก) โดยเริ่มลดตั้งแต่ 1 มกราคม 2547 ในจำนวนนี้เป็นการลดภาษีเหลือร้อยละ 0 เฉพาะหมวดผัก 07 และผลไม้ 08 ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2546 มีกำหนดระยะเวลา 2 ปี

- จากสินค้า 5,121 รายการ ที่จะเริ่มลดภาษีตามกรอบข้อตกลงการลดภาษีระหว่างอาเซียนและจีนนั้น จะมีสินค้าที่ลดภาษีจริงจำนวน 896 รายการ ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 และสินค้าที่ยังไม่ลดภาษีอีกจำนวน 4,225 รายการ

- สินค้าที่ยังไม่ลดภาษีในปี 2548 ทั้งหมดจำนวน 4,225 รายการ ประกอบด้วยสินค้าที่มีฐานภาษี 4 ประเภทคือ

- สินค้าที่มีอัตราภาษีฐานไม่เกินร้อยละ 5 และเท่ากับ ร้อยละ 10 ร้อยละ 15 และร้อยละ 20 สินค้าดังกล่าวจะลดภาษีในปี 2550 ส่วนสินค้าที่มีอัตราภาษีไม่เกินร้อยละ 5 จะลดเหลือร้อยละ 0 ในปี 2552

- สินค้าอ่อนไหวจำนวน 359 รายการที่ยังไม่ต้องลดภาษี

- สินค้าลดภาษีปกติของไทยที่จีนจัดเป็นสินค้าอ่อนไหว ดังนั้นไทยจึงยังไม่ต้องลดภาษีเช่นกัน ภายใต้หลักการต่างตอบแทน 30 รายการ

- สินค้าบางส่วนที่กระทรวงการคลังได้รับลดภาษีเป็นการทั่วไปหลังจากวันที่กำหนดอัตราฐานในการลดภาษีเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2546 ภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ทำให้อัตราภาษีที่เก็บจริงขณะนี้ต่ำกว่าอัตราที่กำหนดไว้ในตารางการลดภาษี

- จากข้อมูลดังกล่าวจึงมีสินค้าที่จะลดภาษีจริง ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 ภายหลังการหักสินค้าอ่อนไหว 30 รายการ เพียง 866 รายการ เหลือร้อยละ 16.9 ของสินค้าที่อยู่ในข่ายการลดภาษี 5,121 รายการ และหากพิจารณาเฉพาะสินค้าที่มีอัตราภาษีสูงกว่าร้อยละ 20 จะมีจำนวนเพียง 699 รายการ หรือร้อยละ 13.6 ของสินค้า 5,121 รายการ หรือร้อยละ 80.7 ของสินค้าจำนวน 866 รายการ

ในแง่ของความเชื่อมโยงของข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ และข้อตกลงเอฟทีเอ อาเซียน-จีน เมื่อข้อตกลงเอฟทีเอ อาเซียน-จีนมีผลบังคับใช้แล้ว ข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้จะถูกนำเข้ามาดำเนินการต่อภายใต้กรอบใหญ่นี้โดยจะครอบคลุมทั้งสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม (พืชผัก 01-99) ยกเว้นสินค้าอ่อนไหวสูง ในขณะที่ข้อตกลงเร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ที่ดำเนินมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 นั้นครอบคลุมเฉพาะสินค้า 2 กลุ่มคือสินค้าผักและผลไม้ (พืชผัก 07-08)

8.3 สภาพการค้าสินค้าผักผลไม้ระหว่างไทย-จีน

เนื่องจากสถานการณ์ของประเทศไทยที่ได้เจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-จีนและอาเซียน-จีน คู่ขนานกันไปและการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีไทย-จีน ได้เจรจาลงนามความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่างกันให้เหลือ 0% เมื่อ 1 ตุลาคม 2546 และการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีนได้ลงนามกรอบความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียน-จีนแล้ว เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 ซึ่งกรอบความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ได้มีการลดภาษีนำเข้าสินค้าเกษตรทุกรายการ ใน 8 Chapter ภายใต้พิกัดศุลกากร 01-08 ทันทิ (ที่สำคัญ เช่น สัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ อาหารทะเล ผักและผลไม้ ผลิตภัณฑ์นม) รวมทั้งถ่านหินแอนทราไซต์ และถ่านหินโค้ก เซมิโค้ก ซึ่งเป็นสินค้ากลุ่มแรกที่จะลดภาษีระหว่างกันภายในวันที่ 1 มกราคม 2547 และจะลดภาษีลงเป็น 0% ภายในปี 2549 ทั้งนี้การเปิดเสรีอาเซียน-จีน จะดำเนินการให้เป็นเขตการค้าเสรีที่สมบูรณ์ภายในปี 2553 โดยนับตั้งแต่ข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-จีนมีผลปฏิบัติตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมา เราสามารถสรุปสถานการณ์การค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีนภายหลังจากลดภาษีครบ 2 ปี (1 ต.ค. 46 – 30 ก.ย. 48) ได้ดังต่อไปนี้ คือ

8.3.1 สถานการณ์การค้าผักและผลไม้รวมระหว่างไทย-จีน

จากข้อตกลงระหว่างไทยและจีนที่ได้ตกลงกันให้เริ่มมีการลดภาษีนำเข้า (เฉพาะในโควตา) ระหว่างกันให้เหลือ 0% ทันทิ ในสินค้าทุกรายการของตอนสินค้าที่ 07 (พืชผัก) และตอนสินค้าที่ 08 (ผลไม้) โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 (2003) นั้น ส่งผลให้การค้าระหว่างกันของทั้งสองตอนสินค้าในช่วงเดือนตุลาคม 2546 - กันยายน 2548 เป็นดังนี้

ตารางที่ 8.4 มูลค่าการค้าผัก-ผลไม้ไทยจีนช่วงเดือนตุลาคม 2546 - กันยายน 2548

หน่วย: ล้านบาท

ตอนสินค้า	มูลค่าการค้า	ไทยส่งออก	ไทยนำเข้า	ดุลการค้าของไทย
07 (ผัก)	21,886	18,681	3,205	+ 15,476
08 (ผลไม้)	13,236	7,210	6,026	+ 1,184
รวม	35,122	25,891	9,231	+ 16,660

ที่มา: สำนักเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

(พฤศจิกายน 2548)

โดยประเภทสินค้าที่สำคัญ ได้แก่ ตอนที่ 07 (ผัก): สินค้าส่งออกสำคัญของไทย คือ มันสำปะหลัง (ร้อยละ 99 ของมูลค่าส่งออกตอนที่ 07) ถั่วเขียว สินค้านำเข้าสำคัญของไทย คือ แครอท เห็ดแห้ง กระเทียม บรอกเคอรี่ หอมหัวใหญ่ ส่วนสินค้าในตอนที่ 08 (ผลไม้): สินค้าส่งออกสำคัญของไทย คือ ทุเรียนสด ลำไยสด/แห้ง มังคุด ลิ้นจี่ กัลล้วยไข่ มะพร้าว สินค้านำเข้าสำคัญของไทย คือ แอปเปิล สาลี่ ลูกนัต องุ่น

8.3.2 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าการค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (ช่วงเดือน ต.ค. 2546 -ก.ย. 2548)

เนื่องจากการลดภาษีนำเข้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีนได้เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2546 ดังนั้น จากข้อมูลการส่งออก-นำเข้าในปัจจุบัน จึงได้ทำการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าระหว่างทั้งสองประเทศในช่วงระยะเวลา 3 ปี ดังนี้

- ปีที่ 0 หมายถึง มูลค่าการส่งออก-นำเข้าก่อนมี FTA (ต.ค. 45 - ก.ย. 46)
- ปีที่ 1 หมายถึง มูลค่าการส่งออก-นำเข้าหลังจากมี FTA ในปีแรก (ต.ค. 46-ก.ย. 47)
- ปีที่ 2 หมายถึง มูลค่าการส่งออก-นำเข้าหลังจากมี FTA ในปีที่สอง (ต.ค. 47-ก.ย.48)

ซึ่งจากข้อมูลในช่วงดังกล่าว พบว่าในดอนสินค้าที่ 07 มูลค่าการส่งออกของไทย มีอัตราการเจริญเติบโตร้อยละ 52 โดยเพิ่มขึ้นตลอดจาก 4,675 ล้านบาทในปีที่ 0 เป็น 7,941 ล้านบาท และ 10,740 ล้านบาทในปีที่ 1 และปีที่ 2 ตามลำดับ และมูลค่าการนำเข้าของไทย มีอัตราการเจริญเติบโต 81% โดยเพิ่มขึ้นตลอดจากเพียง 568 ล้านบาทในปีที่ 0 เป็น 1,342 ล้านบาท และ 1,863 ล้านบาทในปีที่ 1 และปีที่ 2 ตามลำดับ

ในดอนสินค้าที่ 08 มูลค่าการส่งออกของไทย มีอัตราการเจริญเติบโต 23% โดยเพิ่มขึ้นตลอดจาก 2,514 ล้านบาทในปีที่ 0 เป็น 3,385 ล้านบาทในปีที่ 1 และ 3,825 ล้านบาทในปีที่ 2 และมูลค่าการนำเข้าของไทย มีอัตราการเจริญเติบโต 44% โดยเพิ่มขึ้นจากเพียง 1,386 ล้านบาทในปีที่ 0 เป็น 3,159 ล้านบาทในปีที่ 1 และลดลงเหลือ 2,867 ล้านบาทในปีที่ 2 โดยสรุปได้ดังนี้

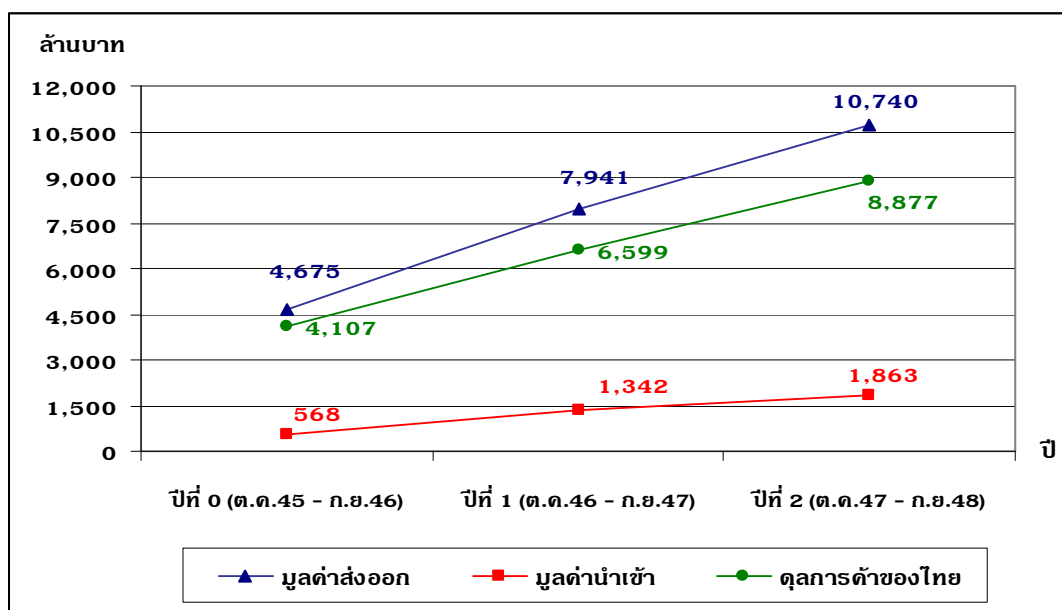
ตารางที่ 8.5 มูลค่าการค้าผัก-ผลไม้ไทย-จีนช่วงเดือนตุลาคม 2546 – กันยายน 2548

หน่วย: ล้านบาท

รายการ	ปีที่ 0 (ต.ค. 45 - ก.ย. 46)	ปีที่ 1 (ต.ค. 46 - ก.ย. 47)	ปีที่ 2 (ต.ค. 47-ก.ย. 48)	อัตราการ เจริญ เติบโต
ตอนที่ 07 (ผัก)				
มูลค่าส่งออกจากไทยไปจีน	4,675	7,941	10,740	52 %
มูลค่านำเข้าของไทยจากจีน	568	1,342	1,863	81 %
ดุลการค้าของไทย	+ 4,107	+ 6,599	+ 8,877	47 %
ตอนที่ 08 (ผลไม้)				
มูลค่าส่งออกจากไทยไปจีน	2,514	3,385	3,825	23 %
มูลค่านำเข้าของไทยจากจีน	1,386	3,159	2,867	44 %
ดุลการค้าของไทย	+ 1,128	+ 226	+ 958	- 7.8 %
ดุลการค้ารวม 07 และ 08	+ 5,235	+ 6,824	+ 9,836	37 %

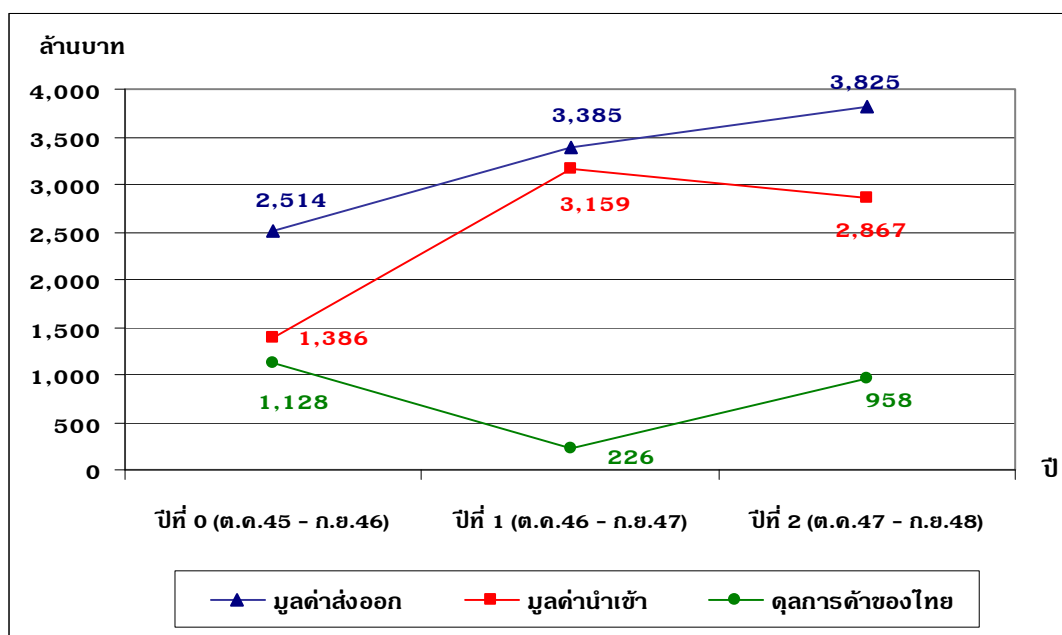
ที่มา: สำนักเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
(พฤศจิกายน 2548)

ทั้งนี้มูลค่าการส่งออกจากไทยไปจีนและการนำเข้าของไทยจากจีนในช่วง 12 เดือน (ตุลาคม – กันยายน) เป็นระยะเวลา 3 ปี ของตอนสินค้าที่ 07 (ผัก) และตอนสินค้าที่ 08 (ผลไม้) แสดงได้ในรูปที่ 1 และ 2 ตามลำดับ

รูปที่ 8.1 มูลค่าการส่งออก นำเข้า และดุลการค้าของไทย ในช่วงเดือนตุลาคม – กันยายน
เปรียบเทียบระยะเวลา ก่อน FTA – หลัง FTA 1 ปี – หลัง FTA 2 ปี (ตอนที่ 07 ผัก)

จะเห็นได้ว่ามูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 4,675 ล้านบาทในปีที่ 0 ไปเป็น 7,941 ล้านบาท ในปีที่ 1 และ 10,740 ล้านบาทตามลำดับ ในขณะที่มูลค่าการนำเข้าจากจีนก็เพิ่มขึ้นจาก 568 ล้านบาทในปีที่ 0 ไปเป็น 1,342 ล้านบาท ในปีที่ 1 และ 1,863 ล้านบาทตามลำดับ และดุลการค้าของไทยนั้นมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นมาโดยลำดับนับตั้งแต่ปีที่ 0 ถึงปีที่ 2 จาก 4,107 เป็น 6,599 และ 8,877 ล้านบาทตามลำดับ

รูปที่ 8.2 มูลค่าการส่งออก นำเข้า และดุลการค้าของไทย ในช่วงเดือนตุลาคม – กันยายน
เปรียบเทียบระยะเวลา ก่อน FTA – หลัง FTA 1 ปี – หลัง FTA 2 ปี (ตอนที่ 08 ผลไม้)

ส่วนมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 2,514 ล้านบาท ในปีที่ 0 ไปเป็น 3,885 ล้านบาท ในปีที่ 1 และ 3,825 ล้านบาทตามลำดับ ในขณะที่มูลค่าการนำเข้าผลไม้จากจีนเพิ่มขึ้นจาก 1,386 เป็น 3,159 และ 2,867 ล้านบาทตามลำดับและดุลการค้าผลไม้ไทย-จีนนั้นมีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้นมาโดยลำดับนับตั้งแต่ปีที่ 0 ถึงปีที่ 2 ลดลงจาก 1,128 ในปีที่ 0 เป็น 226 ล้านบาทในปีที่ 1 และ 958 ล้านบาทในปีที่ 2

8.3.3 มูลค่าการค้าผักและผลไม้ที่สำคัญระหว่างไทยและจีน

ตารางที่ 8.6 สินค้าส่งออกสำคัญจากไทยไปจีน: ตอนที่ 07 (ผัก)

รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)		
	2546	2547	2548 (ม.ค.-ก.ย.)
มันสำปะหลังสด/แห้ง	5,327	8,581	8,766
ถั่วเขียวผิวมัน	0	0	5
พืชผักอื่น ๆ ดิบหรือทำให้สุกแช่แข็ง	0	2	4
ข้าวโพดหวาน ดิบหรือทำให้สุกแช่แข็ง	0	0	2
กระเจี๊ยบ ดิบหรือทำให้สุกแช่แข็ง	0	0	2
ถั่วอื่น ๆ แห้ง	1	4	2
ข้าวโพดอ่อน สดหรือแช่เย็น	0	1	1
ถั่วป็น ดิบหรือทำให้สุกแช่แข็ง	1	3	1
กระเทียมสดหรือแช่เย็น	0	0	1
ผักอื่น ๆ สดหรือแช่เย็น	2	1	1
รวม 10 อันดับแรก	5,331	8,593	8,784
รวมตอนที่ 07 ทั้งหมด	5,406	8,600	8,784

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

ตารางที่ 8.7 สินค้านำเข้าสำคัญของไทยจากจีน: ตอนที่ 07 (ผัก)

รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)		
	2546	2547	2548 (ม.ค.-ก.ย.)
แครอทและเทอร์นิปสด	101	328	399
เห็ดชนิดมีขรุม	113	186	133
เห็ดอื่นๆแห้ง	7	136	125
กระเทียมสด/แช่เย็น*	233 (40,517 ตัน)	215 (48,479 ตัน)	119 (30,601 ตัน)
เห็ดหูหนู	41	126	90
พืชผักอื่น ๆ แห้ง	40	57	59
กะหล่ำดอกและบรอกโคลีสดหรือแช่เย็น	10	26	55
พืชผักอื่น ๆ ดิบหรือทำให้สุกแช่แข็ง	4	12	30
หอมหัวใหญ่ สด หรือแช่เย็น*	62 (15,157 ตัน)	17 (3,057 ตัน)	28 (10,243 ตัน)
บรอกบินแห้ง	21	32	28
รวม 10 อันดับแรก	633	1,134	1,068
รวมตอนที่ 07 ทั้งหมด	825	1,371	1,298

ที่มา: สำนักเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
(พฤศจิกายน 2548)

หมายเหตุ : * ยังไม่ใช่ผลจากการลดภาษีเป็น 0% เนื่องจากในปัจจุบันเป็นการลดภาษี
ในโควตาเท่านั้น

- กระเทียม: ภาษีนอกโควตายังคง 57% เท่าเดิม (ปริมาณโควตาเพียง 65 ตัน/ปี)
- หอมหัวใหญ่: ภาษีนอกโควตายังคง 142% เท่าเดิม (ปริมาณโควตาเพียง 365 ตัน/ปี)

ตารางที่ 8.8 สินค้าส่งออกสำคัญจากไทยไปจีน: ตอนที่ 08 (ผลไม้)

รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)		
	2546	2547	2548 (ม.ค.-ก.ย.)
ทุเรียนสด	74	560	954
ลำไยสด	226	804	841
ลำไยแห้ง	2,269	1,039	693
มังคุดสดหรือแห้ง	16	253	339
ผลไม้สดอื่น ๆ	46	41	131
ลิ้นจี่สด	3	53	85
กล้วยไข่สด	20	48	50
มะพร้าวทั้งลูกปอกเปลือกหรือไม่ก็ตาม	5	27	36
แตงแคนตาลูปสด	11	18	15
ฝรั่งสดหรือแห้ง	0	0	14
รวม 10 อันดับแรก	2,671	2,842	3,157
รวมตอนที่ 08 ทั้งหมด	2,823	2,941	3,214

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

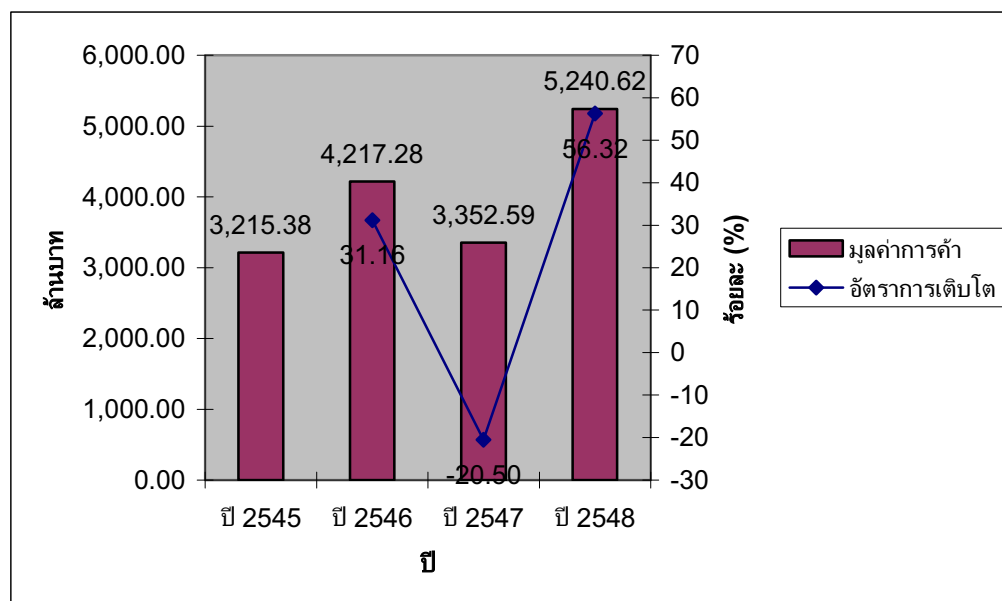
ตารางที่ 8.9 สินค้านำเข้าสำคัญของไทยจากจีน: ตอนที่ 08 (ผลไม้)

รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)		
	2546	2547	2548 (ม.ค.-ก.ย.)
แอปเปิ้ล สด	1,565	1,551	891
แพร์และควินซ์ สด	576	686	435
ลูกนัตอื่น ๆ สดหรือแห้ง	96	114	79
เชลนัต(ชนิดคาสตาเนีย)สดหรือแห้ง	136	98	47
องุ่นสด	31	50	38
สตอเบอรี่ ดิบหรือทำให้สุก	0	15	28
พ룬แห้ง	0	14	27
ผลไม้อื่น ๆ แห้ง	18	36	21
องุ่นแห้ง	0	2	19
ส้มแมนดารินอื่น ๆ สดหรือแห้ง	14	17	19
รวม 10 อันดับแรก	2,436	2,582	1,605
รวมตอนที่ 08 ทั้งหมด	2,474	2,701	1,715

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

8.4 ผลกระทบการเปิด FTA ต่อสภาพการค้าชายแดนภาคเหนือไทย-จีน รอบ 3 ปี (2546-2548)

ประเทศไทยได้เปิดการค้าเสรีไทย-จีนเมื่อ 1 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก่อให้เกิดผลกระทบคือ ได้กระตุ้นให้มีการนำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศจีนตอนใต้ด้านอำเภอเชียงแสนเพิ่มมากขึ้นและมีการส่งออกลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าสินค้าประเภทผักผลไม้เนื่องจากการลดภาษีศุลกากร กล่าวคือ ในภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบมูลค่าการค้าของไทยในรอบ 3 ปีจะพบว่าในปี 2545-2546 มีมูลค่าการค้าเพิ่มสูงขึ้นจาก 3,215.38 ล้านบาท ไปเป็น 4,217.28 ล้านบาท โดยคิดเป็นอัตราการเติบโตร้อยละ 31.16 และกลับลดลงในปี 2547 เป็น 3,352.59 ล้านบาท หรือมีมูลค่าการค้าลดลงร้อยละ 20.5 และกลับมาเพิ่มขึ้นในปี 2548 มูลค่าการค้าเท่ากับ 5,240.62 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 56.32

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงแสน และพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

รูปที่ 8.3 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2545-2548

ตารางที่ 8.10 มูลค่าการค้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2545-2548

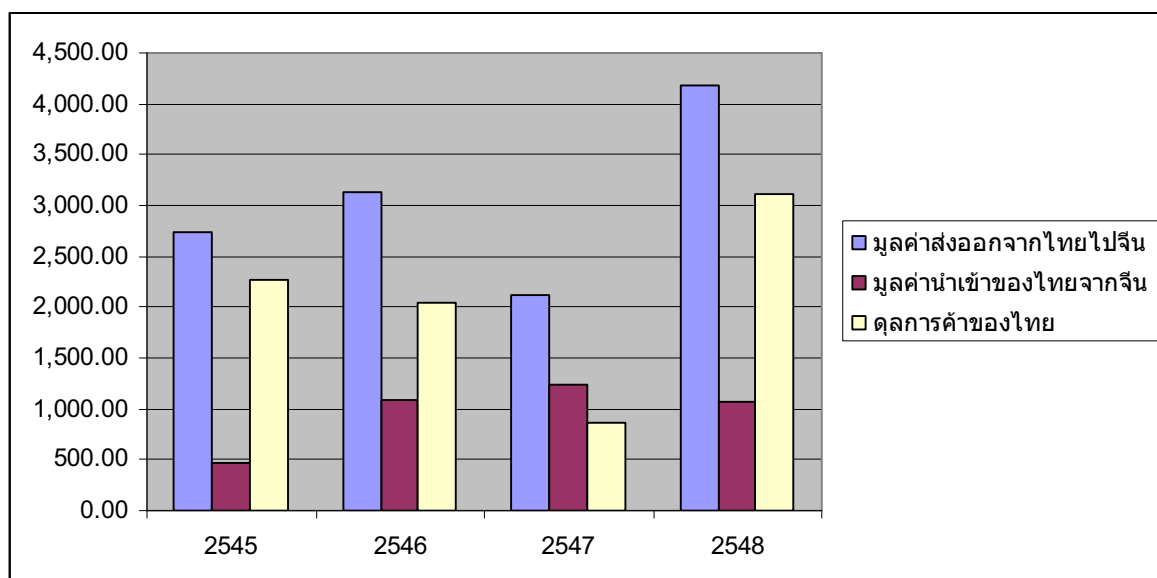
ปี	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
มูลค่าการค้า	3,215.38	4,217.28	3,352.59	5,240.62
อัตราการเปลี่ยนแปลง	-	31.16	-20.50	56.31

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงใหม่ และพาณิชย์จังหวัด

ตารางที่ 8.11 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้

รายการ	2545	2546	2547	2548
มูลค่าส่งออกจากไทยไปจีน	2,737.47	3,129.11	2,110.22	4,171.95
มูลค่านำเข้าของไทยจากจีน	477.91	1,088.17	1,242.37	1,068.67
ดุลการค้าของไทย	2,259.56	2,040.94	867.85	3,103.28

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงใหม่ และพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

รูปที่ 8.4 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการค้าชายแดนไทย-จีน ด้าน อ.เชียงแสน ซึ่งให้เห็นถึงแนวโน้มมูลค่าการค้าชายแดนที่ลดลงทันทีภายหลังการเปิด FTA โดยไทยได้เปรียบดุลการค้ากับประเทศจีนลดลงจากเดิม 2, 259.56 ในปี 2545 เป็น 2,040.94 ล้านบาทในปี 2546 และ 867.85 ล้านบาทในปี 2547 และในปี 2548 ดุลการค้าไทย-จีนเพิ่มขึ้นเป็น 5,240.62 ล้านบาท

ตารางที่ 8.12 มูลค่าการค้าชายแดนจากประเทศจีนผ่านท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

หน่วย: ล้านบาท

เดือน	ปี 2545			ปี 2546			ปี 2547			ปี 2548		
	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า	นำเข้า	ส่งออก	ดุลการค้า
ม.ค.	79.19	257.53	178.34	43.72	346.87	303.15	73.97	175.97	102	73.77	368.64	294.86
ก.พ.	25.67	136.34	110.67	20.23	87.61	67.38	35.4	172.64	137.24	29.57	209	179.44
มี.ค.	26.3	142.07	115.77	21.4	95.72	74.32	32.68	43.63	10.95	45.93	468.18	422.25
เม.ย.	14.51	150	135.49	15.43	114.05	98.62	47.93	59.49	11.56	44.36	221.69	177.33
พ.ค.	22.52	149.87	127.35	41.5	64.5	23	60.06	106.98	46.92	47.01	272.6	225.59
มิ.ย.	29.61	190.51	160.9	30.23	69.65	39.42	108.69	121.31	12.62	120.23	177.7	57.48
ก.ค.	22.93	180.95	158.02	55.96	160.67	104.71	45.7	137.13	91.43	52.69	244.89	192.2
ส.ค.	36.14	285.65	249.51	92.57	737.07	644.5	86.57	171.33	84.76	82.69	411.31	328.62
ก.ย.	61.02	156.28	95.26	122.64	427.84	305.2	135.19	105.76	-29.43	153.05	422.1	269.06
ต.ค.	36.39	312.78	276.39	264.8	236.49	-28.31	212.87	285.56	72.69	149.01	504.15	355.14
พ.ย.	63.8	314.04	277.24	211.48	466.03	254.55	226.09	379.8	153.71	168.21	359.83	191.62
ธ.ค.	59.83	434.45	374.62	168.21	322.61	154.4	177.22	350.62	173.4	102.16	511.86	409.7
รวม	477.91	2,737.47	2,259.56	1,088.17	3,129.11	2,040.94	1,242.37	2,110.22	867.85	1,068.67	4,171.95	3,103.28
มูลค่าการค้า	3,215.38			4,217.28			3,352.59			5,240.62		

1 ตุลาคม 2546 เปิดการค้าเสรีกับประเทศจีน

ที่มา: ศุลกากรเชียงแสน และพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ส่วนด้านการนำเข้า-ส่งออกสินค้าพบว่าหลังการเปิด FTA มูลค่าการส่งออกลดลง 1,018.89 ล้านบาท คือ ในปี 2546 จาก 3,129.11 ล้านบาท เป็น 2,110.22 ล้านบาทในปี 2547 และเพิ่มขึ้นอีกครั้งในปี 2548 เป็น 4,171.95 เพิ่มขึ้น 2,061.73 ล้านบาท ด้านการนำเข้าในปี 2546 มีการนำเข้าเพิ่มขึ้น 610.26 ล้านบาทเมื่อเทียบกับปี 2545 และในปี 2547 มีการนำเข้าเพิ่มขึ้น 154.2 ล้านบาทคือ จากปี 2546 มูลค่า 1,088.17 ล้านบาท เป็น 1,242.37 ล้านบาทในปี 2547 ส่วนในปี 2548 มีการนำเข้าลดลงจากปี 2547 เท่ากับ 173.8 ล้านบาท

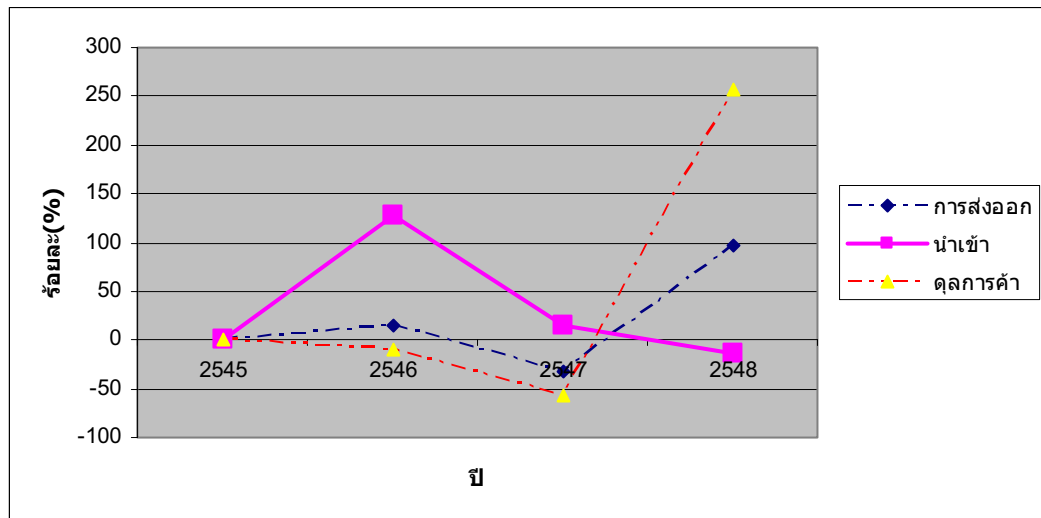
8.4.1 อัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีนระหว่างปี 2545-2548

เมื่อพิจารณาถึงการเติบโตของการค้าชายแดนจะพบว่า จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีนตั้งแต่ปี 2545-2548 แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การค้าชายแดนที่เป็นผลกระทบจากการเปิด FTA ไทย-จีนต่อการค้าในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยในภาพรวมการนำเข้าเพิ่มขึ้นทุกปีถึงร้อยละ 127.69 ในปี 2546 มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.17 ในปี 2547 และมีการนำเข้าลดลงในปี 2548 ร้อยละ -13.98 อย่างไรก็ตามอัตราการเติบโตในช่วง 3 เท่ากับร้อยละ 42.63 ส่วนอัตราการเติบโตของการส่งออกนั้นมีการเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.32 ในปี 2546 และมีอัตราการเติบโตลดลงในช่วงปี 2547 คิดเป็นร้อยละ -32.56 และกลับเพิ่มขึ้นอย่างมากถึงร้อยละ 97.7 ในปี 2548 โดยอัตราเติบโตเฉลี่ยของการส่งออกเท่ากับร้อยละ 42.63 และดุลการค้ามีอัตราการเติบโตที่ติดลบในปี 2546 เท่ากับร้อยละ -9.68 และร้อยละ -57.48 ในปี 2547 อย่างไรก็ตามในปี 2548 อัตราการเติบโตเท่ากับร้อยละ 257.58 (ตารางที่ 8.11)

ตารางที่ 8.13 อัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีน

รายการ	2546	2547	2548	อัตราการเติบโตเฉลี่ย
มูลค่าส่งออกจากไทยไปจีน	14.31	-32.56	97.70	26.48
มูลค่านำเข้าของไทยจากจีน	127.69	14.17	-13.98	42.63
ดุลการค้าของไทย	-9.68	-57.48	257.58	63.48

ที่มา: จากการคำนวณ

ที่มา: จากการคำนวณ

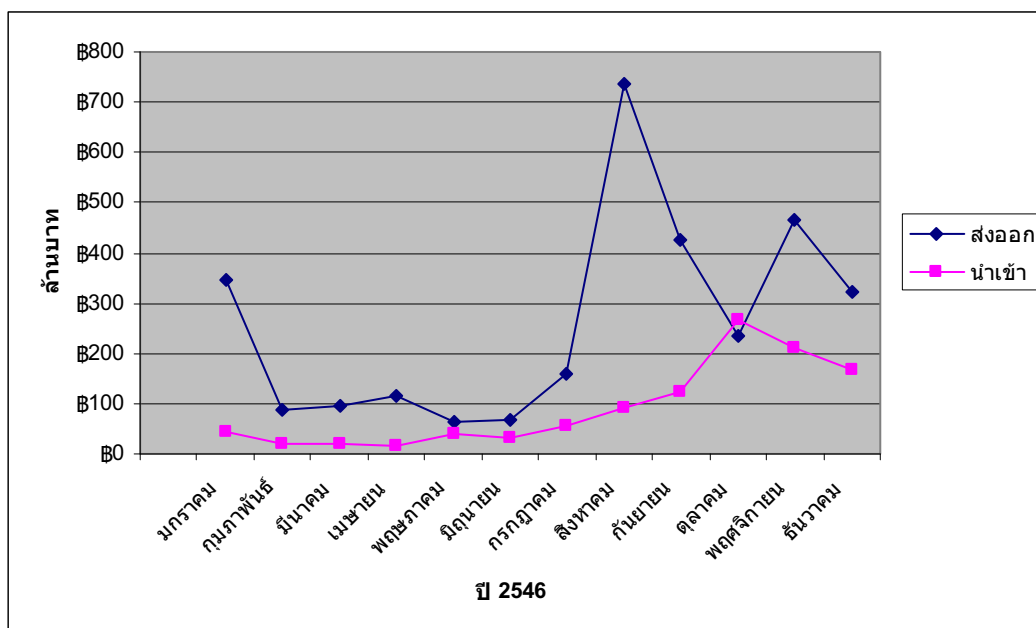
รูปที่ 8.5 อัตราการเติบโตของการค้าชายแดนไทย-จีน

8.4.2 การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนปี 2545-2548

ตารางที่ 8.14 การเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2546

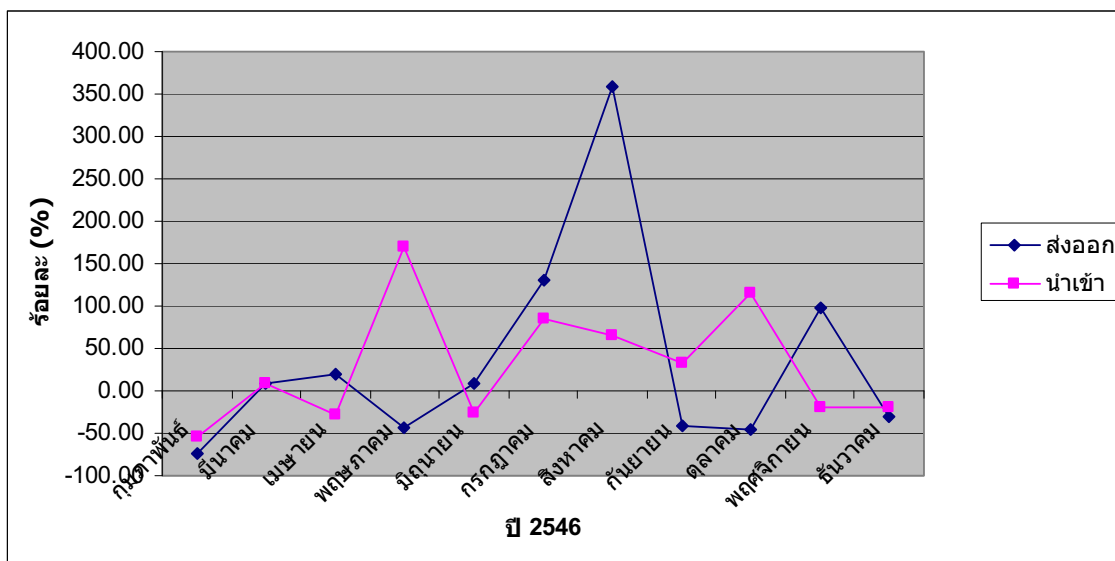
เดือน	ส่งออก	เพิ่ม-ลด		นำเข้า	เพิ่ม-ลด		มูลค่ารวม	เพิ่ม-ลด		ดุลการค้า	
		ล้านบาท	%		ล้านบาท	%		ล้านบาท	%	ล้านบาท	%
มกราคม	346.87	-	-	43.60	-	-	390.47	-	-	303.27	
กุมภาพันธ์	87.61	-259.26	-74.74	19.59	-24.01	-55.07	107.20	-283.27	-72.55	68.02	- 77.57
มีนาคม	95.72	8.11	9.26	21.41	1.82	9.29	117.13	9.93	9.26	74.31	9.25
เมษายน	114.05	18.33	19.15	15.43	-5.98	-27.93	129.48	12.35	10.54	98.62	32.71
พฤษภาคม	64.50	-49.55	-43.45	41.50	26.07	168.96	106.00	-23.48	-18.13	23.00	- 76.68
มิถุนายน	69.65	5.15	7.98	30.23	-11.27	-27.16	99.88	-6.12	-5.77	39.42	71.39
กรกฎาคม	160.67	91.02	130.68	55.96	25.73	85.11	216.63	116.75	116.89	104.71	165.63
สิงหาคม	737.07	576.40	358.75	92.57	36.61	65.42	829.64	613.01	282.98	644.50	515.51
กันยายน	427.84	-309.23	-41.95	122.64	30.07	32.48	550.48	-279.16	-33.65	305.20	- 52.65
ตุลาคม	236.49	-191.35	-44.72	264.79	142.15	115.91	501.28	-49.20	-8.94	- 28.30	- 109.27
พฤศจิกายน	466.03	229.54	97.06	211.48	-53.31	-20.13	677.51	176.23	35.16	254.55	- 999.47
ธันวาคม	322.61	-143.42	-30.77	168.21	-43.27	-20.46	490.82	-186.69	-27.56	154.40	- 39.34
รวม	3,129.11	- 24.26	387.24	1,087.41	124.61	326.42	4,216.52	100.35	288.23	2,041.70	

ที่มา: ศูนย์การค้าเชียงใหม่ และพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

รูปที่ 8.6 มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2546

มูลค่าการส่งออกมากกว่ามูลค่าการนำเข้าตั้งแต่ตอนต้นปี 2546 แต่หลังจากเดือนกรกฎาคมเป็นต้นไปแล้ว มูลค่าการส่งออกเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 160.67 ล้านบาทในเดือนกรกฎาคม 2546 ไปเป็น 737.07 ล้านบาทในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 576.4 (รูปที่ 8.12) แต่ภายหลังจากเดือนตุลาคม 2546 ซึ่งมีข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนประเภทผัก-ผลไม้ (หมวด 07-08) การส่งออกเพิ่มขึ้นแต่การนำเข้าลดลงในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2546

ที่มา : ศุลกากรเชียงแสน และพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

รูปที่ 8.7 เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ปี 2546

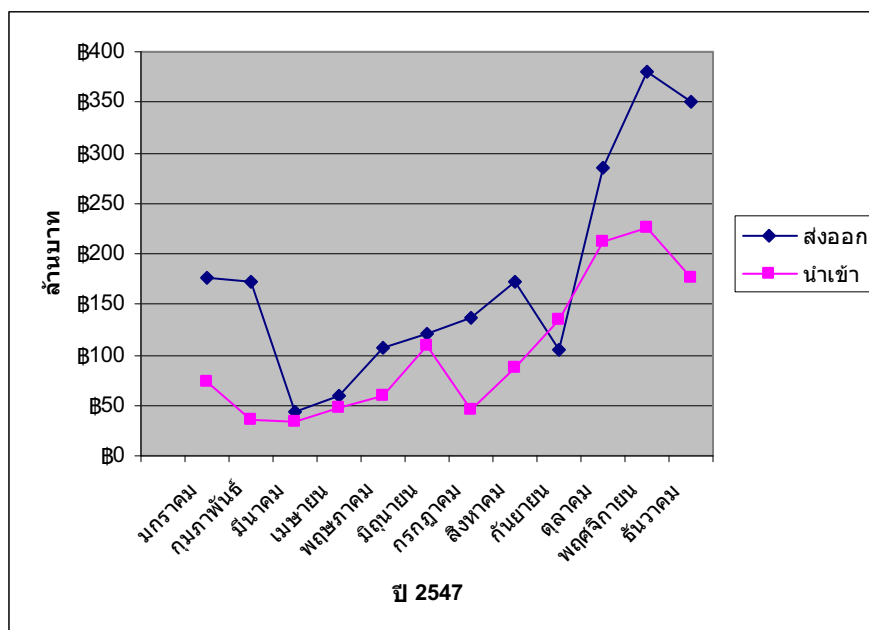
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช่วงปี 2546 นั้นจะเห็นว่าการนำเข้าค่อยๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนมกราคม-สิงหาคม และลดลงในช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม อย่างไรก็ตามอัตราการเติบโตโดยเฉลี่ยทั้งปีเท่ากับอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการส่งออกเท่ากับร้อยละ 35.2 ส่วนการส่งออกนั้นมียอดอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นปีจนถึงเดือนตุลาคม แต่มีอัตราการเติบโตลดลงในช่วง 2 เดือนสุดท้ายของปี 2546 โดยเฉพาะในเดือนสิงหาคมการนำเข้ามียอดอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 358.75 เทียบกับเดือนกรกฎาคม และในช่วงปลายปี 2546 ทั้งการส่งออกและนำเข้ามียอดอัตราการเติบโตลดลง อัตราการเติบโตเฉลี่ยของการนำเข้าเฉลี่ยปี 2546 เท่ากับ 26.7 ดังแสดงในรูปที่ 8.7

ตารางที่ 8.15 มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2547

เดือน	ส่งออก	เพิ่ม-ลด		นำเข้า	เพิ่ม-ลด		มูลค่ารวม	เพิ่ม-ลด		ดุลการค้า	
		ล้าน บาท	%		ล้าน บาท	%		ล้าน บาท	%	ล้าน บาท	%
มกราคม	175.97	-	-	73.97	-	-	249.94	-	-	102.01	
กุมภาพันธ์	172.64	-3.34	-1.90	35.40	-38.57	-52.14	208.04	-41.91	-16.77	137.24	34.54
มีนาคม	43.63	129.0 0	- 74.73	32.68	-2.72	-7.68	76.31	131.72	-63.32	10.95	92.02
เมษายน	59.49	15.86	36.34	47.93	15.25	46.65	107.42	31.11	40.76	11.56	5.58
พฤษภาคม	106.98	47.49	79.83	60.06	12.13	25.30	167.04	59.62	55.50	46.92	305.86
มิถุนายน	121.32	14.34	13.40	108.69	48.63	80.98	230.01	62.97	37.70	12.62	73.10
กรกฎาคม	137.13	15.82	13.04	45.70	-62.99	-57.95	182.84	-47.17	-20.51	91.43	624.24
สิงหาคม	171.34	34.20	24.94	86.57	40.87	89.43	257.91	75.07	41.06	84.76	7.29
กันยายน	105.76	-65.58	38.27	135.19	48.61	56.15	240.95	-16.96	-6.58	29.42	134.71
ตุลาคม	285.56	179.8 0	170.0 1	212.87	77.68	57.46	498.43	257.48	106.86	72.70	347.07
พฤศจิกายน	379.80	94.24	33.00	226.09	13.22	6.21	605.89	107.46	21.56	153.71	111.44
ธันวาคม	350.63	-29.17	-7.68	177.22	-48.87	-21.61	527.85	-78.04	-12.88	173.40	12.81
รวม	2,110.2 6	174.6 5	247.9 8	1,242.3 7	103.25	222.81	3,352. 63	277.91	183.39	867.89	440.27 93

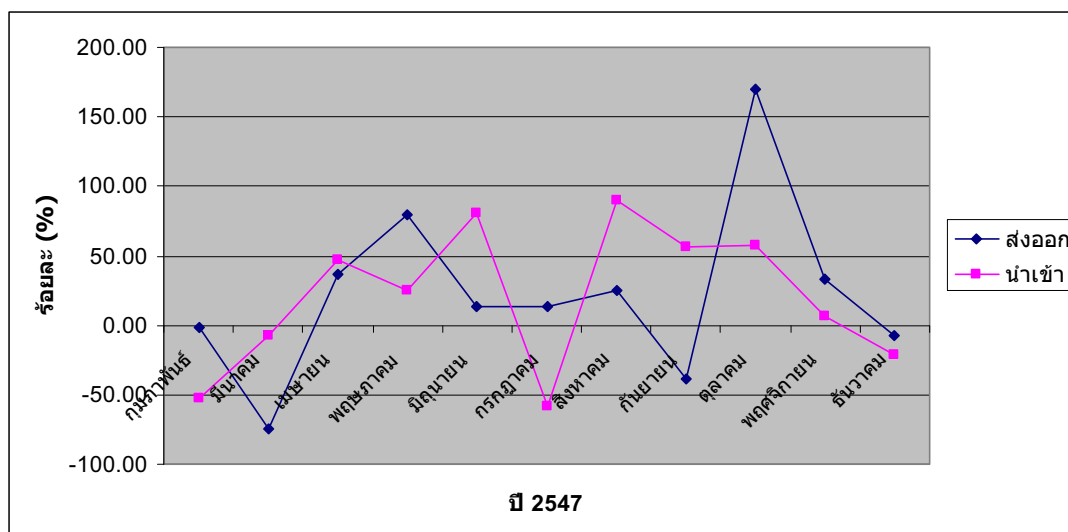
ที่มา: ศุลกากรเชียงใหม่ และพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่

มูลค่าการส่งออกมากกว่ามูลค่าการนำเข้าตั้งแต่ตอนต้นปี 2547 แต่หลังจากเดือนกรกฎาคมเป็นต้นไปแล้ว มูลค่าการส่งออกเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 160.67 ล้านบาทในเดือนกรกฎาคม 2546 ไปเป็น 737.07 ล้านบาทในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 576.4 (รูปที่ 9.8) แต่ภายหลังจากเดือนตุลาคม 2546 ซึ่งมีข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนประเภทผัก-ผลไม้ (หมวด 07-08) การส่งออกเพิ่มขึ้นแต่การนำเข้าลดลงในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2546

รูปที่ 8.8 เปรียบเทียบการส่งออก-นำเข้าไทย-จีนตอนใต้ปี 2547

มูลค่าการส่งออกมากกว่ามูลค่าการนำเข้าตั้งแต่ตอนต้นปี 2547 มูลค่าการส่งออกมีแนวโน้มลดลงเพียงเล็กน้อยช่วง 2 เดือนแรกของปี คือ ลดลงจาก 175.97 ล้านบาท เป็น 172.64 ล้านบาท แต่เดือนมีนาคม-สิงหาคมการส่งออกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แม้จะมีการลดลงในช่วงเดือนกันยายน แต่ตั้งแต่เดือนกันยายน จนถึงสิ้นปี 2547 การส่งออกเพิ่มขึ้นในอัตราที่ก้าวกระโดดอย่างมากจากเดือนกันยายน การส่งออกเท่ากับ 105.76 ล้านบาทจนเท่ากับ 350.63 ล้านบาทในเดือนธันวาคม ส่วนมูลค่าการนำเข้ามีการเพิ่มขึ้นอย่างมากตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ที่มีมูลค่าการนำเข้าเท่ากับ 45.7 ไปสูงสุดที่เดือนพฤศจิกายนที่มีมูลค่าการนำเข้าของจีนตอนใต้เท่ากับ เป็น 266.09 ล้านบาทในปีเดียวกัน (รูปที่ 8.8)

รูปที่ 8.9 เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ปี 2547

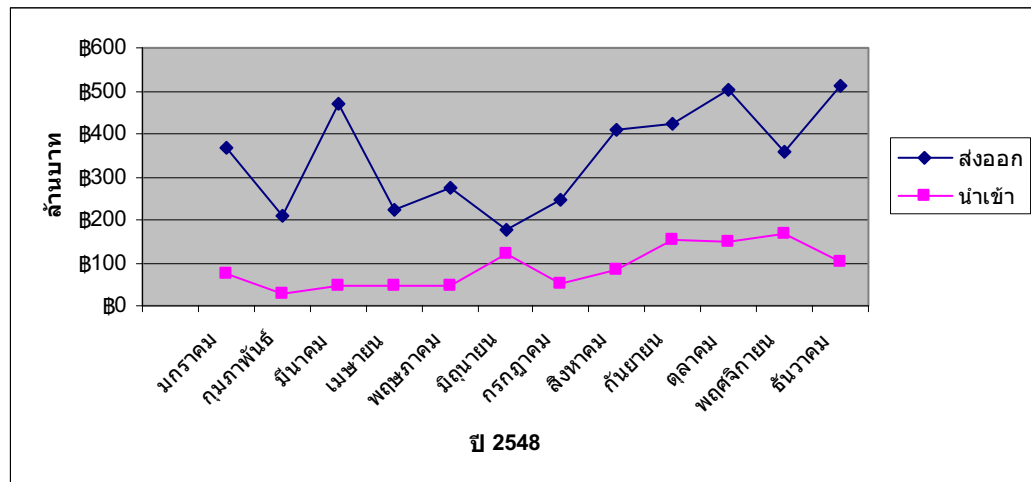
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช่วงปี 2547 นั้นจะเห็นว่าการนำเข้าลดลงในเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคมและค่อยๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนเมษายน-มิถุนายน และลดลงในช่วง เดือนกันยายน-ธันวาคม อย่างไรก็ตามอัตราการเติบโตเฉลี่ยทั้งปีเท่ากับอัตราการเติบโต เฉลี่ยของการส่งออกเท่ากับร้อยละ 35.2 ส่วนการส่งออกนั้นมีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นปีจนถึงเดือนตุลาคม แต่มีอัตราการเติบโตลดลงในช่วง 2 เดือนสุดท้ายของปี 2546 โดยเฉพาะในเดือนสิงหาคมการนำเข้ามีอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 358.75 เทียบกับเดือน กรกฎาคม และในช่วงปลายปี 2546 ทั้งการส่งออกและนำเข้ามีอัตราการเติบโตลดลง อัตราการ เติบโตเฉลี่ยของการนำเข้าเฉลี่ยปี 2546 เท่ากับ 26.7 ดังแสดงในรูปที่ 8.9

ตารางที่ 8.16 มูลค่าการค้าชายแดนรายเดือนปี 2548

หน่วย: ล้านบาท

เดือน	ส่งออก	เพิ่ม-ลด		นำเข้า	เพิ่ม-ลด		มูลค่ารวม	เพิ่ม-ลด		ดุลการค้า	เพิ่ม-ลด	
		ล้านบาท	%		ล้านบาท	%		ล้านบาท	%		ล้านบาท	%
มกราคม	368.64	-	-	73.77	-	-	442.41	-	-	294.86		
กุมภาพันธ์	209.00	-	-	29.57	-44.21	-59.92	238.57	-	-	179.44	-	-
มีนาคม	468.18	159.63	-43.30	29.57	-44.21	-59.92	238.57	203.84	-46.07	179.44	115.43	39.15
เมษายน	468.18	259.18	124.01	45.93	16.36	55.34	514.11	275.54	115.50	422.25	242.81	135.32
พฤษภาคม	221.69	-	-	44.36	-1.57	-3.42	266.04	-	-	177.33	-	-
มิถุนายน	221.69	246.49	-52.65	44.36	-1.57	-3.42	266.04	248.07	-48.25	177.33	244.92	58.00
กรกฎาคม	272.60	50.91	22.97	47.01	2.65	5.98	319.61	53.56	20.13	225.59	48.26	27.21
สิงหาคม	177.70	-94.89	-34.81	120.23	73.22	155.75	297.93	-21.68	-6.78	57.48	-	-
กันยายน	177.70	-94.89	-34.81	120.23	73.22	155.75	297.93	-21.68	-6.78	57.48	168.11	74.52
ตุลาคม	244.89	67.19	37.81	52.69	-67.53	-56.17	297.58	-0.35	-0.12	192.20	134.72	234.39
พฤศจิกายน	411.31	166.42	67.96	82.69	30.00	56.94	494.01	196.42	66.01	328.62	136.42	70.98
ธันวาคม	422.10	10.79	2.62	153.05	70.35	85.07	575.15	81.14	16.43	269.06	-	-
รวม	4,171.95	82.05	19.44	149.01	-4.04	-2.64	653.16	78.01	13.56	355.14	86.08	31.99
	504.15	-	-	168.21	19.20	12.89	528.04	-	-	191.62	-	-
	359.83	144.32	-28.63	168.21	19.20	12.89	528.04	125.12	-19.16	191.62	163.52	46.04
	511.86	152.03	42.25	102.16	-66.05	-39.27	614.02	85.98	16.28	409.70	218.08	113.81
รวม	4,171.95	143.22	157.66	1,068.67	28.39	210.55	5,240.62	171.61	127.53	3,103.28	114.84	377.86

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงใหม่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย และสำนักงานการค้าต่างประเทศ เขต 6 เชียงราย

รูปที่ 8.10 เปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ปี 2548

ในปี 2548 มูลค่าการส่งออกมากกว่ามูลค่าการนำเข้าตลอดทั้งปี แม้จะมีการชะลอตัวของการส่งออกในเดือนมิถุนายน แต่นับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – ธันวาคมนั้นมูลค่าส่งออกเพิ่มสูงขึ้น จนมีมูลค่าการส่งออกสูงสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 512 ล้านบาท ส่วนการนำเข้าการเพิ่มขึ้นไม่มากนักตั้งแต่เดือนมกราคม – พฤษภาคม (รูปที่ 8.11) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช่วงปี 2548 นั้นจะเห็นว่าการส่งออกลดลงในสองเดือนแรกของปี หลังจากนั้นมีการเพิ่มขึ้นร้อยละ 124.01 โดยการส่งออกมีอัตราการเติบโตในเดือนมีนาคมและค่อยๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่เดือนเมษายน-มิถุนายน และลดลงในช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม อย่างไรก็ตามอัตราการเติบโตของการส่งออกเฉลี่ยทั้งปีเท่ากับร้อยละ 14.33 ส่วนการนำเข้ามีอัตราการเติบโตลดลงใน 5 เดือนได้แก่ เดือนกุมภาพันธ์ เมษายน กรกฎาคม ตุลาคม และธันวาคมโดยมีอัตราการเติบโตติดลบเท่ากับ -59.62 -3.42 -56.17 -2.64 -39.27 การนำเข้ามีอัตราการเพิ่มสูงสุดในเดือนมิถุนายนคิดเป็นร้อยละ 155.75 โดยอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการนำเข้าเฉลี่ยปี 2546 เท่ากับ 19.14 ดังแสดงในรูปที่ 8.11

8.5 สินค้านำเข้า/ส่งออก ไทย-จีน ในรอบ 3 ปี FTA (2546-2548)

ปี 2546

ในปี 2546 ลำไยอบแห้งมีมูลค่าการส่งออกสูงสุดในบรรดาสินค้าเกษตรพืชที่ส่งออกจำนวน 52 ชนิดที่ทำส่งออกผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน โดยมีมูลค่าเท่ากับ 2,302.35 ล้านบาท มูลค่าสินค้าส่งออกสินค้าเกษตรรวมทั้งหมดเท่ากับ 2,970.89 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 77 ของ สินค้าเกษตรที่ส่งออกไปจีนตอนใต้ทั้งหมด (ด่านตรวจพืชเชียงแสน 2546) ส่วนการนำเข้าสินค้าที่มีมูลค่าสูงสุดของปี 2546 ได้แก่ แอปเปิ้ล โดยมีมูลค่าการนำเข้าเท่ากับ 309.66 ล้านบาท จากจำนวนพืชทั้งหมด 94 ประเภทที่มีมูลค่ารวมเท่ากับ 765.345 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 40.46 รองลงมาได้แก่ สาลี มูลค่า 236.9 ล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 30.9 ดังนั้นหากรวมเอา มูลค่าการนำเข้าของผลไม้อันดับหนึ่งและสองรวมกัน (แอปเปิ้ลและสาลี) จะมีมูลค่ารวมถึงร้อยละ 71.36 ของสินค้านำเข้าทั้งหมด (ด่านตรวจพืชเชียงแสน 2546)

ตารางที่ 8.17 รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ

ด้านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปี 2546 (มกราคม-ธันวาคม)

สินค้านำเข้า			สินค้าส่งออก		
ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้านก.ก.)	มูลค่า (ล้านบาท)	ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้านก.ก.)	มูลค่า (ล้านบาท)
แอปเปิ้ล*	24.12	309.66	ลำไยอบแห้ง*	47.86	2,302.35
สาลี่*	14.15	236.9	ยางพารา	8.21	356.41
กระเทียม	13.21	72.77	น้ำมันพืช	5.17	166.05
เมล็ดยานตะวัน	2.98	31.56	เงาะน้ำเชื่อมในกระป๋อง	2.79	66.92
เห็ดหอมแห้ง*	0.28	25.4	น้ำผลไม้กระป๋อง	16.55	23.62
เมล็ดยางโม*	0.24	16.23	กล้วยอบแห้ง	0.68	23.17
พริกแห้ง	0.5	9.04	สับปะรดอบแห้ง	0.5	10.72
บล๊อคโคลี่	0.53	6.07	กล้วยฉาบ	0.55	2.93
เมล็ดยางทอง	0.22	5.82	นมถั่วเหลือง	0.09	2.23
ใบชาอบแห้ง	0.54	5.73	ข้าวสารจ้าว	0.1	2.2

* สินค้า FTA ผัก-ผลไม้

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงราย จ.เชียงราย

ปี 2547

ส่วนมูลค่าการนำเข้าสินค้าจีนในปี 2547 เท่ากับ 1, 008.82 ล้านบาท โดยส่วนใหญ่ยังเป็นพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะแอปเปิ้ลและสาลี่ ยังคงเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมรองลงมาได้แก่ ไม้แปรรูป กระเทียม และเมล็ดยานตะวัน เป็นต้น และในปีนี้มีปริมาณสินค้าเพิ่มมากขึ้นจาก 94 ชนิดในปี 2546 มาเป็น 111 ชนิด โดยเฉพาะเริ่มมีผักสดหลากหลายชนิดจากจีนนำเข้ามามากขึ้น เช่น บล๊อคโคลี่ เห็ดหูหนูขาว กระหล่ำดอก ถั่วลันเตาหวาน คื่นหัดสด คื่นฉ่าย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำเข้าดอกไม้จากจีนเข้ามาด้วย เช่น ดอกคาร์เนชั่น ต้นกุหลาบพันธุ์ เป็นต้น

ตารางที่ 8.18 รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ ของด่าน
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปี 2547 (มกราคม-ธันวาคม)

(หน่วย : ล้านบาท)

สินค้านำเข้า			สินค้าส่งออก		
ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้าน กก.)	มูลค่า (ล้านบาท)	ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้านกก.)	มูลค่า (ล้านบาท)
แอปเปิ้ล*	26.1	294.94	ยางพารา	18.49	872.65
สาลี่*	13.99	194.9	ลำไยอบแห้ง*	33.25	759.22
เมล็ดทานตะวัน*	4.64	116.57	น้ำมันพืช	2.42	67.11
ไม้สักแปรรูป	2.34	104.46	เงาะน้ำเชื่อมในกระป๋อง	1.25	40.28
กระเทียม	9.5	47.53	มะขามหวาน	1.73	29.99
เมล็ดแตงโม*	2.75	43.4	สับปะรดอบแห้ง	0.55	21.16
กระเทียมอบแห้ง	2.76	27.67	กล้วยอบแห้ง	0.70	20.01
บลูคโคลี	2.05	21.66	มังคุดสด	1.19	19.46
เห็ดหอมแห้ง*	0.19	16.51	เมล็ดงา	0.23	6.58
เมล็ดฟักทอง	0.6	15.32	ผักสด	0.55	5.79

* สินค้า FTA ผัก-ผลไม้

ที่มา : ด่านศุลกากรเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จากตารางที่ 8.16 สินค้าที่มีมูลค่าการนำเข้าสูงสุดยังคงเป็นแอปเปิ้ลและสาลี่ โดยมีมูลค่าเท่ากับ 294.94 และ 194.9 ล้านบาทเมื่อเทียบกับมูลค่าการนำเข้าพืชจากจีนเท่ากับ 1,008.88 ล้านบาทหรือคิดเป็นร้อยละ 29.23 และ ร้อยละ 19.3 ตามลำดับ ในปีนี้มูลค่าการนำเข้าของเมล็ดทานตะวันเพิ่มสูงขึ้นจาก 31.56 ล้านบาทมาเป็น 116. 57 ล้านบาทหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 269.35 จึงทำให้มูลค่าการนำเข้าของเมล็ดทานตะวันในปี 2547 คิดเป็นร้อยละ 11.55 ของมูลค่าการนำเข้าพืชและผลิตภัณฑ์จากพืชจากจีนตอนใต้

สำหรับสินค้าส่งออกสินค้าเกษตรพืชของไทย มีมูลค่าเท่ากับ 1, 875.64 ล้านบาท ปรากฏว่าในปี 2547 สินค้าที่มีการส่งออกเป็นอันดับหนึ่ง คือยางพารา มีมูลค่าเท่ากับ 872.65 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ ลำไยอบแห้ง มีมูลค่าเท่ากับ 759.22 ล้านบาท โดยคิดเป็นร้อยละ 40.47 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด นอกจากนั้นจะเป็นสินค้าเกษตรจำพวคน้ำมันพืช เงาะน้ำเชื่อม มะขามหวานและสับปะรดอบแห้ง เป็นต้น ในปีนี้สินค้าเกษตรแปรรูปของไทยมีแนวโน้มการส่งออกที่ชะลอตัวลงเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ดังนั้นสรุปได้ว่าในปี 2547 มีการนำเข้าสินค้าประเภทผัก/ผลไม้เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สินค้าส่งออกของไทยมีการเพิ่มขึ้นใน

ยางพาราซึ่งขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งของสินค้าเกษตรกรรมของไทยที่ส่งออกไปยังจีนตอนใต้ทั้งหมด 591 ชนิด (ด้านตรวจพืชเชียงใหม่, 2547)

ปี 2548

สินค้านำเข้าจากจีนในปี 2548 เท่ากับ 1, 087.41 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะแอปเปิ้ลและสาลี่ ยังคงเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยม รองลงมาได้แก่ ไม้แปรรูป เทียน หอมแบ่งและเมล็ดแตงโม เป็นต้น และที่น่าสังเกตคือเริ่มมีผักสดนำเข้ามาด้วยเช่นกัน เช่น บล็อกโคลี่ ถั่วเห็ดหูหนูขาว กะหล่ำดอก คื่นฉ่าย เป็นต้น ในปี 2548 ผลไม้จากจีนที่มีการนำเข้าเป็นอันดับหนึ่ง คือ สาลี่ มูลค่า 179.77 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ แอปเปิ้ล 172.85 ส่วนสินค้าออกจากไทยไปจีนตอนใต้อันดับที่หนึ่งได้แก่ ยางพารา คิดเป็นมูลค่า 1,846 ล้านบาท คิดเป็ร้อยละ 49.7 รองลงมาได้แก่ ลำไยอบแห้ง 1,638.98 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 44.04 ดังแสดงในตารางที่ 8.17

ตารางที่ 8.19 รายการสินค้านำเข้า-ส่งออกไทย-จีนประเภทผัก/ผลไม้ 10 อันดับ ของด่านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ปี 2548 (มกราคม-ธันวาคม)

สินค้านำเข้า			สินค้าส่งออก		
ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้าน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ชนิดสินค้า	น้ำหนัก (ล้านก.ก.)	มูลค่า (ล้านบาท)
สาลี่*	10.95	179.77	ยางพารา	33.63	1,846.00
แอปเปิ้ล*	18.31	172.85	ลำไยอบแห้ง*	69.87	1,638.98
ไม้สักแปรรูป	5.82	158.36	เงาะน้ำเชื่อมใน กระป๋อง	2.10	69.73
บล็อกโคลี่	4.80	78.30	สับปะรดอบแห้ง	0.93	36.07
กระเทียม	6.78	34.54	เมล็ดงา	0.86	27.822
หอมแบ่ง	3.31	29.61	ผลไม้กระป๋อง	0.65	19.25
เมล็ด	2.93	27.3	มะขามหวาน	1.44	17.27
ทานตะวัน*					
เมล็ดฟักทอง	0.99	26.92	มังคุดสด	0.65	12.4
ถั่วลิ้นเตา	1.23	14.79	ชาากกล้วยไม้	2.85	11.61
กระเทียม	1.28	12.78	ข้าวสาร	0.41	5.24
อบแห้ง					

* สินค้า FTA ผัก-ผลไม้

ที่มา: ด้านศุลกากรเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 8.20 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าผักและผลไม้ (07-08) ระหว่างไทย – จีน

หน่วย: ล้านบาท

	ต.ค.-ก.ย.				2545	2546	2547	2548
	44-45	45-46	46-47	47-48				
มูลค่าการค้า								
ทั่วประเทศ	6,731.50	8,804.20	15,578.50	17,730.80	7,196.20	11,197.50	15,467.30	18,696.40
ภาคเหนือ	-	30.8	76.9	13.8	7.4	55.6	38.1	20.9
มูลค่าส่งออก								
ทั่วประเทศ	5,491.10	7,146.90	11,248.50	13,504.10	5,869.20	8,105.00	11,521.90	14,614.20
ภาคเหนือ	865.20	2,160.50	883.3	290.2	1,125.30	2,040.10	407.9	436.5
มูลค่านำเข้า								
ทั่วประเทศ	1,340.40	1,657.30	4,330.00	4,226.70	1,327.00	3,092.50	3,945.40	4,082.20
ภาคเหนือ	347.50	311.8	753.3	659	258.1	711.2	600.8	555.6
ดุลการค้า								
ทั่วประเทศ	4,050.80	5,489.60	6,918.50	9,277.40	4,542.20	5,012.40	7,576.50	10,531.90
ภาคเหนือ	517.70	1,848.70	130	-368.8	867.1	1,328.90	-192.9	-119.1

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

8.6 สถานการณ์การค้าผักผลไม้ระหว่างภาคเหนือของไทยกับจีนตอนใต้

จากมูลค่าการส่งออกและนำเข้าผักและผลไม้ (07-08) ระหว่างไทย – จีนของประเทศและภาคเหนือในตารางที่ 8.18 จะเห็นว่า

การส่งออกภาคเหนือ มีมูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นในปี 2546 เท่ากับ 2,040.10 ล้านบาทเมื่อเทียบกับปี 2545 ที่เท่ากับ 1,125.30 ล้านบาท มีอัตราการส่งออกลดลงในภาคเหนือเหลือเพียง 407.9 และ 436.5 ล้านบาทในปี 2547 และ 2548 ตามลำดับ โดยเหตุผลที่มีมูลค่าการส่งออกที่ลดลงเนื่องจากการเปิด FTA ทำให้ผู้ส่งออกไม่ต้องเสียภาษีและสามารถส่งสินค้าเกษตร ที่ใดก็ได้ที่มีความสะดวกและใกล้ชิดตลาดในประเทศจีนมากที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงมีการขนส่งผ่านท่าเรือกรุงเทพและนำเข้าเชียงใหม่โดยตรง รวมทั้งการค้าชายแดนระหว่างไทยและจีนตอนใต้ยังมีอุปสรรคทางการค้า และปัญหาในด้านการบริหารจัดการการส่งออกสินค้าที่สำคัญของภาคเหนือ อันได้แก่ ลำไยอบแห้งของไทย ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้การส่งออกของไทยมีปัญหาและส่งผลกระทบต่อส่งออกสินค้าดังกล่าว (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติภาคเหนือ, 2548)

การนำเข้าของภาคเหนือ การนำเข้าผักผลไม้จากจีนตอนใต้ของภาคเหนือปี 2545 มีมูลค่า 258.1 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 711.2 ล้านบาทในปี 2546 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 175.5 แม้จะมีการลดลงเป็น 600.8 ล้านบาท และ 555.6 ล้านบาทในปี 2547 และ 2548 ก็ตาม

ดุลการค้าภาคเหนือ มีการเกินดุลการค้า 4,542.2 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 5,012.40 ล้านบาท ในปี 2546 และยังคงมีการเกินดุลเพิ่มขึ้นเป็น 7,576.5 และ 10,531.9 ล้านบาทในปี 2547 และปี 2548 ตามลำดับ

มูลค่าการค้าภาคเหนือ มูลค่าการค้าผักและผลไม้ของภาคเหนือเพิ่มขึ้นโดยลำดับตั้งแต่ปี 2545-2548 โดยมีมูลค่าการค้าเท่ากับ 1,383.4 2,751.3 1,008.70 และ 992.1 ล้านบาทตามลำดับ

สรุปผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-จีนที่มีต่อสถานการณ์การค้าผักและผลไม้หลังจากที่มีการจัดทำข้อตกลงเปิดเสรีล่วงหน้าก่อน (Early harvest) พบว่าปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทย-จีน เพิ่มขึ้น ทั้งการส่งออกและนำเข้า โดยไทยยังเป็นฝ่ายได้ดุลการค้า สินค้าส่งออกที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ มันสำปะหลัง ทุเรียน มังคุด ลำไย ส่วนสินค้านำเข้าที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางตรงข้ามมูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีนที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือลดลง เนื่องจากการค้าเริ่มเข้าสู่ระบบสากลมากขึ้น พ่อค้าชายแดนที่ส่งออกผลไม้โดยเฉพาะลำไยอบแห้ง ส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการขนส่งสินค้า จากเดิมต้องขนส่งทางลำน้ำโขงผ่านชายแดนพม่าและเข้าสู่จีน เพื่ออาศัยสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีก่อนส่งต่อไปยังมณฑลยูนนานเพื่อกระจายไปยัง

ผู้บริโภคมณฑลทางภาคตะวันออก โดยในกรณีที่จีนนำเข้าจากพม่าหรือลาวจะเสียภาษีนำเข้า
จีนในอัตราการค้าชายแดน (ต่ำกว่าภาษีนำเข้าอัตราปกติครึ่งหนึ่ง) และขนส่งไปยังเมืองคุนหมิง
เพื่อกระจายสินค้าไปยังเมืองปลายทาง ซึ่งต้องขนส่งหลายขั้นตอนกว่าจะถึงปลายทาง แต่
หลังจากมีการลดภาษีผักและผลไม้เหลือร้อยละ 0 ทำให้สามารถขนส่งผักและผลไม้เข้าจีนได้
โดยตรง ผ่านท่าเรือกรุงเทพถึงเมืองปลายทางเชียงใหม่ กวางโจว ฯลฯ จึงไม่จำเป็นต้องขนส่ง
ผ่านชายแดน นอกจากนี้การขนส่งทางทะเลยังมีขั้นตอนการขนส่งน้อยกว่าขนส่งผ่าน
ชายแดน

บทที่ 9

ผลกระทบของข้อตกลงการค้าเสรีที่มีต่อ ผู้ประกอบการการค้าชายแดนและเกษตรกร

ในบทนี้จะเสนอผลของการศึกษาจากผลกระทบการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) ว่าด้วยการจัดทำข้อตกลงเปิดเสรีล่วงหน้าก่อน(Early harvest) โดยการสำรวจกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจแบบปฐมภูมิ จาก (1) ผู้ประกอบการค้าชายแดนหรือตัวแทนการค้าชายแดนในจังหวัดเชียงราย (2)เกษตรกรในพื้นที่ โดยนำเสนอผลการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและเกี่ยวเนื่องจากการจัดตั้งเขตข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Area) ไทย-จีนมีต่อการค้าได้ผลดังนี้ คือ

9.1 ผู้ประกอบการค้าชายแดน

ผลการศึกษาที่ได้จากผู้ประกอบการค้าชายแดน แบ่งเป็น 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ส่วนที่ 2 ลักษณะของการประกอบการค้าชายแดน

ส่วนที่ 3 วิธีการค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ส่วนที่ 4 ผลกระทบหลังจากการใช้ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA)

ส่วนที่ 5 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ตารางที่ 9.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดน (n = 128)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการ การค้าชายแดน	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	47	36.7
- หญิง	81	63.3
2. อายุ		
- 20 – 30 ปี	30	23.4
- 31 – 40 ปี	72	56.3
- 41 – 50 ปี	21	16.4
- 51 – 60 ปี	5	3.9
3. ระดับการศึกษา		
- ไม่ได้เรียน	24	18.8
- ประถมศึกษา	48	37.5
- มัธยมศึกษา	47	36.7
- อนุปริญญา	1	0.8
- ปริญญาตรี	8	6.3
4. รายได้		
- ไม่เกิน 10,000 บาท	75	58.6
- 10,001 – 30,000 บาท	51	39.8
- 50,001 – 70,000 บาท	2	1.6
(รายได้เฉลี่ย = 4,375 บาท)		
5. พื้นที่เก็บข้อมูล		
จังหวัดเชียงราย		
- อำเภอแม่สาย	64	50.0
- อำเภอเชียงแสน	64	50.0

ตารางที่ 9.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดน (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการ การค้าชายแดน	จำนวน	ร้อยละ
6. ภูมิสำเนา		
- คนในพื้นที่	115	89.8
- คนต่างอำเภอในจังหวัดเชียงราย	6	4.7
- คนต่างจังหวัด	7	5.5

ที่มา: จากการสำรวจ

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการค้าชายแดนในพื้นที่ศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่พื้นที่จังหวัดเชียงรายในเขตอำเภอแม่สาย ร้อยละ 50.0 อำเภอเชียงแสน ร้อยละ 50.0 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่ ร้อยละ 89.8 เป็นคนต่างจังหวัด ร้อยละ 5.5 เป็นคนต่างอำเภอแต่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ร้อยละ 4.7 และในจำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 128 คน พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 36.7 เพศหญิง ร้อยละ 63.3 และอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี ร้อยละ 56.3 รองลงมา อยู่ในช่วงอายุ 20 – 30 ปี ร้อยละ 23.4 และ ช่วงอายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 16.4 ตามลำดับ ในด้านการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.5 ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 36.7 และไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 18.8 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการค้าชายแดนมีรายได้ต่ำสุด 2,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 70,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท โดยร้อยละ 58.6 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 39.8 มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท แต่ไม่เกิน 30,000 บาท และร้อยละ 1.6 มีรายได้มากกว่า 50,001 บาท ดังตารางที่ 9.1

ส่วนที่ 2 ลักษณะของการประกอบธุรกิจการค้าชายแดน

ตารางที่ 9.2 ประเภทธุรกิจการค้าชายแดน

ประเภทธุรกิจ	จำนวน	ร้อยละ
ขายสินค้าในประเทศ	36	28.1
ธุรกิจการนำเข้า	27	21.1
ตัวแทน / นายหน้า	20	15.6
ธุรกิจการส่งออก	19	14.8
ธุรกิจการนำเข้าและส่งออก	16	12.5
ส่งออกและขายสินค้าในประเทศ	4	3.1
นายหน้าและขายสินค้าในประเทศ	3	2.3
นำเข้าสินค้าต่างประเทศและ ขายสินค้าในประเทศ	3	2.3
งานบริการ	1	0.8

ที่มา: จากการสำรวจ

ผลการศึกษาประเภทธุรกิจของผู้ประกอบการค้าชายแดนในตารางที่ 9.2 พบว่าผู้ประกอบการที่ค้าขายแถบชายแดนส่วนใหญ่ จะขายสินค้าในประเทศมากที่สุด เช่น สินค้าจากเชียงใหม่ สินค้า OTOP สินค้าที่ผลิตเอง หรือสินค้าจากอำเภอแม่สายที่พ่อค้าคนกลางนำมาส่งให้ คิดเป็นร้อยละ 28.1 รองลงมา นำเข้าสินค้าต่างประเทศ ร้อยละ 21.1 และเป็นตัวแทนหรือนายหน้าในการขายและแลกเปลี่ยนสินค้า ร้อยละ 15.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.3 ประเภทสินค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน (n = 128)

ประเภทสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอ	75	58.6
สินค้าประเภทเครื่องบริโภค	11	8.6
สินค้าประเภทเครื่องประดับ ของเล่น ไม้แกะสลัก	9	7.0
สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอ และเครื่องบริโภค	8	6.3
สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า	6	4.7
สินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร และเครื่องใช้ไฟฟ้า	6	4.7
สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอและเครื่องบริโภค	5	3.9
สินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร และเครื่องบริโภค	4	3.1
สินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร	2	1.6
สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอ เครื่องประดับ ของเล่น และไม้แกะสลัก	1	0.8
สินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอ เครื่องบริโภค และพืชผลทางการเกษตร	1	0.8
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.3 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนได้ขายสินค้าประเภทเครื่อง นุ่งห่มหรือสิ่งทอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.6 รองลงมา ได้ขายสินค้าประเภทเครื่องบริโภค ร้อยละ 8.6 และได้ขายสินค้าประเภทเครื่องประดับ ของเล่น ไม้แกะสลัก ร้อยละ 7.0

ตารางที่ 9.4 ประเทศคู่ค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน (n = 128)

ประเทศคู่ค้า	จำนวน	ร้อยละ
ไทย	45	35.2
พม่า	31	24.2
ลาว	18	14.1
จีน	18	14.1
พม่าและจีน	14	10.9
พม่า ลาว และจีน	2	1.6
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.4 พบว่า การค้าชายแดนในอำเภอแม่สายและเชียงแสน จะเป็นการค้าชายภายในประเทศมากที่สุด (คนพื้นเมือง) คิดเป็นร้อยละ 35.2 รองลงมาเป็นการค้าชายกับประเทศพม่า คิดเป็นร้อยละ 24.2 และค้าชายกับประเทศลาวและจีนในจำนวนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 14.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.5 ช่องทางการประกอบธุรกิจ (n = 128)

ช่องทางการประกอบธุรกิจ	จำนวน	ร้อยละ
อำเภอเชียงแสน	40	31.3
อำเภอแม่สาย	34	26.6
อำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน	32	25.0
จังหวัดเชียงใหม่	22	17.2
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.5 พบว่า ช่องทางการติดต่อในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อกันผ่านทางอำเภอเชียงแสนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมา ผ่านอำเภอแม่สาย ร้อยละ 26.6 และผ่านทั้งอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน ร้อยละ 25.0 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 วิธีการค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดนภาคเหนือ

การส่งออกสินค้า

ตารางที่ 9.6 การส่งสินค้าออกทางแม่น้ำโขง (n = 128)

ท่าเรือ	จำนวน	ร้อยละ
ท่าเรือเชียงแสน-สบห้วย-เมืองลง	11	8.6
ท่าเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง)	6	4.7
ไม่ได้ส่งของออกทางน้ำ	111	86.7
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.6 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งสินค้าออกทางน้ำ คิดเป็นร้อยละ 86.7 แต่มีผู้ประกอบการ ร้อยละ 8.6 ได้ส่งสินค้าออกทางแม่น้ำโขงโดยผ่านท่าเรือเชียงแสน-สบห้วย-เมืองลง และร้อยละ 4.7 ได้ส่งสินค้าออกทางแม่น้ำโขงโดยผ่านท่าเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง) ตามลำดับ

ตารางที่ 9.7 การส่งสินค้าออกทางรถยนต์ (n = 128)

เส้นทาง	จำนวน	ร้อยละ
ถนน ไทย-พม่า-จีนตอนใต้ (R3W)	16	12.5
ไม่ได้ส่งของออกนอกพื้นที่ (คนที่ไม่ตอบ)	112	87.5
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.7 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งสินค้าออกนอกพื้นที่ หรือมิได้เป็นผู้ประกอบการทำธุรกิจส่งออกคิดเป็นร้อยละ 87.5 ส่วนผู้ประกอบการที่ส่งสินค้าออกโดยทางรถยนต์ ร้อยละ 12.5

การนำเข้าสินค้า

ตารางที่ 9.8 การนำเข้าสินค้าทางแม่น้ำโขง (n = 128)

ท่าเรือ	จำนวน	ร้อยละ
ท่าเรือเชียงแสน-สบห้วย-เมืองลง	16	12.5
ท่าเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง)	7	5.5
ไม่ได้นำเข้าสินค้าทางน้ำ	105	82.0
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.8 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ไม่ได้นำเข้าสินค้าทางน้ำ คิดเป็นร้อยละ 82.0 แต่มีผู้ประกอบการ ร้อยละ 12.5 ได้นำเข้าสินค้าทางแม่น้ำโขงโดยผ่านท่าเรือเชียงแสน-สบห้วย-เมืองลง และร้อยละ 5.5 ได้นำเข้าสินค้าโดยผ่านท่าเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง) ตามลำดับ

ตารางที่ 9.9 การนำเข้าสินค้าทางรถยนต์ (n = 128)

เส้นทาง	จำนวน	ร้อยละ
ถนน ไทย-พม่า-จีนตอนใต้ (R3W)	20	15.6
ไม่ได้นำเข้าสินค้า (คนที่ไม่ตอบ)	108	84.4
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.9 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ไม่ได้นำเข้าสินค้า กล่าวคือ มีพ่อค้าคนกลางนำสินค้ามาส่งให้ หรือบางส่วนก็ไปเอาสินค้าเองจากจังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้นำสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขาย คิดเป็นร้อยละ 84.4 และมีผู้ประกอบการ ร้อยละ 15.6 ที่นำเข้าสินค้าโดยทางรถยนต์

ตารางที่ 9.10 ระยะเวลาการประกอบธุรกิจ (n = 126)

ระยะเวลาการประกอบธุรกิจ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ถึง 5 ปี	39	31.0
5 - 10 ปี	55	43.7
11 ปี ขึ้นไป	32	25.4
รวม	126	100.0

ระยะเวลาการประกอบธุรกิจโดยเฉลี่ย 9.17 ปี

ไม่ระบุ 2 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.10 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจมาเป็นระยะเวลานานกว่า 5 ปี แต่ยังไม่ถึง 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมา ร้อยละ 31.0 ประกอบธุรกิจยังไม่ถึง 10 ปี และร้อยละ 25.4 ประกอบธุรกิจมาเป็นระยะเวลานานกว่า 11 ปีแล้ว โดยเฉลี่ยผู้ประกอบการค้าชายแดนทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลา 9.17 ปี

ตารางที่ 9.11 ระยะเวลาการดำเนินธุรกิจกับคู่ค้า (n = 125)

ระยะเวลาการดำเนินธุรกิจกับคู่ค้า	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ถึง 5 ปี	38	30.5
5 - 10 ปี	56	44.8
11 ปี ขึ้นไป	31	24.8
รวม	125	100.0

ระยะเวลาการประกอบธุรกิจโดยเฉลี่ย 9.18 ปี

ไม่ระบุ 3 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.11 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ได้ดำเนินธุรกิจกับคู่ค้ามาเป็นระยะเวลานานกว่า 5 ปี แต่ยังไม่ถึง 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมา ร้อยละ 30.5 ดำเนินธุรกิจกับคู่ค้ายังไม่ถึง 10 ปี และร้อยละ 24.8 ดำเนินธุรกิจกับคู่ค้ามาเป็นระยะเวลานานกว่า 11 ปีแล้ว โดยเฉลี่ยผู้ประกอบการค้าชายแดนทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลา 9.18 ปี

ตารางที่ 9.12 รูปแบบของการรับ/ชำระเงิน (n = 128)

รูปแบบของการรับ/ชำระเงิน	จำนวน	ร้อยละ
เงินสด	116	90.6
หักบัญชีระหว่างคู่ค้าและเงินสด	4	3.1
ผ่านระบบโปยกั๊วและเงินสด	2	1.6
หักบัญชีระหว่างคู่ค้า	1	0.8
ผ่านตัวแทนหักบัญชี (Clearing Agent)	1	0.8
รวม	128	100.0

ไม่ระบุ 2 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.12 พบว่า รูปแบบการรับชำระเงินและการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.6 เป็นเงินสด บางส่วนก็หักบัญชีระหว่างคู่ค้าและเงินสด และบางส่วนก็ใช้ทั้งเป็นเงินสดและผ่านระบบโปยกั๊ว คิดเป็นร้อยละ 3.1 และร้อยละ 1.6 ตามลำดับโดยจะใช้สกุลเงินบาทในการกำหนดราคาสินค้าและดำเนินธุรกิจอื่น ๆ

ตารางที่ 9.13 เอกสารที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ (n = 125)

เอกสารที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ	จำนวน	ร้อยละ
ใบสั่งซื้อสินค้า	94	75.2
ใบสั่งซื้อสินค้าและเอกสารทางศุลกากร	4	3.5
เอกสารทางศุลกากร	2	1.6
ใบสั่งซื้อสินค้าและการโทรศัพท์	1	0.8
ไม่ได้ใช้เอกสารใด ๆ	24	19.2
รวม	125	100.0

ไม่ระบุ 3 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.13 พบว่า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ ร้อยละ 75.2 ใช้ใบสั่งซื้อสินค้าเป็นเอกสารสำคัญในการประกอบธุรกิจ ร้อยละ 3.5 ใช้ทั้งใบสั่งซื้อสินค้าและเอกสารทางศุลกากรประกอบกัน และร้อยละ 1.6 ใช้เฉพาะเอกสารทางศุลกากรเท่านั้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้ใช้เอกสารใด ๆ ในการประกอบธุรกิจ แต่ใช้การสั่งซื้อสินค้าทางโทรศัพท์แล้วโอนเงินทางธนาคารหรือไปซื้อด้วยตนเองแล้วจ่ายเงินสด คิดเป็นร้อยละ 19.2

ตารางที่ 9.14 มูลค่าของสินค้าหรือธุรกิจต่อเดือน (n = 127)

มูลค่าของสินค้าหรือธุรกิจต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10,000 บาท	64	50.4
10,001 - 100,000 บาท	63	49.6
รวม	127	100.0

ไม่ระบุ 1 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.14 พบว่า สินค้าหรือธุรกิจการค้าชายแดน ร้อยละ 50.4 มีมูลค่าต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท และร้อยละ 49.3 มีมูลค่ามากกว่า 10,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท

ตารางที่ 9.15 การเก็บสินค้าของผู้ประกอบการค้าชายแดน (n = 128)

การเก็บสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
เก็บไว้ในร้าน	118	92.2
เก็บไว้ในโกดังที่อื่น	2	1.6
เก็บไว้ในร้านและโกดังที่อื่น	1	0.8
เก็บไว้ในร้านและเช่าโกดังเก็บ	1	0.8
ขายวันต่อวัน	5	3.9
ไม่เก็บ	1	0.8
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.15 พบว่า การเก็บสินค้า ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ ร้อยละ 92.2 เก็บสินค้าไว้ในร้าน ร้อยละ 3.9 ไม่ต้องเก็บสินค้า เพราะขายได้วันต่อวัน และร้อยละ 1.6 เก็บไว้ในโกดังที่อื่น

ตารางที่ 9.16 รายได้ของธุรกิจการค้าชายแดน (n = 128)

รายได้ของธุรกิจการค้าชายแดน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10,000 บาท	67	52.3
10,001 – 50,000 บาท	59	46.1
50,001 – 100,000 บาท	1	0.8
100,001 - 500,000 บาท	1	0.8
รวม	128	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.16 พบว่า ในการประกอบธุรกิจการค้าชายแดน ผู้ประกอบการ ร้อยละ 52.3 มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 46.1 มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท และร้อยละ 0.8 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท ซึ่งเท่ากับผู้ที่มียาได้มากกว่า 100,001 บาท แต่ไม่ถึง 500,000 บาท

ส่วนข้อคำถามที่ว่าด้วย 1) ปัญหาและอุปสรรคของผู้ประกอบการค้าชายแดนภายหลังจากข้อตกลง FTA 2) ผลกระทบภายหลังจากการใช้ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) และ 3) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) ของผู้ประกอบการค้าชายแดนพบว่า ผู้ประกอบการที่ทำการค้าขายสินค้า(ที่ไม่ใช่ผัก-ผลไม้)ในจังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และจังหวัดท่าขี้เหล็ก ของสหภาพพม่า พบว่ามีทั้งผู้ประกอบการรายเล็ก และรายใหญ่ บางคนมีร้านค้าหลายร้านในบริเวณนั้น โดยจ้างลูกจ้างช่วยขายของ ผู้ขายมีหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย ไทยใหญ่ พม่า จีนแผ่นดินใหญ่ จีนฮ่อ จีนไตหวัน แขก สินค้าที่ขาย เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า ของเล่น แวนตา นาฬิกา อัญมณี เป็นต้น รวมถึงสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น ซีดี เหล้า บุหรี่ สินค้าลอกเลียนแบบสินค้าแบรนด์เนม จะขายอยู่เฉพาะที่ฝั่งพม่าเท่านั้น โดยทั้งนี้ผู้ประกอบการจะมีทั้งผู้ประกอบการค้าปลีกและค้าส่ง ลักษณะของการตั้งร้านค้าจะเป็นทั้งแบบอาคารพาณิชย์และแผงลอย โดยมีคนในพื้นที่เป็นเจ้าของร้านเพียงส่วนน้อยกว่าคนต่างพื้นที่

สรุปผลจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

ผลการเก็บข้อมูลพบว่า

1) สถานที่จัดจำหน่ายและการจัดจำหน่าย

พื้นที่บริเวณชายแดนอำเภอแม่สาย กลายเป็นจุดขายที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการที่ต้องการขายสินค้า เนื่องจากเป็นอำเภอที่คนมาท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีชื่อเสียงในด้านสินค้าที่มีราคาถูก ประกอบกับสามารถข้ามชายแดนไปยังประเทศพม่า ได้อย่างสะดวกกว่าด้านในเขตจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาซื้อสินค้าจำนวนมากในอำเภอแม่สาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการขยายตลาดในการจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้น จากการสอบถามผู้ประกอบการรายใหญ่ทำให้ทราบว่า จะมีการก่อสร้างตลาดกลางในการจำหน่ายสินค้าเพิ่มขึ้น มีแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกับการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยว นับได้ว่าสถานที่ในการจำหน่ายสินค้าบริเวณนี้เป็นจุดที่ทำให้มีผู้ประกอบการทั้งทางไทยและพม่าต่างสนใจที่จะจับจองพื้นที่ในการประกอบกิจการอย่างสูง จากข้อมูลพบว่าร้านค้าต้องเสียค่าเช่าร้านที่เป็นอาคารพาณิชย์ประมาณ เดือนละ 2,500 – 5,000 บาท (แบบเป็นร้านค้าอย่างเดียวไม่ใช่แบบที่สามารถอยู่อาศัยได้) สำหรับอาคารพาณิชย์หลังใหญ่ที่สามารถอยู่อาศัยได้นั้น จะเป็นคนในพื้นที่หรือผู้ที่ย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดอื่นมาอยู่อาศัยเพื่อทำการค้าขายที่นี่ไม่น้อยกว่า 10 ปีขึ้นไป และได้มีการขยายกิจการร้านค้าพาณิชย์โดยเป็นกลุ่มลูกหลานหรือเครือญาติ

สำหรับตลาดสำหรับการค้าขายแบบแพงลอยหรือชั่วคราว (มาเข้าเย็นกลับ) มีจุดที่น่าสนใจคือ ผู้ขายส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย แต่เป็นชาวพม่า ที่มีการหาสินค้ามาขายที่ตลาดในตอนเช้าและกลับเข้าพม่าในตอนเย็น จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าตลาดที่สร้างขึ้นไม่ใช่เพื่อผู้ประกอบการคนไทย แต่เป็นการรองรับความต้องการของผู้ประกอบการพม่ามากกว่า

2) ที่มาของสินค้าและราคาสินค้า

สินค้าที่จำหน่ายในบริเวณชายแดนอำเภอแม่สายฝั่งไทย จะเป็นสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภค ซึ่งหากดูผิวเผินแล้วเหมือนว่า สินค้าเหล่านี้ได้นำมาจากจีนและจากฝั่งพม่า ในความเป็นจริงแล้วสินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากในประเทศไทย โดยผู้ประกอบการให้ข้อมูลว่า การเลือกสินค้าไม่ได้เลือกว่าต้องเป็นจากจีนหรือพม่าเท่านั้น แต่ดูที่สินค้านั้นที่ไหนให้ราคาต่ำที่สุด และสินค้าบางอย่างที่เหมือนมาจากจีน แต่ความเป็นจริงแล้วมีโรงงานผลิตที่กรุงเทพฯ หรือจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำมาขายที่อำเภอแม่สาย เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาซื้อมากกว่าที่จะนำไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ หรือจังหวัดอื่นๆ ตัวอย่างสินค้า เช่น ลูกท้อ ขนมห่ม เสื้อผ้า จึงเป็นข้อมูลที่น่าสนใจในการศึกษาต่อไปว่าสินค้านี้มาจากไหน และการค้าชายแดนจะเป็นการค้าสำหรับ 2 ประเทศในการแลกเปลี่ยนสินค้ากันหรือเป็นเพียงจุดที่สำหรับจำหน่ายสินค้าเท่านั้น สินค้าที่ประเทศไทยขาดแคลนส่วนใหญ่จะเป็นการส่งสินค้าที่จำนวนมากเพื่อนำมาจำหน่ายให้กับคนในประเทศ ซึ่งรูปแบบการจำหน่ายจะเป็นการส่งสินค้าและส่งสินค้าผ่านคนกลางรายใหญ่

ราคาสินค้าที่จำหน่ายในบริเวณชายแดนจะมีราคาที่เป็นราคาเดียวกัน เนื่องจากเป็นสินค้าแบบเดียวกันและต้นทุนของสินค้าเท่ากัน หากจะซื้อสินค้าที่ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาดจะต้องติดต่อหรือรู้จักร้านค้าที่เป็นทั้งร้านค้าส่งและค้าปลีกในบริเวณนั้น จึงจะได้ราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด

3) ความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการที่มีต่อข้อตกลงการค้าเสรี (FTA)

จากการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) และไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) เนื่องจากการค้าเป็นลักษณะของการซื้อไปมาขายไป ที่ไหนให้ราคาต่ำกว่าก็ซื้อ และจำหน่ายสินค้าตามความต้องการของลูกค้า ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญกับสภาพเศรษฐกิจว่าในช่วงไหนมีสภาพเศรษฐกิจดีหรือเป็นช่วงวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวมาก เพื่อเตรียมตัวรับมือ เช่น หากสภาวะเศรษฐกิจดี คนมาท่องเที่ยวมาก และก็จะซื้อสินค้ามากขึ้นด้วย

ผู้ประกอบการคิดว่า FTA ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง เพราะไม่ว่าก่อนหรือหลังการมีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ก็สามารถค้าขายได้ตามปกติ สำหรับผู้ประกอบการที่เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีการส่งสินค้าผ่านชายแดนพม่า นั้น จะเป็นผู้ประกอบการคนกลางที่

รับสินค้าจากบริษัทใหญ่หรือโรงงานที่กรุงเทพฯ และบางครั้งจะเป็นบริษัทใหญ่จากกรุงเทพฯ มา นำส่งสินค้าเอง ทั้งนี้ผู้ประกอบการเกือบทั้งหมดไม่ทราบว่า มีข้อตกลงการค้า เสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน แม้จะมีบางส่วนที่ทราบ ก็ไม่รู้ในสาระสำคัญ เช่น มีความเข้าใจว่าข้อตกลงการค้าเสรี คือ เขตปลอดภาษี โดยจะเข้าใจว่าการค้าขายไม่ต้องเสีย

ในส่วนของผู้ประกอบการค้าชายแดนในเขตอำเภอเชียงแสน พบว่า ผู้ประกอบการค้าส่ง ที่ประกอบธุรกิจผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เช่น จากการสัมภาษณ์พบว่า ในผู้ประกอบการจำนวน 10 ราย มีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอเชียงแสนจำนวน 3 ราย มีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอแม่สายจำนวน 5 ราย และมีสถานประกอบการอยู่ในอำเภอเมืองจำนวน 2 ราย และจังหวัดอื่นๆ เช่น เชียงใหม่ หรือลำพูน เป็นต้น นั้นหมายความว่ากลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทำการค้าแต่อย่างใด เช่น บริเวณท่าเรือเชียงแสน ไม่ได้มีการตั้งบริษัทนำเข้าและส่งออกแต่อย่างใด ส่วนมากเป็นบริษัท Shipping เท่านั้น กลุ่มผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกจะอยู่ที่อื่น และใช้บริการของ Shipping ในการอำนวยความสะดวกการนำเข้าและส่งออกแทน เช่นเดียวกันกับอำเภอเชียงของที่บริเวณท่าเรือไม่มีผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออก แม้จะมีแต่ก็เป็นผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออก ส่วนมากค้าขายกับประเทศลาว ประเทศเดียว ดังนั้นผู้ประกอบการจึงให้ความเห็นว่า FTA ไทย – จีน จึงไม่น่ามีผลกระทบต่อธุรกิจของตน

9.2 เกษตรกร

ผลการศึกษาที่ได้จากการออกแบบสอบถามเกษตรกรในเขตภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ จังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ แบ่งเป็น 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

ส่วนที่ 2 ลักษณะของสินค้าทางการเกษตร

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากข้อตกลง FTA

ส่วนที่ 4 ผลกระทบภายหลังจากการใช้ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA)

ส่วนที่ 5 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

ตารางที่ 9.17 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (n = 400)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	229	57.3
- หญิง	171	42.8
2. อายุ		
- 20 – 30 ปี	16	4.0
- 31 – 40 ปี	83	20.8
- 41 – 50 ปี	161	40.3
- 51 – 60 ปี	109	27.3
- มากกว่า 60 ปี	31	7.8
3. ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	370	92.5
- มัธยมศึกษา	23	5.8
- ประกาศนียบัตร	1	0.3
- อนุปริญญา	3	0.8
- ปริญญาตรี	3	0.8

ตารางที่ 9.17 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
4. รายได้		
- ไม่เกิน 3,000 บาท	177	44.3
- 3,001 – 6,000 บาท	124	31.0
- 6,001 – 10,000 บาท	59	14.8
- มากกว่า 10,000 บาท	40	10.0
(รายได้เฉลี่ย = 5448.25 บาท)		
5. พื้นที่เก็บข้อมูล		
จังหวัดเชียงราย		
- อำเภอพาน	134	33.5
- อำเภอเวียงเชียงรุ้ง	45	11.3
- อำเภอเชียงของ	60	15.0
- อำเภอเทิง	61	15.3
จังหวัดเชียงใหม่		
- อำเภอฝาง	100	25.0
6. ภูมิลำเนา		
- คนในพื้นที่	376	94.0
- คนต่างอำเภอในจังหวัดเชียงราย	8	2.0
- คนต่างจังหวัด	16	4.1

ที่มา: จากการสำรวจ

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่พื้นที่จังหวัดเชียงรายในเขตอำเภอพาน ร้อยละ 33.5 อำเภอเทิง ร้อยละ 15.3 อำเภอเชียงของ ร้อยละ 15.0 อำเภอเวียงเชียงรุ้ง ร้อยละ 11.3 และจังหวัดเชียงใหม่ในเขตอำเภอฝาง ร้อยละ 25.0 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 94.0 เป็นคนต่างจังหวัด ร้อยละ 4.1 เป็นคนต่างอำเภอแต่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ร้อยละ 2.0 และในจำนวนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 ตัวอย่างพบว่าเป็นเพศชาย ร้อยละ 57.3 เพศหญิง ร้อยละ 42.8 และอยู่ในช่วงอายุ 41- 50 ปี คิดเป็น

ร้อยละ 40.3 รองลงมา อยู่ในช่วงอายุ 51 - 60 ปี ร้อยละ 27.3 และ ช่วงอายุ 31 - 40 ปี ร้อยละ 20.8 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 92.5 ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 5.8 และระดับอนุปริญา ร้อยละ 0.8 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับผู้ที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรมีรายได้ต่ำสุด 1,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท โดยร้อยละ 44.3 มีรายได้ไม่เกิน 3,000 บาท ร้อยละ 31.0 มีรายได้มากกว่า 3,001 บาท แต่ไม่เกิน 6,000 บาท และร้อยละ 14.8 มีรายได้มากกว่า 6,001 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท ดังตารางที่ 9.17

ส่วนที่ 2 ลักษณะของสินค้าทางการเกษตร

ตารางที่ 9.18 ลักษณะของสินค้าทางการเกษตร

ประเภทของพืชที่เพาะปลูก	จำนวน	ร้อยละ
ข้าว	130	32.5
ข้าว /พืชผัก	89	22.3
ข้าว /ไม้ผล	39	9.8
ข้าว /พืชเศรษฐกิจใหม่	19	4.8
พืชผัก	31	7.8
พืชไร่	10	2.5
ไม้ผล	8	2.0
พืชเศรษฐกิจใหม่	1	0.3

ที่มา: จากการสำรวจ

ผลการศึกษาลักษณะของสินค้าทางการเกษตรในตารางที่ 9.18 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ปลูกข้าวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมา ปลูกทั้งข้าวและพืชผัก เช่น หอมหัวใหญ่ กระเทียม ผักกาดเขียวปลี หอมแดง พริกใหญ่ ชিং ร้อยละ 22.3 และปลูกข้าวและไม้ผล เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ส้ม แก้วมังกร มะม่วง กล้วย ร้อยละ 9.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.19 ผู้รับซื้อสินค้าของเกษตรกร (n = 400)

ผู้รับซื้อสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ค้าปลีก	51	12.8
ผู้ค้าส่ง	59	14.8
พ่อค้าคนกลาง (ผ่านนายหน้า)	157	39.3
ผู้ค้าปลีก / ผู้ค้าส่ง	19	4.8
ผู้ค้าปลีก / พ่อค้าคนกลาง	20	5.0
ผู้ค้าส่ง/ พ่อค้าคนกลาง	23	5.8
ผู้ค้าปลีก / ผู้ค้าส่ง/ พ่อค้าคนกลาง	34	8.4
โรงสี / สหกรณ์	37	9.25
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.19 พบว่า เกษตรกรได้ขายสินค้าให้กับพ่อค้าคนกลาง (ผ่านนายหน้า) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.3 รองลงมา ได้ขายสินค้าให้กับผู้ค้าส่ง ร้อยละ 14.8 และได้ขายสินค้าให้กับผู้ค้าปลีก ร้อยละ 12.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.20 ลักษณะการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร (n = 400)

ลักษณะการรับซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
เหมาแปลง	6	1.5
ตกลงเป็นรายวัน	8	2.0
ทั้งเหมาแปลงและตกลงรายวัน	33	8.2
ซื้อเหมาเป็นกิโลกรัม	317	79.3
เหมาแปลง /กิโลกรัม	24	6.0
อื่น ๆ	12	3.0
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.20 พบว่า การรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะซื้อเหมาเป็นกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 79.3 รองลงมา เป็นลักษณะทั้งเหมาแปลงและตกลงรายวัน ร้อยละ 8.2 และบางส่วนก็ถูกซื้อแบบเหมาแปลงและซื้อเหมาเป็นกิโลกรัม ร้อยละ 6.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.21 ประเทศที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร (n = 400)

ประเทศที่รับซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
ไทย	398	99.5
ลาว	2	0.5
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.21 พบว่า การรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่จะเป็นการจำหน่ายภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 99.5 ส่วนการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของประเทศลาว คิดเป็นเพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้น

ตารางที่ 9.22 รูปแบบการติดต่อกับผู้รับซื้อผลผลิต (n = 400)

รูปแบบ	จำนวน	ร้อยละ
ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว	155	38.8
ผ่านตัวแทน	40	10.0
รูปแบบทั่วไป	178	44.5
ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว / ผ่านตัวแทน	73	18.3
ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว / รูปแบบทั่วไป	51	12.8
อื่น ๆ เช่น การจำหน่าย	4	1.0
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.22 พบว่า การติดต่อกับผู้รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อกันในรูปแบบของธุรกิจทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 44.5 ส่วนการติดต่อกันโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 38.8 และร้อยละ 18.3 ได้มีการติดต่อกันโดยใช้ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อผ่านตัวแทน

ตารางที่ 9.23 การกำหนดราคาซื้อขายของเกษตรกร (n = 400)

รูปแบบ	จำนวน	ร้อยละ
1. ตามราคาตลาด	179	44.8
2. ตามเกรดและคุณภาพ	11	2.8
3. ตามราคาที่พ่อค้าปลายทางกำหนด	58	14.5
4. ตามราคาเหมาแปลง	4	1.0
5. ตามราคาตลาด ตามเกรด และคุณภาพ	73	18.2
6. ตามราคาตลาด และราคาที่พ่อค้า ปลายทางกำหนด	51	12.8
7. ตามราคาตลาด เกรด คุณภาพ และตาม ราคาที่พ่อค้าปลายทางกำหนด	14	3.5
8. ตามราคาตลาด และราคาเหมาแปลง	5	1.2
9. อื่น ๆ เช่น กำหนดราคาเอง ไม่แน่นอน	5	1.2
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.23 พบว่า การกำหนดราคาซื้อขายของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดราคาซื้อขายโดยอิงตามราคาตลาด คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมา ร้อยละ 18.2 ได้กำหนดราคาซื้อขายโดยอิงทั้งตามราคาตลาด ตามเกรด และตามคุณภาพของผลผลิต และร้อยละ 14.5 ได้กำหนดราคาซื้อขายโดยอิงตามราคาที่พ่อค้าปลายทางกำหนด ตามลำดับ

ตารางที่ 9.24 แหล่งเงินทุนในการเพาะปลูก (n = 400)

แหล่งเงินทุน	จำนวน	ร้อยละ
1. เงินทุนส่วนตัว	101	25.3
2. เงินกู้จากธนาคาร	66	16.5
3. เงินกู้จากสถาบันการเงิน	34	8.5
4. เงินกู้นอกระบบ	2	0.5
5. เงินทุนส่วนตัวและเงินกู้จากธนาคาร	69	17.3
6. เงินทุนส่วนตัวและเงินกู้จากสถาบันการเงิน	55	13.8
7. เงินทุนส่วนตัวและเงินกู้นอกระบบ	11	2.8
8. เงินกู้ทั้งจากธนาคารและนอกระบบ	12	3.0
9. กองทุนหมู่บ้าน /ร.ก.ส.	6	1.5
10. ไม่แน่นอน (แล้วแต่จะหาได้)	44	10.8
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.24 พบว่า แหล่งเงินทุนในการเพาะปลูกของเกษตรกร ส่วนใหญ่จะมาจากเงินทุนส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 25.3 รองลงมา ร้อยละ 17.3 แหล่งเงินทุนมาจากเงินทุนส่วนตัวและเงินกู้จากธนาคาร และร้อยละ 16.5 แหล่งเงินทุนมาจากเงินกู้จากธนาคารตามลำดับ

ตารางที่ 9.25 ระยะเวลาที่ทำการเกษตร (n = 400)

ระยะเวลาที่ทำการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ถึง 10 ปี	97	24.3
11 - 20 ปี	150	37.5
21 ปี ขึ้นไป	153	38.3
รวม	400	100.0

ระยะเวลาที่ทำการเกษตรโดยเฉลี่ย 21.40 ปี

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.25 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลานานกว่า 21 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมา ร้อยละ 37.5 ทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลานานกว่า 11 ปี แต่ไม่ถึง 20 ปี และร้อยละ 24.3 ที่ทำการเกษตรมาไม่ถึง 10 ปี โดยเฉลี่ยเกษตรกรทำการเกษตรมาเป็นระยะเวลา 21.40 ปี

ตารางที่ 9.26 ระยะเวลาที่ค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิต (n = 400)

ระยะเวลาที่ค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิต	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ถึง 10 ปี	116	29.0
11 - 20 ปี	148	37.0
21 ปี ขึ้นไป	136	34.0
รวม	400	100.0

ระยะเวลาที่ทำการเกษตรโดยเฉลี่ย 19.87 ปี

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.26 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิตมาเป็นระยะเวลานานกว่า 11 ปี แต่ไม่ถึง 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.0 รองลงมา ร้อยละ 34.0 ค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิตมาเป็นระยะเวลานานกว่า 31 ปี และร้อยละ 29.0 ที่ทำการเกษตรมาไม่ถึง 10 ปี โดยเฉลี่ยเกษตรกรค้าขายกับผู้รับซื้อผลผลิตมาเป็นระยะเวลา 19.87 ปี

ตารางที่ 9.27 การจ่ายชำระค่าสินค้า (n = 400)

การจ่ายชำระค่าสินค้า	จำนวน	ร้อยละ
1. จ่ายทันทีเมื่อส่งมอบสินค้า	271	67.8
2. จ่ายในภายหลัง	47	11.8
3. ทั้งสองแบบรวมกัน	82	20.4
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.27 พบว่า การจ่ายชำระค่าสินค้าของผู้รับซื้อผลผลิต ส่วนใหญ่จะจ่ายทันทีเมื่อส่งมอบสินค้า คิดเป็นร้อยละ 67.8 รองลงมา ร้อยละ 20.4 บางครั้งก็จ่ายทันทีเมื่อส่งมอบสินค้าหรืออาจจ่ายในภายหลัง และร้อยละ 11.8 จ่ายชำระค่าสินค้าในภายหลัง

ตารางที่ 9.28 รูปแบบของการรับชำระเงิน (n = 400)

รูปแบบของการรับชำระเงิน	จำนวน	ร้อยละ
1. จ่ายเป็นเงินสด	361	90.3
2. โอนผ่านบัญชีธนาคาร	14	3.5
3. เช็ค	4	1.0
4. ทั้งเงินสดและโอนผ่านบัญชีธนาคาร	13	3.3
5. ทั้งเงินสดและเช็ค	8	2.0
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.28 พบว่า รูปแบบการรับชำระเงินของเกษตรกร ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.3 จะจ่ายเป็นเงินสด บางส่วนก็โอนผ่านบัญชีธนาคาร และบางส่วนก็จ่ายทั้งเป็นเงินสดและโอนผ่านบัญชีธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 3.5 และร้อยละ 3.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.29 มูลค่าของผลผลิต (n = 400)

มูลค่าของผลผลิต (เฉลี่ยต่อเดือน/ฤดูกาลเพาะปลูก)	จำนวน	ร้อยละ
1. น้อยกว่า 10,000 บาท	172	43.0
2. 10,001 - 100,000 บาท	185	46.3
3. 100,001 - 500,000 บาท	41	10.3
4. 500,001 - 1,000,000 บาท	-	-
5. มากกว่า 1,000,000 บาท	2	0.5
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.29 พบว่า ในฤดูกาลเพาะปลูก มูลค่าของผลผลิตโดยเฉลี่ยต่อเดือนของเกษตรกร ร้อยละ 46.3 มีมูลค่ามากกว่า 10,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท รองลงมาร้อยละ 43.0 มีมูลค่าของผลผลิตน้อยกว่า 10,000 บาท และมีเพียงร้อยละ 10.3 เท่านั้นที่มีมูลค่าของผลผลิตมากกว่า 100,000 บาท แต่ไม่ถึง 500,000 บาท

ตารางที่ 9.30 การจัดเก็บพืชผลทางการเกษตร (n = 400)

การจัดเก็บพืชผลทางการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่เก็บ	57	14.3
2. เก็บไว้ในบ้าน / ที่เพาะปลูก	319	79.8
3. เข้าโกดังเก็บ	4	1.0
4. เก็บไว้ในยุ้งฉาง	11	2.8
5. ฝากเก็บไว้ในโกดังผู้อื่น	9	2.1
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.30 พบว่า การจัดเก็บพืชผลทางการเกษตรของเกษตรกร ส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.8 จะเก็บไว้ในบ้านหรือพื้นที่เพาะปลูก มีเกษตรกรบางส่วนที่เก็บไว้ในยุ้งฉาง และฝากเก็บไว้ในโกดังผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 2.8 และร้อยละ 2.1 ตามลำดับ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้เก็บพืชผลทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 14.3

ตารางที่ 9.31 รายได้ของเกษตรกร (n = 400)

รายได้ของเกษตรกร (เฉลี่ยต่อเดือน/ฤดูการเพาะปลูก)	จำนวน	ร้อยละ
1. น้อยกว่า 10,000 บาท	244	61.0
2. 10,001 – 50,000 บาท	133	33.3
3. 50,001 – 100,000 บาท	17	4.3
4. 100,001 - 500,000 บาท	5	1.3
5. มากกว่า 500,000 บาท	1	0.3
รวม	400	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.31 พบว่า ในฤดูการเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.0 มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 33.3 มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท และร้อยละ 4.3 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท แต่ไม่ถึง 100,000 บาท

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากมีข้อตกลง FTA

ตารางที่ 9.32 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากมีข้อตกลง FTA (n = 400)

ข้อ	ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกร	ระดับปัญหา (ร้อยละ)							
		เชียงใหม่ (n = 300)				เชียงใหม่ (n = 100)			
		เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยน แปลง	ค่าเฉลี่ย	เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยน แปลง	ค่าเฉลี่ย
1	ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบ หรือลักษณะทางการค้า								
1.1	ขาดแคลนเงินทุนในการ ทำการเพาะปลูก	73.0	6.0	21.0	2.67	90.3	3.2	6.5	2.87
1.2	ราคาพืชผลตกต่ำ	61.6	21.1	17.3	2.41	78.7	13.8	7.4	2.65
1.3	ราคาสลัดต่ำ	64.5	19.5	16.0	2.45	81.9	12.8	5.3	2.69
1.4	การแข่งขันในตลาดสินค้า เกษตรที่มากขึ้น	51.4	2.0	46.6	2.49	79.3	1.1	19.5	2.78
1.5	ปริมาณการผลิตทาง การเกษตรลดลงทุกปี	29.0	8.2	62.8	2.21	68.8	8.6	22.6	2.60
2	ปัญหาด้านต้นทุนการ การผลิต								
2.1	ต้นทุนการผลิตมีราคาแพง เช่น ปุ๋ย วัสดุดินมีราคาแพง	94.7	1.1	4.2	2.94	100.0	-	-	3.00
2.2	ต้นทุนการขนส่งแพงขึ้น	81.3	0.4	18.4	2.81	75.6	1.1	23.3	2.74
2.3	ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ	53.1	4.7	42.1	2.48	53.8	2.2	44.0	2.52
2.4	ปัญหาด้านโรคพืช สาร ตกค้าง	62.4	9.3	28.3	2.53	68.5	1.1	30.3	2.67

ตารางที่ 9.32 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากมีข้อตกลง FTA (ต่อ)

ข้อ	ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกร	ระดับปัญหา (ร้อยละ)							
		เชียงใหม่ (n = 300)				เชียงใหม่ (n = 100)			
		เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยนแปลง	ค่าเฉลี่ย	เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยนแปลง	ค่าเฉลี่ย
3	ปัญหาด้านสภาพพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐาน และ การขนส่ง								
3.1	สภาพของพื้นที่ไม่เหมาะสม ในการเพาะปลูก	12.9	5.1	82.0	2.08	6.1	11.5	82.1	1.95
3.2	การคมนาคมไม่สะดวก	5.3	22.5	72.2	1.83	6.2	29.6	64.2	1.77
3.3	ระบบชลประทานไม่ เพียงพอ	19.2	16.0	64.8	2.03	6.1	44.1	48.8	1.62
3.4	ระบบการขนส่งไม่เพียงพอ	4.5	18.4	77.1	1.86	6.2	29.6	64.2	1.77
3.5	ระบบการจัดเก็บไม่พอ	4.5	7.5	88.1	1.97	8.9	15.2	75.9	1.94
4	ปัญหาในด้านความ ช่วยเหลือ และกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับภาครัฐ								
4.1	การส่งเสริมทางการเกษตร ไม่ถูกวิธี	8.8	32.8	58.4	1.76	14.3	33.3	52.4	1.81
4.2	ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายทางสุขอนามัย เข้มงวดเกินไป	19.8	26.7	53.5	1.93	20.0	13.3	66.7	2.07
4.3	นโยบายและแนวทางการ ปฏิบัติเกี่ยวกับการเกษตร เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง และ ไม่ชัดเจน	23.6	24.4	52.0	1.99	22.6	9.7	67.7	2.13
4.4	การประกันราคาจากรัฐ	32.4	19.6	47.9	2.13	29.5	36.4	34.1	1.93

ตารางที่ 16 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากมีข้อตกลง FTA (ต่อ)

ข้อ	ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกร	ระดับปัญหา (ร้อยละ)							
		เชียงใหม่ (n = 300)				เชียงใหม่ (n = 100)			
		เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยนแปลง	ค่าเฉลี่ย	เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยนแปลง	ค่าเฉลี่ย
5	ปริมาณการผลิต								
5.1	การถูกลดพื้นที่เพาะปลูก	2.6	4.6	92.8	1.98	20.3	18.8	60.9	2.01
6	ปัญหาการจัดจำหน่าย สินค้าเกษตร								
6.1	สถานที่จัดจำหน่าย (ตลาด กลาง) อยู่ไกล	4.1	1.5	94.4	2.03	5.6	9.9	84.5	1.96
6.2	ราคาสินค้าถูกกำหนดโดย พ่อค้าคนกลาง	46.1	1.8	51.1	2.44	60.9	10.3	28.7	2.51
6.3	การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ทางการเกษตรและการจัด จำหน่ายมีน้อย	22.6	19.0	58.4	2.06	7.1	26.2	66.7	1.81
6.4	การขาดความรู้ในระบบการ บรรจุ การขนส่งและการ เก็บรักษา (logistics)	5.9	11.9	82.2	1.94	2.9	11.4	85.7	1.92
7	การเก็บรักษาสินค้า เกษตร								
7.1	การขาดแคลนห้องเย็น	4.8	2.4	92.9	2.02	4.4	15.6	80.0	1.89
7.2	สถานที่จัดเก็บไม่เพียงพอ	7.0	2.0	91.0	2.05	13.1	8.2	78.7	20.5
7.3	การนำเข้าเสียง่าย	9.6	9.6	80.9	2.00	27.5	17.4	55.1	2.10

ตารางที่ 9.32 ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากข้อตกลง FTA (ต่อ)

ข้อ	ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกร	ระดับปัญหา (ร้อยละ)							
		เชียงราย (n = 300)				เชียงใหม่ (n = 100)			
		เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยน แปลง	ค่าเฉลี่ย	เพิ่มขึ้น	ลดลง	ไม่ เปลี่ยน แปลง	ค่าเฉลี่ย
8	การตลาด								
8.1	การโฆษณาการบริโภคผัก/ ผลไม้ใบเขียวกระตุ้นการ บริโภคผัก/ผลไม้มากขึ้น	9.3	3.5	87.2	2.06	8.9	2.2	88.9	2.07
8.2	ถูกกดราคารับซื้อโดยพ่อค้า คนกลาง	51.7	2.8	45.5	2.49	77.5	4.2	18.3	2.73
8.3	ราคาที่รับซื้อต่ำกว่าที่ตกลง กันไว้จากบริษัทรับซื้อ	27.1	15.3	57.6	2.12	55.2	5.2	39.7	2.50

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.32 แสดงถึงปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะทางการค้าทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ในเรื่องของการขาดแคลนเงินทุนในการเพาะปลูก เป็นปัญหาที่เกษตรกรพบมากที่สุด รองลงมา เป็นปัญหาการแข่งขันในตลาดสินค้าเกษตรที่มากขึ้น ปัญหาราคากลางของผลผลิตในตลาดและปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ ตามลำดับ ส่วนปริมาณการผลิตทางการเกษตรลดลงทุกปีเป็นปัญหาของจังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น เนื่องจากรายการการผลิตทางการเกษตรของจังหวัดเชียงรายมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในด้านต้นทุนการผลิต เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ มีปัญหาเพิ่มขึ้น โดยพบปัญหาเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตมีราคาแพงขึ้นโดยเฉพาะราคาปุ๋ย และวัตถุดิบที่สำคัญต่อการผลิตมีราคาสูงกว่าเดิมเป็นปัญหาที่พบมากที่สุด รองลงมา เป็นปัญหาด้านทุนการขนส่งแพงขึ้น ปัญหาด้านโรคพืช สารตกค้าง และปัญหาด้านภัยธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ตามลำดับ

นอกจากนี้ เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบปัญหาในด้านสภาพพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง ปัญหาด้านการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และปัญหาเกี่ยวกับปริมาณการผลิตโดยเฉพาะการถูกลดพื้นที่ในการเพาะปลูก ที่เป็นปัญหาที่เกิดจากการเปิดเขตการค้าเสรีไทย – จีน แต่อย่างใด

ส่วนปัญหาการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางมากขึ้นภายหลังจากที่มีการเปิดเขตการค้าเสรีไทย - จีน แต่ในเรื่องความหวังไกลของสถานที่จัดจำหน่ายผลผลิตหรือตลาดกลาง การประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางการเกษตร ความรู้ในระบบการบรรจุ หรือการขนส่ง รวมถึงการเก็บรักษาสินค้าเกษตร เกษตรกรทั้งสองพื้นที่ไม่พบปัญหาใด ๆ

ในด้านการตลาด เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคารับซื้อผลผลิตมากขึ้น ส่วนปัญหาในเรื่องราคาที่รับซื้อต่ำกว่าที่ตกลงกันไว้จากบริษัทรับซื้อ เป็นปัญหาที่เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่พบเพียงพื้นที่เดียวเท่านั้น

ตารางที่ 9.33 ภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากข้อตกลง FTA

ปัญหาและอุปสรรค	เชียงราย (n = 300)		เชียงใหม่ (n = 100)	
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.
1. ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะทางการค้า	2.53	0.41	2.79	0.34
2. ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต	2.71	0.33	2.74	0.27
3. ปัญหาด้านสภาพพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานและการขนส่ง	1.96	0.28	1.82	0.42
4. ปัญหาด้านความช่วยเหลือ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ	1.97	0.52	2.07	0.39
5. ปัญหาปริมาณการผลิต	1.98	0.27	2.01	0.63
6. ปัญหาการจัดจำหน่ายสินค้าเกษตร	2.10	0.24	2.01	0.38
7. ปัญหาการเก็บรักษาสินค้าเกษตร	2.05	0.19	2.01	0.29
8. ปัญหาการตลาด	2.24	0.32	2.41	0.35

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.33 แสดงถึงปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากการมีข้อตกลง เปิดเขตการค้าเสรี (FTA) โดยภาพรวม สามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิตและปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะทางการค้า โดยเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย พบปัญหาในด้านต้นทุนการผลิตมากกว่าปัญหารูปแบบหรือลักษณะทางการค้า ส่วนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในด้านรูปแบบหรือลักษณะทางการค้ามากกว่าปัญหาในด้านต้นทุนการผลิต และยังพบปัญหาเกี่ยวกับการตลาดเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ส่วนที่ 4 ผลกระทบจากการใช้ข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA)

ตารางที่ 9.34 ความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรในนโยบายการค้า

ความรู้และความเข้าใจใน นโยบายการค้า	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
ทราบรายละเอียด	0.7	4.0
ทราบแต่ไม่เข้าใจรายละเอียด	9.3	27.0
ไม่ทราบ	90.0	69.0
รวม	100.0	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.34 พบว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการค้าของรัฐบาล ทั้งในเรื่องของโครงการสืบทอดเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษ และข้อตกลงจัดตั้งเขตเสรีการค้ากับจีนที่จะส่งผลต่อการค้าของไทย ฯลฯ ซึ่งมีจำนวนมากถึงร้อยละ 90.0 และร้อยละ 69.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.35 การทราบเรื่องการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA)

การเปิดเขตการค้าเสรี	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
ทราบ	43.3	67.7
ไม่ทราบ	56.7	32.3
รวม	100.0	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.35 พบว่า เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ทราบเรื่องการเปิดเขตการค้าเสรีไทย – จีน ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ทราบเรื่องการเปิดเขตการค้าเสรีไทย – จีนดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 67.7 และร้อยละ 43.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.36 การทราบข้อมูลเกี่ยวกับเขตการค้าเสรี (FTA)

แหล่งข้อมูล	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
หนังสือพิมพ์	6.7	-
วิทยุ / โทรทัศน์	70.0	58.1
หน่วยงานราชการ	13.3	-
หนังสือพิมพ์ / วิทยุ / โทรทัศน์	3.3	19.4
หนังสือพิมพ์ / หน่วยงานราชการ	3.3	12.9
วิทยุ / โทรทัศน์ / หน่วยงานราชการ	3.3	-
หนังสือพิมพ์ วิทยุ / โทรทัศน์ / หน่วยงานราชการ	-	6.4

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.36 พบว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเขตการค้าเสรีจากวิทยุและโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 70.0 และร้อยละ 58.1 รองลงมา เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเขตการค้าเสรีจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 19.4 และทราบข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ และหน่วยงานราชการ คิดเป็นร้อยละ 12.9 ตามลำดับ สำหรับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเขตการค้าเสรีจากหน่วยงานราชการและหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 13.3 และ 6.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 9.37 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน

การทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
เห็นด้วย	37.3	8.0
ไม่เห็นด้วย	62.7	92.0
รวม	100.0	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.37 พบว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ต่างก็ไม่เห็นด้วยกับการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน คิดเป็นร้อยละ 62.7 และร้อยละ 92.0 ตามลำดับ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนมากเป็นผู้ปลูกหัวหอมใหญ่ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีอย่างมากโดยมีหัวหอมราคาถูกลงจากจีนจำนวนมากเข้ามาตีตลาดไทย ทำให้เกษตรกรเชียงใหม่ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

ตารางที่ 9.38 ผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีต่อการผลิตสินค้า

ผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรี ต่อการผลิตสินค้า	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
ไม่กระทบ	65.0	11.0
น้อยที่สุด	2.0	1.0
น้อย	14.3	13.0
ปานกลาง	8.7	17.0
มาก	6.3	48.0
มากที่สุด	3.7	10.0
รวม	100.0	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.38 พบว่า เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย – จีน ไม่มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้า คิดเป็นร้อยละ 65.0 รองลงมา เห็นว่ามีผลกระทบระดับน้อยและระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 14.3 และร้อยละ 8.7 ตามลำดับ ขณะที่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ กลับเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย – จีน มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้าระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 48.0 รองลงมา เห็นว่ามีผลกระทบระดับปานกลางและระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 17.0 และร้อยละ 13.0 ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายส่วนมากจะปลูกพืชทั่วไป ซึ่งได้รับผลกระทบจากสินค้าเกษตรจากจีนน้อย ประกอบกับเป็นการปลูกพืชเพื่อค้าปลีกผ่านพ่อค้าคนกลางจึงไม่ได้รับผลกระทบมากซึ่งต่างจากเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ที่ส่วนมากปลูกหัวหอมใหญ่ที่มีสินค้าจากจีนมาตีตลาดหลังการทำข้อตกลงการค้าเสรี

ตารางที่ 9.39 การเปรียบเทียบปริมาณการค้าก่อนและหลังการเปิดเขตการค้าเสรี

ปริมาณการค้าก่อนและหลัง การเปิดเขตการค้าเสรี	เชียงราย (n = 300)	เชียงใหม่ (n = 100)
ลดลง	5.0	29.0
เพิ่มขึ้น	3.7	20.0
ไม่เปลี่ยนแปลง	53.0	28.0
ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	38.3	23.0
รวม	100.0	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 9.39 พบว่า เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย – จีน ไม่มีผลต่อปริมาณการค้าแต่อย่างใด คิดเป็นร้อยละ 53.0 ส่วนเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ส่วนหนึ่งก็เห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย - จีน ทำให้ปริมาณการค้าลดลง คิดเป็นร้อยละ 29.0 แต่บางส่วนก็เห็นว่าไม่มีผลต่อปริมาณการค้า คิดเป็นร้อยละ 28.0 เพราะเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายจะปลูกพืชทั่วไปที่ยังมีความต้องการของตลาดมากเช่น คენห่า ต้นหอม ผักชี เป็นต้น ประกอบกับประเทศจีนไม่ได้ปลูกพืชเหล่านี้หรือพืชที่เป็นสินค้าทดแทนทำให้ปริมาณการค้าไม่ลดลง แตกต่างจากเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ที่ปลูกหัวหอมใหญ่ซึ่งมีหอมหัวใหญ่จากจีนราคาถูกมาตีตลาดทำให้หลังการทำข้อตกลงการค้าเสรี มีปริมาณการค้าลดลง

ส่วนที่ 5 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA)

ตารางที่ 9.40 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) (n = 400)

ข้อ	ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)									
		เชียงใหม่ (n = 300)					เชียงใหม่ (n = 100)				
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
1	FTA ไทย-จีนทำให้ดุลการค้าชายแดนขาดดุลเพิ่มขึ้น	27.3	10.0	58.7	3.7	0.3	36.0	30.0	31.0	3.0	-
	ค่าเฉลี่ย	3.60					3.99				
2	FTA ไทย-จีนทำให้ผลไม้จีน ทะลัก เข้ามาในไทย จนขาดดุลการค้าผลไม้	30.0	14.7	50.3	4.3	0.7	40.0	32.0	28.0	-	-
	ค่าเฉลี่ย	3.69					4.12				
3	FTA ไทย-จีนทำให้หอมและกระเทียมทะลักเข้าไทยปริมาณ มาก	27.7	14.3	51.3	5.7	1.0	48.0	28.0	24.0	-	-
	ค่าเฉลี่ย	3.62					4.24				
4	FTA ไทย-จีน ไม่ได้ช่วยในการส่งออกของผักและผลไม้ไทย	22.7	12.3	58.7	4.0	2.3	34.0	23.0	38.0	4.0	1.0
	ค่าเฉลี่ย	3.49					3.85				
5	FTA ไทย-จีน ไม่ได้ ทำให้เกษตรกรไทยได้รับผลดีขึ้น	26.7	8.3	57.0	5.3	2.7	35.0	28.0	31.0	5.0	1.0
	ค่าเฉลี่ย	3.51					3.91				
6	FTA ไทย-จีนทำให้อุปสรรคการค้า เพิ่มขึ้น	14.3	7.0	74.0	3.0	1.7	16.0	21.0	62.0	1.0	-
	ค่าเฉลี่ย	3.29					3.52				

ตารางที่ 9.40 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) (ต่อ)

ข้อ	ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)									
		เชียงใหม่ (n = 300)					เชียงใหม่ (n = 100)				
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยน้อย	ไม่เห็นด้วย
7	FTA ไทย-จีนทำให้ไม่เกิดผลดีต่อการค้าชายแดน	11.3	9.3	70.0	4.3	5.0	13.0	15.0	60.0	3.0	9.0
	ค่าเฉลี่ย	3.18					3.20				
8	FTA ไทย-จีนทำให้รูปแบบการค้าชายแดนเปลี่ยนแปลงไป	10.3	9.7	78.0	1.7	0.3	13.0	15.0	72.0	-	-
	ค่าเฉลี่ย	3.28					3.41				
9	FTA ไทย-จีนทำให้รูปแบบการชำระเงินเปลี่ยนแปลงไป	3.3	2.0	92.7	1.3	0.7	13.0	14.0	73.0	-	-
	ค่าเฉลี่ย	3.06					3.40				
10	FTA ไทย-จีนทำให้ต้นทุน (ค่าขนส่ง) เพิ่มขึ้น	8.7	5.3	84.7	0.3	1.0	22.0	15.0	63.0	-	-
	ค่าเฉลี่ย	3.20					3.59				
11	FTA ทำให้เกิด ปัญหาแรงงานต่างด้าว (คนจีน) เข้ามาในไทยได้ง่ายขึ้น	17.7	12.7	63.0	2.0	4.7	22.0	14.0	54.0	9.0	-
	ค่าเฉลี่ย	3.37					3.47				
12	FTA ไทย-จีนทำให้เกิดผลดีต่อชุมชนในพื้นที่	2.7	7.7	70.3	5.7	13.7	14.0	11.0	55.0	14.0	6.0
	ค่าเฉลี่ย	2.80					3.13				
13	FTA ไทย-จีนทำให้ส่งผลดีต่อผู้บริโภค	10.0	9.7	63.7	6.0	10.7	24.0	20.0	45.0	8.0	3.0
	ค่าเฉลี่ย	3.02					3.54				

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 24 พบว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) โดยเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจมากกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ว่า FTA ไทย-จีนทำให้ผลไม้จีน ทะลัก เข้ามาในไทยจนขาดดุลการค้าผลไม้ มากที่สุด รองลงมา มีความเข้าใจว่า FTA ไทย-จีนทำให้หอมและกระเทียม ทะลักเข้าไทยปริมาณมาก และทำให้ไทยขาดดุลการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น ตามลำดับ

9.3 ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เกษตรกร

9.3.1 การสัมภาษณ์เกษตรกรจังหวัดเชียงราย

จากการเก็บข้อมูลเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายใน 3 อำเภอได้แก่ อำเภอพาน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอเชียงของ

1. อำเภอพาน

ประชากรส่วนมากไม่รู้จัก FTA ไทย – จีน เลย หรือถ้าทราบก็ไม่ได้ทราบถึงความหมายอย่างแท้จริง หรืออาจจะสับสนกับ FTA ไทย – สหรัฐอเมริกาซึ่งมีข่าวในสื่อต่าง ๆ จำนวนมากในช่วงการเก็บข้อมูล ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มจักสาน ต่าง ๆ ไม่ทราบถึง FTA เลย และไม่เคยได้รับการชี้แจงประชาสัมพันธ์ โครงการ FTA จากทางอำเภอ ในการประชุมที่อำเภอประจำเดือนแต่อย่างใด

ในส่วนผลกระทบจาก FTA ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบจาก FTA แต่อย่างใด ผลผลิตทางการเกษตร ก็ยังสามารถขายได้เหมือนเดิม โดยที่ราคาข้าวไม่ลดลง พวกผักสวนครัวก็สามารถขายได้ในราคาปกติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ปลูกจำนวนน้อย และขายในพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น การค้าผลไม้ เช่น ลิ้นจี่ ลำไย แก้วมังกร ก็ยังขายได้ปกติ มิได้ถูกผลไม้จากจีน เช่น แอปเปิล หรือสาลี่ ตีตลาดแต่อย่างใด เพราะผู้บริโภคไทยนิยมบริโภคผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากนี้ เกษตรกรบางรายเคยปลูกบลูคโคลี และหอมหัวใหญ่บ้าง แต่ต่อมาราคาตกลงเนื่องจากผลผลิตที่ตนปลูกมีขนาดเล็ก จึงไม่ได้รับความนิยม จึงเลิกปลูกแต่เกษตรกรก็ไม่ทราบว่า มีสินค้าบลูคโคลี กับหอมหัวใหญ่ ราคาถูก เข้ามาทางประเทศจีน แต่เข้าใจว่า สภาพดินฟ้าอากาศ ไม่เหมาะสมจึงทำให้ได้ผลผลิตขนาดเล็ก จึงมีราคาตกต่ำ

2. กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนไม่ทราบถึง FTA - ไทยจีน และคิดว่าไม่มีผลกระทบใด ๆ กับตนเอง เนื่องจากผลผลิตก็ยังขายได้เหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แต่ให้ความเห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ลดลง เพราะต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ทั้งน้ำมันปุ๋ย ยาฆ่าแมลง จึงทำให้เกษตรกรบางรายต้องหาอาชีพเสริม เช่น จักสาน เย็บผ้า เป็นต้น

3. อำเภอเชียงของ บ้านแก่นเจริญ ต.ห้วยซ้อ อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ประชาชนโดยทั่วไปไม่ทราบ ถึงข้อมูล FTA ไทย – จีน แต่อย่างไร ไม่เคยได้รับข้อมูลนี้จากหน่วยงานราชการ หรือนักการเมืองท้องถิ่น และคิดว่าตนเองไม่ได้รับผลกระทบจาก FTA เลย เพราะผลผลิตก็ยังขายได้เหมือนเดิม

9.3.2 การสัมภาษณ์เกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่

สรุปการเก็บข้อมูล FTA ไทย-จีน บริเวณ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกหอมหัวใหญ่เป็นพืชเศรษฐกิจ พืชทั่วไปจะปลูกข้าวทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว และหลังจากฤดูทำนาเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกหอมหัวใหญ่ มีเกษตรกรบางรายจะปลูกพริก (พันธุ์เต๋อยไก่) พื้นที่เพาะปลูกส่วนมากมีการชลประทานที่ดีทำให้ผลผลิตมีปริมาณมากและคุณภาพที่ดี ในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งสหกรณ์กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ อ. ฝาง โดยสหกรณ์ฯ มีหน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกรที่เป็นสมาชิกที่ถือหุ้นในสหกรณ์การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกร การให้สินเชื่อรูปแบบต่างๆ เช่น สินเชื่อเงิน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การให้สินเชื่อจะคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือนในปีที่ราคาผลผลิตตกต่ำเกษตรกรผู้กู้ยืม สามารถชำระดอกเบี้ยโดยค่างเงินต้นไว้ได้ แต่ถ้าผลผลิตตกต่ำติดต่อกันทุกปีทางสหกรณ์ฯ ก็จำเป็นต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส) มาปล่อยสินเชื่อเกษตรกรอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้มีสมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ อ.ฝาง มีประมาณ 2,500 คน ถือเป็น สหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศ โดยสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ ต.บ้านกาด อ.สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ

ทั้งนี้ในปี 2546-ปี 2547 ราคาหอมหัวใหญ่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีการจำกัดพื้นที่เพาะปลูกเพื่อไม่ให้สินค้าล้นตลาด แต่ราคาหอมหัวใหญ่ยังตกต่ำอยู่ เนื่องจากการทำข้อตกลงการค้าระหว่างไทย-จีนให้เร่งลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ทุกรายการ ในลักษณะเปิดเสรีล่วงหน้ายิ่งขึ้นไปอีก (สินค้าพิกัดศุลกากร 07 – 08) มีผลให้ภาษีนำเข้าผักผลไม้ระหว่างไทย – จีน เป็น 0% ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ส่งผลทำให้หอมหัวใหญ่ที่มาจากประเทศจีนเข้ามาตีตลาด และเนื่องจาก หอมหัวใหญ่จากประเทศมีราคาถูกกว่าจึงทำให้ราคาตลาดตกต่ำและผลผลิตล้นตลาด

ดังนั้นการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ส่วนมากให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการมีข้อตกลงระหว่างไทย-จีนซึ่งครอบคลุมการลดภาษีสินค้านำเข้าผลไม้ตามพิกัดศุลกากร 07-08 ทุกรายการ รวมทั้งสิ้น 116 รายการตามพิกัด 6 หลัก ที่สำคัญได้แก่ พืชผักสดแช่เย็นทุกชนิด มันเส้น มันอัดเม็ด หอม กระเทียม มันฝรั่ง มันสำปะหลัง ถั่วต่าง ๆ ผลไม้สดหรือแห้งเช่นลำไย ทูเรียน เงาะ กล้วย และแอปเปิ้ล โดยส่งผลทำให้ทำให้หอมหัวใหญ่จากจีน เข้ามาตีตลาดในประเทศไทยทำให้หอมหัวใหญ่ของไทยขายไม่ได้ หรือหากขายได้ในปริมาณมากน้อยขึ้นกับปริมาณหอมหัวใหญ่ที่มาจากจีน กล่าวคือ หอมหัวใหญ่จากจีนจะถูกส่งมาทางเรือเข้าประเทศไทยที่กรุงเทพฯ (ข้อสังเกต : แม้ว่าจะมีท่าเรือเชียงแสน แต่หอมหัวใหญ่ส่วนมากก็จะนำเข้าประเทศไทยทางกรุงเทพฯ) ทำให้ราคาหอมหัวใหญ่ ที่ อ. ฝาง มีราคาสูงกว่าหอมหัวใหญ่จากจีน เมื่อบวกต้นทุนค่าขนส่งทำให้เกษตรกรขายสินค้าไม่ได้ ต้องรอให้ผลผลิตจากจีนมีจำนวนน้อยลง จึงจะสามารถขายได้โดยเกษตรกร จะต้องเก็บผลผลิตของตนไว้รอราคาสินค้าสูงขึ้น โดยที่หอมหัวใหญ่สามารถเก็บรักษาได้ 6 เดือน การเก็บรักษา 3 เดือนแรกจะแขวนไว้ในโรงเก็บ และอีก 3 เดือนจะต้องทำการตัดแต่งผลและเก็บไว้ในห้องเย็น

ปัจจุบัน หอมหัวใหญ่ที่มีอยู่ในตลาดของประเทศไทย มาจาก 3 แหล่ง ด้วยกัน คือ หอมหัวใหญ่ที่ปลูกในประเทศไทย หอมหัวใหญ่ที่นำเข้ามาจากประเทศจีน และหอมหัวใหญ่ที่นำเข้ามาจากประเทศฮอลแลนด์ โดยทั้งประเทศจีนและฮอลแลนด์จะมีฤดูกาลปลูกหอมหัวใหญ่ที่ตรงกับประเทศไทย ทำให้ผลผลิตออกมาชนกัน ซึ่ง หอมหัวใหญ่ที่ปลูกในไทยเสียเปรียบในทุกด้าน ทั้งทางด้าน ราคาและคุณภาพ ที่ราคาหอมจากจีนและฮอลแลนด์เมื่อรวมค่าขนส่งก็ยังถูกกว่าหอมของไทย นอกจากนี้คุณภาพก็ดีกว่า ลูกใหญ่กว่า แม้ว่าหอมจากฮอลแลนด์จะมีสีที่สวยงาม หอมหัวใหญ่ของไทยไม่ได้ แต่ผู้บริโภคไม่ได้คำนึงถึงสีแต่คำนึงถึงราคามากกว่า

เกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างมากจาก FTA ไทย-จีน เพราะราคาหอมจากจีนถูกกว่า เกษตรกรไทยจึงอาศัยช่องว่างทางตลาด กรณี ผลผลิตจากจีน มีน้อยหรือหมดฤดูกาลของจีน จะเร่งระบายสินค้า แต่ในอนาคตถ้าสินค้าจากจีน เข้ามาเป็นจำนวนมาก และต่อเนื่อง ก็จะทำให้เกษตรกรไทยไม่มีช่วงจังหวะในการระบายสินค้าเลย ทำให้ไม่สามารถขายได้ ต้องปล่อยให้ผลผลิตเน่าเสียไปทั้งหมด และก็มีแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนั้น เพราะหลังจากการเปิด FTA ไทย-จีน สัดส่วนผลผลิตที่เน่าเสียจากการรอจังหวะการขายเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี 2548 ผลผลิตที่เน่าเสียจากการรอจังหวะของตลาด สูงถึง ร้อยละ 30 ของผลผลิตทั้งหมด

จากการสำรวจข้อมูลพบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ เรื่อง FTA ไทย-จีน ในระดับปานกลาง แต่ในกรณีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหอมหัวใหญ่ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงกับตน เกษตรกรจะรู้ข้อมูลเป็นอย่างดี และเห็นว่าข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีน มีผลกระทบอย่างมากกับตนและไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็ยังไม่มีการวางแผนปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เนื่องจาก การขาดความรู้ ความเข้าใจ การขาดอำนาจต่อรองกับภาครัฐ.

เมื่อสอบถามเกษตรกรพบว่า เกษตรกรก็ได้คิดจะหันไปปลูกพืชอย่างอื่น เนื่องจาก ราคาหอมหัวใหญ่ยังถือว่ามียาคาดีอยู่เมื่อเทียบกับการปลูกพืชชนิดอื่น และยังมีจำกัดการปลูกของทั่วประเทศ ทำให้แม้ว่าจะมีผลผลิตจากจีนมาตีตลาด แต่ก็ยังมีช่วงจังหวะของตลาดที่สามารถระบายของได้ จึงยังคงปลูกต่อไป

บทที่ 10

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

จากการผลการสำรวจและศึกษาถึงผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรี ที่ได้กล่าวไปในบทที่ 1-10 แล้ว ในบทนี้จะสรุปประเด็นสำคัญของการศึกษาว่า จากการที่ รัฐบาลไทยและจีนได้มีการลงนามในข้อตกลงเร่งลดภาษีศุลกากรสินค้าผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีนให้เหลือร้อยละศูนย์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ข้อตกลง เอฟทีเอ ไทย-จีน” เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2003 โดยครอบคลุมสินค้ากลุ่มผักและผลไม้ตามพิกัดศุลกากร HS 07-08 รวมทั้งสิ้น 116 รายการ (ตามพิกัด 6 หลัก) และมีผลบังคับใช้นับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 (2003) โดยอาศัยกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน-จีน ภายใต้ Early Harvest Program เพื่อต้องการศึกษาว่า (1) ข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนส่งผลดีและผลเสียต่อการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนอย่างไร โดยเฉพาะการค้าชายแดนระหว่างไทย –จีนตอนใต้ โดยเน้นหนักไปยังสินค้าเกษตรกรรมของทั้งสองประเทศ (2) ศึกษาว่าการเปิดการค้ากับจีน (ตอนใต้) จะทำให้มีปริมาณสินค้าเข้าจากจีนไหลทะลักเข้ามาในไทยมากกว่าสินค้าออกจากไทยที่ส่งออกไปยังจีนหรือไม่อย่างไร อุปสรรคการค้าอื่นๆ(non-trade barriers)ที่ยังทำประเทศไทยเสียเปรียบแม้ว่าจะมีการทำข้อตกลงการค้า (3) ประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้รับผลได้จากข้อตกลงการค้ามากน้อยเพียงใด (4) หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้ประกอบการโดยทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของข้อตกลงการค้าเสรีอย่างไรบ้าง (5) รูปแบบการค้าชายแดนมีลักษณะการค้าชายแดนยังคงเป็นการค้าในระบบที่ผ่านพิธีการศุลกากรหรือไม่ เมื่อเทียบกับการค้านอกกระบวนและสัดส่วนของการค้านอกกระบวนลดลงหรือไม่ (6) รูปแบบการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบนของไทยมีการปรับตัวอย่างไรต่อข้อตกลงการค้าเสรี และ (7) การค้าชายแดนด้านเชียงรายมีศักยภาพเพียงพอหรือไม่สำหรับข้อตกลงการค้าเสรีมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดนอย่างไรบ้าง

10.1 การค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอดีตนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างท้องถิ่นของประชาชนในเขตชายแดนที่ติดต่อกันเท่านั้น แต่หลังจากที่ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ติดต่อกันทางด้านการเมือง และการค้า ทำให้ปริมาณการค้ามากขึ้น ก่อนที่จะมีข้อตกลงเปิดเสรีการค้า (FTA) นั้น ปัญหาการค้าชายแดน โดยเฉพาะการประกอบการค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือกับประเทศ

เพื่อนบ้านยังมีปัญหาและอุปสรรค เช่น ปัญหาประเทศเพื่อนบ้านปิดด่านชายแดน ปัญหาการสูญเสียตลาดสินค้าสำคัญบางประเภทให้ประเทศอื่น เช่น จีน สิงคโปร์ และมาเลเซีย ปัญหากฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้า การชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารยังไม่เป็นที่นิยม ปัญหาระเบียบพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการเดินทางเข้า-ออกประเทศ ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่งทางน้ำ

ลักษณะของการค้าต่างประเทศของภาคเหนือตอนบนนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่และด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน (2) การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน มูลค่าการค้าต่างประเทศของภาคเหนือมากกว่าร้อยละ 80 เป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน สินค้าสำคัญคืออุปกรณ์และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ขณะที่ด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่เป็นช่องทางส่งออกสินค้าเกษตรแปรรูปและแช่แข็ง และสินค้าหัตถกรรม ส่วนการค้าชายแดนเป็นการค้ากับพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) มากกว่าร้อยละ 60 เป็นการค้ากับพม่า รองลงมาได้แก่ จีนตอนใต้ และลาว ตามลำดับ โดยมีสินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์ และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ โค กระบือ และไม้แปรรูป เป็นสำคัญ สภาพการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยทั่วไปนั้นสามารถแบ่งรูปแบบการค้าออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) การค้าในระบบ (2) การค้าผ่านแดน คือ การส่งสินค้าออกจากประเทศไทยผ่านเขตแดนของประเทศเพื่อนบ้านหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง เรียกว่าการค้าผ่านแดนไปยังประเทศที่สาม (3) การค้าระดับชาวบ้านการค้าทั้งส่งออกและนำเข้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร เป็นลักษณะของการค้าที่ประชาชนของทั้งสองประเทศข้ามไปมาระหว่างชายแดนเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อไปใช้ หรือการค้าในท้องถิ่นของตนเอง จะต้องกระทำการค้ากัน ณ จุดผ่านแดนที่บริเวณชายแดนประเทศซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) จุดผ่านแดนถาวร (2) จุดผ่านแดนชั่วคราว (3) จุดผ่อนปรน และยังมีช่องทางเข้า-ออกธรรมชาติซึ่งเป็นช่องทางบริเวณชายแดนเพื่อการเดินทางเข้าออกของประชาชนที่เดินทางไปมาหาสู่กันฉันท์เครือญาติ

(1) การค้าชายแดนไทย-พม่า

การค้าชายแดนไทย-พม่าพบว่ามีจุดการค้าใหญ่ที่สุด คือ อำเภอแม่สาย-เมืองท่าขี้เหล็กของพม่า ในปัจจุบันพบว่าผู้ประกอบการค้าเดิมที่มีอยู่มากรายนั้นในปัจจุบันลดลงไปเหลือเพียงไม่กี่ราย เนื่องจากมีกิจการที่ออกจากตลาดจำนวนมาก เหลือเพียงผู้ประกอบการค้าส่งรายใหญ่เท่านั้น สภาพการแข่งขันมีน้อยและมีลักษณะของผู้ขายน้อยราย การกำหนดราคาสินค้าจึงตกลงกันที่จะกำหนดราคาในกลุ่มได้ และผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ดำเนินธุรกิจมานาน และมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่ยาวนานกับลูกค้ารายใหญ่ในประเทศจีนและพม่า ซึ่งการที่จะมี

คู่แข่งรายใหม่ที่มีความเสี่ยงสูงจะเข้ามาชิงตลาดในพื้นที่มีน้อย และไม่สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้

การส่งออก ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมซื้อและส่งออกสินค้าโดยกลุ่มพ่อค้าชายแดนท้องถิ่น หรืออาศัยพ่อค้าชายแดนในลักษณะการเป็นนายหน้าคอยช่วยติดต่อกับคู่ค้าพม่า เนื่องจากการค้าชายแดนบริเวณนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อค้าเป็นสำคัญ การส่งออกสินค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าส่งมากกว่าการค้าปลีก โดยมีรูปแบบการค้าในหลายลักษณะ คือ

(1) พ่อค้าชายแดนเป็นผู้รวบรวมสินค้าทั้งจากกรุงเทพและในท้องถิ่น ตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและส่งมอบสินค้าที่ด่านชายแดน

(2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้กับบริษัทผู้ผลิตจากส่วนกลาง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ติดต่อกับชายแดนมานาน และเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในท้องถิ่น

(3) บริษัทในกรุงเทพเป็นผู้ผลิตและส่งออกเองโดยตรง รวมถึงมีคู่ค้าพม่าเข้ามาติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตในส่วนกลางเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าชายแดน ส่งผลให้ส่วนแบ่งการตลาดของพ่อค้าชายแดนในอำเภอแม่สายลดลง

(4) การจำหน่ายตรงจากร้านค้าในอำเภอแม่สาย กรณีนี้คู่ค้าพม่าหรือประชาชนพม่าจะข้ามฝั่งเข้ามาซื้อเองโดยตรง ลักษณะนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง

การนำเข้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าเป็นสำคัญ โดยหากเป็นการค้าชายแดนชายแดนส่วนใหญ่เป็นการค้าของป่าต่างๆ และสินค้าประเภทพืชไร่ โค-กระบือมีชีวิต และอัญมณี ซึ่งเป็นสินค้าต้องห้ามที่กระทรวงพาณิชย์พม่าได้ออกประกาศห้ามส่งออกตามแนวชายแดน ส่วนการค้าผ่านแดน ได้แก่ สินค้าจากจีนที่นำมาจำหน่ายในตลาดชายแดนที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก และข้ามเข้ามาขายในฝั่งไทย สินค้าดังกล่าวเริ่มมีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ประเภทของสินค้าในอดีตนั้นมักเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ อำนาจในการต่อรองของลูกค้าไม่มี สำหรับการนำเข้าสินค้าจากประเทศพม่ามีผู้ประกอบการนำเข้าน้อยราย เนื่องจากความแน่นอนของสถานการณ์ในประเทศพม่า และรูปแบบการกระจายสินค้าของผู้ประกอบการในประเทศพม่าเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีการส่งผู้ค้าปลีกหาบสินค้ามาจำหน่ายที่ตลาดในฝั่งไทยจำนวนมาก

ส่วนการชำระเงินของพ่อค้าชายแดนไทย-พมามักนิยมการชำระเงินที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์สำหรับการค้าชายแดน การเลือกวิธีการชำระเงินมีเพียงวิธีเดียวคือ การชำระเงินสด โดยจะใช้เงินสดบาทในการซื้อขายสินค้าเท่านั้น เนื่องจากค่าเงินจัตของประเทศไทยไม่มีเสถียรภาพ โดยมีวิธีการในการชำระเงินค่าสินค้าส่วนใหญ่การชำระเงินค่าสินค้าที่ไม่ผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ เกือบทั้งหมด และการชำระเงินค่าสินค้าผ่านระบบธนาคารพาณิชย์

โดยรูปแบบการชำระเงินหลักทั้งสองสามารถจำแนกออกเป็นลักษณะเฉพาะได้อีก 6 รูปแบบ ได้แก่ (1) การชำระเงินผ่านระบบการหักบัญชี (โพลีกวัน) (2) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาท (3) การชำระค่าสินค้าด้วยเงินจัด (4) การชำระค่าสินค้าด้วยวิธีหักกลบลบหนี้ระหว่างบริษัทในเครือ (5) การชำระค่าสินค้าด้วยการเปิด L/C และ (6) การชำระค่าสินค้าผ่านบัญชีเงินบาททั่วไป

(2) การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้

การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้จะแบ่งเป็นการค้าผ่านอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และผ่านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

(2.1) การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน

อำเภอเชียงแสนเป็นศูนย์กลางการค้าชายของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ได้แก่ ประเทศลาว ประเทศพม่า โดยปัจจุบันประเทศจีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของอำเภอเชียงแสน ในระยะเริ่มแรกของการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ นั้นผู้ประกอบการค้าชายแดนอำเภอเชียงแสนเป็นกลุ่มที่ทำการค้าชายแดนมาก่อน ทั้งที่อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน เกือบทั้งหมดมีประสบการณ์ในการค้าขนาดจำกัด วงเงินซื้อขายไม่มากนัก การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนมีลักษณะของการแข่งขันสูง เนื่องจากมีผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่น เข้ามาทำกิจการค้าผ่านแดนในอำเภอเชียงแสนมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทในเครือหรือมีหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการส่งออกหรือนำเข้าจากประเทศจีน ผู้ประกอบการจากพื้นที่อื่นโดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ จะเข้ามาทำการส่งสินค้าผ่านพิธีการทางด่านศุลกากรเท่านั้น แต่ไม่ตั้งสถานประกอบการในอำเภอเชียงแสน

ทั้งนี้พ่อค้าชายแดนหรือคู่ค้าชาวจีนนั้นมีความสามารถในการต่อรองสูงแม้ว่าสินค้าที่สั่งจากพ่อค้าส่งออกไทยจะเป็นสินค้าจำเป็นและขาดแคลนที่ แต่เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก รายและสามารถติดต่อกับลูกค้าได้โดยตรง การกำหนดราคาสินค้าจะกำหนดโดยคำนึงถึงจำนวนสินค้าที่สั่ง หากสั่งในปริมาณมากก็จะได้ส่วนลด การกำหนดราคาสินค้าจะรวมค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปด้วย การแข่งขันมีผลต่อการกำหนดราคาสินค้าและลูกค้ามีอำนาจในการต่อรอง เนื่องจากมีคู่แข่งจำนวนมาก ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าและปริมาณความต้องการของลูกค้า วิธีการค้าชายแดนของผู้ประกอบการค้าด้านอำเภอเชียงแสน มีรูปแบบการขนส่งเช่นเดียวกับการค้าชายแดนไทย-พม่า

คู่ค้าจีนส่วนใหญ่มาจากมณฑลยูนนาน นครคุนหมิง เมืองเชียงรุ่ง และเมืองในมณฑลอื่น เช่น มณฑลกว่างตุง เสินเจิ้น นครเซี่ยงไฮ้ เมืองฟู่โจว มณฑลฟู่เจี้ยน เป็นต้น โดยผู้ส่งออกจีนมีทั้งเป็นบุคคล ร้านค้า โรงงาน และตัวแทนจำหน่าย ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า การติดต่อกับชายแดนระหว่างกันมีทั้งผู้นำเข้าไทยเข้าไปติดต่อรวบรวมสินค้าจากตลาดหรือแหล่งผลิตใน

จีนโดยตรง กรณีเป็นคู่ค้าประจำ สามารถสั่งซื้อทางโทรศัพท์หรือโทรสาร หรือพ่อค้าจีนขนส่งสินค้ามาให้พ่อค้าไทยที่ท่าเรือเชียงแสน สามารถแบ่งลักษณะการนำเข้าสินค้าได้ 4 ลักษณะ คือ

1) ผู้นำเข้าไทยให้บริษัทที่มีหุ้นส่วนในจีนเข้าไปรับซื้อสินค้าจากคู่ค้าในจีนโดยตรง และทำการส่งออกและดำเนินการขนส่งในนามบริษัทดังกล่าว โดยมีการกำหนดราคาสินค้าเป็นเงินสกุลหยวน

2) ผู้ส่งออกจีนรวบรวมสินค้าจากแหล่งผลิตในจีนและนำสินค้าเข้ามาขายโดยตรงที่ฝั่งไทย และพ่อค้าไทยเข้าไปรับซื้อที่ทำเรือเชียงแสน/ด่านอำเภอแม่สาย หรือ ผู้ส่งออกจีนนำเข้าสินค้าตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าไทย การค้าส่วนใหญ่ในกรณีนี้ส่วนใหญ่ราคาสินค้าถูกกำหนดเป็นเงินสกุลบาท อย่างไรก็ตาม พ่อค้าสามารถชำระเงินได้ทั้งสกุลเงินหยวนและเงินบาท

3) ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน และขนส่งทางบกเพื่อนำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย อาทิ สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งสกุลบาทและหยวน

4) ผู้นำเข้าไทยจ้างโรงงานผลิตสินค้าในจีน และขนส่งทางบกเพื่อนำเข้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สาย อาทิ สินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การกำหนดราคาเสนอขายมีทั้งสกุลบาทและหยวน

ทั้งนี้การค้าส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารทางการค้าอย่างเป็นทางการ มีเพียงใบกำกับสินค้าเท่านั้น และมีเพียงบางรายเท่านั้นที่มีการทำสัญญาซื้อขาย และสกุลเงินที่คู่ค้าเสนอขายให้พ่อค้านำเข้าไทย ส่วนใหญ่เป็นเงินบาทและหยวนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน สำหรับระยะเวลาในการขนส่งขึ้นอยู่กับระยะทางจากเมืองต้นทาง ช่องทางการกระจายสินค้าขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า กรณีสินค้าเกษตรผู้นำเข้าจะจำหน่ายต่อยังพ่อค้าขายส่งในประเทศ หรือหากเป็นสินค้าประเภทอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า จะเป็นการจำหน่ายปลีกให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางข้ามพรมแดนด่านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายไปยังตลาดสินค้าที่อำเภอท่าลี่ สหภาพพม่า หรือสินค้าอุปโภคบริโภคจากจีนซึ่งผ่านแดนพม่าเข้ามาเช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป อาหารแห้ง จะมีกลุ่มพ่อค้ารายย่อยชาวไทยนำสินค้าดังกล่าวเข้ามาจำหน่ายที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อขายต่อให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

(2.2) การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงของ

อำเภอเชียงของมีการค้ากับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศจีน โดยมีความสำคัญในการเป็นประตูการค้าทางบกระหว่างประเทศ จากสภาพที่ตั้งของอำเภอเชียงของซึ่งมีความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ที่มีระยะทางเดินทางไปประเทศจีนไม่ไกลนัก โดยห่างจาก อ.เชียงของ ถึงประเทศจีนตอนใต้ คือ เมืองเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ประมาณ 344 กม. ตามเส้นทางเชียงของ - เมืองห้วยทราย (แขวงบ่อแก้ว) - หลวงน้ำทา - บ่อเต็น - เมืองลา - เมืองเชียงรุ่ง - กุนหมิง ซึ่งในอนาคตตามแผนการพัฒนาเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นจะมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง เพื่อเชื่อมการเดินทางของอำเภอเชียงของกับแขวงบ่อแก้ว เพื่อเดินทางไปกุนหมิง ประเทศจีน โดยทางหลวงหมายเลข 3 ของ สปป.ลาว (R3E) ข้อดีของอำเภอเชียงของก็คือ ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขงเป็นเมืองห้วยทราย (ระดับอำเภอ) ซึ่งเป็นที่ตั้งของแขวงบ่อแก้ว (ระดับจังหวัด) ของสปป.ลาว ทำให้มีประชาชนลาวอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น การติดต่อที่เป็นการค้ากับ สปป.ลาว ที่อำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของจะต้องผ่านเมืองดังกล่าว ทำให้อำเภอเชียงของมีความได้เปรียบในแง่

จุดการค้าเชียงของ เป็นจุดส่งออกสินค้าที่สำคัญของไทย มูลค่าการส่งออกเฉลี่ยร้อยละ 96 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค ประมาณร้อยละ 65 ส่วนใหญ่เป็นสินค้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและสิ่งจำเป็นในการครองชีพ เช่น ผงซักฟอก รองเท้าแตะ ถ่านไฟฉาย เสื้อผ้า รองลงมาได้แก่ ประเภทอาหารและเครื่องดื่ม เช่น ผงชูรส ข้าวสาร บะหมี่สำเร็จรูป นมข้นหวาน โอวัลติน และสินค้าประเภทอื่น ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง เครื่องสำอาง ผ้าพลาสติก ยารักษาโรค สำหรับสินค้าดังกล่าวมีการส่งไปยัง 6 แขวงในภาคเหนือของ สปป.ลาว ซึ่งแต่ละแขวงมีความต้องการสินค้าแต่ละประเภทมากน้อยแตกต่างกันคือ แขวงหลวงน้ำทาต้องการสินค้าประเภทวัสดุก่อสร้าง แขวงพงสาลี ต้องการสินค้าประเภทรองเท้าแตะ และแขวงหัวพันต้องการสินค้าประเภทผงชูรสสำหรับสินค้าประเภททุน ประมาณร้อยละ 10 ของมูลค่าส่งออกทั้งหมด ได้แก่ เครื่องยนต์ รถแทรกเตอร์ เครื่องปั้มน้ำ ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ ร้อยละ 25 เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น การชำระค่าสินค้าจะชำระเป็นเงินสดทั้งหมด

10.2 ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งการค้าเสรี (Free Trade Area: กรณีความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่างไทย-จีน (Early Harvest))

เขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) หมายถึง การรวมกลุ่มเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายเพื่อลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่มลงให้เหลือน้อยที่สุด หรือเป็น 0% และใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับประเทศนอกกลุ่ม การทำเขตการค้าเสรีในอดีตมุ่งเน้นด้านการเปิดเสรีด้านสินค้า (goods) โดยการลดภาษีและอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษีเป็นหลัก แต่เขตการค้าเสรีในระยะหลัง ๆ นั้น รวมไปถึงการเปิดเสรีด้านบริการ (services) และการลงทุนด้วย และปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ก็ได้ขยายขอบเขตของ FTA ให้ครอบคลุมการค้าและบริการ การท่องเที่ยว การรักษาพยาบาล การสื่อสาร การขนส่ง ฯลฯ พร้อมกับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น การลงทุน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการอำนวยความสะดวกทางการค้าด้วย

(1) ให้ประเทศลดภาษีสินค้าผักและผลไม้ลงให้เหลือ ร้อยละ 0 ทันที ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546

(2) สินค้าที่จะลดภาษี ครอบคลุมสินค้าผักและผลไม้ทุกรายการ (พิกัดศุลกากร 07-08)

(3) กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า กำหนดให้ใช้หลัก Wholly obtained โดยเป็นสินค้าที่เพาะปลูก และเก็บเกี่ยว

สรุปผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย-จีนที่มีต่อสถานการณ์การค้าผักและผลไม้หลังจากที่มีการจัดทำข้อตกลงเปิดเสรีล่วงหน้าก่อน (Early harvest) พบว่าปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทย-จีน เพิ่มขึ้น ทั้งการส่งออกและนำเข้า โดยไทยยังเป็นฝ่ายได้ดุลการค้า สินค้าส่งออกที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ มันสำปะหลัง ทุเรียน มังคุด ลำไย ส่วนสินค้านำเข้าที่เพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ แอปเปิ้ล แพร์และควินซ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางตรงข้ามมูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีนที่ผ่านด่านศุลกากรในภาคเหนือลดลง เนื่องจากการค้าเริ่มเข้าสู่ระบบสากลมากขึ้นโดยการค้าไทย-จีนจะใช้บริการส่งออกและนำเข้าทางกรุงเทพฯมากกว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการขนส่งสินค้า จากเดิมต้องขนส่งทางลำน้ำโขงผ่านชายแดนพม่าและเข้าสู่จีน เพื่ออาศัยสิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีก่อนส่งต่อไปยังมณฑลยูนนานเพื่อกระจายไปยังผู้บริโภคมณฑลทางภาคตะวันออก โดยในกรณีที่จีนนำเข้าจากพม่าหรือลาวจะเสียภาษีนำเข้าจีนในอัตราการค้าชายแดน (ต่ำกว่าภาษีนำเข้าอัตราปกติทั้งหนึ่ง) และขนส่งไปยังเมืองคุนหมิงเพื่อกระจายสินค้าไปยังเมืองปลายทาง ซึ่งต้องขนส่งหลายขั้นตอนกว่าจะถึงปลายทาง แต่หลังจากมีการลดภาษีผักและผลไม้เหลือร้อยละ 0 ทำให้สามารถขนส่งผักและผลไม้เข้าจีนได้โดยตรง ผ่านท่าเรือกรุงเทพฯถึงเมืองปลายทางเซี่ยงไฮ้ กวางโจว ฯลฯ จึงไม่

จำเป็นต้องขนส่งผ่านชายแดน นอกจากนั้นการขนส่งทางทะเลยังมีขั้นตอนการขนส่งน้อยกว่าขนส่งผ่านชายแดน

ผลการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ประกอบการค้าชายแดนและเกษตรกรในพื้นที่

สรุปผลการศึกษาในส่วนของผู้ประกอบการค้าชายแดนพบว่าจากกลุ่มออกแบบสอบถามกับตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 128 คนพบว่า ส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่มากที่สุด โดยผู้ประกอบการที่เป็นเพศหญิงมีสัดส่วนที่มากกว่าเพศชาย มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด มีรายได้ต่ำสุด 2,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 70,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท ทั้งนี้สินค้าส่วนใหญ่จำหน่ายภายในประเทศมากที่สุด โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่มหรือสิ่งทอมากที่สุด ส่วนช่องทางการติดต่อในการประกอบธุรกิจนั้น ส่วนใหญ่ผ่านอำเภอเชียงแสนมากที่สุด การขนส่งสินค้าไม่ได้ส่งสินค้าออกทางน้ำ โดยในการขนส่งทางบกนั้นใช้เส้นทางไทย(แม่สาย) - พม่า - จีนตอนใต้ (R3W) หากเป็นการขนส่งสินค้าทางน้ำผ่านแม่น้ำโขงไปยังจีนตอนใต้ ในกรณีของสินค้าออกจากไทยไปจีน ยังกระทำผ่านท่าเรือเชียงแสน-เชียงรุ่ง (จิ่งหง) ในกรณีของการนำเข้าสินค้า เนื่องจากคนที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ในส่วนของผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ทำการค้าด้านอำเภอแม่สาย ดังนั้นสินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้นำเข้าสินค้าเอง กล่าวคือ มีพ่อค้าคนกลางนำสินค้ามาส่งให้ หรือบางส่วนก็ไปเอาสินค้าเองจากจังหวัดเชียงใหม่ ไม่ได้นำสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขาย คิดเป็นร้อยละ 84.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ทั้งนี้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจมาเป็นระยะเวลา 5- 10 ปีมากที่สุด จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการรับชำระเงินและการชำระเงินของผู้ประกอบการค้าชายแดน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.6 เป็นเงินสด ทั้งนี้พบว่าสินค้าหรือธุรกิจการค้าชายแดน ร้อยละ 50.4 มีมูลค่าต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท มี ผู้ประกอบการค้าชายแดนส่วนใหญ่ เก็บสินค้าไว้ในร้านมากที่สุด **เหตุผลหลัก**ที่ทำให้พื้นที่บริเวณชายแดนอำเภอแม่สาย กลายเป็นจุดขายที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการที่ต้องการขายสินค้า เนื่องจากเป็นอำเภอที่คนมาท่องเที่ยวจำนวนมาก และมีชื่อเสียงในด้านสินค้าที่มีราคาถูก ประกอบกับสามารถข้ามชายแดนไปยังประเทศพม่า ได้อย่างสะดวกกว่าด่านในเขตจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาซื้อสินค้าจำนวนมากในอำเภอแม่สาย จึงเป็นเหตุให้เกิดการขยายตลาดในการจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้น ผู้ขายส่วนใหญ่ไม่ใช่คนไทย แต่เป็นชาวพม่าที่มีการหาบสินค้ามาขายที่ตลาดในตอนเช้าและกลับเข้าพม่าในตอนเย็น สินค้าที่จำหน่ายในบริเวณชายแดนอำเภอแม่สายฝั่งไทย จะเป็นสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภค ซึ่งหากดูผิวเผินแล้วเหมือนว่าสินค้าเหล่านี้ได้นำมาจากจีนและจากฝั่งพม่า ในความเป็นจริงแล้วสินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากในประเทศไทย

ในเรื่องของความรู้-ความเข้าใจเรื่องข้อตกลงการค้าเสรีไทย-จีนนั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการในพื้นที่ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) และไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) เนื่องจากการค้าชายแดนเป็นลักษณะของการซื้อขายไป ที่ไหนให้ราคาต่ำกว่าก็ซื้อ และจำหน่ายสินค้าตามความต้องการของลูกค้า เป็นหลัก ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญกับสภาพเศรษฐกิจว่าในช่วงไหนมีสภาพเศรษฐกิจดีหรือเป็นช่วงวันหยุดที่มีนักท่องเที่ยวมากเพื่อเตรียมตัวรับมือมากกว่า อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการคิดว่า FTA ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง เพราะไม่ว่าก่อนหรือหลังการมีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ก็สามารถค้าขายได้ตามปกติ สำหรับผู้ประกอบการที่เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีการส่งสินค้าผ่านชายแดนพม่า นั้น จะเป็นผู้ประกอบการคนกลางที่รับสินค้าจากบริษัทใหญ่หรือโรงงานที่กรุงเทพฯ และบางครั้งจะเป็นบริษัทใหญ่จากกรุงเทพฯ มานำส่งสินค้าเอง ทั้งนี้ผู้ประกอบการเกือบทั้งหมดไม่ทราบว่า มีข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน แม้จะมีบางส่วนที่ทราบก็ไม่รู้ในสาระสำคัญ เช่น มีความเข้าใจว่าข้อตกลงการค้าเสรี คือ เขตปลอดภาษี โดยจะเข้าใจว่าการค้าขายไม่ต้องเสียภาษี

การค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จากการศึกษา ยังพบว่าการค้าชายแดนด้านอำเภอเชียงแสน กลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนนั้น ไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทำการค้า ไม่มีการตั้งบริษัทนำเข้าและส่งออกแต่อย่างใด ส่วนมากเป็นสาขาของบริษัทชิปปิง (Shipping) ที่มาจากภายนอกพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกจะอยู่ที่อื่นและใช้บริการของบริษัทชิปปิงในการอำนวยความสะดวกการนำเข้าและส่งออกแทน ซึ่งหากพิจารณาจากการศึกษาของนิภาวรรณ วิชัยและคณะ (2549) ที่ว่าการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน (FTA) ทำให้การค้าระหว่างประเทศไทย-จีนด้านอำเภอเชียงแสนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น แต่ประชากรในพื้นที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการนำเข้า-ส่งออกสินค้าหมวด FTA (07-08) เนื่องจากสินค้าที่ส่งออกไม่ได้มีแหล่งผลิตอยู่ในพื้นที่อำเภอเชียงแสน สะท้อนให้เห็นได้ว่าผลกระทบของ FTA ส่งผลต่อภายนอกพื้นที่มากกว่าภายในพื้นที่

เช่นเดียวกันกับอำเภอเชียงของบริเวณท่าเรือไม่มีผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออก แม้จะมีแต่ก็เป็นผู้ประกอบการที่นำเข้าและส่งออกส่วนมากค้าขายกับประเทศลาว ประเทศเดียว ดังนั้นผู้ประกอบการจึงให้ความเห็นว่า FTA ไทย - จีนจึงไม่น่ามีผลกระทบต่อธุรกิจของตน

ส่วนสรุปในส่วนของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่พื้นที่จังหวัดเชียงรายในเขตอำเภอพาน ร้อยละ 33.5 อำเภอเทิง ร้อยละ 15.3 อำเภอเชียงของ ร้อยละ 15.0 อำเภอเวียงเชียงรุ้ง ร้อยละ 11.3 และจังหวัดเชียงใหม่ในเขตอำเภอฝาง ร้อยละ 25.0 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นคนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 94.0 เป็นคนต่างจังหวัด โดยในจำนวนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 ตัวอย่างพบว่าเป็นเพศชาย ร้อยละ 57.3 เพศหญิง ร้อยละ 42.8 และอยู่ในช่วงอายุ 41- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.3 มากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรมีรายได้ต่ำสุด 1,000 บาท และสูงสุดไม่เกิน 30,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 5,448.25 บาท

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรภายหลังจากการมีข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) โดยภาพรวม สามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิตและปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือลักษณะทางการค้า โดยเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย พบปัญหาในด้านต้นทุนการผลิตมากกว่าปัญหารูปแบบหรือลักษณะทางการค้า ส่วนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาในด้านรูปแบบหรือลักษณะทางการค้ามากกว่าปัญหาในด้านต้นทุนการผลิต และยังพบปัญหาเกี่ยวกับการตลาดเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ทั้งนี้เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงจัดตั้งเขตเสรีการค้ากับจีน คิดเป็นร้อยละ 90.0 และร้อยละ 69.0 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามเกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ต่างก็ไม่เห็นด้วยกับการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทย-จีน คิดเป็นร้อยละ 62.7 และร้อยละ 92.0 ตามลำดับ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนมากเป็นผู้ปลูกหัวหอมใหญ่ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีอย่างมากโดยมีหัวหอมราคาถูกจากจีนจำนวนมากเข้ามาตีตลาดไทย ทำให้เกษตรกรเชียงใหม่ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีมากกว่า

เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีความคิดเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย-จีน ไม่มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้า ขณะที่เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ กลับเห็นว่าการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) ไทย – จีน มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้าระดับมาก

เกษตรกรทั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับข้อตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) โดยเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจมากกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย

10.3 ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษานี้ มีข้อจำกัดที่สำคัญ ดังนี้

(1) การวิจัยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลแบบข้อมูลภาคตัดขวางโดยใช้ข้อมูลปี 2549 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ข้อตกลง FTA ใช้บังคับได้เพียง 3 ปี ความจำกัดบางประการ เช่น การไม่ได้นำเอาผลกระทบในช่วงเวลา ก่อน-หลังปี 2549 มาพิจารณาประกอบมากไปกว่าการพิจารณาถึงอัตรา การเปลี่ยนแปลง หรือการพยากรณ์ผลกระทบที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต เป็นต้น

(2) ผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงจัดตั้งเขตการค้าเสรีมุ่งที่จะวิเคราะห์ผลที่มีผู้ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ ผู้ประกอบการ และเกษตรกร จึงได้ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามการค้าชายแดนในประเภทสินค้าที่แตกต่างกันออกไปมีลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งอาจต้องการวิธีการวิเคราะห์เจาะจงสำหรับประเภทสินค้าหรือกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ และกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในพื้นที่ เช่น ศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และ

ปกครอง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและแรงงานจังหวัด ตัวแทนทางการเงินและสถาบันการเงิน กลุ่มแรงงานในพื้นที่และแรงงานต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน เป็นต้น

(3) การศึกษานี้ไม่ใช้การประเมินผลกระทบในลักษณะมหภาค ซึ่งต้องมีการใช้เครื่องมือทางสถิติขั้นสูง เช่น Computable General Equilibrium ซึ่งต้องมีจำนวนข้อมูลหรือรายละเอียดของข้อมูลที่มากกว่าการศึกษาในครั้งนี้

(4) เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มีระยะเวลาในการศึกษาและงบประมาณที่จำกัด จึงมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำกัด เช่น การจัดระบบ ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสอบถาม จำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่เก็บตัวอย่างไม่เพียงพอที่จะเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างครอบคลุมทั่วภาคเหนือ

ด้วยเหตุผลข้างต้นการศึกษาผลกระทบของการค้าชายแดนภาคเหนือจากข้อตกลงการค้าเสรี จึงอาจมีประเด็นในการศึกษาที่สามารถหาได้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้นหากพิจารณาโดยใช้กลุ่มประชากรในพื้นที่ หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้น และเทคนิคทางสถิติที่วิเคราะห์ที่แตกต่างไปจากการศึกษาในครั้งนี้

10.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

(1) ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ในกลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนนั้นอาจต้องให้การสัมภาษณ์ในลักษณะเชิงลึก (Dept interviews) เนื่องจากผู้ประกอบการค้าชายแดนมักไม่ค่อยให้ความร่วมมือเนื่องจากมีผู้มาสัมภาษณ์บ่อยครั้ง ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย และมักให้เหตุผลว่าไม่ค่อยมีเวลา ประกอบกับการเปิดเผยตัวเองจำเป็นต้องใช้ผู้ที่ความสนิทสนมหรือสายสัมพันธ์ที่ต้องรู้จักกันมาเป็นเวลานาน ข้อมูลที่ได้รับจึงอาจมีส่วนรายละเอียดที่ยากในการเข้าถึง ดังนั้นการนำผลการศึกษาไปใช้ในการอ้างอิงจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยตระหนักถึงข้อจำกัดในการศึกษาที่ได้กล่าวไป

(2) ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตในการศึกษาเน้นไปในกลุ่มของผู้ประกอบการค้าชายแดนและเกษตรกรเท่านั้น หากมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต ควรมีการขยายขอบเขตของกลุ่มประชากรให้มากขึ้น เช่น การพิจารณาแยกกลุ่มประชากร ที่อยู่ใน ภาคการเงิน การธนาคาร ผู้บริโภค พ่อค้าคนกลาง ในระดับภาคและประเทศ เป็นต้น

(3) ในการสำรวจภาคสนาม เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาและงบประมาณ รวมถึงความร่วมมือของผู้ตอบแบบสอบถาม ทำให้จำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่เก็บข้อมูลอาจมีไม่เพียงพอที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการเพิ่มจำนวนตัวอย่างและพื้นที่ที่เก็บข้อมูลให้ครอบคลุมมากขึ้นเพื่อให้เป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากร

(4) การศึกษาไม่สามารถครอบคลุมไปถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวในเขตแนวชายแดนจังหวัดเชียงราย เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงและความปลอดภัยของผู้สัมภาษณ์เนื่องจากการสำรวจในเบื้องต้นประสบปัญหากับความลำบากในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลโดยเฉพาะตัวของผู้ประกอบการและความลำบากในการสื่อสารกับแรงงานต่างด้าวแต่อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากที่ไป-มา ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายเป็นไปอย่างคึกคัก ดังนั้นหากมีการศึกษาในอนาคตที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาในประเทศไทย จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

(5) การศึกษาถึงบทบาทของพ่อค้าปลีกระหว่างประเทศโดยเฉพาะในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายซึ่งมีพ่อค้าปลีกจากประเทศพม่า หาบสินค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาดจำนวนมาก รวมถึงพ่อค้าชาวจีนในอำเภอเชียงแสน ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ในอนาคตอาจจะเป็นแหล่งที่มีแต่ผู้ประกอบการจากประเทศเพื่อนบ้าน ควรทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการป้องกันและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

(6) การศึกษาถึงผลกระทบที่ผู้บริโภคได้รับจากการเปิดเขตการค้าเสรี (FTA) และการสำรวจเกษตรกรในเขตที่มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ทั่วประเทศ ไม่เฉพาะภาคเหนือเท่านั้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การวิเคราะห์ผลกระทบในระดับมหภาคถึงผลกระทบของการจัดทำเขตการค้าเสรี โดยเฉพาะการสำรวจความคิดเห็นในระดับประเทศหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชากรในพื้นที่

(2) การกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจส่วนมากไม่ทราบถึงข้อตกลงการค้าเสรีหรือ ดังนั้นควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้เข้าถึงชุมชนระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง

(3) เร่งปรับระบบการผลิตเกษตรปลอดภัยเพื่อเตรียมการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดอย่างแน่นอนจากมาตรการด้านสุขอนามัยที่เข้มข้นมากขึ้นในอนาคตสำหรับสินค้าเกษตรที่จะนำเข้าไปยังจีน รวมทั้งต้องพัฒนาเกษตรกรให้สามารถพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพสูงขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันด้านราคากับสินค้านำเข้าระดับเดียวกับจีน รวมทั้งต้องมีมาตรการด้านสุขอนามัยสำหรับสินค้าเกษตรนำเข้าด้วยเช่นกัน

(4) ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาให้สินค้าเกษตรไทยสามารถปรับตัวและสามารถแข่งขันกับจีนได้ ซึ่งอาจส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรให้กลายเป็นสินค้าหลากหลายชนิดที่มีคุณภาพสูง ทำให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการขายสินค้าในตลาดล่าง เช่นเดียวกับจีน เช่น ภาครัฐควรมีมาตรการอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจาก การปลูกพืชทดแทน ทั้งนี้ เพื่อที่จะสามารถทำให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของสภาพการแข่งขันของสินค้า โดยเฉพาะพืชที่สำคัญ เช่น หอมหัวใหญ่ เพื่อเตรียมตัวรับมือกับการที่มีผลผลิตจากจีน หรือ ฮอลแลนด์ เข้ามาภายในประเทศเพิ่มความหลากหลายในผลผลิต หรือทางเลือกให้กับผู้บริโภคภายในประเทศมากขึ้น

(5) ควรมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือในการเจาะตลาดจีนตอนใต้ อันได้แก่ มณฑลยูนนานอย่างจริงจัง เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าในตลาดดังกล่าว และแสวงหาสินค้าเกษตรที่โดดเด่นในพื้นที่ภาคเหนือเพื่อทดสอบตลาดและสร้างความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

(6) การบังคับใช้หรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าในหมวดสินค้าอื่นๆ ที่นอกเหนือจากหมวดผักและผลไม้ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การค้าที่เปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึงการบังคับใช้กฎหมายการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันสินค้าที่ไม่มีคุณภาพและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรวรรณ สังขกร และคณะ. ผลกระทบจากการเป็นเมืองท่าของอำเภอเชียงแสนและอำเภอ
เชียงของ จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2547.

กรมการค้าต่างประเทศ. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องเปิดประตูเชื่อมเศรษฐกิจชายแดนไทย
ไปจีนตะวันตก วันที่ 13 สิงหาคม 2545 ณ โรงแรมปรีณัฐพาเลซ. กรุงเทพฯ:
กรมการค้าต่างประเทศ, 2545.

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. **เส้นทางอนาคต ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย - จีน.**
กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2545.

กรรณิกา เพชรแก้ว. "การค้าและการขนส่งทางเรือในแม่น้ำโขง: ผลกระทบต่อผู้ประกอบการ
ไทย". วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2547.

กรรณิการ์ ธรรมรัตน์. "ผลกระทบของการปิดด่านชายแดนต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า: ศึกษา
กรณีอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก". วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

กาญจนา โชคदार. **ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว ในเขตภาคเหนือตอนบน.**
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

"การค้าไทย-จีนปี 2545: ไทยขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้น 100%." **กระแสรศรศน์** 8, 1281 (2545).
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tfrc.co.th> (25 มกราคม 2545).

กองบรรณาธิการอนุสาร อสท. **เส้นทางสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทย-เมียนมาร์-จีนตอนใต้.**
กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2535.

เครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้. **คำให้การของคนทำนน้ำ.** เชียงใหม่: วนิตาเพรส,
2549.

คณะกรรมการเพื่อโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ หอการค้า 10 จังหวัดภาคเหนือ. **จุดประกาย
สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ.** เชียงใหม่: คณะกรรมการเพื่อโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ
หอการค้า 10 จังหวัดภาคเหนือ, 2547.

คณะทำงานร่วมธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว. **ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว (นครพนม-คำม่วน และเชียงราย-บ่อแก้ว)**
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

- ชูศักดิ์ ไตรศรีศิลป์. สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (ไทย-พม่า-จีน-ลาว) ยุทธศาสตร์ห้าเชียงใหม่ (เชียงราย เชียงใหม่ เชียงตุง เชียงตุง เชียงรุ้ง เชียงของ). เชียงราย: ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- ชูศรี เทียศิริเพชร. การเพิ่มศักยภาพการกระจายสินค้าระหว่างภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยและจีนตอนใต้โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS). เชียงใหม่: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- ซีโม โอม. "การปฏิสังขรณ์ร่องน้ำแม่น้ำโขงตอนบน". วารสารแม่น้ำโขง 2, 14 (มิถุนายน): 29. 2546.
- จิตติวรรณ ศรีเจริญ. ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนของไทยในจีน. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ดวงกมล สุนทรขันธ์. การศึกษาผลกระทบต่อไทยเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก โดยใช้แบบจำลอง GTAP. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ด้านศุลกากรเชียงใหม่. รายงานผลการปฏิบัติงาน ปี 2548. เชียงราย: ด้านศุลกากรเชียงใหม่, 2548.
- ด้านศุลกากรแม่สาย. การกิจและผลการดำเนินงาน ปี 2548. เชียงราย: ด้านศุลกากรแม่สาย, 2548.
- ด้านศุลกากรเชียงใหม่. ข้อมูลการลักลอบหนีศุลกากร. (เอกสารไม่เผยแพร่), 2545.
- ติรณ พงศ์มพัฒน์ และคณะ. ผลกระทบของการเปิดเสรีต่อแรงงานไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ธนวัฒน์ ภัททมุข และคณะ. "การประเมินมาตรการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียมของกรมศุลกากร โดยศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่จังหวัดเชียงราย". รายงานการศึกษาวิชา รศ.870 (การศึกษาตามแนวทาง). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.
- ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. มณฑลยูนนาน. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2546.
- _____. มณฑลยูนนาน. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2548.
- _____. ลาว. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2548.
- _____. สหภาพพม่า. กรุงเทพฯ: ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2548.

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. คณะทำงานร่วมระหว่างหน่วยวิชาการ สาขาภาคเหนือ กับฝ่ายวิชาการและฝ่ายการต่างประเทศ. รายงานผลการศึกษาค้าชายแดน ไทย-พม่า(อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และอำเภอเมือง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2537.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. สำนักงานภาค และสาขาย่อยการเงิน. การค้าชายแดนไทยกับเพื่อนบ้าน 5 ประเทศ: มาเลเซีย พม่า จีนตอนใต้ ลาวและกัมพูชา. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. สำนักงานภาคเหนือ. รายงานเศรษฐกิจพม่า จีนตอนใต้ และโครงการ GMS ฉบับที่ 2/2548 (เมษายน-มิถุนายน 2548). เชียงใหม่: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548.
- _____. รายงานเศรษฐกิจพม่า จีนตอนใต้ และโครงการ GMS ฉบับที่ 3/2548(กรกฎาคม – กันยายน 2548) เชียงใหม่: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548.
- _____. รายงานเศรษฐกิจพม่า จีนตอนใต้ และโครงการ GMS ฉบับที่ 1/2549 (มกราคม – มีนาคม 2549) เชียงใหม่: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2549.
- นิจดา เตชะเจริญวิกุล. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธุรกิจบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นิพนธ์ ไชยมงคล. “การศึกษาสถานการณ์การค้าเสรีไทย-จีน”. เชียงใหม่: รายงานวิจัยประจำปี 2547. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการหลวง, 2547.
- นิภาวรรณ วิชัย และคณะ. โครงการศึกษาภาพรวมธุรกิจท้องถิ่นอำเภอเชียงแสน: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. เชียงราย: 2549.
- นิสิต พันธมิตร. “ปัญหาการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย, เชียงใหม่, น่าน, แม่ฮ่องสอน”. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- บุญสวาท พฤทธิกันนท์ และคณะ. การขยายสู่ทางการค้าระหว่างประเทศจีนตอนใต้กับภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2547.
- บริษัททีเอ็มคอลล์ดิงแอนด์แมเนจเม้นท์ จำกัด. “การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง”. รายงานฉบับสมบูรณ์ (รายงานหลัก) เสนอต่อสำนักงานนโยบายและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547.

- ปัญญา คูอาริยะกุล. “ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการค้าชายแดนในจังหวัดน่าน”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ประคอง รักษ์วงศ์. “อุปสรรคการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- พิษณุ เหยียนมหาสาร และคณะ. **ถอดเก๋ิดมังกร ตอน ลัดร่ายรายมณฑล**. กรุงเทพฯ: 2548
- ประคอง รักษ์วงศ์. “อุปสรรคการค้าในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- พัฒนา ช้วนรักษธรรม. “การลักลอบหนีศุลกากรและปัญหาการป้องกันและปราบปราม”. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักบริการคอมพิวเตอร์ และสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (TDRI). **แผนการลงทุนจังหวัดเชียงราย**. 2537.
- มานัส เรื่องจิตชัชวาล. “พฤติกรรมการใช้บริการธนาคารพาณิชย์ของพ่อค้าชายแดนในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ยุทธนา หิยมการุณ และคณะ. “การประเมินมาตรการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้ากระเทียมของกรมศุลกากร โดยศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่จังหวัดเชียงราย”. การศึกษาตามแนวพระราชดำริศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.
- ลือชัย จุลาสัย และคณะ. **เศรษฐกิจภาคเหนือประเทศไทย: ปัจจุบันและอนาคต**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2538.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. **เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. **สารานุกรมเศรษฐกิจจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ, 2548.
- วารินทร์ วงษ์หาญเขาว์ และคณะ. **ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนประเทศไทยกับประเทศในกลุ่มอนุภาคลุ่มน้ำโขง**. กรุงเทพฯ: สถาบันยุทธศาสตร์การค้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

วิบูลย์ ตั้งกิตติภากรณ์. **นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของมณฑลยูนนาน: เอกสาร**

ประกอบการสัมมนาเรื่องเส้นทางและโอกาสการค้าการลงทุนของไทยในจีนตอนใต้ วันที่ 20 ธันวาคม 2545 ณ อาคารอเนกประสงค์ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ. เชียงใหม่: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ, 2545.

วินัส ฤชาชัย และคณะ “ผลกระทบการสร้างทาง R3A ต่อการค้าและการลงทุนในเขตภาคเหนือ – ตอนบน – สปป.ลาว. (อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2550

สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนการดำเนินการตามความตกลงด้านการขนส่งทางถนนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน.** กรุงเทพฯ: สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สมมะโน ณ เชียงใหม่. ศูนย์กลางการค้าและเส้นทางการค้าในอาณาจักรล้านนาไทย ช่วง พ.ศ. 1839 - 2442. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์พัฒนาภาคเหนือ. **แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภาคเหนือ.** เชียงใหม่: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2541.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **การศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544.

_____. **เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเชียงราย: ประตูลู่สู่เงินตะวันตก.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th/econSocial/spetialDev/attachment/data12.doc>.

(16 พฤศจิกายน 2547).

_____. <http://www.nesdb.go.th/econSocial/macro/NAD.htm#gpp>. (พฤศจิกายน 2547)

_____. http://www.nesdb.go.th/Portals/0/eco_datas/account/gpp/book/bookgpp_2548.pdf (20 กรกฎาคม 2548)

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย. **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี**

2542. เชียงราย: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2542.

_____. **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2543.** เชียงราย: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2543.

_____. **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2544.** เชียงราย: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2544.

_____. **สรุปภาวะการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2545.** เชียงราย: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2545.

_____. **สถิติมูลค่าการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำเดือน มกราคม - กันยายน 2546.** เชียงราย: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2546.

_____. **สถิติมูลค่าการค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย ประจำเดือน มกราคม - กันยายน 2546-2549.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://skyd.norg/html/sekhi/60/028-kong.html>. (26 พฤษภาคม 2549).

สุรเกียรติ์ เจนวนวนศิริชัย. “ความต้องการของนักธุรกิจท้องถิ่นต่อการลงทุนในเขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2547.

สุรศักดิ์ เลี่ยมเลิศ. “การค้าชายแดนจังหวัดเชียงราย : ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้า และการป้องกันและปราบปรามของกรมศุลกากร”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

สุทธิศักดิ์ ปวรวิสันต์. “ประวัติการบุกเบิกเส้นทางแม่น้ำโขง” หนังสือเชียงราย “เชียงราย 2000” ฉบับที่ 24 ปีที่ 1 เดือนมกราคม 2538.

สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์. **การพัฒนาพื้นที่ของการค้าและบริการเมืองชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชา ภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

ศุภริดา อติศุภพงษ์. “การค้าชายแดนในอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

อารดา มงคลโรจน์สกุล. “การดำเนินธุรกิจของผู้นำเข้าเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนบริเวณชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2546.

_____. แม่น้ำโขง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://skyd.norg/html/sekhi/60/028-kong.html>. (26 พฤษภาคม 2549).

องอาจ สุขุมลวรณ. “การค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้ : กรณีศึกษาอำเภอแม่สายและเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. การค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

อำเภอเชียงของ. “บรรยายสรุปผลการดำเนินงานอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”. 2548 (อัดสำเนา).

อำเภอเชียงแสน. “รายงานสรุปผลการดำเนินงานอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. 2548. (อัดสำเนา).

อำเภอแม่สาย. “บรรยายสรุปผลการดำเนินงานอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. 2548. (อัดสำเนา).

จังหวัดเชียงราย. บรรยายสรุปจังหวัดเชียงราย. (ออนไลน์) แหล่งที่มา: www.chiangrai.go.th (2547).

ภาษาอังกฤษ

Andrew Walker. **The Legend of the golden Boat: Regulation, trade and Traders in the borderlands of Laos, Thailand, China, and Burma**, University of Hawaii Press. Honolulu, USA. 1999

Chuthatip Maneepong. “**Dynamics of Industrial Development in Border Towns; Case Studies of Thailand**”. Doctoral dissertation. University of New SouthWales, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ภาคผนวกที่ 1.1

จุดผ่านแดนและการค้าชายแดน

จุดผ่านแดน หมายถึง ช่องทางที่ทางราชการกำหนดขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อวัตถุประสงค์สำหรับให้ประชาชนเดินทางผ่านเข้า-ออก เขตแดนทางบกระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนรวมทั้งทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน

ประเภทของจุดผ่านแดน เมื่อพิจารณาตามสภาพภูมิศาสตร์ ความเหมาะสม ความสำคัญและสถานการณ์ในพื้นที่ประกอบ แบ่งจุดผ่านแดนเป็น 5 ประเภท คือ

1. จุดผ่านแดนถาวร (Permanent Crossing Point) เป็นจุดผ่านแดนที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศที่มีพรมแดนเป็นเขตแดนทางบกติดต่อกัน ประกาศเปิดให้มีการสัญจรไป-มาทั้งบุคคลและสิ่งของและยานพาหนะ มีการดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจคนเข้าเมืองตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพิธีการศุลกากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ของไทยและดำเนินการตรวจคนเข้าเมือง และพิธีการศุลกากรตามกฎหมายของประเทศที่มีพรมแดนเป็นเขตแดนทางบกติดต่อกัน เพื่อการค้าและการท่องเที่ยว เช่น จุดผ่านแดนแม่สาย

2. จุดผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Crossing Point) เป็นจุดผ่านแดนที่ทางราชการไทยประกาศเปิดให้มีการสัญจรไปมาของบุคคลและ/หรือยานพาหนะของประเทศไทยกับประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันทางบก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะในห้วงเวลาที่กำหนดไว้แน่นอน เมื่อครบกำหนดเวลาหรือบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะแล้วจะประกาศปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวทันที เช่น นำเข้าและส่งออกสินค้าบางอย่าง การส่งผู้อพยพกลับประเทศ การส่งสิ่งของช่วยเหลือประชาชนของประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันขององค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

3. จุดผ่อนปรนการค้า (Check Point for Border-Trade) เป็นจุดผ่านแดนที่จังหวัดชายแดนจะประกาศเปิด โดยมีวัตถุประสงค์ผ่อนปรนให้มีการค้าขายบริเวณชายแดนในพื้นที่ที่มีเขตแดนทางบกติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยกำหนดประเภทสินค้าที่ทำการค้าขายและจำนวนวงเงินได้ที่ทำการค้าขายผ่านจุดผ่อนปรน เท่าที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนตามแนวชายแดนของทั้งสองประเทศ ปัจจุบันผ่อนปรนให้ทำการค้าขายได้ในวงเงินไม่เกิน 500, 000 บาทต่อคนต่อวัน

4. ทางอนุมัติเฉพาะคราวตามกฎหมายศุลกากร เป็นช่องทางการค้าที่เปิดสำหรับนิติบุคคลกระทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนทางบกติดต่อกันโดยไม่จำกัดมูลค่าทางการค้า โดยมีหน่วยงานของกรมศุลกากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่รับผิดชอบกำหนดช่องทางและเส้นทางขนส่งสินค้าไปยังท่าทำการศุลกากรเป็นการเฉพาะคราวนอกเหนือจากช่องทางและเส้นทางปกติที่กำหนดไว้โดยกฎกระทรวงการคลัง ณ จุดผ่านแดนถาวร

5. ช่องทางตามธรรมชาติ เป็นช่องทางผ่านแดนบริเวณชายแดนที่ประชาชนตามแนวชายแดนของทั้งสองประเทศที่มีพรมแดนเป็นเขตแดนทางบกติดต่อกันสำหรับใช้เดินทางผ่านแดนเข้า-ออกต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตปัจจุบัน เพื่อไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องรวมทั้ง จุดผ่านแดนตามข้อ 2 และ 3 ที่ได้ประกาศยกเลิกแล้ว เมื่อหมดภารกิจหรือหมดความจำเป็น แต่ประชาชนยังคงใช้เส้นทางเข้า-ออกอยู่

การเปิดจุดผ่านแดน การเปิดจุดผ่านแดน การยกฐานะจุดผ่านแดนที่เปิดอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับมติที่ประชุมของคณะกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดน สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการเปิดจุดผ่านแดนแต่ละประเภทได้ดังนี้

1. จุดผ่านแดนถาวร (Permanet Crossing Point) เป็นนโยบายเพื่อการค้าและการสัญจรของบุคคล ยานพาหนะ รวมทั้งการเดินทางเข้า-ออก ของบุคคลจากประเทศที่สาม ให้เป็นไปตามระบบสากลด้วยความตกลงในการสัญจรข้ามแดนระหว่างรัฐบาลไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนเป็นเขตแดนทางบกติดต่อกัน โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์และแนวทางดังต่อไปนี้

(1) มีปริมาณการค้าและการเดินทางเข้า-ออกของบุคคลมากและสม่ำเสมอ หรือเป็นพื้นที่พรมแดนที่มีโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจการค้าหรือด้านอื่นที่สำคัญของทั้งสองประเทศ

(2) มีความพร้อมด้านคมนาคม เป็นจุดหรือช่องทางเชื่อมโยงด้านคมนาคมกับเมืองหลักของแต่ละประเทศ หรือในระดับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาค

(3) มีความพร้อมของส่วนราชการ และหน่วยงานดูแลอำนวยความสะดวกและปฏิบัติงาน

(4) เป็นการตกลงในระดับนโยบายของรัฐบาล ที่เห็นพ้องต้องกันทั้งสองประเทศอย่างเป็นทางการ

(5) ไม่มีปัญหาต่างๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงทั้งก่อนและหลังเปิดจุดผ่านแดนถาวร หากมีต้องได้รับการแก้ไขจนไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป

(6) พิจารณาประกอบกับการพิจารณาจุดอื่นๆ ที่ใกล้เคียง หรือมีความเกี่ยวพันกันในภาพรวม เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือการลงทุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(7) การก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ บริเวณจุดผ่านแดนต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสันปันน้ำและหลักเขตแดน

2. จุดผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Crossing Point) เป็นนโยบายเปิดเพื่อการใด การหนึ่งโดยเฉพาะและมีกำหนดเวลาและวัตถุประสงค์แน่นอน โดยพิจารณาหลักเกณฑ์และแนวทาง ดังต่อไปนี้

(1) เปิดเป็นการเฉพาะกิจเพื่อเหตุฉุกเฉินจำเป็นเฉพาะชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการค้า และในบริเวณนั้นหรือบริเวณใกล้เคียงไม่มีจุดผ่านแดนประเภทอื่น หรือมีแต่ไม่สามารถใช้หรือไม่เหมาะสมกับการใช้ด้วยเหตุผลต่างๆ

(2) อำนาจการเปิดเป็นของกระทรวงมหาดไทย โดยการประสานกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวเป็นอำนาจของกระทรวงมหาดไทยจะประกาศเปิด โดยปกติจะเสนอให้คณะอนุกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดน สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ มีมติเห็นชอบก่อน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

3. จุดผ่อนปรนการค้า (Check Point for Border Trade) สภาพความมั่นคงแห่งชาติได้กำหนดเป็นนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกจังหวัดชายแดน และพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง จะไม่มีการเรียกเก็บภาษีอากรสินค้าที่นำเข้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในปริมาณเล็กๆ น้อยๆ ณ จุดผ่อนปรนการค้า แต่กานนำเข้าสินค้าที่มีลักษณะเป็นการค้าเพื่อเอากำไร จะต้องเสียภาษีอากรตามกฎหมายศุลกากรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทาง ดังต่อไปนี้

(1) เปิดตามเจตนารมณ์ของการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าอย่างแท้จริง กล่าวคือเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภคเล็กๆ น้อยๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ชายแดนทั้งสองประเทศ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ประกาศเปิดและพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ วัน เวลา ประเภทและมูลค่าการค้าของการผ่อนปรนการค้าและหลักเกณฑ์วิธีการเข้า-ออก

(2) ถือเป็นนโยบาย ในการส่งเสริมให้มีจุดผ่อนปรนการค้านอกจากเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าระดับประชาชนกับประชาชนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศด้วย

(3) การก่อสร้างหรือดำเนินการใดๆ บริเวณจุดผ่านแดนต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสันปันน้ำและหลักเขตแดน

ช่องทางตามกฎหมายศุลกากรหรือทางอนุมัติเฉพาะคราว

(1) การเปิดเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมศุลกากร ตามมาตรา 5 ทวิแห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480 โดยอยู่ในขอบเขตที่เจ้าหน้าที่งานศุลกากรสามารถเข้าควบคุมและให้การนำเข้า-ส่งออกสินค้าเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

(2) การปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรในพื้นที่ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างใกล้ชิด เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันปัญหาที่อาจกระทบต่อความมั่นคง

ภาคผนวกที่ 1.2

จุดผ่านแดนบริเวณชายแดนด้านพม่า

จุดผ่านแดนถาวร

ลำดับที่	จังหวัด	พื้นที่ของไทย	พื้นที่ของพม่า	เวลาเปิด-ปิด
1	เชียงราย	สะพานข้ามแม่น้ำสาย เขต สุขาภิบาลแม่สาย อ.แม่สาย	เมืองท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน	6.30 -18.30 น.
2	ตาก	บ.ริมเมย ม. 2 ต.ท่าสายลวด อ.แม่สอด	เมืองเมียวดี รัฐกะเหรี่ยง	6.30-18.30 น.

จุดผ่อนปรน

ลำดับที่	จังหวัด	พื้นที่ของไทย	พื้นที่ของพม่า	เวลาเปิด-ปิด
1	เชียงราย	ท่า บ.เหมืองแดง ต.แม่สาย	เมืองท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
2	เชียงราย	ท่า บ.ปางห้า ต.เกาะช้าง อ.แม่สาย	เมืองท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
3	เชียงราย	ท่า บ.สายลมจอย ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย	เมืองท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
4	เชียงราย	ท่า บ.เกาะทราย ต.แม่สาย อ.แม่สาย	เมืองท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
5	เชียงราย	บ.สบรวก ม.1 ต.เวียง อ.เชียงแสน	เมืองพง รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
6	เชียงใหม่	ช่องทางกัวผาออก บ.อรุโณทัย ม. 10 ต.เมืองนะ อ.เชียงดาว	เมืองสาต รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
7	เชียงใหม่	ช่องทางหลักแต่ง บ.เปียงหลวง อ. เวียงแหง	เมืองเต๊ะ รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.
8	แม่ฮ่องสอน	อ.แม่ใจ จ.ดอยก่อ รัฐยะลา	อ.แม่ใจ จ.ดอยก่อ รัฐยะลา	6.30 -18.00 น.
9	แม่ฮ่องสอน	ช่องทาง บ.ห้วยผึ้ง ม.4 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	รัฐฉาน	6.30 -18.00 น.

ภาคผนวกที่ 1.3

จุดผ่านแดนบริเวณชายแดนด้าน สปป. ลาว

จุดผ่านแดนถาวร

ลำดับที่	จังหวัด	พื้นที่ของไทย	พื้นที่ของพม่า	เวลาเปิด-ปิด	หมายเหตุ
1	เชียงราย	ด่าน อ.เชียงของ	เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว (ด่านสากล)	08.00-18.00 น.	มติ ครม. 20 ธ.ค. 2531 ลาว ยกกระต๊อบเมื่อ 29 ธ.ค. 2532
2	เชียงราย	ด่าน บ. เชียงแสน อ.เชียงแสน	เมืองตันผิง แขวงบ่อแก้ว (ด่านท้องถิ่น)	08.00-18.00 น.	มติ ครม. 8 เม.ย. 2532 (JC8 ฝ่ายลาวตกลงจะ ยกกระต๊อบเป็นด่านสากล)
3	น่าน	ด่าน บ. ห้วยโก๋น อ.เฉลิมพระเกียรติ	บ. น้ำเงิน เมืองเงิน แขวงไชยบุรี (ด่านท้องถิ่น)	08.00-18.00 น.	มติ ครม. 21 ก.ย. 2536

จุดผ่อนปรน

ลำดับที่	จังหวัด	พื้นที่ของไทย	พื้นที่ของพม่า	เวลาเปิด-ปิด	หมายเหตุ
1	เชียงราย	บ.แจ่มป่อง ต. หล่ายาว กิ่ง อ.เวียงแก่น	บ.ด่าน เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว	08.00-18.00 น. ทุกจุด (ฝ่ายลาวยัง ไม่ได้เปิดทุกจุด)	28 ส.ค. 2537
2	เชียงราย	บ.ร่มโพธิ์ทอง (เลาเจอ) ม. 9 ต.ดับเต่า อ.เทิง	บ.ปางไฮ เมืองคอบ แขวง ไชยบุรี		16 ต.ค. 2541
3	เชียงราย	บ.สวยดอก ม. 8 ต.บ้านแซว	บ.สีเมืองงาม แขวงบ่อแก้ว		16 ต.ค. 2541
4	เลย	ด่านบ้านปากห้วย ต.หนองผือ อ.ท่าลี่	เมืองแก่นท้าว แขวงไชย บุรี (ด่านท้องถิ่น)		27 ต.ค. 2541
5	พะเยา	บ.ฮวก ต.ภูซาง กิ่ง อ.ภูซาง	บ.ปางบอน เมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี	08.00 -18.00 น.	25 ม.ค. 2536 (JC8 ผ่านลาว ยกกระต๊อบเป็น ท้องถิ่น)
6	น่าน	บ.ห้วยสะแดง ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง	บ.ป่าห้วย เมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี	08.00 -18.00 น. (เสาร์-อาทิตย์)	24 มี.ค. 2536
7.	น่าน	บ.ใหม่ชายแดน ต.ชนแดน อ.สองแคว	บ.เตสอง เมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี	08.00 -18.00 น. (วันที่ลงท้ายด้วย เลข 5)	5 มิ.ย. 2532
8	อุดรดิษฐ์	บ.ห้วยตาง ต.บ้านโคก อ.บ้านโคก	บ.ขอนแก่น เมืองบ่อแดน แขวงไชยบุรี	ทุกวันอังคารถึง 18.00 น. ทุกเสาร์ ถึง 18.00 น.	15 พ.ย. 2538
9	อุดรดิษฐ์	บ.ห้วยสะแหว ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง	บ.ผาแก้ง (บวมลาว) เมืองปากลาย แขวงไชยบุรี	ทุกวันอังคารถึง 18.00 น. ทุกเสาร์ ถึง 18.00 น.	15 พ.ย. 2538

ภาคผนวก 2

ตารางภาคผนวกที่ 2.1 สถิตินิคมค้านำเข้า – ส่งออกทางด่านศุลกากรแม่สาย

จังหวัดเชียงรายประจำปีงบประมาณ 2544

หน่วย: บาท

รายละเอียด	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
ตุลาคม 2543	5,032,325.76	167,401,214.94
พฤศจิกายน 2543	7,001,759.35	259,020,424.06
ธันวาคม 2543	4,481,352.38	136,238,642.23
มกราคม 2544	15,548,257.00	80,178,076.38
กุมภาพันธ์ 2544	6,032,256.50	37,648,186.86
มีนาคม 2544	281,583.00	634,441.00
เมษายน 2544	341,660.50	584,675.00
พฤษภาคม 2544	252,800.56	1,358,233.04
มิถุนายน 2544	492,627.00	15,149,690.26
กรกฎาคม 2544	3,913,266.22	78,228,537.26
สิงหาคม 2544	7,936,102.40	88,635,008.68
กันยายน 2544	4,291,549.50	84,148,497.26
รวม	55,605,540.17	949,225,626.97

ที่มา: ด่านศุลกากรแม่สาย

ตารางภาคผนวกที่ 2.2 สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออกทางด้านศุลกากรแม่สาย
จังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2545

หน่วย: บาท

รายละเอียด	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
ตุลาคม 2544	2,615,163.50	108,420,004.07
พฤศจิกายน 2544	2,093,437.17	112,539,912.06
ธันวาคม 2544	3,008,180.48	110,503,692.24
มกราคม 2545	11,284,385.40	154,029,655.38
กุมภาพันธ์ 2545	8,003,371.93	127,814,149.95
มีนาคม 2545	18,952,668.40	138,385,808.68
เมษายน 2545	27,222,050.00	134,048,063.62
พฤษภาคม 2545	8,618,129.50	80,562,770.19
มิถุนายน 2545	6,091,695.35	19,160,218.01
กรกฎาคม 2545	1,357,789.98	36,746,572.44
สิงหาคม 2545	1,481,126.00	13,183,861.36
กันยายน 2545	492,142.00	14,078,792.95
รวม	91,220,139.71	1,049,473,500.95

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

ตารางภาคผนวกที่ 2.3 สถิตินิคมค้านำเข้า – ส่งออกทางด้านศุลกากรแม่สาย

จังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2546

หน่วย: บาท

รายละเอียด	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
ตุลาคม 2545	1,585,105.00	43,842,686.48
พฤศจิกายน 2545	4,963,650.50	134,716,932.05
ธันวาคม 2545	6,302,793.55	128,605,335.36
มกราคม 2546	5,688,165.00	152,135,983.15
กุมภาพันธ์ 2546	5,190,419.00	145,292,824.69
มีนาคม 2546	5,522,226.90	200,114,933.27
เมษายน 2546	4,988,865.28	170,121,239.59
พฤษภาคม 2546	8,100,336.28	159,447,049.07
มิถุนายน 2546	5,433,563.57	120,612,108.98
กรกฎาคม 2546	7,087,868.35	116,906,114.74
สิงหาคม 2546	12,320,230.69	109,791,130.48
กันยายน 2546	18,021,001.06	80,988,591.73
รวม	85,204,225.18	1,562,574,929.59

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

ตารางภาคผนวกที่ 2.4 สถิติสินค้านำเข้า - ส่งออกทางด้านศุลกากรแม่สาย
จังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2547

หน่วย : บาท

รายละเอียด	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
ตุลาคม 2546	35,643,327.96	107,995,128.55
พฤศจิกายน 2546	28,044,145.84	96,772,452.96
ธันวาคม 2546	59,537,958.25	156,861,633.58
มกราคม 2547	49,554,350.19	164,098,288.16
กุมภาพันธ์ 2547	50,550,836.20	168,945,820.01
มีนาคม 2547	42,148,100.80	202,708,626.90
เมษายน 2547	39,557,760.23	182,638,607.49
พฤษภาคม 2547	38,851,518.86	211,542,739.44
มิถุนายน 2547	38,023,089.53	153,326,706.92
กรกฎาคม 2547	29,138,955.22	176,069,879.14
สิงหาคม 2547	39,125,201.11	169,494,301.98
กันยายน 2547	47,945,106.69	124,967,177.01
รวม	498,120,350.88	1,915,421,362.14

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

**ตารางภาคผนวกที่ 2.5 สถิติสินค้านำเข้า – ส่งออกทางด้านศุลกากรแม่สาย
จังหวัดเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2548**

หน่วย: บาท

รายละเอียด	สินค้านำเข้า	สินค้าส่งออก
ตุลาคม 2547	48,023,234.28	180,408,510.49
พฤศจิกายน 2547	47,388,608.33	121,456,015.37
ธันวาคม 2547	43,692,572.46	183,901,875.21
มกราคม 2548	49,077,977.57	121,065,344.70
กุมภาพันธ์ 2548	26,035,704.09	127,351,922.12
มีนาคม 2548	41,842,828.82	215,886,538.16
เมษายน 2548	24,850,308.46	149,225,862.93
พฤษภาคม 2548	20,342,483.53	181,865,013.35
มิถุนายน 2548	15,917,034.82	178,399,633.22
กรกฎาคม 2548	17,461,176.48	157,694,335.39
สิงหาคม 2548	31,842,125.14	147,804,132.17
กันยายน 2548	19,507,426.64	151,519,712.00
รวม	358,981,480.62	1,916,578,895.11

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย

ภาคผนวก 3

ท่าเรือเชียงแสน

ความเป็นมา ท่าเรือเชียงแสนก่อสร้างขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลในการปรับปรุงโครงข่ายการคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยว การค้า และการลงทุน เพื่อพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลาง หรือ ประตูการพัฒนาภูมิภาคอินโดจีน รวมทั้งโครงการพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือ 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สหภาพพม่า กัมพูชา และเวียดนาม ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2546 ให้การทำเรือแห่งประเทศไทยเป็นผู้บริหารและประกอบการ โดยได้เปิดให้บริการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546

ที่ตั้ง ท่าเรือเชียงแสนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ในเขตพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีเนื้อที่ประมาณ 9 ไร่ ด้านหน้าติดแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ด้านหลังติดถนนซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอเชียงแสนและอำเภอเชียงของ

ลักษณะของท่าเรือ ท่าเทียบเรือมีลักษณะเป็นทูลอยน้ำ 2 ทูล มีสะพานเชื่อมระหว่างทูลกับเขื่อนให้รถบรรทุกลงไปทำการบรรทุกและขนถ่ายสินค้าข้างเรือได้ ตัวทูลและสะพานเชื่อมมีหลังคาคลุมกันแดดฝน จึงสามารถทำการบรรทุกและขนถ่ายได้ในขณะฝนตก

สิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านท่าเทียบเรือ ทูลเทียบเรือความยาวทูลละ 50 เมตร จำนวน 2 ทูล เทียบเรือได้ 4 ลำ รถบรรทุกสามารถลงไปรับ – ส่ง สินค้าข้างเรือได้ทูลละ 6 – 9 คัน

เขื่อนเทียบเรือความยาว 250 เมตร รับเรือพร้อมกันได้ 3 ลำ เหมาะสำหรับการบรรทุกขนถ่ายสินค้าขนาดใหญ่ น้ำหนักมากโดยใช้ปั้นจั่นเคลื่อนที่ยกขนสินค้า แต่ในช่วงเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำในแม่น้ำโขงขึ้นสูง เรือที่เทียบเขื่อนสามารถใช้กระดานลื่นลำเลียงสินค้าบรรทุกลงเรือได้อย่างสะดวก

ด้านเครื่องมือยกขนสินค้า

ปั้นจั่นเคลื่อนที่ขนาด	50 เมตริกตัน	1 คัน
รถยกสินค้าขนาด	5 และ 10 เมตริกตัน	2 คัน
สายพานลำเลียงสินค้า		3 ชุด

เนื่องจากเป็นท่าเรือแม่น้ำ เรือสินค้ามีขนาดบรรทุก 250 - 300 เมตริกตัน การบรรทุกขนถ่ายใช้แรงงานยกขนเป็นหลัก โดยเจ้าของสินค้าจะเป็นผู้จัดหาแรงงานเองและเพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว และความปลอดภัยของสินค้ามากขึ้น การท่าเรือได้ติดตั้งสายพานลำเลียงช่วยในการยกขนด้วย สำหรับสินค้านักหรือตู้สินค้า มีปั้นจั่นเคลื่อนที่ให้บริการยกขนสินค้าขึ้น - ลง สำหรับงานด้านพิธีการเอกสารนั้น การท่าเรือก็ได้เพิ่มความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการโดยได้นำระบบบริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จมาให้บริการ โดยผู้ใช้บริการสามารถทำพิธีการด้านสินค้า ศุลกากร ตรวจคนเข้าเมือง ตรวจโรคพืชและสัตว์ และบริการอื่น ๆ ได้โดยสะดวกรวดเร็ว ณ อาคารสำนักงานท่าเรือเชียงแสน

โครงการขนส่งสินค้าภายในและต่างประเทศ

เส้นทางเดินเรือจากเชียงแสนถึงท่าเรือกว๋นเหลย (ท่าเรือใต้สุดของจีน) รวมระยะทางประมาณ 265 กิโลเมตร ระดับน้ำลึกระหว่าง 1.5 - 7 เมตร แตกต่างตามฤดูกาล โดยประเทศจีนได้ปรับปรุงลอ่งน้ำการเดินเรือ รวมทั้งได้สร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและควบคุมระดับน้ำให้สามารถเดินเรือบรรทุกสินค้าได้สะดวกตลอดปี

การเชื่อมโยงการขนส่งสินค้าภายในประเทศ

ทางถนน โดยทางหลวงหมายเลข 1 ถึงอำเภอแม่จัน แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 1016 ระยะทาง 30 กิโลเมตร จะถึงท่าเรือเชียงแสน นอกจากนี้ โครงการพัฒนาเครือข่ายการขนส่งสินค้าในระบบถนนเส้นทาง East - West Corridor เชื่อมชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย ตัดกับเส้นทาง North - South Corridor เชื่อมระหว่างประเทศจีนกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งจุดตัดกันของเส้นทางทั้งสองนี้อยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก ก็จะทำให้การขนส่งสินค้านี้ระหว่างภูมิภาคต่างๆกับท่าเรือเชียงแสนสะดวกยิ่งขึ้น

ทางอากาศ สามารถขนส่งสินค้าผ่านสนามบินนานาชาติจังหวัดเชียงราย และในอนาคตจะมีระบบรางเชื่อมต่อมายังจังหวัดเชียงรายอีกทอดหนึ่งท่าเรือเชียงแสนจึงเป็นจุดเชื่อมโยงทางการค้ากับมณฑลทางตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้งการขนส่งต่อเนื่องไปยังประเทศต่างๆ โดยผ่านท่าเรือกรุงเทพ ท่าเรือแหลมฉบัง และท่าเรือระนองในอนาคตได้อีกด้วย

ประโยชน์ที่จะได้รับ การพัฒนาท่าเรือเชียงแสนเป็นการสร้างความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการ เพื่อรองรับความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบนของ 6 ประเทศ เพื่อเตรียมพร้อมรับการขยายตัวทางด้านการค้า ตามความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย - จีน ที่คาดว่าจะขยายตัวสูงในอนาคต รวมถึงสามารถเชื่อมโยงการค้า จีน - อินเดีย โดยผ่านทางท่าเรือเชียงแสนได้อีกด้วยซึ่งการให้บริการที่ท่าเรือเชียงแสนในแบบท่าเรือ

พาณิชย์สากล ทำให้มั่นใจได้ว่าได้รับบริการที่มีมาตรฐาน สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และประหยัด

ค่าธรรมเนียมที่ทำเรือเชียงแสน (ฉบับปรับปรุง)

ท่าเรือเชียงแสนได้ปรับปรุงอัตราค่าธรรมเนียมการใช้บริการ
ตั้งแต่วันที่ 23 ตุลาคม 2546 ถึง 31 ธันวาคม 2548 โดยลดค่าโดยสารให้คงเหลือ 50%
รายละเอียดที่ทำเรือเชียงแสนเรียกเก็บจากผู้ให้บริการ ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. ค่าธรรมเนียมเรียกเก็บจากเจ้าของเรือหรือตัวแทนเจ้าของเรือหรือผู้ขออนุญาต

ความยาวของเรือ	เดิม	ปรับปรุงใหม่
1. เรือยาวไม่เกิน 30 เมตร เรียกเก็บ	500 (บาท/ลำ/วัน)	250 (บาท/ลำ/วัน)
2. เรือยาว 30 – 35 เมตร เรียกเก็บ	750 (บาท/ลำ/วัน)	375 (บาท/ลำ/วัน)
3. เรือยาว 35 – 40 เมตร เรียกเก็บ	1,000 (บาท/ลำ/วัน)	500 (บาท/ลำ/วัน)
4. เรือยาวเกินกว่า 40 เมตร เรียกเก็บ	1,250 (บาท/ลำ/วัน)	625 (บาท/ลำ/วัน)
5. ค่าธรรมเนียมผู้โดยสารผ่านท่าขาเข้าหรือขาออกเรียกเก็บ	50 (บาท/คน/เที่ยว)	25 (บาท/คน/เที่ยว)

2. ค่าธรรมเนียมเรียกเก็บจากผู้นำเข้าหรือผู้ขออนุญาต

ค่าธรรมเนียมการใช้ท่า	เดิม	ปรับปรุงใหม่
ค่าธรรมเนียมการใช้ท่า สำหรับการบรรทุกหรือขนถ่ายสินค้า (CARGO LOADING OR DISCHARGING FEE)		
- สินค้าทั่วไป	20 บาท/ตัน	10 บาท/ตัน
- ยานพาหนะที่ขับเคลื่อน / ลงเรือเอง	350 บาท/คัน	175 บาท/คัน

3. ค่าธรรมเนียมเรียกเก็บยานพาหนะผ่านท่า (VEHICLES ADMISSION FEE)

ค่าธรรมเนียมยานพาหนะผ่านท่า	เดิม	ปรับปรุงใหม่
1. รถยนต์บรรทุก 4 ล้อ	20 บาท/คัน	10 บาท/คัน
2. รถยนต์บรรทุก 6 ล้อ	30 บาท/คัน	15 บาท/คัน
3. รถยนต์บรรทุก 8-10 ล้อ	50 บาท/คัน	25 บาท/คัน
4. รถยนต์บรรทุก 8-10ล้อและรถลากพ่วง	100 บาท/คัน	50 บาท/คัน
5. รถยนต์หัวลากและหางลาก	100 บาท/คัน	50 บาท/คัน

ค่าเช่าใช้เครื่องมือทุ่นแรง

ค่าเช่าปั้นจั่นเคลื่อนที่ (MOBILE CRANE)

ค่าเช่าใช้ปั้นจั่นขนาด 50 ตัน 3,000 บาท/ชั่วโมง

ค่าเช่ารถยก (FORKLIFT TRUCK)

ค่าเช่าใช้ปั้นจั่นขนาด 5 ตัน 400 บาท/ชั่วโมง

ภาคผนวก 4

ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดน (Cross Border Trade Agreement: CBTA) ปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

บทนำ

ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดโครงการความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (The Greater Mekong Subregion Economic Cooperation: GMS) ตั้งแต่ 2535 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งนอกจากนี้ การประชุมระดับรัฐมนตรีกลุ่มประเทศ GMS ปี 2541 ได้ให้ความเห็นชอบร่วมกันในการดำเนินการตามกรอบกลยุทธ์การพัฒนาแนวพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridor) ตามที่ ADB เสนอ กลยุทธ์ดังกล่าวเป็นการพัฒนาแบบผสมผสานระหว่างพื้นที่กิจกรรมการพัฒนา และความร่วมมือที่ชัดเจนในลักษณะ Economic Corridor ซึ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และปรับปรุงกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้าและการลงทุนในพื้นที่เป้าหมาย อาทิ การปรับปรุงกฎระเบียบการข้ามแดนของสินค้าและผู้โดยสาร การสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและ ADB อย่างใกล้ชิดรวมทั้งการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาสนับสนุนแผนงาน

กลยุทธ์การพัฒนาเส้นทางคมนาคมตามแนวพื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วย (1) แนวพื้นที่ตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) เชื่อมโยงเวียดนาม สปป.ลาว ไทย และสหภาพพม่า ผ่านเส้นทางดาง-ดองฮา-สะหวันนะเขต-มุกดาหาร-แม่สอด-เมียวดี-เมะละแหม่งและเชื่อมโยงเวียดนาม กัมพูชา ไทย และ สหภาพพม่า ผ่านเส้นทางรถไฟโฮจิมินห์-พนมเปญ-กทม.-ย่างกุ้ง (2) แนวพื้นที่เหนือใต้ (North-South Economic Corridor) เชื่อมโยงจีน สหภาพพม่า ไทย ผ่านเส้นทาง คุณหมิง-เชียงรุ่ง-ต้าหลัว-เชียงตุง-ท่าขี้เหล็ก-แม่สาย เส้นทางเชื่อมโยงจีน สปป.ลาว ไทย ผ่านเส้นทางคุณหมิง-เชียงรุ่ง-บ่อเต็น-หลวงน้ำทา-บ้านห้วยทราย-เชียงของ (เชียงราย) และผ่านเส้นทางคุณหมิง-เชียงรุ่ง-บ่อเต็น-อุดมไชย-ปากแบ่ง-ห้วยโก๋น (น่าน) สำหรับอีกเส้นทางที่เชื่อมโยงจีน และเวียดนามผ่านเส้นทางคุณหมิง-ฮานอย-โฮฟอง แนวพื้นที่ตอนใต้ (Southern Economic Corridor) เชื่อมโยงไทย กัมพูชา และเวียดนามผ่านเส้นทางกทม.-พนมเปญ-โฮจิมินห์-วังเตา ทั้งนี้ การพัฒนาแนวพื้นที่ตอนใต้และพื้นที่แนวตะวันออก-ตะวันตกถือเป็นโครงการที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก หากโครงการ

พัฒนาพื้นที่แนวเศรษฐกิจประสบผลสำเร็จจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอื่นเพิ่มขึ้น อันจะนำไปสู่การขยายตัวของปริมาณการค้า และการลงทุนในอนาคตปัจจัยหรือกลไกสำคัญที่ทำให้การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ตลอดจนสามารถลดต้นทุนการขนส่งสินค้าและผู้โดยสารข้ามแดนอย่างแท้จริงคือ การลดอุปสรรคที่ไม่ใช่ทางกายภาพควบคู่กับการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ข้อจำกัดดังกล่าว ได้แก่ ข้อจำกัดของยานพาหนะในการข้ามแดน การกำหนดมาตรฐานของยานพาหนะใบอนุญาตขับขี่ คุณสมบัติของผู้ขับขี่ ความปลอดภัยที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ตลอดจนระเบียบทางด้านศุลกากร การตรวจสินค้า การประเมินภาษี เป็นต้น ADB และประเทศสมาชิกจึงพยายามริเริ่มและผลักดันให้เกิดความตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง คาดว่าข้อตกลงดังกล่าวสามารถมีผลบังคับใช้โดยสมบูรณ์ภายในปี 2551

ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (The Agreement between and among the Governments of the Kingdom of Cambodia, The People's Republic of China, The Lao People's Democratic Republic of China, The Lao People's Democratic Republic, The Union of Myanmar, The Kingdom of Thailand, and The Socialist Republic of Viet Nam for the Facilitation of Cross Border Transport of Goods and People) เป็นความตกลงระดับพหุภาคีที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าและผู้โดยสารผ่านแดนสำหรับประเทศสมาชิกในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ ประกอบด้วย เวียดนาม ไทย กัมพูชา สปป.ลาว สหภาพพม่า มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยได้รับความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคจาก ADB สำนักงานเลขาธิการ ASEAN UNECE (The United Nations Economic Commission for Europe) ข้อตกลงฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- (1) อำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าและการผ่านแดนของผู้โดยสารในกลุ่มประเทศสมาชิก
 - (2) ปรับปรุงและผ่อนคลาย กฎระเบียบ ขั้นตอนและมาตรฐานการผ่านแดนให้มีความสอดคล้องกัน
 - (3) ส่งเสริมการคมนาคมขนส่งหลายรูปแบบ (Multimodal transport)
- สาระสำคัญของข้อตกลงฯ

ข้อตกลงฯ ครอบคลุมเฉพาะการคมนาคมขนส่งสินค้าหรือผู้โดยสารจากประเทศสมาชิกหนึ่งไปยังอีกประเทศสมาชิกทางรถยนต์ (รวมถึงการข้ามแม่น้ำโดยใช้เรือขนส่งข้ามพากกรณีที่ไม่ใช่สะพาน) โดยขอบเขตในข้อตกลงเพื่ออำนวยความสะดวกการข้ามแดนครอบคลุมรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

- การตรวจปล่อยศุลกากร ณ จุดชายแดนเดียว (Single-stop/Single-window customs inspection) โดยเจ้าหน้าที่ศุลกากรและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของทั้งสองประเทศ สำหรับการขนส่งสินค้า เช่น พิธีการศุลกากร การตรวจสอบขออนุญาต เวลาทำการการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างศุลกากร เป็นต้น
- การอำนวยความสะดวกการผ่านแดนของผู้โดยสาร (Cross-border movement of persons) เช่น ข้อกำหนดเกี่ยวกับหนังสือเดินทาง/วีซ่า ใบอนุญาตขับขี่ การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การตรวจสุขภาพ เส้นทางเดินทาง การเก็บค่าธรรมเนียม
- การกำหนดที่เกี่ยวข้องกับ Transit traffic เช่น การยกเว้นภาษีศุลกากร การลดค่าธรรมเนียมการ Transit
- การกำหนดเกี่ยวกับยานพาหนะที่สามารถใช้ในการเดินทางข้ามแดน (Requirements for the admittance of road vehicles) เช่น การจดทะเบียนยานพาหนะ การติดเครื่องหมาย/สัญลักษณ์บนยานพาหนะที่สามารถใช้ผ่านแดน มาตรฐานของยานพาหนะ น้ำหนักบรรทุก เป็นต้น
- การปฏิบัติตามกฎระเบียบการจราจรของแต่ละประเทศสมาชิก (Exchange of commercial traffic rights) เช่น การกำหนดเส้นทางเดินทางและด่านเข้าออก การออกใบอนุญาตขับขี่ผ่านข้ามแดนโดยแต่ละประเทศสมาชิก การปฏิบัติตามข้อตกลงฯ การจัดตั้งสำนักงานตัวแทนขนส่งในประเทศสมาชิก
- โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ เช่น การกำหนดมาตรฐานของถนนที่เชื่อมโยงแต่ละประเทศ การปรับปรุงป้ายสัญญาณจราจรให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ความคืบหน้า

ระยะเวลา	รายละเอียด
ก.ค. - ธ.ค. 2539	ภายใต้การสนับสนุนของ ADB ได้มีหีบยกประเด็นการขนส่งข้ามพรมแดนใน GMS รวมทั้งศึกษาข้อตกลงการค้าคมนาคมขนส่งที่ใช้อยู่ปัจจุบัน
ธ.ค. 2539	ที่ประชุม GMS ครั้งที่ 6 ด้านการคมนาคม เห็นชอบให้มีการร่างกรอบ ข้อตกลงฯ
ม.ค.- ก.ย. 2541	ยกร่างกรอบข้อตกลงฯ
ธ.ค.2541 – พ.ย. 2542	เริ่มมีการเจรจาระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกเกี่ยวกับกรอบข้อตกลงฯ
พ.ย. 2542	สปป.ลาวไทยและเวียดนามได้มีการลงนามในกรอบข้อตกลงฯ
พ.ย.2542 – ธ.ค. 2543	ยกร่างภาคผนวกแนบท้ายความตกลงฯ และพิธีสาร
พ.ย.2544 – ก.ย. 2546	กัมพูชา (2544) สาธารณรัฐประชาชนจีน (2545) และสหภาพพม่า (2546) เข้าร่วมเป็นภาคีในข้อตกลงฯ
ธ.ค.2546 - ปัจจุบัน	อยู่ระหว่างการเจรจาภาคผนวกและพิธีสาร ประกอบด้วยภาคผนวก 16 ฉบับ และพิธีสาร 3 ฉบับ

กรอบระยะเวลาดำเนินการในระยะต่อไป

กรอบการดำเนินการในส่วนของภาคผนวกแนบท้ายความตกลงฯ และพิธีสารประกอบด้วย การเจรจา สรุปรายละเอียดและการลงนามในภาคผนวกแนบท้าย ความตกลงฯ และพิธีสารซึ่งมีทั้งหมด 3 ระยะด้วยกัน ระยะแรกเป็นเพียงการลงนามกรอบความเข้าใจร่วมกันเพื่อประกาศการมีผลบังคับใช้ข้อตกลงฯ ซึ่งได้มีการลงนามแล้วเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2547 ระยะที่สองได้มีการลงนามภาคผนวกและพิธีสารแนบท้ายความตกลงขนส่งข้ามพรมแดนจำนวน 4 ฉบับ ประกอบด้วย (1) การขนส่งสินค้าอันตราย (2) การออกใบอนุญาตขับขี่ (3) การออกใบอนุญาตการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ และ (4) ใบอนุญาตผู้ประกอบการขนส่งข้ามพรมแดน โดยมีการลงนามเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2547 และระยะที่สาม หากมีการเจรจาแล้วเสร็จภายในปี 2548 และผ่านการให้สัตยาบันจะทำให้ความตกลงฯ มีผลทางในทางปฏิบัติในการอำนวยความสะดวกการผ่านแดนของสินค้า และคนในอนุภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับการเริ่มดำเนินการในระยะแรกตามข้อตกลงฯ เป็นการประชุมคณะทำงานด้านการคมนาคมขนส่งครั้งที่ 8 เมื่อเดือนสิงหาคม 2545 ที่กรุงเทพมหานครเพื่อประเทศกัมพูชา และที่ประชุมเห็นชอบให้มีโครงการนำร่องตามข้อตกลงฯ ณ จุดผ่านแดนจำนวน 6 แห่ง (จากทั้งหมด 15 แห่ง ตามข้อตกลงฯ) ประกอบด้วย (1) เมียวดี (พม่า) – แม่สอด (ไทย) (2) บาเวต

(กัมพูชา) – มอคบาย (เวียดนาม) (3) แตนสะหวัน (ลาว)-ลาวบาว (เวียดนาม) (4) ปอยเปต (กัมพูชา)-อรัญประเทศ (ไทย) (5) แม่สาย (ไทย)-ท่าขี้เหล็ก (พม่า) และ (6) มุกดาหาร (ไทย)-สะหวันนะเขต (ลาว) ภายหลังมีการเพิ่มเติมจุดผ่านแดนเหอไซว (จีน)-ลาวฉาย (เวียดนาม) โดยได้เริ่มทยอยลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในระดับทวิภาคีระหว่างประเทศ ตั้งแต่ เดือน มีนาคม 2548 คาดว่าสามารถเริ่มดำเนินการประมาณกลางปี 2549

ตารางที่ 1 แสดงกรอบการดำเนินงานตามข้อตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกการผ่านแดน

กรอบการดำเนินงาน	ระยะเวลา
1. การเจรจา สรุปรายละเอียดและลงนามภาคผนวกแนบท้ายความตกลงฯ และพิธีสาร	2546 - 2548
2. การให้สัตยาบันสำหรับภาคผนวกแนบท้ายความตกลงฯ และพิธีสารจากกลุ่มประเทศสมาชิกทั้ง 6 ประเทศ	2547 - 2550
3. การดำเนินการในระยะเริ่มแรกตามความตกลงรวมถึงภาคผนวกและพิธีสาร	2548 - 2550
4. การดำเนินการอย่างสมบูรณ์	2550 - 2551

อย่างไรก็ดี ในอนาคตคาดว่าจะความตกลงฯ ดังกล่าวจะขยายผลครอบคลุมการคมนาคมขนส่งทางด่านอื่น ๆ รวมถึงการเชื่อมโยงกลุ่มประเทศ GMS กับประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย

สรุป

แม้ว่าหนทางการบรรลุข้อตกลงฯ จะยังมีข้อจำกัดและอุปสรรคหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นช่องว่างของการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศสมาชิก ความแตกต่างกฎหมายรูปแบบและทัศนคติในการดำเนินนโยบายบริหารประเทศ การขาดงบประมาณเพื่อพัฒนาเส้นทางการคมนาคม ทำให้การเข้าถึงพื้นที่ห่างไกลหลังจากการเชื่อมโยงระดับประเทศยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนยังมีน้อย เนื่องจากการขาดความมั่นใจในการเข้ามาลงทุน การขาดแคลนทรัพยากรบุคคลากรที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับความตกลงฯ ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวต้องพึ่งพาทั้งงบประมาณและระยะเวลาพอสมควร แต่ปัจจัยที่ช่วยผลักดันให้ความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกการผ่านแดนในอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขงประสบผลสำเร็จสามารถทำได้ โดยความร่วมมือของกลุ่มประเทศสมาชิกอย่างจริงจังในการ พัฒนาศักยภาพของประเทศ (Capacity Building) ทั้งในระดับประเทศและ

ระดับชายแดนพัฒนาระบบการบริหารจัดการชายแดนและบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ สนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นบริเวณจุดผ่านแดนและเส้นทางถนนที่เชื่อมโยงกับจุดผ่านแดนดังกล่าว รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบและออกกฎหมายภายในประเทศในทิศทางที่สอดคล้องกับข้อตกลงฯ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกข้ามพรมแดนระดับพหุภาคี เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงดังกล่าวจึงจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยผลักดันการเชื่อมโยงเส้นทางการคมนาคมให้กลายเป็นแนวพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Corridor) อย่างสมบูรณ์ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ GMS อย่างแท้จริง

ตารางที่ 2 สถานะของภาคผนวกแนบท้ายความตกลงฯ และพิธีสาร (Annexes and Protocols)

	รายละเอียด	สถานะ
ภาคผนวกที่ 1	การขนส่งสินค้าอันตราย	ลงนาม 16 ธ.ค. 2547
ภาคผนวกที่ 2	การจดทะเบียนยานพาหนะ	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 3	การขนส่งสินค้าที่เสียหายง่าย	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 4	พิธีการอำนวยความสะดวกข้ามพรมแดน	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 5	การข้ามแดนของประชาชน	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 6	ระเบียบศุลกากรว่าด้วยการผ่านทางและการตรวจปล่อยสินค้าในประเทศ	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 7	ระเบียบจราจรทางรถยนต์และสัญญาณ	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 8	การนำเข้าพาหนะเป็นการชั่วคราว	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 9	การออกใบอนุญาตผู้ประกอบการขนส่งข้ามพรมแดน	ลงนาม 16 ธ.ค. 2547
ภาคผนวกที่ 10	เงื่อนไขการขนส่ง	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 11	การกำหนดมาตรฐานการออกแบบและก่อสร้างถนนและสะพาน	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 12	การอำนวยความสะดวกและการบริการข้ามแดน	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 13a	ระเบียบว่าด้วยภาระความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 13b	การออกใบอนุญาตการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ	ลงนาม 16 ธ.ค. 2547
ภาคผนวกที่ 14	ระเบียบศุลกากรว่าด้วยการขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์	อยู่ระหว่างเจรจา
ภาคผนวกที่ 15	ระบบการจัดประเภทของสินค้า	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
ภาคผนวกที่ 16	การออกใบอนุญาตขับขี่	ลงนาม 16 ธ.ค. 2547
พิธีสาร 1	การกำหนดจุดผ่านแดน	ลงนาม 30 เม.ย. 2547
พิธีสาร 2	การกำหนดค่าธรรมเนียมผ่านทาง	อยู่ระหว่างเจรจา
พิธีสาร 3	การกำหนดโควตาและการอนุญาตให้บริการขนส่ง	อยู่ระหว่างเจรจา

ที่มา: Asian Development Bank (ADB), GMS Business Forum, กระทรวงต่างประเทศ

ภาคผนวก 5

ความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง - แม่โขง ระหว่างรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

สหภาพเมียนมาร์ และราชอาณาจักรไทย

รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สหภาพเมียนมาร์ และราชอาณาจักรไทย (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “ภาคีสัญญา”)

มุ่งหมายที่จะพัฒนาการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าระหว่างประเทศ ในแม่น้ำล้านช้าง - แม่โขงในภาคีสัญญา และปรารถนาที่จะส่งเสริมอำนวยความสะดวกทางการค้า การท่องเที่ยว กระชับความร่วมมือในการเดินเรือพาณิชย์ บนพื้นฐานของการเคารพในอธิปไตย ความเสมอภาค และผลประโยชน์ซึ่งกันและกันจึงได้ตกลงกัน ดังต่อไปนี้

ข้อ 1

เพื่อวัตถุประสงค์ของความตกลงฉบับนี้

- 1) คำว่า “เรือ” หมายถึง เรือพาณิชย์ใดๆที่ชักธงชาติของภาคีสัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและจดทะเบียนในดินแดนของภาคีสัญญานั้น ๆ
- 2) คำว่า “คนประจำเรือ” หมายถึง บุคคลใดๆที่ได้รับการว่าจ้างแท้จริงบนเรือ และถือเอกสารแสดงตัวตามที่ระบุในข้อ 11 ของความตกลงฉบับนี้ และเป็นผู้ที่มีชื่อรวมอยู่ในรายชื่อของลูกเรือประจำเรือนั้นๆ
- 3) คำว่า “ผู้โดยสาร” หมายถึง บุคคลใดๆ ซึ่งอยู่บนเรือของภาคีสัญญาหนึ่ง ผู้ซึ่งไม่ได้รับการว่าจ้าง และไม่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ใดๆ บนเรือ และเป็นผู้ที่มีชื่อรวมอยู่ในรายชื่อของผู้โดยสารของเรือนั้นๆ
- 4) คำว่า “สินค้าที่บรรทุกเรือ” หมายถึง ของ หรือสินค้าที่บรรทุก อยู่ในเรือของภาคีสัญญาใดๆ เพื่อตอบสนองตามทางปฏิบัติของประเทศ
- 5) คำว่า “เงินที่หาได้” หมายถึง จำนวนเงินที่ได้รับจากการดำเนินการของวิสาหกิจเดินเรือและโดยเฉพาะอย่างยิ่งรวมถึง แต่ไม่จำกัดเฉพาะ ผลกำไร ดอกเบี้ย กำไรส่วนทุน เงินปันผล ค่าสิทธิ และค่าธรรมเนียม

6) คำว่า “สกุลเงินที่สามารถแลกเปลี่ยนได้โดยเสรี” หมายถึง สกุลเงินที่ถูกกำหนดโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นครั้งคราว ในฐานะเป็นสกุลเงินที่สามารถใช้ได้โดยเสรีตามข้อบท ของความตกลงว่าด้วยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และข้อแก้ไขเพิ่มเติมที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น

ข้อ 2

ภาคีสัญญาดอกจะเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในระหว่างภาคีสัญญา 4 ฝ่ายในแม่น้ำล้านช้าง – แม่โขง หนึ่งปีภายหลังการลงนามตกลงฉบับนี้ เรือของภาคีสัญญาใดๆ จะได้รับสิทธิเดินเรือโดยเสรีระหว่างชื่อเหมาในสาธารณรัฐประชาชนจีน จนถึงหลวงพระบางในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยให้ปฏิบัติ ไปตามบทบัญญัติ ในความตกลงฉบับนี้ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องของภาคีสัญญาที่ยอมรับร่วมกัน จะไม่ให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมกับเรือของภาคีสัญญา โดยเหตุผลเพียงว่าเป็นการผ่านเข้าไปในดินแดนของภาคีสัญญาอื่น เว้นเสียแต่เป็นการชำระค่าบริการที่ให้เฉพาะให้แก่เรือนั้น

ข้อ 3

เรือของภาคีสัญญาแต่ละฝ่าย จะต้องได้รับการประกันจากบริษัทประกันซึ่งได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญานั้น ข้อกำหนด และเงื่อนไขของกรมธรรม์ประกันภัย ตามวัตถุประสงค์นี้ จะต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันจากภาคีสัญญา

ข้อ 4

ภาคีสัญญาแต่ละฝ่าย จะเปิดท่าเรือสำหรับเรือของภาคีสัญญาอีกสามฝ่าย สำหรับการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง – แม่โขง ดังนี้

- สำหรับจีน ชื่อเหมา เชียงรุ่ง เหมิงหาน และกวนเหล่ย์
- สำหรับลาว บ้านไซ เชียงของ เมืองมอม บ้านคอน ห้วยทราย และหลวงพระบาง
- สำหรับเมียนมาร์ บ้านเจียง และบ้านปุง
- สำหรับไทย เชียงแสนและเชียงของ

ถ้าภาคีสัญญาใดๆ ปรารถนาที่จะยกเลิก หรือกำหนดท่าเรือหนึ่ง หรือหลายท่าเรือเพิ่มเติมสำหรับการเดินเรือพาณิชย์ ภาคีสัญญานั้นจะต้องแจ้งให้ภาคีสัญญาอื่นๆของความตกลงฉบับนี้ทราบล่วงหน้า เพื่อเตรียมการอื่นๆที่จำเป็น

ข้อ 5

ภาคีสัญญา จะให้การปฏิบัติเยี่ยงชาติ ที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง แก่เรือของแต่ละฝ่าย ในด้านพิธีการ เกี่ยวกับการเข้าและออกของเรือ พิธีการด้านศุลกากร และการออกของ และพิธีการอื่นๆ การใช้ท่าเทียบเรือสำหรับการขนส่ง และปล่อยสินค้าออกจากเรือ การใช้จุดจอดเรือ และคลังสินค้า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ของท่าเรือ การจัดหาวัตถุดิบและการเก็บค่าธรรมเนียมของท่าเรือ

ข้อ 6

เรือของภาคีสัญญาใดที่จอดอยู่ที่ท่าเรือของภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จะได้รับเพียงสิทธิที่จะรับจ้างขนส่งสินค้า และผู้โดยสารเข้า และขาออกระหว่างสองประเทศ ภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง อาจจะดำเนินการรับส่งสินค้า และผู้โดยสารระหว่างท่าเรือของภาคีสัญญาฝ่ายที่สอง และท่าเรือของภาคีสัญญาฝ่ายที่สามได้ โดยต้องได้รับอนุญาตจากภาคีสัญญาฝ่ายที่สองและท่าเรือของภาคีสัญญาฝ่ายที่สามได้ โดยต้องได้รับอนุญาตจากภาคีสัญญาฝ่ายที่สอง

ข้อ 7

ความตกลงฉบับนี้ จะไม่บังคับใช้กับการค้าชายฝั่ง ซึ่งหมายถึงเรือของภาคีสัญญาใดๆ จะไม่รับจ้างขนส่งสินค้า และผู้โดยสารระหว่างท่าเรือระหว่างในประเทศ ของภาคีสัญญาอีกฝ่ายถ้าเรือของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง แล่นระหว่างท่าเรือของภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อปล่อยสินค้าเข้าและ/หรือ ปล่อยผู้โดยสารขึ้นฝั่งจากนอกประเทศ หรือขนส่งสินค้าขาออก และ/หรือบรรทุกผู้โดยสารลงเรือ แล่นออกนอกประเทศ ให้ถือว่าไม่เป็นการค้าชายฝั่ง

ข้อ 8

เรือและคนประจำเรือและผู้โดยสารของเรือภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ในระหว่างที่จอดและแล่นผ่านดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องเคารพข้อบังคับการเดินทางเรือร่วมและกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของประเทศของภาคีสัญญานั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านศุลกากร การตรวจคนเข้าเมือง การควบคุมสิ่งแวดล้อม และความสมดุลทางนิเวศวิทยา และกฎหมายและระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนและความมั่นคงแห่งชาติ ภาคีสัญญาจะดำเนินการเผยแพร่กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับดังกล่าว

ข้อ 9

ภาคีสัญญาไม่ว่าฝ่ายใดจะไม่แทรกแซงกิจการภายใน ของเรือของภาคีสัญญาอีกฝ่ายระหว่างที่จอดในหรือแล่นผ่านดินแดนและท่าเรือของภาคีสัญญานั้น ยกเว้น

- 1) เมื่อการกระทำของเรือ คนประจำเรือ และผู้โดยสาร กระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือสิทธิของคนชาติของภาคีสัญญานั้นๆ
- 2) เมื่อได้รับการร้องขอจากนายเรือ หรือจากเจ้าหน้าที่ทางทูต หรือกงสุล ของประเทศที่เรือนั้นชักธง
- 3) เมื่อต้องใช้มาตรการ เพื่อปราบปรามและป้องกันการลักลอบขนการกระทำที่ผิดกฎหมายเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด และสินค้าที่ถูกต้องห้าม รวมทั้งการลักลอบเข้าเมือง โดยผิดกฎหมายภาคีสัญญา จะแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะประสานงานร่วมกัน เพื่อกำหนดมาตรการสำหรับการป้องกัน ข้อขัดแย้งและข้อพิพาทที่เป็นไปได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ตามความตกลงของข้อนี้

ข้อ 10

เรือของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแล่นอยู่ในภาคีสัญญาอีกฝ่าย จะได้รับการยกเว้นจากข้อบังคับการนำร่องของท้องถิ่นภายใต้สภาพการณ์ปกติ อย่างไรก็ตาม หากนายเรือหรือเจ้าของเรือร้องขอการช่วยเหลือการนำร่อง ภาคีสัญญาฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดหาให้เมื่อการร้องขอได้กระทำไว้แล้วล่วงหน้า

ข้อ 11

ภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง จะยอมรับเอกสารแสดงตัวของคนประจำเรือ ซึ่งออกให้โดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ของภาคีสัญญาอีกฝ่าย เอกสารแสดงตัวเหล่านี้ ได้แก่

- สำหรับคนประจำเรือของเรือจีน สมุดประจำตัวคนเรือของสาธารณรัฐประชาชนจีน
- สำหรับคนประจำเรือของลาว สมุดประจำตัวคนเรือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- สำหรับคนประจำเรือของเมียนมาร์ สมุดประจำตัวคนเรือของสหภาพเมียนมาร์
- สำหรับคนประจำเรือไทย สมุดประจำตัวคนเรือของราชอาณาจักรไทย

ข้อ 12

ผู้ที่ถือเอกสารประจำตัวของคนประจำเรือ ของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ตามที่ระบุอยู่ในข้อ 11 ได้รับการอนุญาตให้พำนัก เป็นการชั่วคราวบนฝั่ง ในเมืองใหญ่ หรือในเมืองที่ทำเรือตั้งอยู่ระหว่างเรือของภาคีสัญญานั้นๆ จอดอยู่ที่ท่าเรือ ของภาคีสัญญาอีกฝ่าย คนประจำเรือของเรือของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาทางการแพทย์ ในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่ายจะได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญานี้ ยังคงพักอยู่ในดินแดนของภาคีสัญญา ตลอดระยะเวลาที่จำเป็นต่อการรักษา

ข้อ 13

ผู้ที่ถือเอกสารแสดงตัวของคนประจำเรือ ของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ตามที่ระบุอยู่ในข้อ 11 จะได้รับการอนุญาตให้เข้ามาในดินแดน ของภาคีสัญญาอีกฝ่าย หรือผ่านแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่ต้องรับการตรวจลงตราในฐานะเป็นผู้โดยสาร ไม่ว่าโดยประเภทพาหนะขนส่งใดเมื่อไปสมทบกับเรือลำอื่น หรือถูกส่งกลับ หรือ ย้ายจากเรือลำหนึ่ง ไปสู่เรืออีกลำหนึ่ง

ข้อ 14

ภาคีสัญญาแต่ละฝ่าย สงวนสิทธิที่จะปฏิเสธ การให้เข้ามาในประเทศของคนประจำเรือ หรือผู้โดยสารคนใด หากพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นบุคคล ไม่พึงปรารถนาภายใต้กฎหมายของภาคีสัญญานั้น

ข้อ 15

ภาคีสัญญาแต่ละฝ่าย จะยอมรับสัญชาติของเรือของภาคีสัญญาอีกฝ่าย บนพื้นฐานของใบสำคัญการจดทะเบียน ซึ่งออกให้อย่างถูกต้องโดยเจ้าหน้าที่ ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญาอีกฝ่าย ภาคีสัญญาแต่ละฝ่าย จะยอมรับใบสำคัญระวางบรรทุกของเรือ ซึ่งออกให้หรือรับรองอย่างถูกต้องโดยภาคีสัญญาอีกฝ่าย โดยไม่จำเป็นต้องวัดระวางเรือนั้นๆใหม่ ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายของท่าเรือทุกชนิด จะได้คำนวณบนพื้นฐานข้างต้น หรือบนพื้นฐานของใบสำคัญระวางบรรทุกของประเทศที่สาม ซึ่งภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ไม่มีข้อคัดค้าน และซึ่งได้รับการยอมรับจากภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

ข้อ 16

ในกรณีที่เรือของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ไม่สามารถเดินเรือได้ตามปกติในน่านน้ำอาณาเขตของภาคีสัญญาอีกฝ่าย เนื่องจากเหตุต่างๆ อาทิ การเกยตื้น การชนหิน การเผชิญกับกระแสน้ำเชี่ยว ภาคีสัญญาที่เกี่ยวข้อง จะอนุญาตให้คนประจำเรือและผู้โดยสารบนเรือขึ้นฝั่งและเดินทางไปจนสุดระยะที่การเดินเรือปกติไม่สามารถกระทำได้ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญาที่เป็นเจ้าของน่านน้ำ อาณาเขตที่คนประจำเรือ และผู้โดยสารผ่านเข้ามา จะต้องได้รับแจ้งโดยเร็ว เท่าที่จะเป็นไปได้

ข้อ 17

เพื่อความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จะไม่อนุญาตให้มีการรับขนวัตถุอันตราย อาทิ สารพิษเคมี วัตถุระเบิด และสารกัมมันตภาพรังสีภายใต้ความตกลงนี้ อย่างไรก็ตาม การรับขนชนิดและประเภทของสิ่งค้าอันตรายบางชนิด และมาตรการรักษาความปลอดภัยของการรับขนสินค้าดังกล่าว อาจได้รับความเห็นชอบร่วมกัน โดยปรึกษาหารือ ระหว่างภาคีสัญญา

ข้อ 18

ถ้าเรือของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ประสบกับวินาศภัยทางเรือหรืออุบัติเหตุอื่นๆในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่าย เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญานี้ จะริเริ่มปฏิบัติการค้นหาและช่วยเหลือโดยทันที และให้ความช่วยเหลือและดูแลในทุกๆด้าน ได้แก่ เรือ คนประจำเรือ ผู้โดยสาร และสินค้าที่ประสบเหตุ เท่าที่เป็นไปได้ และจะแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญาที่เกี่ยวข้องทันที

ในกรณีที่สินค้า ซึ่งได้รับการกู้จากเรือที่ได้รับความเสียหายจากอุบัติเหตุ ต้องการที่พักเก็บชั่วคราว ในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง สินค้าดังกล่าวจะได้รับการยกเว้นจากการเรียกเก็บภาษีทุกชนิด เว้นแต่ได้นำไปใช้เพื่อการบริโภคหรือขายในดินแดนของภาคีสัญญานั้นๆ

คนประจำเรือและผู้โดยสารที่ประสบอันตราย ต้องเคารพกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของภาคีสัญญาอีกฝ่าย ในระหว่างที่พักอยู่บนฝั่งในดินแดนของภาคีสัญญานี้ เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของภาคีสัญญาดังกล่าว จะดำเนินมาตรการเท่าที่จำเป็น ตามทางปฏิบัติระหว่างประเทศเพื่่อำนวยความสะดวกแก่คนประจำเรือ และผู้โดยสารที่ประสบอันตราย เพื่อให้เดินทางไปสู่จุดหมายปลายทาง

ข้อ 19

เงินที่หาได้จากรัฐวิสาหกิจเดินเรือทั้งปวง ของภาคีสัญญาฝ่ายหนึ่ง ในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่าย จะสามารถแลกเปลี่ยนเป็นสกุลเงินที่สามารถแลกเปลี่ยนได้โดยเสรี ตามกฎหมายและระเบียบของการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ที่ใช้บังคับอยู่ในภาคีสัญญานั้น เงินที่หาได้ดังกล่าว สามารถใช้ในการชำระราคาในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่าย หรือส่งเงินออกไปได้อย่างเสรีจากประเทศนี้

ข้อ 20

หากวิสาหกิจเดินเรือของภาคีสัญญาประเทศหนึ่ง ประสงค์จะจัดตั้งสำนักงานตัวแทนในดินแดนของภาคีสัญญาอีกฝ่าย วิสาหกิจเดินเรือ นั้น จะได้รับอนุญาตตามคำขอ ภายใต้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับของฝ่ายหลัง

ข้อ 21

เพื่อส่งเสริมวัตถุประสงค์ของความตกลงฉบับนี้ และเพื่อแก้ไขปัญหานั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามความตกลง ผู้แทนของภาคีสัญญาจะจัดประชุมอย่างน้อยปีละครั้งสลับกันไป ตามประเทศของภาคีสัญญา หรือเมื่อใดก็ตามที่มีความจำเป็น ตามคำร้องขอของภาคีสัญญาใดๆ เพื่อปรึกษาหารือ และส่งเสริมความร่วมมือในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้ อาทิ

- (1) การรักษาและปรับปรุงสภาพเพื่อให้สามารถเดินเรือได้ของแม่น้ำ
- (2) มาตรการเพิ่มความปลอดภัยในการเดินเรือ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
- (3) การแลกเปลี่ยนข้อสนเทศว่าด้วย ช่องทางการเดินเรือ อุปสรรค และการกีดขวางเกี่ยวกับความปลอดภัยในการเดินเรือ
- (4) การปรับปรุงและการขยาย สิ่งอำนวยความสะดวกของท่าเรือ
- (5) ความร่วมมือและการประสานในด้านศุลกากรและการตรวจคนเข้าเมือง และเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- (6) ความร่วมมือในการปล่อยน้ำ และให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อวัตถุประสงค์ของความปลอดภัย และการเดินเรือที่ราบรื่นโดยเฉพาะในฤดูแล้ง
- (7) ความร่วมมือและการปรับปรุงเครือข่ายโทรคมนาคมสำหรับวัตถุประสงค์ข้างต้น
- (8) การวางแผนกฎเกณฑ์ และปรับปรุงกฎระเบียบ ข้อบังคับร่วมที่เกี่ยวข้องเนื่องกันเพื่อการปฏิบัติตามความตกลงอย่างมีประสิทธิภาพ
- (9) เรื่องอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการตีความ และการใช้ความตกลงฉบับนี้

ข้อ 22

เพื่อวัตถุประสงค์ของความตกลงฉบับนี้ หน่วยงานประสานของแต่ละภาคีคู่สัญญาได้แก่

- สำหรับสาธารณรัฐประชาชนจีน	กระทรวงคมนาคม
- สำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	กระทรวงคมนาคม ขนส่ง
ไปรษณีย์ และก่อสร้าง	
- สำหรับสหภาพเมียนมาร์	กระทรวงขนส่ง
- สำหรับราชอาณาจักรไทย	กระทรวงคมนาคม

ข้อ 23

ความตกลงฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้เป็นระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่วันที่ลงนาม หลังจากนั้นจะมีผลบังคับต่อไปโดยอัตโนมัติเป็นคราวๆคราวละ 3 ปี เว้นแต่ภาคีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแจ้งยกเลิกความตกลงฉบับนี้ เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเวลา 3 เดือน ล่วงหน้าก่อน วันหมดอายุของความตกลง

ข้อ 24

การเปลี่ยนแปลง หรือการแก้ไขเพิ่มเติมความตกลงฉบับนี้ จะต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร ให้ภาคีคู่สัญญาอื่นๆ ทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 3 เดือน เพื่อการปรึกษาหารือ ระหว่างภาคีคู่สัญญาทั้งหมด การเปลี่ยนแปลง หรือการแก้ไขเพิ่มเติมใดๆ จะต้องได้รับความยินยอมร่วมกันจากภาคีคู่สัญญาทุกฝ่าย

ข้อ 25

ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นจาก หรือ เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติตาม หรือ การตีความความตกลงฉบับนี้ จะได้รับการระงับอย่างฉันมิตร โดยการปรึกษาหารือ ของภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นหลักฐาน แก่การนี้ผู้ลงนามทำขึ้น ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้อง จากรัฐบาลแต่ละประเทศได้ลงนามตามความตกลงฉบับนี้

ทำต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษ 4 ฉบับ ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 2542

สำหรับรัฐบาลแห่ง
สาธารณรัฐประชาชนจีน

สำหรับรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

สำหรับรัฐบาลแห่งสหภาพเมียนมาร์

สำหรับราชอาณาจักรไทย

ภาคผนวก 6

สถิติสินค้านำเข้าและส่งออก

ณ ท่าเรือเชียงแสน ปีงบประมาณ 2548

เดือน	ด้านศุลกากร เชียงแสน	ท่าเรือ เชียงแสน	คิดเป็น %	ด้านศุลกากร เชียงแสน	ท่าเรือ เชียงแสน	คิดเป็น %
	นำเข้า (เมตริกตัน)	ส่งออก (เมตริกตัน)		นำเข้า (เมตริกตัน)	ส่งออก (เมตริกตัน)	
ตุลาคม 2547	17,973	3,712	20.65	9,322	4,658	49.96
พฤศจิกายน 2547	16,167	5,267	32.57	12,042	9,651	80.14
ธันวาคม 2547	13,123	3,226	24.58	13,936	9,747	69.94
มกราคม 2548	6,505	2,543	39.09	12,675	11,439	90.24
กุมภาพันธ์ 2548	2,663	2,313	86.85	6,702	4,502	67.17
มีนาคม 2548	3,414	3,067	89.83	14,467	14,615	-
เมษายน 2548	4,098	3,164	77.20	9,483	9,034	95.26
พฤษภาคม 2548	4,570	3,500	76.58	10,150	9,172	90.36
มิถุนายน 2548	4,815	4,226	87.76	6,107	5,873	96.16
กรกฎาคม 2548	3,846	3,387	88.06	11,879	11,031	92.86
สิงหาคม 2548	5,496	2,848	51.81	28,305	22,506	79.51
กันยายน 2548	12,528	2,868	22.89	19,600	14,185	72.37
รวม	95,198	40,121	42.14	154,668	126,413	81.73

ปีงบประมาณ 2549

เดือน	ด้านศุลกากร เชียงแสน	ท่าเรือ เชียงแสน	คิดเป็น %	ด้านศุลกากร เชียงแสน	ท่าเรือ เชียงแสน	คิดเป็น %
	นำเข้า (เมตริกตัน)	ส่งออก (เมตริกตัน)		นำเข้า (เมตริกตัน)	ส่งออก (เมตริกตัน)	
ตุลาคม 2548	11,554	1,904	16.48	21,968	16,699	76.01
พฤศจิกายน 2548	12,635	1,680	13.30	18,474	10,675	57.78
รวม	24,189	3,584	-	40,442	27,374	-

Outputs:

Panthamit, N., "*The Affect of Free trade Agreement on Border trade in Northern Thailand*" The Symposium on Economic Cooperation in Greater Mekong Subregion (GMS): Potential for Trade and Investment Promotion, 2006, Chiang Mai, Thailand. 264-285.